DE NAVORSCHER.

DE NAVORSCHER

EEN MIDDEL TOT

GEDACHTENWISSELING EN LETTERKUNDIG VERKEER

TUSSCHEN ALLEN

DIE IETS WETEN,

IETS TE VRAGEN HEBBEN OF IETS KUNNEN OPLOSSEN

ONDER BESTUUR VAN

J. F. VAN SOMEREN,

Bibliothecaris der Rijksuniversiteit te UTRECHT.

Negen en Veertigste Jaargang.

UTRECHT
KEMINK & ZOON
(Over de Domkerk).
1899.

GESCHIEDENIS.

UIT 1831.

Brieven van een vrijwillig Jager.

De hieronder volgende brief werd geschreven door een der Groningsche Studenten, een medisch Candidaat, die als Sergeant bij de Flankeur Kompagnie van de Groninger en Franeker studenten vrijwillig was uitgetrokken om — als zoovele andere — de pen te verwisselen tegen het zwaard, ter verdediging van de belangen des Vaderlands. Tot mijn leedwezen heb ik geen andere brieven uit dien tijd gevonden, dan die ik hier geef en wel zooals zij zijn, d. i. onveranderd. De eerste brief luidt:

Veerle, 16 Augustus 1831.

Waarde Ouders,

Ik begin deze den 7 Augustus te schrijven in de hoop, dat er eens eene gelegenheid mogt komen om U dezelve te doen geworden, want tot dusverre schijnt de correspondentie geheel gestaakt te zijn. De laatste maal schreef ik U uit Geel, Zijnde een vrij goede plaats beroemd door zijn 6 à 700 gekken, welke bij de burgers gehuisvest zijn, waarvoor zij *f* 100 à *f* 150 ontvangen; iemand die drie gekken houdt, wordt aldaar voor een rijk man gehouden. Weinig was er in Gheel te krijgen, de vorige dag had de tweede divisie er in gelegen, welke alles had opgegeten en de vaten had laten leegloopen in de kelders. De Kapitein nam mij met zich in kwartier bij eenen apotheker op de Markt, waar wij vrij wel waren. Den 5den kwamen wij hier aan met de 1e Divisie 1e Brigade, de tweede bleef een eind van Gheel; den 6den hielden wij rustdag, ik maakte van die gelegenheid gebruik om U mijn vorige brief te

schrijven, ging toen de Roomsche Kerk zien, die allerbrillantst was met 7 altaaren, heerlijk beeldhouwwerk en schilderijen; ook een altaarstuk verbeeldende het vermoorden der heilige Dympina de patronesse van de gekken. Des middags bij het appel werd ons aangekondigt dat wij ons den volgenden dag tot een gevegt zouden prepareeren, daarbij had de Generaal van Geen verzocht aan de Kompagnie een voorbeeld te nemen aan de Leidsche Studenten, welke zich zeer goed gehouden hadden, doch de Kapitein had geantwoord, dat de Kompagnie geen voorbeeld noodig had. Na deze korte rust te Gheel marcheerden wij den 7den Augustus, nadat de 2e Brigade reeds ten 9 uur was doorgetrokken en een eind buiten de stad bleef bivouacqueeren, ten 1 uur uit Gheel. Zeer treffend was het uittrekken van alle die troepen voorafgegaan door muzyk, waarbij het zware rollen der kanonnen op de groote Brabandsche steenen een dof contrast maakte. Buiten de stad passeerden wij de 2e Brigade, heerlijk mooi doet zich een bivouac des nachts voor met alle zijne vuuren, de nagt was zeer schoon en voor het marcheeren vrij wat meer geschikt dan den dag. Wij passeerden de dorpen Gestel en Veerle, in welk laatste ik mij thans weder bevind. Tot Veerle is de weg minder mooi, voorbij Veerle kregen wij een heideveld met bosschen, waar wij genoodzaakt werden om te rusten door de violente stortregen, welke ons daar overviel, zoodat wij in een oogenblik door en door nat waren, wij moesten echter onze marsch vervolgen en dit werd nog al vrij aangenaam onder een vrolijk deuntje gedaan; hoe verder wij kwamen hoe mooijer de landstreek werd, heerlijke mooije bergen waarop de differente schakeringen van kleuren door het graan en dan weder door tusschenliggend weiland en bosch gevarieerd, een frappant gezicht opleveren.

Van verre aan de regter zijde vertoonde zich de abdij van Everbode, regt schilderachtig, een weinig verder Scherpenheuvel en regt voor ons Diest, waarna wij al hoger en hoger opklimmende langzaam naderden. Den vorigen dag had Saxen Weimar reeds bezit van de stad genomen, bij die gelegenheid was er een officier uit een raam dood geschoten. Ten 9 uur trokken wij de stad

binnen en hielden op de Markt halt, waar de troepen naauwlijks staan konden; te gelijker tijd passeerden de kurassiers en rijdende artillerie; wij lagen op onze randsels op de steenen en ik voor mij sliep spoedig een weinig in. Hier werden wij gebilletteerd en bragten dus na een regt mooije marsch gemaakt te hebben den 7 Augustus in Diest door. Diest is een vrij aardig plaatsje, genoeg bekend door deszelfs bier, het schijnt te voren vrij sterk geweest te zijn en menige ruine vertoont nog deszelfs vorige kracht. Wij kwamen in kwartier bij de bergen buiten de stad bij de uiterste voorpost in een kleine estaminet. Wij begonnen met onze geweeren een weinig na te zien en zaten gerust bij elkander toen de schildwacht ons opmerkzaam maakte op attroupementen, welke men hier en daar op de hoogten zag en duidelijk meende ik aldaar schildwachten te observeeren, reeds waren er ook verscheidene schoten uit de boerenhuizen gedaan en tegen den middag werd ons door een officier aangezegd dat wij des nagts de wacht moesten houden, daar er zich al meer en meer Belgen vertoonden en het hun idee scheen te zijn om ons met de tien man, waarmede wij in kwartier waren des nagts in te pakken. Gelukkig vernam dat de Kapitein en nu kregen wij terstond een ander kwartier in een allerarmoedigst huisje; waar wij op een weinig stroo de nagt doorbragten. Den 8en Augustus verlieten wij te $4^1/_2$ uur Diest om naar Hasselt te marcheeren, te Herk ontmoetten wij een transport schutters, meest Friesche, den vorigen dag in een gevecht bij Hasselt geblesseerd. Bij Kermpt passeerden wij een gedeelte van het slagveld, eerst vertoonde zich hier en daar een paard en een menigte van randsels, chakots, etc. etc., eindelijk zagen wij verscheiden lijken, vrienden en vijanden lagen bij hoopen door elkander, meest door de bayonnet gedood, een schutter en een Belg lagen met de voeten tegen elkander, beiden door elkander met de bayonnet afgemaakt, een belgisch lancier geheel zonder hoofd, verscheiden met de hersenpan door de kolf van het geweer verplet; hier en daar meenden wij nog schoten te hooren. In Kermpt kregen wij order om in een laan positie te nemen, doch kregen spoedig order om weder verder te marcheeren, doch vernamen dat Hasselt door Saxen Weimar was

ingenomen. Wij marcheerden dus niet naar Hasselt, maar hielden bij de abdy van Herkenrood tusschen Kermpt en Curange halt om gebivouacqueerd te worden. Reeds beter gewend maakten wij ons tenten van stroo en takken, de kookgaten waren spoedig gereed en na een weinig rijst met een stukje vleesch ontvangen te hebben, was de soep spoedig in orde. Aan alles was hier gebrek, zelfs water konden wij niet zuiver vinden, eenmaal echter had ik het geluk om in het kasteel binnen te dringen en daar een paar flesschen pompwater te bemagtigen, den volgenden dag zijnde Dinsdag den 10 Augustus bleven wij in dit bivouac, het meest hinderde ons de brandende warmte en nooit gevoelde ik mij gelukkiger, dan toen ik mij in een groote plas, een weinig van ons bivouac af, kon afspoelen; twee maal hadden wij het geluk een flesch wijn voor ons vijven te ontvangen, daar er zich in het kasteel, hetwelk thans bewoond was door den Heer L'Escaille circa 3000 flesschen gevonden waren. De zoon van dezen man was adjudant van Daine, den vorigen dag gewond en gedurende ons verblijf gestorven. Rondom in de bosschen lagen de gesneuvelden van den vorigen dag met hoopen op elkander, onder deze ook een Majoor van de belgische jagers, welke echter zoo schielijk mogelijk onder een weinig aarde werden gestopt; rondom bij de boeren lagen hoopen met lijken verborgen en overal daar wij stroo haalden, was zulks met bloed bedekt. Wij lagen hier met de 1e Brigade; de 2e bevond zich nog te Diest.

10 Augustus $2^1/_2$ uur smorgens appel om af te marcheeren, uitdeeling van scheepsbeschuit, hetwelk zoo droog en beschimmeld was dat alleen de honger het ons deed eten. Te 4 uur marcheerden wij terug naar Diest, doch onze hoop om hier te blijven werd lelijk te leur gesteld, daar wij genoodzaakt werden om nog naar Weersbeek te gaan, liggende ruim $^3/_4$ uur linksch van den straatweg naar Leuven; men kan zich bijna geen idee vormen van de slechte positie, welke wij hier kregen, een gids van Diest, bracht ons langs allerlei omwegen naar het dorp, hetwelk zeker wel 200 voet in de laagte lag. Hier vernamen wij dat des morgens de Belgen 500 in getal deze plaats verlaten hadden en dus ook alle provisie hadden opgeteerd. Wij namen positie op

het kerkhof en verwagtten met ongeduld naar een weinig eten; gedurende onzen geheelen marsch hadden wij dikwijls opgemerkt dat er zich niets dan oude mannen en vrouwen en kinderen vertoonden, ook in dit dorp scheenen wij aan alles de Brigands te herkennen. Circa een paar uuren hadden wij hier gelegen toen wij aan alle kanten een hevig geweervuur hoorden, in een oogenblik stonden wij in de wapens en dadelijk de hoogten op, de Grenadiers en Jagers waren reeds handgemeen, met drie bataillons hadden zij zich in de bosschen geworpen en zouden ons gemakkelijk ingepakt hebben, doch de jagers hadden gelukkig twee stukjes bij zich, waarmede zij hen eenige schoten mitraille toezonden. Dit bragt confusie onder hen en in korten tijd kozen zij het hazenpad. Wij gingen dus weder terug naar het dorp, doch een uur daarna begon alles weer van voren af aan, zoodat wij genoodzaakt waren om 's nagts op een berg voor een groot bosch te bivouacqueeren; een Grenadier was gekwetst, wij hadden een majoor gevangen van de Garde civique, want deze speelde thans de grootste rol en in alle steden vonden wij geweeren aan hun toebehoorende, ook kregen wij dezelfde kerel gevangen die ons smorgens nog tot Gids had gediend.

Des avonds dan tegen half negen betrokken wij ons bivouac, een stroom van regen scheen het onaangename van onze positie nog te vermeerderen, wij waren elk half uur wakker daar het minste gerucht ons op onze hoede moest doen zijn. Even was ik een weinig in de slaap toen ik weder gewekt werd, daar er naast ons een schot gevallen was, waarop zich een aanhoudend geroep deed hooren. Spoedig vernamen wij echter dat een onzer (de student Middendorp) door een kogel in het been was getroffen. Aanhoudend maakte men patrouilles en nooit was ons het aanbreken van den dag aangenamer dan na deze verschrikkelijke nagt. Doornat en afgemat begaven wij ons op reis, ik kreeg met zes man de voorwacht langs allergevaarlijkste wegen door engten en tusschen hoogten in gelegen zoodat wij elk oogenblik verwachtten om weder geattacqueerd te worden, doch wij kwamen zonder hindernis aan den straatweg, waar wij de andere troepen afwachtten. Wij wierpen het natte

kruid, hetwelk ons tot niets had kunnen dienen, van de pan en laadden onze geweeren opnieuw, bij onze Kompagnie en de twee van de Grenadiers, waarvan een gedeelte te Molenbeek gelegen had, voegde zich nu de geheele Divissie.

11 Augustus ten 4 uur dan afgemarcheerd zijnde naar den straatweg en met de anderen vereenigd zijnde, plaatste men ons op een ruim veld, hier werden de Colonnes d'attaque geformeerd, wij bevonden ons met de berenmutzen, de flankgrenadiers en de noordhollandsche en Haagsche schutterij. De jagers gingen vooruit en tirailleur, en wij rukten op tot voor het dorp St. Joris Eiland, alwaar men ons een plaats aanwees om te bivouacqueeren. Wij lagen tegen een hoogte aan naast de plaats waar den vorigen nacht de troepen van mellon gelegen hadden, denzelfden welke ons bij Weersbeek verontrust hadden, niets konden wij hier dus meer vinden, ik voor mij had nog het geluk een flesch slecht bier te kunnen koopen, hetwelk met een weinig soep van een korporaal der Grenadiers uitmuntend smaakte. Den middag bracht ik door met mijne kleederen een weinig aan elkander te maken en den avond met het maken van een soort van dam door een slootje, hetwelk zijn legerstede van ons afsloot. Wij hadden met ons drieën een klein tentje van takken gemaakt, doch daar ik des avonds tot aan de knieën zoo in een kuil met water was gevallen, noodzaakte mij de koude naast een vuur door te brengen, waar wij smorgens bij bleven zitten.

12 Augustus des smorgens tegen 3 uur marcheerden wij den weg op naar Leuven; veel zou er heden beslist worden. Zonder appel te blazen waren wij in stilte opgerukt. Na omtrent $^3/_4$ (uur) gegaan te hebben gingen wij gedeeltelijk meer links af, de jagers gingen en tirailleur vooruit, de vierde Kompagnie flankgrenadiers en wij volgden hen, de groote colonne hield zich meer aan de zijde van den straatweg. Een eind links gegaan zijnde, sloegen wij een weg in in de richting van Lubbeek. Spoedig deden er zich eenige geweerschoten hooren, welke in een oogenblik al meer en meer werden, totdat wij eindelijk een weinig regts een veld opgaande onder een hagelbui van kogels stonden. Ik had mij geen idée kunnen vormen

dat er zooveel konden vliegen, zonder zoo weinig schade te doen, links en regts en vooral boven ons was het een aanhoudend gesis en geknap. Het weder was mistig, en wij bevonden ons voor een koornveld op eene kleine hoogte. Al langzamerhand meer en meer voortgaande bevonden wij ons voor een gedeelte van onze artillerie, welke door de mist ons voor Belgen aanziende op order van den kolonel Gey drie blikken doozen onder ons zond; bij het eerste schot werd dadelijk gekommandeerd om te liggen, zoodat de beide andere ver boven ons heengingen; het eerste had meer confusie dan schade aangericht, eenige geweeren waren verbrijzeld en een jager dodelijk gewond, terwijl onze Luitenant van Pallandt een paar knopen van en een paar gaten in de jas had gekregen. Dadelijk maakten wij links uit de flank en hiermede liep deze grap af. Ofschoon het geweervuur altijd even fel aanhield, nu gingen wij regt op Lubbeek, kwamen hier zonder hinder en marcheerden de andere kant weder uit en kwamen aldaar op een ruim veld. Nu maakten wij eene charge op de voor ons verzamelde Belgen, doch als haazen vluchtten zij voor ons heen, inmiddels had zich een Batterij artillerie bij ons gevoegd, de Belgen hen voor Cavallerie aanziende, vormden een quarré, waarboven een schrikkelijk groot Vaandel uit waaide, doch eenige weinige schoten der artillerie deden hen spoedig hunne positie verlaten, rondom vluchtten zij in de bosschen en in het koorn. Van alle kanten zaten wij hen op de hakken, nu deden de Lanciers een charge en kregen bij die gelegenheid 65 gevangenen, waaronder 4 officieren. In dien tusschentijd bevonden wij ons voor een groote pachthoeve, hier wagtten wij de anderen op. Rondom lag het vol met randsels, chakots en gekwetsten, die zich echter meest in de koornvelden verborgen. Men bragt ons alhier een Kapitein Boulangé, een Belg, die een schot van een blikke doos gekregen had, waarvan de kogel door de rug was ingekomen en de borst weder was uitgegaan. Hij werdt zorgvuldig door de onzen verbonden en op een weinig stroo geplaatst. Nu namen wij positie op een hoogte, de Belgen waren voor ons uitgedreven en dus was het geweervuur vermindert, wij werden alhier tot dekking der stukken gesteld. Terwijl wij aldaar stonden,

sprak ik de jonge Maas, welke thans luitenant bij de lanciers was en die mij te voren reeds met het een en ander plaisir gedaan had. Ik hoorde dat de zaken allerbest stonden, maar dat men eene fameuse colonne van de Belgen aan onze linkerzijde zag opkomen. Deze namelijk was van plan geweest om ons den terugweg af te snijden, terwijl die van Lubbeek ons in de flanken zouden vallen. Dan; zij hadden niet kunnen vermoeden, dat wij de weg over Lubbeek zouden nemen en hun zelve op hun bivouac komen opzoeken waar wij ook de ketels met soep nog op het vuur vonden. De kolonne nu, waarvan ik zooeven sprak, viel ongelukkig den Generaal Meyer in handen, nu rukten zij op naar onzen kant, doch daar werden zij zoo hartelijk door de stukken op onze hoogte begroet, dat zij rondom aan het loopen gingen. Zij hadden een batterij rijdende artillerie bij zich en verscheidene kogels hoorden wij daarvan over ons heen brommen. Een dorpje regts was door onze schutterij bezet, dus moesten zij terug in de bosschen; hun batterij ging ventre à terre achteruit, doch werd door onze Kurassiers vervolgd, welke dezelve echter niet konden overmeesteren. Thans moesten wij weder van positie veranderen en kwamen op een groot korenveld, waar wij rust hielden, daar men zeide dat de prins aan het parlementeeren was. Wij hadden 105 gevangenen, men zeide dat Leuven over was, wij werden nog in dat idée bevestigd, daar wij de weg naar den straatweg namen en Leuven reeds voor ons zagen, doch nu deed zich van alle kanten het zwaar geschut hooren, wij namen positie op drie hoogten en zagen duidelijk het vuur in en uit de stad komen; wel twee uur hield de kanonnade aan, de tweede en derde divisie waren insgelijks naar de stad opgerukt, Reeds, zegt men, had Saxen Weimar met zijne divisie de stad stormender hand willen innemen, toen er opnieuw onderhandeld werd. Leopold was zelve in Leuven, doch er werd niet met hem, maar met den Generaal Gérard gesproken en eindelijk was het resultaat, dat wij den volgenden dag Leuven zouden inrukken. In langen tijd hadden wij geen aangenamer tijding gekregen, wij bivouacqueerden nu op een berg een weinig links van den straatweg; het idée ons den volgenden dag eens regt te goed te kunnen doen, deed ons onze

tegenwoordige misère vergeten en de tijding van vrede deed een algemeene vrolijkheid ontstaan, hoewel dit slechts tot dusverre geheel onzeker was. Ik voor mij was blijde, dat ik er dezen dag zoo goed was afgekomen, twee van de onzen waren geblesseerd geworden, een in den arm, de andere niets beduidend aan de wang.

Den 13 Augustus hadden wij te 5 uur appel, men vertelde dat wij Leuven heden zouden inrukken en ieder was dus bezig zich gereed te maken om een weinig in orde voor den dag te komen, om tien uur hadden wij weder appel en nu werd de order gegeven om klaar te blijven en dat niemand zich uit het Kamp mogt verwijderen. Wij wachtten dus met ongeduld doch het eene uur voor en het andere na ging voorbij en de order bleef weg, eindelijk kwam dezelve, doch niet om in Leuven te gaan, maar wel om te blijven waar wij waren.

Nooit was er tijding meer onwelkom, rammelende van honger was er niets te vinden, ik delibereerde eens met onzen Kapitein, die bij eenige officieren nog wat vond en ik besloot om te trachten langs een of anderen weg Leuven binnen te geraken. Regt dus door alles heen gelukte het ons door een officier in de stad te komen, onderweg hadden wij een verlaten Belgisch Kamp gepasseerd en kwamen door de Tirlemontsche poort, welke van beide zijden versterkt was, de stad binnen. Het was donker en wij waren te veel door honger gedreven om de stad te kunnen bezichtigen, evenwel zag ik wel dat de poort met twee vleugels aan de zijden zeer mooi was, ook de boulevard met drie rijen boomen scheen mij een mooye wandeling; bij de poort waren overal de steenen uit de straat genomen en naderhand vernam ik dat men circa 3000 geweeren had gevonden, zoodat zij waarschijnlijk van plan waren geweest de Brusselaars na te volgen. Het eerste het beste koffyhuis gingen wij in, waar wij rijkelijk brood en bier vonden. Na dus verzadigd te zijn en nog proviant voor onze kameraden mede genomen te hebben, moesten wij voor dat het dag was de poort weder uit; wij gingen dus de Diesterpoort door, zeggende dat wij buiten gebivouacqueerd lagen en van den Generaal

order hadden om in de stad te gaan fourageeren, zoodat wij ook zonder hinder weer buiten kwamen. Hier vonden wij twee verschansingen dwars over den weg, waarvan zij ons waarschijnlijk zouden begroet hebben, zoo wij stormenderhand op Leuven waren losgegaan. Ik had gemeend meer troepen in de stad te zullen vinden, daar wij den geheelen morgen de troepen langs de stad hadden zien trekken en de muzyk gehoord hadden, doch deze lagen grootendeels om de stad op de boulevards gebivouacqueerd. In de rigting dus van ons bivouac voortgaande bevond ik mij voor het aanbreken van den morgen terug.

Den volgenden dag den 14 Augustus om vijf uur namen wij de terugreis naar Diest aan, wij hielden den straatweg, doch thans vertoonden zich in alle dorpen menschen en mannen, die te voren zeker onder de Garde Civique gediend hadden. Tegen drie uur kwamen wij in Diest aan, ik kreeg een kwartier met nog 7 anderen en zeker had ik hier wat uit kunnen rusten, zoo ik niet een paar nieuwe schoenen had aangetrokken, waardoor ik onder het marcheeren een gat in de hiel had gekregen, hetwelk mij zoo pijnlijk was, dat ik mijn voet bijna niet op den grond konde nederzetten. Vroegtijdig lag ik mij dus ter ruste en sliep afgemat van fatigues tot den volgenden morgen.

Den 15 Augustus om 7 uur appel, de kerk, welke zeer mooi is, gaan bezien, daarna weder om 12 uur appel, zooals wij meenden om te marcheeren, doch hierin werden wij bedrogen, daar de Kompagnie in Diest bleef. De Kapitein echter raadde mij aan om met de administratiewagens vooruit te gaan, meenende dat ik hem dan den volgenden dag uitgerust in Gheel kon ondervinden. Dit nam ik natuurlijk aan, doch ben slechts tot Veerle gekomen; in dit armoedig dorpje zitten wij in een slechte en duure herberg te reikhalzen om verder te komen en daar er geen de minste tijding is gearriveerd zullen wij ons trachten ter ruste te begeven, nadat wij te voren van den pastoor een flesch wijn hadden gehaald.

Den 16 Augustus. Wij bevinden ons nog altijd te Veerle, de vijfde afdeeling ligt alhier sedert gisteren gebivouacqueerd, deze nagt hebben wij met ons vieren op wat stroo onder een boerenkar

gelegen, des morgens zijn wij weder naar de herberg gekeerd, waar wij ontbeten hebben en waar ik thans de gelegenheid waarneem om U deze te schrijven. Met mijn voet is het een weinig beter, zoodat ik morgen wel weder zou kunnen marcheeren. Toevallig sprak ik hier de Luit Duim, welke bij de 5de afdeeling geplaatst is en welke zeer verwondert was mij alhier te ontmoeten. Geen order om te vertrekken gekomen zijnde en de regen ons belettende om uit te gaan, bragten wij den dag vol verveeling in de herberg door. 'S avonds had ik het geluk in een caisson een plaatsje te vinden, waar ik heerlijk sliep.

17 Augustus. Heden morgen ten 4 uur ging het verder naar Gheel, de lucht was nog koud en mistig, de bergen hadden wij reeds achter ons en namen nu een zandweg omringd door bouwlanden. Wij passeerden het dorp Ooster, zijnde een klein gehugt. Ik bevond mij nog altijd bij de trein der administratie en tegen 8 uur kwamen wij te Gheel aan; ik besloot nu hier de Kompagnie af te wachten, ging eerst eens de menschen in mijn vorig kwartier opzoeken en liep vervolgens een weinig rond tot elf uur, toen de tweede Brigade alhier binnentrok. Een half uurtje daarna kwam de eerste Brigade, waaronder ook de onzen.

Ik kreeg een biljet met 20 man in een klein vertrekje, waar wij naauwlijks allen in konden, doch hierin werd spoedig voorzien, zoo dat er slechts tien bleven en 6 een eindje verder en vier een half uur buiten het dorp bij een boer kwamen. Onder deze laatsten bevond ik mij, doch aan ons verblijf gekomen vonden wij bijna alles uitgeplundert, gelukkig kregen wij uit het dorp een stukje zoutevisch, hierbij werden aardappelen gekookt en met een glaasje zuiver putwater smaakte ons zulks overheerlijk. Na het eten hebben wij plaats voor de deur genomen, waar wij nog eens over alles zaten te keuvelen. Heden morgen ontving ik uw brief, den vorigen heb ik evenwel niet ontvangen; het is mij onmogelijk aan uw verzoek te voldoen om over alles te schrijven, daar de correspondentie op dit oogenblik stilstaat, ook mag men van geluk spreken een weinig inkt, papier en pennen te kunnen magtig worden, hetgeen ons gedurende het aanhoudende bivouacqueeren volstrekt onmogelijk

was. Gij vraagt mij bij welke hospes ik alzoo gelogeerd heb, doch hierin was weinig variatie, daar wij ons logement zooals gij ziet altijd onder den blooten hemel moesten zoeken. Heden morgen bij het inmarcheeren sprak ik de jonge Eenersan, die zeer wel was. De Kolonel Serraris heeft een uitmuntend rapport van de Kompagnie gemaakt aan den Generaal van Geen, hetgeen ons allen natuurlijk zeer veel genoegen deed, Om 7 uur hebben wij appel, heden avond zullen wij in de schuur op versch stroo slapen, zoodat wij morgen dan weder met nieuwen moed den marsch kunnen vervolgen.

Den 18 Augustus. Ten 2 uur riep men ons van ons nederig leger, op hetwelk wij een heerlijke nacht doorgebragt hadden, tegen half drie begaven wij ons naar de appelplaats, bleven daar een kwartiertje en marcheerden toen naar Turnhout; het weder deed zich zeer goed aanzien, vrolijk marcheerden wij tot Casterle, toen de lucht al meer en meer betrok en men in de verte een hevig onweder hoorde. Hogerzeil zulks in het eerst niet bemerkende, zeide tegen den Luitenant Pallandt: „daar heb je 't nu al, ik heb het wel gedacht, daar vallen de franschen ons al in de flank." Pallandt vertelde mij zulks naderhand, hetgeen niet weinig stof tot lagchen gaf. Evenwel kan ik niet ontkennen, dat de nabijheid van hun leger bij ons wel eens verontrustende gissingen te weeg brengt, naauwelijks verlaten wij eene plaats of hunne voorwacht bevind er zich in, het vervolg zal echter alles beter expliceeren. Verscheidene dagen hebben wij niets van de prinsen vernomen, welke waarschijnlijk nog achteraan zijn. Onderweg ontmoetten wij de jonge Rengers, welke wegens een galkoorts in het hospitaal te Diest gelegen had, wij bevonden ons in die tijd den weg op naar Leuven, toen een groot getal Belgen bij hen kwam, hen van alle hunne wapens beroofde en daarbij zijn randsel met alles medenamen; de burgers hadden zich er tegen verzet dat zij gevangen genomen waren.

Tegen 10 uur bevonden wij ons in Turnhout, ik werd met 10 man gebilletteerd bij zekeren Jan Timmermans, een verwwinkel, waar bij zich nog 4 schutters voegden. Doornat kwamen wij daar

aan, van koude waren wij bijna verstijfd en ik voor mij was niet geheel zonder koorts, een goed vuur was dus onze eerste behoefte en daarna terwijl wij alles droogden, maakten de schutters onze wapens in orde, waarvoor wij hen rijkelijk moesten betalen, dewijl het schijnt dat het geld in een Campagne volstrekt geen waarde meer heeft. Heden morgen sprak ik den jager van Rijn uit Utrecht, die mij vertelde, dat er bij de jagers van het 2e Bataillon, circa 40 gekwetsten of gesneuvelden waren, daar het eerste schot er dadelijk vier deed vallen. Elk reikhalst om over de grenzen te komen, wat ons aangaat is er geen idée te maken van de ellende en misère, welke wij ondervonden hebben, een zeldzaamheid was het, wanneer wij onder dak konden komen, door en door nat hadden wij dikwijls niet eens gelegenheid om ons te verwarmen, honger en dorst waren dagelijksche affaires en blijde was men, als men een weinig slootwater konde magtig worden, het natuurlijk gevolg daarvan is dan ook dat er velen onzer aan diarrheën en kramp in de ingewanden souffreeren.

Met zeer veel attentie zijn wij bij dit alles door den Kapitein en den Kolonel Serraris behandelt, hetwelk vrij wat afstak bij de manier, op welke wij door den Kolonel de Clerq en den Generaal van Geen werden bejegend, die ons voor niet veel meer als gemeene soldaten beschouwden, ook door den Generaal Schuurman zijn wij altijd met égards behandelt.

19 Augustus, thans eindelijk bevinden wij ons weder op Hollandsche grond te Baarle Nassau en dus zal ik deze eindigen daar ik geloof gelegenheid te hebben U dezen door den jongen Bienema, welke naar het hospitaal gaat, te kunnen doen toekomen. Wij zijn ten half uur heden morgen op marsch gegaan en ten ½ 9 waren wij hier, dus hebben wij van daag geen zware fatigues gehad; nog zal het U misschien interesseeren te weten dat de oude Heer Gallière het been verloren heeft, zijn zoon zwaar gewond is, de Kapitein Prins van de artillerie gesneuveld is, alsmede de Luitenant Kruythoff en de Doctor van de Lanciers. De Luitenant van Voorst is zwaar gekwetst en de vrijwillige jager Westerman door een Kanonskogel gestorven; aan de meeste wonden, welke op

zich zelve niet gevaarlijk zijn, zijn verscheiden gestorven, zoodat het schijnt dat de kogels te voren met het een of ander geprepareerd waren.

Ziedaar, waarde ouders, een langen brief, ik hoop U dezelve genoegen doen zal en ik twijfel niet of eerdaags zal ik het geluk hebben mij zelven bij U te bevinden, alware het dan voor een paar dagen met verlof, men zegt dat wij binnen een week of drie allen in vrijheid zullen gesteld worden.

A dieu

Uw liefh. Zoon [1])

F.

De tweede brief is gedateerd 25 February 1832 en geschreven in Deurne door een Utrechtsch Student aan een Groningsch Student. De laatste had eerst in Utrecht gestudeerd en aldaar de banden van vriendschap aangeknoopt met den schrijver. Ook dit schrijven geven wij onveranderd weer.

DEURNE, den 25 Februari 1832.

Gij hebt wel gedaan Amicissime! Uwen brief d.d. 6 February aan mijn adres naar Utrecht te verzenden, want juist bevond ik mij daar met een verlof van 14 dagen, gij zult het mij, dus niet ten kwade duiden, dat ik U niet dadelijk geschreven heb, want de tijd vliegt om als men na eene lange afwezigheid wederom eenige dagen in de kring zijner familie mag doorbrengen, dit zult ge ook wel ondervonden hebben, daarbij was het in die tijd zeer druk met partijen, concerten en comedies, van dat alles moest ik natuurlijk profiteren, op de voorposten immers vind men dat niet, als tusschenbeide eens een troep reizende muzykanten of een goochelaar. Ook mijn broeder was met verlof te Utrecht, deze is thans als Luitenant der artillerie gedetacheerd bij de Pontons en gecantonneerd op de Reeck bij de Graaf. Doch dewijl thans het Bataillon weer

1) Zie ook het: Gedenkboek der vrijwillige Flankeur-Compagnie Groninger en Franeker Studenten, enz. enz. te Groningen bij J. Oomkens 1832.

gerejoigneerd heb, zoo wil ik mij eenige aangename oogenblikken verschaffen, door mij met UE. te onderhouden en U kortelijk mijne wederwaardigheden te verhalen, sedert het oogenblik dat ik mijne militaire loopbaan begonnen heb, vertrouwende U daar ook dat genoegen mede te geven, hetwelk ik gehad heb in het lezen van Uwe ongevallen.

Het was in het begin van October 1830, dat ik als 2e Lnt. aangesteld werd bij de Stedelijke Utrechtsche Schutterij, doch dewijl het cader van officieren van het mobile Bataillon reeds voltallig was, zoo zoude ik genoodzaakt geweest zijn, toen gemeld Bataillon uittrok, te Utrecht bij de 2e ban te blijven. Hier had ik niet veel zin in en bood mij derhalven dadelijk aan bij de organisatie der Provinciale Schutterij met verzoek om daarbij geplaatst te worden; dit had ten gevolge dat ik in het begin van November in mijn rang bij gemelde Schutterij overgeplaatst werd en order bekwam mij naar Amersfoort te begeven. Het geluk wilde dat ik tot Bataillonschef kreeg een oud-militair, namelijk de Majoor Geenewinkel, die te voren de schoolkompagnie der 5e afdeeling gekommandeert had, alsmede tot Kapitein een 1e Luitenant der 9e afdeeling. Gij kunt dus wel begrijpen, dat alles op een militaire voet bij onze Kompagnie werd ingerigt, ik had het wel is waar niet gemakkelijk, doch het had ten gevolge dat ons Bataillon dan ook spoedig vrij goed in order was en reeds in het laatst van December de twee eerste Kompagnien gevoegd werden bij de Colonne, die onder geleide van den Majoor van Dam van Isselt, gedurende 4 weken in Maas en Waal gezworven heeft om de zich aldaar bevindende onwillige boeren des noods door geweld van wapenen te dwingen. Ofschoon ik wel bij de 3e Kompagnie behoorde, zoo behaagde het echter den Colonel d'Ablaing, die onze Afdeeling kommandeert, mij in plaats van een andere Luitenant bij die 2e Kompagnie te voegen, en ik maakte derhalven de zoogenaamde Spekcampagne mede; de geheele kolonne was bij de 2000 man sterk en bestond uit de Jagers van van Dam, 2 Compagnien van ons, 4 Kompagnien Geldersche Schutterij, een halve Kompagnie Infanterie, een Sectie Rijdende Artillerie, benevens Curassiers, Dragonders en Lanciers. Ik amuseerde mij

daar perfect, ofschoon ik dikwijls fameuse marschen moest doen, 54 dorpen werden door ons bezocht, en wij hadden het genoegen van bijna alle onwillige tot hun pligt te brengen, zoodat wij in het laatst van January 1831 Amersfoort weêr binnen marscheerden, echter om er slechts eene korten tijd te blijven, want 10 dagen daarna bekwamen onze beide Bataillons order om te Bergen op Zoom garnizoen te gaan houden. Wij arriveerden daar spoedig en vonden er het Bataillon Stedelijke Utr. Schutterij (hetwelk het 1e Bataillon van onze Afdeeling is). Onze geheele Afdeeling was daar nu bijeen, wij amuseerden er ons zoo goed als in die allerakeligste Vesting mogelijk is, ik woonde er ook het springen van het Laboratorium bij en het was in de maand April, dat ons Bataillon bij het Leger gevoegd werd. Onze blijdschap en de jalousie der officieren van de 2 andere bataillons, welke de eer niet mogten hebben een gedeelte van het Leger te Velde uit te maken, leverde een schoon contrast op, hetwelk ge U gemakkelijk zult kunnen verbeelden.

DEURNE, den 29 February 1832.

Mijn verhaal was ik laatstleden Zaterdag verpligt te staken, ik moest gaan exerceeren, de volgende dagen had ik geen oogenblik tijd om de pen op te vatten wegens de menigvuldige preparaties voor de aanstaande naauwkeurige Inspectie van onzen Divisie-Generaal, doch nu ik mij heden op de wacht bevind, kan ik geen beter werk tot tijdkorting vinden dan door de mededeeling van mijne lotgevallen te vervolgen.

Zeer opgeruimd dan trokken wij uit Bergen op Zoom, over Wouw om te Roosendaal te overnachten, evenwel moest onze Kompagnie te Vroenhout nachtkwartier blijven houden, van daar marcheerden wij den anderen dag over Etten en het Haagje naar Breda, waar ik den volgenden morgen het genoegen had U te ontmoeten, wij marcheerden toen over Tilburg naar Enschot en Udenhout en eindigden deze onze marsch door des anderen daags over Oosterwijk, Oorschot, Best, Son en Breugel naar Nunen, Nederwetten en Gerwen te wandelen. Deze drie plaatsen waren ons tot kantonnement toegedacht, te Gerwen werd onze Kompagnie gedetacheerd, hetgeen mij

niet zeer aanstond, dewijl het een van de armoedigste dorpen uit die streken is, ik kwam aldaar in een soortgelijk kwartier als gij te Gilzen had, want mijn slaapbaas was Burgemeester, kruidenier, herbergier en timmerman. Zeven weken bragt ik hier in verveling door waaruit ik eindelijk bevrijd werd door eene marschorder, dat 3 Kompagnien van ons Bat^{n} naar Geldorp moesten gaan delogeeren en eene Kompagnie, welke gelukkig de onze was, te Stratum bij Eindhoven gekantonneerd moest zijn. Zoowel in kantonnement als in kwartier verbeterde ik aanmerkelijk, want Stratum is een zeer aangenaam plaatsje en daar ik kwartier ging maken, kon ik natuurlijk voor een goed kwartier voor mij zelven zorgen, dit vond ik dan ook ten huize van Mevr. Kilian (eene weduwe en zuster van Tullingh, die bij de Lanciers is geweest), welke aldaar woont met haar zuster en daar beide nog jong zijn, amuseerde ik er mij perfect; ruim 4 weken bleef ik hier, waarna eene andere Kompagnie de onze kwam vervangen en wij derhalven te Geldorp gecantonneerd werden; nadat 3 weken verloopen waren, werd onze Kompagnie te Aalst gedetacheerd, doch slechts voor korten tijd, want drie dagen daarna, zijnde den 2de Augustus had onze Kompagnie order bekomen om des morgens vroeg ten 2 uur naar Waalre te marcheeren, alwaar het overig gedeelte van ons Bataillon toen ter tijd gecantonneerd was en ons inwachtte, gezamentlijk vertrokken wij nu over Dommelen naar Bergeik en bleven aan de andere zijde van deze plaats, onzen Brigade Commandant den Kolonel Sprenger, wachten, die weldra vergezeld van zijne staf, zooals ook de Noordhollandsche en Groninger vrijwillige Jagerkorpsen en overige Bataillons, waaruit onze Brigade was samengesteld en de batterij Veld Artillerie N° 8 arriveerden. Op eene uitgestrekte heide tusschen Eerzel en Bergeik gingen wij nu onze soep kooken en eeten, intusschen was onzen Divisie Commandant de Generaal Meyer en de Kommandant onzer 1^{e} Brigade de Kolonel Stocker met hunne staven en de geheele 1^{e} Brigade, alsmede de Brigade Kavallerie, welke bij onze Divisie behoord, ook aldaar gearriveerd, waarna wij nu gezamentlijk des middags ten 5 uur onder het faveur van een geweldige stortregen optrokken en op eene heide $1^{1}/_{2}$ uur

westelijker gelegen ons eerste bivouacq gingen houden tot den morgen van den 3en Aug., wanneer wij over Pastel naar Arendonk marcheerden. Rondom dit dorp, hetwelk den vorigen middag in allerijl door den vijand verlaten was geworden moest de Divisie grootendeels bivouacqueeren terwijl een ander gedeelte het dorp Rethy bezette. Den 4en Aug. des morgens vertrokken wij van Arendonk en hadden over Rethy, Desschel en de heide van Gheel eene allerfatiguantste marsch naar Moll, zoo zelfs dat er van ons Bataillon alleen 2 schutters door vermoeienis en verschrikkelijke hitte bezweken. Een half uur Oostelijk van dat stadje werd ons eene plaats om te bivouacqueeren aangewezen.

Den 5en Aug. zetten wij onzen marsch voort over Rosselaer en Schoor naar Olmen, alwaar in de verte eenig tirailleurvuur hoorden; wij marscheerden vervolgens naar Oostham en vernamen dat de Divisie Generaal op de marsch derwaarts berigt had bekomen, de vijand zich aldaar bevond en dadelijk eene verkenning, uit de Leidsche Jagers en eenige husaren bestaande, had gezonden, die dezelve weldra had gevonden en verdreven: van de zijde der Belgen waren er vele gevallen, terwijl slechts een Leidsch Student met name Huët aan het been gewond was geworden, wij vervolgden nu den weg tot aan Beeringen en hoorden dit stadje naderende, wederom tirailleurvuur, hetwelk evenwel sterker was, dan dat des smorgens te Oostham. Het scheen ons dadelijk toe, er weinig of geen tegenstand geboden werd, want onze Brigade rukte zonder eenig oponthoud tot onder de muren der stad voort, volgden de 1e Brigade en trok de stad in. Op de markt hielden wij halt en men verhaalde mij, dat er ruim 900 Belgen in de stad waren geweest, juist op het oogenblik, dat zich aldaar slechts 150 Leidsche Studenten, die onze Kolonne vooruitmarscheerden, hadden vertoond. De Belgen, die wel van onze komst op hun grondgebied onderrigt waren, hadden evenwel ons zoo spoedig niet te Beringen verwacht. Wij overvielen hen derhalven: waardoor de Commandant van het Belgische Bataillon, niet zoo spoedig wetende op welke wijze zich te verdedigen, zich genoodzaakt vond zijn behoud in een haastige vlucht te zoeken; dit voorbeeld werd weldra door zijne

onderhoorigen gevolgd, die echter door hun groot getal zoo vlug niet weg kunnende komen, nog eerst uit de huizen eenige schoten deden en vervolgens zich op de markt wat verzameld hebbende Pelotonsvuur op de Leidsche Jagers maakten. Een dezer Jagers (Beekman) sneuvelde bij deze affaire, terwijl een ander (Stollé) eene ligte wond aan het been bekwam. [1])

Verscheidene Belgen vielen in onze handen en wij marcheerden vervolgens na ons nog van eenige geweren en pieken meester gemaakt te hebben naar buiten de stad, waar eene hooge vlakte ons tot plaats voor ons Bivouac was aangewezen.

Wij maakten nu zoo spoedig mogelijk ons middagmaal gereed en na dit gebruikt hadden, leiden wij ons ter ruste, doch dit duurde niet lang, want ten $10^1/_2$ uur werden wij eensklaps in onze slaap gestoord door het geroep van Op! Op! Een ieder verliet zoo spoedig mogelijk zijn stroobos en ontwaarde dadelijk de oorzaak van deze zoo onverwachtsche réveille, dewijl het geheele Bivouac verlicht werd door eene hevige brand in de stad. Natuurlijk kwamen wij allen terstond onder de wapenen, waaronder omtrent een uur bleven, totdat de geheele Divisie order bekwam naar Coursel te trekken. Dat wij daar de nacht niet zeer aangenaam doorbragten, zult gij begrijpen, dewijl genoodzaakt werden de door regen bevochtigde kleigrond tot rustplaats te nemen, indien wij onze slaap weder wilden vervolgen in welke wij op eene alles behalve genoegelijke wijze gestoord waren geworden. Eindelijk keerden wij ten 4 uur in den morgenstond welgemoed naar ons Bivouac te Beeringen terug, waar den 6en verbleven. Den 7en Augustus vertrokken wij vroegtijdig van daar, passeerden Lummen en Schulen en gingen aan de Oostzijde van Herck bivouacqueeren. [2])

(Vermoedelijk zijn een paar bladzijden van den brief verloren geraakt, want hij vervolgt nu aldus:)

---

1) Zie o. a. bldz. 14 van de „Dagorders en Legerberigten in 1831. Utrecht J. P. Houtman" en „Het Leidsche Jagerkorps."

2) Zie ook blz. 72 van: Het Leidsche Jagercorps door Wttewaall van Wickenburgh en Alstorphius Grevelink. Leiden, E. J. Brill 1881.

Zijne (?) adjudanten, die ik den vorigen dag voor Leuven gesproken had kwamen dadelijk naar mij toe en mij de hand toereikende, begroetten zij mij met de woorden: „Bonjour l'ami comment va"?, een derzelven bleef lang met mij in gesprek en antwoorde mij onder anderen, toen ik hem over de Belgische Armée sprak: Comment l'armée Belge? il n'y a pas d'armée belge!

Den 15en marcheerden wij [1]) naar Tirlemont, alwaar het Bataillon zich weer bij de Divisie voegde, doch onze Compagnie werd naar Wommerson tot dekking van het Reserve Park gedetacheerd en moest dus weer bivouacqueeren. Den 16 vertrokken wij weer van daar en kwamen over Orsmael en Halle des middags te St. Truyen aan, rejoigneerden daar ons Bataillon, hetwelk er ook des morgens gearriveerd was, hielden er nachtkwartier en het Bataillon marcheerde den 17en over Cortenbosch, Herck, St. Lambert, Hasselt, Sonhoven en Genck naar Winterslag een zeer klein gehucht, zoodat wij moeite hadden onder dak te komen. Den 20en gingen wij regt de heide over naar Pier, lieten dit stadje links liggen en vervorderden onze terugmarsch over Groot en Klein Brögel naar Neerpelt, waar wij bleven tot den 21en toen over Achel naar Heeze en Liende marcheerden, de plaats onzer bestemming; vier weken bleef ons Bataillon daar gecantonneerd; in dien tusschentijd ging ik met verlof naar Utrecht, alwaar ik op den laatsten dag van mijn verblijf, en welke ook de dag was, dat de Studenten Utrecht binnen kwamen een zware longontsteking kreeg, die mij nog 6 weken te Utrecht deed vertoeven. Hersteld zijnde maakte ik — om naar mijn Bataillon, dat te Helmond gecantonneerd was, — te gaan, een klein omtourtje namelijk over Nijmegen (waar ik Payen ontmoette; deze kleine Pi, Pi, is Auditeur militair bij de Temporaire krijgsraad te Nijmegen geworden op een tractement van *f* 1600 's jaars) de Graaf en den Bosch, waar ik bij den Prins dineerde. Van Helmond, waar nog 4 weken bleef, moest ons Bataillon naar Lieshout, Beek en Donk vertrekken, daar weder 4 weken geweest zijnde, werden er 3 Compagnien met de staf te Deurne en onze Compagnie te Bakel gecan-

1) Zie blz. 105 van idem.

tonneerd; van daar ging ik weer voor 14 dagen met verlof en het was in dien tijd, dat ik Uwe brief te Utrecht ontving. In mijne afwezigheid had eene andere Compagnie de onze afgelost, welke ik nu bij mijne terugkomst te Deurne aantrof. De Groningsche Jagers zijn hier met ons gecantonneerd en wij amuseeren ons zoo goed als hier mogelijk is, namelijk door den geheelen dag bij elkander in de zoogenaamde Societeit te zitten. Des avonds maak ik een partijtje met den Majoor, een Kapitein en J. Luchtmans die Chir. maj. bij onze afdeeling is.

Eick, die met mij bij een en dezelfde Compagnie was, heeft een 3 maanden geleden eervol ontslag uit den dienst wegens zijne slechte gezondheid gekregen. In zeker opzicht ben ik maar blijde hij thuis is, want was fraai met die goede jongen opgescheept, dewijl genoodzaakt ben geweest bijna de geheele tijd, dat wij in dienst zijn, hem gezelschap te houden, hetwelk gij weet wel verpligt was, ten einde hem zoo min mogelijk in melancolie te doen verzinken. Hij bevindt zich echter sedert zijne demissie heeft, aanmerkelijk beter.

Op het adres van Uwen brief hebt gij mij hoogeren rang gegeven als wel bezit. Ik ben geen 1e, maar 2e Luitenant, Amice! en ik twijfel er aan of wel zulks spoedig worden zal, tenzij dat regt en billijkheid de bovenhand kregen, want, wel is waar, ben ik de oudste 2e Luitenant, doch ongelukkig heb ik iemand tot Colonel, die geen militair (zooals men het noemt) is. Deze had nu onlangs toen er een vacature was, niet onze ancienniteit in acht genomen, doch eenen favorit van hem voorgedragen. Dadelijk toen (ik) zulks bemerkte ging ik hem de rede vragen, waarom hij mij gepasseerd had. Z.H.E.D.G. kon mij hierop geen voldoend antwoord geven, dewijl alle zijne redenen nietige uitvlugten waren. Mij vervolgens in Utrecht bevindende vervoegde ik mij bij den Gouverneur, dien ik had vernomen, aan den Colonel dadelijk bij het ontvangen der voordragt had geschreven: 1e dat de Colonel het regt, van iemand als officier bij de Provinciale Schutterij voor te dragen, niet bezat maar alleen aan hem den Gouverneur, behoorde en 2e dat hij met verwondering had ontwaard dat in de voordagt de ancienniteit niet

in acht was genomen geworden en om welke redenen mij gepasseerd had. Toen ik dan nu bij den Gouverneur mijne reclames inbragt, verhaalde mij ZExc. (echter in vertrouwen) dat de Colonel mij niet zeer goed gezind scheen te zijn.... Verbeel U nu mijn Vriend! hoe ik hier over gesteld was en nog ben; is het niet afschuwelijk dat de Colonel, omdat hij een weinig berispt wordt, een slecht rapport van mij maakt? Gelukkig echter heeft mijn Bataillons Chef, die Militair is en sedert 1½ jaar met mij is geweest, zoowel in vestingen en bij het leger als in Belgie (terwijl de Colonel zich eerst sedert 3 maanden bij het leger bevind) terstond het tegendeel van mij bij den Gouverneur gaan getuigen; ik vrees evenwel dat dit mij weinig helpen zal, want de Colonel is iemand, die coute qui coute zijn wil zal en moet hebben, en van hetgeen hij eenmaal voorgenomen heeft, niet afgaat.

Aangaande de ridderordes en eervolle meldingen had ik U ook nog iets willen schrijven, maar de plaats op het papier ontbreekt mij — dus van iets anders. Gij schrijft mij dat van Olden U gezegd heeft ik eenige tijd in 's Hage heb doorgebragt, doch gij hebt dat waarschijnlijk verkeerd verstaan, want ben daar in October slechts éénen dag geweest en heb van Olden toen niet gezien, maar hij zal gezegd hebben te Stratum, dewijl laatstleden zomer (zooals ik U geschreven heb) er vier weken gecantonneerd ben geweest, toen de Leidsche Jagers te Eindhoven waren en hem dus toen dagelijks zag. Uw Albumblaadje heb ik te Utrecht en geef de Hemel dat ik weer eens in de kring mijner famille terug mag keeren, dan beloof ik U zal mijn eerste werk zijn, het U met het een of ander betekend of beschreven ter mijner herinnering terug te zenden. Mijn famille aan wie ik Uwe complimenten gemaakt heb zijn zeer wel en hebben mij verzocht (wanneer ik schreef) U voor hun te groeten. A Dieu, schrijf spoedig aan Uwen

Opregten Vriend

....

NB. deze brief heb ik den 6 dezer geeindigd en op den 7e van hier verzonden. Gelief Uw adres eens goed op te geven.

den Haag. J. C. GIJSBERTI HODENPIJL VAN HODENPIJL.

The Portuguese in Ceylon. — The generally accepted date of the arrival of the Portuguese in Ceylon is 1505, although the writers are not agreed as to whether they landed at Galle or Colombo. Barros, de Coüto and Castanheda say that they just arrived in Galle whilst Correa gives Colombo as the first place of landing. In this connection it is interesting to note that there has recently been discovered in the Fort of Colombo a rock with the following coat of arms engraved thereon.

De ...... à cinq écussons 2. 1. 2 ch. chacun de cinq bes. 2. 1. 2. à la bord de ..... ch. de sept tours 3. 2. 2.

C. une couronne surmontée d'une croix pattée.

By the side is engraved what looks either like the date 1501 or the letters ISOI, standing, perhaps, for same such words as „Jesus Salvator orientalium indicorum" A stone stab bearing the same arms, but without the cross, was discovered by the Archaelogical Commissioner at a place callid Menikkadawara (See Sessional Papers, Ceylon, 1891 Antequarian Research, Kegalla. p. 31). There can be no doubt that these arms are intended for those of Portugal, but according to Camoens (Os Lusiadas Canto III. LIII. LIV) the „écusson" should be placed 1. 3. 1. (em cruz). Was there ever a period in the history of Portugal when the escutcheons were placed saltere, and not cross-wise?

Galle (Ceylon). F. H. DE VOS.

HET AMOVEEREN DER GESLACHTWAPENS IN
DE OUDE EN NIEUWE KERK TE DELFT IN 1795.

In het Archief der Ned. Herv. Gemeente te Delft, dat berust in de Kerkvoogdenkamer der Oude Kerk aldaar, mocht ik eenige wetenswaardigheden opsporen, daartoe welwillend in de gelegenheid gesteld door den secretaris van het College van Kerkvoogden.

Behalve de reeks van doodenregisters bevat dit archief eenige

notulenboeken aangaande de vergaderingen van den Kerkeraad. Wat mij als het belangrijkste daarin aantrok, waren wel de aanteekeningen, die gehouden zijn geworden omtrent het amoveeren der wapens in beide kerken in het veelbewogen tijdvak der Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap.

In vroeger tijden zijn in die kerken vele leden van aanzienlijke geslachten ter aarde besteld geworden, waarbij het toen nog algemeen heerschend gebruik behoorde om het wapenbord met de kwartieren van den overledene in de kerk op te hangen. 1)

---

1) Onder de keuren en Ordonnantien voor Delft, behoorde voorheen in een 1767 herzien reglement van 1680, aangaande de modellen der wapenkassen, die in de beide kerken mochten worden opgehangen hetwelk van den volgenden inhoud was:

I.

Dat wegens een ruit, sonder kas, in de Kercken alhier opgehangen werdende, als van ouds, ten behoeve van deselve sal betaelt werden . . . . *f* 25.0.0.

II.

Voor een ordinaris kas, sonder kolomnen en de Frontespijs, hoogh vijf voet, ofte breet vier voet en twee duym, 't samen met het wapen, mede als van ouds. . . . . - 50.0.0.

III.

Wijders voor een kas met Pilasters ofte halve kolomnen met een Frontespijs, hoogh seven voet, of breet vijf voet, 't samen met het wapen . . . - 65.0.0.

IV.

Voor een kas met halve kolomnen, en een Frontespijs, hoogh $8^1/_2$ voet, ofte breet $5^1/_2$ voet, als vooren, 't samen met het Wapen . . . . - 105.0.0.

VI.

Ende deselve kas met heele, ofte, als vooren, met meer dan halve kolomnen sijnde . . . . - 120.0.0.

V.

Voor een kas met halve kolomnen, ende een Frontespijs hoogh $9^1/_2$ voet, ofte breet vijf voet negen duym, 't samen met het Wapen . . . . . . - 135.0.0.

Ende deselve kas met heele, ofte als vooren, met meer dan halve kolommen sijnde . . . . , ... - 150.0.0.

VI.

Voor een kas, hoogh tien voet of breet ses voet, met heele, ofte halve kolommen, 't samen met het wapen . . . . - 175.0.0.

Voor ieder kwartier dat het wapen telde moest bovendien nog *f* 2.— ten bate der kerk worden betaald.

Toen in 1795 de Republiek der Vereenigde Nederlanden moest plaats maken voor haar meer democratische zuster de Bataafsche, gaven deze onderscheidingsteekenen van aanzien en macht in de kerken te Utrecht en te Haarlem al spoedig aanstoot. In eerstgenoemde plaats pleegde het gepeupel wanordelijkheden aan de schilden en wapenborden in de Domkerk, [1]) terwijl door de tijdig genomen maatregelen der Municipaliteit te Haarlem op het doen weghalen dier blazoenen, dergelijke ongeregeldheden aldaar werden voorkomen. Ten einde nu de beschikking op het wegnemen van deze onderscheidingsteekenen niet langer aan de Municipaliteit over te laten, vaardigden de Volksvertegenwoordigers van Holland den 8sten Juni 1895 een publicatie uit, waarin o.a. werd gelast het wegnemen van alle wapenborden en schilden uit de kerken, hetgeen echter niet behoefde te worden toegepast op de heraldieke ornamenten, welke op de tombes en artistieke gedenkstukken waren aangebracht. Voorts gebood men in diezelfde publicatie dat de gebeitelde wapens in de grafzerken moesten worden uitgehakt.

Als uitvloeisel der publicatie vermelden de notulen van den Kerkeraad van 17 Juli 1795, dat dit College door de Municipaliteit was aangezegd: „dat kerkmeesteren attent zoude wezen om con„form het Decreet van de Prov. Repr. van het Volk van Hol„land van dato 8 Juny noopens het afhangen der Wapenborden „en het wegnemen van alle gedistingueerde gestoeltens in beide „kerken zich te gedraagen, dog dat omtrent het weghakken der „wapens van de zarken de Municipaliteyd nader des weegens zoude „resolveeren.

De Heer van der Goes drukte toen in die Vergadering zijn verwondering uit dat de Municipaliteit nog geen toezegging omtrent het weghakken der wapens had gegeven, aangezien toch het 5e art. van het bewuste decreet van 8 Juni luidde:

„Dat de oude grafzerken in de kerken zullen moeten worden ge„laaten zoo lang de opzichters derzelven of zoogenaamde kerkmeesteren „zulks verkiezen, dog dat daarop alleen de naamen en sterftijden,

---

1) Zie hierover Nav. XLVI, 117.

„dog niet de wapens zullen mogen blijven, welke zoodra doenlijk „zullen worden uitgehakt."

Ten gevolge nu van deze kennisgeving der Municipaliteit en in aanmerking nemende dat vele eigenaars der opgehangen wapenschilden in beide kerken buiten Delft woonachtig waren, besloten de Kerkvoogden het volgende bericht in de Leidsche en Rotterdamsche Courant te plaatsen.

„De Kerkmeesteren van de Oude en Nieuwe kerken binnen de „stad Delft, adverteeren bij deeze dat, ter voldoening aan het „Decreet van de prov. resp. van het Volk van Holland in dato 8 „Junij jongstleeden, de Wapenborden in voorschr: kerken zullen „worden afgenomen: en dat een iegelijk die eenig recht op een „Wapenbord heeft, hetzelve na zich zal kunnen neemen, mits hoe „eerder hoe liever, dog uyterlijk voor den 15 Aug. aanstaande, „zich daar toe aanmeldende aan de respectieve kosters der voor„schr. kerken; zullende voor ieder af te halen Wapenbord tot goed„maaking der kosten van het afnemen moeten worden betaald drie „stuyvers per vierkante voet, na rato van derzelver groote. Wijders „dient tot naricht dat, noopens de Wapenborden die niet voor „den 15 Augustus zullen zijn gereclameerdt, en voor den 1en Sep„tember afgehaald, door voorschr. Kerkmeesteren zoodaanig zal „worden gedisponeerd, als zij bevinden zullen te behooren."

Maar in de Vergadering van 23 Juli 1795 deelde de Heer van der Goes mede dat bij hem door verscheidene eigenaars van Wapenborden beklag was gedaan omdat zij verplicht waren het afnemen aan de kerk te bekostigen, aangezien toch voor het ophangen van hun wapenbord voor eens en altijd aan de kerk was betaald geworden; waarom adressanten verzochten dat het afnemen dier wapens door particuliere werkbazen en voor hun rekening zou worden verricht. Hierover werd door het Colleg. van Kerkvoogden goedgunstig beschikt, doch met dien verstande „dat de defecten „die aan de muragie, als anderzints door 't afhangen mogte ge„maakt worden, behoorlijk worden gerepareert ook zullen de gor„dingen en verder ijzerwerk, dat in de muur vast zit, niet mooge „weggenomen worden en het werkvolk haar eyge gereedschap

„moeten gebruycken, waarvan aan de koster van Willigen kennisse „gegeeven is.”

Aan het afnemen der meeste wapens werd niet zoo dadelijk door de eigenaars gevolg gegeven; want in de eerste dagen van September werd den koster gelast om al de wapens, die nog aanwezig waren, te verwijderen en voorloopig op te bergen, in geval zij nog gereclameerd mochten worden. Maar nu deed zich de vraag voor hoe men behoorde te handelen met de Regeeringsbanken en of die ook zouden moeten worden weggenomen. Hieromtrent vermeende het College van Kerkvoogden het gevoelen van den Gemeente-Architect te moeten vernemen, met wien het toen overeenkwam, dat deze bij zijn collega te 's Gravenhage zou informeeren, hoe men daar met die banken in de respectieve kerken was omgegaan. — Na ingewonnen informatie kon de Delftsche Stadsfabriek rapporteeren dat de Regeeringsbanken in de kerken te 's Gravenhage en te Rotterdam in den toestand bleven zooals zij waren, doch dat zij in het vervolg niet meer door de vorige personen, die daarop een plaats hadden, konden worden gebruikt, maar van nu af aan door een ieder, die een akte bezat, daarop mocht worden plaats genomen.

Doch tot een te nemen besluit aangaande de Regeeringsbanken konden de Kerkmeesters het onderling niet eens worden, daar enkele leden van oordeel waren dat de kap met wapens van de Regeeringsbank in de Oude kerk zou moeten worden afgenomen, terwijl de andere de geheele verwijdering van de bank verlangden.

En wat wachtte nu den Heeren Kerkvoogden, die toch toonden dat zij de besluiten der nieuwe orde van zaken stipt wilden nakomen? Den 26sten Augustus 1795 werden zij door de Municipaliteit met het Comité van Justitie allen gelicentiëerd. Het waren de volgende Heeren, die toen aftraden: Mr. Adriaen van der Goes Cornelisz., David Graswinkel, Mr. Gerard van Hoogeveen, Dr. Willem Verbrugge, Mr. Hermanus Johannes van Royen.

In hun plaats werden aangesteld de burgers: Franc van der Burch Willemsz., Johannes Geesteranus, Christiaan van Beerestijn, Balthazar ten Haaff, Willem Noodt, Maximiliaan 's Gravesande.

Tot de eerste werkzaamheden van het nieuwe College behoorde

een bespreking omtrent het lot der Regeeringsbanken, waarover in de Vergadering van 14 September werd besloten, dat ten einde geheel aan het Decreet van de prov. Representanten van het volk van Holland te voldoen „om de kap van de Regeeringsbank in de „oude kerk, als zijnde de eenigste daar een kap op is, er op de „voorzigtigste wijze te laaten afneemen en ergens weg te zetten en „de banken voor 't overige tot menagement van verdere kosten in „zijn geheel te laten edoch dezelve zoo in de oude als nieuwe kerk „aan een ieder daar plaats in begeerende te verhuren.

Maar de Municipaliteit beschikte anders over dit voorstel en wel dat, dat de Regeeringsbanken in de oude zoowel in de nieuwe kerk zouden worden *geamoveerd* en *weggenomen*, terwijl de ledige ruimte, die door de opruiming dier banken zou ontstaan, eerst dan met stoelen behoefde te worden bezet, wanneer de finantieën der kerken in wat gunstiger toestand kwamen te verkeeren. 1)

Wat nu de verordening op de grafzerken betrof, deze moet bij de eigenaars van grafsteden, welke buiten Delft woonachtig waren eerst weinig steun hebben gevonden, want in Maart 1795 ontvingen de H.H. Kerkvoogden een aanzegging der Municipaliteit „om binnen 3 $\times$ 24 uren aan de publicatie, omtrent het amoveeren der wapens op die zerken te voldoen ten einde alle onaangenaamheden te voorkomen."

Ten gevolge hiervan besloot de kerkeraad de volgende advertentie in de Haarlemsche en Leidsche Courant te plaatsen:

„Kerkmeesteren van de Oude en Nieuwe Kerken binnen De stad „Delft adverteeren nogmaals ingevolge het Placcaat vande Pro- „visioneele Representanten van 't Volk van Holland in dato 8 Juny „1795 en de aanschrijving van het Administratief Bestuur van „'t voormalig Gewest Holland in dato 16 Maart 1798, dat de „wapens op de Graffzerken binnen de korts mogelijken tijd in boven „gem. kerken moeten werden gerojeert.

Dat door deze advertentie toch niet geheel aan die verordening

1) Notulen van de Municipaliteit der Stad Delft van 16 September 1795.

werd nagekomen, blijkt wel uit onderstaand curieus rapport, dat ik eveneens in het kerkarchief tegenkwam en duidelijkheidshalve hier in zijn geheel laat volgen:

Gelijkheid, Vrijheid, Broederschap.

Extract uit het Register der Resolutien, van het administratif Bestuur van het voormalig gewest Holland, genomen op

Den Elfde Juny 1798.

Het vierde Jaar der Bataafsche Vrijheid.

Is gehoord het rapport van de Commissie, tot de Politie, op de bij marginaale apostille van den 2 Meij l.l. in deszelvs handen gestelde missive van den Hooft Schout der Stad Delft, F. W. M. Ruysch om deswegens met den Agent van Politie in binnenlandsche correspondentie te Abouchеren en voorts te dienen van advis houdende, dat hij volgens aanschrijving dezer vergadering van den 16 Maart l.l. aan alle de Municipaliteiten en Bailluwen, houdende een Serieuse recommandatie, omme ten rigoureusten, de hand te houden aan de executie der Publicatie van de voormalige Provissioneele Representanten van het Volk van Holland in dato 8 Juny 1795 ten opzigte der amovering van diverse tegens het Principe van gelijkheid strijdende tekenen van grootheid geëmaneerd, in betrekking als Hoofdschout der gemeente, zig aan de Municipaliteit aldaar had geaddresseerd, ten einde deconcert, met dezelve zodanige middelen te beraamen als dienstbaar zouden kunnen bevonden worden, om binnen den korst mogelijken tijd aan de intentie dezer vergadering te voldoen, met dien gevolge dat dezelve Municipaliteit op den 21 Maart l.l. eene notificatie had gearresteerd èn 22 daar aan volgende met insereering der aanschrijving dezer Vergadering gearresteerd waar bij een ieder die daarbij eenig belang hadden wierden gepravenieerd en gelast om aan dezelve binnen die mael vier en twintig uuren te voldoen.

Dat hij Hoofdschout, na expiratie dezer gestelde Termijn om aan den Last van wegens het uitvoerend bewind der Bataafsche Repu-

bliek door deze vergadering tot hun overgebragt te voldoen, inspectie had genomen, en bevonden, dat bijna geen aanvang was gemaakt aan de voldoening van het 5de Art. der meergemelde Publicatie van den 8 Juny 1795, terwijl veele der nog levende eijgenaaren van zoodanige graaven hadden kunnen goedvinden de holligheden der der daarop uitgehouwen wapenen en andere bij tekenen van Heraldiek te vullen met een compositie van zand, vaten teer en de zelve zarken alzo gelijk te maken, waardoor de intentie der gemelde Publicatie wierd illusoir gemaakt, daar volgens het slot van het 5de Art. ten duydelijksten wordt gezegd, „Dat de wapens op de grafzerken zodra doenlijk moeten worden uitgehakt.

Dat hij daar op geen geschikter middel gevonden had, om aan het bevel dezer vergadering te voldoen, dan een Patriottische steenhouwer aan te stellen, welke op kosten van de nalatige eigenaars der graaven, op welkers zarken wapenen bevonden wierden dezelve uithakken zouden, gelijk deze dan ook zedert bijna vijf weeken daaraan gearbeid had; terwijl hij den bij meer dan een Lid dezer vergadering de bekende Oranje Koster Van Willigen tevens gelaste aan gemelde steenhouwer op te geeven aan welke Familie zodanige graven toebehoorde, ten einde zijn arbeïdsloon aan dezelve in rekening te kunnen brengen, als mede welke derzelve aan de kerken in eigendom waren vervallen, of welkers Possesseurs waren geëmigreerd.

Dat hij zich wijnig had voorgesteld in de volvoering van zijn pligt te zullen zien tegenwerken, door een bekenden aanhanger van Oranje die eenen der eersten en voornaamsten van 1787 in de Oranje Societeit aldaar was geweest en reeds in den jaar 1795, door eene destijds gesubsisteerd hebbende Commissie van remotie van zijnen Post als koster wierd ontslagen, dog door de nog fungerende Kerkmeesteren in dezelve desniettegenstaande wierd gecontinueerd, en gemaintineerd als hebbende in de eerste plaats de onbeschaamdheid gehad, zekeren grafzerk waarop de wapenen van de Familie van eenen Van der Heim (woonagtig volkens informatie in den Haag) zijn uitgehouwen, slegts om te keeren, met het wapen naar onder; dan weder te beletten de door hem aange-

stelde steenhouwer aan deze of dien grafzerk te beginnen, zeggende door de eigenaars gelast te zijn zulks voor hunne rekening te laaten verrigten, en daar toe dan iemand zijn Sijstema toegedaan employeerde.

dog dat dit dan veeltijds grafzerken waren van zodanige personen, welke bekend zijn en waarvan de spoedige voldoening der gemaakte kosten kon veronderstellen terwijl de voldoening van het arbeidsloon vallende op het uithouwen der overige meerder dubieus wierd, wanneer men lette op de mondelinge aanzegging van den Burger van Beeresteijn, in zijne qualiteit als Kerkmeester, aan den door hem aangestelden steenhouwer gedaan, en ieder die bij een verklaring had ingenomen en hier nevens voegde.

Dat alle deze tegenkantingen, hem dan ook te raden had doen worden, zig aan deze vergadering te adresseren verzoekende te mogen worden geauthoriseert alle zodanige omgekeerde zerken, als van de welke hier voren was gesproken ten kosten en schaden der eygenaars te mogen doen laten ten einde de daarop gevonden wordende wapenen ingevolge de Publicatie worde uitgehakt, als mede de Municipaliteit van Delft aan te schrijven, dat zij Kerkmeesteren zullen hebben aan te zeggen en te gelasten om te zorgen dat de kosten welke op het uithouwen der wapenen van de respective voor zo veel de eygenaar van dezelve onbekend of geëmigreerd en uitlandig mogten zijn promptelijk worden voldaan, en hem voorts te interdiceren op eenigerley wijze van nu voortaan de hand te leenen aan het uithouwen der wapenen van De zodanige, welke daarin tot hier toe nalatig en bekend mogte zijn. Zulks overlatende aan hem die van officiewegen, daartoe zal wezen gelast.

Alsmede dat dezelve Kerkmeesteren aan wien de aanstelling van eenen koster competeerde, tevens mogte worde geinjongeerd, der befaamden Oranje van Willigen, hoe eerder zo beter te demitteren en van zijn post te ontzetten om door een waardig republicain te worden vervangen.

Verzoekende verders om te mogen worden geélucideert in hoeverre de wapenen met derzelzer zogenaamde ornamenten of Tekens van Heraldië welke of aan de Tombes of gedenkstukken van kunst zijn gevoegd al of niet behooren te worden geamoveerd, daar

speciaal aan die van den voortvlugtigen Stadhouder een gansche menigte van dezelve gevonden worden, welke zouden kunnen worden weggenomen, zonder dat het monument zelve beschadigd wierdt.

Gelijk mede de wapens der zeehelden Tromp etc. welke op de zerken aan de ingang hunner grafkelders gevonden worden, en Eindelijk nog daarbij het 5 Art. der Publicatien van 8 Junij 1795 wierd gestatueerd *dat alleen de namen en sterftijden op de oude grafzerken in de kerken zullen moeten blijven*, *zolang* en onmiddelijk bij het volgende 6 Art. dat op de nieuwe begraafplaatsen wel zerken ten kosten der Eygenaars zullen mogen worden gelegd, dog zonder eenige Tituls daarop te stellen; hoedanig te handelen met de verheevene en onderscheidene Tituls uitgehouwen op de oude grafzerken alsdaar zijn WelEd.gr.Achtb. WelEd.gestr. en Hoogwelgeb. Heer, en zijn WelEd.gr.Achtb. WelEd.Gestr. of Hoogwelgeb. in Leven Burgemeester Schepen Baron etc. van de Stad of Heerlijkheid. Waarop gedelibereerd zijnde is conform het advis van gemelde Commissie tot de zaaken van de Politie die omtrent eenige poincten in gemelde missive vervat met den agent van Politie had geconfereerd goedgevonden en verstaan.

1°. De Municipaliteit van Delft bij extract dezes aan te schrijven om aan kerkmeesteren te gelasten den Hoofdschout der gemelde Stad in het opvolgen der bevelen van het bestuur conform de Publicatie van 8 Juny 1795 alsmede in gevolge de nadere aanschrijving van den Agent van Politie de dato 6 Maart dezes jaars niet alleen niet hinderlijk te zijn maar denzelven in tegendeel alle faciliteit te verleenen en de behulpzaame handen te bieden, tot het verhaal der onkosten gevallen op het Uithouwen der Wapenen op de zerken, als mede niet verder te gedoogen dat zulks als nog voor rekening der eygenaaren geschiede.

2de dat gemelde Municipaliteit alver aan te schrijven, de kerkmeesteren te gelasten zig ten spoedigsten van hunne onwaardige en de tegenwoordige orde van zaaken niet toegedaan zijnde Ambtenaaren te ontdoen.

3d dat alle de wapenen en tekenen van Heraldiek voor zoverre dezelve aan de Tombes of gedenkstukken nog gevonden worden,

als voorwerpen van kunst behooren te blijven, dog dat egter de wapenen die op de liggende zerken voor of op de grafkelders der genoemde Tombes gevonden worden alsmede ingevolge de expresse letter der Publicatie moeten worden uitgehouwen. Wordende het overige in gemelde missive gementioneerd gezonden in advis.

En dat extract dezes zal gegeeven worden aan de Municipaliteit van Delft, alsmede aan den Burger F. W. M. Ruysch, Hoofdschout der gemelde Stad om te strekken tot informatie en narigt, als om zich daar na te gedragen.

(Onders[t]) Accord[t] met voorz. Register
(get.) HEUVELMAN Jz.

Dat tal van fraai gebeeldhouwde grafzerken aan beide kerken vóór de Revolutie tot sieraad strekten, is na te gaan in het verdienstelijke werk in MS. van den wapenheraut Mr. W. van der Lely berustend op de Gemeentebibliotheek te Delft.

In zijn voorrede van dit werk, waarin bijna alle graven in de Oude en Nieuwe Kerk met O.-I. inkt staan geteekend, en dat in 1768 voltooid was, zegt Mr. van der Lely wat hem bewogen heeft om tot dien arbeid over te gaan, hetgeen ik mij niet kan onthouden hier te resumeeren:

„Nadien ik van tijd tot tijd, zoo in deze als in andere steeden ondervonden hebbe, dat de Monumenta Publica door langheyd van tijd vervallen, of door de keurigheyd van sommige (als ten onregten oordeelende, dat men zig over de Eenvoudige inscriptien der Eerste en Vroegere tijden behoore te schaamen,) weggeruymt en uytgehakt zijn; zoo hebbe ik in de jaare 1737 alle de opschriften op de zarken in de Oude en Nieuwe Kerken binnen de stad Delft uytgeschreven, en de wapens ende andere ornamenten daarop staande aangeteekend, omme als ik tijd en genegentheyd mogte hebben, dezelve in 't net over te brengen."

Toen het Revolutietijdperk aanbrak, wanneer de wapenschilden met hunne kwartieren verwijderd en alles vernietigd zou worden, wat aan de voormalige aristocratische tijden herinnerde, had onze vermaarde wapenheraut reeds lang de oogen gesloten. Hij overleed

den 27sten Maart 1772 op 74jarigen leeftijd en werd in de Oude Kerk te Delft bijgezet.

In het Doodenregister vond ik over zijn teraardebestelling aangeteekend:

2 April 1772.

Den WelEd.Gestr. Heer Mr. Willem van der Lely, Veertig Raad en Oud Burgermer. deser stad, en wegens deselve gecommitteert geweest in 't Collegie der Edmog. Heeren Gecommitteerde Raden van Holland enz. enz. op 't oude Delft met 18 dr(agers) en koetsen op de middag . . . . *f* 5.—

Eyge grafkelder geen kindr. . . . . - 3.—

Naar de kosten te oordeelen, geschiedde zijn uitvaart wel op de meest eenvoudige wijze.

Vrijenban (bij Delft.) C. GIJSBERTI HODENPIJL.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Van Swieten (XLVIII, 533). — Alhoewel door de hieronder volgende mededeelingen niet voldaan wordt aan het verzoek om de stamreeks der Rotterdamsche *Van Swietens* hooger op te voeren, kunnen wellicht enkele der daarin voorkomende, uit officieele stukken getrokken opgaven dienen tot aanvulling van de genealogie van het geslacht.

In de M. S. genealogie van de geslachten *van Buren* en *Chais*, opgemaakt (1850) door *L. A. Weleveld*, ambtenaar bij den Hoogen Raad van adel, komt een uittreksel voor uit de genealogie van *van Hoogenhouck*, wat betreft de afstammelingen van *Pieter Maartensz.* v. H., wiens kleindochter tot man heeft gehad een *Hendrik van Swieten.*

Daar in bedoeld uittreksel bij de eerste generatien geene jaartallen zijn opgegeven, laat ik voor eene betere vergelijking van deze opgaven met andere bronnen, de afstamming van de na te vermelden *Van Swietens* met genoemden *Pieter v. H.* beginnen.

Pieter Maartensz[n] *van Hoogenhouck*, baljuw van Vlaardingen, tr. H. . . . . *Michiels* (?), uit welk huwelijk een zoon *Abraham Pietersz*[n] *v. H.*, die gehuwd is geweest (1) met *Maria Broek* uit Vlaardingen, (2) met *Sophia van Lodestein* en 5 kinderen naliet. De oudste dier kinderen *Maria Abrahamsz*[n] *v. H.* tr. *Hendrik van Swieten*, Schout te Soetermeer, waaruit:

1. *Willem Hendriksz*[n] *van Swieten* gehuwd met *Adriaans* dochter *Baart* (?) die tot kinderen heeft gehad:

a. Maria Cornelia v. S. geb. 1705, † jong;

b. Martha Margaretha v. S. geb. 1706, † ongehuwd 6 Maart 1768.

c. Maria Cornelia v. S. geb. 1708, † jong.

d. M[r]. *Willem Hendrik Willemsz*[n] *v. S.* geb. 1710, Schepen en ontvanger van Hulst en Hulster ambacht, † ongehuwd 19 Jan. 1779.

e Mr. *Adriaan Willemszn v. S.*, J. U. D., geb. Maart 1716, tr. te Wateringen 1 Maart 1760 *Elisabeth Maria Charles* geb. te Amsterdam 30 Maart 1736. — Hij heeft 7, meerendeels jong gest. kinderen, maar het schijnt, geene mannelijke nakomelingen gehad.

2. *Abraham Hendrikszn van Swieten* tr. *N. van der Wal* (mogelijk *van der Walle*, eene bekende familie, die o. a. te Delft te huis behoorde), waaruit 2 kinderen, die beiden jong †.

3. *Cornelia Hendriksdr van Swieten* tr. *Michiel Baelde* uit Rotterdam;

4. *Pieter Hendrikszn van Swieten* tr. *Johanna Mandt* uit Steinfurt (zonder kinderen).

5. *Jacobus Hendrikszn van Swieten* tr. *Elisabeth Kers* (?) zonder kinderen.

Pieter Maartenszn van Hoogenhouck, bovenvermeld, kan een broeder geweest zijn van *Abraham Maartenszn v. H.*, geb. te Delft 5 April 1580, † aldaar 12 Juli 1641 burgemeester van Delft, en in 1ste huwelijk 2 Sept. 1607 aldaar getr. met *Clara van der Burch*, dochter van *Pieter Reyerszn v. d. B.* en van *Maria Cornelisdr van Santen.*

De volgende opgaven zijn meerendeels getrokken uit het testament dd. 25 April 1739 van Mr. *Adriaan van Swieten* (geregeld afschrift dd. 27 April 1788 van den notaris te Rotterdam *Anthony Westerbaen*, aanwezig) en uit den notarieelen inventaris dd. 4 Aug. 1740 van zijne nagelaten goederen (ook aanwezig).

Willem van Swieten tr. *Bastiana Quack*, uit welk huwelijk:

Mr. *Adriaan van Swieten* geb. 1660, testeert 25 April 1739, † 15 Juni 1740, gehuwd met *Adriana Beijerman*, dochter van *Lodewijk Beijerman*, waaruit:

1. *Willem van Swieten*, geb. te Rotterdam 1707, † aldaar 22 April 1752, tr. *Anna Maria Aartbeek* of *van Aartbeecke*, uit welk huwelijk een eenig kind: *Cornelia Bastiaan van Swieten*, geb. te Rotterdam 6 Juni 1742, † te Genève (Nav. XLVII blz. 294 staat abusievelijk Amsterdam) 16 Aug. 1773, tr. Mr. *Jean Antoine Chais.*

2. *Pieter van Swieten* geb. 1708.

3. *Adriaan van Swieten* geb. 1711.

Bij vermeld testament van 25 April 1739 heeft Mr. *Adriaan van Swieten* een fidei-commis vermaakt op de kindskinderen van zijnen zoon *Willem van Swieten.*

In den bovengenoemden inventaris van de nagelaten goederen kwamen o. a. voor:

a. een losrentebrief ten laste van het gemeene land van Holland en West-Friesland d.d. 24 Mei 1653 ten name van *Lijsbet Crijnen,* zijnde geweest weduwe van *Adriaan Willemszn van Swieten.*

b. een idem d.d. 1 April 1713 ten name van de Weduwe van. *Willem van Swieten.*

c. een idem d.d. 11 Aug. 1713 ten name van *Cornelis van Swieten*

Verder vond ik nog aangeteekend dat *Huig Claes Lambertszn van Swieten* in 1580 tot vrouw had *Elisabeth van Veen* uit Amsterdam, dochter van Mr. *Cornelis van Veen Janszn* en van *Geertruida van Neck. Elisabeth v. V.* was in 1587 hertrouwd met *Hendrik Gerritszn van der Eem.*

In 1553 was Schepen te Leiden een *Claas van Swieten* — mogelijk dezelfde als de volgende — wiens dochter *Aaltje van S.* in 1599 tr. met *Olffert den Otter. Klaas Jacobszn van Swieten* van Leiden, † te Amsterdam 1577 (Navorscher XLVII, blz. 19).

Wellicht is de steller van de vraag op bladz. 533 van dezen jaargang in de gelegenheid het verband op te geven tusschen de door mij genoemde *van Swietens* en den stamvader *Willem van Swieten*, die 21 Mei 1595 te Rotterdam tr. met *Dieuwertje Adriaanszn van Akermonde.*

In Navorscher XLVII bladz. 429 werd door mij gevraagd naar het wapen van het geslacht *Aartbeek* of *van Aartbeecke.* Deze vraag thans herhalende, voeg ik daaraan toe het beleefde verzoek om zoo mogelijk tevens ingelicht te worden omtrent de ouders van *Anna Maria van Aartbeecke.*

Utrecht. J. FABIUS.

Warnsinck (XLVIII, 649). — Ik vind in Van der Vijver's Beschrijving van Amsterdam, Dl. II, bl 31, Isaak Warnsink als tijdelijk Voorzitter van Diakenen bij de Nederd. Herv. Gemeente

aldaar in den tijd van Jan Corver. In die kwaliteit lei hij, bij afstand van Burgemeester Jan Trip, den eersten steen van het tusschen de jaren 1721 en 1723 gebouwde Corvershof, eene stichting ten bate van voornoemde gemeente. — De onder 4 genoemde Warnsink is ongetwijfeld dezelfde. 't Was oudtijds, en misschien nog wel, 't gebruik dat de ouderlingen veelal uit de diakenen of oud-diakenen gekozen werden, zoo te Amsterdam als elders.

A. AARSEN.

Wermelskircher. — Math. W., Burgemeester van Norden, was gehuwd met eene uit het geslacht Rijckena, zuster van Etta R., vrouw van Peter Wertmuelen, wier dochter Johanna in 1672 Scato Gockinga huwde. Vermoedelijk is Mathias Wermelskircher dezelfde als die in 1649 te Utrecht (Embda Ostfrisius) werd ingeschreven in het Acad. Album. Zijn er uit zijn huwelijk ook kinderen voortgekomen en zoo ja welke?

Bestaat er eene geslachtslijst der Oost-Friesche familie Wermelskircher? V. DOORNINCK.

Valck (XLVIII, 572). — In Harderwijk verkreeg de commies Jacob Valck op 21 Februari 1766 zijn burgerschap. Hij was geboren te Gouda en gehuwd met Maria Koppenol, uit welk huwelijk zijn gedoopt: Hendrik op 22 Oct. 1762, begr. 18 Novr. 1762. Metje Elisabeth, 28 Febr. 1764; Gerrit, ged^t. 3 Nov. 1765, begraven 22 Oct. 1766. Gerrit, gedoopt 22 Aug. 1767. Hendrik gedoopt 16 Jan. 1770, wellicht begraven 2 Aug. 1770. Hendrika, gedoopt 5 Juni 1772, trouwt 31 Juli 1808 Adolph Volcke, geboren in het Vorstendom Waldeck. Jacob Valck werd begraven te Harderwijk 10 Aug. 1796 en kan de grootvader zijn van den consul.

V. DOORNINCK.

De Thombs. — In het Leidsche Dagblad van 21 Nov. 1898 vind ik een beschrijving van Warmond, waarin de schrijver, handelende over het zoogenaamde „afgebrande kerkhof" mededeelt, dat aldaar enkele kostbare grafkelders aangetroffen worden „o. a. dien van

het geslacht v. Limburg Stirum, waarop zich een prachtig marmeren gedenkteeken bevindt ter gedachtenis aan F. Bn. v. Leyden, wiens moeder Hermine Jacqueline De Thombs, een kleindochter was van Boerhave." In de „fiches" der Waalsche gemeente te Leiden vind ik aangeteekend: Sebille Marie De Thoms, geb. 28 Nov. 1742 te Leiden, dochter van Frederic comte de Thoms en van Jeanne Marie Boerhave.

Wie kan mij eenige inlichting geven omtrent deze familie *de Thom*(b)*s*? en omtrent haar origine?

Utrecht. J. W. DES TOMBE.

Van der Burgh (XLVIII, 578). — Volgens Bleiswijks Beschrijving van Delft was het Aem van der Burgh, die met zijne 12 zonen Floris V gewapend ter begroeting te gemoet reed.

C. SPRUIT.

Mansportret. — Ik bezit een op doek geschilderd mansportret, levensgroot, te halver lijve. Het hoofd is rechts gekeerd, de kleeding is een wijd zwart kleed, met effen witten kraag, vastgemaakt met wit koord, waaraan kwastjes. Het aangezicht is van iemand van ongeveer 40 à 50jarigen leeftijd, met een gezonde kleur, zonder baard, maar met een kleine snor, lang haar, dat op de schouders valt en een weinig grijzend is.

Achter op het raam is geschilderd: *Baltazar Coymans* $15^9/_{11}$ 89, $16^3/_{12}$ 41 en $16^2/_{14}$ 57. Kan een der lezers van dit tijdschrift mij ook inlichten wie Balthazar Coymans was, wat bedoelde jaartallen beteekenen en of die persoon vermaagschapt was aan een Friesche of Groningsche familie?

B. Z. E. V. H.

Er bestaat een portret van een zekeren Balthazar Coymans, Heer van Streefkerk en Nieuw-Lekkerland (1618—?), Schepen van Haarlem. Geschilderd door Frans Hals 1645. In de verzam. Kann te Parijs (Moes, Iconogr. batav. N° 1779). Kan dit dezelfde persoon zijn? Door wien is het bovengemelde portret geschilderd? De datum $16^2/_{14}$ 57 zal foutief gelezen zijn. RED.

v. Buren. — Behoorde: Jan van Buren Knape, die den 6en Maart 1359 door Jan van Beloys Heer van Schoonhoven en van der Gouda met een derde deel van Neder Blocklandt verlijt wordt (Oudenhoven, Beschr. v. Zuid-Holland, blz. 288), tot het Geldersch geslacht van dien naam? Zoo niet, welk wapen voerde hij? V. N.

EXTRACTEN UIT DE CRIMINEELE ORDONNANTIEN VAN HOLLAND.

MEDEGEDEELD DOOR

J. C. GIJSBERTI HODENPIJL VAN HODENPIJL. 1)

11e BOEK.

3 Mrt. 1676 tot 18 Jan. 1678. Klacht over *Lodewyck* of *Louis Huygens*, drossaard van Gorinchem. — Nog gen.: *Dedel*, *van Lier*, *Kerckhoven*, *Jacob van Sunderdt*, *Jan Wolpherd van Bulderen*, *Severyn van Oosterwyck*, Notaris *Alexander Ennis* (of *Ennes*), *Jacob van der Ulft*, *Jacobus Erkelens*, *Cornelis van Burcharen*, *Jeremias de Bont*, *Jan van der Meulen*, *Johannes Schildhouwer*, *Willem Francken*, schout van Rekum, *Bastiaen* of *Baart Ariensz*, *Floris Theunisz van Brugge*, *Leenderd Vreem* of *van Breen*, *Hendr. Hudde*, *van Zyl*, *Frederik* en *Pieter Woutersz*, *Français Lever*, *Arnolda van Steenbergen*, *Mathys Smijters*, *Hendrick van den Bosch*, *Bastiaen Coeck*, *Adriaan en Willem van Brouckhuyzen*, *Pieter van den Bosch*, *Johan van der Meulen*, *van der Staal*, *van Thilt*, *Iman Cau*, *Bergeijck*, *van der Colk*, *Jan Brouwer*, *Johan Ruysch*, *Pieter de With.*

2 Mei tot 15 Jul. 1676. *Elisabeth Trist* j. dr. wil tegen den raad harer familie en zelfs van Ds. *Snecanus* een jongman *Dirck Jansz. de Graeu* uit Gouda verleiden.

Schout *Herbert van der Mey*, Bailliu *Johan van Rietveld*, *N. van Boekhoven*, *Iman Cau*, *Crabeth.*

31 Mrt. 1676. Over gevangenneming van *Paulus Breekhout* alias *Brekensteijn*, een fameusen dief. — Nog gen: *Busero*, *Meerboom*, *Verbeeck*, *Johanna Henderson*, *J. van Tongeren*, *J. Coenen*, *Iman Cau.*

18 Junij 1676. *Anna Greve* wede *Hendrick Zegerds van der Camp* en

---

1) Vervolg van Nav. XLVIII, blz. 457.

Nicolaes Emaus. — Nog gen.: deurw^{d} *Bernard Pelkoorn*, *Hendrick van Gellinckhuysen*, *J. Ruysch*, *Iman Cau*, *Johan Coenen.*

23 Jul. 1676. Request *Adriana Abcoude* wed^{e}. *Johan de Haan*, welke laatste door *Gerard Pauw* zou gewond zijn.

24 Jul. 1676 tot 19 Sept. 1685, 9 Dec. 1693. Over *Johan van Banchem*, en zijne ontsnapping op 5 Maart 1684. — Nog gen.: *Dedel*, Architect *van Swieten*, deurwaarder *Verbeek*, postm^{r} *Clignet*, adv^{t} *Adrichem*, *Johan Ruysch.*

29 Oct. 1676. Over *Paulus Breekveld*, eertijds gevangen door Bailliu *Johan v. Banchem* op aangeven van de familie *Busero.*

28 Nov. 1676. M^{r}. *Pieter Ardes*, Thesaurier van S. Hoogh. C^{a}. Proc. Genl. — Nog gen.: *Johan Stipel.*

25 Febr. 1676 tot 20 Jul. 1677. *Cornelis Cobmayer*, rentm^{r} v/d Expl. c^{a} de kinderen van *Abraham van Wicquefort.*

2 Febr. tot 25 Nov. 1677. Over M^{r}. *Pieter de Groot* en zijne handelingen te Keulen. — Nog gen.: *Abraham Wicquefort*, Prins *Willem van Furstenbergh*, *Johan Ruijsch*, *Iman Cau.*

7 Febr. 1679, 19 Dec. 1682. Over *Hugo van Arkel*, oud burgem^{r} te Schoonhoven. — Nog gen.: *J. v. Nispen* en *P. van de Velde.*

? ? tot 10 Oct. 1679. Request v. *Leonard van Zyl*, notaris te Rotterdam' om eerherstel. — Nog gen.: *François Verboom*, *Anna van der Wolff*, *J. van Nispen*, *Iman Cau.*

? ? tot 31 Oct. 1679. Irreverentelyck gedrag van *Adriaan Cobmayer.*

15 Mrt. 1680. Request v. *Wijnant van Elst*, gewesen Schout te Ryswyck.

23 Jul. 1680 tot 29 Mrt. 1703. Beschikking request *Alexander de Munck.* — Nog gen.: *Justus de Huybert*, *Johan Rademacher*, *Henriette Thibaut*, huysvr. v. wijlen *François Velters*, *Pieter Duijvelaar*, *Timon van Middelgeest*, *J. Coenen.*

26 Sept. 1681, 21 Jan. 1682. Over *Herman Aartsz*, koperslager te Amsterdam contra *Jacob Boreel* en wed^{e}. *Isaac de Nise.* — Nog gen.: *Adriaan van Borsselen van der Hooge*, *Hubert Rosenboom*, *Jacob van Ravesteyn*, *Arent Vinck*, *Rudolphi van Niedeck.*

24 Febr. 1682 tot 11 Jan. 1692. Kwetsing van *Simon Willemsz Pon* aan den Overtoom door *Jan Pietersz Jonck.* — Nog gen.: *Briswits*, *Joh. van der Haar*, *Grietje Dircks* wed^{e} *Willem Eldertsz Hooglander*, *A. Heynsius*, *v. Zuylichem*, *P. D. Welde.*

20 Oct. 1682. *Wynand de Roy* te Vlijmen c^{a}. *Gerard van Berkel* te Heusden.

29 Junij 1684. *Jacob Leunisz Brouwer* ca. *Pieter Regenmorter.*

14 Oct. 1684. *Jan Roelofsz van Wolthuijsen* ca. *Dirck de Wild*, over dieverij enz. -- Nog gen.: Mr. *Roeland van Kinschot*, *Willem van den Broek*, *George Roseboom*, *Johan van Sorgen*, *Job Houttuijn*, *Joh. van der Haer.*

30 Dec. 1684, 27 Febr. 1699. Over de schorsing als Schout te Dordrecht van *Willem Stoop* — Nog gen.: Griffier *Pesters*, *Thomas van Sloot*, *Arent v. Dijck*, *L. Vijfhuijsen*, *A. Breur*, *M. Deijm*, *Joh. v. d. Haer.*

2 Julij 1686. *Cornelis van Stavenisse*, voogd over de kinderen van *Jacob van Ketenburgh*, wordt door Deurw. *Jan de Wolf* gevangen genomen op verzoek van Captn *Johan Cabeljauw*, getr. met *Adriana van Borrendamme.* — Nog gen.: *Anthonij Gouwe*, *Andries Ockersse*, *Adriaan Offers*, *Johan Ruysch.*

1687. Over *Adriaan Bouwman* predt en *Cornelis Emaus* te Alphen.

27 Febr. 1688. *Johan van Egmond van der Nieuburgh* ca. *Adriaan Twuijver.* — Nog gen.: Burgermr *Wijntjes*, *A. Breur*, *Job Houttuijn.*

28 Febr. 1688. *Johan Dellafaille*, bailliu van Delft ca. *Pieter Willemsz van Schie.* Over lijfrenten, restitutie, enz. — Nog gen.: *Cornelis Teresteijn van Halewijn*, *Johan Munter*, *Salomon van Egten*, *Pieter Burgersdijck*, *Bruno van der Dussen*, *Samuel Beijer* en *Adriaan Baart.*

5 Mei 1688. *Huijbert Huijbertz* over verbeurdverklaring van goederen van *Laurens de Coning*, *Jan Pietersz* en *Cornelis Mels*, schippers.

21 Aug. 1688. *Adriaan van der Kop* over zijne dagvaarding door *Johan Boreel.* — Nog gen.: *Regina van der Goes*, zijn moeder, *Joh. v. Sorgen*, *J. Oudaan*, *van Wouw.*

18 Mrt. 1689. *Raymond Pujeaux* ca. *Huijbert van Brederode.* Overspel met *Anna Simons*, huysvr. van *Cornelis Pietersz Broer.* — Nog gen.: *J. van Hoornbeek*, *D. Cromwel*, *P. van den Velde.*

14 Junij 1689. *Willem*, *Levinus* en *Jacob van Vrijbergen* ca. *Pieter Carel de Bils*, Hr van Coppendamme.

22 Junij 1690. *Roeland van Duijnen* over het gevangennemen en verbannen van *Jan Roelofz Wolthuysen* (zie 14 Oct. 1684), wegens diefstal bij *G. Willing*, zijn zwager en *Anna Pauw.* - Nog gen.: *Johannes Overwouter* of *Overwinter*, *Simon Pietersz Nijgh*, *Bastiaan Maertensz van der Does*, *Boudewijn van Eijck*, *Arent van Delvendiep.*

19 Jul. 1690. *Theodorus Vorstman* te Rotterdam over *Maria Beckers*, *Jacobus Cuijkhoven*, *Aart Lucasz Thomas Jansz.*

26 Sept. 1690. *Adriaan den Boer*, schout te Stolwijck, wegens resistentie jegens *Cobmaijer* e. a. — Nog gen.: *Christoffel van Dane*, *Francoys Dutransnoijt.*

8 Nov. 1690. Request v. *Jan Kerck* te Durgerdam over zijne dagvaarding. — Nog gen.: *Jan Teding van Berckhout*, *Nicolaas Butenius*, *P. Baan*, *Joh. van der Haer*, *H. van der Schilde*, *Nicolaas Lakeman*, *P. Houting*, *Cornelis Hop*, *Cornelis Pieterson.*

16 Mrt. 1691. Klacht v. *Jacob Zuijlen van Nieveld*, officier van Rotterdam. — Nog gen.: *Cornelis Costerman*, *Groeninx*, *Josua Green*, *Robbert Presley*, *Nolthenius*, *de Kat* (?), *Gousson*, *Welsenes*, *Verboom*, *Berck*, *Boon*, *Dirck Groothuijsen* en *Annetje Conings*, *Marritje Caspers* en *Ary Claasz*, *Pieter van der Wegen en Pleuntje Claas*, *Trijntje du Bois*, *Petronella Corstiaans*, *Lysbeth Cuypers* en *Barent* haar knecht, *Pr. de Beer*, *Annetje Centen*, *Isabel Obreyn*, *Corn. Roos*, *Robbert Robbertze* (*Presley*), *Pieter de Mey*, *Christiaan Peachman*, *Franc Compton*, *Dirck van der Monde*, *Schepers*, *Rogiers*, *Jan Bruijdegom*, *Steven Jansz*, *Elsacker*, *van Coperen*, *Jan van der Linden*, *Lommers*, *Pieter Pietersz Vermeer*, *Cleyn Jansje*, *Jan Vaër*, *Jacob v. Heuvel*, *Lysbeth Scheur*, *Marrytje Leendertsz*, *Marrytje Konings*, *Jacob Stam*, *Samuel Lodesteyn*, *Jan Merveilleux*, *Jacob Jaspersz. Posthoorn*, *Neeltje Pieters*, *Grietje Alewyns*, *Arij Jansz. Sleper*, *Grietje Hendricks*, *Simon Reyers*, *Jacob Soury*, *Vethuysen*, *Adriaan Vonck*, *Joost Dircksz*, *Robbert Wood*, *Pieter Aartsz Bul*, *Michiel Norrens* en *Trijntje Daniels*, *Maria Blom*, *Jacob Woutersz*, *Bartel Coppens*, *Petronella Jansz van Apperlo*, *Cornelis Robbertsz*, *Maarten Cleywegh*, *Balthasar Anthonisz*, *Heymenberg*, *Geertr. Spijck*, *Anna de Vries*, *Job Teunisse de Bye*, *Meesters*, *Cornelis v. Smisse* en *Elisabeth van Herwijnen*, *Pavort*, *Nicolas Tavenier*, *Robbert Croese*, *Nicolas Ven*, *Pieter Engelsz*, *James Wassington*, *Jan van Gersten*, *Jan van Wijngaarden*, *Maria Vis*, *Cornelis Nothenius*, *Heshuysen*, *Heuckelbos*, *Romeijn*, *Stijntje Jansz*, *Anthonij*, diender, *Leenderd Theunisz*, *Wouter Theunisz*, *J. Kievit*, *Schaap*, *Koenen*, *Ponderus*, *Cornelis Govertsz van der Ligt*, *Neeltje Pauwels*, *Neeltje Berewouts*, *J. v. Fles*, *Nic. Hols*, *van Vrijhoeven*, *Admiraal.*

17 Sept. 1692. *Daniel le Blon*, civile schuld.

6 May 1693. *Isaac Oosterwijck* ca. *Johan Della Faille* te Delft over gestolen papier.

28 May 1694. Over geldafpersing enz. door *Dirck van Swieten*, schout te Schipluy. — Nog gen.: *Jacob Ariensz Venenbosch*, *Dirck van der*

Schilde, *C. van der Coy*, *Cornelis Cornelisz van der Burg*, *Cornelis Bruynvis*, *Reinier van der Hout*, *Jan Jochemsz van den Bosch*, *Cornelis Gabrielsz van der Kooy*, *Leenderd Claasz Goudappel*, *Hendrick Jacobsz Vermeulen*, *Pieter Jansz. Brunswijck*, *Daniel Thomasz*, *Jan Janz. de Bruijn* en zijne vrouw *Heyltje Coenen*, *Wiggerd Leenderdz. Hodenpijl*, *Abraham van de Velde, Dirckje Jacob en Jacob Jansz van den Acker*, *Anna Jacobs*, *Jacobs van Dijck*, *Leenderd Leenderdz. van der Meer*, *Cornelis van Swieten*, *Molengraaf*, *Matheus Gool*, *Johan Munter*, *Francois Ketelaer*, *Paulus Andreas van der Meulen*, *Anthonis Slicher*, *Leonard Verboom*, *Adr. van Sterrevelt*, *Adriaan van Borselle van der Hooghe*, *Simon Admiraal*, *Joh. van der Haer*, *Ruysch.*

24 Junij 1694. Bedriegerij enz. in geldzaken door *Jacob* en *Gualter Zeeman* tegen *Johan Webster.* — Nog gen.: *Timon van Middelgeest.*

23 Sept. 1694. Over *Johan Buys*, gehuwd met en gesepareerd van *Susanna Jackson* en zijne verhouding tot *Anna Catharina van Meteren.* — Nog gen.: *Kunnera de Heus*, *Geertruyd Huyberts*, *Dirck Henneman*, *Teuntje Jansz van Raveswaeij*, *Maertje Jans.*

27 Jul. 1695. *Jan Pietersz van der Burgh* alias *Jan Tas*, c^a. *Hendrick van Gogh.* Beschuldiging enz. van brandstichting.

18 Oct. 1695. *Francois van Bredenhof* over de verbanning van *Jan Baert.*

15 Febr. 1697. *Livinus van Vrijbergen* over dagvaarding van *Michiel Hollander.* — Nog gen.: *W. Rosenboom* en *J. van Ruijll.*

10 Jan. 1698. *Paulus Walings Ven* c^a. *Alexander van Landschot.* — Nog gen.: *T. C. Hop*, *J. Huyssen*, *Joh. v. d. Haer.*

20 Febr. 1698. *Dirck Meesters*, bailliu te Rotterdam, c^a. *Cornelis Hartogsveld* en *Jan van 't Wedde* over vervoer van Contrabande door schipper *Jan Nol.* — Nog gen.: *W. van Schaep*, *Joh. v. d. Haer*, gebr. *Philibert*, *Joseph Schephard*, *James Wassington*, *Jan Ritsert.*

8 Mrt. 1698. *Dominic Doesen*, Schout, en *W. Manchij* te Soetermeer c^a. de H^r van *Duvenvoorde.*

26 Jul. 1698. *Jan de Lauter Cruijslander*, *Adrianus* en *Theodorus Cruyslander*, *Jannetje Simons.* Request om appel.

29 Jul. 1698. *Dirk Storm van 's Gravesande*, Secret's v. Segwaard c^a. *Jacob van Wassenaar*, H^r v Duvenvoorde. Over falsiteyt, meineed, enz. — Nog gen.: *van Bleiswyck*, *Isaac Snevens*, *C. Middelman*, *Joh. v. d. Haer*, *Cornelis van Sonneveld*, *Cornelis Hop*, *Simon Admiraal.*

22 Jan., 11 Febr. 1699. Over calangeering van *Jacob van Blijdesteijn*,

Schout van Ter Aar. — Nog gen.: *Hendrick van Blijdesteijn*, *Jacob van Oosterling*, *Tichelman*, *Jacob van Wassenaar.*

21 Oct. 1699. Request v. *Hendrick Frederick van Renssen* over *Jan Authonisz van der Plas*, gevangen wegens brandstichting. — Nog gen.: *Johan Hooft*, *C. Houttuijn van der Heijden*, *J. v. d. Haer.*

23 Apr. 1700. Bezwaarschrift van *Simon Blauw* te Enkhuijsen. — Nog gen.: *Isaac Snevens* en *W. Breur*

8 Oct. 1700. *Gerrit Pietersz van Benschop* te Loenen beklaagt zich dat *Hendrick Leertouwer* uit Vreland in de herberg van *Adriaan Woutersz Bars*, de menschen in 1694, heeft geslagen enz. — Nog gen.: *van Dorssen*, *Herman van Ringelsberg*, *Roeland van Rinschot*, *Feltrum de Vries*, *Joh. v. d. Haer.*

Den Haag. J. C. G. H. V. H.

GESLACHTKUNDIGE AANTEEKENINGEN BETREFFENDE DE FAMILIE VAN DAVERVELD. 1)

De voorouders van dit geslacht komen, voor zoover ik heb nagegaan, het eerst voor in Noord-Brabant ('s-Hertogenbosch).

Bijna al de mannen hebben eene academische opleiding genoten en hebben in de theologie of in de rechten gestudeerd, zooals uit het onderstaande blijkt.

I. *Johannes van Daverveld*, J. U. Doctor, Secretaris der stad en vrijheid van Osch, Griffier der zestien dorpen van het kwartier van Maasland en de Meierij van 's Hertogenbosch, overleden op hoogen ouderdom in 1706 of 1707; hij was ongeveer 1676 gehuwd met *Susanna Kisch*, gestorven te 's Hertogenbosch in 1689, dochter van den predikant te Drunen, Johannes Kisch, en van Margaretha van Son.

1) De familienaam wordt ook geschreven van Daverveld*t* en van Davervel*t*.

Uit het huwelijk van Johannes van Daverveld en van Susanna Kisch werden geboren zes zonen en twee dochters, van wie slechts bekend zijn:

II. 1e *Abraham*, geboren te 's Hertogenbosch in 1677, werd theologisch student en volgde zijn grootvader Kisch als predikant te Drunen op en sterft omstreeks 1715. Hij verwekte bij zijn vrouw *Walburgh van Walraven*, die in 1717 hertrouwde met Ds. Jacobus van Meurs, later predikant te Dordrecht en opvolger van haren eersten man) drie kinderen genoemd onder *a*, *b* en *c*.

2e Petronella huwt den kapitein N. N. Benay en

3e *Jacob Ferdinand*, geboren te 's Hertogenbosch 23 Augustus 1685, wordt theologisch student te Franeker, in 1707 proponent en in 1708 beroepen te Zuid-Scharwoude en Broek en te Warmenhuizen, in welke plaats hij 30 September 1708 bevestigd werd door zijn broeder Abraham van Daverveld; in 1714 werd hij predikant te Monnikendam en in 1722 te Utrecht, waar hij zijn 50jarigen predikdienst vierde en bij die gelegenheid een preek deed, die door den druk algemeen verspreid werd; hij overleed te Alkmaar 15 September 1759 en was 12 Augustus 1712 te Warmenhuizen gehuwd met *Anna van Twuiver* of *Twijver*. Zij werden de ouders van één zoon en drie dochters, als:

1e Mr. Hadrianus, werd student te Utrecht in 1745 en overl. te Almaar ongehuwd als advocaat.

2e Cornelia, ongehuwd overl. en

3e Susanna, overl. in 1786, deze was gehuwd met H. Blankert.

In „De Navorscher" van 1881, blz. 561, komt voor een „*Rouwklagt*" op den WelEerwaarden en zeer Godzaligen Heer, *Jacob Ferdinand van Daverveldt*, oudsten en zeer Geliefden Leeraar van Gods Kerk in Utrecht, in den Heer ontslapen binnen Alkmaar, den 15den September 1759.

Kinderen van *Abraham van Daverveld*, geb. in 1677, en *Walburg van Walraven* zijn:

III. *a*. *Johan François*, geb. te Drunen 13 Jan. 1709, wordt door Dr. G. D. J. Schotel een der voortreffelijkste theologen aan de Illustre School te Dordrecht genoemd. Hij werd in 1731 predi-

kant te Overlangbroek, in 1742 te Odijk en stierf aldaar, na zijn 50jarigen evangeliedienst herdacht te hebben, 24 Juli 1791. Hij was 16 April 1733 te Amsterdam gehuwd met Anna Koch, geb. aldaar 8 Mei 1707, dochter van Lambertus Koch en van Geertruijda Blanckevoort. Uit hun huwelijk zijn acht kinderen (zie VI).

b. Margaretha, gehuwd met Gerbrand Rijpland, en

c. Isaäc.

Kinderen uit het huwelijk van Ds. *Johan François van Daverveld*, geb. 13 Jan. 1709, en *Anna Koch*, genoemd onder punt *a*, zijn:

VI. 1e *Abraham*, geb. te Overlangbroek 1 Maart 1734.

2e Lamberta Geertruij, geb. te Overlangbroek 11 Juni 1735, overl. te Odijk 27 Oct. 1735.

3e Jacoba Walburg, geb. te Overlangbroek 24 Maart 1737.

4e Anna, geb. te Overlangbroek 5 Sept. 1739, overl. 5 October 1762.

5e Mr. Jacob Ferdinand, geb. te Overlangbroek 11 April 1741, gehuwd geweest zijnde, laat hij een zoon na, die naar Mexico vertrok.

6e *Lambertus Isaäc*, geboren te Odijk, 30 Juli 1744, overleden te Amsterdam.

7e Antonie Hendrik, geb. te Odijk 15 Dec. 1747, sterft jong en zijn tweelingzuster:

8e Agatha Henriëtta, sterft te Werkhoven 7 Jan. 1835.

Abraham, geboren te Overlangbroek 1 Maart 1734, hierboven onder punt 1 genoemd, werd 16 Oct. 1757 predikant te Angerloo, 1768 te Beekbergen, 1771 te Apeldoorn en 't Loo en sterft te Harderwijk 20 Dec. 1822 en werd 24 Dec. begraven. Hij was gehuwd 1 Juni 1761 met *Jacoba Costerus*, geboren te Amsterdam 16 Mei 1740; zij sterft op 's Heeren-Loo bij Harderwijk 26 Juli 1792 te Harderwijk beneden in de kerk. Zij is de dochter van Isaäc Costerus en van Debora Otto.

Kinderen uit het huwelijk van Abraham van Daverveld en Jacoba Costerus zijn:

V. 1e Anna Debora, geb. te Doesburg 15 Febr. 1764, overl.

te Harderwijk 17 Febr. 1843, en is aldaar gehuwd 1 December 1789 met Mr. Willem de Meester, burgemeester van Harderwijk.

2e Isaäc Costerus, geb. 11 Juni 1767, Kapitein-Luitenant ter zee, kinderloos gestorven te Heerde 3 Jan. 1844. Eerst was hij gehuwd met Johanna Juliana Schults, weduwe van Stephanus Theodorus Hendrikus Piper, gest. te Vorden en ten tweede met Katherina Wilhelmina Geertruij Jonker, geb. te Heerde 1 Nov. 1800, overl. aldaar 10 Mei 1883.

3e Johanna Françoise, geb. 5 Sept. 1769 te Beekbergen, overl. te Heerde 30 Mei 1853 als weduwe van den officier Jacobus Ardesch (hij was weduwnaar van Willemina van der Gijp); zij zijn gehuwd te Ermelo door Ds. Abraham van Daverveld te Apeldoorn, 25 Aug. 1799.

4e Cornelia Catherina, geb. 18 Nov. 1772, ongeh. overl. te Heerde 9 Mei 1858.

5e Theodora Catherina Eva, geb. te Apeldoorn 15 Jan. 1774, gest. te Heerde 27 Sept. 1844, en gehuwd te Harderwijk, waar zij woonde, 30 Aug. 1803, met Mr. Nicolaas Stephanus van Meurs, geb. te Arnhem, Notaris en burgemeester te Heerde, getrouwd door dominé Abraham van Daverveld.

Uit het huwelijk van *Lambertus Isaäc van Daverveld*, geb. te Odijk 30 Juli 1744, (genoemd onder punt 6), gehuwd 26 Nov. 1769 in de Nieuwe kerk te Amsterdam met *Gesiena Margaretha Bus*, is slechts één zoon geboren, genaamd:

V. *Lambertus Isaäk van Daverveld* Junior, geboren in 1780, ontvanger van Lemsterland, gehuwd te Lemmer den 21en Maart 1813 met Maria Fredriks Witteveen, geboren 1781 en aldaar overleden 3 Mei 1820.

Uit laatstgenoemd huwelijk is slechts éene dochter geboren, genaamd:

VI. *Geziena Johanna*, geboren te Lemmer 6 Oct. 1814. Gehuwd te Sneek 13 April 1848 met *Albertus Dithmer Huisman*, geboren te Harderwijk 18 Nov. 1815, overleden 5 Februari 1887; Med. Doctor, Ridder in de Orde van de Eikenkroon enz. (zie „De Navorscher” jg. 1898, bladz. 256).

VII. Uit dit huwelijk zijn twee kinderen, als:

1e Johanna, Catharina Huijsman, geb. 3 Febr. 1849, en

2e Albertus Huijsman, sted. Doctor en Arts te Utrecht, geboren 18 Aug. 1853.

Het wapen der familie *van Daverveld* is: veld gedeeld, rechts drie klaverbladen van zilver geplaatst 2, 1, op een veld van groen. Links gedeeld, boven een' klimmende leeuw van zilver, getongd en gestaart, op een rood veld; beneden drie ossekoppen, van zwart, geplaatst 2, 1, op een veld van goud. Het schild gedekt met een helm, waarop een klaverblad van zilver.

Harderwijk. C. F. H. PUTMAN CRAMER.

Baelde en **Vockestaart** (XLV, 47). — Uit een bij mij aanwezig uittreksel van de genealogie van Michiel Baelde en Isabella Boulangies leid ik af, dat deze Jan Baelde, gehuwd met Maria Junius, een broeder was van Pieter Baelde, gehuwd met Petronella Fristram dr. van . . . Fristram en . . . Vockestaart. Zoude men mij ook de voornamen van deze F. en V. kunnen opgeven, zoomede of de bedoelde Adriaan Janszn. Vockestaart de vader of de broeder was van Vockestaart, gehuwd met Fristram, en als 't de vader was, wie dan de moeder is geweest? — Aagje Corstriaans van Vlaardingen — Trijntje Hendriks Loeff of wel Lijsbeth van der Meer van Berendrecht? — en hoe was dan het geslachtswapen van de moeder?

Den Haag. J. J. NOLTHENIUS JR.

Van der Meulen-Van Diest. — (XLIV, 523). — Zoude iemand mij ook kunnen opgeven de geslachtswapens van Van Diest en den hier bedoelden Pieter van der Meulen [1]), en of deze hetzelfde wapen voerde als zijn vader Dirk van der Meulen [2]), gehuwd met J. M. Schelte, en zijne zuster gehuwd, met Jeronimus Nolthenius, advocaat bij de Hoven van Holland en West Friesland, notaris te Amsterdam,

1) Het was ten tweede male gehuwd met . . . Robijn Wed. . . . Bögel.

2) Hij trad in 2e huwelijk 22 Sept. 1744, met Cornelia Wetstein, geb. 16 Jan. 1714 of '15, overl. 18 Maart 1788, dr. van J. F. Wetstein Rudolfsz en Alida Omssen.

Schout of Baljuw en Secretaris van Ouwerkerk a/d Amstel, Secretaris v/h Hoogheemraadschap van Zeeburg en Diemerdijk, Regent v/h Huiszitten en Aalmoezeniershuis te Amsterdam, overl. 26 Juli 1787.

Den Haag. J. J. NOLTHENIUS JR.

Van Overvest. — In dit tijdschrift of in de *Wapenheraut* las ik onlangs iets aangaande die familie. — In mijn bezit is: „Dankbare Hulde aan de nagedachtenis van den Hoog Edel Gestrengen Heer Jan Ernst Wildeman Generaal Majoor, Opperbevelhebber der Vesting Breda," enz. enz. . . . een 40regelig vers van *H. van Overvest Kup*, gedrukt te Breda bij Broese en Co., kort na den dood van mijn grootvader, die 30 Dec. 1833 overleed. Vrage: Wie was H. van Overvest Kup, en is er van die familie iets bekend?

Haarlem. M. G. WILDEMAN.

Van Lynden. — In Geldersche Volksalmanak 1899 wordt, ten bewijze, dat de heeren van Wachtendonk aan de Niers, (bij Venlo en Gelder) reeds vroeg voorkomen, aangevoerd blz. 33: Arnold v. W., die 1203 eene oorkonde bezegelde van Christina, echtgenoote van Willem v. Lynden; en blz. 34: Arnold v. W., die in 1248 als maag der minderjarige kinderen van Florentinus v. Lynden, eene oorkonde bezegelde. Met Christina zal dan bedoeld zijn Christina v. Brederode (Butkens), en met Florentinus v. L. Floris v. L,, volgens Butkens gevangen genomen in den slag bij Ane in 1227, † 1247. De heer Ed. Rosenkrantz deelt ons dit een en ander mede, in zijne „Bijdrage tot de geschiedenis van Gelderland" [voeg er bij: uit oorkonden in het hist. archief van Keulen]. Wij zijn zeer benieuwd te vernemen, of de gemelde personen inderdaad voorkomen in betrouwbare charters aanwezig in dit archief. Vooralsnog vreezen wij, dat hij Butkens' opgaven eeniglijk gevolgd is. En in *dit* geval ware 't van een historicus als die heer toont te wezen, te verwachten geweest, dat hij kennis genomen hadde van hetgeen *Nav.* XLVI, bijv. blz. 181, 2 vg. en elders omtrent de historiciteit dezer edellieden, en omtrent de betrouwbaarheid van Butkens in zijne „Annales de la

Maison de Lynden" in 't algemeen, te lezen staat. Het ware ook te wenschen geweest, want, dergelijke gegevens inlasschend in een opstel, dat alleszins de blijken draagt van nauwkeurig historisch onderzoek, helpt hij dwalingen bestendigen, wat jammer zou wezen, en wat ook de schrijver geenszins beoogt.

JAC. ANSPACH.

Dirck van Swieten (XLVIII, 408). — Hetgeen op de bovengenoemde bladzijde voorkomt, was mij eensdeels bekend en anderdeels niet. Maar de vraag, waarop het aankomt en die daarom op bladzijde 162 was gesteld, namelijk wie de vrouw of wel vrouwen van Dirck van Swieten, Hr. Arentszoon, Heer van Leyenburg en Loenersloot, is of zijn geweest, is daarmede nog onopgelost. Die vraag werd dan ook gedaan naar aanleiding van de voorkomende bewering, dat hij een dochter „van Renesse" huwde. De Hollandsche leenregisters maken echter slechts van één huwelijk melding, en wel als volgt:

„Bevestiging van de lijftogt en douairie door heer Dirck van „Swieten van Leyenberch, Heer Arentsz: gemaakt aan zijn echt- „genoote, vrouwe Catharina van IJsselsteyn, Heer Arentz: dochter. „25 April 1509 na Paschen."

Het vermoeden lag nu voor de hand, dat hij tweemalen getrouwd geweest en de twijfel daaraan ook hierdoor ontstaan is, en dit te meer omdat in den tijd, waarin Dirck Heer Arentsz: van Leyenberch leefde, mij geen andere Dirck van Swieten bekend is.

De vraag rijst dan ook of de verschillende schrijvers, hier wat het huwelijk van onzen Dirck met een dochter „van Renesse" betreft, zich niet vergissen, want zijn vader had volgens Goudhoeven, uit zijn 2de vrouw, Maria van Cats, een zoon Hendrik, die getrouwd was met N. van Renesse, benevens een dochter Josina, welke beide kinderen dus in denzelfden tijd moeten hebben geleefd als zijn zoon Dirck, uit de eerste vrouw. Het schijnt mij toe dat men *niet* aan een vergissing van namen moet denken, en dus niet Dirck in plaats van Hendrik moet stellen, maar daarentegen Hendrik moet laten wat hij was, de halve broeder van Dirck, en getrouwd met

N. van Renesse, doch zeer zeker *niet* de vader van Joost, die ongetwijfeld een zoon van Dirck en Catharina van IJsselsteyn is geweest, zooals op meer dan éene wijze blijkt. En dat nu deze Dirck als borgen en getuigen de familie van zijn halve broeders vrouw koos, boven die van zijn eigen vrouw's familie kan mogelijk dááraan zijn toe te schrijven, dat die door hun afkomst en maagschap meer gewicht in de schaal legden, dan de uit bastaardij gesproten Egmonds van IJsselsteyn.

Niet Heer Dirck, en niet zijn zoon Joost verkochten Loenresloot aan Amelis van Amstel van Mijnden, maar zij deden dit gezamenlijk en ontsloegen ook te zamen op 14 July 1515 de leenmannen van hun leeneed, hen verzoekende, voortaan Heer Amelis als leenheer te willen erkennen, en hierop schreef Dirck een brief (zonder datum) aan Amelis, hem bedankende voor de goede betaling, en zeggende tevreden te zijn met den koop, tusschen hem en zijn zoon Joost eenerzijds en Amelis anderzijds gesloten, aangaande de Huysing en hofstede Loenresloot.

Heer Dirck moet overleden zijn in de tweede helft van het jaar 1517 of wel in het begin van 1518. P. H. A. MARTINI BUIJS.

GENEALOGIE VAN HET GESLACHT DE VOS (van Ceylon).

OPGESTELD DOOR MR. F. H. DE VOS.

Olivier, geb. te Brugge (België), soldaat O. I. C., tr. Johanna Melgers, geb. te Colombo. Bij wie:

I. Victor, ged. te Colombo 19 Junij 1695.

II. Pieter, geb. Sept. 1698, ged. te Colombo 27 Dec. 1698, † te Colombo 6 Maart 1734, soldaat, daarna boekhouder O. I. C., tr. (1) Jubika (Juditha?) de l'Orme. Bij wie:

I. Olivier, geb. 5 April 1725, ged. te Colombo 29 April 1725.

Pieter tr. (2) Christina Polsnitz, geb. 1 April 1700, † 17 Maart 1750, wed. van Jan (Johannes) de Vos, † vóór 2 October 1725. Bij wie:

II. Johanna Maria, geb. 4 Oct. 1727, tr. 14 Oct. 1742 Cornelis Fransz, Chir. O. I. C.
III. Johannes (volgt).
IV. Olivier Harmanis, geb. 5 Jan. 1730, † 23 Mei 1730.
V. Pieter (volgt).

Johannes, Assistent O. I. C., tr. (1) 22 Sept. 1748 Maria Hoepels. Bij wie:
(1) Maria Cornelia, geb. 17 Julij 1749, ged. 20 Julij 1749, tr. Johan Christiaan Riecke.
(2) Susanna Christina, ged. 8 Aug. 1751.
(3) Johannes Lodewijk, ged. 11 Oct. 1751.
(4) Johanna Catherina, geb. 9 Junij 1753, ged. 17 Junij 1753.
(5) Pieter Cornelis, geb. 22 April 1754, tr. Johanna Elizabeth van Cuylenburg. Bij wie:
 (a) Maria Petronella, ged. 1 Dec. 1794, † te Colombo 8 Mei 1827, tr. Dionysius de Neijs.
 (b) Benedictus Adrianus, ged. 15 Jan. 1796.
(6) Petronella Wilhelmina, ged. 22 Oct. 1758.
(7) Elias, ged. 12 April 1761.
(8) Gertruida, ged. 31 Oct. 1762.
(9) Joan Gerrard, geb. 28 Sept. 1764, ged. 28 Oct. 1764, tr. Anna Petronella Fridel. Bij wie:
 (a) Cornelis Gerrardus, geb. 16 Dec. 1791, ged. te Kalutara 9 Maart 1792.
 (b) Adrianus Henricus, geb. te Kalutara 20 Sept. 1794.
(10) Gerrit, ged. 19 Jan. 1766.

Johannes tr. (2) Sara Catherina Luders. Bij wie:
(11) Willem Adriaan, Assistent O. I. C. 1790, ged. 24 Jan. 1773.

Pieter, Boekhouder te Colombo 1760, onderkoopman, winkelier en Commissaris van den Arreek enz. 1781 te Galle, O. I. C., geb. te Colombo 12 April 1731, ged. aldaar 22 April 1731, † te Mahamodera, Galle, 29 Jan. 1793, tr. (1) 21 April 1754 Anna Jacoba Warner, † te Colombo 1758. Bij wie:

I. Johanna Maria, geb. 28 Jan. 1757, tr. te Galle, 25 Nov. 1770 Michael Nicolaas Engelbregt, Pennist, zoon van den Chirurgijn O. I. C. Johannes Engelbregt en Catherina van Zitter.

Pieter tr. (2) te Galle, 10 Febr. 1760, Magdalena, geb. te Galle 26 Julij 1744, † 18 April 1780, d. v. Juriaan Meijer van Lupke en Elizabeth Pardon. Bij wie:

II. Christina Elizabeth, geb. 15 Febr. 1761.

III. Petrus Gerrardus (volgt).

IV. Johannes Andreas (volgt).

V. Olivier Harmanis, geb. 9 April 1768, † 27 Maart 1770.

VI. Cornelia Philippina, geb. 5 Oct. 1769, † te Galle 15 Dec. 1806, tr. 22 Nov. 1789, Andreas Justinus van Zitter van Cochin, † te Galle 24 Junij 1806.

VII. Albertus Cornelis, geb. te Galle 8 Febr. 1774, † te Colombo 30 Julij 1827, tr. te Colombo 16 Nov. 1806 Louisa Wilhelmina Knouw. Bij wie:
George Gerrardus (voorzoon), ged. 5 Aug. 1802.

VIII. Pieter Juriaan (volgt).

IX. Aletta Magdalena, geb. 14 April 1780, † 6 Julij 1781.

Pieter tr. (3) te Galle, 28 Jan. 1781 Isabella Bernarda, geb. 13 Nov. 1743, † 15 Mei 1789, weduwe van den Eerw. Andreas Spoor, en dochter van Hendrik Levin Marthezi en Anna Catherina van Doornik. Bij wie:

X. Anna Catherina, geb. 19 Sept. 1781, tr. 1707 Gerrit Joan Poulier.

Pieter Gerrardus, Boekhouder en gezworen klerk ter Secretarie van Politie en Justitie te Galle, daarna Sitting Magistrate, te Jayelle, geb. te Galle 18 Nov. 1762, ged. 27 Nov. 1762, † te Colombo 2 Junij 1815, tr. (1) 24 Aug. 1788 Berta Cornelia, dochter van Kapitein-Luitenant Johannes van den Broeck en Gertruida Cornelia van Zitter.

Pieter Gerrardus tr. (2) Johanna Dorothea Potger, † 3 September 1798. Bij wie:

(1) Pieter Lodewijk, Notary Public, te Colombo, en 2d

clerk, Kandyan Department, Chief Secretary's Office, geb. 1794, ged. 22 Febr. 1795, † te Marandahn, Colombo, 26 Julij 1863. tr. Julia Theodora Kessels, dochter van Jacobus Kessels van Alken en Petronella Rosebach. Bij wie:

(a) R..... Frank, Med. Doctor, † te Anuradapura 11 Aug. 1845, tr. te Calcutta.

(b) eene dochter, tr. James Swan, Principal Assistant Colonial Secretary, Ceylon Civil Service.

(2) Johannes Adrianus, geb. 9 Sept. 1798, tr. Louisa Berenger. Bij wie:

(a) John Diderik Edouard, † te Colombo 9 Sept. 1845, tr. 1840 Anna van Houten. Bij wie:

(aa) John Charles Edwin, geb. 28. Aug. 1841, † 1860.

(bb) Caroline Adelaide, geb. 21 Aug. 1843, † te Colombo 20 Sept. 1844.

(cc) Frederik William Edward, geb. 11 Julij 1845, † 1868.

Pieter Gerrardus tr. (3) Susanna Petronella van Dort, geb. 18 Aug. 1790. Bij wie:

(3) John George, Proctor te Trincomalie, geb. 13 Nov. 1810, † te Colombo 3 Dec. 1889, tr. te Jaffna Elizabeth Euphrosine Merciana Francke, geb. 28 Aug. 1817, † 25 Oct. 1853, dochter van Adriaan Sebastiaan Francke en Johanna Henrietta Gratiaen. Bij wie:

(a) John George, Registrar of Lands te Kurnegalle, geb. te Point Pedro 5 Julij 1835, tr. 18 Nov. 1857 Harriet Hunter, 4de dochter van den Eerw. J. Hunter, Wesleyan Minister. Bij wie:

(aa) Francis Harriet, geb. 24 Aug. 1858.

(bb) Evelyn Caroline, geb. 3 Sept. 1860.

(cc) Cyril James Hunter, geb. 2 Junij 1862.

(dd) Hester Ellen, geb. 17 Maart 1864, tr. 23 Jan. 1889, Louis Phillipe van Cuylenburg,

(ee) Alice Rosalie, geb. 12 Julij 1865.

(ff) Hugh George.
(gg) Lilian Marie, geb. 28 Maart 1869, tr. te Kurnegalle, 8 Sept. 1891, Sergeant Robertson, Gordon Highlanders.
(hh) Charlotte Ida Elizabeth, geb. 14 Dec. 1871.
(ii) John Douglas Boulflower, geb. 28 Maart 1873.
(jj) Arthur Edwin Gratiaen, geb. 7 Sept. 1874.
(kk) Jessie Agnes, geb. 4 Nov. 1876, † 10 Dec. 1876.
(4) Henry Benedict, Head Clerk, Loan Office, geb. 5 Dec. 1814, tr. te Colombo, 9 Maart 1840, Anna Eliza Brohier. Bij wie:
(a) Edmund Henry, geb. 30 Nov. 1840, † 18 Nov. 1860 ongetrouwd.
(b) Carolina Louisa Maria, geb. 27 Dec. 1842, tr. te Colombo 25 Julij 1859 Philip Edmund Joseph.
(c) Richard Francis, geb. 14 Feb. 1847, tr. Hannah van Hagt. Bij wie:
(aa) Alfred Ernest, geb. 30 Maart 1870.
(bb) Edith Hortensia, geb. 10 Jan. 1872.
(cc) Lloyd Percival, geb. 7 Jan. 1874.
(dd) Walter Harris, geb. 23 Dec. 1876.
(ee) Alice Henrietta, geb. 25 Aug. 1879.
(d) James Percival, Chief Clerk te Colombo Kacheri, geb. 1 Maart 1850, tr. 26 Junij 1879 Agnes Leonora Schokman. Bij wie:
(aa) Clarence Percival, geb. 3 Sept, 1881.
(bb) Florence Amelia, geb. 30 Dec. 1882.
(cc) Muriel Clarice, geb. 11 April 1884.
(dd) Hubert Claude, geb. 14 Oct. 1886.
(e) Harriet Frances, geb. 29 Julij 1851, † 1866, tr. Arthur Henry de Vos en had:
(aa) Arthur Henry, geb. 1866.
(bb) Harry Francis, geb. 17 Sept. 1869.
(f) Walter Cecil, geb. 13 Oct 1853, † 1876. ongetrouwd.

Johannes Andreas, aspirant-assistent 1779, jong assistent 1783,

absoluut Assistent ter Secretarie van Politie en Justitie te Galle, daarna Head Clerk, Customs te Galle (1817), geb. te Galle 26 Feb. 1766, ged. aldaar 2 Maart 1766, † aldaar 26 Sept. 1833, tr. (1.) 2 Nov. 1788, Johanna Gerrardina Krijger, geb. te Tutucoreen 15 Sept. 1771, ged. te Colombo 29 Sept. 1771, † te Galle 20 Junij 1815 dochter van Cornelis Krijger en Maria Elizabeth Broeckman, † te Galle 30 Nov. 1799. Bij wie:

I. Magdalena Maria Helena, geb. 1 Aug. 1790, ged. 8 Aug. 1790, † te Galle 28 Dec. 1820, tr. 11 Maart 1804, Hendrik van Hek van Amsterdam, † te Galle 10 Dec. 1823, Secretaris van het Vrederechters Hof te Colombo en Assistant Custom Master te Galle.

II. Pieter Abraham, geb. 18 Julij 1792, ged. 5 Aug. 1792, † 11 Aug. 1792.

III. Gerrardina Dorothea, geb. 28 Jan. 1794, ged. 9 Febr. 1794 tr. 11 Junij 1816 Johan Paul Hansen.

IV. Pieter Willem (volgt).

V. Andreas Cornelis (volgt).

VI. Johanna Henrietta Susanna, geb. 21 Sept. 1802, tr. (1.) te Galle 23 Sept. 1819 Reijnier van Alken, † te Galle 5 Aug. 1826. Zij tr. (2.) te Galle, 14 Feb. 1831, Thomas James Anderson van Jaffna.

VII. Christina Petronella, geb. 13 Nov. 1805, tr. 8 Junij 1827 F. W. E. Andree.

VIII. Everdina Dorothea, geb. 1 Febr. 1807, ged. 15 Maart 1807.

IX. Wilhelmina Magdalena, geb. 1812, tr. 9 Junij 1834, James Dunbar Robertson, District Judge te Matara, geb. 1812, † te Matara 30 Junij 1854.

X. Johanna Dorothea Cornelia, geb. 4 Oct. 1812, † 25 Oct. 1815.

Johannes Andreas tr. (2.) te Galle, 4 Nov. 1819, Johanna Margarita Ludovici, weduwe van Johan Lodewijk Quijn. Bij wie:

XI. Pieter Gerrard, geb. Julij 1823, tr. Sarah . . . ., Bij wie:

(1) James Frederick Dunbar, geb. 23 April 1846.

(2) Catherine Maud.

(3) Thomas, tr. Ellen, dochter van Pieter Hendrik de Vos en Elizabeth Anthonisz en had:

(a) William.

(b) Ada.

(4) George.

(5) William.

(6) James Frederick, geb. 23 April 1846.

(7) Catherine.

(8) Willy.

(9) Maggie.

XII. Petronella Charlotta, geb. Julij 1825.

XIII. Cornelis Everardus, geb. Julij 1826.

XIV. George Paul, geb. 1829.

Pieter Jurriaan, geb. te Galle 3 Mei 1778, tr. 25 Julij 1802 Jacoba Henrica Rottiers, ged. 19 Julij 1798, dochter van Jacobus Abraham Rottiers en Henrica Frankena. Bij wie:

(1) Gerrardina Philippine, geb. 1803, tr. 1864, Johannes Christinus Anthonisz.

(2) Georgiana, tr..... Zeehuijzen.

(3) Johanna Adriana, geb. 7 Aug. 1806.

(4) Pieter Hendrik, geb. te Matara 28 Julij 1804, tr. (1) ..... von Bergheim, tr. (2), 22 Febr. 1838, Elizabeth, dochter van Jacobus Cornelis Anthonisz en Christina Gijsberta Catherina Trek. Bij wie:

(a) Pieter geb. 1842.

(b) Ellen.

(5) Johannes Gerrardus, geb. 28 Dec. 1811.

Pieter Willem, geb. te Matara, 7 Oct. 1795, ged. te Galle 22 Nov. 1795, tr. (1) 4 Jan. 1813, Geertruida Cornelia Ebert, geb. 22 Oct. 1794, † te Barberyn 20 Oct. 1823, dochter van Rijclof Johannes Ebert, Sitting Magistrate te Kalutara. Bij wie:

I. Johanna Wilhelmina Gertruda, geb. te Kalutara 2 Nov. 1813.

II. Willem Hendrik, Clerk, General Treasury, geb. te Colombo, 23 Dec. 1815, † 20 April 1877, tr. 12 Julij 1841, Char-

lotta Arabella van der Smagt, geb. 28 Sept. 1823, dochter van Cornelis Godfried van der Smagt en Arnoldina Josina von Muller. Bij wie:

(1) Julia Agnes geb. 13 Oct. 1843.
(2) William Edward (volgt).
(3) Lydia Eleanor, geb. 1 Sept. 1851.
(4) Henry Walter, geb. 22 Sept. 1853.
(5) James Oliver, geb. 27 Julij 1855.
(6) Alice Caroline, geb. 9 Oct. 1857.
(7) Grace Evelyn, geb. 12 Oct. 1860.
(8) Joseline Arabella, geb. 1 Jan. 1866.

III. Pieter Gerrard, geb. te Kalutara 6 Aug. 1818.

IV. (Charles) Paul Gerrard, Deputy Post Master General te Galle, geb. te Barberyn 28 Junij 1851, ged. 7 Aug. 1822, † te Galle, tr. (1) 2 Oct. 1854. Anna Dorothea Toussaint, † te Colombo 3 Junij 1857. Bij wie:

(1) Alice Charlotte, geb. 10 Julij 1855.
(2) Richard William, geb. 5 Sept. 1856, tr. Alice Stevens.

(Charles) Paul Gerrard, tr. (2) te Galle Anetha Wilhelmina Anthonisz, geb. 22 April 1834, †...., dochter van Leonardus Henricus Anthonisz en Susanna Dorothea Deutrom. Bij wie:

(3) Agnes.
(4) Susan.
(5) Pieter.
(6) Henry, Med. Doctor † te Galle.
(7) Maud.

V. Eene dochter, geb. 18 Oct. 1823.

Pieter Willem tr. (2) te Kalutara, 4 Mei 1825, Charlotta Eliza, geb. 16 Julij 1808, ged. te Colombo 28 Aug. 1808, dochter van Jacobus Ernestus van Hagt en Agnes Emerentia de Jong. Bij wie:

VI. Agnes Emelia (Susan?), geb. 23 Sept. 1826, † 6 Mei 1880, tr. te Colombo 13 Julij 1846 Henricus Cornelius Jonklaas, geb. 15 Julij 1813, † 27 Maart 1894.

VII. Sophia Antonetta, geb. 1829 † te Matara, 28 Maart 1869,

tr. 10 July 1845, Trutand Frederick Morgan, Police Magistrate, Matara.

VIII. Frederick William, (volgt).

IX. Anna, geb. 2 Sept...., tr. William Bagenal Roosmale-Cocq.

X. Georgiana Wilhelmina, tr. 14 Mei 1855 John William Ludovici, Proctor Supreme Court, Ceylon.

Andreas Cornelis, 3de Clerk Customs, Colombo, Deputy Fiscal, Galle, geb. te Magalle, Galle, 4 Oct. 1799, tr. 10 Julij 1820, Edith Elizabeth Petronella, geb. te Jaffna 24 April 1805, † Nov. 1858, dochter van Joseph Smitz en Petronella Henrietta Vollenhoven. Bij wie:

(1) John Henry, geb. 25 Aug. 1821, tr. Anna Caroline Schrader.

(2) Johanna Sophia, geb. 1 April 1825, tr. 2 Sept. 1844, Bernard Adriaan Toussaint.

(3) George Paul.

(4) Johan Richard, geb. 18 Oct. 1829, † 31 Oct. 1831.

(5) James Gerrard, geb. 2 Dec. 1832.

(6) George Francis, geb. 24 Mei 1838 tr.....Toussaint, en stierf zonder wettige kinderen na te laten.

Frederick William, Proctor Supreme Court, Ceylon, and Justice of the Peace for the District of Galle, geb. 22 Julij 1829, ged. te Kalutara 7 Aug. 1829, † te Galle 30 Oct. 1883, tr. (1) te Galle, 26 Julij 1852, Sophia Elizabeth, geb. 9 Febr. 1830, dochter van Leonardus Henricus Anthonisz en Susanna Dorothea Deutrom. Bij wie:

(1) William Denis, Proctor, District Court, Galle, geb. 11 Mei 1853, † te Galle 15 Dec. 1893, tr. te Colombo Dec. 1876, Francis Ondaatje, dochter van William Charles Ondaatje, Colonial Surgeon, Southern Province Ceylon. Bij wie:

(a) Bertram.

(b) Allen.

Frederick William tr. (2) te Galle, 30 Julij 1856, Henrietta Dorothea, geb. te Galle 21 Feb. 1832, dochter van Leonardus

Henricus Anthonisz en Susanna Dorothea Deutrom. Bij wie:

(2) Frederick Henry, Barrister-at-Law, Inner Temple, Advocate Supreme Court, Ceylon, en Captain, I. Co., Ceylon Volunteers, geb. te Galle 14 Sept. 1857.

(3) Lydia, geb. 19 April 1859, tr. (1) 2 Julij 1881, Edwin Rowland Anthonisz geb. te Galle 30 Nov. 1850, † te Colombo....., Proctor, Supreme Court, Ceylon, en Notary Public, Galle, zoon van James Edmund Anthonisz, Secretary, Galle Municipal Council, en Eliza Sara Carolina Anthonisz. en tr. (2) te Galle, 11 Febr. 1896 den Eerw. Montagu John Burrows, Chaplain, All Saints' Church te Galle, zoon van Henry William Burrows, B. D. Fellow of St. John's College, Oxford, Prebendary of St. Paul's Vicar of Christ Church, St. Pancras, and Maria Oldfield.

(4) Anne, geb. 30 Junij 1860, trouwt te Galle James Stewart de Saram, Assistant Superintendent of Police te Badulla, zoon van Christoffel Henry de Saram, District Judge te Galle, Ceylon Civil Service en Amelia Stewart.

(5) Mary, geb. te Galle 7 Sept. 1761, tr. aldaar Richard Henry Morgan, Survey Department, Straits Settlements, zoon van Trutand Frederick Morgan en Sophia Antonetta de Vos.

(6) Jane, geb. te Galle 18 April 1863, † 25 April 1863.

(7) Harriet, geb. te Galle 23 Mei 1864, tr. te Galle 23 Junij 1886, Richard William Jonklaas, Proctor, District Court, te Kandy, zoon van Henricus Cornelius Jonklaas en Agnes Emelia (Susan?) de Vos.

(8) Emilia, geb. 27 Dec. 1865.

(9) James Edward, Landmeter, geb. te Galle 25 Mei 1867, tr. Zelia, dochter van W. A. Jansz, Proctor, Supreme Court, Ceylon.

(10) Lucilla Julia, geb. 10 Nov. 1868, tr. Winifred van Langenberg, Office Assistant to the Treasurer, zoon van den Chevalier (van de Orde van Gregory de

Groot) James van Langenberg, Advocate of the Supreme Court en Maria Toussaint.

(11) Edith Constance, geb. te Galle 12 April 1870.

(12) Frances Gertruide, geb. te Galle, 14 Oct. 1871.

(13) Owen Dunbar, geb. te Galle 25 Oct. 1872.

(14) Jocelyne Mabel, geb. te Galle 23 Aug. 1874.

(15) Adelaide Rotha, geb. te Galle 13 Dec. 1875, te Wellemaddema, in Matara, in de zee verdronken, 8 Febr. 1890 met haar zuster Sarita. Het lijk van Adelaide Rotha was niet gevonden. Sarita's dood lichaam werd door mij en de anderen naar Galle gebracht en daar begraven naast mijnen vader op het Hollandsche kerkhof aldaar.

(16) Sarita, geb. te Galle 29 Maart 1877.

(17) Dorothy, geb. 20 July 1880.

William Edward, Proctor, District Court te Galle, en Vrederechter voor het District Galle, geb. te Colombo 14 Sept. 1845, tr. (1) te Galle, 21 Julij 1869, Sophia Emelia, geb. te Galle, 14 Mei 1846, † aldaar 8 Feb. 1891, dochter van Cyrus Henry Speldewinde, Landmeter en Elizabeth Phillippina Teresa Anthonsiz. Bij wie:

(1) Harriet Adelaide, geb. te Galle 23 Mei 1870.

(2) Charles Edward, B. A. Cantab. Procureur en Advocaat, Supreme Court, Ceylon, geb. te Galle 3 Sept. 1871.

(3) Frederick John, Proctor, District Court, Galle, geb. te Galle 13 Nov. 1872.

(4) William Arnold Speldewinde, Proctor, District Court te Colombo, geb. te Galle 1 Jan. 1874.

(5) Evelyn, geb. te Galle 30 Maart 1875.

(6) Ethel Lydia, geb. te Galle 21 April 1877.

(7) Edith, geb. te Galle 24 Nov. 1878.

(8) Theresa Eleanor, geb. te Galle 3 Sept. 1880.

(9) Frances Eleanor, geb. te Galle 25 Junij 1882.

(10) Mary Alice, geb. te Galle 2 Dec. 1884.

(11) Richard Albert Henry, geb. te Galle 21 Dec. 1887.
William Edward tr. (2) te Galle, 20 Sept. 1893, Isabella Sara, geb. te Galle, dochter van James Edmund Anthonisz, Secretary Municipal Council, Galle en Eliza Sara Carolina Anthonisz.

Nolthenius—Faassen-Nolthenius (XLVIII, 345/47). — Mijne vraag N°. 5 vond ik onlangs reeds beantwoord: Mr. Roeland Isaak Faassen Nolthenius was niet de zoon van Mr. Roeland Nolthenius, zooals ik veronderstelde, maar van diens zuster Clara Cornelia Nolthenius, die gehuwd was met Isaak Faassen. Hij, Mr. A. I. F. N. huwde in 1767 met Amaranthe Onderwater, bij wie hij eene dochter had: Migael Catharina Faassen Nolthenius, die in 1789 huwde met Daniel de Loriol. Was hij eenig kind? had hij zelf maar één kind? en was het huwelijk zijner dochter kinderloos?

Nog vond ik dat A°. 1787 een Johannes Faassen, als geslachtswapen voerde: éc: 1 d'azur au lion naissant de.. 2 d'or au lion naissant de.. 3 de gueule au fasce de.. 4 de gueule à deux lions léopardés de.. l'un sur l'autre; sur le tout un écusson, chargé d'une bande de... et de trois boules de.. posé au barre.

Nu is de vraag: waren de bovenbedoelde Isaak Faassen en deze Johannes F. vermaagschapt, en hoe? en zoo ja, waarom voerde dan Mr. A. I. F. N. een geheel ander wapen, dat noch met dat van Nolthenius noch met dat van Faassen overeenkomt, zie mijne vraag n°. 3.

Den Haag. J. J. NOLTHENIUS.

Van Suchtelen (XL, 496, 674; XLI, 319, 368; XLII, 117). — In the „Monumental Remains of the Dutch East India Co. in the Presidency of Madras" by Alex. Rea, [1]) (Archaeological Survey of India, New Imperial Series XXV) there is, at plate VI, depicted a tombstone to the memory of *Gertruida Pietersz* (wife of *Jan Maartensz van S. vaandrig*) who died at Negapatnam 6 Sept. 1670

1) Dit werk is voor belangstellenden verkrijgbaar o. a. op de Utr. universiteitsbibliotheek.

aged 28 years, and of her eldest daughter *Margarita Maartensz* (wife of *Abraham Dormieux*), who died at Negapatnam 25 Jan. 1685, aged 21 years and 5 days. Whether „van Suchtelen" was the „geslachtnaam" of *Jan Maartensz* I cannot say, but it is dropped after his daughters' name. The coat of arms is very indistinct but it appears to be a shield charged with a caduceus and with a sheaf for a crest. The charge bears a striking resemblance to the crest of the *Orm* family. (Cf. Dormieux, D' Ormieux, D' Orm) but perhaps this is a mere coincidence. At plate XXXI there is the thombstone of *Jan Maartensz*, *Koopman O. I. C.*, Palicat, born there 21 Juny 1667 and died 31 March 1717. The shield is shaped the same as that in *Gertruida Pietersz*' tombstone.

This fact and the dates, make it most likely that *Jan Maartensz* koopman was the son of *Jan Maartensz van Suchtelen* vaandrig. The charges on *Jan Maartensz*' (Koopman) shield appear to be rather three sheaves or three escallops *renverse* (2 and 1). The *Jan Maartenszoon* mentioned by Valentijn in his *Beschrijving der Kust van Coromandal* (p. 16) was perhaps this person. It is to be noted also that Jan Maartensz (koopman) like his (?) sister *Margarita* had dropped the surname *v. S.*

Now, at plate XV, there is the following *wapen* on the tombstone of *Neeltje Pietersz* daughter of Capt. *Pieter Huybrechtsz* and wife of *Cornelis van Wede.*

Party per pale I. Quarterly of four (a) Five fleurs de lys 3. 2. 1. (b) a saltere (c) a cross *accompagne aux 1 et 4* a rose and sun. (d) 3 *fers-de-moulin*; *surtout* an *escutcheon* charged with a lozenge between three annulets *2 et 1.* II. the monogram HP. between three lozenges *2 et 1.* *Crest* a trefoil between two birds' heads combattant erased.

Now there are in Ceylon two families *Anthonisz* and *Maartensz* and the tradition in both these families is that they both derive from a common ancestor, a *Maartensz.* The Anthonisz family bears the following arms:

Arg. a lozenge gules between 3 spheres (?) 2 and 1. *Crest* a lozenge as in the arms between a pair of wings. The old seal is

very rudely engraved. It will thus be seen, at a glance, that there is a striking resemblance between the shield of pretence on *Neeltje Pietersz'* tomb, the *wapen* Anthonisz, and the *v. S.* arms which are: *de gu. à quatre annelets d' arg.* 2. 1. 1. *entre un vol du même.* It is most likely that *Jan Maartensz v. S.* was a descendant of *Pieter v. S.*, Burgomaster of Monnickendam (Nav. XLII, 122).

The oldest *Maartensz* that I have come across in Ceylon is *Anthonij Maartensz*, vrijburger te Jaffnapatnam, who was married to *Magdalena Elizabeth Verwijk*, and died in 1745, leaving 4 sons, all minors, the eldest of whom, *Louis*, was 15 years old at that date.

On the *Anthonisz* side there was a *Marten Anthonisz*, Consumptieboekhouder O. I. C. te Manaar, who died in Jaffna 1752, and a *Marten Anthonisz*, vrijburger te Jaffna, 1690, whose daughter, *Helena* was married to *Johan*, born 1690, † Jaffna 2 June 1726, the son of *Hendrik Looman* op Bitevelt, † at the Wannij (Ceylon) 12 June 1711, and who was a Sergeant in the V. O. I. C. It must be noted here that one *Johannes Alexander Maartensz* married *Susanna Elizabeth Hester*, born 15 Oct. 1783, the daughter of *Wouter Christoffel Mooijaart* and *Cornelia Anthonia Dormieux*, the great grand daughter of *Abraham Dormieux*, mentioned above. *Johannes Alexander Martensz* was a descendant of *Anthonij Maartensz.*

Anthonisz and *Maartens*, being patronymic forms, great difficulty is experienced in connecting the various branches of the two families.

Galle (Ceylon). F. H. DE VOS.

Wapens gevraagd. — *a.* Op een servies, sedert langen tijd in het bezit der familie van Dam worden de volgende wapens gevonden:

1°. Gekwarteleerd I en IV van.... met 6 gouden besanten en een schildhoofd van.... met een afgerukte zwijnskop, II en III van.... met een liggend molenijzer, en

2°. van azuur met een band van zilver beladen met 3 koeken van sabel.

Het laatste wapen is gekroond, terwijl er op een lint de woorden zijn aangebracht: Joh. van Aken, Roel: dochter.

Tengevolge van welk huwelijk werd dit servies vervaardigd?

b. Zijn ook wellicht bekend de wapens van de geslachten: Baerselman en Benier, een, nl. Baerselman, was ceremoniemeester tijdens de kroningsplechtigheid in Amsterdam. JS.

Wapen. — Van wie kan 't volgende wapen zijn, de sinople à la faucille d'argent, en barre, le fer denché à dextre, et acc. de trois étoiles du même, dout deux au canton dextre du chef, et un au canton senestre de la pointe, l'écu bordé d'or.

In 't „Armorial général par J. B. Rietstap" vond ik een dergelijk wapen beschreven, echter zonder „les trois étoiles" voor een geslacht Meijer (Prusse. an: 6 Juillet 1798). Zoude iemand mij omtrent dit geslacht eenige bijzonderheden kunnen en willen mededeelen, en kan het boven beschreven wapen met dit in verband staan?

Den Haag. J. J. NOLTHENIUS JR.

Wapenspreuk. — *Mas vale volando.* XLVIII, 654). Dit spaansche devies wordt gevoerd door de geslachten *Alencastro*, *Giron* en *Pimentel.*

Haarlem. M. G. W.

Pierre Durfort d'Autieges. — Hetgeen in Nav. XLVI, 138 van dezen hoofdofficier staat te lezen, moet naar de opmerking van H. T. G., over *twee* gelijknamige officieren worden verdeeld. Pierre Durfort d'Autieges in een „Militair Repartitieboeckjen" blz. 27, vermeld als Durfort Dautieges 120 koppen voetvolk onder den lieutenant colonel Hans Willem van Randwyck, staande ter repartitie van *Gelderland*", commandant van Tiel, was gehuwd met eene jonkvrouw v. Brakell, zuster van Hadewig v. Br., en van Petronella v. Br., sedert 1625 de gade van Jo^r^ Cornelis v. Buren, († 1653

in de Gasthuisstraat te Tiel), en had tot dochter Elisabeth D. d' Aut., sedert 28 Jan. 1660 de echtgenoote van Jan Carel v. Bodeck, heer van Wintersheim. Hij en zijn zwager Jo[r] Johan Melchior v. Bodeck (echtgenoot van Hadewig v. Brakell) waren 29 Aug. 1653 nog in leven; want in dato staan zij vermeld in een Schepenbrief van Santwijk (onder Tiel), — schepenen: Johan v. Benthem en Gooris Peeterszn Pieckevaan, — als erfgenamen van hun overleden zwager Jo[r] Cornelis v. Buren, die Johan Meynikus machtigen, om hun naam uit te vorderen een tijnsbrief, van achttien gln. gevestigd in een hofsteedje te Zennewijnen, alsmede eene hypotheek van 200 gln. met den interest, ten laste van Jan Rutgersz en Neelken Goossens v. Lienden, echtelieden, te Ommeren woonachtig, enz. enz.

Een andere Pierre Durfort d'Autieges, 5 Febr. 1645 te Utrecht overluid (Nav. XLVII, 332), luitenant-kolonel bij 't regiment van den Graaf van Coligny, in wiens plaats Jacques graaf de l'Espinaux 25 Febr. 1645, den eed deed als sergeant-majoor [thans, majoor] bij het regiment van Charles de Châtillon graaf van Coligny, [1]) en in het straks genoemde Militair Repartitieboeckjen, verwijsende het getal Compagnijen zedert 1621" (gedruckt in 1660), blz. 29 voorkomende als „Dautieges [zonder Durfort] 120 koppen voetvolk van den heer de Chastillon, doende in de 42 dagen 1655 gulden, staende ter repartitie van *Holland*", ibidem blz. 61 vermeld als „Durfort Dautiege van het reg[t] de Chastillon", — zal wezen Pierre de Durfort, écuyer, sieur d'Autieges, Capitaine à Rhenen, 4 April 1626, gehuwd te Delft met Jeanne Vernatt, veuve Pierre v. der Well, cornet in de „compagnie van Brederode, (zie J. H. Scheffer's „Nederl. Familie-Archief" in „Algem. Nederl. Familieblad" o. redactie van Vorsterman v. Oijen, 1883/84 n°. 38 blz. 4).

JAC. A.

---

1) Van Sypesteyn, „Holland in vroegere tijden", 1888 blz. 36 noot 2.

KERKGESCHIEDENIS.

GUILLAUME SOUDAN en ALEXANDER MORUS.

De twee mannen, wier namen hierboven worden genoemd, zijn in de tweede helft der 17de eeuw uit den vreemde in Nederland gekomen en hebben beiden eerst als Waalsch predikant later als professor een tiental jaren hier gearbeid. Beider aftocht was niet zeer schitterend, zooals blijken zal uit hetgeen volgt.

De bronnen, die mij ten dienste stonden, om den levensloop van Guillaume Soudan nategaan waren schaarsch. Bouman in zijne Geschiedenis der Geldersche Hoogeschool weet ons niet veel meer te vertellen dan dat Soudan in 1654 tot professor in de wijsbegeerte te Nijmegen beroepen werd en daar zes jaar bleef. Wel voegt hij later in het aanhangsel hier aan toe, dat er kwade geruchten over dezen professor verspreid werden, maar hierbij blijft het. In het Biographisch woordenboek heeft van der Aa deze enkele berichten overgenomen zonder eenige toevoeging. Ten einde meer van Soudan te weten, heb ik, in verband met eene studie der Nijmeegsche Academie, de Raadsignaten in het archief dezer stad doorgewerkt en werd hierbij allervriendelijkst door den archivaris den heer H. D. J. van Schevichaven voortgeholpen. Later kwam mij nog in handen het eerste deel van het Livre Synodal in 1896 door de „Commission de l'histoire der églises wallonnes" uitgegeven, welk boek de synodale besluiten bevat van de jaren 1563—1685.

In de synodale vergadering der Waalsche kerk, die 20 September 1651 te 's-Hertogenbosch gehouden werd, legde een zekere Soudan goede getuigschriften over van de kerk en het collegium te Caen, alsmede van den Utrechtschen predikant, tevens professor Bertius. Hij verzocht in den openbaren dienst te worden opgenomen. Daar

hij slechts eenige maanden geleden zich in Holland gevestigd had, en door de Synode reeds vroeger besloten was niemand tot predikant te benoemen, die niet minstens één jaar hier verblijf hield, besloot men dit verzoek tot eene volgende vergadering uit te stellen. Zoo kwam het in April 1652 te Rotterdam opnieuw aan de orde. Tegelijk met Frederik Spanheim en Charles Stuart werd Soudan toegelaten tot het voorbereidend examen, dat in Amsterdam zou afgenomen worden. Dit examen liep gunstig af en den 30en Mei 1653 riep men hem naar Nijmegen ter vervanging van Jean Louis Crouwels. Toen de raad van Nijmegen zoover met zijne plannen tot oprichting van eene kwartierlijke school gevorderd was, dat men kon uitzien naar professoren, verzekerde hij zich het eerst van Soudan, daar deze zeer geschikt scheen om op te treden als professor philosophiae. Den 9en Augustus 1654, zoo lezen wij in de Raadsignaten, deelt Mr. Soudan mede: „dat eenige jonge studenten wel geneigd zouden zijn eenige disputatiën in philosophia onder hem te houden en ten dien einde eenige theses in druk uit te geven." Hij verzocht, dat dit toegestaan zou worden. De raad had geene bezwaren en besloot in Ocober van dit jaar, dat professor Soudan 500 gulden zou ontvangen boven zijn predikantstractement. Terwijl men bezig was professoren voor de theologie en rechtsgeleerdheid te zoeken, was dus Soudan reeds met zijne colleges begonnen. Onder die „eenige studenten", welke te kennen gegeven hadden, dat zij onder Soudan wilden disputeeren, behoort ongetwijfeld de bekende Nijmeegsche predikant Johannes Smetius. Hij was in April 1653 door Petrus Werichius „ad lectiones publicas" gepromoveerd en verdedigde op 26 Augustus 1654 onder G. Soudan eene „disputatio philosophica: de Philosophia in genere." Zelf zegt Smetius in de voorrede, dat deze disputatie de allereerste is geweest, welke in de Illustre School van Nijmegen gehouden werd. Nog bijna een jaar duurde het, voordat de Ill. School plechtig werd geopend. Voor de inauguratie, die op 3 Mei 1655 was vastgesteld, gaf vooral Soudan zich veel moeite. Met den raad en zijn ambtgenoot Petrus de Greve, uit Harderwijk hierheen gekomen, heeft hij de plannen beraamd voor de plechtige inwijding. Niettegenstaande ik

alle pogingen heb aangewend om de aankondiging der opening, die in de voornaamste steden is aangeplakt, te vinden, is mij dit niet gelukt. Evenmin heb ik te weten kunnen komen, of de oraties, die door de drie professoren op dien dag in de Groote Kerk werden gehouden, gedrukt zijn. In het archief van Nijmegen bevindt zich helaas niets meer, wat van de academie afkomstig is. Tot 1658 komt de naam van Soudan niet meer in de Raadsignaten voor. In het signaat van 13 Januari 1658 lezen wij, dat men Curatoren zal verzoeken den theoloog Wittichius te disponeeren, ten einde met den philosooph Soudan bij beurten college in elkanders vak te geven. Dit verzoek schijnt van Soudan te zijn uitgegaan, en ik meen de oorzaak hiervan te moeten zoeken in het onderwijs van Wittichius, dat mogelijk aan Soudan niet heeft bevallen. Wij weten toch, dat Wittichius een Cartesiaan was en eene groote rol gespeeld heeft als voorvechter van het Cartesianisme. Hoewel het niet zeker te bewijzen is, stel ik mij voor, dat Soudan zich heeft aangesloten bij de andere predikanten te Nijmegen, die zich vijandig stelden tegenover den hoogleeraar in de theologie. Nog twee jaar zou Soudan rustig zijne colleges gèven, totdat hij in 1660 plotseling zijne betrekking in den steek liet en uit Nijmegen vluchtte.

Voor dat wij dit uitvoerig meedeelen, moet eerst gewezen worden op een request, dat hij 14 Maart 1660 bij den raad indiende. Als gevolg van dit request werden twee boekdrukkers, Andries van Hogenhuyzen en Nicolaas van Hervelt in den raad ontboden, waar hun werd voorgehouden het gedrukte exemplaar van de „Propositie ofte clachte bij den heer ambassadeur van zijn koninkl. majesteit van Frankrijk de Thou aan de H.H. Staten Generaal aangaande de condemnatie van den heer professor Morus door de Waalsche kerken dezer geunieerde provincien." Men vroeg hen, of zij van het drukken iets afwisten. De beide drukkers verklaarden op hun burgereed dit stuk niet gedrukt te hebben. De Klacht van de Thou heb ik gevonden in de Amsterdamsche bibliotheek. Wij zullen straks zien, wat aangaande de zaak blijkt uit deze klacht en het Livre Synodal.

Wie was deze professor Morus? Alexander Morus vertrok in

1649 uit Génève naar ons land, vooral op aansporen van den Leidschen hoogleeraar Salmasius, die hem een professoraat aan een onzer universiteiten voorspiegelde. Morus had reeds op jeugdigen leeftijd naam gemaakt te Génève niet alleen door zijne bijzondere welsprekendheid maar ook omdat hij groote talenten bezat. Hierom werd hij èn als predikant èn als professor in de Zwitsersche stad zeer geëerd. Behalve een groot aantal vrienden en aanhangers had hij ook vele vijanden. Ongetwijfeld heeft jalouzie velen tot zijne tegenstanders gemaakt, maar even zeker is het, dat zijne wijze van leven voor menigeen van dien aard was, dat zij bij een predikant niet door de vingers kon worden gezien. Dit zedeloos leven begon reeds te Génève en werd voortgezet te Middelburg, Leiden en later te Parijs. Overal geraakte Morus in moeilijkheden, en toch bleef hij tot het laatst een aanhang van vrienden behouden, die met hardnekkigheid hem verdedigden, hoewel hij zijne daden allerminst bemantelde. Toen hij in 1649 zich te Maastricht aan de Waalsche Synode voorstelde, bracht hij een getuigschrift mee, waarin de verklaring werd afgelegd, dat hij goed in de leer en onberispelijk van gedrag was. Men twijfelde aan deze getuigenis niet en Morus werd beroepen te Middelburg. De beroeping was reeds geschied, toen Amsterdam hem benoemde tot opvolger van den bekenden Gerardus Vossius. Voor het oogenblik kon Morus deze benoeming niet aannemen, maar eenige jaren later, toen Blondel, de opvolger van Vossius, zijn ambt had moeten neerleggen, gaf hij gehoor aan de uitnoodiging van den Amsterdamschen raad en nam hij het professoraat in de geschiedenis op zich. De wolken, die reeds in Génève opkwamen, pakten zich steeds meer samen boven het hoofd van Morus. In 1652 begon zijn strijd met John Milton, den Engelschen dichter en staatsman. Morus had een voorrede geschreven bij het werk van Pierre du Moulin: „Regii sanguinis clamor ad coelum adversus parricidas Anglicanes", waarin Cromwell en zijne partij duchtig onder handen werden genomen. Milton, trouw aanhanger van Cromwell, had vele aanvallen onbeantwoord gelaten, maar dit was in zijne oogen te kras. In de apologie, die hij als antwoord hierop heeft geschreven, staat over Morus niet veel goeds te lezen.

Aan bewijzen van het slecht gedrag van Morus ontbreekt het Milton niet. Tegenover de getuigenis van de kerk te Genève haalt hij een aantal particuliere berichten aan, welke hij uit deze stad heeft ontvangen. Verder vermeldt hij het schandaal, dat Morus veroorzaakt heeft te Leiden, waar hij betrekkingen aanknoopte met de dienstbode van Salmasius. Op deze aanvallen kon Morus moeilijk het stilzwijgen bewaren. Weldra verscheen zijn „Fides publica", geschreven met het doel om de beschuldigingen van Milton te weerleggen. Daar hij zoovele vrienden zelfs onder de bekendste mannen had, kostte het hem weinig moeite allerlei brieven en getuigschriften voor den dag te brengen, waarin men hem hemelhoog prees. Wij behoeven slechts de brieven van den Parijschen senator Sarravius te lezen om te weten, hoe Morus aan velen een wonder toescheen van deugdzaamheid en geleerdheid. Deze aanval kwam uit de verte, maar het zou niet lang meer duren, of in Holland op de vergaderingen der Waalsche Synode werd over zijn gedrag gehandeld. Het eerst kwam dit ter sprake te Utrecht in 1653. Niettegenstaande de gedeputeerden van Leiden de opdracht van hunne kerk met ijver volbrachten en een aantal stukken overlegden, besloot de Synode na lezing toch, dat er geen voldoende reden was om het Morus lastig te maken. Het voorstel van Leiden, waarbij men zou besluiten, dat geen kerk Morus tot predikant mocht beroepen, werd verworpen.

De eigenlijke strijd, in welken de professor het aflegde, brak in 1659 los. De leden der Synode kwamen in April 1659 te Gouda bijeen. Twee predikanten waren gezonden om Morus ter vergadering uit te noodigen. Na eenig zoeken vonden zij hem in den Haag. Hoewel Morus in Gouda geweest is, verscheen hij toch niet voor de Synode. Hij stuurde een brief, die uit den Haag gedateerd was, en waarin hij meedeelde, dat hij als predikant te Parijs beroepen was en derhalve voortaan alleen afhing van de kerk in Frankrijk. De moeite, die men deed, hem nog in Gouda te vinden, bleek te vergeefsch, hij was reeds vertrokken. De verdediging van Morus nam niet weg, dat de Synode hem ongeschikt achtte voor het verder uitoefenen van zijne functien, en dit wel op grond van allerlei

grieven, die tegen hem ingebracht werden. Men beschuldigde hem van: „mensonges, faussetés, fourbes et de commettre des saletés abominables et contre nature." Hiermee liep de zaak nog niet ten einde. In September 1659 kwam zij te Nijmegen op eene vergadering der Synode nog eens ter tafel. Het besluit van Gouda werd bekrachtigd, Morus bleef afgezet en mocht niet meer aanzitten bij het Heilig Avondmaal, tenzij hij oprecht berouw getoond had. Aldus besloot men, niettegenstaande uit Frankrijk verscheidene stukken waren ingekomen, o. a. een gunstig getuigschrift uit Parijs en een brief van Mr. du Candal, den vertegenwoordiger des konings op de Synode provincial te Ay in Champagne, die Morus tot den dienst in Frankrijk toeliet.

Nu was het oogenblik gekomen, waarop de ambassadeur de Thou zich met de quaestie bemoeide. Hij legde zijne klacht over aan de Staten Generaal. Met harde woorden gispt hij, wat er met Morus gebeurd is. Niet alleen was het afzetten onrechtvaardig, maar vooral had men den koning vertoornd, daar van uit Holland alles was beproefd om Morus op de provinciale Synode te Ay en later op de nationale synode te Loudun tegen te werken. Dit was geschied „par une hardiesse inocië et par des voyes, qui passent pour séditieuses en France." De ambassadeur verzocht, dat de Staten voor eene herhaling zouden waken en ried aan, dat men evenals in Frankrijk zich op de synodale vergaderingen zou laten vertegenwoordigen, opdat dergelijke besluiten belet werden. De Staten verzochten aan de Synode om inlichting, die verstrekt werd door drie predikanten en twee ouderlingen, daartoe door de Synode afgevaardigd. Verder hooren wij niets meer over deze zaak. Op deze Klacht van de Thou, welke ik te Amsterdam vond, staat: „Gedruct tot Nimwegen. Anno 1660." Soudan, die als Waalsch predikant te Nijmegen Morus mede uit de kerk had gezet, trachtte, zooals wij te voren zagen, door een request aan den raad, het verspreiden van dit stuk te beletten. Men zou niet vermoeden, dat deze man eenige maanden later wegens aanklachten, die niet minder zwaar zijn, eveneens van zijn ambt werd ontzet en ons land moest verlaten.

18 April 1660 verzocht Soudan aan den magistraat te Nijmegen „den autheur van een seer quaet gerucht" op te sporen en te straffen. Uit het Livre Synodal blijkt ons, dat de magistraat een onderzoek heeft ingesteld en tot de conclusie is gekomen, dat op Soudan niets viel aan te merken. Immers op de synodale vergadering te Leeuwarden in Augustus legt Soudan over de stukken van den magistraat en de getuigenissen van de consistorie der Waalsche kerk. Nadat de Synode dit had ingezien en bestudeerd, sloot zij zich aan bij het oordeel van den magistraat, die het gerucht voor valsch hield en van allen grond ontbloot. Nog geen maand later kwam het misdrijf aan het daglicht.

Op 6 September 1660 diende de tamboer Caspar Mouljé eene aanklacht in tegen professor Soudan, daar laatst genoemde „zich had laten gelusten gedurende zijne Caspar Mouljé's tweejarige absentie in slandsdienst zijne huisvrouw te debaucheeren en deselve eintlich te beswangeren." Men besloot Soudan door den onderschout en de dienaars publiek te doen arresteeren. De vogel was natuurlijk gevlogen en het eenige wat men doen kon, was te beletten, dat de vrouw van Soudan, Sara van Benthem, iets van hare of zijne bezittingen verwijderde. Zooals gebruikelijk was, werd de aangeklaagde driemaal „van den luive" ingedaagd, maar zonder eenig gevolg, zoodat de zaak nu verder haar verloop had en eindelijk 9 April 1661 afliep. Soudan werd verbannen uit de stad, het schependom en de jurisdictie van Nijmegen, vervolgens gecondemneerd in eene amende van duizend gulden mitsgaders in de kosten der procedure. Bij vonnis van denzelfden dag werd Maria, vrouw van den tamboer, ook gebannen, met de bedreiging, die niet in het vonnis van Soudan voorkomt, dat, zoo zij het waagt ooit weer in de stad te komen, zij „aan de luive", een ander ten exempel, zonder genade gestraft zal worden. Te voren was reeds bepaald, dat uit het nog verschuldigde tractement van Soudan 24 gulden zouden betaald worden aan Maria voor hare bevalling.

Het spreekt van zelf, dat de Synode ook weer op de quaestie terugkwam. Drie predikanten, Crouwels van Naarden, du Bois van Utrecht en Agache van Leiden zond men naar Nijmegen, opdat

zij zouden onderzoeken, hoe de magistraat gehandeld had. Het verslag is uitgebracht op het laatst van April 1661 te den Briel. De brieven van Soudan uit Londen — want daarheen was hij gevlucht, — mochten niet baten, alhoewel hij de Synode smeekte hem met toegevendheid te behandelen. De uitspraak kon niet twijfelachtig zijn. Niet alleen omdat zijn gedrag schandelijk was geweest, maar voornamelijk daar hij zijn post tijdens de aanklacht had verlaten, heeft men hem gesuspendeerd van het Heilig Avondmaal en van al zijne functien als predikant. Tevens wordt hij uitgenoodigd te verschijnen op de volgende vergadering, waar hij zich zou kunnen verdedigen. Soudan meldde zich werkelijk aan op de eerst volgende zitting in September 1661 te Zierikzee. Toen hij aan het woord gekomen was, beweerde hij volkomen onschuldig te zijn aan echtbreuk en betuigde verder zijn spijt, dat hij in die dagen uit Nijmegen gevlucht was. Het schijnt, dat zijne woorden geloof vonden bij de leden, ten minste zij besloten de beslissing tot de volgende Synode uit te stellen, terwijl intusschen Soudan zijn best moest doen, dat de magistraat te Nijmegen van opinie veranderde, waarin hij zou geholpen worden door den voorzitter Pierre Agache. Twee vergaderingen verliepen zonder dat men iets vorderde, daar Soudan geen enkelen stap deed om te Nijmegen vernietiging van den uitspraak te krijgen. Eindelijk was het geduld ten einde. Te Rotterdam in April 1663 is de laatste beslissing in deze zaak genomen. Soudan verscheen niet en dacht niet meer aan eene rechtvaardiging. Hij had na zijn terugkomst uit Londen Schiedam als woonplaats gekozen tot in het begin van 1663. Overhaast vertrok hij voor de synodale zitting naar Londen, en wel met reden daar hij wederom werd aangeklaagd door de dienstbode, die te Schiedam bij hem diende. De aanklacht, ingeleverd bij den magistraat van Schiedam, laat zien, hoe liederlijk Soudan leefde en zijn slachtoffers de gemeenste voorstellen durfde te doen. De Synode, die dit alles gehoord had, zette hem voor altijd uit de kerk en ontzegde hem een plaats aan het Avondmaal, totdat hij oprecht berouw betoonde over alle fouten, waardoor hij God beleedigd en de kerk gescandaliseerd had. Dit besluit zou ook in

Engeland bekend gemaakt worden, opdat men daar voor een dergelijk scandaal op zijne hoede mocht zijn.

Hoe verder de levensloop van Soudan is geweest, is mij volkomen onbekend, alleen lezen wij nog in het Livre Synodal in het verslag van de vergadering te Goes Mei 1664, dat de Synode zich niet wenscht te bemoeien met het proces, dat de fiscaal van het Hof van Holland begonnen is tegen den predikant Guillaume Soudan.

Amsterdam. DR. Y. H. ROGGE.

Predikant te Breda. — Als zoodanig is *Nav.* XLVIII, blz. 665, genoemd *Jacobus Artojé.* Men leze *Artopé,* over welken predikant eenige bijzonderheden door mij zijn meegedeeld *Nav.* XXVIII, blz. 491—493, *Nav.* XXIX, blz. 175, en in het tweede hoofdstuk van „*L'Eglise Wallonne de la Brille*", voorkomende in het *Bulletin de la Commission pour l'Histoire des Eglises Wallonnes.* Vol. I. livr. 2.

H. DE JAGER.

OUDHEIDKUNDE.

EEN VOORVECHTSTER DER VROUWENBEWEGING IN 1795.

Ik weet niet of het aan vele lezers, van welke sexe zij zijn mogen, bekend is, dat reeds *honderd* jaren geleden eene vrouw is opgestaan om voor hare medezusteren die rechten en die vrijheid te verkrijgen, welker bezit den meesten nog een onbereikbaar ideaal toeschijnt.

De vrouw, die in de bloedige worsteling der maatschappij, welke bekend staat als de Fransche omwenteling, door haar stoutmoedig optreden veler aandacht op zich vestigde, was *Mary Wollstonecraft*, een Engelsche van geboorte. Zij zag het levenslicht te Hoxton, op den 27 April 1759. Hare familie was van Ierschen oorsprong. Haar vader, Edward John W., verspilde zijn erfgoed, bekeef zijne vrouw en zwierf, al lager en lager zinkende, op verschillende plaatsen rond. Bij den dood van hare moeder in 1780, spoedig gevolgd door een tweede huwelijk haars vaders, zochten Mary en hare twee zusters, Everina en Eliza, haar eigen onderhoud te verdienen. De zusters waren alle drie ontwikkelde vrouwen — Mary en Eliza ver boven het middelmatige — maar hadden weinig gelegenheid gevonden om hare kennis te beschaven. Zij vestigden hare aandacht op het geven van onderwijs en Mary, de oudste van het drietal, zou dit het eerst beproeven. Voorloopig ging zij samenwonen met hare vriendin, Fanny Blood, een meisje van haar leeftijd, wier vader, evenals de hare zich te buiten ging aan drank en verkwisting. Zoolang zij met de familie Blood samenwoonde, hielp Mary Mrs. Blood geld verdienen door kunstnaaldwerk, terwijl Fanny aquarellen schilderde. Everina ging inwonen bij haar broeder Edward, procureur te Londen, en Eliza sloot een overhaast en,

zooals weldra bleek, een ongelukkig huwelijk met zekeren Mr. Bishop. Al de gezusters Wollstonecraft waren geestdriftig, licht prikkelbaar, geneigd plagerijen hoog op te nemen en onachtzaamheden als door een vergrootglas te zien. Eliza nu was met het temperament harer familie tot de uiterste grens belast. [1]) Bishop was een man van een driftig karakter, en toen het verstand zijner vrouw meer en meer was verduisterd onder de ellende van haar huwelijksleven, besloot Mary haar te redden en verschafte haar de middelen tot een geheime en plotselinge vlucht. De scheiding kwam later op wettige wijze tot stand, waarop de zusters met Fanny Blood een huis huurden, eerst te Islington, daarna te Newington Green, alwaar zij eene school openden, die zij nagenoeg twee jaar met afwisselend succes aanhielden. Gedurende haar verblijf te Newington Green was Mary in kennis geraakt met den uitgever Dr Joseph Johnson, die, zooals Godwin mededeelt, haar met bijzondere vriendelijkheid en opmerkzaamheid ontving.

In 1785 trad Fanny Blood in den echt met Hugo Skeys, een koopman, en volgde dezen naar Lissabon, waar zij in de kraam kwam te overlijden, na Mary te hebben verzocht haar te komen verplegen. Het verlies van Fanny, die zij niet levend meer had aangetroffen, was voor Mary, zooals zij schreef aan een van Skeys' broeders, op zichzelf voldoende om een schaduw te werpen op haar schoonste levensdagen. „I have lost all relish for pleasure, and life seems almost too heavy to be endured." Mary's eerste novelle: *Mary, a fiction*, geschreven in 1787, was bestemd om hare vriendschap met Fanny te herdenken.

Na de school te Newington Green te hebben gesloten, verkreeg Mary in het gezin van Lord Kingsborough in Ierland eene betrekking als gouvernante, die zij bijna een jaar vervulde. Hare leerlingen waren zeer aan haar gehecht, bovenal Margaret King, later Lady Mountcastel. Dit bleek te meer, daar Lady Kingsborough als reden van haar ontslag opgaf dat de kinderen meer hielden

---

1) Haar leven werd door Mary beschreven in: Wrongs of women, or Maria (fragment eener novelle). 1796. Ook vertaald in het Duitsch.

van de gouvernante dan van hare moeder. Hierna besloot Mary, op aansporen van Johnson, zich te wijden aan letterkundigen arbeid. Zij huurde kamers in George Street, Blackfriars, diende Johnson van advies in zijne letterkundige ondernemingen en vertaalde voor hem, voornamelijk uit het Fransch. Als zoodanig verschenen: *Elements of morality*, naar het Duitsch van Salzmann, en *Lavater's Physiognomy*. In 1792 gaf zij in 't licht: *A vindication of the rights of woman*, welk boek haren naam op ieders lippen bracht, en dat in 1796 de *derde* oplaag beleefde. [1])

Wij komen nu aan een belangwekkende periode van haar leven, waarin zij zich doet kennen als een vrouw, die niet schroomde de beginselen, met de pen verdedigd, in de practijk toe te passen

Mrs. Wollstonecraft, zooals zij thans zich zelve noemde, vertrok in 1792 naar Parijs om er de Fransche omwenteling in haren voortgang van nabij gade te slaan. Godwin is van meening *(Memoirs of the author of A vindication of the rights of woman)*, dat deze verandering van woonplaats mag worden verklaard uit de ontdekking, dat zij zich aangetrokken gevoelde tot Fuseli. [2]) Maar niets komt deze veronderstelling bevestigen; zij was werkelijk eerst van plan om met Dr. Johnson, Fuseli en zijne vrouw naar Parijs te reizen, en nimmer is er een breuk in hunne vriendschap ontstaan. Zij bleef te Parijs onder de „Terreur", toen de gemeenschap met Engeland zeer moeilijk, ja nagenoeg onmogelijk was. In den loop

1) Andere werken door haar geschreven zijn: Thoughts on the education of daughters. Lond. 1787. — The female reader (Bloemlezing) ibid. 1789. — Original stories from real life. ibid. 1791. — An historical and moral view of the origin and progress of the French Revolution and the effects it has produced in Europa. Vol. I (niet verder verschenen) ibid. 1794. — Mary, a fiction, 1796. — Letters written during a short residence in Sweden, Norway, and Denmark, 1796 (ook vertaald in het Duitsch). — Posthumous works. 1798. 4 vol. (waarin de: Wrongs of women). — Origin and progress of the French Revolution. Lond. 1795. (Herdrukt 1796). — Haar (2de) man William Godwin bracht haar zijne hulde in de door hem uitgegeven: Memoirs of the Author of the Rights of woman. Lond. 1798

2) Henry Fuseli (Füssli), een Zwitser van geboorte, was de bekende schilder van dien naam en verluchter van Shakespeare's en Milton's werken, later conservator der Royal Academy.

van 1793 kwam een zekere kapitein Gilbert Imlay, een Amerikaan, met haar in kennis, welke kennismaking leidde tot een meer intieme verhouding. Het huwelijk werd niet volgens de wet gesloten, trouwens, het is de vraag of een huwelijk in die dagen en omstandigheden geldig zou zijn geweest. [1]) Maar zij ging door voor de vrouw van Imlay, en haar broeder, Charles W., schreef uit Philadelphia dat hij iemand gesproken had, die hem mededeelde „that Mary was married to Captein Imlay of his country." Imlay zelf noemt haar in een officieel stuk „Mary Imlay, my best friend and wife." In Augustus 1793 werd Imlay voor zaken naar Havre geroepen, en bleef eenige maanden afwezig, gedurende welken tijd het meerendeel der brieven zijn geschreven, die Godwin heeft uitgegeven. Tegen het eind des jaars voegde Mary zich bij haren echtgenoot, en in de lente van 1794 werd haar een dochter geboren, die ter herinnering aan de vriendin harer jeugd Fanny werd genaamd. Imlay werd helaas gewikkeld in tal van speculaties, waardoor het leven financieel zorgelijk en zijn inborst bitter en wispelturig werd. Zijne liefde voor Mary en hun kind werd minder en minder, zoodat, toen hij eenige maanden na zijn vertrek naar Engeland aan Mary toestond hem te volgen, zij uit Havre afreisde met een hart, dat van angstige voorgevoelens vervuld was. In Juni van het volgende jaar, dus binnen twee maand na hunne hereeniging, reisde Mary, door haar man gemachtigd in een stuk, waarin hij haar zijne vrouw noemt, naar Noorwegen om voor hem op te treden in zijne handelsbetrekkingen met Noorsche houtkoopers. Hare brieven uit Noorwegen werden later, ontdaan van alle persoonlijke details, door de pers bekend gemaakt en ook in het Duitsch vertaald.

In het najaar van 1795 keerde zij naar Engeland terug, alwaar eenige brieven van Imlay op haar lagen te wachten, waarin hij zijn voornemen tot echtscheiding te kennen gaf en aanbood een jaargeld vast te stellen op haar hoofd en dat van haar kind. Met verontwaardiging wees zij dit voorstel, wat haar zelve betrof, van

---

1) Zij achtte het „not a matter of importance" (*Letters to Imlay*).

de hand. „Van u", zoo schreef zij, „begeer ik niets meer aan te nemen. Ik ben te hoogmoedig om afhankelijk te willen zijn van uwe weldadigheid". Nogmaals ontmoetten zij elkander en woonden voor een korten tijd te zamen, totdat zij ontdekte dat hij onder haar eigen dak eene minnarij had aangeknoopt, welke ontdekking haar zóo tot wanhoop bracht, dat zij in den Theems sprong om zich te verdrinken. Een paar schippers in de buurt, die het tooneel bijwoonden, vischten haar bewusteloos op en ontrukten haar aan den dood. Nu liet Imlay haar geheel aan haar lot over, hoewel zij niettemin voortging zijn naam te dragen.

In 1796, toen Mary te Londen verblijf hield, voor zichzelve en haar kind met schrijfwerk de kost winnende, ontmoette zij William Godwin, [1]) met wien zij na verloop van tijd zeer bevriend raakte, zoo zelf dat de vriendschapsbetrekking allengs in een liefdeband overging. Hun huwelijk werd gesloten in St. Pancras. den 29 Maart 1797. En nu eerst had Mary de veilige haven gevonden, waarin zij na haar stormachtig leven kon uitrusten. Godwin had eens doch voor altijd hartstocht jegens haar opgevat, en de bewondering, die hij jegens zijne vrouw aan den dag legde, evenaarde zijne genegenheid. Daarbij kwam dat beider levensbeschouwing in tal van hoofdzaken overeenstemde. Beiden hadden een afkeer van de kleingeestige ritus-vormen der „High church", evenals van die huwelijksverbintenissen, die niet op waarachtige liefde gegrond, maar alleen uit berekening gesloten worden. Beiden waren aanhangers van Rousseau's leerstellingen en behandelden bij voorkeur wijsgeerige onderwerpen, hij op kalm logische, zij op meer sentimenteel-getinte wijze. Beiden eindelijk behoorden tot de vurige bewonderaars van de Fransche revolutie en beiden hadden een zwervend leven vol onrust en tegenspoed van allerlei aard achter den rug. Zoo stonden zij op zedelijk en godsdienstig gebied schouder aan schouder tegenover den conservatieven tijdgeest, die het Engelsche volk van die

1) „a philosophical representative of English radicalism" en schrijver van „Political justice" en van „Caleb Williams", eene novelle, die herhaalde malen herdrukt is en waarin hij met snijdend sarcasme het verderfelijke der bestaande zedewetten aantoonde.

dagen, ondanks alle strijdschriften en hervormingsplannen, van over het Kanaal dagelijks toestroomende, bevangen hield.

Hun geluk was evenwel van korten duur. Bij de geboorte harer tweede dochter, Mary, die den 30 Augustus 1797 het levenslicht zag en in 1816 [1]) huwde met den dichter Shelley, scheen eerst alles naar wensch te gaan; maar weldra vertoonde zich ongunstige verschijnselen, en, na alle smarten met onverstoorbare zachtmoedigheid en gelatenheid te hebben doorstaan, ontsliep Mary op den 10en September. Zij werd begraven op het kerkhof van Old St. Pancras, doch later deed Sir Percy Shelley hare overblijfselen vervoeren naar het St. Pieterskerkhof te Bournemouth.

Het bovenstaande, in hoofdzaak ontleend aan een artikel in de Encyclopaedia Brittanica, moge als inleiding dienen tot de bespreking van haar hoofdwerk, waarop ik de aandacht van allen, die in de vrouwenbeweging van onze dagen belangstellen, wensch te vestigen.

Uit het hier medegedeelde blijkt, dat Mary was eene vrouw met vele talenten begaafd, die veel gereisd, dientengevolge veel gezien en opgemerkt had en die o. a. evenzeer bekend scheen met de opvoedkundige literatuur der Franschen als met de dichters en prozaschrijvers van haar volk. Daartoe heeft ongetwijfeld de omgang met mannen als Johnson en Godwin het zijne bijgedragen. Zij schijnt veel te hebben gelezen. Rousseau, Madame de Staël, Madame de Genlis worden dikwijls door haar geciteerd, naast Sidney en Milton van de ouderen of Richardson, Dryden, Hume, Pope, Chesterfield en Catherine Macaulay van hare tijdgenooten. Haar „Vindication of the rights of woman" is niet alleen een warm pleidooi tot verheffing van hare sexe, is niet alleen uit de *pen* gevloeid, maar uit het *hart* geschreven. Geheel de smartelijke ervaring van haar eerste huwelijksleven spreekt uit de bladen van dit boek, dat in onopgesmukten stijl bespreekt Engelsche, zoowel als elders heerschende begrippen van opvoeding, fatsoen en beschaving,

---

1) Hetzelfde jaar, waarin (11 Oct.) Fanny Godwin door zelfvergiftiging een eind aan haar leven maakte.

welke men in haar tijd niet ongestraft dorst af te keuren of te bestrijden.

De schrijfster heeft haar betoog verdeeld in 13 hoofdstukken, voorafgegaan door een opdracht aan niemand minder dan den beruchten diplomaat: Talleyrand-Périgord, ex-bisschop van Autun. Deze opdracht begint met den volgenden aanhef:

Sir,

„Having read with great pleasure a pamphlet 1) which you have „lately published, I dedicate this volume to you, to induce you to „reconsider the subject, and maturely weigh what I have advanced „respecting the rights of woman and national education: and I „call with the firm tone of humanity; for my arguments, Sir, „are dictated by a disinterested spirit — I plead for my sex — „not for myself."

Na kort te hebben uitgeweid over het karakter en de gebreken van de vrouwelijke opvoeding in Frankrijk, vervolgt de schrijfster aldus:

„Contending for the rights of woman, my main argument is „built on this simple principle, that if she be not prepared by „education te become the companion of man, she will stop the „progress of knowledge and virtue; for truth must be common to „all or it will be inefficacious with respect to its influence on

---

1) Talleyrand had een verslag uitgebracht over het openbaar onderwijs (in Frankrijk) aan de Nationale Vergadering, dat op haar last gedrukt was en in 1791 het licht zag. — „Nous rendons hommage, dit Chénier dans l'Introduction de son Tableau de la littérature française, à ce plan d'instruction publique, monument de gloire littéraire élévé par M. Talleyrand, ouvrage où tous les charmes du style embellissent toutes les idées philosophiques." Maar de beter onderrichte Quérard voegt aan dit citaat de volgende aanteekening toe: „Il n'y eut pour la gloire de M. Talleyrand qu'un petit malheur: c'est que la public apprit bientôt que ce discours remarquable avait été composé par Martial Borge Desrenaudes, autrefois abbé et grand-vicaire de M. l'evèque d'Autun, alors son secrétaire, et depuis membre du Tribunal, garde des archives de la bibliothèque historique du conseil d'Etat, conseiller titulaire de l'Université, et censeur impérial. Desrenaudes, qui n'est mort qu'en 1825, a dû plus d'une fois prêter sa plume au diplomate." (La France littéraire, tom. IX p. 380, 2e col.).

„general practice. And how can woman be expected to co-operate „unless she know why she ought to be virtuous? unless freedom „strengthen her reason till she comprehend her duty, and see in „what manner it is connected with her real good? If children are „to be educated to understand the true principle of patriotism, „their mother must be a patriot; and the love of mankind, from „which an orderly train of virtues spring, can only be produced „by considering the moral and civil interest of mankind; but the „education and situation of woman, at present, shuts her out from „such investigations."

De schrijfster besluit met den wensch dat in de nieuwe Constitutie, welke aan Frankrijk zou worden gegeven, ook het goed recht der vrouw zouden worden erkend om naast den man te mogen deelen in burgerlijke en staatkundige rechten. Zonder dat zou de onbillijkheid worden bestendigd, dat de man naar welgevallen over lijf, goed en ziel der vrouw beschikt, eene tyrannie, die de zedelijkheid ondermijnt, in welke klasse der maatschappij ook haar schaamteloos optreden plaats grijpt.

In de daarop volgende inleiding zet zij uiteen, op welke wijze de begrippen over vrouwelijke opvoeding en de plaats der vrouw in het huisgezin en in de maatschappij zijn ontstaan en zich hebben voortgeplant van geslacht op geslacht. De physieke minderheid der vrouw tegenover den man erkennende als eene natuurwet, protesteert zij tegen de meening dat de vrouw zich zou hebben tevreden te stellen met de positie van een speelpop te zijn des mans; dat zij zou moeten worden aangezien als een wezen van lagere orde. „I am aware", merkt zij snedig op, „an obvious inference: „from every quarter have I heard exclamations against masculine „women; but where are they to be found? If by this appellation „men mean to inveigh against their ardour in hunting, shooting, „smoking and gaming, I shall most cordially join in the cry; but „if it be against the imitation of manly virtues, or, more pro„perly speaking, the attainment of those talents and virtues, the „exercise of which ennobles the human character, and which raise „females in the scale of animal being, when they are comprehen-

„sively termed mankind; — all those who view them with a phi-„losophic eye must, I should think, wish with me, that they may „every day grow more and more masculine" . . . . .

„My own sex, I hope, will excuse me, if I treat them like „rational creatures, in stead of flattering their fascinating graces, „and viewing them as they were in a state of perpetual childhood, „unable to stand alone. I earnestly wish to point out in what true „dignity and human happiness consists — I wish to persuade wo-„men to endeavour to acquire strength both of mind and body, „and to convince them that the soft phrases, susceptibility of „heart, delicacy of sentiment, and refinement of taste, are almost „synonymous with epithets of weakness, and that those beings „who are only the objects of pity and that kind of love, which „has been termed its sister, will soon become objects of contempt. „Dismissing then those pretty feminine phrases, which the men con-„descendingly use to soften our slavish dependence, and despising „that weak elegancy of mind, exquisite sensibility, and sweet do-„cility of manners, supposed to be the sexual characteristics of „the weaker vessel, I wish to shew that elegance is inferior to „virtue, that the first object of laudable ambition is to obtain a „character as a human being, regardless of the distinction of sex; „and that secondary views should be brought to this simple „touchstone.

„This is a rough sketch of my plan; and should I express my „conviction with the energetic emotions that I feel whenever I think „of the subject, the dictates of experience and reflection will be „felt by some of my readers. Animated by this important object, „I shall disdain to cull my phrases or polish my style; — I aim „at being useful, and sincerity will render me unaffected; for, wi-„shing rather to persuade by the force of my argument, than dazzle „by the elegance of my language, I shall not waste my time in „rounding periods, or in fabricating the turgid bombast of artifi-„cial feelings, which, coming from the head, never reach the heart. „I shall be employed about things, not words! — and, anxious to „render my sex more respectable members of society, I shall try

„to avoid that flowery diction which has slided from essays into „novels, and from novels into familiar letters and conversation."

Ziedaar het program der schrijfster in het kort medegedeeld, de ontwikkeling daarvan motiveert zij op verschillende gronden. Zij vangt aan met een historische beschouwing over de rechten en plichten, die het menschdom heeft uit te oefenen of te vervullen, bespreekt dan de theorieën, die over de verhouding der beide sexen in zwang zijn, en verklaart de oorzaken, welke hebben geleid tot den staat van vernedering, waarin haar vrouwelijke tijdgenooten zich bevinden. Daarop critiseert zij de schrijvers, welke dien toestand prijzen of trachten te vergoelijken, toont de nadeelige gevolgen ervan op het individueele karakter en op de maatschappelijke toestanden en geeft eindelijk de middelen aan, waardoor deze misstanden zouden kunnen worden opgeheven. Als hoofdmiddel daartoe beschouwt zij de nationale opvoeding, die van geheel andere beginselen zou moeten uitgaan. Gemeenschappelijke opvoeding tot hun negende jaar op openbare scholen acht zij voor meisjes en jongens het beste; op karaktervorming van de opgroeiende maagd moet allereerst gelet en haar zoo min mogelijk worden toegestaan om romans te lezen! „For, the reading of novels makes women, „and particularly ladies of fashion, very fond of using strong ex„pressions and superlatives in conversation; and, though the dissi„pated artificial life, which they lead prevents their cherishing any „strong legitimate passion, the language of passion in affected „tones slips for ever from their glib tongues, and every trifle pro„duces those phosphoric bursts which only mimick in the dark the „flame of passion."

Men kan zich voorstellen welk een storm van afkeuring en verontwaardiging is opgestoken bij de verschijning van dit boek, dat enkele der in Engeland meest gangbare begrippen van opvoeding bestreed en belachelijk maakte! De schrijfster was ongetwijfeld een der eerste vrouwen, die vraagstukken dorst aan te roeren en te bediscussieeren, welke men destijds niet gewoon was in druk besproken te zien. Ik doel hier op hare zienswijze betreffende het godsdienstonderricht op de scholen en de beuzelingen, waarmede jon-

gens en meisjes dikwijls gedwongen werden hun tijd op school door te brengen; haar aandringen op vergemakkeling van echtscheiding, hare verwerping van het dogma der eeuwige verdoemenis en meer dergelijke onderwerpen. Het moge zijn, — en dit kan gereedelijk worden toegegeven, — dat dit boek aan vrouwen van onzen tijd, die vele toestanden, waartegen Mary Wollstonecroft te velde toog, niet dan bij overlevering kennen, weinig nieuws zal brengen. Maar — in haar tijd getuigde het van hoogen zedelijken moed zoo iets te schrijven en in 't licht te geven, terwijl ook uit een cultuurhistorisch oogpunt haar werk een merkwaardig voorbeeld is van vrijzinnig streven eener Engelsche, levende temidden van eene omgeving, die zich door angstvallige, ja, kleingeestige gehechtheid aan oude vormen en zeden en door bekrompen opvattingen van dusgenaamd fatsoen onderscheidde.

De loftuiting, door Ernesti hieraan toegekend: „Es ist etwas Erstaunliches, dass dieses wichtige, *genialische* und durchdachte Werk in dem Verlaufe von nicht mehr als sechs Wochen angefangen und beendigt wurde" [1]) moge overdreven zijn, zeker is het, dat een boek, hetwelk binnen vier jaar *drie* drukken beleefde, en de eer genoot door den bekenden paedagoog Salzmann in het Duitsch te worden overgezet, opgang moet gemaakt hebben in Europa.

„The 'Rights of Woman', of Mary Wollstonecraft", zegt Lecky in zijne History of England in the 18th century (vol. VI, p. 167), „however, still retains some historic interest as perhaps the first „English example of a class of literature and speculation which „has since become very prominent." RED.

Centenaar. — In het relaas van de reis naar het H. Land door Albrecht van Saksen A°. 1476 (Nav. XLVIII, 720) wordt in eene noot ter verduidelijking gezegd, dat 1 Centenaar = 100 KG., en

---

1) F. C. G. Hirsching's Hist.-litterarisches Handbuch berühmter... Personen. Fortgesetzt u. hrsg. von J. H. M. Ernesti. Lpz. 1815. Bd XVI, 2te Abth. S. 332.

die van het Duitsche tolverbond = 50 KG. is. De lezer zou zich allicht eene verkeerde voorstelling maken van een middeleeuwschen centenaar, door zich te verbeelden, dat die precies 100 KG. of wel 50 KG. zwaar was. Niets is minder waar. In Duitschland waren allerlei stelsels van gewicht in zwang.

In Leipzig stond een Centner à 110 pond handelsgewicht gelijk met 51 KG. 39 DG. naar onze berekening.

In Keulen had de Centner 106 pond en woog alzoo 49 KG. 52 DG. Te Bremen deed een Centner 116 pond, en één pond aldaar is zoo zwaar als 498,6 Gram; 1 Centner woog alzoo 57 KG. 83 DG. En zoo voort.

Evenmin is met juistheid de inhoud van een Aam te bepalen.

Hilversum. J. E. TER GOUW.

Zutphen's bevolking in 1795. — De eerste officieele volkstelling in ons land vond plaats in 1795. Hoeveel inwoners telde Zutphen toen?

Men zie de Quartiersrecessen van Gelderland in dat jaar of in 1796, waarin de bevolkingsstaten werden medegedeeld. RED.

Faro. — Lambic. — Het ware mij zeer aangenaam indien men mij kon inlichtingen bezorgen aangaande de beide brabantsche bieren Faro en Lambic. Geschiedenis—anecdoten—vervaardiging.

Brussel. PIETER D'HONDT.

Handschrift van Mr. G. van Hasselt. — Op de auctie der bibliotheek van Mr. G. van Hasselt, in December 1861 te Arnhem gehouden, werd o. a. van dezen een tweedeelig handschrift verkocht, bevattende verschillende copieën en authentieke stukken over Geldersche steden, dorpen, kasteelen enz. loopende van Laren tot en met Zutphen.

Er werd mij meegedeeld, dat laatstgenoemde gemeente dit handschrift indertijd zou hebben aangekocht, doch het is aldaar nergens te vinden. Weet ook een onzer lezers, waar het dan wel is? J. GIMBERG.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

DE LA (DELLA) FAILLE.

MEDEGEDEELD DOOR FRED. CALAND.

[Vgl. A. R.]

Zoo ver mij bekend is, zal v. D. (XXIX bl. 482) eene tot heden bijgewerkte genealogie van den in Noord Nederland gevestigden tak der fam. aan het hoofd dezes gemeld, niet vinden, evenmin als eenige inlichtingen bij de (XXX bl. 146) genoemde heeren Baart de la Faille te Groningen en Leeuwarden, die dan ook, al voeren zij het wapen der della Faille's, en soms den naam met weglating van „Baart", slechts afstammelingen zijn, uit een juist een paar eeuwen geleden gesloten huw. van Jacob Bart of Baert (wie is hij?) met Johanna de la Faille, van wie ik ook geen de minste aanteek. heb aangetroffen en dus ook de vraag doe: wie is zij?

Eenigen tijd geleden de oude doop-, trouw- en begraafregisters van 's-Gravenhage, Delft enz. doorloopende, ontmoette ik zoo veel leden dier fam., beter gezegd, zoo veel personen met den naam de la, della en la Faille, want dat die allen tot eene fam. zullen behoord hebben is niet denkelijk, ja onmogelijk, dat ik besloot ze te verzamelen, bij elkander te brengen wat mogelijk en hier en daar nog te vinden was en ze in „De Navorscher" uit te geven, ten einde daardoor eenig ander onderzoeker aan te sporen zulks ook te doen, opdat eenmaal uit die verzamelingen eene zoo mogelijk volledige en nauwkeurige geneal. zal kunnen opgesteld worden.

I. Pieter de la Faille, woonde te Wevelghem [1] (België); maakt

1) Volgens schrijven van den heer baron Ch. della Faille van Leverghem (afstammeling uit Karels 1e. huw. met Maria Celosse) te Antwerpen, was deze Pieter, geb. te Wevelghem. Uit de opvolgende schepenen acten dier plaats blijkt het, dat deze

testament 24 Novr. 1546. Zijne vrouw wordt genoemd Vincentia Calvaert van Sassignies en hem vier kinderen gegeven:

1°. Bernard, die volgt II, bl. 93.

2°. Pieter.

3°. Jan de oude, die volgt II[bis].

4°. Jacob.

II[bis]. Jan de Oude.

Zijne vrouw wordt genoemd Cornelia van der Capelle, dr. van Steven en Anna de Hoene of Hoene.

Van hunne kinderen worden hier alleen genoemd:

1°. Karel, die volgt III.

2°. Steven, van wien gezegd wordt, dat hij zich in Holland vestigde, na gewoond en geh. te zijn geweest in Londen.

III. Karel de la Faille, Heer van Leverghem, sterft 1617, (xxiij bl. 633).

Twee malen is hij gehuwd.

1°. Vermoedelijk te Hasselt 1567 5 Aug. met Maria Celosse, 1) geb. te.... 1549 14 Nov[r]., st. aldaar 1572 26 Juli, begraven met hare kwartieren in de kerk van S[t]. Quentin te Hasselt in het O. V. koor, waar een paar jaren geleden de grafsteen is hervonden, waarop staat:

Deo opt. max. sacrae
Spes mea in Eternu(m)
Hic jacet tumulatu (m)
D[ella] Marie Celosse, f[a]. D. Johanis
uxor quo(n)dam D[ni] Caroli del
la Faille, filii D[ni] Johanis, ambo

Pieter de zoon was van Gillis, de kleinzoon van Otto en de achterkleinzoon van Victor, die dan op het eind van 1300 moet geboren zijn — wanneer we nu aannemen, dat Gillis de la Faille ridder in 1143, genoemd door le Carpentier in zijne „histoire de Cambrésis", wezenlijk heeft bestaan, dan moet men de afkomst der fam. uit een vreemd land (Italië), waar het volgens v. d. Aa in 't begin der XVe eeuw bloeide, tot het land der sprookjes brengen.

1) Celosse voert „in goud een zwarte leeuw, rood getongd en genageld," mededeeling van gen. heer della Faille te Antwerpen.

naturalis ab Antverpia qua
obiit in oppido Hasseleñ(sis) anno
MDLXXIJ XXVJ° die mensis Julii.
pas à pas — passons.

Zij was dr. van Jan en Catharina Hermans.

2°. te Antwerpen in de St. Jacobskerk 1573 21 April met Cecilia de Grammaye, [1]) geb. te...., st. te Dordrecht 1591 23 Juli, begraven in het koor der groote kerk aldaar, dochter van Jacob, raadsheer en ontvanger der beden van Brabant (Bat. ill. 1170 zegt: ontvanger der Staten van Holland) en van Maria Stalpaert van der Wiele Jacobs dr.

Kinderen worden in de verschillende gedrukte genealogiefragmenten opgegeven, doch Karel won bij zijne 2e vrouw, met wie hij zich te Dordrecht vestigde, vermoedelijk na zijn' overgang tot de Hervormde Kerk, [2]) nog 5 kinderen, allen gedoopt in de groote Kerk:

1°. Kaerle, 1581 3 Jani.
2°. Jacob, 1581 25 Decr.
3°. Pieter, 1584 20 Septr.
4°. Susanna, 1585 2 Octr.
5°. Catharina, 1587 2 Febri. (get.) Jan Narot, Catha Au- of Anraet, Barbara Stickers.

Van deze vijf kinderen is mij weinig *zekers* bekend, doch bij gissing het volgende: Zoo vind ik in de civiele sententien voor het Hof van Holland (Rijksarchief te 's-Gravenhage) 1600, dat Karel de la Faille in proces was gewikkeld met Thomas de la Grammaye en Daniel van der Meulen beide fam. leden; 1630 dat Jan Jansz. van Dongen, won. te *Dordrecht* een proces voerde tegen Charles

1) De la Grammaye zie Rietstap.

2) Voor dit vermoeden heb ik geen stellig bewijs; de schrijvers echter over zijn zoon Petrus (Pieter) zeggen, dat hij „uit Calvinistische ouders" geboren en daarin is opgevoed. Doch toen de Kerkeraad van Koudekerke, dien Petrus tot predikant beroepen zou, waarschuwde de Klassis van Leiden hem voor dien predikant, als zijnde „een nieulingh ende onlancx gescheiden uyt het Pausdom." Hoe zulks nu te rijmen is, weet ik niet (van der Aa, Biogr. wb. art. de la Faille en Dr. S. Baart de la Faille „Bekeeringe" enz. in Tijdspiegel.)

de la Faille, misschien Karel bovengenoemd, vermoedelijk is Jacob bovengen. dezelfde als Jacques la Faille, die 1623 1 Jan. lid werd der Waalsche Kerk te Haarlem met attestatie van Deventer 1) Doch het is zeker, dat het 3e kind Pieter, ged. te Dordrecht 1584 20 Sept., dezelfde is als Petrus de la Faille, ingeschreven als student, oud 30 (moet dan zijn 38) jaren, Dordracencis in de Theologie aan de Leidsche Hoogeschool 1622 23 Sept ; na volbrachte studie werd hij 1624 tot predikant beroepen te Koudekerk, Klassis Leiden, waar hij bleef tot 1627, als wanneer hij den dienst verliet om tot het Catholicisme over te gaan. Tot rechtvaardiging dezer daad schreef hij:

„Bekeeringe Petri de la Faille, predicant te Kaudekerke, uyt de Calvinissche ketterije tot het H. Katholyk geloof, der H. Katholyke Roomsche kerk door het lesen der oud-vaders, mitsgaders de maniere hoe dat hij solemnelijk sijnen woorden-dienst des predicantschap heeft nedergeleyd. Ende nog ten laetsten eene aenwijsinge van alle de principaelste artikelen des geloofs der ware R. Kerke, uyt alle de H. vaders, van d' eerste vier à vijfhondert jaren, van de geboorte Christi ende tijden der apostelen, ende dat uyt hunne schriften selve, die den autheur van dit werk zelf bevonden heeft, in de algemeyne academesche Bibliotheke der stad Leijden door Petrus de la Faille, eertijts predicant in Caudekerke."

Het werd het eerst gedrukt te Leuven in 1628 in 12° en aldaar herdrukt 1644, evenals te Antwerpen in 1764 (?) met portret bij P. J. Parijs.

Die iets meer over deze bekeering lezen wil, verwijs ik naar het belangrijk opstel van Dr. S. Baart de la Faille te Amsterdam,

---

1) Hij kan niet zijn *als te jong:* Jacques de la Faille, die geh. met Josijnken.... te Haarlem 15 Febr. 1600 een zoon liet doopen gen. Justinus. En kan niet zijn *als te oud:* Jacques de la Vaille, wedr. won. Rotterdam, geb. te Dordrecht 30 April 1651 met Trijntje Lenarts, j. d. won. aldaar. Misschien waren nog zonen van Jacques en Josijnken hier bovengenoemd: Gillis de la Faille, begraven te Haarlem 29 Sept. 1635 en Johannes de la Faille, geb. te Haarlem, ingeschreven als student te Leiden 2 Mei 1601 oud 16 jaren.

getiteld „Eene bekeering in de 17e eeuw", te vinden in „de Tijdspiegel" 1887, bl. 398—412.

Hoe het verder met den bekeerling Pieter is afgeloopen, schijnt niet bekend te zijn, evenmin wanneer en waar hij is overleden.

II. (van bl. 90) Bernard de la Faille, zijne vrouw wordt genoemd Isabella de Courseille (van Corsel) en woonden te Antwerpen.

Uit hun huwelijk twee zonen:

1°. . . .

2°. Bernard, die volgt III.

III. Bernard de la Faille. Dat hij de zoon is uit bovengenoemde ouders, is met geene zekerheid te bepalen. Volgens eenigen heeft hij bestaan, volgens anderen niet, de redenen waarom hij in de genealogie verzwegen moet zijn, worden gezocht in verandering van godsdienst en daarop volgend vertrek naar Noord-Nederland (??) 1)

---

1) Hij kan toch niet zijn (?): Bernardus la Faille reeds gekomen te 's-Gravenhage als predikant 15 Septr. 1583, in zijn dienst gesuspendeerd 30 Novr. 1618 „ende uyt denselven geheel verlaten" 31 Juli 1619. (De Riemer I. bladz. 332).

Volgens resolutie van de Magistraat van 's-Gravenhage genoot hij 300 ƒƒ 's jaars Hij schijnt in het begin van zijn' dienst goed gezien geweest te zijn, want volgens de Thesauriers rek. van den Haag 1586 — 1 April 1587 werd: „betaeld Bernard Faille, dienaar des H. Ems alhyer in de Haghe de somme van 12.£, hem bij de magistraet van den Haeghe voor eene *vereeringe* toegevoucht, blijckende bij de ordonn. date VI Septr. 1586, met quit. . . . . xij £

Later schijnt dit veranderd te zijn en hij van de ware leer afgevallen, want hij werd door de Synode, gehouden te Leiden van 23 Juli tot 17 Aug. 1619, gedeporteerd:

Art. 24: „Bernardus la Failje, predicant in 's-Gravenhage bij de Gedep. des Synodus gesuspendeert voor den tijt van 6 maenden en nu verclaert was te sullen gehouden werden voor gedeporteert ten waere hij binnen dien tijt hem daer toe bij de Gedep. voorn. geprefigeert, de kercke satisfactie dede".

De tijd voor het doen van eenige „versoeckinge" voor la Faille was voorbij en der kerk geene satisfactie gedaan, doch deze Synode hoewel willende toonen „haere sachtmoedicheyt (?) tot reconciliatie", deed zulks te vergeefs, also la Failje voorn. schriftelijck heeft geweigert te comen, doordien hij zich als ten onregte gesuspendeert en gedeporteert beschouwt en nu een privaet persoon geworden (zijnde), bleef hij daerbij."

Ter zelfder tijd komt te 's-Gravenhage nog een Bernardus la Faille voor:

1611 20 November 1o. gebod groote kerk Jhr. Willem Coppier van Calslagen geappointeerde onder de Compie van Engenieuland, j. m. met Susanna Voornaer [Susanna van Vaudrenaers uit Hoogbourgondië, Bat. ill. bladz. 921] wed. van Faelge Bernardi won. Haag.

Hij moet geh. zijn te..... met Christina Canin, dochter van Steven.

Uit hun huw. drie zoons:

1°. Bernard de la Faille, volgt IV.

2°. Daniël. Hij komt voor als luitenant en wordt genoemd Stadhouder van den heer van Brederode.

3°. Jacques (Jacob). Hij komt voor als vaandrig — wordt ook betiteld met „schildknaap".

Misschien is hij dezelfde Jacob la Faille onder kapitein la Roche de Créqui, van wien het 1e huwelijksgebod te 's-Gravenhage uitging 1631 26 October met Catharina Andriesdr. Doens j. d. won. aldaar.

IV. Bernard de la Faille, ook betiteld met „schildknaap".

Te 's-Gravenhage werd 4 Febri. 1618 in de groote kerk het 1e gebod afgelezen van Bernardus la Faille, controleur van de financien van Zijne Excellentie in de Klundert, j. m. won. te 's-Gravenhage met jouffrouwe Elisabeth Camerlin(c), (Camerlingh), j. d. won. Delft,

---

Failge Bernardi zal wel zijn Bernard la Faille, doch wie hij is, is nog onbekend.

Denkelijk zijn de drie volgende, zonen van predikant Bernardus de la Faille:

1o. Stefanus la Faille, geb. te 's-Gravenhage ongeveer 1590, ingeschreven als student in de theologie te Leiden 1610 20 Mei oud 20 jaren.

2o. Balthasar la Faille, ingeschreven als student te Leiden in L, 6 Juli 1611 oud 17 jaren. Dus geb. te.... 1594.

3o. Fredericus la Faille, geb. 's Gravenhage ongeveer 1595, ook ingeschreven als student te Leiden in de theologie 1614 25 April oud 19 jaren.

In de groote kerk te 's-Gravenhage ging 1626 21 Juni het 1o. gebod van Frederik la Faille j. m. won. aldaar met Catharina Nicolaasdr. van Swieten j. d. won. 's-Gravenzande.

In 1655 komt nog een Frederik la Faille voor als doopgetuige. In genoemde Synode gehouden te Leiden 23 Juli—17 Aug. 1619 waarin Bernard la Faille werd gedeporteerd, was zulks ook het lot van Abrahamus la Faille.

In art. 13 daarvan leest men: „Abrahamus la Faille gewesene predicant in de *Nieuwe Tonge* (Classis Brielle) van de Gedep. des Synodus eerst gesuspendeert en daerna van de plaetse van de Nieuwe Tonge geheel ontset, verschenen sijnde, zegt, dat hij de can. Syn. aca. in conscientie niet kan teekenen en daernaer leeren, waerom hij nu gedeporteert wort" — of deze pred. Abm. ook een zoon is van pred. Bernard la Faille, durf ik niet beslissen.

Uit deze en veel volgende aanteek. blijkt ten duidelijkste, dat er meer dan eene fam. de la Faille moet geweest zijn.

dochter van Johan en van Catharina Cornelisdr. Wieland. Hij kocht 30 April 1624 een huis te 's-Gravenhage op de Groenmarkt. In 1644 15 Jan. komt hij nog als doopgetuige voor.

Uit hun huwelijk drie kinderen.

1°. Bernard de la Faille. Misschien dezelfde Bernard la Faille, geb. Haag, student in de M. te Leiden, ingeschreven 28 Jan^i^. 1642, oud 22 jaren. Te 's-Gravenhage huwde 1665 (1e gebod in de groote kerk 9 Jan^i^) Bernard la Faille met Maria l'Amoureux. Doordien deze Maria l'Amoureux den 21 van dat jaar op attestatie van den Haag lid wordt van de Waalsche gemeente te Middelburg zou men mogen onderstellen, dat haar man toen reeds overleden was.

2°. Christina de la Faille. Zij is misschien dezelfde als Christina la Faille, gehuwd 1636, 1e gebod in de groote kerk 9 Maart, als j. d. met Lodewijk van Neck j. m. beide won. te 's-Gravenhage.

3°. Johan de la Faille, die volgt V.

V. Johan Bernardsz. de la Faille, geb. te..... 26 Dec. 1628, baljuw van Delft voor zijn leven, 1672 veertig raad, 1675 havenmeester, 1678, '79 schepen, 1680 tot zijn dood, schout, sterft te Delft 8, begraven in de oude of St. Hypolitus kerk 14 Octr. 1713. Hij was in.... door dood van zijn moederlijken oom Cornelis Camerling de „waere, wettige patroon, collateur en gifter geworden van sekere drie distincte vicariën of capelleriën, gesticht in de nieuwe kerk te Delft." In 1698 18 Novr. vroeg hij per request, verlof van de Staten v. Holland om die stichtigingen te mogen overbrengen op zijn zoon Cornelis, 't geen hem bij besluit van den 28 Dec. d. a. v. werd toegestaan.

De Staten van Holland. Also ons vertoont is bij Johannes del la Faille raet en vroetschap der stad Delft en hooftofficier derselver stad, hoe dat hij suppliant door de doot van sijn oom maternel Mr. Cornelis Camerlingh in sijn leven eerste auditeur ordinaris in de rekening onser domeinen, geworden sijnde de waere ende wettige patroon, collateur en gifter van sekere *drie distincte vicarien* of *capellerien* als 1°. van eene vicarie gefundeert 1478 bij wijlen Paulus Pauwelsz van Sanctin [van Montfoort?] in zijn leven burgmr. v. Delft, op St. Catharinen altaer in de nieuwe kerk, daertoe spec-

terende eene jaerlijkxe losrente tot laste van ons gemeene landt van Hollandt en Westvrieslandt ten comptoire van den ontvanger generael van 73 guld. 4 st. en 4 pen. 's jaars [bedragende in kapitaal 1830 gld. 10 st. verschijnende alle jaar 8 Nov^{r}., gesproten uit den koop van 3 merg, $1^1/_2$ hond lands gelegen onder Vrijenban;] 2°. sekere vicarie gefundeerd in 1482 bij wijlen Laurens Cornelisz ende Beatrix, Hendricx kinderen, op S. Joris outaer en naderhandt getranslateert (overgebracht) op den soeten naem Jhesus altaer binnen de voorsz. nieuwe kerk, daertoe specterende eene losrente ten laste als voren van 96 gld. 2 st. en $^3/_4$ penn. (kap. 2413 gld. 12 st. 6 penn.) en 3°. van sekere vicarie in 1493 gefundeert bij Catharina Claes Jans dr. wed^{e}. op S^{t}. Elizabeth altaer in de voorsz. kerk, specterende een losrente van 19 gld. 12 st. $8^1/_4$ penn. (kap. 490 gld. 17 st.), alle gesproten uit sekere verkofte partien lands gespecificeert in deselve losrentebrieven van 8 Mei 1631; deselve vicariën of capelriën door dood van den voorsz. sijn suppliants oom mr Cornelis Camerlinck als laesten besitter van deselve vacerende bij acte van collatie van 18 Novr. 1698 ons geexhibeert, had gegeven en geconfereert op sijn soon Cornelis Jansz. de la Faille, ende ten einde deselve gifte en collatie sijn effecte mochte sorteren verzoekt suppl. bij req. (d. 18 Novr. 1698 door Notaris W. v. Ruyven te Delft) aan de Gr. Mog. heeren Staten v. Holland, dat het hun moge behagen deselve gifte en collatie ons wel te laten gevallen en te bevestigen. Soo ist enz. Haag 18 Decr. 1698.

Van dezen Cornelis † 1726, gingen de stichtingen over aan zijn broeder Jacob † 1744; van dezen bij vrijwillige overgifte van 2 Jan. 1732 aan zijne zuster Elizabeth, † 1745, die ze bij acte van collatie van 17 Maart 1733 overgaf aan hare nicht Anna Margaretha, om al de jaarl. vruchten en inkomsten te heffen, te beuren en te ontvangen, 't geen bij besluit van Staten v. Holland van 26 Maart d. a. v. werd geapprobeerd en geconfirmeerd. Na dood van deze † 1760, moesten de stichtingen vervallen op mr. Jan Louis, doch door diens spoedig daarop gevolgden dood 5 Mei 1761, kwamen ze, zooals we verder zien zullen, op diens broeder Abraham Nicolaas de la Faille.

Hij huwde 1°. te..... den..... met Anna Verschelle.

2°. te Delft (?) 28 Jan^{i} 1671 met Anna (Margaretha) Delff, geb. te Delft 8 Maart 1647, sterft aldaar 13 Dec. 1715, begr. 19 bij haar man, dochter van Jacob Willemsz en Anna Abramsdr. v. Hogenhouck.

De kind^{n} uit het 1^{e} huw. sterven jong, uit het 2^{e} huw. de volgende, allen ged. te Delft.

1°. Johan Bernard, die volgt VI.

2°. Jacob, ged. oude kerk 3 Sept. 1673 (get.) M^{r}. Dirk v. Heemskerk van Beest, Anna Hogenhouck, sterft te Delft (?) 17 Juni 1681.

3°. Cornelis, ged. oude kerk 5 Dec. 1674 (get) M^{r}. Cornelis Camerlin, Marg^{a}. Groenendael; hij werd schepen van Delft 1720, veertig raad 1713, havenmr. 1717, weesmr. 1724, sterft te Delft ongeh. 6 Octr. 1726, bezitter der gen. vacariën.

4°. M^{r}. Abraham, ged. oude kerk 26 Jan^{i} 1676 (get.) Pieter en Catharina Hoogenhonck, j. u. d. doet eed voor 't Hof van Holland 29 Septr. 1702 en vestigde zich te Gouda waar hij schepen werd en er ongeh. overleed 6 Octr. 1629, begr. te Delft in de oude kerk 13 October.

Op zijn' dood verscheen een latijnsch gedicht van Arn. Hend. Westerhof.

5°. Elisabeth, ged. oude kerk 4 Mei 1678 (get.) M^{r}. Cornelis en mevrouw Bartha Camerlin. Zij overl. te Delft ongeh. 31 Aug. 1745, begr. als „oude vrijster, won. op oude delff" 6 Septr. in de oude kerk, 4^{e} bezitster der gen. vicariën.

6°. Anna, ged. oude kerk 12 Sept. 1679 (get.) Cornelis Camerlin en Geertruid Delff.

7°. Jacob, ged. oude kerk 11 Decr. 1685 (get.) Bernard van der Linden en Geertruid Delff; j. u. d., schepen van Hoorn, sterft vermoedelijk te Voorburg 1744 5 Juni, begr. Delft 12 Juni, daar gebracht uit Voorburg, 3^{e} bezitter der gen. vicariën.

Hij was twee malen gehuwd:

1°. te..... 13 Oct. 1716 met Anna Mina des Maretz, geb. te ..... 22 Mei 1690, sterft te..... 27 Jan^{i}. 1720, begr. te Delft

in de oude kerk, d^r. van d^r. Samuel Nicolaas Hendriksz en Magtilda Spiering Guldekroon.

2°. te..... 10 Jan. (Febr.) 1732 met Maria Vlaardingerwout, geb..... sterft te Delft en aldaar begr. in de oude kerk 19 April 1748, d^r. van Willem en van.....

Alléén uit het 1e huw. drie dochters:

A. Anna Magdalena, geb. te Hoorn 28 Juli 1717 gest..... Zij huwt te..... den 21 Dec. 1756 met Simeon Petrus Collot d'Escury heer v. Naaldwijk enz. geb. 3 Dec. 1719, wed^r. zoon van Henri en Joh^a. Martina Geertruida Sweers de Landas.

B. Anna Maria, geb. te..... Juli 1719.

C. Margaretha Catharina geb. te..... 13 Aug. 1718, sterft te ..... 10 Maart 1725.

VI. M^r. Johan Bernard de la Faille, ged. te Delft in de oude kerk 10 April 1672 (get.) M^r. Cornelis en Bartha Camerlin; j. u. d., sterft te 's Gravenhage den 7 Novr. 1729 begraven aldaar in de groote kerk 14 Nov^r. — kerkrechten.... *f* 30.

Hij was auditeur-ordinaris van de Graaflijkheids Rekenkamer van Holland (chambre des comptes des domaines de la Hollande) en was 30 Maart 1697 geëligeerd tot auditeur van der Staten domeinen.

Hij huwde te 's Gravenhage 1701 7 Juli (1^e gebod 19 Juni gr. kerk) met Anna Catharina van Heemskerk van Beest, toen won. te Vianen, geb. te Amsterdam 1676 27 April, st. te.... 1723 29 Oct., dr. van Pieter Reiniersz en Elisabeth Dirksdr. Pruys (van Oswaert).

Uit hun huw. negen kinderen:

1°. Jean Louis, die volgt VII.

2°. Elizabeth (volgens doopreg. Elizab. Cath^a), ged. te 's Gravenhage nieuwe k. 1703 28 Aug., st. ongeh. te Delft 1760 16 Jan^i. begr. in de oude kerk aldaar 23.

3°. Anna Margaretha, ged. te 's-Gravenhage in de Walen Kerk 1704 19 Nov^r., sterft te Delft ongeh. 1760 5 Maart, begraven oude kerk aldaar 10.

4°. Pieter Reinier, ged. te 's Gravenh. kloosterkerk 1706 24 Sept^{n}. (get.) M^{r}. P^{r}. v. Heemskerk. Hij was luitenant toen hij in het bosch te 's-Gravenhage 1738 2 Febr. jammerlijk verdronk; hij werd begraven in de groote kerk 7 Febr..... kerkrechten *f* 30. Hij werd poorter van Delft 1727 22 Juli, onder borge van Cornelis de la Faille, Hij huwt te..... 1735 14 April met Maria Henrietta ter Borch, geb. te....., st te..... 1753 Oct^{r}., d^{r} van Hendrik en Henrietta v. Suchtelen. Dit huwelijk bleef kinderloos.

5°. Hillegonda Jacoba, ged. te 's-Gravenhage kloosterkerk 1708 25 Mei (get.) Joh. Jac. Wierts, Hillegonda Maria v. Heemskerk. Zij sterft vier jaren oud zijnde, begraven 's-Gravenhage in de groote kerk 1712 30 Jan..... Kerkrecht *f* 30.

6°. M^{r}. Bernard Jacob, ged. te 's-Gravenhage in de Walenkerk $\frac{14}{24}$ Aug. 1709, j. u. d. sterft te Kaap van Goede Hoop 1746 19 Mei. Hij vertrekt 1731 met het schip de Spiering als Raad van Justitie, genietende *f* 100 per maand; van 1731—1746 komt hij voor als ordinaris lid van den Raad van Justitie; Ouderling der kerk te Batavia 1735—40, Onderkoopman op Onrust 1732—36, Censor der drukkerij 1740—1746. Twee maal huwde hij:

1°. te.... 1732 19 Aug. met Anna Catharina Chasteleyn, geb. te..... 1702 18 Septr. st. te.... 1737 20 Juli, dochter van Antonie en Anna de Haen.

2°. te Batavia 1740 12 April met Jeanne Gosewine Le Maire, d^{r}. van Gosewijn en Clasina Reiniera Dallens, wed^{e}. Roeland Cau. Kinderen tot nu onbekend.

7°. Coenraad Cornelis, die volgt VIIbis.

8°. Hillegonda Jacoba, ged. te 's-Gravenhage groote kerk 1713 15 Oct. (get.) Hillegonda Maria v. Heemskerk, vrouw van Raadsheer Wierts — begraven in de oude kerk te Delft 1775 5 Septr. Zij was de 6^{e} bezitster der voorn. vicariën. Zij huwt te..... 1772 (?) ..... met M^{r}. Dirk van Heemskerk.

9°. Abraham Nicolaas, ged. te 's-Gravenhage kloosterkerk 21 Febr^{i}. 1716 (get.) M^{r}. Abraham en Anna Marg^{a}. de la Faille. Ingeschreven als student aan de Hooge school te Leiden in de Mat. 25 Mei 1731, werd hij officier der Kavallerie 18 April 1766,

Ritmeester bij de twee escadrons karabiniers van 't regement kavallerie Oranje-Friesland, poorter van Delft 21 Febr. 1735 en sterft te Wijk bij Duurstede 22 Maart 1793, begraven te Delft. Bij verzoekschrift van 21 Octr. 1761, toen luitenant te Deventer, overmits het overlijden der laatste bezitster en van zijn' oudsten broeder Mr. Jean Louis geworden zijnde „wettige en ware patroon, collateur en gifter" van de reeds genoemde in de nieuwe kerk te Delft gestichtte vicariën of capelriën", verzoekt hij daarvoor bij request van 31 Oct. 1761 confirmatie, 't geen hij 1 Dec. d. a. v. verkreeg. Tevens had hij zijne eenige zuster Hillegonda Jacoba verlof gegeven de vruchten dier stichtingen te innen. Toen deze in 1775 gestorven was, gaf hij de vruchten en inkomsten „te heffen, te beuren en te ontfangen" aan dr. Franc. Bogaert, raad en thesaurier van Delft, waarvoor hij op verzoek van 5 April 1776 goedkeuring ontving. Hij huwde te Namen 24 Jan. 1738 met Elisabeth Catharina Josepha de Pirenes of Pirmez voerende in blauw 3 staande vogels.

Uit dit huw. is mij tot nu toe alleen bekend:

A. Maria Catharina Francina geb. te Arnhem 11 Mei 1740, st. te Wijk bij Duurstede 12 Jan. 1823. Zij huwt te..... den 15 Mei 1781 met Cornelis Tellegen, geb. te Wijk bij Duurstede 1743 27 Febr., st. aldaar 29 Dec. 1809, hoofdofficier, ontfanger van den Rijntol, zoon van Joachim en Catha Joha v. Noyen. (Kwartierstaten..... Tabel de Néree).

Doch er moeten meer kinderen geweest zijn, want eene Elisabeth Catharina Josepha de la Faille, wonende te Turnhout, verzoekt bij request aan het Departementaal Bestuur van Holland, in vergadering van Dinsdag 17 April 1804 gelezen, om *redenen daarbij geallegueerd*, dat het deze vergad. moge behagen de gifte of Collatie door de Suppliante gedaan op mr. P. W. v. den Bogaert, secret. der stede Delft, van zekere *drie vicariën* bij de voorn. requeste breder omschreven, en waartoe specterende zijn *drie* losrenten ten comptoire-generaal v. Holland, te confirmeren en daervan te verleenen brieven van confirmatie in ordinaris forma.

Waarop gedelibereert, de twee requesten en bijlagen in originali te stellen in handen van het Gedeputeerd bestuur om daarop

met terugzending deze vergadering te dienen van consideratiën en advies. [1])

In vergadering van Vrijdag 4 Mei 1804, werd over de daarop ontfangen missive van het Gedeputeerd Bestuur van 2 dezer, houdende consideratie op enz. gedelibereerd en goedgevonden het verzoek te accorderen en zullen ten behoeve van de suppliante de verzochte brieven van confirmatie werden opgemaakt en gedepecheerd in ordinaris forma — [Besluiten v. het Departementaal-Bestuur van Holland, bl. 680 en 839, gedrukt].

VII (bladz. 98) Mr. Jean Louis de la Faille, ged. 's-Gravenhage in de Walenkerk 1702 2 April (get.) Jean de la Faille, grand baillif de Delft, Elizabeth de la Faille, st. te..... 5 Mei 1761, begraven te 's-Gravenhage in de groote kerk 8 Mei 1761. — Kerkrechten *f* 30. Hij werd poorter van Delft 21 Juli 1727, j. u. d., veertig raad van Delft 1759 28 Decr., baljuw van de Hooge en Lage Zwaluwe; doet eed als advocaat voor 't hof van Holland 12 Sept. 1723.

Hij huwt te 's-Gravenhage 18 Dec. 1729 (1e gebod in de groote kerk 4 Decr.) met Petronella Adriana Rave(n), [2]) geb. te.... 1710 20 Febri. st. te.... 1739 18 begr. bij haar man 24 Novr., dochter van Mr. Floris, drost van Leerdam en Petronella Clant, Joostdr. en Catharina Tibout.

Kinderen:

A. Petronella, ged. 's Gravenhage..... 1739 26 Aug. st. ongehuwd te Delft..... 19 Juli 1753, en begraven in de groote kerk te 's-Gravenhage 23 Juli 1537,.... kerkrechten *f* 60.

VIIbis (bl. 99). Mr. Coenraad Cornelis de la Faille, geb. 's-Gravenhage..... 1710 8 Octr. (get.) Cornelis de la Faille, Cornelia Pauw wede. A. Heemskerk, st. te..... 1744 15 Decr. j. u. d.; hij vertrekt 1731 met hetzelfde schip als zijn broeder Bern. Jac. naar O-Indië als Onderkoopman; 1735—1740 komt hij voor als koopman-dispensier in de provisiemagazijnen en onderling te Batavia.

---

1) De 2 req. met bijlagen zijn niet meer aanwezig.

2) In het Begraafboek der groote kerk te 's-Gravenhage door M. G. Wildeman wordt ze genoemd „Ravenschuyl."

Hij huwt te Batavia 1736 27 Febr. met Magdalena Clara Schaghen, geb. te..... 1718 28 Febr., dr. van Jean Paul en Corna. Theodora van Eck.

(Zij hertrouwt na 1744 met Christiaan Montagne).

Uit hun huw. vier kinderen: 1°. Anna Theodora Elisabeth, geb. te..... Zij huwt twee malen: 1°. te..... met Pieter Werlink [Wentinck]. 2°. te...... met Pieter Godfried van Voorst, geb. te.... Secretaris van den Hoogen Raad in Indië.

2°. Johan Bernard, geb. te..... 1741 11 Juni, st. te..... 1742 1 Febr.

3°. Cornelia Madelaine,[1]) geb. te..... 1743 30 April, st. te ..... Zij huwt te..... den..... met N. N. Hodenpijl.

4°. Denkelijk Bernard, wiens naam in het „Repertorium v. Noordholland" (Rijksarchief te 's-Gravenhage) voorkomt, als hoofd van een leen van: 48 ℔ goet gelts jaarl. rente en 50 hoenders 's jaers mit allen heuren toebehooren, tsij heerlijkheden, of anders op Schiebrouck, comende uyt Arent Engelbrechtsz. ambacht.

Verlijdt Bernard de la Faille, Schout en Secretaris van Schiebroek en Notaris aldaar in den naem en ten behoeve van voorn. Ambacht, zijnde open en ledig gevallen door overlijden van Pr. Rosemond, Schout en Secretaris v. Schiebroek. — 7 Decr. 1778.

Libro Prins Fredk. Kap., Nholl. fol. 23 Vso.

Verlijdt Bernard de la Faille, zijne erven en nakomelingen tot een erfleen, binnen achter-zusterskind niet te versterven, uit kracht van onwillig decreet geinterponeert tot lasten van het ambt v. Schiebroek. Haag 9 Juni 1794.

Libro de jonge Prinses v. Pruyssen, Kap. Nholl. fol°. 97.

Niet te plaatsen naamgenoten.

I. Jan (de) la Faille had een zoon, die volgt: [2])

---

1) Rekening weeskamer Batavia 1747: Anna Theodora Elizabeth en Cornelia Magdalena Elizabeth de la Faille ontfangen van hun stiefvader Thomas Christiaan [Montagne] de som van 4000 gulden.

2) In 1626 ging 16 Aug. te 's-Gravenhage het 1e gebod van een Johan la Faille j. m. met Pietertje Teunis (Teunisdr.) j. d. van Rotterdam, beide won. hier,

II. Anthonie Jansz. de la F., die als j. m. geb. en won. te 's-Gravenhage huwde 1654 (1e gebod 29 Maart) met Catharina van Sepestein j. d. ook geb. en won. te 's-Gravenhage; doordien nu Antonie de la Faille in 1659 voorkomt als gemachtigde van Pieter Hendriksz. Sypesteyn in civiel proces gewikkeld met John. Hend. Helvetius, zal zijne vrouw eene zuster zijn van Pieter en dus dr. van Hendrik.

Uit hun huw. werden te 's-Gravenhage in de Remonstrantsche kerk gedoopt:

1°. Johannes, die volgt III.

2°. Gabriël, 17 Aug. 1659.

Het zal deze Gabriel wel zijn, die in de civiele sententiën van 't Hof van Holland (Rijksarchief) van 1717 voorkomt, en te 's-Gravenhage begraven werd in de kloosterkerk 1746 6 Juni 87 jaren oud, kerkrecht *f* 15, in zijn in 1741 gekocht graf en aldaar gehuwd was 1681 (1e gebod 5 October) met Adriana van der Kaa j. d. beide geb. en won. daar. Zij maken testament 28 Mei 1726, en hij komt voor onder „de rijkdom van den Haag" in 1702 met een inkomen van *f* 3000.

III. Johannes de la Faille, [1]) ged. 1655 29 Septr. (get.) Frederik la Faille en Petronella Havelaar.

Vermoedelijk is hij Johannes la Faille, die huwde te 's-Gravenhage 1681 (1e gebod 12 Octr.) als j. m. met Johanna Blom (Bloem) van Staburg, [2]) beide geb. en won. aldaar.

Uit hun huw. werden te 's-Gravenhage gedoopt:

1°. Anthonie, groote kerk 1682 16 Aug. (get.) Gabriel la Faille.

2°. Anthonie, nieuwe kerk 1683 7 Dec. (get.) Gabriel la Faille en Wilha. v. der Werven.

Misschien is het deze Anthonie de la Faille, die als wedr en

In 1637 (1e gebod 6 Dec.) huwde te 's-Gravenhage Cornelis Havelaer j. m. kamerling van den heer van Haultuin (de Soete v. Lake gez. Haultain) met Pieternelletje v. der Meer wed. Jan la Faille beide won. aldaar.

1) Een Jan la Faille werd begraven 25 April 1714.

2) In de doopboeken komt zij alleen voor als Johanna Blom of Bloem, evenals in het fragment genealogie in het Stam- en wapenboek van aanz. Nederl. geslachten."

won. te Amsterdam, ondertrouwde te 's-Gravenhage 1727, 6 Juli 1e gebod, met Adriana Johanna Martini j. d. geb. te Maastricht en won. aldaar.

3°. Maria groote kerk 1685 14 Novr. (get.) Johan van Emmerik en Adriana van der Kaa (tante).

4°. Bernardus, die volgt IV.

5°. Geertruida, groote kerk 1690 19 April.

6°. Catharina, nieuwe kerk 1692 6 Juli.

IV. Bernardus la Faille, ged. in de groote kerk te 's-Gravenhage 1688 28 Januari (get.) Bernardus la Faille en vrouw. Hij zal wel dezelfde Bernardus zijn, die begraven werd in de groote kerk te 's-Gravenhage 15 Jan. 1773 oud 80 jaren, kerkrechten *f* 30, en die voorkomt als gehuwd met Anna Voshol, (wie is zij?) bij wie hij tien kinderen verwekte, allen gedoopt te 's-Gravenhage.

1°. Jan, nieuwe kerk, 1713 8 Aug. (get.) Jan en Maria la Faille.

2°. Maria, kloosterkerk 1715 15 Maart (get.) Jacobus en Maria la Faille. Zij komt nog als doopgetuige voor 16 Febr. 1772 en is denkelijk dezelfde als Maria de la Faille, gehuwd in 1744, 1e gebod groote kerk 's-Gravenhage 19 Juli, met Johannes van Lis.

3°. Johanna, kloosterkerk 1717 27 Juni, (get.) Jan en Joha. de la Faille. Zij sterft jong.

4°. Johanna, nieuwe kerk 1718 5 Juli (get.) Jan en Joha. de la Faille [1]) vermoedelijk dez. Johanna de la Faille, die in 1741 te 's-Gravenhage wonende daar huwde (1e gebod 13 Aug.) met Willem de Jong, won. te Delft.

5°. Clasina, kloosterkerk 1720 13 Novr. (get.) Jan de la Faille en Maria Pieters. Begraven in dezelfde kerk ongehuwd 25 Jan. 1787 oud 66 jaren,..... kerkrechten *f* 60.

6°. Jan Bernard, die volgt V.

---

1) Deze get. Joha. de la Faille kan de Johanna zijn geh. met Jacob Baert of Bart, wier zoon Jacob in de gr. kerk te 's-Gravenhage ged. werd 15 Jan. 1716 — (Baart de la Faille).

7°. Adriana, groote kerk 1724 29 Nov. (get.) Antie de la Faille en Adriana van der Kaa.

8°. Casparis, kloosterkerk 1726 19 Mei.

Komt nog voor als doopgetuige 1772 16 Febr.

9°. Gabriel, groote kerk 1732 9 Jan., begraven in dezelfde kerk 9 Aug. 1773, 40 jaren oud aan de tering,.... kerkrechten *f* 60.

10°. Alida,..... 1736 18 Sept. (get.) Alida Barens en Maria de la Faille. Zij st. te 's-Gravenhage 1815 2 April.

Deze is dezelfde, die te 's-Gravenhage huwde 1764 (1e gebod 29 April) met Johannes Huygens (Huygen).

V. Jan Bernard de la Faille, ged. te 's-Gravenhage in de kloosterkerk 1722 28 Aug. (get.) Johan en Catharina de la Faille.

Hij huwt 1749, 1e gebod in de groote kerk te 's-Gravenhage 12 October als j. m. geb. alhier, won. te Bleiswijk met Maria de Milde j. d. geb. te Amsterdam en won. te Rotterdam.

Uit dit huw. namen de kinderen den naam aan van de Milde de la Faille, waarvan misschien nog afstammelingen.

1575 19 Maart—6 April te Middelburg. Guillaume de Failly met Digna Muelenberch van Geel.

1601 16 Jan. Cornelis de la Faille contra Jan van den Borne, Heer van Oudewalt (Civiele Sententiën, Rijksarchief 's-Gravenhage).

1608 6 April 1e gebod 's-Gravenhage: Daniel Faylgie j. m. met Anneken IJsbrants (Anna van Groenesteyn Isbrandsdr.) j. d. beide won. hier.

1614 19 Jan.—5 Febr. Geh. te 's-Gravenhage: Symon Hessels wedr, Cipier op de Voorpoort van den Hove van Holland met Sara la Failge j. d. beyde won. aldaar.

1614 22 Dec. Gillis de la Faille contra wede. van Hibolt de Pickere en P. Coyman en 1617 Wede. C. Baccaert contra Melchior de la Faille. (Civiele sententien).

1626 31 Mei 1e gebod 's Gravenhage: Mattheus la Faillie [1]) j. m. met Deliana Claas van der Faes j. d. beyde won. hier.

1) Misschien is het deze Matheus de la F. die 12 Nov. 1626 notaris werd te 's-Gravenhage, waar hij woonde.

1627 28 Maart 1e gebod te 's-Gravenhage: Heer Frans Verlinde wedr. won. tot Leyden met Jacomina la Faillie j. d. won. hier.

1630 1 Sept. 1e gebod te 's-Gravenhage; Michiel de la Faille j. m. uyt *Vlaenderen*, servetwercker met Elisabeth Thomas van Enchuysen wede Cornelis Laurisse, beide won. hier.

1631 21 Dec. Aangenomen tot lid der Waalsche gemeente te Gouda. Antonia la Faille, Vrouw van Pierre Donié

1634 2 Juli. Gedoopt in de Walenkerk te 's-Hertogenbosch: Jeanne la Faille, dr. van Pieter en Anna Rost.

1636 26 Oct. Gehuwd Leiden in de Walenkerk: Louis Gommen met Magdalena de la Faille.

1644 6 Nov. 1e gebod te 's-Gravenhage: Jacob Houckgeest [1]) j. m. met Beatrix la Faille j. d. beyde won. hier. Kinderen, ged. te 's-Gravenhage: 1°. Anna, groote kerk 1648 14 Juli (get.) Arent Pijl en Anna Ariens. 2°. Adriana, kloosterkerk 1649 7 Dec. (get.) Jacob Bosch, secretaris der weeskamer, Joha. Coets in plaats van Joha. de Brul. 3°. Josina, groote kerk 1651 10 Dec. (get.) Hendrik Horst en Catharina v. Krenenborch. 4°. David, kloosterkerk 1657 26 Jan. (get) Schepen Havius, Marcus v. der Hoeven, Barba Fileleyn en Diewertje Gardenier.

De moeder Beatrix is eene dr. van David la Faille en Anneke van Groensteyn IJsbrandsdr. Zij met hare zuster Adriana geh. als j. d. te 's-Gravenhage, 1e gebod 1636 9 Maart met Johan van Langenhoven j. m. en daarna met Lodewijk van Neck, verkoopen 1654 4 Maart een huis en erf op de lange Gracht, en een tuin met tuinhuisje op 't Geldelooze pad te 's-Gravenhage.

1647 18 Aug. Gehuwd te Vlaardingen Jan Jacobsz Maerlant j. m. met Christina Abrahamsdr. de la Faille j. d. Zij hertr. aldaar 1664 7 Dec. met Klaas Pouwelsz. v. d. Meyden j. m. v. Overschie [2]).

---

1) In de acte staat, doch is doorgehaald: „Clercq ter Secretarie van haer Groot Mogende de staten van Holland." Hij was kamerbewaarder van de Staten van Holland. In 1660 komt zijne vrouw reeds als wed. voor.

2) Zou zij dr. kunnen zijn van den gedeporteerden pred. Abraham. Deze Abra-

1650 13 Febr. Gehuwd te Vlaardingen Damas Janz. Ketelaer j. m. met Sara la Failge j. d.

1651 16 Febr. Gedoopt te Amsterdamm Anna, dr. van Berthzenien de la Faille en Cath^{a} Bonde.

1655 14—28 Febr. 1^{e} gebod 's-Gravenhage: Herpert van Dalen met Sophia la Faille j. d. beide won. hier.

1664 3 Febr. Gehuwd te Gouda: Louis Philippe Lockom met Elisabeth Charlotta le Faille (Walenkerk).

1666 28 Sept. Aangesteld tot vaandrig onder kap^{n} Armoisie, L. Chavonnes dit la Faille.

1672. Pieter de la Faille baljuw van Nievaart contra enz. (Civiele Sententien).

1678. Gest. te Haarlem Janneken del Faille, geb. met Johan de de Wael, geb. Haarlem, lid der vroedschap 1618; 27, overl. 1663, zoon van Jan en diens 1^{e} vrouw Cornelia Antonisdr. Juyst.

1744 29 Nov. 1^{e} gebod te 's-Gravenhage. Johannes de Bruyn j. m. geb. aldaar, met Hermina la Faalge j. d. geb. Leerdam b. won. hier. Zij hertrouwt 1761 1^{e} gebod te 's-Gravenhage 20 Sept. met Willem van Son, wed^{r} van Robina de Bruyn, beide won. aldaar.

Van Capellen of **Van der Capellen?** — In bijna alle historische werken, waarin van het bombardement van Algiers in 1816 sprake is, wordt als bevelhebber der Nederlandsche schepen genoemd de baron van der Capellen.

Dit is onjuist. De naam van den admiraal was: Theodorus Frederik van Capellen.

De oorzaak van deze fout zal hierin liggen dat de naam Van der Capellen, in die dagen vooral, algemeen bekend was. De toenmalige Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indië droeg dien naam, en ook in vroeger eeuwen kwam de naam van dit Zutphensche

---

ham was geh. te Brielle bij de remonstranten 14 April 1619 als gewezen pred. van Nieuwe Tonge (bl. 94) en j. g. met Adriaantje Cornelis, wed^{e} van Hendk Panser, stedehouder en baljuw van Voorne. — Trouwboek Brielle.

geslacht herhaaldelijk in onze geschiedenis voor. Men denke slechts aan den bekenden patriot Johan Derk van der Capellen.

Het wordt tijd dat eens op deze vergissing wordt gewezen, daar de eene schrijver de fout van den ander overneemt, zoodat in elk nieuw „leerboek der vaderlandsche geschiedenis" weer van Van der Capellen in plaats van Van Capellen gesproken wordt.

Zutphen. J. TH. E.

Eijckius (Jac.) — Wie kan mij mededeelen waar en in welk jaar hij leefde? Volgens mededeeling van den Heer A. J. C. Kremer in Nav. 1884, blz. 228, bezong hij Arnhem in het Latijn.

V. Z.

Corn. Sinapius, burgemeester van Amersfoort ald. 2 Dec. 1691. Met wie was hij gehuwd en welk wapen voerde hij en zijne vrouw?

V. Z.

Wapen. — In het laatst der 17e of het begin der 18e eeuw stond het navolgende wapen in een steen uitgehouwen in de brouwerij te Vaassen, welke brouwerij in dien tijd is aangekocht door een zekeren Bloemkolk, die dat wapen sedert dien tijd gevoerd heeft.

Het wapen is gedeeld:

links „van goud met een faas van azuur, waarboven eene roos van keel, waaronder een zilveren lelie. (Wapen Overijsselsch geslacht then Holte; leden van dat geslacht waren schultis van Epe, zie Geldersche Almanak 1893', blz. 105.

rechts, gedeeld:

a. drie groene boomen op een zelfden grond met een schildhoofd van azuur, waarin drie gouden sterren,

b. van ...? waarin twee gekruiste zwaarden of degens met gouden gevesten.

Vermoedelijk het rechtsche gedeelte het wapen der vrouw.

Hoe heette zij? V. Z.

GENEALOGISCHE EN HERALDISCHE AANTEEKENINGEN

AANGAANDE HOLLANDSCHE FAMILIEN TE CEYLON

DOOR MR. F. H. DE VOS. 1)

VAN OUTSHOORN VAN SONNEVELT.

. . . . . v. O. v. S. tr. Johanna van Veen. Bij wie:

1. Louisa Perpetua, tr. (1) Herman Tierer van Mulhuyzen (testament 31 Oct. 1702) tr. (2) circa 1704 Nicolaas Agotha, Predikant.
2. (?) Jacob, geb. te Soumeurs (sic) Onderkoopman en soldijboekhouder te Galle, (1705) oud-Fiscaal Kust Malabar, O.-I. C. tr. Sandrina Reets, geb. te Utrecht 7 Apr. 1668, † te Galle 1 Jan. 1706. (Zie Lap. Zeyl. 42). Bij wie:
   (a) Wilhelmina.
   (b) Wilhelmina Henrietta.
   (c) Pieter Gabriel.
   (d) Maria Henrietta.
   (e) Alexander Nicolaas, ged. te Galle Jan. 1706.

De vader van Louisa Perpetua was wellicht Hendrik v. O. v. S.

Wilhelmina Margarita, v. O. v. S. (wellicht dr. v. Jacob) tr. Leonard v. Hek, van Jutucoreen, Administrateur te Galle O.-I. C. weduwnaar van Maria Speelder (weduwe Busschop).

Het wapen v. O. v. S. is:

Ec. aux 1 et 4 de . . à trois huchets de . .
aux 2 et 3 de . . à trois fleurs-de-lis.

Het wapen Reets is:

De . . au chien ramp. de . .

DE LA PORTE.

. . . . . . de la P. tr. . . . . . Bij wie:

1. Hendrik, geb. te Galle, adelborst 1665, boekhouder (1693) O.-I. C., tr. Helena Christiaanz., geb. te Galle.

---

1) Vervolg van Nav. 1898, blz. 9.

2. Francois, geb. te Middelburg, winkelier te Galle O.-I. C. tr. Elizabeth de Cordij. Bij wie:
   (a) Francina, ged. te Galle Julij 1680, tr. (1) Jacobus Bolner, en (2) Claas Martheze.
   (b) Daniel.
   (c) (?) Sibilla, tr. 1 Johannes Willemsz. de Leeuw, (2) Hendrik Wijlsma, van Leeuwarden, vaandrig O.-I. C.
   (d) (?) Helena, tr. Johannes Bosschart.
   (e) (?) Christian.
   (f) (?) Jacobus, tr. Thomasia de Rodrigo. Bij wie:
   (aa) Cornelia, ged. te Galle 11 Aug. 1715, tr. Cornelis Helger.
   (bb) Johanna, ged. te Galle 15 Mei 1718, tr. Arnoldus Juha, Korporaal O.-I. C.

Ree.

Willem, † vóór 1702, tr. Christina Victors. Bij wie:

I. Willem, ged. te Galle Julij 1678, tr. (1) Anna Bernard. Bij wie:
   1. Maria, ged. te Galle 20 Maart 1701.
   Willem tr. (2) Agneta van Lee. Bij wie:
   2. Willem, ged. te Galle 16 Sept. 1703.
   3. Willem, ged. te Galle 3 Maart 1709.
   4. Agnita Clara, ged. te Galle 21 Junij 1711.
   5. Willemina Jacoba, ged. te Galle 17 Mei 1712.

II. Elsebe, ged. te Galle 1679, tr. (1) Jan Rennert, geb. te Salshoeften (sic) Baas-kruidmaker, te Galle, O.-I. C. Bij wie:
   1. Christina, ged. te Galle 21 Julij 1697.
   2. Hendrik Jurgen.
   3. Willem, ged. te Galle 5 Sept. 1700.
   4. Anna, ged. te Galle Jan. 1702.
   5. Anna, ged. te Galle 6 Jan. 1704.

Elsebe, tr. (2) . . . . . Toorzee.

III. Johannes, ged. te Galle 1681, tr. Johanna Jacoba Columbus, van Negombo.

IV. Cornelis, ged. te Galle Julij 1686, tr. Magdalena Willebout. Bij wie:

1. Christina, ged. te Galle 14 Febr. 1706.
2 Agnita, ged. te Galle 29 Sept. 1709.
3. Catherina Maria, ged. Galle 28 Aug. 1715.

Johanna Rex, tr. Hendrik Bergaigne. Bij wie:

1. Catherina, ged. te Galle 1680.
2. Anna, „ „ Aug. 1683.
3. Johanna, „ „ Dec. 1684.
4. Jan Hendrik, „ „ Mei 1687.
5. Willem Carl, „ „ 29 Jan. 1696.

Johanna Rex was wellicht zuster van Willem (I).

MARTHEZE.

. . . . . . Martheze tr. . . . . . Bij wie:

I. Claas, A° 1700 soldaat O.-I. C., 1719, Administrateur te Galle, tr. (1) Cornelia Huijgens. Bij wie:

1. Magdalena, ged. te Galle 29 Junij 1710.

Hij tr. (2) Francina de la Porte. Bij wie:

2. Elizabeth, ged. te Galle Sept. 1712.
3. Nicolaas Jacob, ged. te Galle 18 Aug. 1715.

Hij tr. (3) Maria Elizabeth van Hek, van Jutucoreen.

II. Anna, tr. (1) . . . . . van Doornik.

III. Bartholomeus, geb. te Jaffna, tr. Elizabeth Bernharda, ged. te Galle 28 Maart 1699, dr. v. Pieter Truijns en Hester Bernard. Bij wie:

(1) Hendrik Levin, ged. te Galle 20 Julij 1721, tr. Anna Catherina, ged. te Galle, 6 Aug. 1724, dr. v. Hermanus van Doornik van Trincomalie en Isabella de Krouse van Jaffnapatnam. Bij wie:

(a) Cornelis Bartholomeus, ged. te Galle 26 Febr. 1741, tr. Elizabeth Assentia Wigelop. Bij wie:

(aa) Pieter Bernhardus, ged. te Galle 9 Maart 1766.

(b) Isabella Bernarda, ged. te Galle, 17 Nov. 1743, tr. (1) Andreas Spoor, Predikant O.-I. C. en (2) Pieter de Vos.

(c) Nicolaas Bernardus, Boekhouder O.-I. C., ged. te Galle, 14 Apr. 1750, tr. (1) te Galle 28 Junij 1777, Maria Catherina Dieme en (2) ald. 29 Oct. 1780, Francina Gerrardina Salomina Kersse, van Jaffna. Bij wie:

(aa) Catherina Francina, geb. te Galle 2 Nov. 1783, ged. 12 Nov. 1783, † te Galle 21 Sept. 1812, tr. Aug. 1811 Elias von Schuler.

(d) Johannes Philippus, ged. te Galle 15 Julij 1755.

(e) Harmanis Levin, ged. te Galle 20 Nov. 1757.

(2) Nicolaas Bernardus, ged. te Galle 13 Aug. 1724, tr. Anna Aletta de Gooijer. Bij wie:

(a) Elizabeth Gertruida, ged. te Galle 25 Mei 1750.

(b) Hendrik Levin, Boekhouder O.-I. C., ged. te Galle 30 Sept. 1753, † te Galle 17 Febr. 1818, tr. te Galle 14 Jan. 1776 Gerrardina Agatha Maria de Lij, van Manaar, † te Galle 7 Jan. 1816.

FROBUS.

Christiaan Lourensz F. van Fredrikshall, Assistent O.-I. C., tr. te Galle 17 Febr. 1738, Louisa Frederica de Wilde. Bij wie:

I. Lourens Christiaansz, ged. te Galle 1 Febr. 1739, tr. Susanna Petronella, ged. te Galle 9 Aug. 1748, dr. v. Jan Scharken en Thomasia de Vos. Bij wie:

(1) Arnoldina Maria, ged. te Galle 2 Nov. 1766.

(2) Jan Christiaan, ged. te Galle 2 Sept. 1774.

II. Pieter Christiaansz, ged. te Galle 4 Apr. 1741.

III. Fredrik Christiaansz, boekhouder O.-I. C., tr. te Galle 15 Febr. 1767, Johanna Maria van Coeverden. Bij wie:

(1) Abraham Christiaan, ged. te Galle 4 Sept. 1768, tr. te Galle 2 Aug. 1789, Wilhelmina Gertruida Prins. Bij wie:

(a) Albertus Christiaan, ged. te Galle 9 Sept. 1792.

(b) Anna Plautina Johanna, ged. te Galle 2 Febr. 1796.

(2) Louisa Gertruida, ged. te Galle 4 Maart 1770.
(3) Gerrit Christiaan, ged. te Galle 8 Sept. 1771.

WENDT.

George, geb. te Dantzig, † te Colombo 23 Jan. 1815, tr. Maria, geb. te Galle, dr. v. Balthazar Rock, geb. te Mosbach 10 April 1751, † te Ralutara (Ceylon) 10 Junij 1803. Bij wie:
I. Daniel.
II. George.
III. Willem tr..... Kriekenbeek. Bij wie:
(1) George, tr.... Anderson.
(a) Henry Lorenz,.... Advokaat te Colombo.

ELSEVIER (XXXVIII, 213; XXXIX, 428).

Samuel (Manuel?) tr. Anna Maria Six van Chandelier. Bij wie:
I. Sara Catherina, ged. te Galle Nov. 1681.
II. Anna Constantina, ged. te Galle Sept. 1683.

ROT.

Isaak, geb. te Amsterdam, † vóor 19 Apr. 1692, tr. Anna Hijover, dr. van ..... en ...... de Sicquera.
I. Helena.
II. Magdalena, ged. te Galle 3 April 1678.
III. Pieter, ged. te Galle 3 April 1678.
IV. Johanna.
V. Anna, ged. te Galle 1683.
VI. Isaac, ged. te Galle 1685.
VII. Hans Jurgen, ged. te Galle April 1687.
VIII. Abraham, ged. te Galle Maart 1692.
Anna Hijover, tr. (2) Abraham Verlet van der Zee, negotieboekhouder O.-I. C., Matara 1694, en was moeder van Claas.

Galle (Ceylon). F. H. DE VOS.

DE AFSTAMMING DER OUD-ADELLIJKE FAMILIE

FLUGI VAN ASPERMONT EN HAAR WAPEN.

Eigenlijk „*oer*-adellijke" familie, omdat zich haar adeldom in 't grijs verleden verliest. „*Oud*-adellijk" kan nog diploom-adel wezen.

Over Lienden handelend, schreven wij in *Nav.* XLVI, 204, dat in het wapen der volgens Rietstap's Armorial „Geldersche" familie Flugi van Aspermont niets is, hetwelk aan het wapen der Betuwsche van Lijndens of der oude Graven van Aspremont (in Frankrijk en België) denken doet; te Lienden ontdekten wij van haar nooit eenig spoor; „Flugi" klinkt ook niet Nederduitsch; de thans levende leden er van, éen edelman te Nijmegen, een ander te 's-Gravenhage, behooren tot een Zwitsersch geslacht; in Graubunderland ligt het voorouderlijk kasteel, thans eene ruïne, en aldaar luidt hun naam juist andersom, d'Aspermont Flugi". Dit laatste, op inlichting verkregen, is niet juist; de naam is in die streken von Flugi-Aspremont; het „andersom" oogt alleen op de partikel „von." In Oostenrijk evenwel luidt de naam Flugi von Aspremont, in Nederland (sedert 1843) Flugi van Aspermont.

Dat het overige dier aanteekening met de Historie overeenstemt, blijke uit dit opstel.

In Emil Krüger's geschiedwerk: „Die Grafen von Werdenberg-Heiligenberg und von Werdenberg-Sargans" staan met groote zorg bewerkte stamtafels dezer Graven afgedrukt. Ze vangen aan met Hugo paltsgraaf van Tübingen † 1182 (afstamling der oude Hertogen van Zähringen)[1]), die bij Elisabeth, erfdochter van graaf Rudolf van Bregenz[1]), † omstr. 1187, twee zonen won, nml. Rudolf I paltsgraaf van Tübingen † 1219, den voortplanter dezer Paltsgraven, en Hugo I graaf van Montfort, erfgenaam van Bregenz,

1) Een vrij duidelijk zegel van Berchtold IV hertog van Zähringen uit den jare 1177 is nog voorhanden.

1) hoofdstad der (thans) Oostenrijksche kreits in Tyrol, aan het Bregenzer-meer (het oostlijk deel der Bodensee): a° 1278 Brigancia, a° 1310, 4 Brigantia; — adject. a° 1214 Prigantinvs.

† omstr. 1237, den stichter der huizen Werdenberg 1) en Montfort 2). Hugo I won deze vijf kinderen:

a. Rudolf I graaf van Montfort, † vóor 1254; *volgt* beneden.
b. Heinrich I van M., bisschop van Chur 3), † 1272.
c. Friedrich I van M., kanunnik van Chur (Canonicus Curiensis) 1264—83.
d. Elisabeth, 1216—66.
e. Hugo II graaf van M. 1237—57. Deze had de *zes* navolgende zonen:
aa. Friedrich II van M., bisschop van Chur, † 1290.
bb. Henrich II van M., Canonicus Curiensis, † 1307.
cc. Rudolf I graaf van Montfort-Feldkirch 4), † 1302, stichter der linie Montfort-Feldkirch.
dd. Wilhelm I van M., abt van St. Gallen, † 1301.
ee. Ulrich I graaf van M., heer tot Sigmaringen en tot Bregenz, † 1289, vader van
eee. Hugo IV graaf van M.-Bregenz, † 1338. *o. N.* [ohne Nachkommen].
ff. Hugo III graaf van M., † 1309, stichter der liniën Montfort-Bregenz en Montfort-Tettnang 5).

---

1) Zwitsersche stad, kanton St. Gallen, arr. Sargans. Luidde ao 1264 VVerdenbergh, ao 1274, 6 Werdinberc, ao 1300 Werdeberc, ao 1310 Werdenber, ao 1465 Werdbg. Vgl. Waardenburg (Tielerwaard) in Nom. Geogr. Neerl. III, 269.

2) in den Tyroler kreits Vorarlberg. J. v. Wijk Rzn (Aardr. Wrdbk. Suppl.) noemde dit stamslot in 1840 een vervallen kasteel, dat in 't Hoogduitsch Starkenberg heette. Men leest van „die Veste Alt-Montfort", van welken burcht „auf steilem Felsen am Ausgange der Klause von Götzis heute (ao 1891) noch die Trümmer zu sehen sind". Montfort = mons fortis (sterke berg), ao 1291 (comes de) monte forti, luidt ao 1258 op een zegel (comes de) mont(e) virt. Wijst dit laatste niet eerder op „berg der dapperheid" als oorspronklijke beteekenis? „Sterke *berg*" klinkt in elk geval vreemd, „*Munimentum* forte" = sterke *burcht* zou beter klinken. Maar zou *Mont* in plaatsnamen niet van *munimentum* soms of dikwijls eene samentrekking kunnen zijn?

3) Lat. *Curia*, Fransch en Italiaansch *Coire*, Romaansch *Coira*, thans hoofdstad van Graubunderland. Voorheen een der staten der III Gemeine Bünde; oudtijds een zelfstandig Duitsch vorstendom; was eene poos Rijksstad.

4) (Oostenr.) stad in Tyrol, Kreits Bregenz, aan de Ill.

5) Stad in Wurtemberg, Donaukreits.

Rudolf I graaf van Montfort, † vóor 1254, won:

1. Hugo I graaf van Werdenberg, sedert 1277 ook van Heiligenberg [1]), † 1280. *Volgt.*
2. (?) Heinrich I, abt van Dissentis [2]), † 1273.
3. Hartmann I, graaf van Werdenberg-Sargans, [3]) stichter dezer linie; *volgt.*

Hugo I, † 1280, won:

Hugo II, graaf van Werdenberg-Heiligenberg, † omstr. 1305. Won deze *drie* zoons:

a. Hugo III, † vóor 1334.
b. Heinrich II, kanunnik te Constanz, † 1323.
c. Albrecht I, † omstr. 1365. Won:

Albrecht II, † vóor 1373. Won deze *vier* zoons:

aa. Hugo IV tot Werdenberg, † vóor 1390.
bb. Albrecht III tot Bludenz [4]), † vóor 1420.
cc. Heinrich III tot Rheinegg [5]), † omstr. 1392. *Volgt.*
dd. Albrecht IV tot Heiligenberg, † omstr. 1416.

Heinrich III tot Rheinegg, † omstr. 1392, wint:

aaa. Rudolf II, † omstr. 1419. *bbb.* Hugo V, † 1428. *ccc.* Heinrich IV, † omstr. 1402.	Onder deze drie jaartallen staat weder telkens *o. N.* = ohne Nachkommen.

Hartmann I graaf van *Werdenberg-Sargans*, stichter dezer linie, † omstr. 1265. Wint deze *drie* zoons:

---

1) Ten noord-westen van Heidelberg, aan den rechteroever van de Neckar, ligt een „Heiligenberg", met zijne overblijfselen van een burcht en klooster. Niet te verwarren met de schoone ruïnen, van het kasteel vlak bij de stad, welks kelder nog het groote, in 1826 reeds als beschadigd vermelde Heidelberger vat bewaart, dat 250 voeder wijn kon bevatten. In dit weleer zoo vermaarde slot deed men Septr 1897 eene belangrijke ontdekking; totdusver nam men aan, dat er op den berg vóor 1411 geen kasteel stond. Maar, bij veranderingen aan een der muren, ontdekte men een paar vensters, die, blijkens de bouworde, uit den tijd van a° 1210—15 dagteekenden.

2) of Disentis, hoofdplaats van een hooggerichtsambt in Graubunderland.

3) Sargans, Zwitsersch stadje, kanton St. Gallen, luidde: a° 1361 Satgas, a° 1368 Sargans, Sangas; a° 1383 Sargars, a° 1386 Sarg., a° 1391 Sa(t)gas, a° 1400 Sagans, Sangans; a° 1401 Sagnas, a° 1464 lat. Sanaganssa, a° 1465 Sang., — alles op zegels.

4) of *Pludenz*, dorp in Tyrol, kreits Bregenz.

5) of *Rheineck*, stad in het kanton St. Gallen.

1. Rudolf II, † omstr. 1323, *volgt.*
2. Hartmann II, kanunnik te Bamberg [1]), † omstr. 1282.
3. Hugo I, kommandeur der St. Jansridders, † omstr. 1332.

Rudolf II, † omstr. 1323, wint *vier* zoons:

a. Heinrich I, stichter der linie van Trochtelfingen [2]), † omstr. 1343.
b. Rudolf III, † 1325?
c. Hartmann III, stichter der linie van Vaduz [3]), † 1354. Wint *drie* zoons:
aa. Rudolf V, † 1367.
bb. Heinrich I, † 1397.
cc. Hartmann IV, bisschop van Chur, † 1416.
d. Rudolf IV, stichter der linie Sargans-Vaz [4]), † omst. 1361, wint *één* zoon:

Johann I, † 1400, wint *vier* zoons, nml.:

aaa. Rudolf VI, domproost te Chur, † 1437.
bbb. Johann II, † omstr. 1417, wint *één* zoon:

Rudolf VII, heer tot Löwenberg [5]).

ccc. Hugo II, † omstr. 1421.
ddd. Heinrich II, † omstr. 1447. Wint deze *twee* zoons:
aaaa. Wilhelm, † omstr. 1467.
bbbb. *Georg*, † 1504, met wien zonder manlijk oir overlijdend, 23 Febri de graaflijke linie van Werdenberg-Sargans uitstierf.

Dat Tubingen, Montfort en Werdenberg van één stam zijn, blijkt bovendien uit gelijkheid van wapen, nml. eene vierhoekige vaan uitloopend in drie stukken of slippen, met drie ringen aan het

---

1) stad in Beijeren, Opper Mainkreits. Het bisdom werd in 1007 opgericht, en in 1803 geseculariseerd.

2) stadje in Hohenzollern-Sigmaringen.

3) Vadutz of Liechtenstein, marktvlek en heerlijkheid, in het vorstendom Liechtenstein, op de grenzen van Graubunderland.

4) Obervaz, hoofdplaats van een gelijknamig Opper-rechtsdistr. in Zwitserland, kanton Graubunderland, Gotterhausbund.

5) Misschien is hier bedoeld Löwenberg *of* Lemberg, (Pruisische) hoofdstad eener gelijknamige kreits in het regdistr. Liegnitz, een deel van het vorstendom Jauer, — aan de Bober. Doch in Illyrië vindt men ook twee dorpen van den naam Jauerburg of Jauernitza.

boveneind [1]). Tubingen voerde in goud die vaan van rood, Montfort in zilver die vaan van rood, Werdenberg in rood die vaan van zilver. Rietstap's Armorial (1875), die deze kleuren aangeeft, gewaagt van Tubingen, comtes palatins 1162, uitgestorven in 1631; doch op grond eener getuigenis van Prof. Dr. L. Schmid (te Tubingen, den geleerden opsteller der geschiedenis dier Paltsgraven), kan men zeggen, dat de graven van Tubingen voor het eerst in 1146 (in eene oorkonde van Keizer Koenraad III) als Paltsgraven voorkomen. Rietstap noemt die vaan een gonfanon [2]) of kerkvaan; men denke liever aan eene dynastenvaan die met drie ringen aan eene speer werd gestoken, ter zinnebeeldige herinnering aan de verheffing der Graven van T. tot Paltsgraven. Want de geestelijken, meent men, bedienden zich zoo vroeg niet van een wapen. Ook de bisschopsmijter dier Paltsgraven als helmteeken, moet van latere dagteekening zijn. Nu zagen wij hiervoren, dat van Hugo paltsgraaf van Tubingen † 1182 een kleinzoon, Heinrich I van Montfort † 1272, bisschop, een andere kleinzoon, Friedrich I 1264—83 kanunnik — van Chur, is geweest. Maar voorzichtig hier! Het oudst-bekende helmteeken dier paltsgraven bestond uit een paar vierhoekige met zeven vederen versierde schermen: ein Paar viereckige mit je sieben Federn, — soms pauwenveeren, — besteckte Schirmbretter. Die „Schirmbretter, Fr. écrans", ontmoet men alleen in Duitsche helmteekens, zegt Rietstap's „Handboek der Wapenk." blz. 306. Sommigen beschouwen ze niet als persoonlijk of eigendomlijk, maar als de oudste, allen ridders gemeenschaplijke versiering der kuiphelmen of stormhoeden. Karakteristiek zijn ook de pauwenvederen voor zulke machtige fiere Graven.

---

1) volgens Rietstap, voor de koorden, waarmede de vaan aan een stok werd bevestigd.

2) of gonfalon, Italiaansch: gonfalóne (kerkbanier). Van *gond* (oud-Duitsch) = strijd en *fane* = vaantje aan het uiteinde der speer; alzoo *gonfanoen*, *confanoen*, *gonfaloen*. Een gonfaloniére, fransch gonfalonier = baniervoerder, was de titel van het hoofd van sommige Italiaansche steden, in Montenegro de *bairaktar* = een der twee bestuurders der afzonderlijke gemeenten (plemenas), die in dit land de nahias (districten) samenstellen. Zie over de uitbeelding van een gonfanon, Rietstap's „Handboek der Wapenkunde" (1887) blz, 317.

De vervolgens voorkomende varianten van hun helmteeken kan men nauwkeurig nagaan. In den leeftijd van Rudolf I graaf van Montfort-Feldkirch † 1302, *begon* men het oudst-bekende helmteeken door dat met den mijter [1]) te vervangen. Daarom zien sommigen in dien mijter geene rechtstreeksche toespeling op het episcopaat, maar op voogdijrecht over kloosters (Dissentis, Mariaberg, enz.), dat, zoo niet de twijfelachtige Heinrich I † 1273, dan toch zeker Hugo II van Werdenberg-Heiligenberg † omstr. 1305, en Hugo III † 1309 bezeten hebben. Op zegels komt de mijter voor bij genoemden Hugo II, bij Rudolf II, zoon van Rudolf I van Montfort-Feldkirch, en bij Rudolf II van Werdenberg-Sargans † omstr. 1323

De beschrijving [met afbeelding] van 92 zegels neemt het grootste deel in eens geschrifts, dat ten titel voert „Die Grafen von Montfort, von Werdenberg-Heiligenberg und von Werdenberg-Sargans", door Ferdinand Gull te St. Gallen, „Etude écrite spécialement pour les Archives Héraldiques Suisses" (publiées à Neuchatel par Maurice Tripet), als „Supplément au n° de Juillet 1891", gelijk men aan den voet leest van het titelblad van dit in 't Hoogduitsch gestelde geschrift van 66 blz. gr. 8vo. Nu, die inhoud is dan ook eene gansch andere. De genealogie is hier nevendoel; de heraldiek, en vooral de sfragistiek hoofdzaak. Daarom is aan 't hoofd van het titelblad gedrukt: „Heraldische *und* sphragistische Notizen über Dynastien und edle Geschlechter der Ostschweiz".

Gull's van veelzijdige studie getuigend geschrift wordt gewis met ingenomenheid ter hand genomen door wapen- en zegelkundigen; doch het kan ook een gids wezen voor nog onervarenen in de sfragistiek, tot hunne oefening in 't ontcijferen van zegels en legenden. Het eerste zegel [2]) is uit den jare 1214 van Hugo I graaf

1) In Rietstap's Armorial hebben Montfort en Tubingen dien bisschopsmijter van rood, Tubingen dien met een gouden kruis beladen; maar Werdenberg heeft hem wit, omzoomd van rood. In de Züricher Wappenrolle is het alles rood met 2 gouden knoppen boven de twee gedeelten der muts.

2) Op de oudste zegels van Duitsche dynasten staat de doopnaam in den nominativus. Met weglating natuurlijk in dit geval van de anders voorgevoegde S (= sigillum).

van Montfort † omstr. 1237, den stichter der huizen Werdenberg en Montfort; het laatste (a° 1482) dat van Georg graaf van Werdenberg-Sargans, † 23 Febr. 1504.

Dezes laatsten Graafs dochter, Ursula van Werdenberg, trad in den echt met Johannes (Hanss) *de Fluog*, die vóor en nà 1498 te St. Moritz (in Graubunderland) leefde, zoon van Hartmann de Fluog, omstr. 1460 in Engadin woonachtig, bij Eleonora Schukkan. Zijn bed-bedovergrootvader, tevens de oudst-bekende stamvader der von Flugi, heette Johann *Pflugk* of *Fluog*, die omstr. 1320 te St. Moritz zijn domicilie had en gehuwd was met Eleonora von Wolkenstein, eene Tyroolsche, vermoedelijk vermaagschapt aan het geslacht der heeren van Alt-Aspermont (aan de Landquart, een Zwitserschen Rijntak); vanhier, dat hij in oude stamtafels en documenten als F l u g i u s d e A s p e r o m o n t e geboekt staat [1]). Dit Alt-Aspermont, oorspronklijk eene stichting der Romeinen in Rhaetië, verdween eerst onlangs als ruïne, door instorting, geheel.

De heeren er van — een Chur'sch geslacht, — stierven op het einde der 14de eeuw uit; zij voerden in zwart een dwarsbalk van zilver, met twee buffelhorens van zwart, elke beladen met een dwarsbalk van zilver. De zoon van Johann en Eleonora von Wolkenstein, Albertus, die omstr. 1350 leefde, komt voor als *de* Fluog, naar den (Rhaetischen of) Romaanschen vorm des naams. Stamverwantschap met Pflugk in Mecklenburg en in Saksen (sedert 20 Nov. 1705 Rijksgraven [2]), in Merseburg en de Churkreits, alsmede met Pflug zu Rabenstein [3]) [zonder partikel *von*] in Boheme, — blijkt

---

1) Guleri, „Rhätische Chronik", S. 130, 140; „Sammlung Rhätischer Geschlechter" (Chur 1847), S. 53—61; aangehaald door den secretaris van „Der Adler", Dr. J. Witting te Weenen. Volgens de Chronick der Regesten in het Familie-archief ontstond dat „Flugius de Asperomonte" eerst in 1452 na de verovering van het slot Aspermont door de Graubundenaars (die Bündner).

2) in den persoon van den opperhofmaarschalk August Friedrich Pflug te Dresden, door keizer Jozef I daartoe verheven.

3) of Rabbstein, in de Boheemsche kreits Ellnbogen, 1308—1458 in 't bezit van dit geslacht, waaruit Udalrich Pflug, tweede kamerheer (Unterkämmerer) van het koningrijk Bohemen, in 1308 de kerspelkerk ter plaatse liet bouwen, onder de bena-

niet, is denklijk eene sage. Men heeft dit vermoedlijk gesteld op grond van vermeende wapenovereenkomst vooral, omdat de Gotische vorm van het ploegijzer (soc de charrue), — hetzij gevederd of ongevederd, — in het wapen of in het helmteeken der Saksische en Boheemsche Pflugk's of Pflug's, — wier oorsprong men opvoert tot den vierden nog heidenschen Hertog van Boheme, Primislao (Preemysl) I, (omstr. 722), en dezes gemalin Libussa († omstr. 738) [1]), — sterk gelijkt op een zwanenhals, gelijk het oorspronklijk wapen vertoont van von Pflugk of de Fluog, in Graubunderland, die zich voor een gedeelte op het einde der 15de eeuw de Flugi, — Italiaansche vorm van de Fluog, — en in den aanvang der 17de eeuw òf von Flugi òf Flugi von Aspermont ging schrijven. Die meening omtrent stamverwantschap tusschen deze geslachten was zóo vastgeworteld, dat zelfs een Rijks-vrijheeren-diploma, door keizer Leopold I 9 Nov. 1693 te Weenen aan Franz Andrec Flugi [Freiherr] von Aspermont tot Knillenberg verleend, gewaagt van een Julius Pflugk, bisschop te Naumburg, afgevaardigde naar het Concilie van Trente aº 1545, 50, alsmede van een Caspar Pflugk, „in dem Königreich Böheimb Commandant" van een leger van 42.000 (!!) man te voet en te paard, — die zonder twijfel tot de Saksische en Boheemsche Pflugk's of Pflug's behoorden.

---

ming St. Mattheüs Apostel; terwijl Joachim Pflug in 1395 haar rijk begiftigde. Johann Pflug von Rabenstein, kanselier van het koningrijk Boheme, kocht in 1494 van Heinrich von Plauen, burggraaf van Meissen, de heerlijkheid Petschau, welke kort na 1546 weder voor hem verloren ging.

1) eigenlijk Libuscha, door de volkssage gehouden voor de stichteres van Praag, jongste dochter van Krok, richter van groot gezag bij de Bohemers, † omstr. 700; welk gezag op deze door verstand, schoonheid, rijkdom en manlijkheid uitmuntende dochter overging. Zij gaf wetten aan haar volk, welke lang stand hielden; en wordt als eene „begeisterte Seherin afgeschilderd, die de bergwerken van haar land ontdekte. Stammoeder der Hertogen van Praag, die nà den dood van koning Swatopluk, omstr. 895, de overmacht verwierven. Die vermeende afstamming der Saksische en Boheemsche Pflugk's of Pflug's wordt beweerd in den „Project einer vollständigen Genealogie des uhralten hochadlichen Geschlechts derer Pfluge", van Johann Schultzen, in Kreysig's „Beiträge 1761. De Boheemsche tak, die zich niet „von" schrijft, was ook in Beijeren gegoed.

I. Het stamwapen der edelen de Fluog of von Flugi bestond dan van den jare 1320 tot omstr. 1640 in een antiek schild van blauw beladen met drie (2,1) rechtstandige zwanenhalzen (*cols de cygne*) van zilver, gebekt van rood, heraldisch-rechts gewend; het schild gedekt door een kuiphelm van goud, met wrong van zilver gevoerd van blauw; helmteeken: een vleugel doorsneden van donker- en licht-blauw, het donkere gedeelte beladen met de schildfiguren.

Een achterkleinzoon van straksgenoemd echtpaar Johann de Fluog (a° 1498) en Ursula Gravin van Werdenberg-Sargans, en zoon van Otto de Fluog bij Margaritha Fabij de Präpositi, nml. Johann Flugi, geb. te St. Moritz in 1548, in '75 priester, in '79 pastoor te Feldkirch, later te Obervaz en domheer te Chur, werd als domdechant 1 Febr. 1601, onder den naam van Johann V, tot bisschop en rijksvorst (Dei gratia Episcopus Curiensis et S. R. Imperii Princeps) verkozen; hield zich in de troebele tijden van 1617—23 op zijn slot Fürstenberg (in de Vintsgau) in Tyrol schuil; verliet 24 Aug. 1627 zijn bisschopsstoel, overleed 1 Sept. daarna en werd in de bisschoplijke kathedraal te Chur, met grafschrift, bijgezet. Boven dit grafschrift prijkt op zijne zerk het gevierendeeld wapen van Flugi en van Alt-Aspermont vereenigd met den steenbok van Chur; indezervoege: 1. en 4. de steenbok, klimmend, herald.-rechtsgewend; 2. in zwart den dwarsbalk van zilver (Alt-Aspermont); 3. in blauw de drie (2, 1) zwanenhalzen (Flugi); en staat aldus ook afgebeeld op een 2-Kreuzerstuk van den straksvolgenden Johann VI uit den jare 1648. Het schild getooid met hoofdband (infula), zwaard en kruis [1]). Op een 3-Kreuzerstuk van Johann V uit den jare 1627 ziet men de drie wapenschilden (Alt-Aspermont, Flugi, Chur) afzonderlijk, los van elkander, als in driehoeksvorm opzichzelf staand, naast elkander gesteld, afgebeeld, met zijne wapenspreuk als legende:

1) In den Dom te Chur zijn hunne wapens gedekt met een hoed met het benoodigd aantal knoopen en kwasten. De vorst-bisschop van Chur droeg geen mijter, maar een gewonen Duitschen vorstenhoed, nog aanwezig in de relikwieën-kast in dien Dom.

„Domine, conserva nos in pace" [1]; een devies, gewis, met het oog op zijn veelbewogen levensloop gekozen. Hij is de eerste, die in de te Chur April 1863 opgemaakte Genealogie der familie als (Johannes) Flugi von Aspermont vermeld staat, terwijl zijne broeders en neven daarin von Flugi en de Flugi heeten.

Zijn 13 Dec. 1595 te St. Moritz geboren tweede opvolger als vorstbisschop van Chur [1 Febr. 1636—24 Jan. '61, sterfdatum], onder den naam van Johann VI, de zoon van zijn broeder Juncker Andreas von Flugi bij Anna Danz uit Zutz, beleende zijne familie met het kasteel Rauch- of Ruch-Aspermont [2], in op eene hooge rots gelegen burchtruïne nog aanwezig [3], gelegen in de bisschoplijke Meijerij Molinära (Graubunderland), hetwelk behoorde aan het bisdom van Chur, aan welks kathedraal [4] Ulrich XI van Aspermont in 1376 reeds de grafplaatsen zijner vaderen had afgestaan. Ook schonk hij haar het „praedicaat" van Aspermont" bij haren stamnaam; alsmede het recht om een gevierendeeld wapen, met hartschild, te voeren [5]. Hij had als vorst des H. Roomschen

1) Heer, behoud ons in vrede!

2) d. i. ruig-Aspermont, en ziet denklijk op de woestheid der natuur in den omtrek; hoewel Aspremont, Italiaansch Asperomonte, reeds op zichzelf „ruwe berg" beduidt. Fortunatus Sprecher von Berneck, in zijne „Rhätische Chronika" titelt de beide bisschoppen Johann V en VI „Flugi von Rauch-Aspermont. Dit wel te onderscheiden van Alt-Aspermont. Beide kasteelen ziet men vermeld in het reisboek van Berlepsch, getiteld „Schweiz" uit den jare 1863.

3) Eene, opzetlijk voor de Genealogie vervaardigde afbeelding berust in het familie-archief te 's-Gravenhage, uit 1863. Met de onderteekening: Lith. Anst. v. A. Grimminger in Zürich".

4) Ook van deze benevens van het bisschoplijk paleis, door gezegde beide vorst-bisschoppen aanmerklijk gerestaureerd, bijgebouwd en bevestigd, bestaat eene afbeelding in het familie-archief, ontleend aan „Mittheilungen der Antiquarischen Gesellschaft in Zürich", Bd XI, Heft 7, van a° 1857.

5) Zoo gaf hij, „Johannes von Gottes Gnaden Bischof zu Chur und des Heil. Röm.-Reichs Furst, Herr zu Fürstenberg und Fürstenau und zu Gross-Engstigen" (in Zwaben), aan de gebroeders Jacob (amptman) en Anthony die Schmid, te Sins in Beneden-Engadin, 17 April 1637 een wapenbrief met Adelsprivilegiën, alsmede in 1637 aan de familie Ardüser zu Alfenen einen schönen Wappenbrief", met het praedicaat Ardüser von Hohendachs.

Rijks hiertoe de bevoegdheid. Deze wapenvermeerdering zal, volgens de familie-kroniek, bij Keizerlijk diploma van den jare 1640 bevestigd zijn; hoewel Herr Dr. J. Witting, secretaris van den „Adler" te Weenen, in een schrijven van 3 Nov. 1897 betuigt, dat het noch in het Keiz. en Kon. geheim huis-, hof- en staats-archief, noch in het Adels-archief van het Keiz. en Kon. Ministerie van Binnenlandsche Zaken te vinden is, en het vroeger bestaan hebben van zoodanig diploma betwijfelt.

II. Het wapen der Flugi's sedert omstr. 1640 tot op onzen tijd is, ingevolge de vermeerdering door Bisschop Johann VI hun toegekend, aldus te omschrijven: 1 en 4. in zwart een dwarsbalk van zilver (*Alt-Aspermont*), 2. en 3. in blauw drie (2,1) zwanenhalzen van zilver, gebekt van rood, herald.-rechtsgewend (*de Fluog* of *von Flugi*), met hartschild: in rood eene vaan van zilver getopt met drie ringen van goud [1]) (*Werdenberg-Sargans*). Twee gekroonde aanziende helmen; elk van zes traliën van goud in rood, op halsstukken van zilver, gevoerd van rood. Twee helmteekens: 1° herald.-links: een vleugel van blauw beladen met de drie zwanenhalzen van Fluog of Flugi; dekkleeden: zilver en zwart (de kleuren van Alt-Aspermont); 2° herald.-rechts: twee buffelhorens van zwart, elke beladen met een dwarsbalk van zilver; dekkleeden: zilver en blauw (de kleuren van Fluog of Flugi).

De Zwitsersche (Graubunderland) en de Italiaansche (uit Engadin overgeplante) tak der Flugi's voeren deze historisch-juiste wapenfiguren.

Ook schonk Bisschop Johann VI erflijk aan zijne familie „das Erbkämmereramt", de waardigheid van „Camerarius hereditarius Curiensis" [erfkameraar of schatmeester van het vorstlijk stift Chur], met welke functie wij het eerst bekleed zien den zoon zijns broeders Otto, hoofdman op het bisschoplijk kasteel Fürstenberg, nml. Johann Andreas Flugi von Aspermont tot Knillenberg [in Tirol, te Obermaïs

1) Rietstap's Armorial (a° 1875), art. Werdenberg, geeft de ringen van zilver; en dit is historisch juist; zie het slot van dit opstel. Denklijk in het familie-Archief misteekend.

bij Meran, hetwelk de Bisschop 14 Febr. 1641 voor 7200 flor. ten behoeve van zijn neef en diens erven had gekocht [1]). Als de laatste functionaris staat in de Genealogie vermeld Juncker Conradin von Flugi-Aspermont, amptman van St. Moritz, vervolgens Podesta (baljuw, schout) van Teglio „[Tell of Teil, in de provincie Sondrio of Veltlin (Valle Tellina)], die, hoewel Protestant [2]) als erfkameraar des bisdoms Chur in 1777 tegenwoordig was bij de wijding van den vorst-bisschop Franciscus Dionysius Freyherr von Rost. De wereldlijke rechten en bezittingen van het Bisdom werden in 1802 gesecularigeerd. Op den blooten titel heeft misschien nog aanspraak de hier beneden te noemen nazaat, Jhr. Mr. C. H. C. Flugi van Aspermont te 's-Gravenhage.

III. Voerde gezegde Juncker Johann Andreas, 25 Maart 1623 geboren op het bischoplijk slot Fürstenberg, eerst overste in Spaanschen dienst, daarna Truchsess [3]) van den Aartshertog Ferdinand Carl van Oostenrijk-Tirol en 3 Oct. 1646 tot amptman in Tirol benoemd, † 1686, den titel van Ritter von Flugi zu Aspermont; zijn zoon Franz Andreas zag zich bij rijksdiploma van 9 Nov. 1693 (te Weenen) door keizer Leopold I verheven in den *alten Pannier- und Reichs-Freiherrenstand*, met het navolgende wapen:

---

1) gekocht van den Freiherr Sebastian von Stachlburg of Stahelburg zu Falkentreu.

2) „Während die Tyroler und Veltliner abgestorbenen Zweige der römisch-katholischen Kirche treu geblieben waren, huldigte der noch blühende Stamm der Reformation", zegt de familie-kroniek.

3) „Wirklicher Truchsess", dus z. v. a. Vorstlijk tafelheer of tafelmeester. Truchsess d. i. „Trug's Essen" z. v. a. dapifer (= spijsdrager), vgl. Nav. XXXVII, 336, werd later de titel van een aanzienlijk ambtenaar of opziener in 't algemeen, in den zin van drossaard of *drost*, dat uit het Duitsche woord is afgeleid. Diederik v Teylingen a° 1248, de stamvader der Brederodes, was bijgenaamd *Drossaet* (van mid. Latijn drossatus) d. i. vertrouwde raad van den landsvorst. Anderen leiden het af van *drot*, *drothin* = heer; anderen weder van *dursten* (oud-hoogd.) = machtig. Het woord bestaat ook als familienaam, en Truchsess in Zell (Zeyl), Tr. von Rheinfelden, Tr. von Waldburg, Tr. von Wetzhausen zijn hoog-adellijke geslachtsnamen; zie bijv. Navr. XXXVI, 91, 195; XL, 128, 486; XLIV, 181. De heeren von Mont, von Planta en de Graven van Tyrol bekleedden het „Erbtruchsessen-, Erbmarschalken-und Erbschenken-amt".

Gevierendeeld: 1. en 4. in zwart een dwarsbalk van zilver, waaroverheen drie groene heuvels, de middelste met de spits boven den balk uitkomend en getopt met eene stralende zon van goud; 2. en 3. in blauw drie (2, 1) zwanenhalzen van zilver, herald.-rechtsgewend en gebekt van rood, die van canton 3. omgewend. Hartschild: in rood een kasteel van zilver overtopt met drie bollen van 't zelfde naast elkander. Drie gekroonde helmen, met helmteekens: 1°. de olifantstrompen (buffelhorens), 2°. de heuvels met de zon, 3°. de vleugel met de zwanenhalzen.

De dekkleeden zijn bij dit wapen zwart met zilver en blauw met *zwart* (omdat men het vuil geworden zilver aanzag voor zwart).

Rietstap's Armorial (a° 1875) geeft op: een *geslacht* von Knillenberg in Tirol, uitgestorven eerst in 1812, voerend in goud een dwarsbalk van zwart, verzeld in den schildvoet van een heuvel van 't zelfde [? dus ook van zwart? Dit zal wel *sinople* moeten zijn]. Franz Andreas Freyherr Flugi von Aspermont zu Knillenberg nam dus met breking van kleuren en bijvoeging eener zon, dit kwartier eenigszins gewijzigd van von Knillenberg over. Misschien was dit wapen wel aan het kasteel Knillenberg gegeven.

De baronnen-tak von Flugi, aangevangen met den vader, eindigde reeds weder met den zoon; want Adam Judas Thaddaeus Franziscus Freyherr Fl. v. A. zu Kn., — zoon van Franz Andreas bij diens tweede gade (sedert 1697) Maria Elisabeth Juditha Freyin 1) von Rost zu Aufhofen und Khelburg, — geb. 14 Juli 1705, grondeigenaar in Tyrol en erfkameraar van het hoogstift Chur, gehuwd in 1729 met Maria Elisabetha Roland von Ambl (uit Tirol), overleed op Knillenberg 30 Juli 1775, als de laatste eigenaar der baronie, die door verkoop in andere handen kwam. Pater Ladurner te Partschins redde nog een en ander van het oude familie-archief, hoewel er veel, zeer veel van zoek raakte.

De Flugi's sloten echtverbintenissen met de edelste adellijke familiën van Graubunderland en Tirol, bijv. die von Planta, von Ehren-

1) Zij overleed 26 Maart 1731. Rietstap's Armorial noemt dit geslacht eerst sedert 28 Juni 1738 baronnen.

berg, Prävost, de Salis [1]), Schauenstein, Paravicini [2]), Jenatsch, von Samaden, von Stadion, Rost, Jecklin von Hohenrhealta, Valär. Wij lieten achterwege de familiën die wij reeds noemden. De laatste Zwitser, dien men in de tot 1863 loopende Genealogie vermeld ziet, is Conradin de of von Flugi-Aspermont, kapitein der Zwitsersche infanterie, grondbezitter en handelsheer te St. Moritz, zoon van Juncker Conradin Flugi von A. [3]), geb. 11 Febr. 1832, burger der gemeente St. Moritz en der stad Chur, bij Catharina Regina Flandrina Gugelberg von Moos und Mayenfeld, geb. Oct. '37, gehuwd 17 April '60; de laatste Italiaan, Costantino Salvator Silvio Flugi

---

1) Petrus de Fluog (1480) had tot gade Emerita de Salis-Celerina; Susanna Flugi von Aspermont († op Samaden 1812) trad in den echt met Juncker Baltasar von Salis-Samaden.

Ook in Nederl. dienst: Een generaal E. W. baron de Salis(ch) was sedert 1696 gouverneur van Breda, waar hij in 1705 nog in functie was (Nav. XXX, 492), in 1702 met Godard Baron v. Reede Graaf van Athlone en den Generaal Isaac baron von Cronström, vóor Keizersweerd; Rudolf Antonij de Salis, gehuwd in 1711 met Amarantha Catharina de Raet v. Kerchum (dr v. Jan, burgemeester van Breda), sneuvelde als kolonel van een Zwitsersch regiment in dienst van H.H. M.M. in den slag van Fontenay 1745 (ibid. blz. 65, Omslag).

2) Constantinus de Fluog of Flugi te St. Moritz (1560—90) trouwde Eleonora de Paravicini (uit Veltlin). Nog werd mij uit de door den heer Croockewit bewerkte genealogie Paravicini di Cappelli opgegeven Maria Catharina Anna baronesse Flugi von Aspermont, sedert 1727 de 3de gade van Bernard baron Paravicini di Capelli, vrijheer op Rametz en Rundegg in Tirol, geb. 1666, † 1770 te Meran.

3) Zijn broeder, Juncker Thomas Alphons von Flugi te St. Moritz, geb. 19 Sept. 1823 te Valcava, † 19 April '90 te Montreux (aan het meer van Genève), in Juni '61 een der drie „politische assessoren bij de Evangelisch-Rhaetische synode te Ilanz, geschiedvorscher, dichter en zanger van vaderlandsche sagen en romancen (waarvan twee deelen het licht zagen), maakte zich reeds in '44 als zoodanig bekend, door zijne „Volkssagen aus Graubünden" en zijn „Prettigauer Freiheitskampf"; hierop liet hij in '65 twee historische dichtwerken volgen, den Müsserkrieg" en den „Kriegszug des Herzogs von Rohan", in '73 „die Volkslieder des Engadin". Ook beschreef hij het leven van den Overste Jenatsch. Bij voorkeur schreef en dichtte hij in het Rhaetisch-Romaansch (Ladijnsch). In het tijdschrift voor Romaansche philologie leverde hij menige bijdrage, bijv. „Ladijnsche dichters in de 17de eeuw" en „de Ladijnsche drama's" (1879), „Ladijnsche dichters" (1880), „Historische gedichten in het Ladijnsche dialekt" (1881), „Twee Ladijnsche drama's der 16de eeuw" (1882), „Twee wereldlijke Ladijnsche drama's der 17de eeuw (1886). In zijne laatste levensmaand

di Asperomonte, geb. 8 April 1842, zoon van Juncker Nicolaus (Cavaliere Don Nicolo) uit St. Moritz, Napolitaansch (laatst) Rijksmaarschalk, ridder der Koninklijke orden van Sicilië en Napels, † te Avellino in 1856, oud 83 jaren, bij Maria Michaëlina de Papa Sforza, uit eene adellijke Napolitaansche familie, die haren echtgenoot overleefde. Deze takken bloeien nog voort.

JAC. ANSPACH.

(Wordt vervolgd.)

Generaal Tindal. — Ralph Dundas T. Kolonel-Commandant van het Regiment Grenadiers van de Garde van Koning Lodewijk (later 3e regiment der Keizerlijke Oude Garde) en Brigade-Generaal.

Gaarne ontving ik mededeeling waar bijzonderheden omtrent dezen krijgsman te vinden zijn en of hij gedenkschriften heeft uitgegeven.

(Het 3e deel van Bosscha: Neêrlands Heldendaden te Land is geraadpleegd.)

Amsterdam. H. J. SCHARP.

Huyberts of **Huybrechtsz** (XLVIII, 529). — In „The Monu-

---

waarin te Montreux en te Genève de lente zóo vroeg en zóo heerlijk ontluikt, dichtte hij zijne laatste ode aan het jaargetijde, in dezen trant:

Rings die schroffen, hehren Berge
Um den weiten blauen See
Abendröthen, Mondlicht spiegelnd
Sonn und Sterne, Fels und Schnee,
Einst ein wildes Thürmen, Schäumen,
Nun gewiegt in selg'en Träumen,
Und in klarer, weicher Luft
Von den Blüthen holder Duft! —
Ist's Genusz und Schauspiel nur
Nein, es hebt auf bessrer Spur
Sich die Seele, weit und rein
Schwebt sie in den Glanz hinein,
Und es wallen Sinn und Herz
Himmelwärts.

mental Remains of the Dutch East India Company in the Presidency of Madras" by Alexander Rea (Archaeological Series of India. New Imperial Series, vol. XXV, plate XXI,) komt het wapen voor op den grafzerk van *Pieter Huijbertsz* van Rotterdam, Kapt. O.-I. C., geb. 1599, † te Pulicat (Indië) 21 Maart 1669, tr. *Assentia Pietersz,* geb. 1601 † te Pulicat 11 Sept. 1669. Bij wie: Nieltje tr. Cornelis van Wede (Weede), (zie hetzelfde werk pl. XV, waar de kapitein is genaamd *Pieter Huybrechtsz*). Het wapen is hetzelfde als dat van *Jan H.* Het wapen op de grafzerk van Neeltje is:

Parti au I ec. au (1) de.... à six fleurs-de-lis 3. 2. 1 (van Weede) de...; au (2) au sautoir de...; au (3) de.... à la croix de.... acc. au 1 d'une rose et au 4 d'un soleil; au (4) de.... à trois fers-de-moulin; sur le tout de.... à un los. de.... acc.... de trois annelets de.... (van Suchtelen?); au II de.... au monogramme HP acc. de trois los. de....

C. deux têtes et cols de heron (?) affrontées.

Galle (Ceylon). F. H. DE VOS.

TAAL- EN LETTERKUNDE.

VOLKSUITDRUKKINGEN, BETREFFENDE HET DRINKEN EN DE DRONKENSCHAP [1]).

I. In dronken of half dronken toestand.

a. *Half dronken.* — Hij is getikt [2]), *of:* hij is een beetje getikt (D. B.) Hij heeft eenen tik (D. B.) Hij heeft een tikje aan (Vgl. *Een klein tikkertje nemen.* — V. D.) Hij heeft een snars aan (V. D. [3]) Hij heeft een roes (aan) [4]), *of*: hij heeft zich een roes aangedronken (V. D.) Hij heeft een soes aan, *of:* weg (Bij Van Dale: *een weinig bedwelmd;* bij Kramers: *un peu gris*, *dans les vignes*). Hij is half scheef (V. D.) Hij is aangeschoten (V. D.) Hij is verblijd, *of*: hij ziet er verblijd uit (D. B. en A.) Hij is vergeestigd (= *verblijd.* — D. B.) Hij heeft een glaasje op (Ma.) Hij heeft een slier aan (V. D.), *of*: hij heeft een sliert aan (*Slieren* = *een slingerende beweging maken.* — Boe. [5]) Hij is bril [6]). (Vgl. aan de Zaan: *bril kijken* = verkeerd kijken, niet goed uit de oogen zien. — Boe.) Hij is sikkerig (Boe.) Hij is een beetje gerocht

---

1) *Tweede Nalezing.* Zie *De Nav.* XLVII, 56, XLVIII, 40. Al de uitdrukk. afkomstig van Brugge (Bru.), Oostende (Oos.), Blankenberge (Bla.) Thielt (Thi.). Isegem (Is.) Thorhout (Thor.), Veurne (Ve.), Maldegem (Ma.), St. Niklaas (Ni.), Deinze (Dei.), Gent (G.), Antwerpen (Ant.) en Mechelen (Me.), werden mij ditmaal bezorgd door Prof. Vercoullie. Daarvoor betuig ik hem hier mijn hartelijksten dank.

2) Op mijn 1e lijst verkeerdelijk in de rubriek *dronken* geplaatst. — 3) Idem.

4) De 4e uitg. van Van Dale brengt die uitdr. in deze rubriek; de 3e uitg. liet ons daaromtrent in onzekerheid. (Zie 1e lijst).

5) Dr. Boekenoogen, *De Zaansche Volkstaal*, Leiden, 1897.

6) In het Friesch, bij Halbertsma (Boe).

(Van *raken* = geraken. *Gerocht zijn* = geraakt, aangedaan zijn. *Leelijk gerocht* = sterk bedronken. — D. B.) Hij begint te zinderen (Z. volg. rubriek. — D. B.)

b. *Dronken.* — Hij is zwabbelzat (*zwabbelen* = zeeveren. — D. B.) Hij is doodzat, dooddronken, onnoozel dronken (Me.) Hij is blinddronken (Is.), Oostersch dronken (Ve.) Hij is overdronken (D. B.) Hij is tjiep (G.), *of:* hij heeft een tjiepken in (Thi.) Hij is tjoedel (G.), *of:* tjolle (Thi.) [1]) Hij is aangebrand (G.) [2]) Hij is klaar, *of:* klaar lijk zilver (Bru.) Hij is poerloere (Bru. en Bla.), *of:* toereloere (Thi. en Is.) [3]) Hij heeft een toereloereken gedaan (= *een glaasje, vooral een glaasje jenever.* — A.) Hij is besast (H. — Aan de Zaan is *sassen* = zuipen). Hij is olie (Ni. en Oos.) [4]) Hij is smul (V. D.) Hij is bedoe (Thi.) Hij is gedoopt (Bru.) Hij is in den derden hemel (Ant.) Deze*n* is zalig (Bla.) [5]) Het is gaudeamus bij hem (Ant.) Hij is prot (Is.) Hij is troef (Bla.) Hij is ver gezet (Bla.) Hij is ver gecijferd (Bla.) Hij is gestraald (D. B.) Hij is blasi gedronken (Is.) Hij is sela (z. uitleg bij Boe.) Hij is vet (V. D.) Hij is buis (V. D.) Hij heeft een stek op (Is.) Hij heeft een snuif op (Is.) Hij heeft nen doef (Thi.) Hij heeft een goe pieper op (Oos.) Hij heeft een djenten aan (Bla.) Hij heeft een bees (= *bezie.* — Me.), *of:* een bees op (A.) Hij heeft een purre op (Thi.) Hij heeft een lepel in (G.) Hij heeft een vlieger op (Is.) Hij heeft het lef aan (Boe.) Hij heeft een bout (Boe.) Hij is op een goede wei geweest (Ant.) Hij is zoo zout als een brak (Ant.) Hij is zoo vol als een oester (Oos.), als een ei, *of:* als een doedelzak (Ant.) Hij heeft een glaasken over den dorst gedronken (Ant.) Hij heeft een schelpe te vele gepakt (Is.) Hij heeft een kuipje (*of:* een eemertje of twee) te veel in (Is.) 't Is van de leste pinte (Is.) Hij is zat lijk een kanon (Me.) Hij is zoo zat als een geernaart (= garnaal. — Is.) Hij heeft een stuk lijk een ouwe Zwitser

---

1) Vgl. *tjoele* (1e lijst.) — 2) Ook in Friesland (z. 1e lijst). — 3) Vgl. 2e lijst. — 4) Ook bij De Beer-Laur. (*Woordenschat*). Te Gent, zegt Prof. Vercoullie (*Etym. Wdb.*), roepen de straatjongens een zatlap achterna: *Olie, olie, dom.* Zie verder 1e lijst. — 5) Vgl. 2e lijst.

(Ma.) Hij heeft een sabel aan zijn gat lijk een ouwe Zwitser (Bla.) Hij is onder de Zwitsers geëngageerd (Is.) Hij is polonais (Thi.) Hij is soldaat (Thi.) Hij is pompier (Is.) Hij heeft een pollast aan (*pallas* = sabel. — Is.) Hij heeft een waaier (Thor, Oos. en Bla.) Hij heeft een wulletje aan (Is.) Hij is gekleed (Is.) Hij is gilet (Me). Hij heeft een kantje aan (Thi.) [1]) Hij heeft zijn veste vol (Ve. en A.) Hij heeft zijn botten (leerzen, of kl...) vol (Ant., Me. en A.) Hij heeft gaten in zijn leerzen (Bru.) Hij heeft een stuk in zijn kraag en 't schiet deure (Thi.) Hij is sterre (Is. en Bla.) Hij heeft het voor zijn kriek (= 1. *is ongesteld;* 2. *is dronken.* — Boe.) [2]) Hij heeft een slag weg (Ant.), *of:* een slag aan (Bla.) Hij heeft nen slag van Jean (*Jean* — uitspr. *Zjang* — is de familienaam van den grootsten brouwer van Oostende. — Oos.) Hij ligt met een manke (Bla.) Hij is Noord- Noord-Westen (Oos.) 't Is vliegende weer (Oos.) Het waait (Bla.) Hij laveert (Ant.) Er is steam (Oos.) Hij is zeil (G.) Hij zeilt met een rif (Bla.) Hij zeilt met volle zeilen (Ant.) Hij heeft kolen aan boord (Oos.) Hij heeft zijn volle lading (Ant.) Hij heeft de vracht in (V. D.) Hij is zoo dronken, dat hij zwaait, *of:* dat hij zwiert (V. D.) Hij is scheef (D. B.) Hij maait (Oos.) Hij schaverdijnt (Bla). [3]) Hij zwimpelt, zwimpelbeent (D. B.) De steenen waggelen waar hij gaat (Thi.) Hij heeft een heele strate noodig (Thi en Biekorf, IX). De straten zijn niet breed genoeg voor hem (Ant.) Hij kan op zijn voeten niet meer staan (Ant.) Hij loopt met strooien beenen (Ve. en Thi.) Hij maakt emmekes (*de letter m.* — Ma.) Hij heeft den bever in zijn beenen (Bru.) Hij heeft lood in zijn schoenen (Oos.) Hij heeft een zinder (= *sintel*, *slak*) in zijn schoen (Bla.) *of:* in den zak (D. B.) Hij is maf (*slap en krachteloos.* — D. B.) — Hij is mat, *of:* afgemat (Is.) [4]) Hij is steen (Ni.) Zijn beenen zwellen (Thi.) Hij is in kennelijken staat

---

1) Vgl. 1e lijst. 2) Dr. De Jager verklaart *kriek* door: achterste (*Freq.* I. 318). Aldus o. a. bij Roemer Visscher, *Lof der Mutse*, 17: „Ick heb pijn in mijn hooft, in mijn buyck, in mijn *criek.*" 3) Vgl. *Hij slaat een dubbele schaats* (2e lijst.) — 4) Vgl. *Hij is muug* = moede (ook te Antw. z. 1e lijst).

(V. D.) Hij is geboord (Thi.) Hij heeft een gatje in zijn neus (Ve.) Hij heeft het in den neus (Thi) Hij is potse rol (G. en Oos.) Hij is potje-rol, *of:* potje-rul; hij is potten (D. B.) Hij heeft te veel in 't kanneken gekeken (Thi). Hij heeft in de flesch (*of:* in de kan) gekeken (Ma.) Hij heeft in 't glas (wat diep in 't glas. — Thi) gekeken (Bru.) Hij heeft Petrus gezien (Biekorf, IX [1]) Hij heeft den koning gezien (Bru.) Hij is keizer (Is.) Hij heeft de sterren gezien (G.) [2]) Hij heeft den beer gezien (Oos.) Hij ziet gas (De Beer-Laur.) Hij ziet scheel (Thi.) Hij ziet dobbel (Ant.) Hij is beneveld (V. D.) Hij heeft een zaadje in zijn oogen (Thi.) Hij is zoo zat, dat hij den hemel voor een doedelzak neemt (Ma). Hij is door de vlere (= *vleder*, *vlerk* — D. B.) Hij kan over zijn baard niet meer spreken (Ant.) Zijn tong slaat kadul (Ant.) Hij spreekt Gentsch (Thi.) Hij heeft eens goed gelucht (Ma.) Hij heeft goed ingeschud (Ma.) Hij houdt kluppelkens maandag (Ma.) Hij is een beetje achter den elf en half (Biekorf IX.) Hij is pierlo (Is.) Hij is tipsy (V. D.) Hij is krokus (Boe.) Hij heeft een kalf gemaakt (V. D.) [3])

II. De Dronkaard.

't Is een zuipzak (V. D.), een lap (Alg.), een lapzak [4]) (D. B. en Boe.); een jeneverlap [4]) (Alg.), een jenevervat (V. D.); een bierzuiper, een bierton, een biervat, een bierzak (A.), een bierpens (V. D.); een pintelekker (G.); een jeneverkalle (*Voor beide geslachten*, A.), een jeneverkut, een jeneverkont, een zattekut (A.); een wijndrinker, een wijnzuiper, een wijnbuik, een wijnton, een wijnvat, een wijnzak (V. D.), een wijnlerze (D. B.) Een sasser (Boe.) Een bakzwijn (G.) Een tul, een tullebroer (V. D.) Een pullebroer (V. D.) Een drinkgezel (V. D.) Een optrekker (V. D.) Een bacchante (V. D.) Een Bacchus-broeder (Kramers). Een wanjaard, wandjaard, wanjare, wenjaar, wenjere (= 1. *Dwaas mensch; 2. een die zijn zaken verwaarloost;* 3. *een schurk*, *een drinkebroer.* — D. B.)

1) Vgl. 1e lijst. — 2) Vgl. 1e lijst. — 3) Te onzent: ***Hij heeft een mutten geleid*** (z. 1e lijst). Vgl. *kalven* = luid praten, woorden uitbraken (Boe.); bij V. Dale, *uitkalven* = uitbraken. — 4) Vgl. *lap*, *zatlap*, *dronkenlap*, *zuiplap*, en Kil. *lap-sacken* = met kleine teugjes drinken, leppen (Eng. *to lap*).

Een kwistekeerse, kwistekole (D. B. — In Loq. VI: kwistdekeerse, kwistdekole). Een kwast (D. B. en A.), een kwispel (D. B.) Een brasser, een slemper, een slampamper (V. D.) Een kwiskwas (D. B.) Hij is bij de bende van smeer-op (Gr. Wdb.) Een lichtmis (V. D.) [1]) Een losbol, een kornuit (C. T. en V. D.) Een swijnswans, een swijnswol, een swolkapelle (D. B.) Een zwalpei (D. B. en A.) Een schossebrokker (Bij Kil. *schossen*, *schrossen* = brassen — D. B.) Een zoppedopper (D. B.) Een vaartje (D. B.) Een barrel (= 1. *Iets slechts*, *ondeugdelijks; 2. een dronkaard.* — Boe.) Een sasser, een biersasser (Boe.) 't Is 'en eerste sasser (Boe.) 't Is ne*n* eersten dronkaard (*of:* zatlap, jenevelist, enz. — A.) Het schip met alle zeilen (V. D.) De jeneverflesch (*of:* de wijnflesch) staat altijd bij hem, *of:* bij haar (Alg.) We zullen de jeneverflesch aan zijnen (haren) nek hangen, *of:* binden (A.) Hij drinkt en swolt geheel den dag (D. B.) Hij swijnswanst geheele dagen (D. B.) Hij swolt in 't bier (D. B.) Hij schossebrokt wederom al van dage (D. B.) Hij is een liefhebber van heften (Boe.) Hij kan goed kiepen (sassen of spichteren, enz. — Boe.) Hij houdt van de zuip (V. D.) Hij houdt van wijntje en trijntje (*Hij offert aan Bacchus en Venus.* — (V. D.) Hij pakt een taaien (V. D.) Hij is in de oogstmaand gespeend. (*In de dorstigste maand.* — D. B.) Hij zuipt zoo, dat de luizen hem op den kop bersten (C. T. en H.) De kobben zullen in zijnen mond niet spinnen (D. B.) Hij gaat in de kerk, daar men de heiligen met hoepels bindt (*De jenevervaten in de kroegen.* — H.) Hij heeft wat last van zwakte in 't nekbeen (Boe.) Hij drinkt dat hij noch zon noch maan ziet (Is.) Hij drinkt tegen sterren en wind (Is.) Hij drinkt voor al de duivels weg (Is.) Hij drinkt dat het verdomd komt (Is.) Hij zou zijn hemd van zijn gat verdrinken (A.) [2]) Hij lust zijn droog en zijn nat (Ma.) Hij ware goed bij de cellebroers (Ma.) Hij drinkt als Bacchus op zijn ton (Ma.) Hij kan geen volle (*of:* leege) glazen zien (V. D.) Dorst of geen: Hij heeft altijd bierdorst, die vent (Loq. XIV).

---

1) Zie verklaring bij Vercoullie, *Etym. Wdb.* — 2) Vgl. 1e lijst: *Hij zal de leste klodde van zijn kont* (ook: *van zijn gat*) *nog verdrinken* (*of: verzuipen,* — A).

III. Drinken.

Tullen (V. D.) Pullen (V. D.) Avoezen (Gr. Wdb.) Siffen (*sippen*, *suppen*, *zuipen*. — Da. XIV.) Lepelen (T.) Leppen, lepperen, lebben, lebberen (Dr. De Jager, *Freq*, II. 331 en 339) Neppen, nippen (*Ibid.* I. 428) Petten, petteren, putten, putteren (Boe.) [1]) Pampelen (Boe.) Zatlappen (Alg.) Smulpapen (V. D.) Zich verbabbezakken (Is.) Sassen; heften (Boe.) Kiepen; peren [2]); spichteren (Boe.) Smullen. Veel van de smul houden (V. D. en Kramers). Kwasten; kwiskwassen; schossebrokken; zoppedoppen; swijnswansen; swijnswollen (D. B.) Lichtmissen; uitspatten (V. D.) Zwierbollen; zwabberen (V. D.) Verboeren; verbuischen; verschossebrokken; verswanselen, verswieselen, verswaselen (D. B.) Een snapsje nemen (V. D.) Een kootje pakken (Is.) Een gaaitje stekken (Is.) Een druppelken lullen (D. B.) Een lepel nemen (R.) Een toereloereken doen (A.) Een klein tikkertje nemen (V. D.) Aan de nep wezen (Boe.) Op sneê zijn (T.) Van den beker houden (V. D.) Veel van slemp houden (Vgl. op den slemp loopen [3]). — V. D.) Zijn vel aandoen (R.) Om leer gaan (Is.) Aan den zwabber zijn (V. D). Aan de zuip zijn (V. D.) Op zijn pintjes gaan (A.); op zijn biertje gaan; op zijn liter gaan (Noord en Zuid, VII, 109). Op rabotte gaan (D. B.) [4]) De keel smeren (V. D.) Aan den rol zijn (V. D.) Iem. van de bank drinken (V. D.) Zijn gat vol zuipen (V. D.) Iem. een bakskken brengen (Gr. Wdb.)

Denderleeuw. A. DE COCK.

Een raadsel van Prinses Carolina (XLVIII, 728). — Dit raadsel is zeer gemakkelijk op te lossen en regel na regel te verklaren. Aldus:

Die nu dit Raadsel weet,
Dan nooit zijn pligt vergeet.

---

1) Voor *putten* en *putteren*, zie Dr. De Jager, *Freq*, II 458; hij zelf verwijst naar *De Nav.* XVI, 145. 2) Ook in Groningen is *peren* = veel drinken (z. Molema, 522. — Boe.) Vgl.: *Die peert 'em*, van iemand die drinkt (In Friesland. — Boe.) *Zitten peren*, *hijsen* (= zuipen. — Taal en Lett. IX. 27.) 3) Tafelschuimen, klaploopen. 4) Vgl. *Op zijn botten gaan* (Loq. '93. — le lijst).

(Nooit vergeet iets in het zakje te werpen)
't Is van gedaante zwart en heeft een ruime Mond,
('t Is van zwart fluweel en van buiten wijd geopend)
Daartoe een langen staart, nogtans van boven rond,
(Het heeft een langen stok en eene cirkelvormige opening)
Van onder geeft 't geluid, van boven kan 't niet spreken;
(Van onderen hangt een koperen belletje, aan 't boveneinde niet)
Dog werd zoo menigmaal door Vlees en Bloed bestreken;
(De menschelijke hand, die in het zakje gestoken wordt, bestaat immers uit vleesch en bloed).
Ja 't is een wonderding, van binnen draagt het woorden,
(nl. de opschriften der geldstukken)
En wapens velerley met allerhanden boorden:
(De wapens en de randschriften der muntstukken).
Zijn leege buik hij vult met Leeuwen, Mans en Vrouwen,
(Op de munten vindt men de leeuwen in de wapens der Vereenigde Nederlanden, in die van Holland, Gelderland, Friesland, enz.; de ridders op de ducaten, rijksdaalders, daalders enz.; de vrouwtjes op de oude oortjes en duiten. De dichteres had er nog gerust kunnen bijvoegen: *paarden* op de ducatons en zesthalven en *arenden* op de achtentwintigen).
Ja Maagden veel in tal die hij verbied te trouwen.
(De Nederlandsche Maagd of Pallas op de guldens, halve guldens en kwartjes. Vele andere maagden trouwen in de kerk, de „Nederlandsche Maagd" niet).
Ik zeg 't Uw voor het laatst, 't is stout en assurand,
Dewijl het zelfs aanrand de grootste van ons Land.

(De collectanten houden den Prins, de Prinses en den Heeren Staten ook het zakje voor.)

Al is het een kunsteloos rijm, toch is het voor een vijfjarig kind buitengewoon geestig, en zullen maar zeer weinige kinderen, die een paar jaar ouder zijn, het de Prinses nadoen.

Hilversum. J. E. TER GOUW.

GESCHIEDENIS.

AANTEEKENINGEN BETREFFENDE DE BAT. OMWENTELING

VOORNAMELIJK BINNEN UTRECHT

DOOR EEN

OOGGETUIGE [1]).

1798

12 Jan. wierden wij op het onverwachtst verrast met de tegenwoordigheid van den nieuwen Commandant en chef over de in Holland blijvende Fransche troepes. Het was niet de Generaal Moulin, die men verwacht had, maar de Generaal Joubert. Hij nam zijn intrek in het huis van den Heer van Lunenburg over de Domsteeg, alwaar hij ook zijn hoofdkwartier vestigde. Zijne komst was eenigzints luisterrijk, maar op verre na niet als die van Bournonville. Dadelijk wierden alle troepes op de Neude in de wapenen gecommandeert, alwaar zij door den nieuwen Commandant geinspecteert wierden. Op zijn orders wierden de wachten en posten vermeerdert en sommige derzelven versterkt. Dit niettegenstaande wierd nog eene post door de burgers bezet, want de nieuwe gewapende burgerwacht toen georganiseert zijnde, trokken de burgers *15 Jan.* voor het eerst, na de geschillen in den jaare 1796 met den Commandant La Houssaye voorgevallen, weer op de wacht. De parade was na gewoonte weer op de Neude 's avonds ten 8 uuren met musiek en flambouwenlicht. De Capitein H. Cramer had de wacht. Zij bezetteden het Raadhuis in de Tolsteegpoort, en het huis van den Colonel Commandant Gordon wierd van een schildwacht voorzien: ook patrouilleerden zij even gelijk de militairen de gansche nacht door, doch niet bij dag.

1) Vervolg van Nav. XLVIII, blz. 719.

Nu moeten wij handelen over drie omwentelingen: van twee derzelven hielden wij de verjaardag; maar de derde viel werkelijk voor in 's-Gravenhage. De eerste was de Bataafsche omwenteling, voorgevallen

17 Jan. van het jaar 1795 door de komst van de Franschen: dezelve wierd niet geviert, dan alleen door de Societeit in de Blaauwe druif met concert en bal. De tweede was de Fransche, voorgevallen in den jaare 1791 op

21 Jan. door de dood van Koning Lodewijk den 16den. Deeze wierd alhier geviert alleen door de Franschen. 's Middags ten 12 uuren kwam ons geheel garnisoen, zijnde toen alle Franschen, op de Neude in de wapenen. Aldaar wierd de eed tot vernietiging van het Koningschap vernieuwt, voorafgegaan en gevolgt door het eenige malen vuuren van alle militairen. Tusschenbeyde wierd er gemusiceert. Hiermeede die plechtigheid afgeloopen zijnde, wierd het canon gelost op de wal nabij de Waardpoort. 's Avonds was niet de minste vroolijkheid ergens te bespeuren. Nu van de derde omwenteling, deeze zal ons meer stof verschaffen. Zedert een geruime tijd waren er hooge geschillen ontstaan tusschen de leden der Nationale Conventie. Wanneer over een zaak gedebatteert moest worden, waren de stemmen zo verschillend, zo hevig, zo partijdig, tegen elkander, dat niets meer uit de vergadering konde te voorschijn koomen. Eenige leden, het gevaar van regeringloosheid hierin beschouwende, vervoegden zig bij den Franschen minister: en daarop gebeurde het volgende.

22 Jan. vertrok de Generaal Joubert met zijn hoofdkwartier plotseling na 's-Hage. Men was algemeen verwondert aangaande dit zo overhaast vertrek; temeer, daar hetzelve eenige uuren daarna opgevolgt wierd door dat van het Corps Gendarmes, hetwelk zedert de komst van den Generaal Bournonville in onze stad verblijf had gehouden. Het algemeen verlangen na de eene of andere tijding uit 's-Hage groeide bij den dag aan; totdat vier dagen daarna men bericht kreeg van de groote revolutie die in 's-Hage in 's lands hooge vergadering was voorgevallen. De zaak was aldus toegegaan. Nadat de Generaal Joubert in 's-Hage gearriveert was als com-

mandant en chef van de Fransche troepes wierden aldaar in den nacht van 22 Januari omtrent 1 uur alle de militairen gecommandeert terstond in de wapenen te verschijnen. 's Morgens ten 6 uuren wierden alle leden van de Conventie gelast zig vóór 8 uuren in de Vergaderzaal te begeven, uitgezondert de leden van het Committé tot de Buitenlandsche zaaken, zijnde de Heeren Bicker, Hahn, Queisen, Jordens, de Beveren en Gevers, welke alle van dat oogenblik af, in hunne huizen gearresteert gehouden wierden. Tegen dit uur begaven zig bijna alle leden na de vergadering, maar de navolgende Heeren wierden belet de vergaderzaal in te gaan, te weten van Beyma, Van Castrop, Van Hamelsveld, Kantelaar, Van Marle, De Mist, Pasteur, Scheltema, De Sitter, Van Hoof, Van Manen, Van der Spijk, Brouwer, Stoffenberg, Van Bek, Van Bijleveld, Vitringa, De Vos van Steenwijk, Hulsman, Van der Hoop, Van Kleffens en Cambier, welke alle een andere kamer tot verblijf wierd aangewezen. Hetgeen tot deeze uitzondering had aanleiding gegeeven was, dat deeze Heeren zig tot een cabaal hadden geformeerd, altijd stemden op een voet en met de overige leden in den hoogsten graad verschilden. Even na 8 uuren begon de vergadering. Alle de overige leden op hunne gewone plaatsen gezeten zijnde, wierd hen, vooral eer men tot verdere deliberatien overging, afgevergt een eed te doèn tot vernietiging van het Stadhouderschap, de Aristocratie, het foederalisme en de regeeringloosheid, waaraan alle leden voldeeden, uitgenomen de Heeren De Lange, Zeeper, Ten Bergen, Keyser, Wekker de Groot, Tichler, Van Haarzolte, Homan, De Jonge en Wentholt, die daarop terstond de vergaderzaal moesten ontruimen. Toen ging men verder. Er wierd gedecreteert, in de eerste plaats de vernietiging van de Nationale Conventie; weshalven dadelijk op dit decreet de tegenwoordig zijnde leden zig formeerden tot eene Constituerende vergadering. Vervolgens wierd gedecreteert de vernietiging van alle Provintiale of gewestelijke Bestuuren, en eindelijk ten derde de vernietiging en volstrekte afschaffing van alle volksvergaderingen, als Wijkvergaderingen, Grondvergaderingen of onder welke andere benaming dezelve ook mochten plaats hebben. Derhalve wierd

besloten de Provintiale Bestuuren terstond per expresse van dit alles kennis te geven, en hen daarbij te gelasten hunne vergadering te formeeren tot het provisioneel intermediair administratief Bestuur van het voormalig gewest van.... (de naam der Provintie) totdat nadere schikkingen over hunne vergadering zouden beraamt zijn. Eindelijk wierd de Heeren, die men gewijgert had de vergaderzaal in te gaan plaatselijk arrest aangezegt, met verdere last, van zig hoegenaamd met geen zaaken, den lande betreffende, in te laaten. Na het schijden der vergadering gingen alle de militaire machten weer uiteen; en het overige van de dag in stilte af. 's Anderen daags

23 Jan. de Constituerende vergadering in 's-Hage wederom bijeen zijnde, legden een en twintig leden hunne posten in de schoot der vergadering neder, verklarende den lande niet meer van dienst te kunnen wezen, uithoofde van verschijde artikelen van het reglement, die gansch strijdig met hunne gevoelens waren. Deeze waren de Heeren Visscher, De Lille, Lublink de Jonge, Van Lennep, Pompe van Meerdervoort, Van Royen, Van Foreest, Huber, Loef, Havermans, Floren, Storm, Blondel, Van Buul, Hogewal, Van der Borg, Kolmschate, Horbach, De la Court, Verhoysen en Baert. Zij dan de vergaderzaal verlaten hebbende, wierd het volgende verhandelt. Daar door de vernietiging van de Nationale Conventie alle derzelver oorspronkelijke Committé's van zelfs vervallen waren, zo wierden daartoe nieuwe leden verkoren, daarenboven wierd nog een Uitvoerend Bewind aangestelt (dit al volgens het nieuwe Reglement) van vijf Heeren, waartoe benoemt wierden de Heeren Vreede, Fijnje, Van Lange, Wilderick en Fokker. Eindelijk wierden verkozen tot het voltooijen van het plan van Constitutie de Heeren Ockerse, Konijnenburg, Hoffman, Zonsbeek, Nolst en Guljé. — Op deezen dag tegen den avond kwam de expresse van de Constituerende vergadering uit 's-Hage alhier te Utrecht aan. Terstond wierd de komst van de expresse, alsook de meede gebrachte tijdingen ruchtbaar door de stad. De patriotten waren deerlijk ter neer geslagen over het verlies van hunne volkstem door het afschaffen der Grondvergaderingen. Het bevel van de Constitueerende Ver-

gadering moetende gehoorzaamd worden, vergaderden de Provintiale Repraesentanten

24 Jan. en formeerden zig tot een Administratief Bestuur, nadat de Heeren Camp, Van Westrenen van Themaat, Marchant en Van Hengst afstand van hunne posten hadden gedaan. Wijders wierden de stedelijke Gemeentebesturen onzer provintie van dit alles verwittigt, zodat

25 Jan. de Raad der Gemeente alhier zig formeerde tot een provisioneel Gemeentebestuur. Deeze gebeurtenissen, decreeten en resolutieën wierden alle

26 Jan. per publicatie alhier den volke bekend gemaakt. Hetgeen daarvan het meeste opschudding verwekte, was het afschaffen van de Volksvergaderingen. De volkstem was ter neer geslagen! zij was niet meer, was sprakeloos, tot zwijgen gebracht! Derhalven wierd het decreet van de gewezene Nationale Conventie van 14 December ll. hetwelk toen door de volkstem verworpen was, inhoudende de geldheffing van 8 percent van de inkomsten tot herstel van de zeemacht, van wegen de Constitueerende vergadering verzonden aan alle provintiale administratieve Bestuuren, met last om hetzelve ter gewoner plaatse directelijk te doen afkondigen, waaraan al op

1 Febr. alhier te Utrecht voldaan wierd. Die knellende maatregel was derhalve niet meer af te weeren, want de volkstem was buiten staat gebracht dezelve weer te verwerpen. Intusschen bespeurde men in 's-Hage, dat de gearresteerde Heeren, zo die onder huisarrest, als die onder stadsarrest zig bevonden, ongeoorloofde bijeenkomsten en gesprekken hielden, en dat sommige van hen zelfs hun arrest waren te buiten gegaan. Weshalven het Uitvoerend Bewind

2 Febr. besloot (dit was het eerste stukje, dat uit die nieuwe vergadering voortkwam) alle gemelde Heeren op daartoe bekwaame plaatsen in verzeekering te houden. Zij wierden dan alle

3 Febr. 's nachts omtrent 4 uuren in hunne huizen gearresteert; totdat zij van tijd tot tijd, de een na den ander, vervoert wierden, sommige naar het Huis in het Bosch, anderen naar het Huis

te Soestdijk, eenige naar het kasteel te Buuren enz. De Heer Bicker passeerde

6 Febr. door onze stad in een koets met vier paarden, door Hollandsche Cavallery geëscorteert, om verder naar Wijk bij Duurstede over gevoert te worden. [1]) Zo wierden nog eenige andere op bijzondere plaatsen in bewaring gehouden. Nu vond men noodzakelijk, dat alle die arrestanten door een goed aantal militairen bewaakt wierden, waaruit dan weer verscheyde garnizoensveranderingen voortsproten.

Geduurende deeze dagen had ons Provintiaal administratief Bestuur, ingevolge de laatste aanschrijving van de Constitueerende Vergadering in 's-Hage, haare remotie verwacht, te meer daar hetzelve alreets in Holland volbracht was, en men zelfs in die Provintie tot de stedelijke bestuuren was overgegaan. Dan eindelijk

21 Febr. arriveerden de Heeren Vrijdag en Godschalk, Agenten van het Uitvoerend Bewind, als Commissarissen belast met de ontbinding van ons administratief Bestuur. Zij namen hun intrek in het Kasteel van Antwerpen en kregen twee burgerschildwachten tot een eerewacht. Zij hielden

22 Febr. in hun logement een conferentie met vier Heeren van het Bestuur, die tot de volksmajesteit overhelden; en daarop volgde

23 Febr. de remotie. Het administratief Bestuur vergadert zijnde, verschenen aldaar de gemelde Commissarissen en ontbonden de vergadering. Terstond daarna kwamen de leden van de nieuwe vergadering, welke 's avonds te voren schriftelijk hunne aanstelling gekregen hadden, bijeen en wierden door hen geïnstalleert, onder dezelve benaming van administratief Bestuur van het voormalig gewest van Utrecht. Toen vroegen zij hen af, of zij bereid waren de eed tot vernietiging van het Stadhouderschap, Aristocratie, Foederalisme en Regeeringloosheid te doen, waarin zij allen bewilligden. Dit afgeloopen zijnde, verwijderden de Commissarissen zig uit de vergaderzaal, na vooraf het Bestuur de last te hebben opge-

---

1) De Heer Bicker is den 18 Maart van Wijk bij D. naar Leeuwarden vervoert, uithoofde dat zijn gevangenschap aldaar mistrouwt wierd.

dragen van op dezelfde wijze met de stedelijke Bestuuren hunner provintie te handelen. De nieuw aangestelde Heeren waren 9 in getal, 5 van de vorige vergadering, te weten de Heeren Linthorst, Steenbeek, Van Bijleveld, De Jonckheere en Valkenburg. De 4 overige waren de Heeren Brouwer, Nieuwenhuis, Van der Burg en Van der Zoo, van wie de Heer Linthorst (de behangseldrukker) tot Praesident en de Heer Nieuwenhuis (de gewezen Courantier) tot Secretaris verkozen waren. Derhalven waren afgezet de Heeren Van Vliet, Bosch, Van Penbroek, Van der Vliet, Werneke, Van 't Klooster en Ravesteijn. De Heer Droghoorn was tot Secretaris van het Uitvoerend Bewind in 's-Hage benoemt en de achttiende plaats was nog vacant gebleven. Toen verliepen er nog eenige dagen, voordat de remotie van ons stedelijk Bestuur gebeurde; want eerst op

5 Maart wierd dezelve ten uitvoer gebracht. Het Provintiaal administratief Bestuur vergaderde en op aanschrijving van hetzelve vergaderde het Gemeentebestuur insgelijks. Toen wierd een deurwaarder van het Landschapshuis afgezonden met een brief aan het Gemeentebestuur, waarin werd kennis gegeven dat zijne vergadering werd geremoveert en ontbonden verklaart. Die brief door den Secretaris voorgelezen zijnde, verlieten dadelijk alle Heeren de Raadzaal. Het Bestuur bestond uit de Heeren Abeleven, Blekman, Van Bosveld, Van Deyll, Falck, Helmke, Van Mansveld, De With Hoevenaar, Marret, Robol, Post, De Sueur, Testas, Verhoef, Verkerk, J. J. Visscher, J. de Visser en Van Vliet, van welke de Heer J. J. Visscher alleen opnieuw wierd aangestelt, die derhalven in de vergaderzaal was teruggebleven om zijne medeleden af te wachten. Deeze waren de Heeren Kramer, Van Dijk, Kipp, Van Rosevelt, Mulder, Sanders, Verkerk en Westerbaan. Zij in de Vergaderzaal neergezeten zijnde, werd hem afgevraagt, of zij bereid waren de gewone eed te doen, hetwelk de Heer Van Rosevelt alleen wijgerde, die dan ook terstond de Raadzaal wierd ontzegt. In zijne plaats wierd aangestelt de Heer G. C. Brouwer; zodat toen onze achtbare Raad bestond uit twee apothecars, een gewezen kaarsemaker, een leerlooier, een collecteur van de loterij, een Remonstr. predicant,

een hoedemaker en twee renteniers. Dergelijk soort van regenten waren in het Provintiaal Bestuur ook te vinden. Dan het waren maar uitvoerders van de besluiten der Constituerende Vergadering; het waren voorstanders van *Vrijheid*, *Gelijkheid*, *Broederschap*, en dit was genoeg. Ten aanzien van de Gelijkheid begreep de Constituerende Vergadering, dat alle onderscheidingsteekenen nog niet genoeg waren uit de weg geruimt. De livreyrokken waren wel van de dienstboden en de wapenen van de rijtuigen verdwenen volgens vorig placaat, maar ook niet verder: derhalven wierd

8 Maart door het Uitvoerend Bewind afgepubliceert, dat alle onderscheidingsteekenen, strijdig met de Gelijkheid, zonder eenig onderscheid moesten worden weggenomen en afgeschaft, als wapenen, kroonen, het eigendom van kerkbanken enz. Ingevolge dit bevel van 's Lands Hoge Vergadering zagen wij al schielijk alle de Provintiale en Stadswapenen verdwijnen, als van het Landschapshuis, van het Raadhuis, van de Munt, de Militaire Hoofdwacht, het Fundatiehuis, van alle stadspoorten en van verscheide particuliere gebouwen, ook van de schildwachtshuizen en van de besteedsters uithangborden, die altijd gewoon waren met een klijn stadswapentje te pronken. In de kerken wierden de wapens van de banken en de kussens, die met Staten- of Stadswapens voorzien waren, weggenomen. En een ieder wierd toegelaten in de gewezene Staten-, Vroedschaps-, Domheeren- en andere banken een plaats te neemen. De klokkenist Nieuwenhuisen wierd ook gelast de psalm der Hervormden, die gewonelijk op het klokkenspel van het heel uur gezet wierd, af te neemen. Derhalven hoorde men

11 Maart voor het eerst de Marseliaansche mars op het heel uur en het gewone Fransche lied Ça ira op het half uur van het klokkespel van de Domtoren speelen. En op

18 Maart bleven alle stadspoorten, die men gewoon was des Zondags onder het uitoefenen der Godsdienst gesloten te houden, voor het eerst geopent, alles ook ten gevolge, dat de kerk afgescheiden was van den Staat. De Gelijkheid was dan het fundament van alles geworden. In alle zaaken, door alle Bestuuren en ten allen

tijde wierd de Gelijkheid in het oog gehouden. Zoo ook in het nieuwe Plan van Constitutie, hetwelk

22 Maart door de tot deszelfs volmaking benoemde Commissie aan de Constituerende Vergadering wierd overgegeeven, en

28 Maart d. a. v. met eenparigheid van stemmen genoegzaam letterlijk wierd aangenomen en gedecreteert. Maar daarop wierd de Constituerende Vergadering onophoudelijk lastig gevallen met allerhande verzoekschriften van plaatselijke, ja zelfs gewestelijke bestuuren, door hunne onderhorige burgers daartoe genoodzaakt, dat doch het plan voor deszelfs afkondiging aan de Bataafsche Natie ter goedkeuring mogt worden voorgesteld. De Constituerende Vergadering, in aanmerking nemende het aanzienlijk getal requestranten, bewilligde daarin op

31 Maart en bepaalde de dag van den 23 April a. s. tot de gewone bijeenkomst van de Grondvergaderingen; nochtans onder die voorwaarde, dat dezelve, nl. de Grondvergaderingen, vooraf moesten gezuivert worden van alle Foederalistische leden, en dat daartoe in alle steden en dorpen twee agenten zouden benoemt worden. Het was dan

4 Apr. toen die zuivering alhier volbracht wierd. De twee agenten waren de Heeren Butot en P. Brouwer. De Grondvergaderingen na gewoonte bijeengekomen zijnde, verschenen aldaar de gemelde agenten. In de meeste wierden meer dan een vierde gedeelte, in zommige meer dan een derde gedeelte en in twee meer dan de helft van de stemgerechtigden geschrapt en afgekeurt, waaronder zelfs veele van de allerheetste, allergrootste voorstanders van het Patriotisme, die daarover niet wijnig mopperden. Hevige storm ontstond er in alle Grondvergaderingen, hetgeen nochtans niets konde baaten. (*Wordt vervolgd*).

OUDHEIDKUNDE.

Mary Wollstonecraft (XLIX, 77 en vv.). — Men heeft er ons op gewezen, dat de bron, waaraan wij de levensbijzonderheden dezer voorvechtster der vrouwenbeweging in hoofdzaak ontleend hebben, niet onpartijdig en verre van betrouwbaar is. Het artikel in de Encyclopaedia Brittannica schijnt geïnspireerd te zijn door Mrs. Shelley, die redenen had om haar afkomst te doen rehabiliteeren. Joseph Johnson had geen recht op den doctorstitel, maar was uitgever o. a. van „The analytical review", waarin Mary Wollstonecraft artikelen schreef. — De kennismaking met Godwin dagteekent niet van 1796, maar van 1792. Behalve „Caleb Williams", een sensatieroman in 2 dln., schreef hij nog een „Life of Chaucer" dat uit een oudheidkundig oogpunt niet zonder verdienste is. — Voor Fanny Godwin (noot blz. 82) leze men: Fanny Imlay, of Fanny Wollstonecraft. — Ook kan niet worden beweerd dat „A vindication" gebaseerd is op ondervinding van haar eigen huwelijksleven, daar op het tijdstip dat dit boek verscheen, zij nog niet met Imlay in verbinding stond. — „Mary, a fiction" dateert van 1788, niet van 1796. Met vriendelijke dankzegging aan onzen zegsman vermelden wij deze inlichtingen.

* * *

In ons vorig artikel spraken wij aan het eind de veronderstelling uit dat het boek van Miss Wollstonecraft opgang moet hebben gemaakt in de letterkundige wereld, zonder daarvoor een stellig bewijs te kunnen aanvoeren, aangezien wij niet in de gelegenheid waren geweest de tijdschriften, waarin haar werk bij de verschijning is aangekondigd, onder de oogen te krijgen. Dit is ons thans met enkele gelukt, waaruit wij nog het volgende mededeelen.

Haar doodsbericht komt voor in de Konst- en Letterbode van 1797 N° 196. Aldaar lezen wij: „De beroemde schrijfster, bij ge„heel Europa onder den naam van Mejufvr. Wollstonecraft bekend,

„en, sedert enigen tijd, aan den niet min vermaarden Dr. Godwin „gehuuwd, is den 9 dezer maand September, in het kinderbedde, „overleden. Haar algemeen geliefd stuk *the Rights of Women* (de „Rechten der Vrouwen) zal haar naam voor de vergetelheid bewaren. „Zij was niet slegts een diepe denkster, maar ook tevens ene „lievenswaardige Echtgenoot, tedere Moeder en bekwame Huis„houdster. Met recht werd deze grote Vrouw zowel bij het Alge„meen, als haar Gezin en Vrienden, zeer sterk betreurd."

In N° 240 van 1798 volgt een „korte schets van het leven van „Mary Godwin, geb. Wolstonecraft en haaren letterkundigen arbeid." Hieruit vernemen wij dat in het „Gentlemans Magazine" van October 1797 en het „Monthly Magazine" van September gunstige aankondigingen van haar boek gestaan hebben; dat het werk zelf door Prof. Ysbr. van Hamelsveld in het Nederlandsch is overgezet (Verdediging van de regten der vrouwen. 's-Hage 1797) en dat ook van hare brieven uit Noorwegen een Nederl. vertaling te Haarlem bij Bohn het licht zag (1799). Voorts verscheen in 1801 te Amsterdam bij J. Allart: Maria of het ongeluk van vrouw te zijn. Uit het Engelsch.

Ook in Frankrijk was haar naam spoedig doorgedrongen, waartoe mag hebben bijgedragen hare bekendheid met Madame Williams en andere vrouwelijke grootheden der Fransche revolutie. Haar roman „The wrongs of woman" is in het Fransch vertaald door B. Ducos Paris 1798. Met portr. der schrijfster. Een 2de druk verscheen aldaar in 1826.

Hare lotgevallen hebben menigen tijdgenoot en later levenden aanleiding gegeven om haar karakter in een ongunstig daglicht te stellen. Zou men sommigen hunner gelooven, dan zou zij tot de meest verdorven schepselen op aarde hebben behoord. Wij daarentegen zijn geneigd een minder streng vonnis te vellen. Beschuldigt men haar van een onzedelijk leven te hebben geleid, dan zouden wij zelfs tegen die beschuldiging verzachtende omstandigheden kunnen aanvoeren. Maar wat wel het sterkste pleit voor haar onverdorvenheid en hooge opvatting van vrouwelijke zedigheid, is een hoofdstuk door haar geschreven in haar „Rights of woman."

Uit dat hoofdstuk, getiteld „Modesty comprehensively considered, and not as a sexual virtue", willen wij de volgende kenmerkende zinsneden aanhalen, om een juister maatstaf aan te geven ter beoordeeling van haar karakter.

„Modesty! sacred offspring of sensibility and reason! — true delicacy of mind! may I unblamed presume to investigate thy nature, and trace to its covert the mild charm, that mellowing each harsh feature of a character, renders what would otherwise only inspire cold admiration — lovely! — Thou that smoothest the wrinkles of wisdom, and softenest the tone of the sublimest virtues till they all melt into humanity; — thou that spreadest the ethereal cloud that, surrounding love, heightens every beauty, it half shades, breathing those coy sweets that steal into the heart, and charm the senses — modulate for me the language of persuasive reason, till I rouse my sex from the flowery bed, on which they supinely sleep life away!

In speaking of the association of our ideas, I have noticed two distinct modes; and in defining modesty, it appears to me equally proper to discriminate that purity of mind, which is the effect of chastity, from a simplicity of character that leads us to form a just opinion of ourselves, equally distant from vanity or presumption, though by no means incompatible with a lofty consciousness of own dignity. Modesty, in the latter signification of the term, is, that soberness of mind which teaches a man not to think more highly of himself than he ought to think, and should be distinguished from humility, because humility is a kind of self-abasement.

A modest man often conceives a great plan, and tenaciously adheres to it, conscious of his own strength, till success gives it a sanction that determines its character. Milton was not arrogant when he suffered a suggestion of judgment to escape him that proved a prophecy; nor was General Washington when he accepted of the command of the American forces.

The latter has always been characterised as a modest man; but had he been merely humble, he would probably have shrunk back

irresolute, afraid of trusting to him self the direction of an enterprise, on which so much depended.

A modest man is steady, an humble man timid, and a vain one presumptuous: — this is the judgment, which the observation of many characters, has led me to form. Jesus Christ was modest, Moses was humble, and Peter vain.

Thus, discriminating modesty from humility in one case, I do not mean to confound it with bashfulness in the other. Bashfulaess in fact, is so distinct from modesty, that the most bashful lass, or raw country lout, often become the most impudent; for their bashfulness being merely the instinctive timidity of ignorance, custom soon changes it into assurance............................

Purity of mind, or that genuine delicacy which is the only virtuous support of chastity, is near akin to that refinement of humanity, which never resides in any but cultivated minds. It is something nobler than innocence, it is the delicacy of reflection, and not the coyness of ignorance. The reserve of reason, which, like habitual cleanliness, is seldom seen in any great degree, unless the soul is active, may easily be distinguished from rustic shyness or wanton skittishness; and, so far from being incompatible with knowledge, it is its fairest fruit. What a gross idea of modesty had the writer of the following remark! „The lady who „asked the question whether women may be instructed in the mo„dern system of botany, consistently with female delicacy? — was „accused of ridiculous prudery: *nevertheless, if she had proposed „the question to me, I should certainly have answered — They can„not.*" Thus is the fair book of knowledge to be shut with an ever lasting seal. On reading similar passages I have reverentially lifted up my eyes and heart to Him who liveth for ever and ever- and said, O my Father, hast Thou by the very constitution of her nature forbid Thy child to seek Thee in the fair forms of truth? And, can her soul be fullied by the knowledge that awfully calls her to Thee?"

Wat dunkt u, lezeres of lezer, zijn dit uitingen van een verdorven

ziel? En begrijpt men nu uit de éene staaltje van valsche pruderie aan de Engelsche zamenleving ontleend, met hoeveel veroordeelen de schrijfster te kampen had?

Is 't niet merkwaardig dat juist, terwijl wij opwekken tot kennismaking met de boeken eener schrijfster, die haren tijd verre vooruit was wat het peil betreft harer opvoedkundige begrippen, een andere, later levende, aangaande John Ruskin, den sociale-kunst- en wereldhervormer komt getuigen dat hij dezelfde begrippen over het onderwijs der meisjes en vrouwen koesterde als Mary Wollstonecraft ongeveer 100 jaren vóór hem? „Gij voedt uw dochters op als ornamenten „voor een kastje en dan noemt gij ze wuft; leert ze moedig te wezen „en vormt hun karakter even stevig als dat der jongens." Aldus Mej. G. H. Marius in het Gids-nummer van Maart 1899 (blz. 432); aldus Mary Wollstonecraft in hoofdstuk 10 van haar „Rights of woman" 1796! RED.

LE PRINCE D' ORANGE à LA FOIRE DE LA HAYE

SCÈNE DE MOEURS AU XVIIIe SIÈCLE. 1).

J'ai besoin de toute votre attention; car je vais vous décrire un événement qui a vivement excité la curiosité de tout le public; ce n'est pas moins qu'une exhibition du Prince, de la Princesse et de toute la famille d'Orange, dans une promenade autour de la foire, avec les cérémonies annuelles de eette exhibition, ainsi que ses effets.

Ce grand événement a eu lieu à La Haye. Il commença à environ dix minutes après trois heures, moment où les gens du commun ont achevé de diner, et où les gens *du monde* (ce qui signifie les gens qui pensent que le monde est fait pour eux) viennent de

---

1) Tiré du livre de M. Pratt, Glanes recueillies dans le pays de Galles, en Hollande et en Westphalie. Londres 1795. 3 vol.

compléter leur toilette. L'aiguille des heures étoit exactement entre trois et quatre lorsque la pompe de la Cour parut à la foire, circonstance que je consigne ici pour l'instruction de quelque historien, qui dans les temps futurs, voudra en tirer parti pour celle de la postérité. Nous avons vu, vous le savez la chronologie de divers faits non moins importans, établie avec une exactitude tout aussi scrupuleuse. Si nos neveux ne reçoivent pas avec reconnoissance ces précieux morceaux biographiques, leur ingratitude retombera sur leurs têtes. Les auteurs ne peuvent décrire les faits illustres: ils ne sauroyent répondre de l'impression qu'ils doivent faire sur les esprits. Au jour donc, et à l'heure susdite, et par un temps fait exprès Leurs Altesses Royales le Prince et la Princesse, accompagnés de leur suite splendide, les Seigneurs et les Dames de la Cour dans leurs sourires de fête et dans leurs habits de gala, sortirent de leur palais, ou plutôt de leur maison de plaisance située dans le bois, pour être admirés par la populace.

Ladite populace les reçut comme de coutume, se pressant autour d'eux, s'attachant à leurs pas, les étouffant de poussière, les dévorant des yeux, et les suffoquant de son haleine. C'est une taxe un peu pesante que le peuple impose aux grands; mais ceux-ci croient y gagner encore: l'admiration du vulgaire les console de tout. Dans l'occasion dont il s'agit, il y avoit encore plus de politique que de vanité.

Il étoit devenu nécessaire de tenir les rênes du Gouvernement d'une main plus ferme qu'auparavant, à cause de certains désordres intérieurs sur lesquels je m'étendrai en temps et lieu, et le parti d'Orange quoique plus affermi que jamais, saisissait toutes les occasions d'adoucir les effets d'une rigueur nécessaire, par des actes de condescendance. Cette occasion-ci était très-favorable; et vous allez voir comment leurs Altesses en profitèrent. Le Prince et la Princesse s'arrêtoient dans chaque boutique; ils achetoient partout un grand nombre de différens articles quelquefois avec un peu de choix, mais le plus souvent tels qu'ils se présentaient. On chargea d'abord les pages, puis les officiers subalternes, et enfin tous les gens de la Cour, hommes et femmes, au point que comme la

journée étoit très-chaude, ils devoient être fort incommodés du poids et du volume qu' ils portoient; ils ressembloient assez à des laquois qui suivent leur maîtresse dans un jour d'emplettes. Il étoit curieux d'observer quel poids considérable ces femmes de la Cour peuvent porter au service de leur Prince, sans cesser de sourire. Les hommes avoient le chapeau sous le bras, et leurs poches pleines d'emplettes, et bouffantes commes les paniers d'un âne. Ils paroissoient aussi patiens, aussi accoutumés à l'esclavage que cet animal endurant, ils prenoient tout, ils se chargeoient commes des bêtes de somme. A leur place un cheval de race auroit montré sa fierté en lachant une ruade, un poulain auroit témoigné son dédain par ses hennissements, et un cheval de charrette même auroit secoué ses sonnettes d'indignation.... Mon sang bouilloit dans mes veines, et cependant la sensation que j'éprouvois étoit mêlée d'une sorte de plaisir qu'on ressent à la vue d'un ridicule bien saillant. C'étoit un spectacle curieux de voir tous ces nobles valets s'empresser pour remplir à l'envi l'office le plus abject; eux qui ne porteroient pas un pain d'un sou à un quart de lieue de distance pour empêcher un misérable de mourir de faim, et qui regarderoient comme un insolent le laboureur paralytique qui les prieroit de porter sa faucille, ou quelque autre instrument de son travail! Pendant plus d'une heure ils se promenèrent lentement autour de la foire, chargés de leurs poids respectifs; l'un portoit un vase plein de dragées, un autre une jatte de confitures, un troisième une boite de parfums; un cinquième une pièce d'étoffe de soie; un sixième une pièce de broccard, un septième une corbeille de joujoux d'enfans; un huitième un panier de fleurs artificielles. Je remarquai une des Dames d'honneur qui portoit une paire de mousquets de bois et le premier Secrétaire du Prince qui étoit chargé de boîtes d'essences. — Je suis ami des distinctions convenables entres les rangs de la Société. Je ne pense pas que la Société puisse subsister sans les justes égards qui sont dus au rang, on du moins, qu' elle puisse subsister autrement que dans l'état d'anarchie où étoit le monde avant que le Créateur y eût établi l'ordre. Vous savez que je suis très-éloigné de désirer

le retour du chaos. Mais la procession des gens de la Cour, chargés d'emplettes de la foire, m'a paru un spectacle par trop ridicule. Nos laquais de Londres refuseroient de porter de tels fardeaux; ils demanderoient plûtot leur congé que de se soumettre à une telle corvée; mais les gentilshommes, vous le savez, ne résignent jamais leur place, quoique souvent on la leur ôte, sans les en prévenir aussi longtemps à l'avance qu'on le feroit pour le dernier valet.

Ce qui vous auroit diverti aussi, c'est la déférence craintive avec laquelle les marchands recevoient les nobles acheteurs. Tandis que ceux-ci faisoient leurs emplettes dans une boutique, on voyoit dans la loge suivante la marchande se mettre dans l'attitude la plus gracieuse et la plus humble, et étaler devant elle tout ce qu'elle imaginiot de plus sé luisant et surtout ce qu'il y avoit de plus cher dans sa boutique.

Faro, Lambick (IL, 88). — In het geestig geschrevene werk van Dr. J. G. Th. Grässe, *Bierstudien*, *Ernst und Scherz*, Dresden 1874, dat allerlei belangrijke en merkwaardige bijzonderheden vermeldt aangaande bier, bierbrouwen en bierdrinkers, leest men op bladzijde 96, waar van de Belgische biersoorten sprake is: „Die berühmtesten Sorten überhaupt sind das *Lambikbier* (hier wird die erste Würze, aus welcher man das Sechs-Sou-Bier darstellte, mit etwa 10 Hektolitern der zweiten vermischt), und das sogenannte *Farobier* (entstanden aus der Vermischung der ersten und zweiten Würze); ersteres ist so haltbar wie die besten Südweine, und letzteres verträgt auch lange Seereisen."

Ook, op bladzijde 64: „Endlich braute man in Dordrecht noch zweierlei Biere, ein Dünnbier und ein Lagerbier. Ersteres hiess *Pharao*, um daran zu erinnern, dass wie dieser König einst die in seinem Lande wohnenden Juden gemartert habe, ebenso dieses Bier die Eingeweide dessen, der davon trinke, kneipe und molestire, letzteres aber *Israël*, womit die Segnungen bezeichnet werden sollten, welche den Israeliten bei ihrer endlichen Ankunft im gelobten Lande zu Theil geworden seien."

Haarlem. JOHAN WINKLER.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Wetenschappelijke Genealogie. [1]). — Voor zoover wij weten, heeft geen der in Nederland verschijnende tijdschriften voor geslachtkunde eene aankondiging gegeven van het „Lehrbuch der gesammten wissenschaftlichen Genealogie" van Dr. Ottokar Lorenz, hoogleeraar in de geschiedenis aan de universiteit te Jena. En daar dit boek, zooals wij zoo straks zullen trachten aan te toonen, om meer dan eene reden de aandacht verdient van alle degelijke beoefenaars van dit vak van wetenschap, wordt in dit tijdschrift een kort overzicht van zijn inhoud gegeven.

In de Inleiding behandelt de schrijver de genealogie als wetenschap, en stelt hare verhouding in het licht tót de overige wetenschappen zooals geschiedenis, rechts- en staatswetenschappen, natuurwetenschappen, in het bijzonder dierkunde, en de medische: physiologie, psychologie en psychiatrie.

Daarna behandelt hij de leer van den stamboom, waarbij de genealogische grondvormen, de inhoud der stamtabellen en hunne bewijskracht ter sprake komen. In het tweede hoofdstuk worden de kwartierstaten besproken en hunne samenstelling volgens de door verschillende vorsten uitgevaardigde en in Duitschland geldende voorschriften. Ook hun nut ten opzichte der bevolkingsstatistieken en der ethnographie wordt hierbij aangetoond. Het derde hoofdstuk handelt over voortplanting en overerving, waarbij de oorzaken van het in stand blijven zoowel als van het uitsterven der geslachten worden nagevorscht en met sprekende voorbeelden opge-

---

1) Naar aanleiding van: O. Lorenz, Lehrbuch der gesammten wissenschaftl. Genealogie. Stammbaum und Ahnentafel in ihrer geschichtl., sociolog. und naturwissenschaftl. Bedeutung. Berlin 1898.

helderd. Zooals men ziet, heeft de schrijver zijne taak zoo breed mogelijk opgevat, waardoor het boek ook voor niet-genealogen de aandacht waard is. RED.

GENEALOGISCHE EN ANDERE MEDEDEELINGEN

AANGAANDE DE FAMILIEN GRASWINCKEL, VAN BLEISWIJK en DOUBLET.

DOOR

M. G. WILDEMAN.

Al hetgeen hier volgt, worde beschouwd als bron voor de samenstelling van eene juiste en uitvoerige geschiedenis van het geslacht *Graswinckel*, dat voorzeker eene grondige studie waard is.

Daar tijd en lust mij ontbreken mij daarmede bezig te houden, geef ik de fragmenten zooals ik ze vond op eene plaats, waar men ze zeker niet zou zoeken, n.l. in het oud-archief der gemeente Haarlem.

Bij de aanvaarding (1 Sept. 1896) mijner betrekking als adjunct-archivaris dier gemeente, werd mij de inventarisatie opgedragen van de losse papieren en andere stukken, behoorende tot het legaat van Mejuffrouw F. A. C. van der Burch [1888].

Behalve de hiervolgende afschriften van aanteekeningen uit familie-bijbels, geef ik chronologisch den korten inhoud der stukken weder, zoodoende aan belanghebbenden en belangstellenden de gelegenheid gevende nauwkeuriger aan de weet te komen, wat men in Haarlem kan vinden, en vergeefs te Delft zou zoeken.

Men doe er zijn voordeel mede, terwijl ik mij tevens bereid verklaar, zoo noodig enkele stukken nader toe te lichten.

* * *

[Afschrift losse bladen, zeer waarschijnlijk uit eene familie-bijbel gescheurd.]

GRASWINCKEL.

den 13 Februari A 1609 zijn in den name des Heeren iñ Nieuwe kerc des na middags getrout *Cornelis Graswinckel* met *Maria van der Dusse* vergeselschapt met Jacob Graswinckel eñ Johan Basius, ons moeder Jannitgen Adriaans Berckel.

den 15 Augusti 1610 is myn huusvrouwe Maria van der Dusse verlost van een zoon haar eerste vrugt des morgens ontrent half een uuren tusschen den Sondag eñ Saterdag is ten selven dage gedoopt in oude Kerc is gen^{t} Abraham. God geve hem syn zegen. Peters ons ouders Jacob van der Dusse, Jannitge Adriaansdr Berckel.

21 Aprilis 1612. Is myn huusvrouwe verlost van een zoon des Paeschavonts smorgens tusschen twee en drie uuren, is den 23 derselvige gedoopt en gen^{t} Húúg. God geve hem synen zegen. Peters broeder Jacob Abrahamsz Graswinckel syns moeder Sophia Gerritsdr van Santen.

13 Juli 1614. Is myn huusvrou verlost van een Dogter tussen Sondag en Saterdag smorgens tusschen half een en een uur is den 17 gedoopt iñ nieuw Kerc gen^{t} Jannetje. God geve haar synen zegen. Peters swager Joost Brasser, moeder Jannitgen Adriaans Berckel.

Den 1°. December XVI^{c} viftich is deselvige gesturven smorgens ten drie uuren so als si agt dagen te vooren met scheujring was besogt dat haar bibleeff ten eijnde toe, weerd iñ oude Kerc begraven. Is nu in myn graf op 't Choor gebragt.

14 Maj 1616. Is myn huusvrouwe verlost van een zoon des Saterdag smorgens tusschen vier en half vif uurs is den 15 gedoopt voormiddags gen^{t} Jacob. God geve hem syn zegen. Peters schoonvader Jacob van der Dusse, oom Jacob Adriaansz Pauw, moeje Marritge Adriaens Berckel.

13 Marti 1618. Is myn huusvrouw verlost van een zoon des Dingsdags morgens tquartier na een uuren is den 15° gedoopt iñ nieuw Kerc, eñ gen^{t} Isaac. God geve hem synen zegen. Peters

oom Gerrit Jansz. Graswinckel, swager Joan Basius en Maria Peters Berckel.

27 Augusti 1620. Is myn huusvrouwe verlost van een zoon Donderdags smorgens om vier uuren is den 30° gedoopt iñ oude Kerc is gen[t] Wilm. God geve hem syn segen. Peters swager Jacob Arendsz van der Graef, Jannitgen Adriaans Berckel.

15 September 1622. Is myn huusvrouwe verlost van een dogter Donderdags smorgens ten half twe uur is den 16[en] gedoopt iñ nieu Kerc is gen[t] Jannitge. God geve haar syn zegen. Peters Do[e] Dirc Graswinckel, Jannitgen Adriaans Berckel, Moeje Neeltjen Adriaans Berckel.

den 23 December des selvigen iaars is si in den Heere gerust.

15 Aprilis 1624. Is myn huusvrouwe verlost van een zoon op goe vridag savonts ontrent seven uuren is den 17 op Paasch dag gedoopt oude Kerc gen[t] Jacob. God geve hem syn zegen. Peters swager Joost van der Hoge, en Jannitje Cornelis van Coolwjc.

28 Octobris 1626. Is myn huisvrouwe verlost van een zoon des Maandags tusschen drie en vier uuren smorgens werde genaamt Cornelis is niet gedoopt door onverwagte stuupen haastig gesturven. God zi hem genadig.

23 October 1627. Is myn huusvrouwe verlost van een dogter des Saterdags avond tquartier voor half thien, is gedoopt in oude Kerc den 24[en] derselver maand is gen[t] Geertruud. God geve haar sinen zegen. Peters swager Wilm van der Houve moeje Geertruida van der Dusse.

1 Augusti 1629. Is myn huusvrou verlost van een zoon des Maansdags zinde biddag smorgens tusschen thien en half elf uuren doch niet voldragen zone Cornelis genaamt, is door den coster begraven in min graf.

5 Juny 1631. Is myn huusvrou verlost van een zoon zinde de negende de sevende in 't leven des Donderdags savonts ten half twaalf uuren gedoopt den 2[e] Pincterdag iñ de oude Kerc door....

Spranckhuisen gent Divo. God geve hem sin zegen, Peters oom Jan Claasz van der Mast moeje Bregtlande van der Dusse.

1632. Is myn huusvrouwe vif maanden voor den tyd verlost van een zoon die Cornelis zoude zyn genaamt.

1633. Is myn huusvrou van een zoon vier maanden voor haar tyd verscheide die Cornelis zoude zyn genaamt.

29 Maj 1634. Is myn huusvrou verlost van een zoon snamiddags tusschen 9en eñ half tien uuren de 10e eñ 8e int leven ende is den 31en gedoopt en genaamt Cornelis. God geve hem syn zegen. Peters neve Vrans van der Meer, Elselina van der Dusse.

Den 5 Juny is denselve iñ Heere ontslapen door stuupen [,] begraven als vooren.

15 Novembris 1635. Is myn huisvrou van een dooden zoon verlost en genaamt Cornelis is nevens syn broeders begraven.

[In dorso staat:

Geboorte van alle mon Pere zaliger kinderen. Geboortedagen als mede de Peters over alle mon Pere zaligers kinderen soo als Syn E: daer van met syn eygen hant geschreven notitie heeft gehouden alhier te sien is.]

Papieren betrekking hebbende op leden van 't geslacht Graswinckel.

26 Juni 1620. Testament van Jannitgen Adriaens Berckelsdr. weduwe wylen Abraham Jansz. Graswinckel in zyn leven oud-burgermeester van Delft.

Verleden voor Notaris Vockestaert te Delft.

Perkament, origineel, gaaf.

15 Januari 1625. Codicillaire dispositie van Jannetgen Adriaensdr. Berckels weduwe van sal. Abraham Jansz. Graswinckel in zijn leven oud-burgemeester van Delft.

Verleden voor Notaris Cornelis Coeckebacker te Delft.

Perkament, origineel, gaaf.

15 Februari 1644, 4 Jan. 1646, 6 Mei 1652, 25 Oct. 1653, 6 Nov. 1653, 24 Maart 1659, 15 April 1661, 20 Maart 1661, 2 Mei 1661, 20 Juli 1661, 14 Sept. 1662, 4 Dec. 1664,

Codicillaire dispositien van Cornelis Graswinckel en Maria van der Dussen, echtelieden.

18 Sept. 1664 (1667). Olographische wilsbeschikking van Maria van der Dussen, wed. Cornelis Graswinckel.

2 Februari 1668. Testament van Jacob Graswinckel te Delft.

2 Mei 1670, 15 Febr. 1672, 29 Mei, 19 Juni, 31 Dec. 1680, 4 Jan. 1682, 20 April 1684, 1 Maart 1686, Codicillen van denzelfde.

Stukken betreffende Mr. Theodorus Graswinckel.

19 November 1621. Bul voor Theodorus Graswinckel als Doctor in de beide Rechten.

Gegeven door Rector Magnificus en Professoren der Hooge School te Franeker.

Perkament, origineel, gaaf.

Zegel der Universiteit in roode was, gaaf, in houten kapsel.

8 April 1638. Generale Procuratie op Mr. Theodorus Graswinckel advocaat voor den provincialen Hove van Holland. Gegeven door Pieter Holtzappel gesegt Milander, generaal-luitenant van de armee en de Hessische Trouppes.

8 Mei 1638. Extract uit de Resolutien van H.H: M: de Staten-generaal, waarbij Mr. Theodorus Graswinckel wordt voorgedragen als Ambassadeur bij de Republiek van Venetië.

15 October 1641. Dankbetuiging van H.H. Burgemeesteren en Vroedschappen van Utrecht aan Mr. Theodorus Graswinckel voor toezending aan de Universiteits-bibliotheek van een Ex. Repetitiones Juris Canonici 5 voll. in f°.

30 Januari 1645. Aanstelling van Theodoor Graswinckel advocaat-fiscal van de Provincien Holland en Friesland tot ridder van San Marco, van de Republiek Venetië.

Gegeven door Alvise Contarini, ridder, buitengewoon ambassadeur voor de Republiek Venetië, bij het Congres te Munster.

Perkament, origineel, gaaf.

Zegel van den Ambassadeur, in roode was, in koper kapsel.

30 April 1646. Commissie naar M^{r}. Theodorus Graswinckel, ridder, Heer van Holy, advocaat-fiscaal, enz. ter recherche van de goederen van den Prins van Oranje, gelegen in Hulst- en Hulsterambacht.

Gegeven door Frederik Hendrik, Prins van Oranje-Nassau, (niet geteekend of gezegeld.)

6 Maart 1649. Adelsdiploma voor Theodoor Graswinckel als Zweedsch ridder.

Bevestiging van het diploma den 10 Augustus 1637 tijdens de minderjarigheid van de Koningin Christina afgegeven.

Gegeven door Christina, Koningin van Zweden.

Perkament, origineel, gaaf.

Grootzegel der Koningin, in roode was, gaaf, in houten kapsel.

18 September 1649. Wapenvermeerdering ten gunste van Theodorus Graswinckel, ridder van San Marco.

Gegeven door Karel II, Koning van Engeland.

Perkament, origineel, gaaf.

Grootzegel des Konings in bruine was, gaaf, in leeren kapsel.

8 Juni 1650, 3 Juni 1651, 15 April 1652, 22 Mei 1652. Brieven van Koningin Christina van Zweden aan M^{r}. Theodorus Graswinckel handelend over een different van den resident Spieringh en deszelfs broeder.

(Bijgevoegd Extracten van Resolutien van de Staten-Generaal handelend over dezelfde kwestie.)

24 November 1653. Aanstelling van M^{r}. Theodorus Graswinckel, ridder, Heer van Holy, raad en advocaat-fiscaal der domeynen van Holland, tot Secretaris en griffier der Chambre-mipartie.

Gegeven door Philips, Koning van Castillie en Arragon etc.

Perkament, origineel, gaaf.

Grootzegel van den Koning in roode was. Eenigszins geschonden.

12 Maart 1655. Commissie voor M^{r}. Theodorus Graswinckel als gecommitteerde der Staten-Generaal inzake bescherming der Kooplieden te Lier.

Gegeven door de S. G. Opgedrukt cachet der S. G.

18 April 1662. Bedankbrief van Koning Karel van Engeland aan Mr. Theodorus Graswinckel voor de toezending van een ex. zijner overzetting van Thomas à Kempis.

Eigenhandig onderteekend door den Koning met: Your good frinde Charles R."

9 Juni 1662. Commissie voor Mr. Theodorus Graswinckel, griffier der Chambre mi-partie om uit de Cancelary te Vilvoorde, de Griffie van den grooten Raad te Mechelen enz. alle registers, charters, brieven, enz. te lichten en onderzoeken, die volgens tractaat van Munster door den Koning van Spanje aan dezen Staat moeten worden overgeleverd.

Bijgevoegd een dankbetuiging in deze van H.H. Staten i. d. 16 Mei 1670.

8 Juni 1675. Inventaris van de papieren bevonden in het sterfhuis van den Hr. Advocaat-fiscaal Mr. Theodorus Graswinckel rakende Z. H. den Prins van Oranje, en door de wed. aan den Prins overgeleverd.

Met kwitantie op 't stuk.

20 Juni 1682. „Codicille onder de hand" van Theodoor Graswinckel.

3 Juli 1689. Id. id. van denzelfde.

20 Nov. 1696. Olograph. test. van denzelfde.

Z. j. Minuut van een brief door Mr. Theodorus Graswinckel geschreven aan de S. G. handelend over 't verminderen van het tractement van 't fiscaalschap.

Stukken betreffende Mr. Dirk Graswinckel.

9 Juni 1626. Commissie voor Mr. Dirck Graswinckel, als raad en advocaat van Dordrecht.

Gegeven door burgemeester, schepenen en raden van Dordrecht.

16 April 1632. Commissie voor Mr. Dirck Graswinckel als advocaat ordinaris van den Prins van Oranje.

Gegeven door Frederik Hendrik, Prins v. Oranje-Nassau.

Opgedrukt zegel geschonden.

4 Augustus 1632. Commissie voor Mr. Dirck Graswinckel als gecommitteerd Raad in het Noorderkwartier.

Gegeven door gecommitteerde Raden van State *van* Westfriesland en het Noorderquartier.

16 November 1633. Commissie voor Mr. Dirck van Graswinckel tot advocaat van de Staten van Holland en Westfriesland.

Gegeven door de gecommitteerde Raden van Holland en Westfriesland.

1637—1674. Differente stukken rakende het door de Koningin Christina van Zweden aan Mr. Dirck Graswinckel toegekend tractement als advocaat van de Kroon, — benevens brieven van en gericht aan — en requesten van — de Wed. Graswinckel tot verkrijging van het achterstallig tractement.

10 Maart 1639. Commissie voor Mr. Dirck Graswinckel als ordinaris advocaat van de O.-I. Compie. (Amsterdam.)

Gegeven door de gecommitteerde bewindhebberen van de O.-I. C.

29 Juli 1639 Mr. Dirck Graswinckel advocaat voor den Hove van Holland verkrijgt een pensioen van 500 gl. 's jaars zijn leven lang, ten laste der Generaliteit.

Gegeven door de S.-G. der Vereenigde Nederlanden.

Perkament, origineel, gaaf.

Opgedrukt zegel der Staten.

13 December 1641. Felicitatie-brief van Burgemeesters en regeerders van Dordrecht aan Mr. Dirck Graswinckel bij zijne benoeming tot advocaat-fiscaal.

(In duplo waarvan één ex. geteekend.)

1640—48. Commissie voor Mr. Dirck Graswinckel als advocaat voor stad en lande van Groningen, gegeven door de Oldampten, benevens verklaringen en stukken daarop betrekking hebbende.

1644—45. Differente stukken rakende de aanbieding van H. H. M. van den Heere Mr. Dirck Graswinckel van het secretarisschap bij de Vrede-onderhandelingen te Munster.

14 December 1646. Aanstelling van M^{r}. Dirck Graswinckel tot advocaat-fiscaal van den lande van Holland en Westfriesland.

Gegeven door de Ridderschap, Edelen en Steden van Holland en Westfriesland.

Perkament, origineel, gaaf.

Grootzegel der Staten van Holland en Westfriesland in roode was; eenigszins geschonden.

10 December 1652. Aanstelling van M^{r}. Dirck Graswinckel, ridder, Heer van Holy, raad en advocaat-fiscaal der Domeinen van Holland en Westfriesland, — tot Griffier van de Chambre-M-partie.

Gegeven door de S.-G. der Vereenigde Nederlanden.

Perkament, origineel, gaaf.

Grootzegel der Staten in roode was, gaaf, in houten kapsel.

16 April 1657. Dankbetuiging der S.-G. aan Dirck Graswinckel voor zijne gewichtige diensten in zake de geschillen met Engeland.

Gegeven door de S.-G.

Perkament, origineel, gaaf.

Opgedrukt zegel der Staten.

Z. j. Memorie van zoodanige charters en papieren rakende de nobilitatie en wapenvermeerdering van M^{r}. Dirck Graswinckel als Juffr. Geertruid van Loon deszelfs nagelaten weduwe aan haar Ed. 3 neven de H.H.: van Loon, Graswinckel en Nieupoort bij deszelfs test.-dispositie in dato 3 dec. 1674 gelegateerd en zijl. onder elkander op 4 Nov. 1676 hebben verdeeld.

18 Februari 1698. M^{r}. Pieter van Loon als executeur van het testament van M^{r}. Dirck Graswinckel en zich sterk makende voor zijn mede-executeur Isaacq Graswinckel, oud-schepen van Delft transporteert aan Vrouwe Geertruyt Graswinckel wed. M^{r}. Reijer van der Burch een losrente-brief groot één duizend caroli-gld.

Verleden voor schepenen van 's-Gravenhage.

Perkament, origineel, gaaf.

Zegels van de schepenen M^{r}. Johan Dedel en Willem Turnhout, mankeeren.

VAN BLEISWIJCK.

[Extract uyt de aanteeckeningen gehouden bij ons Vader *Evert van Bleiswyck* salige gedachtenissen over den geboorte, trouw- en sterfdagen haerer kinderen etc.]

1643.

Den 14 July 1643 ben ick Evert van Bleijswijck met de E: Sara van der Burch dr. In den huwelycken staet getreden, Ick out zijnde vier en dertich eñ mijne lieve huysvrou vier en twintich jaren Godt almachtigh verleene ons beyde geluck en zalicheyt onzer zielen Amen.

1644.

Den derden November 1644 is myn huysvrou Donderdachs smorgens quartier over achten (Godt sy loff en danck) verlost van een soon genaemt Franck. Tot getuygenisse van syn doop heeft gestaen mijn schoonvader Reier van der Burch eñ mijn schoonmoeder Alita van der Graeff ende is gedoopt van Dominus Crucius.

(In margine staat: overleden den 11 Maert 1723.)

1646.

Den sesten February 1646 is myn huysvrou Dyndachs smorgens (Godt sy loff en danck) verlost van een dochter de klocke vier uyren genaemt Catarina, na Meuy van Adrichem ofte van der Eyck zal. Tot getuygenisse van haer doop heeft gestaen oom Joost van Adrichem, out-Burgem[r]. ende Meuy Alida van Adrichem ofte van der Eyck in de papegaey. Is gedoopt van den predicant Junius.

(In margine: Is in den heere gerust den 26 Maert 1653 smorgens nae 5 uyren.)

1647.

Den 9 Mey 1647 is myn huysvrou verlost (Godt sy loff en danck) van een jonge dochter, Donderdachs smorgens de klocke drie uyren genaemt Maria naar mijn zalig. suster was getrout geweest met de Professor Nicolaus Dedel zal., tot getuygenisse van haer doop heeft gestaen M[r]. Paulus Hallingh ons swager en ons suster Anna van Bleiswyck. Is gedoopt vande predicant Oosterwijck.

(In margine: Is in den Heere ontslapen den 28 April 1733.)

1648.

Den vierden Octob. 1648 is mijn huysvrou verlost (Godt zij loff en danck) van een soon, Sonnendachs tusschen een ende twee uyren genaemt Reyer naer mijn schoonvader. Tot getuygen van syn doop hebben gestaen mon frere Arent van der Burch ende ma seur Agatha Hallingh. Is gedoopt den 11 October van de predicant Junius.

1650.

Den achttienden Octob. 1650 is myn huysvrou (Godt sy loff en danck) van een soon Dynsdachs smiddachs ten een uyren genaemt Pieter naer mijn swager Pieter Rouaer. De getuygen van syn doop zijn mon frere pieter Rouaer ende ma seur Clara van der Burch offe Bleijswijck is gedoopt den 21 dito van de predicant Oosterwijck.

(In margine staat: Is in den heere gerust den 13 Septemb. 1664 des naermiddachs.)

1652.

Den sesten February 1652 Dynsdaechs snachts, tusschen elf en twaelf uyren is mijn huysvrou verlost (Godt sij loff en danck) van een soon, die gedoopt is Arent, van de predikant Junius de getuygen van doop zijn mijn swager Jan van Bleijswijck ende suster Catharina van der Burch.

(Is gesturven den 2 April 1635 van de maesselen.)

1654.

Den thienden Septemb. 1654 swoondachs snachts over eenen is mijn vrou verlost van een dochter (Godt sij looff) genaamt Anna na mijn suster Roouaer is gedoopt van den predikant Tegularius, de getuygen zijn mijn suster bovengez. ende mijn swager Willem van der Burch.

('T volgende is bijgevoegd met andere hand.)

Den 4 Junii 1664 is ons sal. vader Evert Dircksz. Bleiswijck in den Heere gerust, nae dat een geruimen tijd qualijck te passe geweest was, ende maer twee dagen te bedde gelegen hadde, zijnde bij sijn volkomen verstant tot den eijnde toe ende heeft also godt-

saliglyck en gerustelijck tusschen den Saterdagh en Sondachs snachts de klocke omtrent een ure den Heere syn ziel met een stantvastich vertrouwen opgeoffert. Is begraven des Vrijdachs daeraen volgende zijnde den 9 Juny ende leit in de kelder van grootvader van der Burch zaligt in het choor van de oude Kerck alhier.

Den 11 Juny 1692 is onse zr moeder Sara Reijers van der Burch in den heere gerust oudt sijnde 73 jaar nadat een weeck à drie onpasselijck en kranck sijnde geweest, heeft met volkoome verstandt haer ziele aen Godt almachtich bevolen en leydt begrave in de oude Kerck op het koor in het graf van Groote Vader van der Burch za bij mijn za vader.

Ick Maria van Bleiswijck hebben volgens aenteekening van mijn mans zr ons trouwdach en geboorte van onse drie kinderen daer bij gevoucht en vervolgens het trouwen of sterreven mijn familie aengaende.

(In margine den 28 Octob. 1673 is mijn lieve man zr in den heere ontslapen.)

1667.

Den 19 Mei ben ick Jan Doublet in den huwelijcken staadt getreden met Maria van Bleiswijck ic oudt sijnde 28 jare en mijn lieve huysvrou 20 jare getroudt op het koor van de oude Kerck op hemelsvaart dach.

Den 5 July 1668 op Donderdach, smorgens tusscen seven en acht uyren verloste mijn vrou van een dochter God sijn gedanckt wierd gedoopt Catarina Philipina heeft tot peten de heer Philips Doublet en vrouwe Sara van der Burch en gaven ieder tot een pillegift een sillevere blaker.

(In margine: Is getroudt den 19 October 1694 met de heer en Mr. Franc van der Burch.)

Den 5 December 1669 is mijn vrouw verlost van een soon Godt sij gedanckt en is gedoopt Adriaen Gerdt heeft tot peter gehadt de heer Gerdt Hamel Bruyninck ende heer Arend van der Burch en juffrou Johanna Doublet; heeft tot een pillegift gehadt twee groote sillevere kandelars en een sillevere beddepan.

(In margine: Is getroudt den 17 December 1697 en overlede den 3 Augustns 1726, sij vrouw overleden den lesten April 1727.)

Den 22 December 1672 is mijn vrouw verlost van een soon savons tussen acht en negen uyren Godt sij gedanckt en is gedoopt Evert na mijn vrouws vader z^r^ heeft tot getuygen van sijn doop gehadt de heer Pieter van der Burch onse oom en vrouwe Sara van der Burch mijn vrouws moeder.

(In margine: den 11 February 1687 in den heere ontslapen van een watersuchtyge siekte — ligt begraven in het graf by zijn vader z^r^.)

Den 28 October 1673 is mijn lieve man in den heere ontslapen na een langduyrige watersuchtige siekten en is begraven in de oude Kerk op het koor in een graf mijn moeder toebehoorende en nu mijn in eigendom.

Op dato den 19 October A° 1694 is mijn grootmoeder vrouwe Catharina Philippina Doublet getrouwt met de Heer en M^r^. Franc van der Burch Rz. en heeft deze 7 navolgende kinderen geteelt.

Den 19 February 1696 is mijn dochter verlost van een soon is gestorven den 13 December 1739 op Zondag tusschen half tien en tien uuren zeer schielijk in een stuyp, die genaemt wierd Jan na mijn man z^r^. Ick en mijn soon hebben als getuygen over sijnen doop gestan.

(In margine: Getrouwd den. . . October 1717 met mejuffrouw Maria van Roijen en 4 kinderen daarbij gewonnen met naamen Franck, Maria, Jan en Barbara.)

Den 3 October 1697 is mijn Dochter verlost van een soon die genamdt wierdt Adriaen de getuygen syn geweest de heer Adrian Boogardt heer van Beloos en vrouw Geertruy van der Burch.

(In margine: Is gestorven 14 weecken oud synde en leydt in mijn graf.)

Den 13 Juny 1699 is mijn dochter verlost van een soon die genamdt wierdt Cornelis getuyge syn geweest Cornelis Boogart en vrouwe Gertruy van der Burch.

(In margine: Is gestorven 14 maende oudt sijnde en leijdt in mijn graf.)

Den 3 April 1701 is mijn dochter verlost van een dochter is genamt Maria. Ick en mijn broeder Franck van Bleijswijck sijn getuygen over haer doop geweest.

(In margine: Is overleden den 6 Mey 1708 aan een teringachtige siekte en leijdt in mijn graf.)

Den 17 October 1702 is mijn dochter verlost van een dochter is genamt Sara de getuygen over haer doop sijn geweest den heer van Blesgraaf en vrouwe van Dam huysvrouw van de heer Nicolas Boogardt van Beuloys.

(In margine: Is getrouwt op dato den 20 Augustus 1724 met de heer Mr. Adriaen de Beij. Hij overleed den. . . February 1752).

Den 11 Maert 1705 op Woensdach smorgens ten seven uyren is mijn dochter verlost van een soon genamt Franck is gedoopt Donderdachs savons in de nieuwe Kerck van de predikant Kramer, de getuyge sijn mijn broeder Reijer van Bleiswijck en nicht Maria van der Burch.

(In margine: Is gestorven den 28 Maart snachts ten half twaalf uyren en leydt in mijn graf, 18 dagen oudt sijnde.)

Den 17 October 1706 op Sondach smorgens ontrent twee uyren is mijn dochter verlost van een soon is gedoopt Dinsdachs savons in de oude Kerk en genamt Wilm van Domine Gribius de getuigen sijn de heer Pieter van Loo en mijn dochter Doublet.

(In margine: Is getrout met Elisabet Dierkens waerbij gehad 4 kinderen, 3 dogters en een zoon geheeten, Maria, Maria Catharina, Catharina Philippina en Franck. Hij is gestorven aan de kinderziekte.)

DOUBLET.

Memoirie wanneer wij gebooren zijn:

Gerrit Doublet is gebooren int jaer 1629, is te Heusden begraven was maer drij weecken oudt.

(In margine: te Heusden gebooren.)

Maria Doublet is gebooren op den 1 July 1631 en is gesturven

op den 17 November 1648 leyt te Noortwijck begraven 17 jaer out sijnde.

(In margine: te Heusden gebooren.)

Johanna Doublet is gebooren op den 22 Maert 1633 op de blauwe kamer onder Wassenaer.

Philips Doublet is gebooren op den 7 Augusti 1635 ende gesturven op den 6 Meij 1666 leijt te Dousburgh begraven 30 jaar oudt sijnde.

(In margine: Te Noortwijck gebooren.)

Gerrit Doublet is gebooren den 10 July 1637 ende is na Oos-Indye gegaen int jaer 1658 in Octoober waervan wij tijdingh gekregen hebben dat hij daer gesturven is int jaer 1662.

(In margine: te Noordwijck gebooren.)

Jan Doublet is gebooren den 10 July 1639 ende gesturven op den 28 Otober 1673 leijdt te Delft begraven 19 jaer out sijnde.

(In margine: te Noortwijck gebooren.)

Christina Doublet is gebooren int jaer 1690 leijt ten Dos (sic) begraven en is aldaer gesturven op den 9 October 1656, 15 jaer oudt sijnde.

(In margine: te Noortwijck geboren.)

Wilhem Doublet is gebooren int jaer 1692 wiert maer twee jaer oud ende is te Noortwijck gesturven ende leyt daer oock begraven.

(In margine: te Noortwijck gebooren.)

DE AFSTAMMING DER OUD-ADELLIJKE FAMILIE

FLUGI VAN ASPERMONT EN HAAR WAPEN [1]).

Ook naar ons vaderland plantte zich een tak over, en wel in den zoon van den boven, blz. 125 genoemden Podesta van Teglio, Juncker Conradin von Flugi-Aspermont, die eerder amptman [Zwits. Amman,

1) Vervolg van Nav. XLVIII, blz. 128.

Landamman] geweest was te St. Moritz, waar hij 3 Dec. 1798 overleed, bij Maria Flandrina de Besta, uit Teglio. Die zoon was:

Nicolaus Flugi [1]), geb. te Peschiavo 30 Dec. 1759, overleden als oud-kapitein der inf^ie^ in Nederl. dienst [2]) 19 Juli 1833 te Leiden [3]). Bij zijne gade Johanna Carolina Charlotte Esau, dochter van een officier bij een Nassausch regiment [4]), † 18 Sept. 1810, oud 42 jaar te Amsterdam, van waar haar echtgenoot als kapitein, 1e plaatsel. adjudant aldaar, haren dood na 23-jarige echt bekend maakte, — won hij de navolgende *zes* kinderen:

1. Conradin Flugi, geb. 1788 in Nederland; leefde in 1842 nog in den omtrek van Parijs.
2. Frans Willem Rudolf, geb. April 1791, luitenant in dienst van Keizer Napoleon I, gesneuveld in den Russischen veldtocht 1812/13, ongehuwd.
3. Alexander Frederik, geb. te Alkmaar (?) Febri 1796, † ald. 4 Jan. '97.
4. Carel Hendrik Christiaan, *volgt.*
5. Anna Marie Frédérique, geb. Febri 1799, woonde vroeger in Amsterdam, later te Arnhem, waar zij † 20 Dec. 1876, ongehuwd.
6. Frederik Hendrik Filip, geb. Juli 1800, † Aug. 1818 op Java als kadet der infie in Nederlandsch-Indischen dienst.

Carel Hendrik Christiaan Flugi, geboren te Alkmaar 13 Febr. 1797, † te Zwolle 24 Mei 1859, oud 62 jaar, als Ridder Militaire Willemsorde 4de kl., ridder Metalen Kruis, 31 Dec. '43 gepensionneerd als kapitein der artillerie, majoor titulair, sedert '51 Militiecommissaris in Overijsel. *Werd 23 Januari 1843 met al zijne wettige*

---

1) Aldus ingeschreven bij den burgerlijken stand. Hij en zijn zoon (voorloopig) bezigden in advertentiën het praedicaat „Jonkheer" niet.

2) In 1793 en '94 maakte hij den veldtocht in Brabant mede; woonde in '93 het beleg van Maastricht, in '94 dat van 's-Hertogenbosch bij; bij de afdanking van het Graubunderregiment Schmid in '96 verscheen hij als Hopman [Hauptmann], in '97 was hij geëmbarkeerd, in '99 in Noord-Holland, in 1800 in Duitschland.

3) Volg. de Genealogie overleed hij 17 Juli 1833 te Nijmegen.

4) „Eine Holländerin", zegt uitdruklijk de Genealogie.

nakomelingen in den Nederl. adel ingelijfd, onder den naam Flugi van Aspermont, *met het praedicaat van* Jonkheer. Gehuwd 18 Mei '22 te Nijmegen met Antonia Constantina Schiff [1]), geb. 1802, † te Zwolle 20 Maart '67. Bij wie deze *vijf* kinderen:

a. Jhr. Frans Willem Rudolf [2]) Flugi van Aspermont, geb. te Mons (Bergen in Henegouwen) 14 Aug. 1823, Ridder der Militaire Willemsorde 4de kl. [3]), kolonel der artrie O.-Indisch leger, chef van den Generalen Staf, † te 's-Gravenhage 13 Nov. '89. Gehuwd te Batavia 20 Nov. '50 met Johanna Wilhelmina Penning Nieuwland, dochter van den Generaal van dien naam.

b. Jonkvr. Johanna Bernardina, geb te Mons 9 Oct. '28, † te 's-Gravenhage 18 Jan. '97, echtgenoote van Jan Cremer-Eindhoven, stoomhoutzaagmolenaar te Zwolle [4]). Als schrijfster van kinderboeken vermaard.

c. Jhr. Carel Hendrik Christiaan, *volgt.*

d. Jhr. Gustaaf Adolf Alexander, geb. op den huize Oostburg (bij Middelburg) 19 Juli '33, † te Nijmegen 5 Aug. '34.

e. Jhr. Adriaan Nicolaus Frederik, geb. te Nijmegen 2 Oct. '37, Inspecteur der Registratie en Domeinen, laatst bewaarder der hypotheken te Nijmegen, tr. 1°. te Dordrecht 28 Oct. '75 Wilhelmina Gerardina Schuyten, † te Goes 25 Maart '83; 2°. te Nijmegen 3 Aug. '92 Marie Ruttinck.

Jhr. Carel Hendrik Christiaan Flugi van Aspermont, geb. op den huize Oostburg (bij Middelburg) 4 Jan. '32, als Majoor artrie O.-Indisch leger 1 Febr. '72 gepensionneerd, † 14 Maart '72 te Bloe-

---

1) Wapen: een schip op zee, verzeld van twee halve manen. Kleuren worden in Rietstap's Amorial 2de edie niet aangegeven

2) In eene advertentie komt hij voor als Jhr. F. W. A. Fl. v. A. In de laatste jaren was hij administrateur der Nederl. Bell-Telephoonmaatschappij te 's-Hage.

3) terwille van zijne krijgsdeugden, bij de expeditie in de Lampongsche distrikten in 1856, aan den dag gelegd.

4) Bij wien drie dochters: 1o. de gade van den kapt. artrie Fabius te Amsterdam, 2o. Clara, ongehuwd; 3o. Caroline Henriette Christine, gehuwd met Otto graaf van Bylandt, zoon van wijlen den Kamerheer van Koning Willem III en Bare v. Vredenburch.

mendaal; tr. 4 Oct. '65 te Batavia Henriette Margaretha Jacoba Peereboom Voller [1]), geb. te Soerabaja 26 Aug. '38, dr v. Dirk [2]) bij Henriette Elisabeth v. Slingerlandt [3]). Wint:

aa. Jhr. Mr. Carel Hendrik Christiaan Flugi van Aspermont [4]), geb. te 's-Gravenhage 25 Mei '69, gepromoveerd te Leiden 13 Dec. '95, tr. te 's-Hage 4 Jan. '96 Sara Adriana Petronella Gleichman [5]), geb. te Rotterdam 31 Jan. '71, dr v. Theodoor George bij Paulina Carolina Hoynck v. Papendrecht [6]). Wint:

---

1) Wapen: in zilver een rood hart, beladen met eene 6-puntige ster van goud. Op eene zerk in de Oude-kerk te Alkmaar, van waar deze familie herkomstig is, staat een gansch verschillend wapen van een Voller. Peereboom kwam er later bij.

2) Commandeur der Saks. Ernest. Huisorde, Ridder Eikekroon, Ridder Met. Kruis, Officier van Gezondheid Nederl. leger, Kon. Nederl. Marine en Ned.-Indisch Leger, dirigeerend Officier van Gezondheid (Majoor) bij de d. d. Schutterij te Batavia, 2de stadsgeneesheer ald.

3) Wapen: in zwart twee gekantelde en tegengekantelde dwarsbalken van goud. Rietstap's Armorial (ao 1875) heeft in het wapen der Baronnen v. Slingelandt, de dwarsbalken van rood in zilver (*Arkel*), van goud in rood (*Cuyck*), met hartschild van zilver in zwart (*Slingelandt*). De v. Slingerlandts zijn niet van adel. Henriette Elisabeth en Mr. Th. K. v. Sl., lid van het Hoog Gerechtshof, waren kinderen van Jacobus [geb. te Schoonhoven, zoon van Jacobus bij Lijsbeth Bronkhorst], Ridder Milit. Willemsorde, Kapitein infrie, lid van het Hoog Gerechtshof te Batavia, bij H. M. J. Frets of Fräts (dochter van den Gouverneur van Ceylon). — Het Milit. Hooggerechtshof in Indië was indertijd eene afzonderlijke kamer van het gewone Hooggerechtshof. — Mr. Th. K. v. Sl. was gehuwd met G. M. Vels, dr v. den pred. e Twello, voor de blijken van belangstelling in wier overlijden als wed. Mr. Th. K. v. Sl. hun zoon A. v. Sl. uit Twello 27 Dec. 1895 dank betuigde. Haar broeder Cornelis Johannes Vels, waarnemend landdrost van Philippolis, lid van den Volksraad; sedert 1875 staats-procureur in den Oranje-Vrijstaat, † 11 Dec. 1885 des morgens te 8 ure op zijne plaats Sterkfontein [waar hij Zaterdag namiddag 12 Dec. onder de schaduw van een wilgeboom werd bijgezet] in het distrikt Boshof, bij Bloemfontein, in de tegenwoordigheid o. a. van den staats-president Sir John Brand.

4) bezitter van het kostelijk en volledig genealogisch materiaal betr. zijn geslacht, waarvan, zoowel als van persoonlijke inlichtingen voor dit opstel dankbaar gebruik is gemaakt.

5) Wapen: Doorsneden: 1. in rood een hert van natuurlijke kleur, uitkomend uit de snijlijn, herald. rechts gewend; 2. in rood gerechterschuinbalkt van zwart in drie stukken. Rietstap's Armorial geeft een gansch verschillend wapen van Gleichmann in Saksen, geadeld 31 Juli 1790.

6) Wapen, zie Rietstap's Armorial.

aaa. Jhr. Carel Hendrik Christiaan Flugi v. Aspermont, geb. te 's Gravenhage 8 Febr. '98. Heeft alzoo deze acht kwartieren:

Flugi v. Aspermont Schiff *Gleichman* Havelaar [1])
Peereboom Voller v. Slingerlandt Hoynck v. Papendrecht Loopuyt [2]).

IV. Aan dezen 23 Jan. 1843 in den Nederlandschen adel ingelijfden tak van het aloude Zwitsersche geslacht werd door den Hoogen Raad van Adel toegekend het navolgend in Rietstap's Armorial te vinden wapen, indezervoege:

Gevierendeeld: 1. en 4. in zwart een dwarsbalk van zilver; 2. en 3. in blauw drie (2, 1) zwanenhalzen van zilver, herald.-rechts gewend, gebekt van *goud*, die van canton 3. *omgewend.* Hartschild: in rood een *kasteel van zilver met twee poorten geopend van rood*, *overtopt* met drie *bezanten* (of penningen) van zilver, naast elkâar in het schildhoofd. Twee gekroonde helmen. Twee helmteekens: 1° twee olifantstrompen (buffelhorens) [3]) van zwart, elk beladen met een dwarsbalk van zilver, dekkleeden: zilver en zwart; 2° een vleugel, in de kleuren, en beladen met de wapenfiguren van canton 2., dekkleeden: zilver en blauw.

Het gecursiveerde wijkt af van de historische wapens, gelijk ze hiervoren (blz. 122,4) beschreven werden. Men zag de witte dynasstenvaan van von Werdenberg-Sargans voor een wit kasteel, met twee poorten, en de witte ringen dier vaan voor bezanten aan. Deze fout sloop reeds in, gelijk wij zagen (blz. 126), in het wapendiploma van keizer Leopold I dd. 9 Nov. 1693. Daarin leest men van „ein kleines Roth oder rubinfarbes Herzschiltl; und in desselben Mitte ein weisz oder silberfarbes Gebäude mit darauf stehenden dreijen Kuglen und zweien Pforten". In het Nederlandsche wapen is echter de kleur der zoogenaamde bezanten juist gesteld, want

---

1) Item, item. In de nevensgaande afbeelding is de visch van goud, en gaat over de *beide* balken heen [„Wapenboek van aanz. Nederl. geslachten."]

2) Item, item.

3) Volg. Rietstap's „Handboek der Wapenkunde" bl. 303 zijn buffelhorens en olifantstrompen éenerlei. Die trompen waren in den oorsprong buffelhorens. Vanhier dat men ze zoo dikwijls in of aan Duitsche wapens aantreft.

in het oude wapen van Werdenberg-Sargans volgen de ringen de kleur der vaan; en in de wapens der zijtakken van dat geslacht, die de vaan òf zwart [Werdenberg] òf rood [W. Velkierch, Tetnang en Kur] òf geel [W. Asperg] voerden, ziet men overal de ringen de kleur der vanen volgen. Ook zijn in het Nederl. wapen de kleuren der dekkleeden in verband met de cantons van Aspermont en Flugi juist gesteld, terwijl ze in het Zwitsersche wapen van omstr. 1640 omgekeerd staan; wat niet correct is. De omwending der zwanenhalzen in canton 3. is inzóover te billijken, dat ze gepast is met het oog op het hartschild. Of nochtans zoodanige verandering van den stand eener wapenfiguur, die ook reeds voorkomt op een 2-Kreuzer muntstuk a° 1648 van Johann VI vorst-bisschop van Chur, alsmede in het door Keizer Leopold verleende wapen, heraldisch geoorloofd zij, staat te bezien.

Ek-en-Wiel, 1 Jan. '99. JAC. ANSPACH.

Naschrift.

Rauch-Aspermont. Guler, in zijn „Rhaetia", p. 6, brengt de benaming van dezen ouden burcht, in verband met een Duitschen volksstam van Rhucautiers of Rauchen, die vóor de aankomst der Rhaetiërs in die landstreek zal hebben bestaan. Hij zegt:

„In diser rifier (Landquart, Rhaetisch: Langarus) findet man noch etliche alte vestenen, die sich den Rhucautiërn, so vil den namen betrifft, nicht übel vergleichen. Dann zwieschen dem dorff der alten veste Trimmis unnd der statt Chur ligt im gebirg das schlosz Rauchenberg: dessen stuck und brochne mauren man noch sihet. Neben gesagtem dorff, doch nicht fern davon, gegen Zizers [1]), auf einer eckhöhe stehet die veste Rauch aspermont; von dannen jhenseit der Landquart, von Malans hinauff, im Wald, ist vor zeiten noch ein Rauchenberg gestanden, und das Unter-Rauchenberg, von unterschiedswegen, genennt worden. Nicht weit davon, dem selbigen berg nach hinunter, grad ob Genins, sihet man die veste Asper-

1) vlek in Graubunderland, aan den Rijn.

mont [1]), so noch ganz und mit etlichen zugethanen fläcken die Herrschaft Aspermont genennt wirdt: wie auch die obern etwan die Herrschaften Rauchenberg hiessen, von deszwegen dasz diese vestenen im land der Rauchen, und auf höhenen oder bergen lagen".

„Aus diser übereinstimmung der namen achtet man diser gelegenheit völcker seyen vor ankunfft der Retiër Deutsche gewesen, und vielleicht Rhucautii, oder die Rauchen, von wegen der ungebauwten unnd selbiger zeit noch rauchen landsart von den untern, an milteren orten wohnenden, Deutschen genennt worden; welchen namen die zugezogenen Italiener behalten, und wann sie den euden bürg gebauwen, dieselbigen durch verdolmetschung des deutschen namens in ihrer sprach Aspermont geheissen haben".

Is de door den schrijver vermelde volksstam der Rauchen of Rauchautiërs overigens onbekend, naar 't schijnt; men mag vermoeden, dat hier te denken valt aan de Raurici, later Raüräci, als een kleinen volksstam in Gallië, door Julius Caesar genoemd, met Rauricum tot hoofdstad, tegenwoordig Augst, d. i. Augusta Rauracorum, waarvan de puinhoopen nog liggen moeten in Kaisers-Augst (in Aargau), tegenover welk groot dorp ligt Basel-Augst (in Bazel). De schrijver heeft bij zijne Rauchen wellicht aan Rauchenhatsch (dorp in Illyrië, in Villach) gedacht; ook in Moravië, kreits Zaufum ligt een vlek Rauchowan of Rachowan. Ook in het kanton Zurich ligt een dorp Augst.

Zonderling is 't, dat die historieschrijver niet inziet, dat hij door de laatste opmerking zijne heele redeneering betreklijk dien volksstam in verband tot Rauchenberg, omvèrwerpt. Want hebben in de Middeleeuw reeds Italianen Rauchenberg door Aspermont (Aspero monte) vertolkt; dan blijkt, dat zij de Duitsche benaming niet van een „berg van (zoogenaamde) Rauchen", maar van een „ruwen, (in eene woeste landstreek gelegen) berg" hebben verstaan. Uit hun „Aspermont" valt niets van een dusdanigen volksstam te bespeuren. En Rauch- of Ruch-Aspermont is tantologie.

---

1) „Des coteaux-couverts de vignes; un pied de l'Augstenberg (2378 m.) „Jenins, localité" au dessus de laquelle sont les ruines de Vryneck et d'Aspremont et Mal ans. — On traverse la Landquart, non loin de son confluent avec le Rhin" (Baedeker, 1893).

Oude heeren van Aspermont. Kort na zijne troonsbestijging (in 1152) zond Keizer Frederik Barbarossa heer *Schweycker von Aspermont* naar Milaan, om een geschil met de stad Ladi uit te maken. Daar Milaan niet toegaf, trok de Keizer in 1154 met een leger naar Milaan op, verwoestte de stad, ging er met de ploeg over heen en strooide zout op de plek (Guler „Rhaetia", p. 143).

In wintermaand van 1282 sloten Graaf Friedrich von (zu) Montfort, bisschop van Chur, en Peter Herns von Sitten, bisschop van Wallis, een verbond. Op een rijksdag te Augsburg, toen de abt van St. Gallen, Graaf Wilhelm zu Montfort, de broeder van den bisschop van Chur, zijn leen ontving, riepen de zonen van den Roomsch-Koning Rudolf, Albert en Rudolf, die toen tot de hertooglijke waardigheid waren verheven, dezen tot leentrouw op. Na een twist van den abt met de koninklijken, in welken zijn broeder de Bisschop hem bijstond, trokken de Graven van Werdenberg partij voor den Roomsch-Koning. De bisschop van Chur viel in het gebied dezer Graven, met moord en brand. Door de von Schellenbergs gesteund, trokken die Graven tegen Bisschop Friedrich op, namen hem bij Balcha, beneden Vaduz, in het Rijndal gevangen en sloten hem in den toren van het slot Werdenberg op. In dien strijd hield zich abt Wilhelm van St. Gallen heimlijk op het kasteel Aspermont op, en werd heer *Eberhart von Aspermont* doodlijk getroffen.

Ulrich IX van Aspermont a° 1376, zie hiervoren, blz. 123.

Het wapen dezer heeren van Aspermont was, gelijk hierboven werd aangeduid, in zwart een dwarsbalk van zilver (Guler a. w., p. 130^b).

P. 8 en 8^b geeft Guler onder de voornaamste Rhaetische huizen en geslachten o. a. Aspermont en Ruchaspermont op. JAC. A.

Dincklage (XLVIII, 426). — Getrouwd te Putten 9 Mei 1652 Christoffer van Dincklaegen j. m. van Embden en Geertruydt Sluysken j. d. van Harderwijc (Reg: Harderw.) Geertruydt Sluysken gedoopt te Harderwijk 4 November 1632, oudste dochter van Gerrit Sluysken Scholtis van Harderwijk en van (in 1630 te Elburg

gehuwd). Hij komt van 1630—1648 in de registers te Harderwijk voor en is een zoon van Pouel Sluysken (in 1602 burger te Harderwijk) en Mechteld Canïs (met wie Pouel in 1591 volgens de Geslachtlijst Canis is gehuwd.
V. DOORNINCK.

Boel (XLVI, 297). — Waar zou te vinden zijn de geslachtslijst van... Boel Jacobs, in 1498 Kerkmeester van de Nieuwe Kerk te Amsterdam, en zijn wapen?

den Haag. J. J. NOLTHENIUS JR.

Spruyt-Liens (XLIV, 506 vv). — In de genealogie van het geslacht Liens vond ik Adriaan Spruyt en Dina Liens. Behoorde deze A. S. tot hetzelfde geslacht, vermeld op pag. 1110 der Batavia Illustrata, en voerde hij hetzelfde wapen?

Den Haag. J. J. NOLTHENIUS JR.

Mooyaart (XLVIII, 504). — Naar aanleiding van de aldaar medegedeelde geneal. bijzonderheden neemt de ondergeteekende, gep. Majoor v. h. Ned. Leger, de vrijheid op te merken dat hij in rechte lijn afstamt van bedoelde familie; dat de genoemde Francois M., anno 1648 boekverkooper te Leiden, niet tot zijne voorzaten behoort, daar deze te Amsterdam gewoond hebben (wellicht was hij daaraan verwant); dat de heer Henry Mooyaart, Rector van Uplowman bij Tiverton Devon, Engeland, in het bezit is der meest bekende bijzonderheden betreffende dit geslacht.

's-Gravenhage. A. E. MOOYAART.

Vragen. — 1. Waar zijn genealogieën te vinden van de geslachten *Duijmaer v. Twist* en *v. Loghem?*

2. Zijn er ook wapens bekend van: Geerhardine *Groeneveld*, geb. 1750, † 1831, gehuwd met Mr. Eisso Metelerkamp, en van Elisabeth Mechteld *Louis*, geb. 1739, † 1821, 2de echtgenoote van Mr. Gerhard David Jordens en waar is een beschrijving daarvan te vinden?

Leiden. H. KRONENBERG.

Verkouteren. — In het Algem. Nederl. Familieblad door wijlen J. H. Scheffer, 1883—1884 staat in n° 103 bl. 3, kolom 2: „Maria Anemaet huwde met Jacob Verkouteren, predt te Kolijnsplaat, vond ik opgegeven ter eener en balliuw en dijkgraaf van Stavenisse ter andere plaatse.... wat de waarheid is, weet ik niet". — Onder mijne aanteek. vond ik ter opheldering het volgende:

1738 16 Maart komen te Bergen op Zoom als doopgetuigen voor: „baljuw Verkouteren en zijne vrouw Jacoba Rosevelt" — Te Stavenisse werden ged.:

18 Oct. 1705 Abraham, z. van dhr. Jacob Verkouteren, baljuw v. Stavenisse en juffrouw Maria Anemaet — (get.) dhr. Dingema Anemaet en juffr. Adriana Wadde wed. dhr. Abm Verkouteren (vermoedelijk grootmoeder.

18 Dec. 1712 Everdina Jacoba, dr. van dhr. Jacob Verkouteren baljuw rentmr. en juffr. Jacoba Rosevelt, (get.) Daniel Kanisius en juffr. Eva Verkouteren j. d.

5 Mei 1715 Petronella Louisa dr. van als boven, (get.) de echtelieden Pieter Rosevelt en juffr. Maria Hasard (grootouders?).

Te Bergen op Zoom huwde 10 Jan. 1707 Jacobus Verkouteren wedr. won. te Stavenisse, met Alida Lagh, j. d. van Stolberg.

Wordt dezelfde Jacobus bedoeld dan is hij 3 × geh., met Maria Anemaet, Alida Lagh en Jacoba Rosevelt.

14 Sept. 1729 huwde mede aldaar Catharina Verkouteren wede. Johan Verkouteren met Joh. Hend. de la Husaie (Houssaje) j. m. van 's-Hertogenbosch, cadet en 10 Octr. 1774 Johan Christiaan Verkouteren j. m. van Steenbergen met Geertruida Giphart (Gephart) j. d. van Groningen.

Wie wil mij verplichten met aanteekeningen over de fam. Verkouteren?

's-Gravenhage. FRED. CALAND.

Balthasar Coymans, (XLXIX, 39). — Balthasar Coymans, (zoon van Balthasar en Isabella de Picquère) geb. te Hamburg 11

Sept. 1589, overl. 14 Febr. 1666, was gehuwd met Maria Trip (Eliasdr.). Uit dit huwelijk sproten 6 dochters. Hij is klaarblijkelijk de man, dien het bedoelde mansportret voorstelt. De Balthasar, in de noot van de redactie genoemd, is Balthasar Coymans geb. 1618 (zoon van Jeronimus en Maria Raye) gehuwd 1e met Anna Prins, 2e met Maria Harwijns. Jeronimus was een broeder van den eerstgenoemden Balthasar.

U. G. V. S.

Portret B. Coymans (XLIX, 39.) — Balthazar Coymans was in de eerste helft der 17e eeuw een bekend koopman te Amsterdam, alwaar hij op de Keizersgracht tegenover de Westermarkt een huis bewoonde, waarvan de gevel omstreeks 1629 door den beroemden Jacob van Campen ontworpen was (Vondel, uitg. v. Lennep, d. VII bl. 616). Een zoon van hem zal geweest zijn de door de Red. vermelde Balthazar Coymans, waarschijnlijk dezelfde die huwde met Maria Trip, geboren in 1619. Uit hun huwelijk werden zes dochters geboren, waarvan de vierde, Isabella, huwde met Jacob Boreel, heer van Duinbeke, Burgemeester en Raad van Amsterdam, Ambassadeur in Rusland en in Frankrijk, Gevolmachtigde van den Staat op de vredehandelingen te Nijmegen en te Rijswijk enz., overleden in 1697. Eene der dochters van dit echtpaar, Isabella Sophia Boreel, huwde een baron van Imhoff en eene kleindochter, Isabella Boreel — dochter van Jacob en Alida Backer, huwde Hans Hendrik van Haersma, rentmeester der domeinen van Friesland. De door den vrager bedoelde groningsche of friesche familie zal derhalve wel de familie van Imhoff of van Haersma kennen.

J. H. HORA SICCAMA.

KERKGESCHIEDENIS.

BIJZONDERHEDEN UIT HET 4de NOTULENBOEK

DER VOORMALIGE CLASSE VAN VOORNE, PUTTEN EN OVERFLAKKEE.

Medegedeeld door

H. DE JAGER.

Het 4de Notulenboek vangt aan met Acta van 25 April 1623 en eindigt met Acta van 8 Jan. 1648.

In dit tijdsverloop werden jaarlijks 3 gewone vergaderingen der Classe gehouden, en kreeg elke gemeente haar beurt. Alleen in 1625 hadden er 4 gewone vergaderingen plaats. De meeste liepen niet in één dag af, maar moesten den volgenden dag voortgezet worden; voor een enkele was een 3de dag noodig. Van circa 60 buitengewone samenkomsten bevat 't Notulenboek de acta. Slechts een paar jaren, waarin zulk een vergadering niet werd belegd. In enkele jaren had er één plaats; in andere werden er meer gehouden, in 1624 acht. Zelden duurde er een langer dan één dag; circa 40 maal was Den Briel de plaats van samenkomst. Ongeveer 20 maal vond ik vermeld, dat een ouderling van Brielle present was. Uit de Acta van April 1625, Nov. 1637, April 1638 en Oct. 1641 blijkt, dat ook wel uit eene andere gemeente nevens den predikant een ouderling werd afgevaardigd ter vergadering. In April 1627 was de predikant eener gemeente afwezig, maar een ouderling dier gemeente present. In 1644 werd dat ongeoorloofd geacht. In de Acta van Sept. 1644 staat: „Alsoo de kercke vant Outdorp in plaets van den predicant een ouderling met credentie op den Classe hadde affgeveerdicht, so heeft de Classe dit stuck in ernstige consideratie genomen, ende alhoewel sy te gemoete siet seer schadelicke consequentiën, die uyt dese saecke souden connen voortcomen, heeft evenwel geresolveert, dat denselven persoon uyt civiliteyt, om geen oorsaecke van verbitteringe ende on-

lusten te geven, sessie in de vergadering sal werden vergunt; dat nietemin over dese inbreucke van totnochtoe onderhoudene ordre D. Praetorius sal werden begroet ende gewaerschouwt, om in toecomende sulcke en diergelycke onordentlicheden te willen vermyden".

Het gebruik om in een gewone vergadering een propositie te laten doen door een lid der Classe werd niet afgeschaft, maar gehandhaafd. Acta van Julij 1636: „Is gevraeght of de Classis voor het toekomende by dat ghebruyck sal blyven, dan of hetselve afgheschaft sal werden. De Vergaderinghe, gheen redenen vindende, waerom so goeden ghewoonte afgheschaft soude werden, heeft goedtgevonden dat deselve met meerder ernst als te voren sal ghecontinueert werden ende also met stichtinghe de actiën aenghevanghen werden." In Junij 1637, nadat Ds. Clementius „sijn propositie gedaen" had „uyt de 117e vrage" van den Catechismus, werd „geresolveert dat het in de vryheyt der broederen staen" zou „een geheelen Zondach ex catech. in de vergadering te verclaren". In Sept. 1644 werd „na omvrage verstaen, dat voortaen de Classicale vergaderingen, na oude costume, die eenige jaren in nonobservantie geweest is, met een predicatie aengevangen" zouden worden. De eerstvolgende gewone vergadering werd gehouden in April 1645 en „tot inleidinge van de vergaederinge" werd door Ds. Vervoorn „een propositie gedaen uit Matt. 6 : 33 ende over de 118 vraege des Heidelb. Catech."

Om uitvoering te geven aan een besluit van de „laetst tot Dordrecht gehouden Synode", verschenen in de vergadering van 19 Oct. 1627 twee gedeputeerden van de Synode en 't bleek hun, dat alle Broeders zuiver in de leer waren. Zij verklaarden „yeder hooft voor hooft oprechtelick ende in goeder conscientie als voor den Heere niet alleen in haere kercken respective te willen ende te sullen practiseren geen Remonstrantsche lidtmaten, staende ende blyvende int gevoelen van de 5 questieuse poincten, te ontfangen ende aen te nemen, maer oock dat sy de resolutie der E. Synodi desen aengaende houden comform den Woorde Gods." Van de anti-remonstrantsche gezindheid der BB. getuigt ook wat staat in

de Acta van Mei 1628: „Is deur die van den Briel voorgestelt, dat eenen Joris Oostdijck, een lichtvaerdich mensche ende de dwalinge der Remonstranten toegedaen, deur de Bewinthebbers van de O.-I. Compangie te Rotterdam tot eenen sieckentrooster om naer O.-I. te varen was aengenomen, ende niettegenstaende sy aen de kercke tot Rotterdam de gelegentheyt deses persoons hadden te kennen gegeven, om sulcx te verhinderen, hetselve oock deur haer niet en hadden connen effectuëren. Vraeghden derhalve of het niet noodich sal wesen yets daertegen te doen, om soodanige quaden te voorcomen? Ende is geresolveert, dat men dit in gedachtenisse sal houden om op den Synodum onder de particularia te brengen."

In 1641 kwamen bij de Classe brieven ter tafel van D. Duraeus, die beoogde „de gereformeerde met de Luthersche te vereenigen". Die brieven werden tot onderzoek in handen gesteld van de deputati der Classe en in April 1641 werd „na rype deliberatie over de schriften" van D. Duraeus door den „coetus Deputatorum verstaen, dat men behoorde te blyven by tgene voor desen by verscheyden Synoden wyselick is goetgevonden, alsoo in syne positiën seer periculeuse en bedenckelicke maximen gevonden werden, die, soo se ingewillicht wierden, den Remonstranten een voet soude werden gegeven om nieuwe troubles in de kercken deser landen te verwecken".

Niet minder dan de Remonstranten bleven de Mennonieten deelen in de ongunst der Broeders. [1]) In 1623 besloot de Classe een vrouw te Ouddorp, „vervallen tot de wederdooperen", niet alleen te vermanen tot bekeering, maar ook „te dreygen". In 1629 was er te Dirksland een persoon, die „tot de Mennonitische vermaningen verloopen" was; later te Geervliet een vrouw, die „tot de Mennonistische secte vervallen" was en de Classe schreef den kerkeraad aldaar aan de afvallige te „excommuniceeren" (Acta van 28 Sept. 1632, Junij en Sept. 1634, Apr. 1635). In den baljuw van Mid-

1) Dat geloofsgenooten in gunst bij hen stonden toonden zij o. a. in 1644, toen zij in hunne gemeenten collecteerden voor de „arme protestanten in Yrland". Ruim 2052 gulden werd voor hen opgebracht.

delharnis had de Classe in haren strijd tegen de Mennonieten een goeden bondgenoot. Acta van April 1635: „Alsoo rapport is gedaen, dat Willem van de Pol, balju in Middelharnasch, een grooten yver toont int mayntaneren van de suyvere leere der waerheyt teghen het ongebonden schelden ende lasteren van de Mennoniten, soo is goetgevonden dat syne E. uyt den name des Classis vriendelick sal werden bedanckt over syne aengewende procedure tegen een Mennonitisch lasteraer ende aengemaent tot continuatie."

Ondanks die procedure verminderde de „stouticheijt" der Mennonieten niet. Acta van 3 Julij 1635: „D. Ridderus heeft volgens syne credentie raet van de E. Vergaderinge gesocht om te steuten ende voor te comen de groote insolentie ende stouticheyt van de Mennisten, derselver stouticheyt eenige exemplen verhalende. De Vergaderinge heeft goetgevonden dat D. Ridderus, geassisteert met D. Hartwech ende D. Pantechem, eerst dese insolentie sullen remonstreren aen de Ambachtsheeren met versoeck dat deselfde door haer authoriteit geweert werde, ende niet connende iet vruchtbairlix utrichten, sullen vermogen verder te remonstreren by de Hooge Overicheyt, ja alles int werck te stellen wat sy om een goet effect te becomen sullen goetvinden te behooren."

In 1636 en 1637 moest de kerkeraad van Middelharnis weer evenals in 1635 gewagen van afvallige lidmaten, die de bijeenkomsten der Mennonieten bijwoonden, zeggende bij hen „nopende de leere meer gerustheyt te vinden dan in de kercke." Hij verklaarde van die lidmaten het volgende: „die oock arbeyden om de leere der waerheyt by de eenvoudigen verdacht te maken, met verheffing van der Mennoniten valsche ende onschriftmatige leere, voorgevende dat se in duysternis gesteken hebben, protesterende nochtans by sommige, dat se haer noyt sullen laten herdoopen noch haer begeven onder derselver gemeynte, ende verscheyden malen tot bekeering vermaent sijnde de gecommitteerden smadelick ende spottelick bejegenen" (Acta van April 1636 en 30 Junij 1637). In April 1636 werd onder de gravamina der Classe het volgende opgenomen: „Gravamen van D. Riddero ingebracht. Alsoo in Synodo van Vrieslant a°. 1635 besloten ende goetgevonden is

aen de Overheyt te versoecken dat het loopen ende trecken van de Menonitische bisschoppen mach verboden worden, opdat die secte niet gevoet, maer gelegentheyt gegeven worde om vervoerde menschen tot de kennisse der waerheyt te brengen, soo wort gevraecht of niet hooch noodich en sy, dat dit yverich exempel by dese E. Synodo mede werde nagevolcht ende ernstelick worde versocht dat haere E. Groot M. gelieve elck Menonitisch bisschop ende vermaender te belasten binnen de plaetse haerder residentie in alle stillicheyt te blyven, sonder door het lant van de eene plaetse in de andere te trekken met veel gewoel, haere vermaning doende om de eenvoudige affvallich te maecken, voorgevende dat dit is den apostelen navolgen."

De predikant van Ouddorp, Radaeus, liet een boekje na „teegen de weederdoopers." Ds. de Court, die het in druk wilde geven, verzocht aan de Classe dat het geëxamineerd zou worden, en de Classe droeg aan de Broeders, die ter Synode zouden gaan, op het boekje te „visiteren ende naer hun goetduncken in den druck te geeven" (Acta van 28 Junij 1639). In de Acta van 11 Oct. 1639 staat: „Ds Courtenius heeft uyt den name van sijn dochter, weduwe van sal. Radaeus, den Classi geoffereert het boexken van de grouwelen der Wederdooperen, by D. Radaeum gestelt, waervoor ende voor andere diensten hem toegevoeght sijn 36 guldens".

Herhaaldelijk moest de Classe aandringen op het houden van „de namiddaeghsche predicatieën" op den Zondag. Verscheiden predikanten toonden daarin „groote sloffícheyt." Voor een goed deel was dat te wijten aan de „Officieren, die veele dingen op de sabbatthen toelieten (als coopen en vercoopen, ryden en mennen, wyen en plocken, bier opslaen, drincken in de herbergen etc.), waerdeur de luyden uyt de kercke gehouden ende also de predicanten sonder toehoorders gevonden" werden. Men besloot dan ook daarover de officieren aan te spreken, maar de predikanten werden mede vermaand om hunnen schuldigen plicht te doen en de nalatigen bedreigd „met suspensie" (Acta van Junij 1624, Oct. 1629, Apr. 1630, Julij 1638, April 1644).

In 1623 werd door de Classe „met de meesten stemmen" beslo-

ten „den dach der besnydinge ende den dach der hemelvaert Christi eenparig te onderhouden", maar men vond goed aan ieder de vrijheid te laten om op die dagen eens of tweemaal te preeken. De nalatige zou „de Classicale censure onderworpen sijn."

Tot de personen, die door de Broederen der Classe werden geëxamineerd, behoorde Wilhelmus Abbesteegh, „preparatorie geëxamineert by de Classe van Rotterdam". Deze jonge man zou „voor domestique predicant by den Heer Ambassadeur Langerack in Vranckrijck gebruyckt worden" en onderging den 7 Dec. 1627 te Brielle 't vereischte examen. De BB. „hadden wel gewenscht dat hy, insonderheyt ten aensien van de gelegenheyt syner beroepinge, wat beter hadde gefondeert geweest dan men uyt syne antwoorden hadde vernomen", maar hopende dat hij, in dienst zijnde, „in het stuck der leere toenemen" zou, werd hij door de Classe „totten kerckendienst toegelaten".

Toen het de beurt van de Classe van Voorne en Putten was om iemand te „deputeren tot vervullinge van den kerckendienst int leger", droeg zij in April 1630 aan „de kercke van den Briel" op één harer predikanten daartoe te nomineeren. Ds. Placcardus werd genomineerd, maar deze Brielsche leeraar stierf en in Oct. 1630 bepaalde de Classe dat Ds. Azarias Justini Peudevin, predikant te Hekelingen, zou „treden (soot de noot vereyschte) in de plaetse Placcardi." De diensten van dezen leeraar werden in 't leger gevorderd. In de Acta van Nov. 1631 leest men: „D. Asarias Justini is over den legerdienst, nomine Classis van hem gedaen in alle getrouwicheyt ende vromicheyt sijns levens", blijkende uit de attestatie „aen hem gegeven ende by den Graeff van Solms onderteyckent, met groot genoegen bedanct." In Oct. 1640 werd door de Classe „ordre gestelt op den legerdienst van het toecomende jaer", en „daertoe" werd „gedeputeert D. Adrianus Hasius, en by sieckte, sucht of andersins D. Petrus Magerus". In April 1641 werd „de credentie voor D. Hasius om nae het leger te gaen, gelesen, geprobeert en geteeckent."

Thans volgt wat 't Notulenboek vermeldt betreffende de predikanten der gemeenten.

ABBENBROEK.

In 1625 werd de wensch te kennen gegeven aan de Classe dat J. de Coster mocht worden verplaatst. Acta van 10 April 1625: „De credentie der kercke van Abbenbrouck versoeckt aen de Classe, dat de Gedeputeerde metten eersten aldaer mochten comen (om) visitatie te doen. So is oock gelesen eenen brief van Willem Claesse ende Lodewijck Dierixse, by dewelcke sy versoecken dat D. Costerus mochte worden getransporteert ende haere plaetse met eenen anderen voorsien, gelijck sulcx (so sy seggen) by den Heer Bailliu ende schepenen mitsgaders den kerckenraedt op den 25en January laetstleden eendrachtelick is geresolveert. Hierop deliberatie genomen hebbende, sijn gedeputeert om de kercke te visiteren Azarias, Florianus, C. Simonsze, Fleurkens ende D. Thomasze."

Men leest verder niets van de zaak. De Coster bleef te Abbenbroek werkzaam. Van hem staat in de Acta van 18 Nov. 1625 genotuleerd, dat hij aan de Broeders der Classe de vraag deed „of hy swinters voor den middagh wel soude meugen doopen ende trouwen?" Het oordeel der Broederen was: „afslaen sooveel meugelick is ende doen totte meeste stichtinge syner kercke."

Costerus, in 1629 „tot eenen hoogen ouderdom gecomen sijnde ende sichselven swack ende onbequaem vindende in den dienst langer te continueren", verzocht aan de Classe zijn ontslag. Nadat hij dat verzoek had gedaan, kwam er eenige verbetering in zijn toestand en de Classe hield de zaak slepende. Den 9den Julij 1631 herhaalde hij, „seer verswact" zijnde, zijn verzoek, en „volcomentlick versekert van syne gelegentheyt", besloot de Classe te doen wat hij wenschte. In de Acta van 25 Nov. 1631 staat: „D. Costerus heeft op het vervolgen ende versouck syne dimissie van den Classe becomen etc." De man had niet lang genot van zijn emeritaat. In de Acta van 4 Oct. 1633 is sprake van zijn weduwe. Hij zal reeds in 1632 gestorven zijn. In de Acta van 23 April 1632 leest men: „Also D. Costeri attestatie was versuymt te schryven, is deselve tegenwoordich aen syne dochter behandight."

De opvolger van Costerus was Samuel Canin of Caninus. In

1630 werd hij door de Classe „voor gerecommandeert" aangenomen. Acta van 15 Oct. 1630: „Sijn in de vergaderinge verschenen Samuel Caninus, Salomon Echtenius ende Anthonius Ubelmannus, versouckende voor gerecommandeert van den Classe aengenomen ende by gelegenheyt totten dienst des Goddel. woordts gevordert te worden. De Vergaderinge, hierop lettende, heeft henlieden voorgehouden de Classicale acte, gestelt in den Briel op den 24 Aprilis 1629, sprekende dat men voortaen niemant voor gerecommandeert en sal aennemen, tensy sy alvoren beloven in de Classe te comen wonen. Ende gevraeght sijnde, of sy begeerich waren sulx na te comen? heeft Canin geantwoordt ja. De andere, dat sy in desen haers selffs niet en waren, maer wilden hetselvige gaerne aen hare Maecenates versoecken, ende so sy tot dien eynde verloff conden becomen, willigh en bereydt daertoe te sijn. [1]) Hierop hebben de Broeders hare attestatiën gesien, hare gaven gehoort ende, den inhoudt van de acte voorseyt voldaen wordende, voor gerecommandeert aengenomen." [2])

In de Acta der buitengewone vergadering, 25 Nov. 1631 te Brielle gehouden, staat: „De beroupinge, op D. Canin van die van Abbenbrouck ingebracht, gelesen ende by den beroupbrieff op D. Costerum vergeleken, is bevonden notoirlick tot inversie van trecht der kercken daermede te stryden ende met meerder misslagen vervult. Alhoewel nochtans de eerw. Vergaderinge op dien haer misnoegen heeft geopenbaert ende niet dan by tolerantie en goet vertrouwen, die se heeft, van verbeteringe, toegelaten. Oversulx,

1) Betreffende Echtenius leest men in de Acta van 29 April 1631: „Salomon Echtenius, die van sijn alimentatie by de Heeren van Amsterdam is berooft uyt occasie van dat hy by haer verloff versocht heeft om in dit Classe te comen wonen, is toegestaen dat hy, hoewel buyten het Classe hem onthoudende, evenwel voor gerecommandeert sal worden gehouden, sonder dattet selve in consequentie getrocken worde."

2) Op deze aanteekening volgt in de Acta: „Is ter occasie van desen geresolveert ende geordonneert, opdat het getal der Candidates niet al te groot en worde, dat men voortaen een sekèr getal in dese Classe sal houden voor gerecommandeerde, namelijck tottet getal van vieren toe, boven dewelcke men niet en sal (immers niet lichtelijck) comen, maer wel daerbeneden blyven".

tensy desen tegenwoordigen beroupbrief in kerckelicke ordre, als betaemt, werde verandert onder het beleydt der Gedeputeerde des Classis, geassisteert met D. Praeside, geensins can geapprobeert werden. De kercke sal ondertusschen van D. Canin bedient worden." In de Acta van 20 April 1632: „Sijn in de vergaderinge verschenen Willem Claesse, ouderling tot Abbenbrouck, ende den E. Heer Joncker Pr. Vanevelt, Bailliu van de drie deelen aldaer, versouckende dat de beroupinge, van hare E. E. gedaen op D. Samuel Canin, van de E. Broeders des Classis toegestaen ende bevordert werde, ende dat sy mochten hooren syne propositie alsmede het examen, dat aen synen persoon soude geschieden. Op welck versouck de voorseyde beroupinge is ingesien ende voorgelesen ende bevonden 't beroup also geschiedt te sijn, dat de E. E. Heeren Jonckers van Abbenbrouck alsmede de wethouders met den kerckenraedt aldaer deselve in sulcker vougen gedaen hadden, als waren sy maer één collegie of vergaderinge, daer nochtans de Schrifture de kercke ende politie onderscheydet, de kercke de beroupinge ende de politie de approbatie toeschrijft; ende hier oock also naer ordre der kercke hadde behooren te geschieden. Doch verstaende van de E. Broeders, die in de extraordinare vergaderinge op den 25n November in den Briel waren gelastet om in Abbenbrouck te bevorderen, dat de beroupinge na ordre der kercken mocht gedaen worden, het niet verder en hadden connen brengen dan in sodaniger maniere ende forme als de beroupinge Costeri gestelt was. Verstonden mede uyt de Gedeputeerde Broederen ad illam causam uyt de kerckenraedt van Abbenbrouck verstaen te hebben dat, alhoewel de beroupinge soo polityc by geschrifte gestelt was, nochtans haren oorsprong uyt de kercke hadde: so is na ommevrage ende rype deliberatie goetgevonden, alsoot voor desen tijdt niet verder heeft connen gebracht worden, nu synen voortgang om redenen te laten hebben ende alsulcx die van Abbenbrouck beleefdelick aenseggen. Oock goetgevonden op de beroupinge te stellen, dat deselve op soodanige wyse wordt toegestaen van de E. Classe als op de beroupinge staet uytgedruct, dat se in toecomende tyden hare predicanten sullen beroupen na de gewoonlicke ordre der kercke."

Canin deed eene propositie en werd met goed gevolg geëxamineerd. Zijne bevestiging werd vastgesteld op 9 Mei 1632.

In 1640 en 1641 waren er oneenigheden te Abbenbroek, waarin de predikant betrokken was en die de verkiezing van een nieuwen kerkeraad wenschelijk maakten. Op de hand van den predikant was „Gillis der Kinderen balliu van de drie vierdeparten van de Heerlijckheyt tot Abbenbrouck." Tegen hem over stond de schoolmeester Cornelis Jansze. Nadat de partijen door de zorg der Classe waren verzoend, brak de oneenigheid opnieuw uit en werd de predikant beschuldigd „de versoening gebroocken" te hebben. Ook werd hem ten laste gelegd dat hij met den baljuw „op den wagen gereden" en „dagelix" met hem omgang had en „dat de Bailliu ten avontmael van hem was toegelaten, naedat des Baillus dienstmaecht hem, Canijn, geclaecht hadde het gewelt van vercrachting, haer van den Bailliu aengedaen." Aan 't verzoek dat Canin mocht worden verplaatst, gaf de Classe geen gehoor, maar zij ontwierp een project van amnestie, dat aangenomen werd. „In facie Classis" werd „de vrede met onderlinge hanttastinge geconfirmeert." Men zie over de oneenigheden de Acta van 17 April, 26 Junij en 3 Oct. 1640, en 9 April 1641.

In de vergadering van 20 Oct. 1643 stelde Canin „uyt naam van sijn kercke voor de groote schade, die sijn plaats van Abbenbroeck onlanghs door den brant geleden hadde en versocht datter een collecte by de respective kercken mochte gedaan worden tot soulagement van sommige arme huysgesinnen". De Classe stelde eene beslissing uit, daar zij eerst zekerheid wilde hebben „dat sulks soude gedaan worden ook met weten en uyt last van den Magistraat der plaatse". (*Wordt vervolgd.*)

TAAL- EN LETTERKUNDE.

NALEZINGEN

OP OUDEMANS' MIDDENNED. WOORDENBOEK

DOOR

A. M. MOLENAAR [1]).

Vingertepelen. Indoopen met de vingers. — Klioos Kraam, 206:

Uyt schraler schrijfpijp docht dringt deez' door 't *vingerteep'len*
In 't nat swart, langs 't droog wit. —

Vincken. Slaan als een vink. — Den Nederd. Helicon, 234:

— 't vrolijc vederschoon, veelverwigh vlucht-gediert,
Dat in 't geboomt springt, singt, *vinct*, quinct, en tiereliert.

Vincken vanghen. Luieren. — Duyfk. ende Willem. Pelgrimagie, 35: Sy spelen al ende ligghen altemets wat achter den dyck *vincken vanghen*, komense heden niet soo komense morghen.

Vitie. Gebrek. — De Casteleyn, Konst v. Rethorycke, 20:

Om een kleen *vitie* en wilt niet vertsaghen,
Een kleen smette en mach maer kleenelick inderen.

Vijven (*Met*) *tellen.* Grooten staat voeren? [2]) — De Casteleyn, Konst v. Rethorycke, 11:

Ghy zijt dan ter hooghster eeren ghestelt,
Op gauden pilaren zietmen dijn tomme staen,
Tes al *met vijven* datmen thuwent *telt.*

Vlaey. Mooipraatster. — Meulewels, Timon Misanthropos, 10:

Onraedsaem dant, sottin, ghy averrechtsche daey,
Ghy dulle Kallemoey en opghetoyde *vlaey.*

---

1) Vervolg van Nav. XLVIII, blz. 692.

2) Verg.: Gheurtz, Adagia ofte spreekw. 1552, blz. 76. Aangeh. bij Harrebomée. Dl II, blz. 379, 2e kol. RED.

Vladen. Vleien. — Van der Cruycen, De Spreeckw. van Salomon, 289:

Als dat hy om het gout, een ander *vlaet* en stroopt.

De *Bijdrage* heeft het woord in denzelfden zin uit Meyer opgeteekend, doch zonder voorbeeld.

Vlaken. Flikkeren. — Kausler, Denkmäler, I, 265:

Als tconmun sach *vlaken tfier*,
Liepen si als liede onghier
Up den grave, ende up de sine.

Vleybecken. Trekkebekken, liefkozen. — Houwaert, Lusthof der Maechden, II, 18:

En Cygnus met zyne sneeu-witte swanen
Beginnen te paren, en te *vleybecken.*

Vleckeren. Flikkeren. — Poirters, Het Duyfken in de Steenrots, 201:

Dan sal de croon van d'eeuwicheyt,
Vol diamanten ingeleyt,
Staen *vleckeren* u boven 't hooft.

Vleughelen. Vleugels geven aan. — A. Rodenburgh, Trouwen Batavier, 48:

Lief *vleughelden* mijn hoop, en leerden heur hoogh vlieghen,
Wijd van de laghe aerd om my in slaep te wieghen.

De *Bijdrage* heeft het woord in den meer gewonen zin van: binden.

Vleus. Fluks. — Antw. Spelen van Sinne, 302:

Ick hope ghy seer *vleus* sult troost ontfanghen.

Uit Plantijn heeft de *Bijdrage* dezen vorm opgenomen, doch zonder bewijsplaats.

Vliten (*Hem*). Zich bevlijtigen. Huydecoper op Melis Stoke, III. 299: Zoe wie der fermerien pleghet, die sel *hem* des *vliten* dat hi al den Broederen ghelike wale toezie.

Vlitighen (*Hem*). Zich bevlijtigen. — Van Iterson, Stemmen uit den Voortijd, 59: Wie ghenade... wil vercrighen ende behouden, die *vlitighe hem* tot oetmoedicheyt.

Vloeyen. Vloeien, overvloeien van. — Rott. Spelen van Sinne, 264:

Tlandt *vloeyde* honich en melk, zoo wilde Godt tonen
Syn groote goetheyt over hunlieden present.

Vlock. Schapen? — Rodenburgh, Melibea, III. 13:

Doch dickwils spreken wel de Herders met hun Lamm'ren,
Ja gh'looven dat het Veed' hun droeve klacht verstaet,
En vaeck inbeelden dat het *vlock* hun knabb'lingh laet.

Indien ik deze plaats wel versta, dan gebruikt Rodenburgh hier *vlok*, als collectief, voor de dieren, die vlokken hebben. De *Bijdrage* heeft een plaats uit Vondel, waarin *vlok* in den zin van: wol, vacht wordt gebezigd. De overgang van beteekenis zou dan kunnen zijn: vlok voor vlokken; dit voor de plaats, waar deze zich bevinden, de vacht, en dit laatste voor het dier, dat met zulk een vacht is bedekt.

Vloyen. Vleien [1]). — Rodenburgh, Vrou Jacoba, 95:

Pluymstrijkers *vloyen* staech; al sijn de daeden bloedigh,
Sy loven het bedrijf —

Vlots. Pas. — Van Rijssele, Spieghel der minnen, 37:

Hy souder om lachen,
Als een merrye die *vlots* gars gegeten heeft.

Vluggen. Vluchten. — Heyns, Bartas' Wercken, I, II, 124:

Soo dat hy door 't geluyt de bergen dede *vluggen*,
De bossen hooren toe, de Hem'len wederruggen.

Vlugs. Fluks. — Six v. Chandelier, Psalm 62, vers 6:

Sy werden lichter altemaal,
Dan d'ydelheit, *vlugs* opgewoogen.

Vluister. Gloed. -- Severijn, Mengelingen, II, 104:

— Sie haer bey te moe,
Hoe langs hoe feller
Aen 't gloejen. Dat geen zaet' dien *vluister* blus.

Vlusch. Fluks. -- Reinaert, vers 52 84:

Bellijn en bracht ons min no mee
Dan Cuwaerts hooft.
Dat ic *vlusch* op hem wrac.

Vodde 1°. Slecht man. — Erasmus, Colloq. Famil., 603 waar Pam-

---

1) In verband met het „bloedighe" zou men hier allicht denken aan vlooien vangen. RED.

philus tot Maria zegt: Soo dat ghy op eenen *vodd'* ergen sult verlieven, die nochtans u niet weder en sal beminnen.

2°. Lichte vrouw. — Van Zevecote, Gedichten, 40:

Zy seyde dat in 't bosch een dertel hoer verkeerde,
— en tot noch meer bescheyt
Heeft zy my ook den naèm van dese *vod'* geseyt.

Voddery. Slechtheid. — Moons, Sedel. Vermaecktonneel, 47: Om dat ghy in ledigheyt in dronkenschap, en in ander *voddery* u tijdtverdryf hebt ghenomen.

Voddevaar. Slechtaard. — Schimp- en Hekeldichten, 258:

Al was Barend alleen de eerlijkste kramer van onzen tijt,
En al zijn medebroederen *voddevaars* van bedorve credijt.

Voederaar. Fourageur. — De Roman der Lorreinen, 48:

Her Vrederec, geloeft mi das,
Verkinde wel dat *voederaren*
Waren diere quamen gevaren
Ute den heere —

Voederie. Voeder. — Maerlant, Spieg. Historiael, II, 359:

Gheboot die coninc ende hiet,
Dat men daer name els niet
Dan gras ende *voederien.*

Voederin. Voedster. — Vlaerd. Redenr. bergh, 68:

Ick ben slechts een gave u tot een *voederin*,
Die van my zelven niet en hebbe tot vermeeren.

Voedigh zijn. Voeden, onderhouden. — Vlaerd. Redenr. bergh, 66:

Den Ambachtsman in sijn werk zietmen voorspoedigh
Wijf en Kinders *voedigh zijn* minzaem in vrede.

Vouchtbarich. Geschikt, voordeelig. — Vlaerd. Redenr. bergh, 249:

G'lijck Nijls spreng-ader 't gantsch Egypten vruchtrijck voet,
Nootwendich vorderlijck, so voor haer lant *vouchtbarich*,
Dat hun gemene heyl nut zijnde en mewarich,
Verrijckende tot vreucht met leven wel gemoet.

Voeragie. Voering. — Leven van Marcus Aurelius, 189:

Met die *voeragien* (die ghy my ghesonden hebt) gae ick gevoeyert, van u laken gecleedt... ick schreef u om twelf vellekens, ende ghy seyndt my twelf dozijnen.

Voet nemen. Vasten voet krijgen. — Vlaerd. Redenr. bergh, 359:

— oock sonder twist te leeren
Dat sy van Eyghen-zin en meer dwael-puncten keeren,
So doende sal d'Eendracht en liefd' weer *nemen voet.*

Voetelen. Flink aanstappen. — Van Hildegaersberch, Gedichten, 240:

Die gheen, die lopen comt van verren,
Ende *voetelt* wel, die wint sijn maet,
Bet dan een die effen gaet.

Voetvutsel. Voetveeg. — Houwaert, Lusthof der Maechden, II, 94:

— is hy van doen voortaen thuys ghebleven,
En hij heeft mij als een *voetvutsel* veracht.

Voetsstormer. Voetknecht? — Vlaerd. Redenr. bergh, 115:

Vromigheyts nut en noot sal oock blijcken,
Als men wel overleyt deze *voetsstormers* deugd,
Die heerst en gehoorzaemt zijn bey door haer verheucht,
Veylich en vol geneucht ist lant daer sy voor stryt.

Alleen op den gis, met het oog op het verband, stel ik deze beteekenis ter neer. Indien ik dwaal, wie wijst mij terecht?

Vochtel. Degen. — Werken van Rabelais, I, 565: Als ik maar mijn hakmes of *vochtel* in de vuyst had.

Voldadigen. Volbrengen. — Marnix, Het Lofsanck Davids (achter de Psalmen), vs. 25:

Daerom dijn woirt nu oock, o God, *voldadig*,
Het woirt gegaen uyt dynen eygen mont.

Voldoenenheyt. Zucht om te voldoen. — Hooft, Leven van Henrik den Grooten, 106:

Doch, wild' het alzo ten eersten aanstaan niet vallen, nochte Clement de achtste... over zo een zaak heen loopen, zonder die met den Koning van Spanjen te overleggen; gelijk de *voldoenentheyt* is onder Vorsten, die den naam zoeken van elkanderen wel te verstaan.

Voldoenigheyt. Idem, gunstbewijs. — Hooft, Nederl. Historien, 848: Hij verzocht, eerst door zijnen geheymschryver Quinsay, den Prins van Oranje hem te geleyden, daar naa, zelf komende, als uit *voldoenigheyt* en eerbiedenis, in zijn slaapkamer.

Volhaerdich. Met volharding. — Vlaerd. Redenr. bergh, 270:

— trecken aen eene zeel,
D'een herwaerts, d'ander gints, hertneckich en *volhaerdich.*

Volherdelike. dem. — Van Iterson, Stemmen uit den Voortijd, 80: Nyemant en sal ghecroent werden dan die *volherdelike* strijt.

Vollaert ? [1]) — De Castelyn, Konst v. Rethorycke, 183:

Cocorullen, op alle kinderen dach.
Waer blijft ghy schoon Lief? Kijckt ute tkomt al.
Ik zou u eenen *vollaert* gheven; maer ick en zal.

Aldaar, 184:

Zietse my staen kiken de leelicke elckere,
Sy beghint haer naer den man te rasschene.
Mach sy niet wel eenen *vollaert* wachten? Ja sy zekere
Haer schotels staen van Kersdagh noch te wasschene.

Het is mij onmogelijk zelfs een gissing naar de beteekenis van dit woord te wagen. Wie ontsteekt hier het licht?

Volstaden. Volkomen gestand doen. — Marnix, Psalm 22, vs 26:

Voor 't heylich volck mijn g'loften nu voortaen
Wil ick *volstaden.*

Volstadigen. Volstandig doen zijn. — Dezelfde, Psalm 33: Inhout: Met bede dat hy in de selve (goetgunstigheyt) wil *volstadigen.*

Vondich. Listig. — Vlaerd. Redenr. bergh, 251:

— maer hun eygen wysheyt *vondich*,
Die zoeckt al oneenschap door seckten vals en zondich,
Waer door 't Gemene volk des lants vryheyt meed' quelt.

Vonken. 1°. Glimmen. — Meijer, De Gramschap, 145:

---

1) *Volaard*, *vollaard.* Koekbrood. De Bo, Westvl. idioticon, blz. 1157. — *Volart.* Gâteau flam. Godefroy, Dict. de l'anc. langue franç, VIII. Kan dit soms hier dienen? RED.

Het vier schijnt wel verdooft, maer 't blijft van binnen *vonken.*

2°. Schitteren. — Van Ghistele, Aeneas, fol. 21 recto:

— de dubbele kroone die men zach *voncken.*
Met diverse gesteente, een koninghinne weerdich.

Voncksel. Brandstof. — Valentijn, Werken van Ovidus, II, 178: (Sy) liet 't hout en *vonksel* bij de hand brengen, en stak den brant daar in.

Voock. ? Const-thoon. Juweel, 357:

Ach, ach, ach, hier ben ick oock:
Hier is wonder te quicken
Menighen armen *voock.*

Daar mij het werkje niet meer ter hand is en ik dus den samenhang niet kan nagaan, vraag ik naar de beteekenis van dit woord, dat mij uit die enkele vrij onvolledige aanhaling niet duidelijk is.

Voerachten. Voorbestemmen. — Maerlant, Spieg. Historiael, II, 226:

An wien so God hevet versien
Dattem enege dinc sal gescien,
Eist hemelrike, eist de helle,
Hets omme niet dat hi hem quelle;
Es hi ter bliscap *voeracht*,
Hi moeter toe met alder cracht.

Voorbiddig. In het gebed tusschentredend. — Vlaerd. Redenr. bergh, 77:

— dat Godt my ten rechten komt plagen
Met sterfte en diere tyden, die hy ook kan
Alst hem belieft, door *voorbiddig* klagen,
Ons weder afnemen, en bevryden daer van.

Voorby slinderen. Voorbijkabbelen. — Houwaert, Lusthof der Maechden, I, 7:

Den quellijcken Godt van de Droomen koen
Met Morpheus noch Phantases zijn kinderen,
En quamen my dien nacht niet hinderen,
Maer door Lethe zoetelijck *voorby slinderen*,
Heb ick alle swaermoedicheyt vergheten.

Voerdeel. Voordeelig? [1]) — Delftsche Bijbel van 1477, Jesus Sirach,

1) Voordeelder hant. Verg.: mnl. Voorder hant = bovenhand. Zou dit hier niet beter passen? RED.

25, vs. 26: Heeft een wijf die *voerdeelder* hant: so ist si haren man contrari.

De *Bijdrage* heeft het woord als substantief, met de beteekenis van: voorrecht.

Voorderen. Vooruitbrengen. — Levens van Plutarchus, fol. 111:

Burgeren die lust hadden haer selven te *voorderen.*

Voorhoedicheyt. Behoedzaamheid. — Houwaert, Lusth. der Maechden, II, 937:

Aen diversche beesten leeren wy *voorhoedicheyt,*
Want sy in haer jeucht en in voorspoedicheyt
Continentie en mate ghebruycken certeyn.

Voirkundighen. Verkondigen. — Vaderboeck, fol. 89 verso: Dat dye heylighe twaalf apostelen *voirkundichden* die godlike ghenaden.

Voorzeg. Voorzegging. — Vlaerd. Redenr. bergh, 81:

— maer als sy hoogmoedig begeerden
Een Koning, alzo alle heydenen waren gewent,
Sy mosten (na 't *voorzeg*) veeltijt sijn woederye heerden.

Voorspoedigen. Voorspoedig maken. — Bekker, Betov. Wereld, II. 176: Of God sijnen oorlogh tegen de Sijriers *voorspoedigen soude.*

Voor-steken. Vooruithelpen? [1]) — Vlaerd. Redenr. bergh, 238:

Sal ick dan met Gewelt vertroude Vrede breken?
In dexel van een vriendt mijn vyant gaen *voor-steken*
Ut bose Tyranny en door onkundts bedroch,
So zuygen uyt u borst het vergiftige zoch?

Slechts bij gissing geef ik deze verklaring. Wie geeft, des noodig, een betere?

Voorteem. Voorafspraak. — Valentijn, Werken van Ovidius, II, 153: 'K sal alle woorden-cier en nette ordre nalaten, om u met geen langen *voorteem* op te houden.

Voortspruchtelen. Voortspruiten. — Berkhey, Nat. Hist. van Holland, VII. 41: De bloedvaatjes, die... uit de onderbuiksche vaten *voortspruchtelen.*

---

1) Verg.: mnl.: versteken = verdrijven, verachten, verstooten, te kort doen. RED.

Voorttrappen. Vooruitgaan. Vlaerd. Redenr. bergh, 384:

Waer blijf dy Broerken
Dat ghy niet *voort* en *trapt?*

Voerwachten. In acht nemen. — Delftsche Bijbel, Josua 23, vs. 11: Dit *voerwacht* alte naersteliken dat ghi den here uwen god mint.

Voorwenden. Toevoegen — Vlaerd. Redenr. bergh, Voorrede, 13:

Waer op hy d' onbekende
Dit (het rijmpje) *voorwende.*
Wel, wel, ick sal het Dicht na mijn Weun-stede smeden,
En so d'Inweunders zijn, sal ick den sin bereden.

Voorwikken. (Door wiggelarij) voorspellen. — Valentijn, Werken van Ovidius, III, 158: Dit *voorwikte* ik niet door veselen van schapen ingewand.

Voorwickinghe. Voorspelling. — Levens van Plutarchus, folio 444 verso Door Hemelsche gesichten ende teykenen, ende door *voorwickinghe* der offerhanden.

Vordelen. Doet vorderen. — Oudaan, Poëzy, II, 237:

Dat stut, versterkt, en *vordelt*
Op den weg, om voort
Geschoeit, geschort, gegordelt
T' openen de poort.

Vorden. Vorderen. — Koddige Opschriften, II, 222:

Ik schilder, wat de nood *vordt*,
Aan Huysen, en aan Uithangbordt.

Vorich. Voorheen. — Vlaerd. Redenr. bergh, 182:

— Gemerckt d' Atheensche stadt
Die blijft hertneckich stout, by al hetgene dat
Sy *vorich* heeft gedaen. —

Vreder. Bemiddelaar. — Van Alkemade, Beschr. van Briele, I, 334: Om te verhoeden onvreden, so heeft die eerbair Stede hair doen versorgen van *vreders.*

Vredighen. Bevredigen. — Const-Riick Beroep, 107:

Want 't swerelts schijn, rijcdom, eer, staten, prachtich
D' hong'righe ziel, *vredighen*, noch versaen.

Vreckaert. Vrek. — Const-thoon. Juweel, 32:

> Siet daer dien *vreckaert*, die hem heeft gaen verchieren,
> In costlicke cleed'ren, blinckend' van Silver, en Gout.

Vreuchdich. Vroolijk. — Vlaerd. Redenr. bergh, 26:

> Het lacht soo lieffelijck, het toont hem alsoo *vreuchdich.*

Vribbelen. Beven. [1]) — Bernagie, Bel. Jonker, 28:

> Zie hy eens *vribbelen* hoe staat hem dat (schrijven) ter hand.

Vriese. ? — Antw. Spelen van Sinne, 73:

> Daer ghy om verteirt hebt, als sulcken pleghen fier
> Ghelt en goet, landt en sant, dwelck den moet doet sincken,
> Midts dat u de *vriesen* noch niet en crincken,
> Sorght veur gheen Cleeren, als vreckaerts int keuren mal.

Dryd. Refereynen, 70:

> Denckt die veel reyst heeft zelden syn ghemack,
> Wij komen in huysen daarmen armoede aenschout,
> Oft daer dickmael wel is een onghedeckt dack,
> En ick ben zoo kies, zie ick erghens op een lack,
> Ick slaep liever op een banck, dan by ziecke *vriesen*,
> Want men zal van twee quaden 't beste kiesen.

De *Bijdrage* heeft een plaats uit Stoke, waarin *vriese* vorst beteekent. Deze verklaring past wel op de eerste door mij aangehaalde plaats, op de tweede echter niet. Wat beteekent het woord daar? Is het soms de volksnaam. En wordt er dan op de stugheid van het karakter der bevolking, in verband met de (toenmalige) onherbergzaamheid der landstreek gedoeld?

Vrij-geleffel. Minnepraat. — Valentijn, Werken van Ovidius, I, 201: 'T voegt niet dat welspreekende vrijers onder 't *vrij-geleffel* stadhuiswoorden dreunen.

Vrindsaem. Vriendelijk. — Houwaert, Lusthof der Maechden, II, 89:

> Theseus veel beleefder en *vrindsamer* was,
> Die Ariadne verliet op de Zee-platen.

---

1) Verg: De Bo, Westvl. idicticon i. v.: wribbelen = iets tusschen de vingers heen en weêr of stukwrijven. RED.

Vridselen. Draaien, spartelen. — Van Merwede, Uyth. Oorlog, 134:

Als eenig vorentje, dat Maes of Merwe teelt,
Dat 't *vridslend* aes behaegt, maer met den hengel speelt.

Vrochtelijc. Vreeselijk. — Lancelot, Boeck III, vers 20851:

Elc vinc tsinen swerde saen
Ende gingen *vrochtelijc* slage slaen.

Vroedich. Verstandig. — Vlaerd. Redenr. bergh, 58:

So moet de eendracht *vroedich*
Macht, minn', die door haer hant, bloeyt,
Weesen bly, onbeswaart.

Vrouvuylcken. Jonge vrouw, vrouwvolkje? — Antw. Spelen van Sinne, 593:

Comt oock *vrouvuylckens* die wonder brouwen,
Bestelt u ghelt liever dobbel dan inckele,
En wilt vrijmoedich met vruechden aenschouwen,
Hoe elck ghestoffeert heeft sinen winckele.

Vuer-vorst. Eigenlijk: viervorst, hier: vorst. — Const-Riicke Beroep, 29:

Soo heeft hy uyt ghenaed, —
Wt Jesse stamm' verweckt, den *Vuer-vorst* en Heylandt.

Vuylen (*Het wilter*). Het zal er spannen [1]). — Const-thoon. Juweel, 281:

Eyghen-eere.
Wat dunckt u neef?
Onbermhertighe.
Het wilter vuylen.
Hoe was sy op haer dreef.
Eyghen-eere.
Wat dunckt u neef?
Onbermhertighe.
Die loose teef,
Deed' hem schier huylen.

1) Verg.: Tuinman, Spreekw. I, nal. blz. 16, die 't verklaart door: bekaaid (bekakt) afkomen. RED.

Eyghen-eere.
Wat dunckt u neef?
Onbarmhertighe.
Het wilter vuylen,
Sy klopt hem buylen, en blutsen aen 't hooft.

Vulcheinsen. Ten einde toe doorbrengen. — De Casteleyn, Konst v. Rhetorycke, 92:

Den tyt die u gaf God vanden throone
Zonder meer en nauwelick mueghdy *vul cheinsen.*
Hoe machtigh, hoe weeldigh, hoe gent van persoone
Vander doot en meughdy appeleren noch deinsen.

Vulhandich. Vol. — De Casteleyn, Konst v. Rethorycke, 78:

Dinen even Kersten meinsche niet en versmaedt,
Bemint uwen viand, t' allen termijne,
Zo wert u schuere *vulhandich* en verzaedt:
En u perssen overvloedigh van den wijne.

(*Wordt vervolgd.*)

BILDERDIJKIANA

DOOR

H. DE JAGER. 1)

XXXIII.

„Schets der aanspraak", door Bilderdijk gehouden bij de opening der buitengewone vergadering der 2de Klasse van het Kon. Instituut op den 27sten April 1809. 2)

Eer wy tot deze onze bestemde verrichtingen overgaan, eene

1) Vervolg van Nav. XLVIII, blz. 679. — In art. XII heb ik, sprekende over Fr. Schluijmer, verzuimd te vermelden, dat in deel III der *Brieven* van Bilderdijk, blz. 300 en volgg. 4 brieven voorkomen, gericht aan Fr. Schluymer te Amsterdam. Van meening, dat hij nog ongedrukt was, nam ik in art. X een brief aan Tollens op. Dat ik mij vergist heb, blijkt uit hetzelfde deel der Brieven, bl. 66.

2) Medegedeeld naar 't concept des Dichters, in mijn bezit.

korte voordracht te doen betreffende den werklijken staat dezer Klasse, en wat uit hare gesteltenis voortvloeit, en (S. M.) in alles wat ons dit oogenblik te doen staat in 't oog gehouden dient te worden, ja, ons hoofdzakelijk (zoo niet eeniglijk) te geleiden.

Gy allen kent den *omvang van de voorwerpen* onzer Klasse, de *veelvuldige takken*, waar in zy zich uitbreiden, en de talrijkheid der bezigheden welke zy ons opleggen. (Ik beroep my op de rapporten over de drie vakken, en dat over 't Woordenboek.) en ik behoef niet te twijfelen, als wy tot de stemming over twee ontbrekende leden overgaan, of Uw aller keuze zal zich vestigen op personen voor dezen arbeid geschikt, en zich door dit punt alleen laten beslissen. Inderdaad, onze Klasse heeft niet noodig zich van praktikale dichters te voorzien. Zy bezit er 9 (ik mag zeggen 10) die als zoodanig bekend staan en naam hebben; de lof derhalve in dit vak wensch ik, dat niet in aanmerking kome, maar in ons klein aantal (klein naar evenredigheid van onzen arbeid) kunnen wy niet genoeg *Taalkenners* vereenigen, en veellicht, hebben wy niet genoeg leden, wier liefhebbery in dit vak de heerschende is.

Maar er is nog een punt, dat hier in aanmerking koomt en van 't alleruiterst gewicht is. Ik zal niet zeggen dat in geene der Klassen van het K. Institut zoodanig eene onevenredigheid plaats vindt, als de omstandigheden in de onze te weeg gebracht hebben, tusschen de *hier gevestigde* en de *Buitenleden.*

Het klinkt misschien vreemd, — indien wy zeggen, dat het dragende houden van het loopende werk daar door allermoeilijkst gemaakt wordt, en vertragingen doet ontstaan, die den arbeid ophoopen, de zaken te rugzetten, de leden mismoedigen, en aan den ijver der Klasse, hare bereidvaardigheid om aan 's Konings verlangen te voldoen, dikwijls als ware 't een verlammenden breidel stellen. Wy hebben tegenwoordig — 8 Leden in Amsterdam, waaronder ik my-zelven stelle. — Ik behoef niet te zeggen, dat dit klein getal van meest al met beslommeringen overladen personen zeer zeldzaam voltallig kan zijn; en wat is het, wanneer wy of met 4 of 5 leden op de gewichtigste punten besluiten moeten — of zaken die dringen sleepende houden? Het is echter iets 8 leden, die by

al hunne overlading goeden wil en werkzaamheid bezitten. Maar een onzer Leden wordt door 't belang zijner gezondheid voor etlijke maanden aan ons onttrokken. Een ander verandert van woonplaats. Wat blijft ons? Ik zelf, mijne Heeren, uitgeput en verzwakt, heb geen hoop meer in uw midden meer te verschijnen, en alle omstandigheden vereenigen zich, om my aan dit Institut te ontscheuren, en indien het sterflot my al spaart, zoo spant alles samen om my op nieuw uit mijn dierbaar Vaderland te rukken, dat my (het blijkt) als een onbruikbaar en als een met zijn veranderd gestel onvereenigbaar ding, weder uitspuwt. Ja wellicht is deze Vergadering de laatste, waar in ik my zal mogen vertoonen.

Daar blijven der Klasse dus 5 eigenlijke (laat het 6 zijn) Amsterdamsche leden over; en daar tegen bezit zy 11 buitenleden. Wy weten 't, en hoe kan het anders, daar nog geene schadeloosstelling voor reiskosten geregeld is (en wanneer dit zijn zal, is onzeker), daar een reis naar Amsterdam voor verre de meesten ongelegen, en schier altijd van opofferingen verzeld is? Wy weten 't, (zeg ik) hoe onregelmatig altijd de verschijning der buitenleden op onze Vergadering zijn moet. — Wy bidden U dus (alle de Amsterdamsche Leden spreken hier door mijn mond) in de behoefte van *hier wonende Leden* te voorzien; en die wel te willen aanmerken als *dringend*, als *gebiedend*, en als een punt, waar van de werkzaamheid dezer Klasse (en grootendeels) afhangt. En dit, terwijl wy hier van onze zijde, om de buitenleden de bywoning der Vergadering gemaklijker te maken, hunne *convenientie* ten aanzien van den dag der Vergadering in zoo verre ter zijde stellen, dat zy de bepaling daar van *op nieuw* aan deze Vergadering stellen, alleenlijk uit aanmerking van het verlangen, door verscheiden der buitenleden getoond.

Wat de verdeeling der werkzaamheden betreft. — Ik zal niet veel moeite behoeven, om lieden van den werkzamen aart en zucht voor de voorwerpen van deze Klasse, als tot wie ik de eer heb te spreken, te overtuigen, dat dit punt dringend is. Weldra moet de Algemeene Vergadering onzer Klasse gehouden worden, en het Publyk zoo wel als Z. M. moet verslag ontfangen van onze ver-

richtingen. 't Voegt ons niet te zeggen, *wy zullen* arbeiden, maar wy *doen het*, wy hebben onze werkzaamheden overwogen, bepaald, verdeeld, en vervullen ze.

Twee verdienstlijke Voorzitters, van een zelfden ijver aangedaan (en wier spoor ik 't my een eer reken even zeer te volgen, als ik hunne warmte voor alles wat groot en loflijk is deele) zijn (de een door zijn vroege en voor ons beklaaglijke dood, de ander door eene hem overvallende ziekte, die den tijd van zijn Voorzitting vervuld heeft,) verhinderd geworden onze Klasse (buitendien, met tusschenkomende voorvallen beladen) in dadelijke en geregelde werkzaamheid te stellen: o Gunt my thands het zonderling genoegen, my die (het zij zonder grootspraak gezegd) sints het oogenblik dat Z. M. na mijne verschooning gehoord te hebben, de voor my harde schoon vereerende uitspraak deed: *gy zult Lid zijn*, door nachten en dagen heen arbeide om in deze Klasse onzen Nationalen roem zoo wel als dien van 's Konings regeering te helpen opheffen: gunt my dat genoegen, van niet af te treden, dan met de bewustheid dat onze Klasse (nevens of boven de anderen) zich gekweten heeft, en haar 1e jaar niet onvruchtbaar is heen gevloten. Geeft, ô geeft dit, aan 't belang des Vaderlands, dat der Letteren; geeft het aan de verwachting van 't algemeen, en die van den goeden, den kunst- en wetenschap kwekenden Koning, die de eer van zijn Rijk in Uw handen gesteld heeft!

XXXIV.

Verslag, door Bilderdijk gedaan aan de Leden der 2de Klasse des Koninklijken Instituuts, bij zijne aftreding als Voorzitter in 1811. [1]

Na gedurende vier achtereen volgende voorzitterschappen, en ten grootsten deele het vijfde dat deze voorafging, en waarin ik als oudste lid den meestal door ziekte verhinderden Ridder Hooft ver-

---

1) Medegedeeld naar het concept des Dichters, in mijn bezit.

ving: na derhalve sedert meer dan twee jaren, ja genoegzaam van de eerste organisatie der Klassen af, de post van voorzitter by de onze bekleed te hebben, geloof ik verplicht te zijn, aan de Klasse en inzonderheid mede aan mijnen waardigen opvolger, een verslag af te leggen niet zoo zeer van het gene tot dus verr' verricht is, als wel van het gene ik in het bestuur der vergaderingen heb getracht te verrichten, en vooral van den staat, waar in ik by 't aftreden de werkzaamheid onzer Klasse omtrent hare drie groote voorwerpen achterlate. Ik acht dit verslag te gewichtiger, naar mate de omvang dier werkzaamheden grooter, de voorbereiding moeilijker, en de toestel omslachtiger is: en ik mag er byvoegen, naar mate de menigte der daarin genoemde en aangenomen, en het zij dan in werking gebrachte, het zij hunnen arbeid volbracht hebbende, het zij slapend gebleven Kommissien, die nog altijd als loopende aan zijn te merken, talrijker is.

De voor ons onvergeetlijke Hinlopen, wien wij altyd betreuren zullen, was begonnen met onzen arbeid in betrekking tot de drie voorwerpen van Taal, Dichtkunst en Hollandsche Geschiedenis te verdeelen, en dienvolgende drie Hoofdkommissien te maken, in twee van welke ik de eer had benoemd te worden. Het eerste verslag van die Kommissien is nog onder zijn voorzitterschap ingebracht, maar dat door zijn ziekte alreeds door den Heer Hooft werd waargenomen. En deze Kommissien zijn alstoen, in zekeren zin, eeuwigdurend verklaard, om dat hun voorwerp in der daad zoodanig was en met het bestaan van de Klasse steeds voortgaan moest.

In dezen stand vond ik het, by het aanvaarden van het voorzitterschap, mijn plicht, de door deze Kommissien voorgedragen en by de Klassen goedgekeurde ontwerpen in werking te brengen. De arbeid werd verdeeld. Ten aanzien der Taalkennis, zoo met opzichte tot het woordenboek, waarvan het den doorluchtigen oprichter van ons lichaam behaagd had, het opstellen en uitvoeren aan ons op te dragen, als ten aanzien der overige punten, die tot ons behoorden. Ten aanzien der Dichtkunst en Welsprekendheid, zoo met opzicht tot de filozofische theorie als de praktikale beschou-

wing, den staat en de voortgang der wetenschap van de kunst en der kunst-zelve. Maar aan het werk der Geschiedenis is het my nooit gelukt een vorm of eenig beloop te kunnen geven. De zonderlinge geest van werkloosheid of liever van tegenwerking tegen den Koning en het Instituut, welke van den aanvang af daarin doorblonk, en waardoor de werkzame aart van onzen Secretaris reeds dadelijk op eene zoo onwettige als verraderlijk listige wijze werd tegengegaan door een ellendigen nietweter, die voor een geleerde wil doorgaan, en de aan onzen landaart zoo eigene lauwheid, wanneer het er op aan koomt om voor iets anders dan geldzaken zich in de bres te stellen, hebben het ruime veld dezer wetenschap tot nog onverdeeld en onafgepaald laten liggen, als behoorde het niet tot ons, of ten minste niet anders dan als een byhangsel.

Naauwlijks, mijne Heeren, was dit verslag gemaakt, of wy werden van wegens den Koning geroepen tot het mededeelen van ons gevoelen over eenige voorwerpen, als by voorbeeld het Tooneelwezen. Dit werk echter liep spoedig af, en zou buiten dit, onzen hoofdarbeid niet vertraagd hebben. Maar van een omslachtiger aart was het werk der bastaardwoorden. Naauwlijks had Z. M. ingezien hoe zeer onze taal door de vermenging van het laffe, stijve, en verstandelooze Hoogduitsch misvormd wierd, of Hy drong op een zuivere taal aan. Men sprak hem toen van de vermenging met Fransche woorden, en hy vatte het reusachtig plan [op] om ons Hollandsch van alle bastaardy te bevrijden. Ik laat daar, of het plan uitvoerlijk was; ik laat daar, of het nuttig was; ik laat daar, of het uitstoten der duizenden van lang gewettigde overnemingen van Fransche kunstwoorden, in den tegenwoordigen zwaai van denkbeelden, in den tegenwoordigen jammerlijken staat van onze taalkennis, iets anders bewerken kon, dan al meer en meer Hoogduitsche spraakvormen, spreekwijzen, en bewoordingen te doen plaats geven, waar van 't Hollandsch hart walgen moest. Ik laat daar eindelijk, of het niet duidelijk denzelfden kleinen, domkoppigen, en Jacobijnsch-despotieken geest kenteekende, die te voren (God beter 't!) een spelkunst door de regeering (quasi) had doen

vaststellen; en met welk inzicht men den geen erg denkenden Koning in dit opzicht verrast had. Wy ontfingen 't bevel, en daar moest aan voldaan worden.

Het zal, vertrouw ik, by het volgend geslacht, tot eer van de Klasse strekken, wanneer uit de daarover by haar ingebrachte en voor de hare aangenomen berichten blijken zal, hoe zy omtrent dit onderwerp gedacht heeft, en hoe zy zich voorstelde het uit te voeren. Deze arbeid moest uit haren aart noodwendig in de handen der Kommissie van het woordenboek vallen, en zoo lang hy duurde, moesten van dit gewichtig werk het oog en het hart afgetrokken worden. Alleen kon men zich veroorloven eenige der Klasse toevertrouwde stukken en Handschriften ten dien einde te doen afschrijven. Maar [door] deze nieuwe Kommissie was te voorzien dat de geregelde en wezendlijker bezigheden voor rijklijk een jaar moesten stilstaan. 1)

Met een ijver, dien ik anderen ten voorbeeld mocht stellen, ontwierp ik het plan des arbeids; nam alles op my, waar anderen zich mede bezwaard achtten, en voerde mijn werk met die onvermoeidheid uit, welke men aan zijn plicht en hart schuldig is. Maar hoe ging het verder? Sommigen deden niets, en eenigen van die leiden eindelijk het masker van wilvaardigheid af, en toonden, ja erkenden openlijk en met ronde woorden, dat zy van den aanvang af in het lidmaatschap van het Instituut een geldmiddel beschouwd hadden, uit hoofde waarvan zy het voor zich aangenomen en voor hunne verwanten en familie bekuipt hadden; maar dat zij, dit falende, hun tijd en arbeid wel aan hunne talrijke rook- en drinkgezelschappen wilden geven, maar aan geen Instituut dat den naam van een Koning aan het voorhoofd droeg, en den luister der Natie met het herstel der wetenschappen en fraaie kunsten bedoelde. Dit laatste kwam met hun smaak en beginsels niet overeen. En na de voorafgegane tijden en de rollen die men had zien spelen, kon niemand zoodanig een belijdenis juist byzonder vreemd vinden.

---

1) Er staat: *doen stilstaan.*

Mijn werk intusschen rondgezonden, kwam zonder eenige aanmerkingen te rug.

Intusschen kwam er arbeid in van eenige anderen. Wy hadden de algemeene woorden by letters verdeeld, byzondere kunstwoorden naar vakken van kundigheden. Ik zal thands eerst van de algemeene letters spreken. Deze arbeid bestond meest in bloote woordenlijsten, met een enkel Hollandsch woord by het basterdwoord gesteld, zonder eenige onderscheiding van de verschillende *nuances* van beteekenis, van de geheel onderscheidene beteekenissen die het aanneemt naar den gang der rede; naar de verschillende woordvoegingen, waar het in gebruikt wordt; naar de velerhande toepassingen, waar het vatbaar voor is; naar de dikwijls zoo strijdige opvattingen die het in allerlei takken van kunsten en wetenschappen aanneemt. Niets van dat alles. Een lompe, platte uitschrijving uit den *Dictionnaire portatif* van *Marin*, of soortgelijken, zelfs zonder eenige in achtneming van de verandering die de *termen* in de laatste tien of twintig jaar ondergaan hebben: waarover mijn voorhoofd blozen moest, en mijn hart (zijns ondanks) wraak riep, dat men ze aan een Koninklijk Instituut in dorst leveren, was, zoo ik Siegenbeek en Bussingh uitzondere, die op mijn voorbeeld meer wilden doen, heel de schat die ik aan het hoofd der Kommissie inzamelen mocht.

De opzettelijk afgezonderde kunstwoorden bleven geheel achter, zoo men die van den rechtspraktijk en Notarieelen praktijk, die der wiskunde en der wapenkunde afzondert, waar in de Heeren Meier, Hooft en Scheltema zich met my niet onwerkzaam betoond hebben. Echter heeft de Hr. Van Westrenen ons in dit opzicht eene ongehouden bijdrage van benamingen, tot de penningkunde behoorende, toe willen voegen. Het is eene ongehouden gift, en dus louter winst, wat er van bruikbaar van is.

Op deze wijs stond het, mijne heeren, op een kleinigheid na, voor bereids een jaar en nog langer. Wy weten allen wat donkere en moedverdovende uitzichten de toen voorafgegane winter ons op had geleverd, en hoe onzeker het scheen, of het werk der bastaardwoorden (het geen aan een bloot persoonlijk begrip van Z. M. scheen

te hangen) voort moest gaan. Het stond stil derhalve; en dezelfde onzekerheid belette het daar voor achtergestelde en ons allen gewichtiger werk van het woordenboek ter hand te slaan, alhoewel ik van mijne zijde steeds voortging daar toe (niet alleen in mijne aanteekeningen op den Spiegel Historiaal, maar ook) in een menigte waarnemingen, door my op het papier gebracht en het zij meer het zij minder uitgewerkt, het mijne voorloopig toe te brengen.

De Koning keerde te rug, en op sijn te rugkomst volgde eene aanvraag van den Minister van Binnenlandsche Zaken naar den staat onzes arbeids ten aanzien der bastaardwoorden. Dit moest den toenmaligen Voorzitter noodwendig in beweging [brengen]. Het daarop gedaan verslag opende de verwachting op het vervolgen en afdoen van den arbeid, en reeds zoo lang, reeds zoo wel overtuigd dat ten minste van de genen tusschen wie het voornaamste, de letters, verdeeld was, niets te verwachten bleef, deed hy voorstellingen tot maatregelen, die de eer van ieder bewarende, daarop uitliepen, dat zichtbaar het geheele werk op hem alleen neder zou komen; 't eenige dat er op zat om het ten einde te brengen. Doch ook dit-zelf vond geen plaats. Het vorderde van de het werk op zich genomen hebbende leden een bloote verklaring (met of zonder redenen) van liever daarvan ontlast te willen zijn; maar zelfs die verklaringen bleven weg, en in plaats daarvan, vorderingen dat de Koning betalen zou. Een kort tijdverloop echter zou ook dit in orde gebracht hebben; maar 't noodlottig uur verscheen, en Holland verloor zijn Koning, het Instituut zijnen oprichter, beschermer, en hoofd. Dat van dien tijd aan geen bastaardwoorden of woordenboek wierd gedacht, is natuurlijk.

Maar hoe is het met onze verdere voorwerpen gegaan?

De geringe lust die er was om eenig gezet werk te leveren, deed al vroeg het denkbeeld van bepaalde tijden van voorlezing ontstaan: met het vervullen van welke, by onverhoopt onvervuld blijven of openvallen, de Voorzitter zich belastte. Men vleide zich, dat dit stukken zou opleveren, voor de eenmaal uit te geven Gedenkschriften der Klasse. Ook hierin bedroog men zich. Ja; men kwam ons stukken voorlezen, die in de Haag, te Leyden, te Rotterdam,

of hier ter Stede in andere Maatschappijen gehoord waren en waarmeê men van stad tot stad rondreisde; maar wat is er voorgelezen, dat of als werk by de Klasse werd overgegeven, of bruikbaar was? In tegendeel werd van onze Klasse gevergd (zoo verre ging de onbeschaamdheid van eenigen) haar tijd en moeite die zy zich-zelve, den Koning, en het Nageslacht, verschuldigd was, te verkwisten met het lezen en aanvullen en verbeteren van stukken, die men voor tijdschriften bestemde. En welke verhandelingen toch of hoe veel zijn er by ons ingekomen, die voor onze Klasse geschreven en ingericht zijn om voor hare werken te dienen? — In hunne byzondere Genootschappen droegen de Leden zorg, hunne toelage van werk niet te verzuimen: de geringe arbeid hun ten onzen aanzien opgelegd was ieder te veel. Sints onze oprichting moesten wy dezen zomer *drie en zestig verhandelingen* van de leden onzer Klasse voor de Drukpers gereed, en daar keuze uit hebben; behalven het geen of van korrespondenten of anderen, of boven verplichting geleverd mocht zijn. Waar is deze arbeid, mijne heeren? Twee stukken van den Heer Van Wijn uitgezonderd; een werk van den Heer Hooft, niet geschikt om zoo als het daar ligt, uitgegeven te worden; twee of drie stukken van twee of drie andere onzer Medeleden, zie daar alles. Wat er meer is, zal moeilijk te noemen zijn.

Dat er over den tegenwoordigen staat van de Holle. taalkennis, over dien van de Holl. Poëzy, dien van de uit- en inlandsche wijsgeerige of kunstenaarstheorie niets geleverd is, weten wy allen. Er is even weinig gedaan in het vak der historiekennis. De oude vooroordeelen der tijden van partijschappen, van onkunde in Leen- Staats- en Kerklijk recht, de verkeerde voordrachten, begrippen, en oordeelen over personen en daden, die aan de Schriveriussen en Douzaas vergeeflijk waren, blijven gekanonizeerd, en onopgedekt; ja, hebben met de valsche begrippen der Montesquieus en Robertsons nog vermeerderd, de geschiedenis nog veel meer verduisterd. Te vergeefs heeft men herhaalde wenken daar toe gegeven. De Anekdotenkramery der Duitschers en de geest, dien zy meêbrengt, verdringt wat er van den echten historischen geest

by onze Voorvaders opgekomen was. En ons Instituut, geroepen om dien te handhaven, en Holland zijne geschiedenis oordeelkundig voor te stellen, zwijgt.

Van den aanvang af had ik weinig verwachting van de oprichting eens Instituuts onder ons. En de wijze van die oprichting en samenstelling, en het geen men organisatie noemt, deed my dadelijk begrijpen dat er zelfs nog niet eens van worden kon, wat de Academie Française in Frankrijk geweest was. Ik deed wat ik mocht, om van de deelhebbing daarin verschoond te worden. Maar het was des Konings wil, ik moest daar niet alleen lid van zijn, maar er my aan toewijden. Ik deed het, en werkte, mijne oogen sluitende voor het geen de toekomst beloven mocht. Behalven alle de zwarigheden die ik verwacht had, zag ik allerlei tegenkantingen van buiten, zoo wel als van binnen. Ik verdubbelde in ijver, en mijn hart geeft my getuigenis, dat geen uur des daags of des nachts omgegaan is, dat ik niet aan het Instituut toeeigende. Ik heb van de eerste vergadering af die ik bijwoonde, geen stuk broods in den mond gestoken, 't geen de zorg om my te kwijten, my toeliet te proeven; ik ben nooit ingeslapen, dan mijmerende over het geen er te doen stond, en om, na het half uur sluimerens, mijne gedachten op het papier te stellen. En ik heb geen gevoel, geene gedachten gehad, dan voor dit voorwerp-alleen. Ik eisch hier geen' dank voor, mijne Heeren; ik heb er een plicht meê betracht jegens den Koning en mijn eigen hart; en niets kon my zoeter zijn, om dat mijn doel nooit verder gezien heeft.

Reeds voor een jaar was ik overreed dat ons Instituut als gesloopt moest aangemerkt worden. Ik had de jonge twijg door de hand des Konings zien planten, maar geen wortel schieten. Ja ik zag de kleine scheutjens, die het in den grond scheen te willen drijven, afgesneden. 't Ontbrak haar aan besproeiing, en voedsel, en beschutting, zy moest verdorren. Holland zal zich in later dagen niet in haar lommer verheugen, niet in haar bloesem verlustigen, niet met hare vruchten verkwikken. Onze taal was verloren; ik vond haar dus by mijn te rugkomst uit mijne ballingschap, en geene lust om haar te bewaren. Het geen ik in mijne byzondere

schriften getracht heb te doen om haar staande te houden is vruchtloos geweest. 's Konings pogingen, niet altijd even zeer gepast tot haar herstel, zijn vervallen; een nieuwe orde van zaken is opgekomen, die niet duldt dat zy langer besta: en het geen ik tot hare nog mooglijke instandhouding voorsloeg, is by deze Klasse verworpen.

De Dichtkunst moet noodwendig met de taal ophouden. De Geschiedenis is uitschrijving geworden, en het licht der waarheid valt pijnlijk in de zwakke oogen van dit geslacht. Algemeene onlust en werkeloosheid daarby, verhindert nog het weinige dat geschieden zou.

Ik achtte nochtans het volharden plicht, zoo lang de Koning, mijn weldoener, aan het hoofd der zaken was. Ik acht het nog aan hem verschuldigd te zijn, zoo lang de mooglijkheid van behoud daar is. En dobberende in besluiteloosheid, nam ik mijne laatste herkiezing als Voorzitter aan, als een blijk van vriendschap en hartlijkheid my in mijn ongeluk door de leden bewezen: maar noch mijn toestand, noch de tijden, lieten my toen alreeds toe, in die post, het zij aan mijn eigen hart, het zij aan het geen men van my verwachten mocht, te voldoen. Ih heb er echter mijn laatsten adem in gegeven, zoo het de geest is waar door wy gezegd mogen worden te leven; en geloof geheel den omvang van mijnen plicht vervuld te hebben.

Thands moet ik my tot den Voorzitter wenden met dat gene, wat de uitslag of het *resultat* van mijn verslag uitmaken moet. Ik leg in zijne handen, en in den boezem dezer Vergadering neder, de drie voorwerpen, tot welker behandeling wy geroepen zijn. En verzoek alleen, daaromtrent hierna nog eenige kleine voorstellen te mogen doen.

Ik leg neêr de loopende Kommissie der Taal- en Dichtkunde en inzonderheid de Kommissie van het Woordenboek, en die der bastaardwoorden; en voorts, die der briefwisseling met Pougens, waaromtrent ik echter verklaard heb, by voorraad (dat is, tot daar orde op gesteld zal zijn) op verzoek van den Voorzitter, werkzaam te willen blijven.

En doe wijders deze voorstellen:

„Of niet, eer onze taal geheel als afgeschaft beschouwd en tot een bloot volks*jargon* verlaagd wordt, en terwijl aan de hoofdvoorwerpen niet regelmatig gearbeid kan worden, door onze Klasse zou behooren

1°. „Een blijk in de wareld gebracht te worden, van den prijs, waarop wy haar stellen, zoo in zich-zelve, als ten aanzien van haar betrekkingen tot de algemeene en byzondere talen?

2°. „Een oordeelkundig onderzoek van het geen in onze zoogenoemde Hollandsche taalkennis waarachtig en zeker, en het geen er onzeker, of wel valsch, of louter willekeurig in aangenomen is, en ten verderve van de taal by de ingebeelde taalkenners gedreven wordt?

3°. Een geschiedenis der Hollandsche Poëzy (niet der Dichters, maar der Poëzy-zelve) sedert de laatste 30 of 40 jaren tot op heden.

4°. Het ware *systema metricum* onzer taal, in tegenstelling van de willekeurige regels die half kundigen of onkundigen zich en anderen opdringen.

5°. Een oordeelkundige toets van de Hoofdpunten der Hollandsche Historie tot aan Filips den Tweede, tot opheldering van het ware inzicht der zaken, daden, en gebeurtenissen.

en 6°. Of niet aan den Gouverneur-Generaal zou behooren gesteld en ingediend te worden een beredeneerde Memorie, over den werkelijken staat van onze Klasse en van haren arbeid; met voorslag van de veranderingen, die in hare inrichting en werkzaamheden gemaakt zouden dienen te worden, om haar van meerder nut te doen zijn?

XXXV.

Dr. Kollewijn gewaagt op blz. 324 van Deel I zijns werks over Bilderdijk van „een gedicht (van 1799) aan mevr. v. Herzeele, waaruit groote dankbaarheid spreekt, in n°. 104 der hss. van de Kon. Ak. v. Wet. te Amsterdam". Het hier bedoelde gedicht van Bilderdijk, door hem geschreven in een exemplaar van de Lijkgedachtenis van Willem George Frederik van Oranje en Nassau enz.,

werd door mijn Vader medegedeeld ten besluite zijner „Nieuwe Bijdrage tot de lijst van Bilderdijks werken", geplaatst in „De Recensent, Alg. Lett. Maandschrift", Jaarg. 1857. Ook afzonderlijk werd het vers gedrukt. De laatste regels er van luiden:

„Och! 't is een zwanenzang; hy heeft verschooning noodig;
Maar neen, ik ken dat hart, dat Fredriks dood beschreit.
En is de poging grootsch, voor haar mislukken pleit:
Dát neemt mijn poging aan; mijn bede is overbodig.

Onder de Bilderdijkiana, door mijn' Vader bijeengebracht, berust een exemplaar van den afzonderlijken druk, en mijn Vader schreef op dat exemplaar als variant van de laatste regels:

voor haar mislukken pleit
Gewis dat eigen hart — mijn bede is overbodig.

XXXVI.

De Geuzen.

Ofschoon Feith hem behulpzaam was bij de bewerking van Van Harens dichtstuk *De Geuzen*, gaf Bilderdijk het alleen op zijn eigen, en niet op beider naam uit. Men heeft dat niet in den haak gevonden, maar mijn Vader kon daarin geen onbillijkheid zien en in zijne „Bijdrage tot de lijst van Bilderdijks Werken" (Alg. Letterl. Maandschr. voor 1850) bracht hij het een en ander in 't midden ter verdediging van Bilderdijks handelwijze. Aan hetgeen door mijn' Vader opgemerkt werd, kan ik nog toevoegen, dat, ware het dichtstuk door Bilderdijk uitgegeven op beider naam, aan Feith daarmede geen dienst zou gedaan zijn.

In mijn bezit is een afschrift van een brief, den 9den April 1785 door Bilderdijk aan Feith geschreven, en mij is daaruit gebleken, dat Feith, die zich had aangesloten bij de patriotten, om de verhouding, waarin hij tot Bilderdijk stond, wel onaangenaamheden had te verduren. Den mannen, die hem daarom lastig vielen, zou eene uitgave van *De Geuzen* ook op naam van Feith een nieuwe doorn in 't oog zijn geweest en de dichter was o zoo beducht zijn

partijgenooten aanstoot te geven. Het was hem reeds erg genoeg, dat hij in de Voorrede van den Uitgever door dezen als medewerker genoemd en geroemd werd. Zouden de partijgenooten uit hetgeen in die Voorrede door Bilderdijk van hem was gezegd, niet het besluit kunnen trekken, dat ook de *ophelderende aanteekeningen* het gemeenschappelijk werk van hem en Bilderdijk waren? Feith was er bevreesd voor, beklaagde zich bij Bilderdijk over zijne handelwijze en drong er op aan, dat Bilderdijk b. v. door eene aankondiging in de couranten zou bekend maken, dat de „noten" alleen van hem, Bilderdijk, waren.

Na lezing van den brief, waaruit mij het gezegde is gebleken, maakt men Bilderdijk er geen grief van, dat hij Van Harens dichtwerk alleen op *zijn'* naam uitgaf. Door eene uitgave op beider naam zou hij Feith geen dienst, maar ondienst hebben gedaan. Deze zou wat gaarne hebben gezien, dat Bilderdijk hem, ook in de Voorrede, maar stillekens had laten rusten.

Mijn Vader, die zoo veler vraagbaak was op taal- en letterkundig gebied, werd in in 1856 geraadpleegd door den uitgever A. C. Kruseman over het opnemen van een 3-tal werken in de „Kompleete Uitgave van Bilderdijks Dichtwerken." Die 3 werken waren de *Lijkgedachtenis van Willem den vijfde*, *Spieghels Hartspiegel* en *De Geuzen.* Na zijn advies ten gunste van de opneming van n° 1 en 2 te hebben toegelicht, schreef mijn Vader aan Kruseman het volgende: „Wijders ben ik met U van oordeel, dat *De Geuzen* van *Van Haren* in een gansch ander geval verkeeren. Dit werk kan eene *verbeterde*, doch niet *omgewerkte* uitgave van een vorigen druk genoemd worden. Daar zijn doorgaans de gedachten behouden en is alleen waar 't noodig scheen de uitdrukking uit een taal- en letterkundig oogpunt beschaafd. Bovendien die beschaving behoort niet aan Bilderdijk alleen. Feith heeft daarin aandeel gehad, en zoo lang niet is uitgemaakt hoe groot ieders aandeel is geweest aan de beschaving van het dichtwerk, zou men het even zoo goed onder de Dichtwerken van Feith als van Bilderdijk kunnen opnemen. Volgens de verzekering van Bilderdijk zelven in de Voorrede is de hulp van Feith zeer aanzienlijk geweest, en dat Bilderdijk — in der

tijd — veel prijs op het oordeel van Feith stelde, blijkt b. v. uit zijne Brieven uit dit tijdvak, aan hem gerigt."

In het contract, dat Bilderdijk den 4den Aug. 1784 met den uitgever maakte, is geen sprake van Feith als medewerker. Dat contract luidde aldus: „Ik Ondergeschreeven verklare mits dezen, ten behoeve van den Heer Cornelis van Hoogeveen Junior te hebben afgestaan het copijrecht van *De Geuzen*, *door Jongheer Onno Zwier van Haren*, bereids bij denzelven Cornelis van Hoogeveen Junior ter perse gelegd en tot Letter T inclusif afgedrukt, op die voorwaarde, dat de Druk op dien voet ten mijnen genoegen zal moeten vervolgd en voltrokken worden, als dezelve begonnen en tot dus verre voortgezet is; beloovende ik aan denzelven Corn. van Hoogeveen Jr., daar toe het gebruik te zullen geeven van zodanige koperen vignetplaten, als ik voor het zelve werk zal komen te vervaardigen: mits daar voor bij de uitgave ontfangende vijftien stuks bestpapieren Exemplaaren, en vijf en twintig stuks ordinairpapieren Exemplaaren van het zelve werk, behoorlijk ingenaaid, en voor zoo verre ik eenige meerdere Exemplaaren mochte komen te requireeren, dezelve, desgelijks behoorlijk ingenaaid, tot boekverkopers prijs bekomende. En verklare ik wijders, wel te mogen lijden, en volkomen genoegen te neemen, dat opgen. C. van Hoogeveen Jr., des goed vindende, dit voorgem. werk en copijrecht aan den Heer Elwe en Comp ofte aan eenig' ander' braav' en ter goeder naam staanden Boekverkoper binnen eenige voorname stadt dezer Provincie, cedeere en overgeeve: edoch niet, dan onverminderd de hier boven bepaalde conditien, aan welke in alle gevallen stiptelijk zal moeten voldaan worden; en mits echter de voorsz. druk op de pers van denzelven C. van Hoogeveen Jr. gecontinueert en volvoerd worde; wiens naam het mij ook aangenaam zal zijn, dat (ofschoon buiten alle participatie of deelhebbing) ook op den tijtel als Uitgever gemeld worde: zullende de Uitgever of Uitgevers zich ook moeten laten welgevallen, dat ten zijnen of hunnen koste die bladen in welke eenige feilen zijn overgebleeven, en welke te zamen op drie volkomen bladen beloopen zullen, verdrukt worden. Actum 's Gravenhage, den 4n Augustus 1784. W. Bilderdijk".

In één der beide exemplaren van *De Geuzen*, die ik bezit, [1]) is niet alleen een authentiek afschrift van het medegedeelde Contract ingevoegd, maar ook een MS. dat den tekst bevat van het aan het Dichtstuk toegevoegd *Historisch Verhaal*. Op het 2de blad van dat exemplaar komt eene schriftelijke aanteekening voor, wier Schrijver (vermoedelijk Mr. Bodel Nyenhuis) verklaart dat hem het HS. toeschijnt van de hand van R. Feith te zijn. Bilderdijk schreef onder het opschrift de woorden: *geplaatst voor de volkomen en oorsprongklijke uitgave.* In den tekst veranderde hij *twede* in *tweede*, *verhalen* in *zingen*, en op de eerste bladzijde plaatste hij bovenaan: *dit met de Letter van de vaerzen te zetten.* Het HS. was dus bestemd voor den zetter. Deze voldeed aan het hem gegeven voorschrift en het *Historisch Verhaal* werd in de eerste door Bilderdijk bezorgde uitgave van *De Geuzen* [2]) gezet met dezelfde letter als de daarop volgende verzen. Bij vergelijking van het HS. met het gedrukte *Historisch Verhaal* bemerkt men zeer vele wijzigingen. Niet alleen zijn druk- of schrijffouten verbeterd, maar ook de spelling is in tal van woorden veranderd. De volgende veranderingen merkte ik op. Wat tusschen haakjes staat, heeft het MS. Wat daaraan voorafgaat is gedrukt.

Bl. XXXIII: regeeren (regeren), Henrijk (Henrick), Nassauw (Nassau), Sonoy (Sonoi), Lumey (Lumei), Thoulouze (Thoulouse). Bl. XXXIV: andwoord (antwoord), eenige (enige), heeren (heren), vertoogen (vertogen), verloopen (verlopen), groote (grote). Bl. XXXV: vond (vondt). Elizabeth (Elisabeth). Bl. XXXVI: luitenant (lieutenant), Cabbiljauw (Cabbiljau), Veere (Vere), Abels (Abelz), Friezen (Friessen), hooge (hoge), Grave (Graave). Bl. XXXVII: Duivenvoorde (Duivenvoirde), Warmond (Warmont), naauwlijks (naauwelijk), Bastaard (Bastaart), Schooneval (Schoneval), Bl. XXXVIII: Karthuizers (Carthuizers), uren (uuren), Regeering (regering). Bl. XXXIX: bood (boodt), noodige (nodige), zond (zondt), Meeuwissen (Meeuwszen), Nieuland (Nieuwland). Bl. XL.: mocht

1) Eén er van is gedrukt op best papier.

2) De tweede uitgave verscheen in 1826 te 's-Gravenhage bij Immerzeel, in kl. 8vo.

(mogt), keeren (keren). Bl. XLI: Ewouts (Ewoutz), bevond (bevondt), Provincien (Provintien). Bl. XLII: Kampen (Campen), gebeurdtenissen (gebeurtenissen), Buitendien treft men nog andere verschilpunten aan. In 't MS. staat: genade; van de oude Spaansche Benden; bij Jemming; waarin niets dan de hoop aan hem meer over was; vermijden; Brusselaren; Gentenaren; Neêrlandsch; t' samen; gebeurtenissen, welke men zich heeft voorgesteld — te zingen. Gedrukt werd: genade of verschooning; van oude Spaansche benden; bij Jemgum; waar in niets dan de hoop hem meer overig was; ontgaan; Brusselaars; Gentenaars; Nederlandsch; te samen; gebeurdtenissen, welke men beoogd heeft — voor te stellen. Bilderdijk veranderde in 't MS. *verhalen* in *zingen* en bij de correctie der drukproef in *voorstellen.* Ten aanzien van het HS. valt nog op te merken, dat de Schrijver gewoon was op iedere bladzijde onderaan te zetten het eerste woord van de volgende bladzijde en dat op de laatste bladzijde onderaan het woord *De* staat. Van waar dat woordje *De S.* In de door Van Haren bezorgde uitgaven van het dichtwerk volgt op het *Historisch Verhaal* het dichtstuk met het opschrift *De Geuzen.* De man, die na het *Historisch Verhaal* ook het dichtwerk afschreef, moest dus op de laatste bladzijde van het *Verhaal* onderaan plaatsen het woord *De*, het eerste woord van de volgende bladzijde.

Op grond van het bovenstaande meen ik dat het volgende aangenomen mag worden.

Feith, van wien vermoedelijk het vermelde HS. is, heeft niet alleen het *Historisch Verhaal*, maar ook het dichtstuk *De Geuzen* afgeschreven en daarin veranderd, wat naar zijn oordeel veranderd moest worden. Het MS. werd daarna gesteld in handen van Bilderdijk; deze wijzigde weer wat, naar hij meende, gewijzigd moest worden, bracht die wijzigingen aan óf in het HS. óf op de drukproeven; en verrichtte voorts alles wat tot de uitgave in betrekking stond. [1]) *(Wordt vervolgd.)*

---

[1]) Brieven, I. 124 en volgg. In de aangehaalde Bijdrage mijns Vaders staat: Bilderdijk noemde zich „Uitgever" des werks, en dat mogt. Van hem zijn de geëtste platen, de opdragt, de voorrede en de aanteekeningen, die weinig minder dan de helft des werks beslaan."

Warnsinck (XLVIII, 649). — Er bestaat zoo min bij de stad Vrede in Westfalen, als ergens elders in Duitschland eene plaats (gehucht, dorp, of wat dan ook) van den naam Warnsinck. Ware dit het geval, die naam zoude ongetwijfeld vermeld staan in het groote Duitsche aardrijkskundige Woordenboek, Rudolph, Volständigstes geographisch-topographisch-statistisches Orts-Lexicon von Deutschland, waarin zelfs de allerkleinste gehuchten, ook kasteelen, landhoeven, enkele huizen, voor zoo verre ze eenen bijzonderen naam hebben, met name genoemd zijn. Ook betwijfel ik zeer het bestaan eener hofstede Warnsinck in ons land, het zij dan in Overijssel of elders; naardien in het werk Nomina geographica neerlandica die naam niet voorkomt.

De naam Warnsinck heeft natuurlijk eene beteekenis. Er is geen naam zonder beteekenis. Warnsinck is eenvoudig een patronymicum, in Sassischen vorm, als duizend anderen, dergelijken. Een mansnaam ligt er natuurlijk aan ten grondslag, Warns, dat oorspronkelijk voluit Warnath of een dergelijke naam kan zijn.

Haarlem. JOHAN WINKLER.

Zele (XLVIII, 608). — Verleidelijk klinkt het, *Bruchsal* (Baden) voor etymologisch-identisch te verklaren met *Brussel*, alsof eerstgenoemde plaatsnaam van den laatsten, Nederduitschen *(sic)*, de „Hoogduitsche vorm" zou wezen, en de benaming van België's hoofdstad derhalve „de aanzienlijke woning" of „het slot in het broekland" beteekenen zou. Het is mooglijk; maar toch...... Brussel: a° 1232 *Brucella* (Lat. charter bij B^n Sloet, oorkdbk. v. G. en Z. blz. 557), a° 1250, 1366 *Bruxelle* (dito bij Sloet, ibid. blz. 716; Nijhoff, „Oorkonden" II, bl. 207), a° 1256 *Bruxella* (dito bij Sloet, ibid. blz. 768), a° 1339 *Brusselles* (Fransch), *Brussele* (Nederd.) [Nijhoff, ibid. I blz. 402, '05], a° 1340 *Brucele* (ibid. blz. 419), a° 1364, 1505 *Bruessele* (ibid. II blz. 162; VI bl. 312), a° 1399 *Bruessel* (ibid. III bl. 217), a° 1469 *Brucelles* (ibid. IV bl. 428), a° 1473 *Brussel* (ibid. V bl. 3), a° 1483 *Bruyssel* (ibid. bl. 163), a° 1505, 1617, *Bruxelles* (fransch) [ibid. VI bl. 342, 540, 548], a° 1505 *Bruesell* (ibid. bl. 344), a° 1513 *Bruessell*

(ibid bl. 452), — wordt gemeenlijk verklaard uit *bro(u)ssailles*, *broissailles* = kreupelbosch, afkomstig van *brosse*, door Roquefort (Glossaire de la langue Romane) vertolkt met *buisson*, waarvoor men ook schreef *broce*, en in het meerv. *brosses*. Hiervoor pleiten de opgegeven varianten. Mr. J. H. Hoeufft, die in zijne „Taalk. Bijdr." (Breda, 1816), blz. 18, dit opmerkt en aanhaalt, zegt evenwel, dat dit *brosse* ook in *broek* ligt, en dat hij zich dus ook tegen de duiding „Brussel, Bruksel, Bruxelles = broek-zaal" niet verzet. Doch hoe kan *brosse* in „broek" liggen? Is „broek" dan van een Romaansch woord afgeleid? Mij dunkt, *Brussel* is uit *bro(u)ssailles* ontstaan. — In Frankrijk vindt men Brusquet of Brusquez (dep. Aveiron) en Bruslon (dep. Sarte), in Z.-Brabant Brusseghem.

Brus (buurschap te Gendringen) kan metathetisch ontstaan zijn uit *burs* = *murs* = *mers(e)* (met verhoogden klanktrap), d. i. moeras.

Ook te Peize (in Drente) ligt eene buurschap Brussel.

Vraag: Zijn er nog andere naamsvormen van Brussel bekend, dan a° 1232 Brucella?

JAC. A.

Het Manessische handschrift noemde Johan Jakob Bodmer, 1725—75 hoogleeraar der Zwitsersche geschiedenis te Zurich, † aldaar 1783, een op de groote Parijsche bibliotheek aanwezig Minnezangers-handschrift uit de 14de eeuw, hetwelk op 429 perkamenten folio-bladen meer dan 7000 strofen van 140 dichters en 137 afbeeldingen (miniaturen) bevat. Hij vermoedde, dat dit handschrift afkomstig was van Rüdiger Manesse, ridder en raadsheer te Zurich (a° 1280—1325) en van diens gelijknamigen zoon, koorheer der groote Munsterkerk, eerst custos, later scholaster (a° 1296—1328), die beiden in een in dit handschrift opgenomen lied van den Zuricher dichter Johann Hadlaub als ijverige verzamelaars van liederboeken geprezen worden.

Aldus leest men in onze Encyclopedieën In het tijdschrift nu van „Der Deutsche Herold", XXIX, N° 10, S. 133—136a, heeft Eberhard Graf Zeppelin aangetoond, dat dit vermoeden van Bodmer onjuist is. De aanlegger van dit handschrift moet Heinrich II

von Klingenberg (a° 1293—1306) geweest zijn; deze was bisschop van Konstanz, eerste notaris („Protonotar") van Rudolph van Habsburg en stond bij Keizer en Paus goed aangeschreven; hij maakte het plan tot den aanleg der verzameling, en leverde het eerste gedeelte ervan ten getale van 110 dichters en miniaturen. Te Konstanz alzoo, en wel in het 1236 gestichte Dominikanerklooster, en niet in Zurich, heeft men den oorsprong er van te zoeken; de miniaturen er van sproten uit de Konstanzer schilderschool. De Bisschop liet zijne verzameling, tot voortzetting en voltooiing, na, niet aan zijn Zuricher vriend Rüdiger Manesse († 1304, *sic*), die hem twee jaren voorging in den dood, maar aan den dichter Eberhard von Sax, lid der Dominikaner-orde, die nog in 1309 leefde, en wiens voorzaat Heinrich von Sax op Claux (vermeld in oorkonden 1235—'58), in het handschrift voorkomt. Eberhard's lofzang op de Heilige Maagd, mitsgaders zijn beeltenis en wapen treft men eerst in een later gedeelte der verzameling aan. Uit de geinventariseerde nalatenschap van den in 1596 vermoorden geheimraad der keur-Paltz, Johann Philipp von Hohen-Sax op Forsteck, geraakte het handschrift, door aankoop van wege Frederik IV, keurvorst van de Paltz, in 1607 in het bezit der Keurvorstelijke bibliotheek te Heidelberg, van waar het, — men weet niet, hoe? — later naar Parijs is verzeild. Thans wordt het weder te Heidelberg bewaard; zoodat de benaming der nieuwere Germanisten als „het Parijsche Handschrift" niet meer geldig is. De Duitschers betitelen het dan ook als „die grosze *Heidelberger* Minnesängerlieder-Handschrift."

Tot zijn resultaat aangaande den oorsprong van het Handschrift, „*fälschlich Manesse-Kodex genannt*, *waarvoor hij* „*Klingenberger-Kodex*" *in de keus geeft*, kwam Graaf Zeppelin tengevolge van de opvallende overeenkomst tusschen de muurschilderingen in het zoogenaamde Insel-hôtel, in het achterhuis der Montische wijnzaak, Münsterplatz N° 5, — in het voormalige Dominikanerklooster, — zoowel als die in de Munsterkerk (de Domkerk) zelve, en tusschen de miniaturen van het bewuste handschrift. Heinrich II von Klingenberg, die als domheer in Konstanz, dat tegenwoor-

dige huis van Monti moet bewoond hebben, koos de stof voor die muurschilderingen, voorzoover ze uit het einde der 13de en den aanvang der 14de eeuw herkomen, zelf uit.

Het artikel in „Woordenschat" (red. Taco de Beer en Dr. E. Laurillard) zal dus ook wijziging moeten ondergaan.

JAC. A.

Het vuur uit een nieuwe klok te luiden. — Wat beteekent deze uitdrukking, die tweemaal voorkomt in de stadsrekenboeken van Nijmegen. 1547. „Heyn die Licht van die nywe raetclock to luijen dat fuijr daer uijt." 1566. „Item betalt die gesworen dregers op den pasavent dat fuir uyte der nij groet klock te loeijen."

DR. Y. H. R.

Erratum, Nav. XLIX, blz. 74 „aan den luive", lees: „aan den lijve".

Transfert-transport. — Wat is het onderscheid in deze woorden? Beiden beteekenen *overdracht.* Transfert = schriftelijke overdracht? Transport, *ook* locale dito? JAC. A.

Baarkind enz (XLVIII, 439, 440). — Baarkind beteekent een nog zeer jong kind.

Avondboete voor d' kerk was een onkosten (keur) op het begraven 's avonds. C. GIJSBERTI HODENPIJL.

Het klokje van Innisfair. — Op een Kerstboomfeest hoorde ik eens voordragen eene legende, in dichtmaat, onder den titel: *Het klokje van Innisfair.* 't Was blijkbaar eene vertaling. Maar niemand wist iets van 't oorspronkelijke. Ik dacht, — 'k weet niet meer waarom, — dat het bij Friedrich Halm te vinden was, — hoewel de naam naar Ierland wijst, daarom dacht een ander, het te zullen in de Ingoldsby Legends. Is er iemand onder de lezers van deze regelen, die 't mij kan zeggen? E. LAURILLARD.

Zie: Halm, Het klokje v. Innisfare. Uit het Hoogd. door J. Jongeneel. Utr. 1876. 8o. Ter Utr. Univ. biblk. RED.

J. Molinaeus, De Ware Wijsheyt, die van boven is, ver-

toont in drie Predikatien, over Joe III, B, 13, 14 met een voorreden, waarin de groote onbescheidenheid van den Heer Jurien, en het groot ongelijk den Heer Episcopius, en alle voorstanders der Vreedsame Waerheit en Ware Wijsheyt bij hem aengedaen, getoont wert. Rotterdam 1691. — Wie kan mij dit werk, dat vermoedelijk in particulier bezit is, verschaffen?

Arnhem. A. H. HAENTJEN.

Kat en hond. — Ver over de 40 jaren is 't geleden, dat men op een uithangbord boven den ingang van een schaftkelder op den Korten Singel bij het Droogbak te Amsterdam het volgende opschrift kon lezen: „J. Louerse. Kat en Hond, binne en buiten." De beteekenis daarvan was, dat J. Louerse, verhuurder was van zeevolk voor de binnen- en buitenvaart. Later werd de titel van *Kat en hond* zeker niet deftig genoeg gevonden en de verhuurder van zeelieden noemde zich „makelaar voor de zeevaart", wat vooral niet met scheepmakelaar mag verward worden. Hoe echter een verhuurder van zeelieden aan de benaming van *kat en hond* kwam, is mij steeds een raadsel gebleven; in het bekende werk voor de uithangteekens door Ter Gouw en Van Lennep heb ik geene verklaring daarvan kunnen vinden en vruchteloos heb ik er tal van personen naar gevraagd. Thans richt ik deze vraag tot de lezers van „De Navorscher", in de hoop daardoor de gewenschte uitlegging te mogen ontvangen.

M. J. L. B.

„Anemonensis." — Guido van Henegouwen of Guido van Avesnes, broeder van den Hollandschen Graaf Jan II, 42e bisschop van Utrecht (1301—1327), wordt bij Dr. Eng. van Engelen (Grafs-Wapens II f° 48, Utr. stadsbibliotheek) genoemd: „*Anemonensis.*"

Bekend zijn de Latijnsche benamingen *Hannoniae* (van Henegouwen) en Avennius (van Avennes).

De naam „*Anemonensis*" is minder bekend. Zelfs Du Cange vermeldt hem niet.

Zou hij eene fautieve overschrijving kunnen zijn van *Annoniensis*

(*Hannoniensis*) of *Avenniensis?* Of welke andere redelijke verklaring zou er voor zijn te vinden?

Utrecht. ALB. VAN ROOIJEN.

Boekhouden. — Wie noemt mij titels van oude werken over het Boekhouden, of wijst manuscripten aan, in Nederland verschenen of door Nederlanders geschreven vóór het jaar 1800?

J. H. R.

In: D. Bierens de Haan, Bibliographie néerland. hist.-scientifique des ouvrages importants dont les auteurs sont nés aux 16e, 17e et 18e sciècles sur les sciences mathématiques et physiques avec leurs applications. Rome 1883. 4°. p. 344, 345 vindt men eene lijst van Nederl. auteurs over „Aritmétique mercantile" en „Tenue de livres" waarnaar wij den vrager verwijzen. Achter iederen schrijversnaam staat het nummer der bladzij waarop de beschreven werken te vinden zijn. Het werk is in bijna elke groote openbare Nederl. bibliotheek voorhanden.

RED.

Er komt, of Hij brengt leven in de brouwerij. — Heeft dit bekende gezegde, omtrent iemand, die aan een doffen, dooden, slapenden toestand in zaken, een einde maakt, een *historischen* oorsprong? JAC. A.

Hij zit voor den mast, omtrent iemand, die tegen heug en meug zit te eten, omdat hij verzadigd en zijn bord nog niet ledig is; — vanwaar dit? JAC. A.

OUDHEIDKUNDE.

EEN ENGELSCHMAN OVER DE NEDERLANDERS.

Ten jare 1658 verscheen te Delft bij Frans Albertsz, „Wonende op de Marckt In 't Wapen van Leeuwaerden" een werkje in 4°., slechts elf bladzijden tellende, getiteld: „Oprechte beschrijvingh „Waer in alle de Nederlanders Voornamentlijck de Hollanders „haer Aert, Mannier en Leven, alsmede, haer Policy naeckteliјck, „wert ontledet. Noodtsaeckelijck om gelesen te worden in desen „tijdt: In 't Engels geschreven door J. Brickman en Getransla-„teert door J. H. [1])

Dit geschriftje — waarvan melding gemaakt wordt in het bekende werk van Dr. G. D. J. Schotel: *Het oud-Hollandsch Huisgezin der 17de eeuw*, Haarlem, A. C. Kruseman, 1868 — kan men hier te stede in de Koninklijke Bibliotheek vinden. Ik acht den inhoud merkwaardig genoeg, om in hoofdzaak te worden medegedeeld. Men vergunne mij er het een en ander uit aan te halen:

Van de woningen der Nederlanders wordt gezegd: „Haer Huysen „(voornamelijck in de Stadt) zijn oogh-schijnlijck de beste, ten „platten Lande, kostelick in 't aensien, overtreffende onse En-„gelsche Gebouwen, hebbende maer alleen gebreck de groote pom-„peusheydt, daer in wy hun overtreffen. Haer binnen-wercken, „zijn veel kostelijcker als onse buyten-wercken; niet in de behang-„selen en vercieringe, maer in schilderye, waer mede even de „schamelste zijn voorsien. Niet een Boer of gemeenen persoon,

1) Wellicht eene vertaling van: Three moneths obseruations of the Low-Countries, especially Holland. Containing a brief description of the country, customes, religions, manners.... of the people. Printed ao 1648, 12o. Een exemplaar daarvan werd verkocht in auctie Royaards van den Ham te Utrecht 1899 voor *ƒ* 9.— Red.

„ofte hij heeft zijn besondere vercieringe van allerley fatsoenen; „alsoo dat, indien hare prullen, en Apetoyeryen, te samen waren „gepackt, men souder een schoon Kermis-Kraem mede vercieren"..... „De ruymten in hare Huysen zijn verscheyden: sommige, maer „eenige stappen, andere, hoecks-gewijse: andere, gelijck als een „*dames Poyer-doosje;* in de welcke ghy niet een kladde mooght „laten glippen uyt uwen mondt; ghy moet U spouwsel inswelghen, „of ghy bleust van schaemte dat ghy moet sien de maeght in-komen „met een dwael, om die op te nemen; ghy moet oock de Schoenen „van uwe Voeten doen, of anders Juffrouws Salleth, of beste opge-„pronckte Kamer, sal u niet-eens worden vergunt om binnen te „treden, maer wel geopent worden om daerin te kijcken.

„Hare *Bedden*, zijn anders niet onghelijck *Hoybergen*; soo hoogh, „dat ghy hebt een Ladder van noode om die te beklimmen: op-„geklommen zijnde, bent ghy beslooten gelijck als in een ghevangen-„huys van gemaeckt Wagen-schot; dat staet oock met reden, en „is een goede Policie om te vermijden de perijckelen die meenich-„mael des nachts geschieden: want yemandt daeruyt vallende, lyt „gevaer om den Hals te breecken. Komt ghy daer op te sterven, „ghy sult aen uwe Vrienden dese vreucht naer laten, dat ghy bent „ghestorven in schoon en zuyver Lijnwaet: hoedanigh hare middelen „zijn, echter moet doch haer Lijnwaet fijn en suyver wesen. „Daerom hebbense te Amsterdam verbannen de Smidts-Kolen, op-„dat dien Roock en Damp niet sou besmudderen hare Kostelijcke „Gebouwen, want eenige van die zijn uytmuntende ende de Gevels „der selver thoonen de konst en subtijlheydt van de Werck-meesters. „Zy houden hare Huysen schoonder dan sy doen hare Lichamen: „ende hare Lichamen, als hare Zielen"....

Wat hunne geaardheid betreft, min vleiend heet het: „Sy zijn „in 't gemeen Boerachtigh, niet te min konnense worden opghe-„queeckt tot Staets-Persoonen: also der onder hun weynige so „suyver van Conscientie zijn, ofte sy konnen de Religie ter deuren „uyt stooten, ende laten de Politie inkruypen. Haer Landt, is „haer Godt, 't welck sy Eeren, den Oorlogh, haren Hemel: de „Vrede, haer Helle: ende den hooveerdigen en hertneckigen Spaen-

„jaert, haren Duyvel: Gewoonte is hare Wet, ende den Wille, „haer Reden ghy sult veel eerder bekeeren een Jode, als een Ne- „derlander doen buygen tot Argumenten die hem niet aengenaem en „zijn: een ouden Munnick sal eerder worden bekeert om een Puri- „tayn te wesen, dan men een Voerman soude bepraeten om ses „mijten te rijden sonder driemaels te pleysteren. Want, sijn Ziel is „ghemengt met Enghels Bier, en sijn Lichaem gemest met Pekel- „haringh dewelcke hem maecken tusschen mal en vroet, korseligh „en humereus: dese twee, nevens Roggen-Broodt en Boter, zijn „de beste ontbijten tot eenen natuerlijcken Nederlander, schoon hy „mede een reyse aennemen naer Oost-Indien, door de hitte van de „*Aequinoctiael Linie.* Indien ghy die bevindt Vet te zijn sy zijn „dan gemest in een besloten kot, met Peen en Wortelen, 't welcke „hun soo dick heeft op-gepuft.

„Belangende hare Conditiën: sy zijn Korseligh en Vreckigt, en „dat (buyten twijffel) al van outs; want sy zijn gebroet, eer datter „goede manieren in de werelt waren. Sy zijn heel bequaem om „tot Officieren verkozen te worden; want sy respecteeren noch „aensienlycke Personen, hare Habyten, nochte oock hare Af-komsten. „Een Boer in zijn Boter-hock, sal in 't gemeen also wel worden „gegroet, als eenigen Hovelingh in al sijn Braveryen. Sy worden „selden bedrogen, also sy niemant betrouwen; en sullen (onge- „twijffelt) eerder eenige Sterckten behouden, als die te helpen „winnen, echter nochtans sy konnen van beyds doen"..... „Com- „plementen by hun, zijn ydele vaseryen, also sy daer in niet „hebben gestudeert".....

„Daer is niet anders dat hun best kan bevredigen, als gelt en „Vryheyt, 't welck verkregen hebbende, misbruyckent beyde".... „Sy beminnen niemant als die gene, die haer goet doen, en als „sy van dese zijn gedient, sy versmadense dan.....

„De natuere heeft se niet gebroet so gau te wesen te Lande, „als wel andere Volcken, maer sy zijn ter Zee oprechte Water- „duyvels, ende rechten ook ongelooffelycke dingen aen".....

......„Sy willen geen slaven wesen tot and're Natien; sy ver- „achten sulcks meerder als de Joden het Spek"....

„In hare Huys-houdenge, zijn sy gemeensaem; wat hoecken ofte „plaetsen ghy doorsnuffelt, elck is besich met 't zijne te doen; „ghy kont qualijck de meester ende de vrouwe t'samen vinden, „als in 't Bedde: 't mach misschien wesen dat et de zelfde zijn; „want, de Meyt sal also wel praten, also wel lachen, en met een stooff onder haer gat sitten, als de Vrouw selver"..... „Uwen „Knecht sal wesen, dertel, onmanierlijck, en moetwilligh, echter „mooght ghy hem niet een slach geven, indien sulcks geschiet door „haestigheyt, hy sal u beklagen aen de Heere van 't Gerechte, en „hy sal oock worden gelooft. 't Is een bequame plaetse om de „Kinderen vrymoedich te maecken; want, de Ouders maecken met „den School-meester een Accoort haer Kint niet te kastijden; komt „hy sulcks te doen, sy willen dat wreecken, ofte hem verdagen „voor 't *Gerechte.*

„Het Man-volck is gemeenlijk morssig".... [De vrouwen] „als „sy gaen besoeken hare Gevaerkens ofte praetsusters, zy toyen hun „selven netjes op, en laden hare vingers so maer met goude „Ringen, datse daer van kraecken: sy willen liever honger lijden, „eer datse niet souden wesen behangen met silverwerk aen beyde „de zijden van haer lichaem, datse gaen waggelen gelijk als een „gemesten Gans. De kleederen die sy dragen, zijn so ruym, dat „men nauwlijcks kan bemercken haer dicke buycken. En hier in „bestaet (voorneemlijck) haren loff, dat hare Hemden, witter, „blancker, en soeter zijn, als hare Lichamen."

Verder vergelijkt de schrijver de Hollanders bij mieren, konijnen, spinnekoppen en sprinkhanen. Hoe hij die vergelijking uitwerkt, zal ik maar in 't midden laten. Hij roemt hun orde en tucht in den oorlog en prijst hunne kooplieden, die thans worden geagt de grootste ende voornaemste des Weerelts." Ook hun vlijt wordt geprezen. Bedelaars vindt men weinig bij hen: „indiense sieck, „mismaeckt, ofte gequest zijn, daer zijn Gasthuysen voor hun „bereyt: willense vertrecken, men geeftse geld om te reyen; wil-„lense blijven, sy worden dan te werk gestelt. Hare Dolhuysen „worden soo schoon en net gehouden (benevens veele andere gerief-„lijkheden die alhier zijn) datter wel een Heer zou mogen logeeren;

„oock wel een Juffrouw inde Tucht-huysen, ende een rijcken Burger „in de gemeene Gevangen-huysen; 't is een goede plaets voor de „schamele; want diese gevangen doet setten, moeten se de kost „besorgen, of settense daechs op eenich gelt, als sal worden goet „gevonden, en oock wel vry uyt-gelaten.

„Hare woonplaetsen zijn miraekeleus, want sy wonen zo laeg „als de Visschen in de Wateren" ..... Sy zijn heet vast besloten „binnen hare Mueren; want, indiense maer openen eenige Sluysen, „verdrinken sy hare vyanden......

„Tot besluyt: het Lant in zich zelfs is Groot, Machtigh, ende „Sterck: sy bewaren daer in twee vande voortreffelijkste Juweelen „des Werelts; *te weten; de Princesse Royale* en den Jongen *Prins* „*van Orangien.* De Inwoonderen zijn alle Joden van 't *Nieuwe* „*Testament;* sy hebben geen ander veranderinge gemaeckt, als de „Wet gestelt voor 't Evangelium."

'*s-Gravenhage.* MR. C. BAKE.

EXTRACTEN UIT DE CRIMINEELE ORDONNANTIEN VAN HOLLAND.

MEDEGEDEELD DOOR

J. C. GIJSBERTI HODENPIJL VAN HODENPIJL. [1])

12e BOEK.

6 Apr. 1701. *Sophia van der Maa*, *wede Noordwyck* en *Sophia Noordwijck* verzoeken appel, wegens eene veroordeeling tot boete van resp. *f* 33000 en *f* 10000.

26 Jan. 1702. Over *Hilbrand van der Sluys* te Enckhuysen en diens administratie als Bewindhebber van de West Ind. Cie. — Nog gen.: *Pieter van Rhee.*

26 Aug. 1702. *Pieter Jansz. Hogeveen* ca *Dirck Blom.* — Nog gen.: *Jacob van Ravesteyn, W. v. Epenhuysen* en *Pr. van den Velde.*

1) Vervolg van Nav. XLIX, blz. 45.

8 Mrt. 1703. *Hendrick Frederick van Renssen* Drost v. Baartwijck c[a] *Jan Anthony van der Plas*, beschuldigd van brandstichting, enz. — Nog gen.: *Mr. Johan Hoofd.*

29 Juny 1703. *Johan van Teylingen* en *Nicolaas van Lugtigheid* c[a] *Abraham Cambier*, Officier te Schiedam.

18 Sept. 1703. *Thomas Chadborn*, bailliu van Giesenburg c[a] *Willem Maarten Coenen* en *Dirck Jacobsz. Romeyn*, beschuldigd van aanranding, enz. van *Arnoldus Joosten van Os* en *Huybert Jansz.* — Nog gen.: *Leijntje Pieters.*

23 May, 6 Aug. 1704. Over aanranding van *Cornelis van Corstanje* door *Johan van Eerssel* en syn vrouw *Elisabeth van Tilborgh.* — Nog gen.: *Arent Adriaan van Dorp*, drossaard v. Heusden, *Coenradus Leemans* en *Johannes Wagemans*, chirurgyns, *Joachim Pannekoek* en *Joost Sprong*, schepenen, *Willem Johan van Beveren* chirurgyn, *Jan Dircksz van Delft*, *Ary Lambertsz Doedeyns*, *Dirck Hillebrandsz*, Majoor *Schrotenbagh*, Cap. *Camminga*, *Hendrik Kivit*, *G. Hillebrandsz*, *F. G. Swalue*, *G. C. H. Schwan*, *Jan Cnack*, militairen, *Cornelis Hop*, *Corn[s] van Bijnkershoek*, *A. Oulrij*, *P. van den Velde*, *S. F. Vogelvanger.*

20 Dec. 1704. *Maximiliaan van der Gugt* c[a] *Euwout Bol.*

6 Nov. 1705. Over een request van *Willem van Zuijl.*

9 Dec. 1705. *Pietertje Pieters Braat* wed[e] *Cornelis Costershoek* c[a] *Aarnout van Zuylen van Nieveld.*

20 Febr. 1706. Over een request van *Jurriaan Beek*, *Arent Plempfonteyn* en *Hendrik Wolfraet* door *Francois de Vicq* off. v. Amsterdam. Over verboden negotie. — Nog gen.: *Ferdinand van Coln.*

17 Apr. 1706. *Willem Hoofd*, bailliu van Woerden c[a] *Maritje Onnosel* over koop van gestolen vlas. — Nog gen.: haar man *Gerrit Jacobz van der Heyden*, *Maria Hagens*, *Cornelis Beukelsz Verhoef*, *M[r] Gysbert Costerus.*

22 Apr. 1706. *Cornelis Weldijck* betr eene kwetsuur.

21 Mey 1706. Waarneming Procur. Gener. ambt door *Wolpherd Nobeling.*

18 Sept. 1706. Over inbraak door *Moses Bendix*, *Samuelsz* en *Isaac Jacob* bij *van Gulig* en *N. Guicherij.* — Nog gen.: *Geldorp*, *Cunes*, *Wolpherd Nobeling.*

3 Jan. 1707. *Pieter Pacqui* over moord op *Omert Kerssenboom* te Breda. — Nog gen.: *Andries Pacqui* en zijne vrouw *Geertruyd Hasselman*, *Tulleken*, *v. Reede*, *Fagel*, *Diegna Bol*, *Caspar Blesen*, *Pieter van der Weyde*, *Tekelenburyh.*

2, 26 July 1707. *Johan van der Kloot* ca *Pieter Dierquens*, bailliu van 's-Hage. — Nog gen.: *Maria Bom*, *J. van Banchem*, *Feltrum de Vries Reynier Schaap*, *B. van Leuwen*, *Joh. van der Haer*, *P. van Brakel.*

14 Nov. 1707. Over *Cornelis Langereits.* — Nog gen.: *Mr Adriaan Bredenhof.*

13 Jan. 1708. *Adriaan van der Hoeven*, notaris te Alkmaar ca *Margareta van Egmond van der Nyenburg.* — Nog gen.: *Johan* en *Adriaan van Egmond.*

22 Dec. 1708. *Jan van der Laan*, impostmr te Leyden over publijcq geweld.

29 Junij tot 20 July 1709. *Rogier van der Burg*, bailliu te Valkenburg ca *Daniel van Hulsenbeecq*, wiens pupil *Jan Frederick Hulsenbeecq* te V. den degen had getrokken, glazen verbryzeld, enz.

3 Sept. 1709. *Anna Strype*, huisvrouw van *Jacob van Brouwershaven* over beleediging.

7 Oct. 1711. Request van *Arij Slof* te Nieukoop over zijn gevangenneming door *Reinier Bongaart.* — Nog gen.: *Isaac Snevens* en *P. v. Brakel.*

2 Mrt. 1712. Request Luitnt *Dominicus de Virieu* en diens dagvaarding, enz. — Nog gen.: *W. Rosenboom*, *W. Coelemey*, *Joh. van der Haer.*

9 Mrt. 1712. *Adriaan Vogel*, bailliu te Goes ca *Johan van Stapelen*, advocaat, en zijne veroordeeling, enz.

7 May 1712 tot 20 July 1714. Request van de gevangenen *Jan van der Burgt*, *Adriaan Verdonck* en *Jacob de Klopper* wegens doodslag in het Beterhuys te Delft op *Ary van den Bogaert*, schoonzoon van *Abraham Bart.* — Nog gen.: *Cornelis de Haas*, *Johanna Bart*, *Abraham Vrolyck*, Dr. *van Wouw*, apoth. *Hurnius*, Procr *van Campen*, deurwr *Simon Stoffelsz.*

7 Nov. 1713. *Van Campen* ca *Jan Struyf* te Zype. — Nog gen.: *Nanning Kien*, bailliu, *Reus Thysz*, *Teunis Klimop*, *Cornelis Cornelisz* alias *Brande Kees*, *Kees Duyn* en *Kees Metzelaar.*

21 Mrt. 1715. Over een request van *Cornelis Perponcher de Sidleniski.*

19 Dec. 1715. Mr *Hendrick van der Staal*, Burgmr van Rotterdam over het verwonden van een kwartiermr *Teunis Jansz Witdorp*, door een matroos *Willem Boogaert.*

13 Mrt. 1716. Mr *Joan de Meij*, bailliu van Schieland over *Ary Leendertsz Boer*, ter zake van verwonding enz. door dezen van *Gerrit Hendricksz van Hoven* en van *Ary Jansz Vermey.* — Nog gen.: *Pieter de Weerdt*, *Cornelis Nederhof.*

21 Jul. 1716. Over *Nic. Tavenaar* wegens manslag.

26 Febr. 1718. Request *Huybert Coomans*, Brouwer tot Niervaerd, gesegd de Clunderd, c^a *Hugo van der Mast* over uitvoer van een half vat bier. — Nog gen.: *Houttuijn*, *Feltrum de Vries*, *Francois van der Hoop*, *Joh. van der Haer*, *W. Coelemey.*

19 May 1718. Over het vonnis van den dief *Jacob Frederick Muller*, alias *Jaco.* -- Nog gen.: Adv^t *Tierens*, Proc^r *van der Horst*, Mr *Ferdinand van Collen*, *Cornelis Pietersz*, *Claas in de Caste*, *Dirck Jansz de Groot*, *Jan van Veen*, *Jacob Trist*, *Lucas de Jong*, *Fruijting.*

21 Oct. 1718 tot 18 July 1725. *Christina Henny*, schoonmaakster over het zetten in de Lombert van meubels uit de Camers v. d. H. Raad, enz. — Nog gen.: *Muller*, Mr *Wolphert Nobeling*, *Fabricius*, Notaris *Rudolph de Bruyn*, *Sybrand van Aken*, *Ari Ariensz Hector* alias *Ariaan Bal*, *Sion Lus*, *Maerten Maertensz*, *Colyn Gerritsz.*, *Jacobje Jacobs*, *Jaques de Villers*, *Jean George*, Notaris *Esau van der Heyden*, *Jeronimo Felicx*, *Hans Beverning*, *Daniel Gleser*, *Guilliam Hulsbosch*, *Hubert Pyl*, *Jacob Jacobsz Hoek*, alias *Jacob Aartsz*, *Guillaume de Vos.*

12 Mrt. 1709. Request *Cornelis Willemsz Graver*, huysman onder Ammers over zijne gevangenneming door *Frederick Statius van Dalen.*

3 Oct. 1713. Request *Jan Adriaan van Egmond van der Nijenburgh Tryntje Jacobs*, huysvr van *Coert Jansz*, over diens gevangenneming door *Nanning Kien.* — Nog gen.: *Magteld van Foreest* wed^e van *Gerard van Egmond van der N.*, *F. van Hoop*, *J. Huyssen*, *Willem Sluysken*, *Reinier Schaep*, *Joh. van der Haer.*

18 Nov. 1713. *Nanning Kien*, bailliu van de Zype over dagvaerding van ses ingezetenen, als *Jan......* etc.

4 Dec. 1716. *Simon Hendrick Cruger* c^a *Cornelis van der Voort* over verkoop van vleesch van zieke koeien.

12 July 1719. *Joris Krijnen Patyn* te Wateringe over zijn gevangenneming.

(*Slot volgt.*)

Faro en Lambiekbier. — D^r. Heinrich Hansjakob, pastoor te Hagnau am Bodensee, maakte in 1881 een reis door België en Nederland en beschreef die in zijn werk: „In den Niederlanden." Hij wijdt zeer uit over het Faro en Lambiek en vergelijkt het telkens met het Duitsche bier, dat hij oneindig veel lekkerder vindt.

M. C. N.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Dirk van Swieten (XLIX, 51, XLVIII, 408). — Wetende dat de ridder Dirk van Swieten, Hr van Leijenburg etc. ook gehuwd geweest is met Cath. van IJsselsteyn, is het, dunkt mij, nu stellig bewezen dat hij, evenals zijn vader, tweemaal gehuwd geweest is, — eerst met eene: van Renesse en daarna dan met gen. Catherine. Deze tweede vrouw echter was heel veel jonger dan haar man en kan onmogelijk de moeder van Joost geweest zijn. Juist hare uitdrukkelijke vermelding in het leenregister doet dit reeds vermoeden; uit die registers toch kan men dan slechts kennis van huwelijken verkrijgen wanneer (steeds om bizondere redenen), de vrouwen daarin gemeld worden, bijv. wanneer dit noodig geacht wordt om aan haar toegestane rechten te laten gelden of te bevestigen tegenover anderen, die anders wellicht tegen hunne belangen zouden kunnen handelen of die verkorten, zooals hier juist het geval zou kunnen zijn bij eene nog zeer jeugdige *tweede* vrouw tegenover een voorzoon van haar man.

Catherine van IJsselsteijn was eene dochter, een van de dertien kinderen van den ridder Arend van IJsselsteijn (bastaardzoon van Willem van Egmond, Heer van IJsselsteijn), en van Barbara van Borselen. Haar vader was kastelein van Woerden geweest en wordt in die betrekking niet heel gunstig vermeld, toen hij 1488 bij eene overrompeling van het slot gevangen geraakte; hij overleed 1530, wel is waar „zeer oud", zooals Goudhoeven daarbij voegt, doch al stelt men dat hij toen in de 80 jaar oud zal geweest zijn, dan nog kan zijne dochter Catherine pas tusschen de jaren 1480 en 90 geboren zijn. Haar leeftijd echter is vrij stellig te bepalen; eene oudere zuster van haar, die ook zeer oud, 84 jaar is geworden, was, volgens het jaar van hun overlijden, in 1484 geboren en Catherine kan dus 1485 of 86 geboren zijn; zij was dus in het jaar 1509, toen die lijftocht aan haar bevestigd werd, 23 of 29 jaar oud en waarschijnlijk pas kort te voren gehuwd.

Goudhoeven schrijft dat Hr Dirk van Swieten leefde 1503 en gehuwd was met N. v. Renesse; dat jaartal bij zijn naam gevoegd geeft te kennen dat hij in dat jaar op de eene of andere wijze vermeld is gevonden, en hier nu in éen adem met den naam zijner vrouw genoemd, mag men er misschien ook uit besluiten dat het in eenige betrekking tot die vrouw stond, wellicht bij bepalingen voor zijn zoon gemaakt, omdat Hr Dirk het voornemen had een tweede huwelijk aan te gaan en dat die eerste vrouw toen misschien pas overleden was. Want niet vóor 1503 of 4, in welke jaren Catherine pas 18 of 19 jaar oud was, zal Hr Dirk voor de tweede maal in het huwelijk getreden zijn, en zoo blijkt het dat Catherine ook onmogelijk de moeder van Joost kan geweest zijn die wellicht even oud, zoo niet ouder, dan zijne tweede moeder zal geweest zijn. Het is mogelijk dat Hr Dirk uit zijn eerste huwelijk, — waarschijnlijk vóor 1476 gesloten (zie Nav. XLVIII, 412) verscheidene kinderen gehad heeft, die dan op jeugdigen leeftijd overleden zullen zijn; — de naam: *Joost* van zijn eenig nagelaten zoon en leenvolger geeft duidelijk te kennen dat deze niet de eerstgeboren zoon zijns vaders zal geweest zijn, — maar aannemende dat Joost de jongste zijner kinderen geweest is, dan moet hij omstreeks denzelfden tijd als zijne tweede moeder geboren zijn.

Het blijkt ook dat Joost van Swieten reeds zeker meer dan mondig was in het jaar 1515, toen hij zoo zelfstandig optrad om voor zijn vader Loenersloot te verkoopen, waarbij hij dan geheel de handelende persoon schijnt geweest te zijn; — waarom dan ook wellicht Goudhoeven aan *hem* dien verkoop toeschrijft, doch Hoogstraten gelijk heeft met dien verkoop aan Hr *Dirk* toeteschrijven die, als de leen*bezitter* nog op dat tijdstip, alleen *macht* had tot verkoopen, al kon hij het volgens de wetten ook alweer niets doen zonder de instemming van zijn zoon en leenvolger, die in de akten van verkoop en bij alle volgende handelingen daarop betrekkelijk dan ook genoemd en erkend moest worden. Joost had het echter dan alleen voor zichzelven kunnen verkoopen, wanneer zijn vader het vóor dien tijd op hem overgedragen had wat niet geschied was.

Maar het blijkt dan duidelijk dat Joost geen zoon kan geweest zijn van Cath. v. IJsselsteijn en hij dus geboren is uit een eerder huwelijk van H^r^ Dirk.

Ik weet niet wie (Nav. XLIX, bl. 51) met de „verschillende schrijvers" bedoeld worden, die het huwelijk van Hr Dirk van Swieten met eene dochter „van Renesse" vermeld hebben. Ik ken er slechts twee en die doen het zeer gedecideerd. De een is Ferwerda, (reeds door mij aangehaald XLVIII, 411) in zijne geslachtlijst van Renesse", die t. a. pl. bijvoegt dat van Leeuwen „ten onrechte dien Dirk, Hendrik genoemd heeft." Dat die naam „Hendrik" bij van Leeuwen een fout is, is zeer duidelijk, want anders zou al het andere, dat hij daar achter laat volgen, en op Hr Dirk slaat, eenvoudig eene *misstelling* zijn, aangezien een Hendrik nimmer Heer van Leijenborgh etc. geweest is.

De tweede schrijver, dien ik bedoel, is Goudhoeven zelf, die volstrekt geen huwelijk van „Hendrik" met eene „van Renesse" vermeldt, en die door van Leeuwen is nageschreven, eenigszins omgewerkt, maar daarmede geenszins verbeterd, integendeel: — in de naar het schijnt eenigszins slordig geredigeerde genealogie „van Swieten" bij Goudhoeven vinden op een paar plaatsen eenige onduidelijkheden en verschrijvingen plaats, blijkbaar voornamenlijk ontstaan, doordien een woord of naam uitgevallen is; — van Leeuwen heeft schijnbaar die plaatsen verbeterd, maar door onbekendheid met de personen (wat hem nu niet kwalijk te nemen is), heeft hij daarmede werkelijke *fouten* gemaakt, die Goudhoeven blijkbaar niet bedoeld heeft.

Men oordeele; — met de betere kennis der personen, die men nu heeft, moet het, bij nalezing van wat Goudhoeven schrijft, aan ieder helder worden. Na vermelding van Hr Arend en diens huwelijk (waarbij hij diens eerste huwelijk niet gekend heeft en dus onvermeld laat), wil hij diens kinderen vermelden en schrijft:

„ende wan" nu volgt alleen „Hr *Hendrik* etc. — Al wat achter dien naam volgt zou tot aan het einde eene misstelling zijn als behoorende bij Hr *Dirk*, dien hij ten slotte ook noemt; hij schrijft ook in het meervoud „en *hadden* eene suster" etc. Het is dus

duidelijk dat hij minstens twee zoons heeft willen vermelden, waarbij de naam van den eenen en wel van den voornaamsten, bij den aanvang uitgevallen is; — er heeft dus moeten staan: (ik voeg hier tusschen haakjes wat blijkbaar uitgevallen is):

„ende wan Heer (Dirk en) Hendrik van Sweten (Hr Dirk) ridder, Heere van Leynburgh" etc. wat nu juist wordt, evenals: „ende *hadden* een suster Juffr. Josyne" etc. en dan vervolgt hij ten slotte: „Heer *Dirck voornoemt*" (waaruit de uitlating en vergissing duidelijk blijkt, want hij heeft slechts een Hendrik voornoemt) „Heer Dierck voornoemt leefde an. 1503, hadde te wijve vrou N. van Renesse, ende man eenen sone, Joos etc." — wat nu alles goed en juist wordt, waarom men dan ook dat huwelijk, even gedecideerd als bij Ferwerda, nu wel voor juist erkennen moet. Hij heeft bij Heer Dirk, evenmin als bij Heer Arend, van *twee* huwelijken geweten, — en zoo zou men met recht kunnen zeggen dat, evenzeer als hij dwaalt door de kinderen van Hr Arend uit diens huwelijk met Catz te laten voortkomen, (ofschoon hij het niet zoo gedecideerd zegt als van Leeuwen), hij ook dwalen kan door *Joos*, een zoon van Renesse te noemen; — zeker, zou dit kunnen zijn bij zijne onbekendheid met Dirk's tweede huwelijk, indien ik niet hierboven aangetoond had dat dit *niet* het geval is.

Van de drie nu genoemde kinderen van Heer Arend is van: Hendrik, van elders volstrekt niets bekend; hij wordt alleen door Goudhoeven genoemd, die ook verder niets van hem vermeldt, en men kan dus aannemen, wijl hij ook in geen leen van zijn vader, voor zoover men weet, opgevolgd is, dat hij waarschijnlijk jong en ongehuwd zal overleden zijn. Alle drie echter acht ik kinderen te zijn uit het eerste huwelijk van Heer Arend met van Nijenrode, zooals de naam Joos of Josyne van de dochter niet onduidelijk te kennen geeft. Uit zijn tweede huwelijk met Maria van Cats (die drie dochters uit *haar* tweede huwelijk had) heeft hij vermoedelijk geene kinderen gehad of die althans niet achtergelaten, want hij had in de huwelijksvoorwaarde met haar uitdrukkelijk bepaald dat de kinderen, uit *dat* huwelijk voortkomende, zijne bezittingen in *Soelen* zouden beërven, en deze behoorden 1473, dus kort na den

dood van Heer Arend, ook reeds aan zijn zoon Hr *Dirk.* Het is waar, men zou kunnen zeggen dat deze Hr Dirk dat Soelen misschien slechts hield voor een halven jongen broeder uit het tweede zesjarig huwelijk zijns vaders. Voor Hendrik dan? die op dat tijdstip pas vijf of zes jaar kon zijn, doch dan zou het er dunkt mij wel bij vermeld zijn geworden. Maar die halve broeder Hendrik kan toch moeielijk in 1476, op negenjarigen leeftijd dus, reeds gehuwd geweest zijn met eene „van Renesse", wier familieleden Hr Dirk (t. a. p. bl. 52) liever tot getuigen en borgen zou kiezen in dat jaar dan die van zijne tweede vrouw, die toen nog geboren moest worden! Neen, mij dunkt na dit alles zal wel niemand zoo halstarrig willen zijn om nog aan een halven broeder van Hr Dirk te willen blijven vasthouden, die met eene van Renesse gehuwd was, aan een „*Hendrik* van Swieten" overigens onbekend, en alleen in de genealogie „van Swieten" genoemd, waar hem ten onrechte de titels van zijn broêr gegeven worden en die broêr dan geignoreerd wordt, voor wiens bestaan zooveel andere overtuigende en anthentieke bewijzen voorhanden zijn!

En nu nog dit. Bestaan er overtuigende bewijzen dat Hr Dirk van Swieten van Leijenborgh etc. in 1518 reeds overleden is, zoo als t. a. p. bl. 52 wordt aangeduid, dan is bij H. v. H. in zijne aanteekeningen op de Rhijnl. Oudh. het jaartal 1521 onjuist, waarin hij zegt dat Hr Dirk het Jus patronatus van de vicarijen te Leiden, Voorschoten en Voorburg: „omme sekere redenen sijn gemoed en gewisse daartoe bewegende, ende sonder daartoe gedwongen of in eenige deele misleid of bedrogen te zijn, maar vrijwillig en om niet", etc. geeft en overdoet aan zijn aangehuwden neef Mr. Floris Oem van Wijngaarden; waaruit in 1522 „kort na zijn dood" een proces ontstaan is, toen zijn zoon en eenige erfgenaam, Joost van Swieten dat zelfde recht overgedaan had aan den beroemden „Grooten Vincent", rekenmeester en later tresorier van Holland. Alweder blijkt hieruit dat de vader, zelfs in dit geval, niet zonder de instemming van zijn zoon en erfopvolger had mogen handelen, wat hij ook zelf eenigszins vooruitzag, toen hij in bovengenoemde akte de woorden voegde: „voor zichzelven en, zoo verre als het

aan hem stond, voor zijn nazaten". Hij heeft dan waarschijnlijk gemeend dat zijn zoon zijne beschikking in deze zou eerbiedigen, doch deze deed dat niet en toonde dus niet zoo heel eenstemmig met zijne ouders te zijn, waarom die bevestiging in het leenregister betrekkelijk zijne tweede moeder ook reden kan hebben. Maar bestaat er nu zekerheid dat H^r^ Dirk reeds in 1518 overleden is, dan moet bovengenoemde begeving ook reeds vroeger geschied zijn, en dan baart het alleen verwondering, en wekt zelfs twijfel aan de bewering van dit vroeger overlijden, dat Joost eerst *vier* jaar na den dood zijns vaders daarin verandering kwam brengen, die nog zoo ingrijpend kon zijn dat er een proces over ontstond of althans de zaak voor de hooge geestelijkheid gebracht wierd, die, door eene schikking tusschen beide partijen voor te stellen, deze pas beëindigde in 1524, waarbij, èn de begeving door den zoon, èn de begeving door den vader beide zoo veel mogelijk geëerbiedigd werden.

Ten slotte nog: in den tijd dat H^r^ Dirk voornoemd leefde (1457—1521), was hij natuurlijk de eenige „Dirk van Swieten *van Leijenborgh*", maar tegelijk met hem leefde nog wel andere *Dirk's* van Swieten, als daar was, in de eerste plaats:

Dirk van Swieten, bezitter van het huis Endegeest, en van land in Katwijk, Bodegraven, Koudekerk en Alphen; stichter in het jaar 1461 van de St Bartholomeuskapel met eene vicarij in de kerk van St Pieter te Leiden, welke hij 1463 en '71 nog eens rijkelijk begiftigde. Hij schijnt geen kinderen gehad te hebben en was *neef* van Gerrit Pieter van Poelgeest, kanonnik van St Pancras te Leiden, die in het jaar 1417 in genoemde kerk eene vicarij gesticht had, welke door gen. Dirk in het jaar 1459 ook reeds rijkelijk begiftigd was. Uit het een en ander, — ook uit de plaatsen waar hij land bezat, — zou men vermoeden dat zijne moeder eene „van Poelgeest", en die kanonnik wellicht zijn oom zal geweest zijn. Misschien is hij wel dezelfde Dirk van Swieten, 1433 secretaris en 1448 griffier van den hoogen raad van Holland, die door Goudhoeven, „Boudewijnszoon" genoemd wordt, en volgens hem de zoon was van een bastaardbroeder van

den beroemden Hr Boudewijn van Swieten, rentmeester of tresorier van Holland etc. Deze Dirk van Swieten Bouwensz. was gehuwd met Jenne van de Boukhorst en overleed zonder kinderen ... 1529 oud 93 jaar! voegt Goudhoeven er bij, — hij zou dus geboren zijn 1436 en kan dit dus onmogelijk passen bij *dezen* Dirk die, 1445 reeds griffier was! Ook voegt Goudhoeven, op een andere plaats, datzelfde jaartal en dien leeftijd bij de *vrouw* van een anderen Dirk uit dat geslacht, nl. bij:

Mr Dirk van Swieten, ook raad van Holland, dien hij op verschillende plaatsen vermeldt als in 1502 overleden. Ware dit niet het geval dan zou men mogen veronderstellen dat *hij*, (en niet Hr Dirk van Leijenburgh, als ik vragender wijze stelde (Nav. XLVIII, bl. 409) in het jaar 1517 het huis „Ter Does" overdroeg, want hij was gehuwd met Machteld van der Does, zuster van den bezitter van het Huis ter Does; en bij deze vrouw nu voegt Goudhoeven op twee plaatsen ook dat jaar 1529 van overlijden met dien leeftijd van 93 jaren, wat bij haar heel wel gepast zou zijn, want haar moeder overleed 1439, en was de eerste vrouw van haar vader, die 1461 overleed met ook nog kinderen uit een tweede huwelijk.

De zuster van dezen Mr Dirk van Swieten was gehuwd met Mr Floris Oem van Wijngaarden (ook raad van Holland), bovengenoemd, waarom ik hem den „aangehuwden *neef*" van Hr Dirk van Leijenburgh noemde, want Mr Dirck en zijne zuster waren kinderen van Mr Willem van Swieten (raad, griffier en procureur-generaal van Holland 1450—77), die een bastaardzoon was van den genoemden tresorier Hr Boudewijn.

Nog leefde tegelijk: *Dirck Claasz.* van Swieten, Hr van Giesenkerk en Peursum, bij wien dat jaartal 1529 van overlijden ook al zou passen (doch misschien niet de leeftijd), want na zijn dood, hij was in Den Haag overleden, kwamen in het jaar 1530 zijn heerlijkheden aan zijn volle nicht, dochter van zijne tante. (Nav. VI, bl. 10) Hij was de zoon van: Claas van Swieten, die 1439 met Giesenkerk beleend was geworden, waaraan hij zijne vrouw Fije Claasdr Spierinc toen lijftochtte. Deze werd „de rijke Claas" ge-

noemd en huwde op 71-jarigen leeftijd nog eens met een meisje van 17 jaar? Of dit was zijn kleinzoon, want heel duidelijk is het mij niet en ik betwijfel of de voorgenoemde Dirk Claasz., die omstreeks 1530 overleed, werkelijk de zoon zal geweest zijn van Claas, die 1439 Giesenkerk beërfde. Deze Claas was misschien de vader van Mr Dirk van Swieten, die 1469 ook raad van Holland was, gehuwd met Machteld van Vrederijk (of Valkestein) dochter van *Simon Frederik* Willemsz., 1444 schout van Leiden, later Drost van Gorichem (of Arkel) en 1467 Drost van Voorn, 1477 overleden, en van diens tweede vrouw Maria van der Does Dirksdr. (Kok, woordenboek V, 133).

Deze Mr Dirk van Swieten nu is heel duidelijk (de naam wijst het uit), de vader geweest van *Simon Frederik* van Swieten, 1490 Drost van Voorn, gehuwd met Agatha van der Does, zuster der bovengenoemde Machteld, die met Mr Dirk van Swieten Willemsz gehuwd was, en is ook waarschijnlijk de vader van *Claas Dirksz* van Swieten, 1510 tot 1524 veertig-raad van Leiden, die weer de vader was van *Mr Dirk Claasz* van Swieten, 1525—27 veertig-raad van Leiden; en deze kan alsdan de eerstgenoemde *Dirk Claasz* zijn, die omstreeks 1530 overleed. Hij en zijn vader voerden het zonderlinge wapen van Swieten alleen vermeerderd met een gouden of zilveren ster in het hoofd. Veelvuldig komt dat wapen met een kleine toevoeging voor. Hr Dirk van Leyenburgh en zijn vader, en dus ook waarschijnlijk zijn zoon, voerden het gekwarteleerd met „Leijenburgh"; waartoe zij dan ook alleen het recht hadden.

Om nu met volkomen juistheid de plaats aan te wijzen van al die laatstgenoemde van Swieten's, waarvan verscheidene tot bastaardtakken schijnen te behooren, zou men nog veel nauwkeurige nasporingen moeten maken. — Ik heb hen dan ook alleen aangevoerd om aan te toonen dat er tegelijk met Hr Dirk van Swieten Heer van Leijenburgh nog verscheidene leden van dit geslacht leefden, die ook den naam van „Dirk" droegen, een naam, die ook vroeger veel in dat geslacht is voorgekomen.

Maart 1899. JOH. HENDR. VELDHUYZEN.

GENEALOGISCHE EN HERALDISCHE AANTEEKENINGEN

AANGAANDE HOLLANDSCHE FAMILIEN TE CEYLON

DOOR MR. F. H. DE VOS. [1]).

DE BARROS.

Paulus de B., Vedahn der olifanten te Jaffna, 1682, geb. te Portugal, † te Jaffna 1696, tr. te Colombo, Anthonia Leitoa (wed. de Silva) geb. te Kalutara, † te Jaffna 28 Sept. 1696. Bij wie:

I. Louisa, geb. te Colombo 25 Sept. 1667, † te Ponnerijn 1710, tr. (1) te Jaffna, 23 Aug. 1682, Simon Ferrera, sergeant en Adigaar der Zaaidelvers, † te Jaffna 5 Febr. Zij tr. (2), 1698, Thobias de Klerk, geb. te Colombo.

II. Victoriano (geloofshalve door Vuijst op 't punt „Utrecht" gearresteert: door Versluijs ontslagen) geb. te Colombo 1669, † te Jaffna 14 Sept. 1742, tr. (1) te Negapatnam, Francisca, † 17 Junij 1714, d. v. Joan de Ataide en Johannes Vas, †. 18 Oct. 1699.

Hij tr. (2) te Jaffna, Livinia de Visser, geb. 10 Apr. 1692, † 23 Apr. 1763, (wed. van .... Bremen). Bij wie:

(1) Anthonia Maria, geb. 21 Jan. 1719, † 1720.

III. Johanna, geb. Colombo 23 Junij 1670, † te Jaffna 21 Dec. 1755, tr. (1) 25 Maart 1696 te Jaffna, Hendrik Looman van Bijtevelt, † te Wannij 12 Junij 1711.

Johanna tr. (2) 18 Junij 1713, te Jaffna Martinus Leusekan (die de Hollandsche Kerk te Jaffna bouwde onder de regeering van Adam van der Duijm) wedr. van Helena Hansz, † 22 Dec. 1723.

LOOMAN.

Hendrik L, geb. te Bitevelt, † te Wannij (Ceylon), 12 Junij 1711, tr. (1)......

---

1) Vervolg van Nav. XLIX, blz. 113.

Hij tr. (2)...... Bij wie:

I. Jacob.

II. Johan, geb. 1690, † te Jaffna 2 Junij 1726, tr. Helena, d. v. Martijn Anthonisz.

III. Paskuella, geb. 1691, tr. Leander Hanz.

Hendrik, tr. (3) te Jaffna, 25 Maart 1696, Johanna de Barros. Bij wie:

IV. Hendrik, geb. te Jaffna 2 Apr. 1698, † 1698.

V. Antonia, geb. te Jaffna, 27 Mei 1699, † 30 Sept. 1767, tr. 15 Oct. 1715, Johan Willem Tuttel geb. ter stad „Ulphen" 25 Mei 1680, † 26 Sept. 1722 (naar Ceylon A° 1704 met 't schip „Loo".)

VI. Hendrik, geb. te Jaffna, 22 Jan. 1700, † 1 April 1726, tr. 28 April 1725 Dorothea, d. v. Hendrik Warner, consumptie-boekhouder O.-I. C. te Manaar.

VII. Paulus, geb. te Jaffna, 6 Junij 1701, tr. te Batavia Catherina, d. v. Isaak Gooijen, Pakhuismeester (Cheribon) en Koopman O.-I. C., † te Negapatnam 17 Apr. 1762. Bij wie: Hendrik.

VIII. Gabriel, geb. te Jaffna 10 Maart 1706.

IX. Johanna Elisabeth, geb. te Jaffna, 23 Nov. 1708, † 26 Junij 1728, tr. 27 Jan. 1726 Andries Partzer, geb. te Polkwitz 27 Maart 1697, † 23 Febr. 1759.

TUTTEL.

Jan Willem, tr. Anthonia Looman. Bij wie:

I. Johanna Maria, geb. 25 July 1718, † 14 Mei 1757, tr. te Jaffna 25 Sept. 1740 Andries Willem Luijken.

II. Jan Hendrik, geb. 13 Oct. 1721, † 7 April 1722.

III. Anna Wilhelmina, † 11 Maart 1775, tr. Jacobus Cavallier geb. te Jaffna 20 Nov. 1714, † 2 Maart 1774. Zij waren ouders van:

1. Agneta.
2. Anna Maria.
3. Anna Sophia, † z. k. 15 Junij 1775, tr. 12 Junij

1768 Jan Nicolaas Letanche, Luit. militair geb. ter stad Aath 19 Febr. 1724, † te Balicalo 7 Junij 1783.

4. Jacobus Wilhelmus, † te Jaffna 17 Julij 1773.

LUYKEN.

Gerrit Luijken (Barendszoon) A° 1709 naar Indië met 't jacht „Gelukkig Uur", boekhouder O.-I. C., geb. te 's Gravenhage, † te Galle 3 Oct. 1743, tr. Anna, ged. te Galle 5 Febr. 1696 d. v. Matthijs v. Hoven, geb. te Vlissingen en Elizabet Paquet (van Eijk?) d. v. Lambert (?) Bij wie:

I. Anna Elizabet, ged. te Galle 19 Mei 1715.

II. Andries Willem, asst. O.-I. C. geb. 4 Julij 1717, † 3 Jan. 1754, tr. te Jaffna 25 Sept. 1740 Johanna Maria Tuttel, Bij wie:

(1) Anna Jacoba, geb. te Jaffna 1 Oct. 1741, † te Jaffna 11 Maart 1813, tr. (1) te Jaffna 21 Nov. 1756 Johannes Jacobus Kerkenberg en tr. (2) te Jaffna, 2 Maart 1774. Luit. J. N. Letanche.

(2) Gerrit Nicolaas, geb. te Jaffna 13 Maart 1745, † te Semarang 8 Oct. 1777, tr. als Assistent O.-I. C. te Negapatnam Johanna Henrica geb. te Jaffna 18 Nov. 1752 d. v. Jan Swart, geb. te Tessel, Resident van Punto Pedro. Bij wie:

(a) Johannes Andreas, geb. te Negapatnam 24 Julij 1766.

(b) Gerrardus Bernardus Mattheus, geb. te Negapatnam 27 Oct. 1768.

(c) Agneta Leonarda Catherine, geb. te Negapatnam 28 Nov. 1770.

(d) Johanna Caroline, geb. te Samarang 1777.

(3) Anthonia Gijsberta, geb. te Jaffna 27 Sept. 1746, † 25 April 1749.

(4) Jan Willem, geb. 26 Aug. 1748, † te Negapatnam 11 Jan. 1809, tr. te Negapatnam 5 Dec. 1773 Maria Juliana d. v. Adam Godlob Henck (Ingenieur en Land-

meter) geb. te Zweden en Josina Wilhelmina van Lawick geb. te Negapatnam.

(N.B.) Eene Constantia Charlotta van Lawick, geb. 10 Sept. 1728, † te Negapatnam 11 Febr. 1766. Haar wapen, (zie Monumental Remains O.-I. C. Madras Presidency pl. XI) op de grafzerk is: De.... à la fasce bret. en cont. bret. d..... C un ours iss de.... Bij wie:

(a) Johanna Josina, geb. te Negapatnam 31 Oct. 1774.

(b) zoon † jong.

(c) Maria Wilhelmina, geb. te Negapatnam 13 Nov. 1776.

(d) Juliana Johanna, geb. te Negapatnam 15 Nov. 1777.

Stork.

Jan Philip, geb. te Oldenzaal, 12 Nov. 1719, † te Colombo als onderkoopman O.-I. C. 16 Nov. 1785 (zoon v. Gerrard Willem Burgemeester te Oldenzaal en Agneta Polken) tr. Petronella Elizabeth, ged. te Galle 29 April 1742, d. v. Arnoldus Wilhelmus Fabricius Predikant en Catherina Elizabeth Dormieux. Bij wie:

I. Balthazar Abraham, geb. 28 Sept. 1772, † na 1807, tr. Christina Daman.

II. Wilhelmus Jacobus, † Dec. 1788.

III. Johannes Justinus, geb. 10 Julij 1783, † 24 Aug. 1839 Agneta Emmerantia van Cuylenburg. Bij wie:

(1) Christina Elizabeth, geb. 1809.

(2) Caroline Johanna, geb. 1811.

(3) Willem, geb. 24 Aug. 1812, tr. 20 Dec. 1843, Jane geb. te Colombo 15 April 1821 d. v. Diederich Cornelis Fretz en Johanna Gertruida Wilhelmina Mottau. Bij wie:

(a) William, tr..... Gratiaan.

(b) Edmund.

(c) Louis.

(4) Gerrit Willem, geb. 26 Aug. 1813, tr. 26 Maart 1835 Seraphina Wilhelmina, geb. 8 Aug. 1813, † te Colombo

3 Maart 1852, d. v. Vincent William van der Straaten. Bij wie:

(a) Felix Staples, geb. 17 Maart 1841, tr. Anna van der Straaten. Bij wie:

(aa) Felix Staples, † te Calcutta 3 Oct. 1857.

(b) John Vincent Blair (Doctor Med.) geb. 3 Oct. 1836, tr. (1) Angelina Frances, d. v. Louis Betts en (2) Henrietta Fox.

Het wapen Stork is:

D'or à un cigogne tenant en son bec une anguille ondoyante en pal de sin. C.: les meubles de l'ecu.

MOTTAU.

Andreas Wilhelmus, geb. in het Graafschap Kleef, geb. 25 Oct. 1771, † te Batavia Oct. 1810, arriveerde op Colombo 10 Jan. 1794 met het schip „van Teijlingen" uit Coohin, en vertrok naar Batavia met een cartel-schip 31 Dec. 1806. Hij tr. te Colombo 25 Jan. 1795 Elizabeth Petronella Kofferman, geb. te Colombo 13 Julij 1769. Bij wie:

I. Carolus Jacob, geb. 29 Julij 1796, † 4 Jan. 1798.

II. Johanna Gertruida Wilhelmina, geb. 2 Jan. 1798, tr. te Colombo 22 Junij 1814 Diedrich Cornelis Fretz, geb. te Matara 6 Mei 1787, † 5 Junij 1836.

III. Carl Frederick (volgt.)

IV. Frederica Anthonia, geb. 17 Sept. 1801, † te Mutwal (Colombo) 3 Julij 1855, tr. 17 Sept. 1821 Carl Robert Roosmale-Cocq.

Carl Frederick, geb. 16 Nov. 1779, † te Colombo 30 Nov. 1846, tr. 20 Dec. 1824 Annetta Wilhelmina van der Straaten geb. 10 Febr. 1804, † 8 Julij 1857. Bij wie:

1. Eliza Frederica Sophia, geb. 30 Oct. 1825, † 1860, tr. Andrew Samuel Henry Felsinger.
2. Harriet, geb. 27 Nov. 1826, † jong.
3. Andrew William, geb. 23 Aug. 1829, tr. (1) Julia Eliza Flanderka; (2) Sara Sansoni.

4. George Arthur, geb. 27 Mei 1831, tr. te Colombo 28 Nov. 1860 Henrietta Leonora d. v. A. Küneman.
5. Harriet Eleanor, geb. 13 Sept. 1832, tr. William Vincent Woutersz.
6. Henry Augustus Marshall, geb. 28 Mei 1834, † 28 Aug. 1834.
7. Edmund Olivier, geb. 5 Sept. 1836, tr. te Colombo 28 Julij 1859, Jan Elizabeth v. Hagt.
8. James Waller geb. 9 Dec. 1839, tr. Emilia Arabella van Langenberg. Bij wie:
   (1) Charles Frederick, geb. 15 Junij 1864.
   (2) Waller Fretz, geb. 13 Dec. 1865, † 22 Febr. 1866.
9. Laura Camilla, geb. 11 Jan. 1842, † 10 Apr. 1842.
10. Clara Lucretia, geb. 15 Julij 1846, tr. W. Ludekens.

VAN RHEE.

A. Jacob van R., opperkoopman en eerste hoofd van Jaffna, 1658, † te Batavia.

B. Gerrardus van R., boekhouder en eerste klerk te Jaffna, geb. te Negapatnam 3 Aug. 1670, † 30 Julij 1693 (Lapidarium Zeylanicum, 82).

C. Engelbregt van R. opperhoofd te Trincomalie 1704, tr. Maria Hannecop. Bij wie:
   I. Thomas, ged. te Galle Julij 1696, korporaal 1726, onderkoopman 1731, opperhoofd (Japan).

D. Engelbregt van R., tr. Maria Amelia Koning. Bij wie:
   I. Louis A. Milius, ged. te Galle.

E. Thomas v. R., geb. te Wijk-bij-Duurstede met 't schip „Walvisch", adelborst 1654, assist. 1660, boekhouder 1665, onderkoopman 1668, koopman 1674, opperkoopman 1678, commandeur 1685, gouverneur (Ceylon) 1692, tr. Henrietta van Kriekenbeek, geb. 1640, † te Colombo 24 Oct. 1696. (Lap. Zeijl. 9.)

F. Willem van Rhee, opperkoopman geb. 1 Dec. 1664, † te Colombo 5 Nov. 1700, tr. Catherina Africana, (wellicht d.

v. Willem van Dielen, opperhoofd te Masulipatnam, geb. te Haarlem 5 Aug. 1650, † te Palicat 13 Oct. 1688), geb. 7 Junij 1670, † te Colombo 23 April 1700. (Lap. Zeyl. 10.)

G. Johanna (wellicht zuster van Gerrardus), geb. te Negapatnam 19 Mei 1668, † te Galle 15 Julij 1719, tr. Cornelis Taay van Wezel, commandeur te Galle.

H. Cornelis v. R., geb. te Colombo, onderkoopman 1736.

I. Barend v. R., tr. Mariana Piris. Bij wie: Antonette, ged. te Galle 20 Dec. 1716.

Voor het wapen v. Rhee, zie Lapidarium Zeylanicum 9, 10, 47, 82.

Voor het wapen van Dielen, zie Lapidarium Zeylanicum 10, en Monumental Remains, Madras, pl. XXX.

Het wapen op de grafzerk van Cornelis Hannecop, geb. te Jaffna 16 Sept. 1674, † te Colombo 14 Jan. 1702, begraven aldaar in de „Pettah Cemetery" is:

De . . . . à trois croiss. de . . . . 1 en 2.

SCHRADER.

Julius S. geb. te Brunswick 25 Sept. 1683, tr. te Jaffna, Christina, geb. 16 Aug. 1693, d. v. Harmen Roeloffs, Boekhouder O.-I. C. en Maria. . . . Bij wie:

I. Dorothea, geb. 7 Oct. 1713, tr. te Jaffna Hendrik Prins, boekhouder O.-I. C. en vertrok naar Jaffnapatnam.

II. Lucretia, geb. 24 Jan. 1716, tr. (1) Cornelius Steenbring en (2) . . . . Garnier.

III. Johan Andreas, geb. 22 Sept. 1717, † ongetrouwd.

IV. Elizabeth, geb. 17 Julij 1720, tr. (1) Fredrik Saalfelt, boekhouder O.-I. C. en (2) Theodorus Mom.

V. Hendrik (volgt.)

VI. Leonora, geb. 5 Sept. 1723.

VII. Anna Sophia, geb. 31 Julij 1727.

VIII. Betseba, geb. 23 Febr. 1731, tr. Hendrik Steenkelder, Luit.

IX. Dorothea, geb. 14 Julij 1733, tr. Jacobus Verhagen, boekhouder O.-I. C.

X. Anna Catherina, geb. 9 Oct. 1736, tr. te Bimbilipatnam ....Ditker, boekhouder.

Hendrik, boekhouder O.-I. C., geb. 8 Maart 1722, tr. 19 Febr. 1743, Anna Catherina, d. v. Christiaan Cuijp van Mierop en Catherina van der Meijden. Bij wie:

1. Joost, geb. 16 Dec. 1744, † 7 Dec. 1748.
2. Anna Christina, geb. 2 Oct. 1746, † 15 Sept. 1768.
3. Hendrika Catherina, geb. 25 Mei 1751, † 13 Oct. 1768, tr. Carl Fredrik Ebell, koopman O.-I. C. en hoofd te Jutucoreen.
4. Anna Catherina, geb. 4 Jan. 1754, † 28 Nov. 1791, tr. (1) Nicolaas Lambertus Lasge en (2) Marten Anthonisz.
5. Jozia Cornelia, geb. 2 Nov. 1756, † 1 Junij 1789, tr. Pieter Olivier de la Rambelje.
6. Christian Julius, boekhouder te Jaffna, geb. 1759, † 2 Dec. 1816, tr. 2 Dec. 1798 Magdalena Elizabeth Arndt (wed. Hendrik Steenkelder).
7. Hendrik Harmanis, boekhouder en Resident van Wanni, geb. 23 Juny 1761.
8. Elizabeth Dorothea, geb. 9 Juny 1764, tr. Carel Benjamin de Niesse, boekhouder O.-I. C.
9. Frederick Justus, boekhouder te Galle, geb. 28 Mei 1768, tr. te Colombo 24 Julij 1794 Sara Cornelia, geb. 14 Nov. 1780 d. v. Carl Christiaan Muller. Bij wie:
   (1) Christiaan Hendrik (volgt.)
   (2) Julius Harmanis, geb. te Galle 22 Aug. 1798, ged. 2 Sept. 1798, † 21 Oct. 1798.
   (3) Johan Frederick, geb. 6 Dec. 1799, † 17 Apr. 1800.
   (4) George Justus, geb. te Colombo 25 Nov. 1801, tr. Magdalena Elizabeth Arndt, d. v. Bernard Christiaan Arndt en Anna Elizabeth de Niesse. Bij wie:
      (a) George Justus, L. L. D. Archdeacon te Colombo, † te Galle 19 Febr. 1875, tr. te Jaffna 19 April 1853 Helena Susanna Cornelia; † te Gampola 16 Nov. 1859, d. v. Johan Carel Arndt en.... van Hek. Bij wie:

(aa) George Justus, Predikant, † ongetrouwd.

(5) Justinus Cornelis, geb. te Colombo 10 Jan. 1805.

(6) Haasje, geb. te Colombo 15 Maart 1808, † Jaffna 14 Febr. 1811.

(7) Bernard Hendrik, geb. te Jaffna 15 Jan. 1810, † 19 Maart 1811.

Christiaan Hendrik, geb. 27 Mei 1707, tr. . . . . . Spencer. Bij wie:

(a) Fredrik, tr. (1) Harriet Andree en (2) . . . . . Campbell d. v. . . . . . Campbell en . . . . Pereira.

Bijvoegels en Verbeteringen op Nav. dl. XLVIII.

Leembruggen.

Bl. 340, r. 5. v. o. staat Calpetein; lees: Kapitein.

„ 341, r. 10. v. b. staat Ruustorff; „ Runstorff.

Roosmale-Cocq.

Bl. 341, r. 4. v. o. staat Tutucoria; lees: Tutucorin.

„ 342, r. 9, 17, 18, v. o. staat; Tretz lees: Fretz.

„ 344. De kinderen v. G. E. Walbeoff en Charlotte E. R-Cocq waren:

(1) Catherine Elizabeth, tr. William Austin.

(2) Jane Eliza, tr. B. Dodsworth, chirurgijn, en had eene d. die tr. . . . Le Fevre Superintendent der Politie.

Bl. 343. De kinderen v. Jacobus Ambrosius en Wilhelmina Cornelia Henrica Boers waren:

1. Henry.
2. Robert Charles, tr. (1) . . . . Girdlestan (2) . . . . Winter, die als weduwe tr. (2) . . . . Daly en (3) General Bushby.
3. Eliza, tr. Robert Colin Clark.
4. Anna tr. (1) Emanuel Spiers (2) . . . . Richmond.
5. Jane tr. . . . Robertson.

Bl. 345. Henrietta Caroline, tr. Antony Samuel White.

Er was een ander kind v. Stephen Henry nl. Eliza, huisvrouw v. F. Solier (huw. 15 Mei 1834).

Mooyaart.

Bl. 505 (6) — (9) en Wouter Christoffel (bl. 506) waren kinderen v. Anthonij, Commandeur te Jaffna.

Bl. 505, r. 10 v. b. staat kinderen; lees: één kind.

Schokman.

Bl. 509, r. 7. v. b. staat Nierop: lees Mierop.

Dormieux.

Bl. 510 r. 5. v. b. staat Carsier: lees Cassier.

Galle (*Ceylon*). F. H. DE VOS.

De blinde Jo^r^. Jacob van Eyck. — In verschillende vroegere jaargangen van dit tijdschrift, als ook in Oud-Holland heeft men zich met dezen beroemden toonkunstenaar bezig gehouden. Men is er echter nog niet in geslaagd zijne herkomst nauwkeurig aan te geven, en wijlen mr. de Roever gaf b. v. blijk de verzekering op 's mans grafschrift, dat hij „vant braef geslacht der Baxe" was gesproten, voor geheel onbewezen te houden.

Zoowel Jonker van Eyck's verdiensten op muzikaal gebied als zijne nauwe verwantschap met de dappere Baxen schijnen mij de opgave van eenige nadere genealogische gegevens wel te rechtvaardigen.

I. *Jaspar van Eyck*, uit het oude geslacht der van Eyck's, dat in zilver drie geknotte zwarte palen voerde, was schepen en raad te 's-Hertogenbosch en overleed in 1566. Hij tr. *Barbara van den Stayacker* of *Stadeacker* en liet na:

1. *Gojaert van Eyck.* Volgt onder II.
2. *Ida van Eyck*, ongehuwd overleden.

II. *Gojaert van Eyck*, tr. in 1576 *Heilwig Bacx*, zuster der beroemde ritmeesters. Met zijne zwagers koos hij de Staatsche partij en wendde hij verscheidene pogingen aan om den Bosch voor den Prins van Oranje te winnen (zie o. a. het artikel van den heer Verreyt in den 42sten jaargang van dit tijdschrift). Hij woonde te Heusden en was eerst rentmees-

ter van de contributiën, vervolgens commissaris van de monstering.

Zij hadden de volgende kinderen:

1. *Jacob van Eyck*, den Utrechtschen musicijn;
2. *Caspar van Eyck*, die volgt onder III.
3. *Anna van Eyck*, zij bleef te Heusden wonen en stierf omstreeks 1650.
4. *Catherina van Eyck*, st. 16 Febr. 1635, tr. *Mr. Marten Fierlant*, st. 15 Febr. 1622, raad en ontvanger, generaal des Konings over de stad en meyerij van 's-Hertogenbosch.

III. *Caspar van Eyck*, begon zijn loopbaan als luitenant in de ruitercompagnie van den Heer van Kessel, doch werd in 1652 benoemd tot kastelein, drossaard, schout en dijkgraaf van stad en lande van Heusden, welke betrekking hij bekleedde tot zijnen dood op 3 Mei 1643. Hij tr. in April 1622 *Susanna de Rechtere*, uit Den Haag, die 12 Juli 1637 te Heusden begraven werd.

Uit dit huwelijk kinderen:

1. ..... *van Eyk*, begr. te Heusden 16 Jan. 1623.
2. *Godevaert van Eyck*, ged. te Heusden 4 Febr. 1624, st. jong.
3. *Willemina Heilwig van Eyck*, ged. te Heusden 13 Juni 1625, st. jong.
4. *Marcelis van Eyck*, ged. te Heusden 31 Jan. 1627, begr. aldaar 19 Oct. 1635.
5. *Barbara van Eyck*, ged. te Heusden 3 Sept. 1628, begr. aldaar 12 Juli 1637.
6. *Johannes van Eyck*, ged. te Heusden 23 Maart 1631, begr. aldaar 23 April 1637.
7. *Heilwig Anna van Eyck*, ged. te Heusden 20 Aug. 1634, begr. aldaar 15 Jan. 1635.
8. *Heilwig Anna van Eyck*, ged. te Heusden 18 Oct. 1635. Volgt onder IV.

IV. *Heilwig Anna van Eyck*, tr. 1°. Oct. 1633 *Willem Broch*,

afkomstig uit Grave, schepen te Heusden, overleden 12 April 1663. Zij hertrouwde te Heusden 19 Sept. 1666 met *Mr. Justus Beelaerts*, president, schepen en burgemeester te Heusden, st. 3 Jan. 1695. Met zijne weduwe daalde op 19 Nov. 1724 de laatste van Eyck van dezen tak ten grave.

Zij had 10 kinderen, waarvan 4 uit het eerste huwelijk:

1. *Willem Broch*, ged. te Heusden 27 Dec. 1654.
2. *Caspar Broch*, ged. te H. 16 Maart 1657, *edelman van het kanon*, tr. te Heusden 13 Juni 1683 *Marie Madeleine Rossin*, geb. te Parijs, waarbij deze kinderen:
   a. *Guillaume Juste B.*, ged. te H. 27 Juni 1683.
   b. *Godevaart Louis B.*, ged. te H. 22 Sept. 1684.
   c. *Ida Rachel B.*, ged. te H. 19 Nov. 1686.
   d. *Paulus Jacob B.*, ged. te H. 2 Jan. 1688.
3. *Susanna Broch*, ged. te Heusden 7 Nov. 1659, tr. Maart 1686 *Johan* (ook wel *Hans*) *Hendrik Reck van Mulhuysen*, geb. te Zutphen, vendrig in het regt van den Graaf van Hornes, waarbij:
   a. *Otto R. v. M.*, ged. te Heusden 19 Maart 1686, ging in krijgsdienst, woonde omstreeks 1740 te Bergen-op-Zoom en had toen een zoon.
   b. *Wilhelma Godefrida R. v. M.*, ged. te H. 1 Oct. 1688, tr........ *de Vos van Steenwijk.*
   c. *Johanna Justina R. v. M.*, ged. te H. 26 Aug. 1691.
   d. *Isaac Marcelis R. v. M.*, ged. te H. 9 April 1694, vertrekt in 1719 als vaandrig naar Breda.
   e. *Heilwig Anna R. v. M.* ged. te Heusden 7 Sept. 1696, vertrekt in 1720 met attestatie naar Breda, evenals:
   f *Catherina Barbara R. v. M.*, ged. te H. 24 Maart 1699.
   g. *Walta Jacoba R. v. M.*, ged. te H. 26 Juni 1701.
   h. *Philip Carel R. v. M.*, ged. te H. 16 Dec. 1701.
4. *Anna Broch*, ged. te Heusden 2 April 1662, begr. aldaar 14 Juli 1663.

5. *Sebastiaan Beelaerts*, ged. te Heusden 1 Jan. 1667, kapitein, st. ongehuwd.
6. *Willem Beelaerts*, ged. te Heusden 11 Jan 1669, sneuvelt als kapitein tijdens het beleg van Aire in 1710. Hij was gehuwd met *Sophia Esdré*, waaruit eene dochter *Anna Willemina Beelaerts*, ged. te Heusden 2 Juni 1699, doch jong overleden.
7. *Johanna Beelaerts*, ged. te Heusden 26 Febr. 1671, begr. aldaar 16 Oct. 1751.
8. *Anna Louisa Beelaerts*, ged. te Heusden 24 Nov. 1673, begr. aldaar 25 Oct. 1719.
9. *Godefrida Beelaerts*, ged. te Heusden 26 Jan. 1677, begr. ald. 21 Juni 1677.
10. *Cornelia Margaretha Beelaerts*, ged. te Heusden 26 Juli 1678, begr. te Aalburg 17 Oct. 1716.

De op Jor *Jacob van Eyck's* grafzerk te Utrecht uitgehouwen kwartieren moeten overeenkomstig het voorafgaande zijn:

van Eyck	*Bax*
v. der Stadeacker	*Back*
. . . .	*van der Hove.*
. . . .	. . . .

Het is nu wel duidelijk dat de ronde flesschen van het wapen van Bax voor bellen zijn aangezien en dat dientengevolge van verwantschap met Bax uit de kwartieren niet scheen te blijken. Omtrent de overige wapens kan ik geenerlei opheldering geven.

Voor eventueele aanvulling van het bovenstaande houd ik mij ten zeerste aanbevolen. B. V. H.

Vragen. — *Backer Seest.* Te Ath in Henegouwen stierf 7 Juli 1820 de kapitein der genie W. F. Backer Seest. Hoe is de naamscombinatie ontstaan?

de Veer. Wordt aanvulling gevraagd van de volgende genealogische gegevens: Evert de V. woonde te Utrecht, had 3 kinderen; I. Nicolaas en Judith van Alphen geb. 23 Febr. 1767 (Gradusdr.

† Johanna Geertruida Dercksen, geb. Arnhem 1766); II. Amalda † Otto Muilenburg; III. Gerrit † Hendrika van Alphen, zuster v. Judith vn.

Dumont. Is er omtrent de volgende personen van dezen naam genealogisch iets naders bekend?

Abraham D., 14 Januari 1638 kapitein. — ..... D. 12 Jan. 1664 vaandrig onder Lt. Kol. d'Armevilliers. — Jacob Philip D. 15 Aug. 1705 kapt. regt. kol. Rank. — Jacques D. kapt. voetvolk Friesland 1713—1715. — Daniel D. kapt. voetvolk Zeeland 1715. — ..... D. 1730 predikant te 's Bosch. — ..... D. adjudant bij de dragonders van Holland regt. Mattha, vaandrig 23 Mrt. 1742, luitnt. 8 Aug. '44. — J. F. D. 7 Jan. 1745 kapt. bij de lijfcomp. regt. Nassau, 1761 regt. Ditfourth, Anthony Joost D. 28 Nov. 1748 Lt. Kol. regt Burmania, 22 Juni '79 Kolonel, 1780 b/h. regt. Prins Oranje Nassau. — Anthony Joost D. Kapitein regt. Glinstra 1750.

Gron. garnizoenen. Welke waren in de 2e helft der 18e eeuw de garnizoensplaatsen der regimenten: Oranje, Stad en Lande, Lintelo en Lewe?

PH. L. DE BÈRE.

De Thombs (Thoms of Thom) (XLIX, 38). — Herman Boerhave, geb. te Voorhout 31 Dec. 1668, hoogleeraar in de geneeskunde te Leiden, overleden aldaar 23 Sept. 1738, — zoon van Jacob B., geb. te Leiden 16 Nov. 1625, predikant te Voorhout, overleden te Leiden 12 Nov. 1683, en van diens 1e vrouw (ux. 10 Jul. 1663) Hagar Doulder, dochter van Herman D., koopman te Amsterdam, en van Magdalena du Bois, welke Hagar D. was geb. te Amsterdam in 1635 en overleed te Voorhout den 21en Mei 1673, terwijl haar echtgenoot hertrouwde met Eva du Bois, overleden in 1702, dochter van Jacob du B., predikant te Leiden, en van Elandina Geldorp — huwde 16 Sept. 1710: Maria Drolenveaux, geb. te Leiden 6 Maart 1686, aldaar overleden 19 Jan. 1746, dochter van Mr. Abraham D., Raad in de vroedschap en schepen te Leiden, en van Maria de Quienes, en verwekte bij haar vier kinderen, 3 dochters en een zoon, waarvan de 3 jongsten zeer jong stierven en alleen de oudste dochter in leven bleef. Deze,

Johanna Maria Boerhave, geb. te Leiden 19 Maart 1712, trouwde 26 Sept. 1741 met Frederik de Thoms of de Thom, geb. te Giessen 15 Oct. 1696, overleden te Leiden 7 Sept. 1746, zoon van Laurent de T. en van Anna Sybille von Nitch.

Deze Frederik de T. noemde zich graaf — mogelijk wel om des te beter te kunnen dingen naar de hand der rijke dochter van den grooten Boerhave, — of hij echter recht had op dien titel en iets anders was dan een vreemde avonturier, betwijfel ik zeer en anderen met mij. Indien iemand meer omtrent hem en zijne herkomst weet mede te deelen, zal men ook mij verplichten; ik zoek daarnaar reeds lang te vergeefs.

Uit zijnen echt werden te Leiden twee dochters geboren:

1. Sibilla Maria de Thoms, 28 Nov. 1742, trouwde 28 Aug. 1763: Helenus Wilhelmus baron van Leyden, heer van Oostvoorn, geb. te Leiden 2 Jun. 1735, overleden in 1795, zoon van Dirk v. L., heer v. Oostvoorn, en van Dina de Rovere, vrouwe tot Westbarendrecht. Dit huwelijk was kinderloos.
2. Hermine Jacoba de Thomb, 25 Nov. 1744, huwde 14 Oct. 1764; Cornelis Pieter baron van Leyden, heer van Westbarendrecht, vrijheer van Warmond, geb. 14 Juli 1738, kapitein ter zee, 1763, regeerend schepen te Haarlem, 1780, overleden 1 Mei 1790, broeder van Helenus Wilhelmns, zooeven genoemd. Uit dezen echt werden 5 kinderen geboren. Een zoon en eene dochter overleden jong; Frederik baron van Leyden stierf 25 Nov. 1821 kinderloos, als laatste mannelijke descendent van zijn geslacht; Sophia Dina v. L., die met Alexander baron van Rhemen trouwde, en Johanna Maria v. L., die Gijsbert Jan Anne Adolph baron van Pallandt tot echtgenoot had, hebben beiden de nakomelingschap van Boerhave in de vrouwelijke lijn doen voortbestaan.

Brummen. H. M. WERNER.

De Vos (XLVIII, 446). — Olivier de Vos was zoon van Victor de Vos en Maria Jooris. Hij was gedoopt te *Paroisse de St Donat*

(Brugge) 13 Febr. 1653, de doopheffers zijnde Eduard Wauters (*nomine* Olindry Daens) en Maria, d. v. Balthazar van Blootacker.

Gaarne vernam men nadere bijzonderheden aangaande deze familie De Vos van Brugge.

Galle (Ceylon). F. H. DE VOS.

Huwelijk Petitpas-De Vos v. Steenwijck. — Onder aanteekeningen van wijlen mijnen vader trof ik een huwelijk aan van Jaques Petitpas Ecuyer, Seigneur de Walle en Isabelle Thérèse de Vos de Steenwijck; *zijn* wapen is: *fascé* de sable et d'argent. Mijn vader schijnt het gevonden te hebben in het werk getiteld: Le nobiliaire universel de tout le Royaume de France, contenant les généalogies de toutes les familles nobles tant d'Espee que de Robbes et autres plus notables du Royaume avec leurs noms, surnoms, qualités, emplois, dignités, alliances et armes blasonnez en paroles, le tout redigé par cartes généalogiques, chronologiques et historiques M. S. a° 1690.

Wellicht is deze vrouw uit den tak, tot stamvader hebbende Roelof, leenman der Utrechtsche kerk, 1379, die zich alleen van Steenwijk genoemd heeft. De ligging der heerlijkheid Walle weet ik niet.

Wijhe. VAN HOEVELL.

Heraldieke curiositeit. — Rietstap's Armorial geeft aan: „Marmels, Zwitserland, equites aurati. Gedeeld van zilver en zwart." Tot aanvulling strekke, dat dit wapen gevoerd wordt door Weisz-Marmels, ridders van het Heilige Graf. Dit wapen in omgekeerde kleuren, gedeeld van zwart en zilver, wordt gevoerd door Schwarz-Marmels, latijn: Marmore de Nigro Marmore. Dit is inderdaad een niet alledaagsch verschijnsel in de heraldiek. Is 't het *eenige*, dat bekend is? Het geslacht was in de 15de en 16de eeuw, misschien al vroeger, in hoog aanzien, maximum, generosissimum et celeberrimum genus. JAC. A.

Van Capellen, (zie XLIX, 107). Het is opmerkelijk, dat

de *Held van Algiers*, het door hem den 30 Augustus 1816 aan boord van de Melampas, onder de muren van Algiers, geschreven rapport, teekende: T. F. *van de* Cappellen, terwijl zijn naam in denzelfden vorm voorkomt op het diploma van Ridder, Grootkruis der M. W. O., i. d. 28 October 1816.

Zie meer over deze zaak: Maandblad van het Gen. Heraldiek Genootschap „De Nederlandsche Leeuw" Jaargang 1893, bl. 94 e. v.

Haarlem. M. G. W.

Schumann (XLVIII, 654). — *Christiaan Lodewijk Wilhelm Schumann*, kapitein der Hollandsche gardes, tr. 1791 *Adriana van Gorkum*, geb. 1770, st. weduwe in 1852, dochter van *Gerhard van Gorkum* en *Nelida de Greef*, oudste zuster van den lateren Generaal-majoor *Jan Egbert van Gorkum* (De kleuren van haar wapen worden in 't *Arm. gén.* niet geheel juist opgegeven, zij voerde: in goud een zilveren rood omboorde (!) penning beladen met een aanziend doodshoofd zwevende boven twee schuin gekruiste beenderen, alles van zwart; helmteeken een antieke zilveren vlucht; dekkleeden zilver en zwart; devies: Vivit post funera virtus.)

B. V. B.

Gouyon de la Moussaye. — 30 Juni 1708 zond *Maria Gouyon de la Moussaye* oud 72 jaren, kleindr. van Elisabeth van Nassau, prinses van Oranje, hertogin van Bouillon en prinses van Sedan, die eene dr. was van Prins Willem I, aan de Staten Generaal een verzoekschrift in, zooals ze ook in 1703 gedaan had, ten einde een pensioen te verzoeken „van een gereformeert luitenant der ruiterij of diergelijke" voor *Isaac Pain* oud 62 jaren, die verscheiden jaren gediend had als onderofficier der ruiterij; hij was om het geloof uit Frankrijk geweken met zijne vrouw Klara Courbaet, na alvorens tot de galeien te zijn verbannen.

Verzamel. Requesten der Stat. Generaal (Rijksarchief.)

FRED. CALAND.

Bidekar von Aszbach. — Onder mijne berusting is een aan

B[n]. A. D. v. Heeckeren van Brandsenburg toebehoorend adelsdiploma van Friderich Eberhard Christoph Bidekar von Aszbach en van Eleonora Sophia Bidekarrin von Aszbach „geschwistern", kinderen van Peter Bidekar „bey desz Churfürsten zu Brandenburg viele jahr geheimber Cammerirer gewesen". Het diploma is uitgegeven door Keizer Leopold in 27 Juli 1699 en eigenhandig door hem geteekend, de perkamente bladen zijn ingebonden in een sterk geschonden fluweelen band, waarschijnlijk rood gekleurd geweest. Het zegel ontbreekt, slechts is een klein overblijfsel der gele zijde, waaraan het zegel hing, nog te zien; op den band staat geschreven Middelkoop. Kan iemand inlichtingen geven omtrent een familie von Aszbach of Bidekar? (De vader der beide kinderen wordt *niet* von Aszbach genoemd). Is er een Nederlandsch geslacht aan deze Bidekar's geparenteerd?

Utrecht. J. W. DES TOMBE.

Canis. — In: „De Wapens van den Nederl. Adel" door Rietstap komt voor: „Canis. Gelderland". In rood drie palen van vair; en een gouden schildhoofd, beladen met een goud gehalsbanden loopenden zwarten hazewindhond, boven welken een roode barensteel van drie hangers. Helm met goud-zwarte dekkleeden. Helmteeken: een zwarte hazewindhondskop met een halsband van vair. [Uit Isendoorn à Blois].

In een der beschilderde ramen in de raadzaal te Nijmegen vindt men bijna hetzelfde wapen; het verschil bestaat daarin dat de drie palen hier blauw zijn, ieder met vier witte omgekeerde klokjes, en de halsband van het helmteeken eene afbeelding van het wapenschild draagt; er onder staat: „Canis 1524" ter herinnering aan een burgemeester van Nijmegen

Zoude iemand mij ook kunnen mededeelen of beide wapens met elkander in verband staan? Vanwaar dit verschil? Kan ook iemand mij een geslachtsregister van bovengenoemden burgemeester Canis geven? S. N.

Van Lövenich (XLII, 363). — Het is mij niet bekend wie de

afstammelingen zijn van Salomon Abraham von Lövenich, zoon van Alexander van L., doch ik kan belanghebbende mededeelen dat zich te Keulen in de „Studienstiftung" een stamboom dezer familie bevindt, weleer door *von Ketten* te zamen gesteld. Om toegang te verkrijgen tot deze inrichting is een zoogenaamd „Erlaubnisschein von dem Vorsteher" noodig.... Catharina Barbara von Loevenich huwde 18 Juli 1662 Johann Heinrich von Hagens, „Schöffe in Jülich". Zij was geb. 27 Febr. 1631 en † 9 Sept. 1696.

Wat aangaat de plaats Lovenich kan ik meedeelen dat die gelegen is bij Julich (Gulick) en deze niets gemeens heeft met de plaatsen Leuvenum of Leuvenheim. Voor mededeelingen omtrent de tegenwoordige familie von L. houd ik mij aanbevolen. Als wapen voert deze familie drie gouden balken op een rood veld.

's-Bosch. JOS. VAN HAGENS.

Bezitting der Oranjes in Zwitserland. — Heinrich Hansjakob, In den Niederlanden 1881. p. 410: „Mir fiel da ein, dass mein heutiges Pfarrdorf am Bodensee einst auch oranisch gewesen war. In Folge des Luneviller Friedens, hatte der ehemalige Statthalter von Holland, Wilhelm V, unter anderm auch das Territorium der Fürstabtei Weingarten in Oberschwaben erhalten. Dazu gehörte auch Hagnau am Bodensee. Am 23 Sept. 1813 erschien der Oranier in eigener Person und liess sich auf dem Rathhause von der Geistlichkeit, dem Rath und der Bürgerschaft hüldigen. Der Prinz musste fühlen, dass er nicht lange Herr einer Vogtei am Schwabischer Meere sein würde und bot den Bürgern von Hagnau alle vorher klösterlichen Besitzungen um 40.000 gulden zum Kaufe an. Die damaligen Hagnauer getrauten sich nicht so grosse schulden zu machen, und anderseits fürchten sie, man könnte ihnen das gekaufte wieder nehmen. Hätten sie es gethan, so wäre die gemeinde heute die reichste am See. Noch (1881) trägt unser Dorfwappen den oranischen Löwen, trotzdem wir seit 1816 badisch sind. Die Bauern selbt aber haben noch einige holländischen Eigenschaften bewahrt bis zur Stunde".

M. C. N.

Van Son-van Wesell. — Elisabeth van Wesell (dr. van Rochus van Wesell en Margrieta de Vries), weduwe zijnde van Pieter Nolthenius, hertrouwde in? met Petrus van Son, uit welk 2e huwelijk geboren werden:

1. Rochus van Son, volgt:
2. Cornelia van Son, ongeh. overl.
3. Margaretha van Son, huwde 1e Jan Benion en 2e Rochus van Noordwijk.
4. Cornelian van Son, ongeh. overl.
5. Johan van Son, ongeh. overl.

1. Rochus van Son huwde? met Adriana van Haften.

Wie waren de kinderen en verdere descendenten van dezen R. v. S. en A. van H.?

Was niet de Admiraal van Son, geh. met eene Spaansche dame (van wie nu nog kinderen in leven zijn), hun achter- of achter-achter-kleinkind? En zijn er nog descendenten van Margaretha van Son, boven sub 3 vermeld, in leven?

Den Haag. J. J. N. JR.

Geneal. gegevens gevraagd (XXXII, 208). — Jhr. Abraham van Nyevelt was een Zuylen van Nyevelt en zoon van Willem Heer van Aertsbergen en v. Agatha Booth. Hij huwde eene Schroots uit het land van Luik. Was ingenieur en stierf 1613 in Engeland in dienst van koning Jacob. Liet geene kinderen na. Jhr. Evert v. Nyevelt is kennelijk ook een Zuylen van Nyevelt en zoon van Job en v. Francina van Dompselaer. Hij staat op de lijst dergenen, die in het Sticht mogen jagen 1594 en komt voor als getrouwd aan.... de Bye van Breda. Waaruit blijkt zijn huwelijk met Laurentia Huybrechts? Hij liet eene eenige dr. Elisabeth na.

Arnhem. J. D. WAGNER.

Boogmans. — Kan ook iemand mij inlichtingen verschaffen omtrent bovenstaande familie, nog veelvuldig te 's-Gravenhage voorkomende? B.

Quienbourg (XLVIII, 533). — In Arends, Algem. geschied. des Vaderlands, dl. II, 2, blz. 503, leest men in een noot:

„Wat de onderteekening: uwe dochter van Quienbourg betreft, volgens de oudste en beste handschriften van Monstrelet moet men lezen „van Pennebrog", en nog beter, volgens de laatste spelling: Pembroke, een graafschap van den Hertog van Gloucester. Zie Marchal in de aanteekening op de Barante, Histoire des Ducs de Bourgogne, Tom IV, pag. 15. MARTENS.

Van Hessel. — In Nav. XLVII p. 429 deed ik een vraag omtrent Mr François van Hessel, domheer te Utrecht, waarop ik geen antwoord mocht ontvangen. Ik herhaal haar alhier eenigzins uitvoeriger; Mr. v. H. testeerde op 3 Mrt 1742 te Utrecht; legaten ontvingen: Jof. Pauline Bellevois van den Steen, Adrianus van Aken, commies ter admiraliteit op de Maas te Pladel (sic) in de Meijerije van den Bosch, Agatha Bellevois, huisvr. van.... Schols te Delft, Joff. Anna Adriana Kleijnoot te Delft, Matheus de Vries, landmeter-generaal van Zuid-Holland te Dordrecht, Jof.... de Groot, weduwe Vincent de Bruin te Rotterdam. De Heer Schelling te Rotterdam of bij voor overlijden Mr. G. de Haas te 's-Gravenhage ontving zijn papieren en schriften van geleerdheid. Zijn boeken en medailles moesten worden verkocht. Universeele erfgenamen waren François Beeldsnijder en Paulus van Hemert, negocianten te Amsterdam, elk voor de helft.

Kan iemand mij eenige mededeeling doen omtrent genoemden van Hessel? Wie waren zijne ouders? Met wie was hij gehuwd en welk wapen voerde hij? Was hij verwant aan de Beeldsnijders of van Hemerts?

Utrecht. J. W. D. T.

Amersfoortsche geslachten. — Bij het snuffelen in een Amersfoortsch trouwboek van 1592—1605 vond ik het volgende, dat voor sommige lezers misschien van eenig belang is:

23 Oct. 1597. Doctor Helias van Oldenbarneveld Raedt ende Pensionaris der stadt Rotterdam met Petronella van Grootvelt woenende tot Amersfoort.

20 Febr. 1603. Peeter Both ende Joffrou Sophia van Dueuverden van Voort, getrout den 2 Martij.

Niet onmogelijk is het dat deze Peeter Both eerste Gouverneur-Generaal van Ned.-Indië is. Deze toch was Amersfoorter van geboorte en vertoefde van 1601 tot 1610 hier te lande.

DR. H. J. REYNDERS.

La Faille (XLIX, 93, 94, 106). — Over Abraham la Faille, predikant van Nieuwe Tonge, zie men wat ik mededeelde in „De Brielsche Archieven", bl. 83 en volgg. alsmede bl. 93 en volgg. Uit hetgeen daar is vermeld, blijkt dat hij een zoon was van den predikant Bernhardus la Faille en vóór zijne komst te Nieuwe Tonge in Den Haag woonden. Daar ik van hem opgeteekend vond, dat hij „metter woon getrocken" is „tot Vlaerdingen" mag men wel aannemen dat Christina Abrahamsdr. (bl. 106) eene dochter van hem was. Zijne huisvrouw Adriaentjen Cornelis was eerst gehuwd met H. Panser, die bl. 107 genoemd wordt: „stedehouder en baljuw van Voorne." Men leze: stadhouder van den baljuw.

H. DE JAGER.

Coymans etc. — Naar aanleiding van 2 vragen in Nav. XLIX, 39 het volgende:

1) Bar^e^ v. Leyden v. Westbarendrecht, geb. Thoms te Warmond, had eene schilderijencollectie, die in Juli 1816 verkocht werd en waaruit o. a. 7 schilderijen in 't Mauritshuis zijn gekomen (zie reg. Catal. rais. 1895.) Er bestaat een gedrukte catalogus van.

2) Balth. Coymans was een zeer bekend Amsterdammer. Ik meen dat zijne dochter met den bekenden Ridder Huydecoper v. Maarseveen is gehuwd. Jac. v. Campen bouwde zijn huis (Zie Archit. Moderna) dat nog bestaat aan de toen nieuw gemaakte Keizersgracht vóór 1631; dit is dus een oudere B. C. dan de in 1618 geborene, die door F. Hals bij Rud. Kann is geschilderd. Als ik mij goed herinner, hebben de Huydecopers te Zeist nog portretten van versch. Coymans (zie bijv. Cat. Utr. Tent. 1894 N°. 311).

C. H. DE GROOT.

Roos. — Wie heeft de goedheid mij 't wapen op te geven van Lucia Gerarda Roos, geboren 1752, gestorven 1829, echtgenoote van Mr J. C. Smissaert?

Leiden. H. KRONENBERG.

Kolff (XLV, 626). — Wie waren de ouders van deze Johanna Gijsberta Sophia Kolff, geh. geweest met M. A. Kuijtenbrouwer? Had zij nog zusters en broeders en met wie waren deze gehuwd? Welk geslachtswapen werd door haar gevoerd?

Den Haag. J. J. NOLTHENIUS JR.

Gerrits-Schaep (XLV, 47). — Wie zoude mij bijzonderheden omtrent deze geslachten Gerrits en Schaep kunnen mededeelen, ouders, echtgenooten, kinderen enz. en het geslachtswapen van het hierbedoelde geslacht Schaep of Schaap? Behoorde deze tot het geslacht, vermeld op bldz. 1079 van Batavia Illustrata?

Den Haag. J. J. NOLTHENIUS JR.

De Burggrave (XLVIII, 529). — Van dit geslacht werden door mij aangetroffen: Elisabeth de Burggrave uit Brabant; zij was de tweede vrouw van Douwe van Roorda; zijn eerste vrouw was Trijn Liauckema; hij stierf 1601.

Pieter de Burggrave, Heer van Bergt, was gehuwd met Limburgis v. d. Dussen, dochter van Jan van der Dussen, die in 1496 stierf.

Maria de Bruggrave, gehuwd met Gerrit van Eyck. Hun zoon Hendrik was in 1530 schepen van 's-Hertogenbosch.

H. KRONENBERG.

De Mechelin. — In Finland bestaat eene familie „de Mechelin", die beweert van Nederlandschen oorsprong te zijn en wel uit een *„van Mechelen"*, die zich daar in de 17e eeuw vestigde.

Kan ook soms een der lezers hieromtrent eenige inlichting geven?

F. A. HOEFER.

De Vos (XLVIII, 446). — Olivier de Vos zeilde uit Texel, 18 December 1672, voor de Kamer Zeeland O.-I. C., met 't schip *'t Wapen van der Goes* en arriveerde op Ceylon 1673.

Galle (Ceylon). F. H. DE VOS.

Boyer-v. Woerkom. — David Boyer van Montauban, chirurgijn, Directeur van het Hospitaal te Veurne, huwde te Yperen in 1718 Johanna van Woerkom van 's-Hertogenbosch. Wie waren hunne ouders? Bestaan er geslachtslijsten der familiën v. Woerkom en Boyer (tak van Montauban)? V. DOORNINCK.

Tristram (XLVIII, 49). — Onlangs vond ik in een Belgisch blad vermeld „J. B. Trystram senateur Dunkerken" Kan deze tot hetzelfde geslacht behooren? En zoude men mij ook eenige bijzonderheden omtrent dit geslacht en deszelfs wapen kunnen mededeelen?

Den Haag. J. J. NOLTHENIUS.

Heyliger (XLVIII, 586). — In 't Amsterdamsche Adresboek komt die familienaam 2 × voor. E. LAURILLARD.

Schonswar. I should be glad to receive some genealogical particulars respecting this Friesland family. I have an old book-plate of the arms they bore, viz: Quarterly, 1st a mullet of 6 points; 2nd a sword point upwards, 3nd upon a mound a tree; 4d a double headed eagle dimidiated. Crest: an escutchon azure. Is there any official authority for these arms?

London. LEO CULLETON.

A Friesland family of this name is not to be found. I believe the name of the artist, that engraved the book-plate hath been taken for the owner's name, being a common mistake, as to foreign names. The name may be of [A.] Schouman, an etcher of many book-plates of Dutch families during the 18th century. RED.

Van Putten. — De Leidsche familie v. Putten (in deze eeuw doopsgezind, vroeger wellicht niet) heeft een wapen gehad. Het is „zoek". Weet iemand het?

O. H. J. S.

KERKGESCHIEDENIS.

SYNODALIA.

Medegedeeld door

Dr. L. A. v. Langeraad.

I.

Eenige aanteekeningen op en bijvoegsels tot de door Dr. F. Rutgers, Dr. J. Reitsma en Dr. S. D. van Veen uitgegeven acta van de Synoden der 16de eeuw en acta der provinciale en particuliere Synoden. Wat de laatste aangaat, meer bepaald voor zooverre deze betrekking hebben op die Synoden, welke in de beide kwartieren van Holland gehouden zijn.

Het behoeft wel geen betoog dat voor hen, die zich meer bepaald bezighouden met de geschiedenis der Nederl. Herv. Kerk, de acta der Synoden (nationale, provinciale en particuliere), die in ons land gehouden zijn, zeer gewichtige, ja onschatbare bronnen zijn, die op kerkelijke personen, zaken en toestanden, maatschappelijke gewoonten, zeden en gebruiken, dikwerf een helder licht laten vallen en onze kennis aanvullen van veel wat òf uit classicale acta òf uit andere geschrevene dan wel gedrukte documenten niet voldoende duidelijk blijkt en opgehelderd wordt. Ja dat ze, vooral wat de oudste acta aangaat, soms de eenige of bijna de eenige bronnen zijn, die ons op de hoogte kunnen brengen van kerkelijke en maatschappelijke zaken en aangelegenheden in den meest algemeenen zin des woords uit dien tijd. Werd reeds het boek van den emeritus-predikant te Zalt-Bommel, C. Hooyer: Oude kerkordeningen der Nederlandsche Hervormde gemeenten (1563—1638) en uitgegeven in 1865, een zeer welkome bijdrage geheeten op

het gebied der vaderlandsche kerkgeschiedenis en destijds met warme ingenomenheid begroet als een zeer gewaardeerde arbeid, die groote diensten zou bewijzen aan de beoefenaren onzer kerkhistorie, omdat hier bijeengebracht was en geordend, wat verspreid in tal van grootere en kleinere geschriften gevonden werd, een veel nauwkeuriger, juister en met meer geschiedkundige bijzonderheden verrijkt werk leverde de Amsterdamsche hoogleeraar Dr. Rutgers, toen hij in 1889 te Utrecht uitgaf, als laatste deel van de werken der Marnix-vereeniging (Serie II, al. III), zijn voortreffelijk boek: Acta van de Nederlandsche Synoden der 16de eeuw. In dit geschrift werd veel vollediger dan zulks door Hooyer was gedaan, de geschiedenis der Synoden te Emden 1571, Dordrecht, 1574, Dordrecht 1578, Middelburg 1581 en den Haag 1586 behandeld, terwijl de acta dezer bijeenkomsten, als ontleend aan meer origineele bescheiden dan die de emeritus predikant te Zalt-Bommel tot zijn beschikking had gehad, natuurlijk historisch juister en nauwkeuriger waren. Was het boek van Rutgers een groote aanwinst, het was een gelukkige gedachte, opgekomen bij de Heeren Reitsma en Van Veen, om een kritische uitgave te bezorgen van den tekst aller provinciale en particuliere Synoden, gehouden in de verschillende gewesten van ons land, tot op de bijeenroeping der nationale Synode te Dordrecht in 1612. Het eenmaal door bovengenoemde heeren opgevatte plan is bijna ten uitvoer gebracht, nog slechts één deel, omvattende de acta van de Synoden in Drenthe moet verschijnen, dan zal deze in waarheid en hoogst belangrijke en monumentale uitgave voltooid zijn. Als dit laatste deel de pers zal hebben verlaten, dan zullen we in 8 net gebonden, duidelijk gedrukte en van uitstekende registers voorziene, kloeke boekdeelen, de acta hebben afgedrukt van een groote menigte Synoden, waarvan men niet of nauwlijks wist dat ze ooit gehouden waren, terwijl wat er besloten, verhandeld en vastgesteld was, zoo goed als onbekend en ongebruikt was. Door deze uitgave is een nieuw licht opgegaan over de oudste geschiedenis onzer Nederl. Herv. Kerk; veel nauwkeuriger dan vroeger kunnen we ons nu een oordeel vormen over de jaren, waarin onze tegenwoordige kerk werd, waarin ze zich

vestigde, iets wat, zoo men de geschreven documenten zelve, die hier met veel zorg afgedrukt zijn, had moeten gebruiken, uiterst bezwaarlijk zou zijn geweest, in elk geval veel meer moeite zou gekost hebben.

Groote belangstelling in en oprechte waardeering van den arbeid, zoowel van den Heer Rutgers als van de Heeren Reitsma en Van Veen, deed me bij mijn kerkhistorische onderzoekingen er steeds acht op geven of er niets meer te vinden was, dat niet gebruikt was, dewijl het aan de aandacht van genoemde Heeren ontsnapt was en dat toch, bij nadere kennismaking misschien wel waard was er op te wijzen, omdat het kon dienen òf ter meerdere toelichting van het reeds bekende òf om nieuw licht te ontsteken, waar nog duisternis heerschte. Dit heeft tengevolge gehad, dat ik een en ander vond, naar mijn bescheiden wijze van zien, ten volle waard gekend te worden en ik meen geen doelloos werk te verrichten, wanneer ik op enkele dingen de aandacht ga vestigen.

Het was in 1883, dat ik van de erfgenamen van wijlen den Heer H. Steenberg, in leven predikant te Amsterdam, eenige handschriften kreeg, waaronder zich ook bevond: de kerkenordeninghe ghesteldt in den nationalen Synodo bij laste van sijn Excellentie, ghehouden int 's-Grauenhaghe den XX Juny 1586." Dit stuk draagt de eigenhandige onderteekening van Jacobus Kimedoncius praeses Synodi electus, en van Wernerus Helmichius, electus Synodi scriba. Op de „kerkenordeninghe" volgen de particuliere questien, ten getale van 17, met nog een paar bescheiden, die in verband staan met de zaak van Hermannus Herberts en van Kaspar Coolhaes. Deze bescheiden zijn niet onderteekend, maar geschreven met dezelfde hand, als die de kerkorde schreef, en eindelijk nog een 5regelig extract „uit de acten des nationalen Synodi; gehouden in 's-Grauenhage den 20sten Juny 1586 met de onderteekening van W. Helmich verkoren notarius des Synodi" en betrekking hebbende op de provisioneele aanneming van een beroep naar Bergen op Zoom door Jacobus Baselis d'Oude. Vooraf gaat een copie van d'authorisatie van syn Excellentie op de voorgaende (waaruit dus blijkt dat ze eigenlijk er op volgen moest) Kerckenordeninge

staende achtort originael, van dien, welke copye", waarvan het heet dat ze is gecollationeert tegen zijn originael" en die „bevonden is van woorde tot woorde daarmede te accordeeren" eigenhandig is onderteekend door „Jacobus Kimedencius, electus Synodi praeses, Wernerus Helmichius electus Synodi scriba en Arnoldus Cornelii assessor;" terwijl er nog bij staat „ons present Andreas Hagius Frisius, minister ecclesiae Hornanae, Jan Marthinij Toleti minister (die, zooals me bij nader onderzoek gebleken is, tevens de schrijver is van het handschrift); hierop volgen dan nog zes regels, waarvan de inhoud betrekking heeft op Jacob Baselis, en die zonder onderteekening zijn, terwijl er i. m. is bijgevoegd 17 Julij, en eindelijk de „naemen der dienaren ende andere heeren presidenten ende doctoren, die in desen Synodo beroepen ende geweest sijn." Het geheele stuk met de eigenhandige onderteekening van praeses en scriba, gedeeltelijk ook door den assessor, benevens de door henzelven ook daarop geplaatste handteekening van Hagius en Martini, die beide als afgevaardigden de Synode hebben bijgewoond, laten niet den minsten twijfel over, of we hebben hier te doen met een document, dat tijdens, in elk geval onmiddellijk na, het eindigen der bijeenkomst gecopiëerd is naar het origineel en wel, toen het moderamen met Hagius en Martini nog in Den Haag waren.

Geruimen tijd bleef deze kerkorde met bijbehoorende bescheiden ongebruikt liggen, totdat ik ze, toen ik het bovengenoemde boek van Dr. Rutgers doorwerkte, weer en met meer belangstelling dan vroeger ter hand nam. Immers zegt de Heer Rutgers op blz. 482—486, „niet slechts ontbreken de volledige acta, ook van de kerkenordening, gelijk zij door de Haagsche Synode gewijzigd werd, is het authentieke stuk niet meer over, of althans niet bekend. Toch is het zonder twijfel behoorlijk opgemaakt, ter vergadering zelve", terwijl we verder nog lezen: „De Kerkenordening, naar de redactie van de Haagsche Synode, is het eerste uitgegeven in 1612, in de Delftsche uitgave van „De kercken-ordeninghen der Ghereformeerder Nederlandtscher Kercken (blz. 64—78); en daarna is ze dikwijls herdrukt." Behoudens verbetering, gelijk het heet, „van eenige notoire drukfouten", is deze tekst, volgens die eerste ge-

drukte uitgave, letterlijk door Rutgers overgenomen. — Na van dit een en ander kennis genomen te hebben, werd het me duidelijk, dat het in mijn bezit zijnde handschrift van de in 1586 te 's-Gravenhage vastgestelde kerkenordening, niet van belang ontbloot is, omdat voor een kritische uitgave van den juisten tekst dezer kerkorde de gelijktijdig naar het origineel er van gemaakte copie, en die onderteekend is door praeses en scriba, allicht van meerder en grooter waarde moet geacht worden, dan een reeds naar een niet bekend handschrift bezorgde gedrukte uitgave.

Het aanvankelijk opgevatte plan, den Heer Rutgers in kennis te stellen met het in mijn bezit zijnde handschrift, is, om welke reden dan ook, niet tot uitvoering gebracht en andere studie leidde mijn aandacht van de Haagsche Synode van 1586 en de daar vastgestelde kerkorde weer af, totdat ze voor enkele maanden opnieuw, en wel tengevolge van een gedane ontdekking in het archief van de classis Dordrecht, mijn belangstelling gaande maakte. Bij het doorwerken toch van de acta der particuliere Synoden in Z.-Holland, waarmede ik bezig ben met het oog op een door mij uit te geven geschiedenis dier Synoden, vond ik in art. 25 Syn. Delft 1648, dat door den predikant Gerardus Versteeg of Verstegus alle door hem gebruikte acta van nationale, provinciale en particuliere Synoden, aan de deputati waren overhandigd en door dezen waren ter tafel gebracht, met het verzoek ze aan die classen, waaraan ze toebehoorden, terug te geven. Bij die gelegenheid kregen de afgevaardigden van den Briel de acta der Synoden van Emden 1571, Dordrecht 1574, Schoonhoven 1579, Rotterdam 1581, Middelburg 1581, Haarlem 1582, den Haag 1583, Delft 1587, Schiedam 1588, Gouda 1589, die van Dordrecht de acta der Synoden van 1790—1608, die van Gorcum, de acta van de Synode van 1588, die van Buren, de acta der Synoden van 1606, 1607 en 1608, en ten slotte nog die van Dordrecht, de acta der Synoden van 1618, 1621, 1637, 1639 en 1640. — Deze mededeeling bracht me er toe, na te zien in het voorwoord van dl. II en III van de uitgave der acta van de provinciale en particuliere Synoden, bezorgd door de Heeren Reitsma en van Veen, welke handschriften zij voor de

vaststelling van den tekst hadden gebruikt, en nu bleek me dat handschrift K (Dl. II blz. XLV), toebehoorende aan de Brielsche Classis, behalve enkele andere bescheiden, juist die Synodale acta bevat, welke Versteeg eenmaal had gebruikt, terwijl handschrift M (dl. III blz. VI), behoorende aan de Classis Dordrecht en inhoudende de acta der part. Z.-Holl. Synoden van 1600—1608, alsmede door Versteeg was gebezigd. Maar ook werd me duidelijk dat handschrift M (dl. II, blz. XVII), copiën bevattende uit later tijd van de acta Synodi Suydhollandiae 1590—1599 en met dezelfde hand geschreven als de afschriften der acta van 1579—89, niet door Versteeg was gebruikt. Hoe dit kwam, zal later blijken, voldoende is het hier aan te stippen, dat die copiën vervaardigd zijn door Johannes Gysius, die van 1610—1652 predikant is geweest te Streefkerk.

Het eerstgenoemde handschrift M., dat boven alle andere de voorkeur verdiende om bij de tekstuitgave der Heeren Reitsma en van Veen dienst te doen, bevat de eigenhandig door praeses, scriba en assessor geteekende acta van 1601 en van 1604—1608. De acta van 1600 dragen de onderteekening van praeses en scriba, die van 1603 van praeses en assessor en die van 1602 van den scriba, terwijl de formule (dus zeggen de Heeren bewerkers) boven de onderteekening van het moderamen aan het slot der handelingen van 1605, het vermoeden zou kunnen doen ontstaan, of dit niet misschien het origineel der acta van die vergadering is." Nu vond ik in een oud „Classicaele Register", van de classis Dordrecht, aangelegd in 1685, op f°. 4: „In een boeck gebonden ende alle originale acten ende dat van de naer volgende jaeren 1600—1608." Dit is blijkbaar de bundel, eenmaal in handen geweest van Versteeg, in 1648 weer naar Dordrecht teruggekeerd en nu door de Heeren Reitsma en van Veen gebruikt. Alleen is er een verschil over de acta zelve, die naar het oordeel der laatstgenoemde Heeren niet origineel zijn, terwijl Ds. Adrianus Celosse, de schrijver van het „Classicaele Register" beweert dat ze wel origineelen zijn. Zonder thans verder hierop in te gaan, zij vermeld dat ik op f° 2 van gezegd „Register" ook nog vond: „Acta der particuliere Synoden

van Zuyt-Hollandt, alle originele acten dogh ongebonden 1590—1599", terwijl daarnaast staat opgegeven: „in een boeck gebonden de acta van 1590—1599". Deze laatste bundel is weer door de Heeren Reitsma en van Veen gebruikt, maar dat ze die ongebondene, zoogenaamde „originele" acta ook hadden gebezigd, bleek me niet. Waarom niet? onwillekeurig rees deze vraag bij me op. Waren ze verdwenen? of waren ze bij een te Dordrecht ingesteld onderzoek, naar wat er in de kast, waarin het oud-archief der classis bewaard werd, van synodale acten aanwezig was, misschien over 't hoofd gezien? Deze vragen wekten in geen geringe mate mijn nieuwsgierigheid op en om te weten, hoe 't met de zaak geschapen stond, ging ik naar Dordrecht om op de catechisatie-kamer van de Augustijner-kerk, waar het cl. archief bewaard wordt, een nauwkeurig onderzoek in te stellen. Veel moeite, om te weten te komen wat ik begeerde, had ik niet, want al heel spoedig kwam een dik, in een courant gewikkeld pak, te voorschijn, waarin zich die zoogenaamde origineele acta van 1590—1599 (die van 1591 en 1595 waren er helaas niet bij) bevonden. Niet minder alzoo dan 8 als origineel aangegeven acten van de particuliere Z.-Hollandsche Synoden uit de jaren 1590, 92, 93, 94, 96, 97, 98 en 99, door de Heeren Reitsma en van Veen niet gebruikt, lagen voor me. Maar ik vond in dit pak nog meer, in een perkamenten omslag genaaid trof ik aan: *a.* een copie van de „acta off handelingen des provinciale Synode" der kercken van Hollandt ende Seelandt gehouden binnen Dordrecht den 16 Junij begonnen ende den 28 geëindigt a° 74", met deze onderteekening „Casparus Heydanus Praeses, manu propria, Arnoldus Cornelius Scriba", gevolgd door „die particuliere off byzonder vraegstucken" ten getale van 24 en alweer onderteekend „Casparus Heydanus praeses, Arnoldus Cornelii scriba nomine Synodi"; *b.* de acta des nationalen Synodi van 1578, met drie verschillende handen geschreven en alle onderteekening missende; *c.* de kerckenordeninghe in den generalen Synodo der Nederlandsche kercken vergadert tot Middelburch gestelt a° 1581 in Junio, met de (naar 't mij wil toeschijnen) niet eigenhandig daaronder geplaatste naamteekening van Arnoldus

Cornelii praeses synodi, en eindelijk *d*. de „Kerckenordeninge gestelt in den nationalen Synodo by laste van zynder Excellentie gehouden in 's-Gravenhaghe den 20 Junij 1586", eigenhandig onderteekend door Jacobus Kimedoncius Synodi praeses electus, Arnoldus Cornelii assessor, Wernerus Helmichius electus Synodi scriba. Dan 't was niet alleen de kerkenordening; op haar volgde 1°. copie van de autorisatie van syn excellentie op de voergaende kerckenordeninge, staende achter 't originael van die", aan welks einde: „ghecollationeert tegen het principael en is bevonden van woorde te woorde te accorderen. Orcondo ons onderschreuen Jacobus Kimedoncius D. electus Synodi praeses, Jeremias Bastingius. D." 2°. Forme om te doopen; 3°. Forme van de bevestinge der dienaren des woorts; 4°. Forme van de bevestinghe der ouderlingen ende dyakenen daer deselfde ghelijck oft samen bevesticht worden; 5°. Forme des bans ofte afsnydinghe vander ghemeynten; 6°. Forme van wederopneminghe des affgesneden inde ghemeente Christi; 7°. Forme van de inspectie over de ghemeyne kercken te houden, volgende den articule der kerckenordeninghe; 8°. Schoelordeninghe overgegeven onder correctie aen syn Excie den grave van Leycester". Alle deze stukken zijn eigenhandig onderteekend Jacobus Kimedoncius ecclesiae Middelburgensis minister Synodi praeses electus, Arnoldus Cornelii assessor, terwijl 't geheel besloten wordt met *A*. een document in zake Herm. Herberts en *B*. een dito in zake Coolhaes. Dat we ook hier een geheel van stukken hebben, die gecopiëerd zijn staande de nationale Synode te 's-Gravenhage in 1586, althans onmiddellijk na afloop er van en toen het moderamen nog in den Haag was, is, dunkt me, aan geen twijfel onderhevig.

Met mijn gevonden schat keerde ik verheugd huiswaarts en nu begon ik de gedrukte bescheiden te vergelijken met de mij in handen gekomen geschrevene, ging de Classicale acta na of die mogelijk ook nog eenig licht konden verspreiden en dit bracht me tot resultaten, die ik thans ga mededeelen.

Wat aangaat de Synode van 1574 merk ik het volgende op: over een provinciale Synode was in het Noorder kwartier (d. i. het tegenwoordige N.-Holland) reeds in 1573 gehandeld en wel in een

vergadering der dienaren, gehouden te Alkmaar den 31sten Maart. In art. 10 toch dezer bijeenkomst (Reitsma en v. Veen, Dl. I, blz. 10), wordt gezegd dat Moded een verzoek had gedaan tot het houden eener provinciale Synode, maar dat dit verzoek om tijdsomstandigheden en omdat men de predikanten niet missen kon, afgeslagen was. Dat ook de predikanten in het Zuidelijk kwartier van Holland met dit verzoek van Moded in kennis zullen gesteld zijn, dunkt me zeker; dit staat ten minste vast, dat ook hier over het houden eener provinciale Synode is gehandeld. Immers lezen we in art. 1 van de 5de concessus classici conventus, gehouden te Dordrecht den 4den Augustus 1573, en wel den zesden van deze maand, gelijk het heet „a prandio": „Ten eersten is omgevraecht, oft den broederen niet goed en dunckt datmen schrijven soude aende broederen van Delff van haerluyder bijeencomst, die alle weeck geschijet, om daer door eyntelich te comen tot eenen provincialen Synodum", waarop de broeders haer advijs gegeven hebben „ende is besloten dat men sulcx met aller ernst doen soude", terwijl aan Johannes Gerobulus was opgedragen dit aan die van Delft te schrijven met „begeren dat sy binnen den tijd van 3 weecken souden willen antwoorden, ende dit selven aenden Consistorium tot Dordrecht (alwaer voor ditmael de bijeencomste geweest is) oversenden." Heeft Delft meegewerkt? Dit is een feit dat in de acta der cl. vergadering den 27sten Oct. 1573 te Gorinchem (dit ressorteerde destijds onder de classis Dordrecht) gehouden, niets omtrent deze aangelegenheid te vinden is, maar ook onbetwistbaar waar is het dat uit de acta classis d°. 20 April 1574, en nader uit art. 11 der bijeenkomst, den 21sten des namiddags gehouden, blijkt dat toen tot het houden eener provinciale Synode besloten was. In gezegd art. 11 toch lezen we: „Is oock geproponeert hoe ment houden sal met den provincialen Synodo. Ende hebben de broederen in desen conventu classico, daertoe gedeputeert dese navolgende verbi ministros ende ouderlingen, om inden selven Synodo uytterichten, te proponeren en concluderen met vollen consente deses classis wat noodich sal zijn. Eerst binnen Dordrecht Joh. Lippium, binnen Gorcum Henricum...... binnen

Bommel Joh. Leonem, binnen Schoonhoven Petrum...... ende binnen Leerdam Jodocum......, daertoe noch drie ouderlingen, een van Dordrecht, een van Gorcum ende een van Bommel.

De hier opgegeven predikanten zijn niet dezelfde als die voorkomen bij Rutgers, a. w., blz. 132. We lezen daar dat in plaats van 1 predikant, 4 dienaren des woords uit Dordrecht de Synode hebben bijgewoond. Wat daarvan de oorzaak was? We vinden bij Rutgers, blz. 183—185, waarom Jodocus (d. i. Joost de Jonge) en Henricus (Rolandus) respectivelijk predikanten te Leerdam en te Gorcum niet op de Synodale bijeenkomst zijn geweest; de kerkeraden dezer steden wilden hen niet laten gaan, omdat de Spanjaarden zich in de nabijheid ophielden en er gevaar bestond dat ze, indien ze naar Dordrecht trokken, in handen der vijanden zouden vallen. Maar diezelfde vijanden, onder aanvoering van Chiapijn Vitel (Zie Bor, Nederlandsche Historiën. Amsterdam 1679, Dl. I. f°. 530^{b}) vertoonden zich ook in de nabijheid van Bommel, en al weten we het nu niet positief, dan geloof ik toch dat dezelfde reden, waarom de predikanten van Leerdam en Gorcum niet naar de Synode gingen, ook Johannes Leo in Zalt-Bommel heeft gehouden. Nu deze drie predikanten, tengevolge van de nabijheid der Spanjaarden, niet naar Dordrecht konden trekken, werden hunne plaatsen bezet door drie predikanten uit deze stad, en zoo begrijpen we, waarom er uit ééne plaats 4 dienaren des woords in de Synode zitting hadden.

Men vraagt vermoedelijk waarom de classis ook niet de drie ouderlingen aanstelde, die zij wilde dat de Synode zouden bijwonen. De oorzaak moet hierin gezocht worden, dat deze *niet werden benoemd door de classis, maar door den kerkeraad der gemeente, die door de classis was aangewezen om een ouderling af te vaardigen.*

Nu geven Rutgers, blz. 133—175 en Reitsma en van Veen, dl. II, blz. 127—155 de acta der Synodi provincialis, gehouden den 15^{den} Juni a° 1574, terwijl laatstgenoemde Heeren op blz. 156 de namen mededeelen van hen, die ze in den Briel hebben onderteekend. Hoe hoogst belangrijk en gewichtig ook de uitgave van de acta der provinciale Synode van 1574 zij, men mag niet uit

het oog verliezen dat die acta, geheel iets anders zijn dan de vastgestelde kerkorde, waarnaar de kerk bestuurd werd. Zoo'n officieele kerkorde bevat codex K, door de Heeren Reitsma en van Veen gebruikt, en waaraan ze de namen der onderteekenaars ontleenden, die geschreven zijn onder de handteekeningen van Heydanus en Cornelius. Zoo'n officieele kerkorde nu, is ook die, welke in het Dordsche handschrift te vinden is. Wat de namen der verdere onderteekenaars, in het Brielsche handschrift te vinden, betreft, het is een groote dwaling der Heeren Reitsma en van Veen, wanneer ze (dl. II, blz. 156, aanteekening 1) zeggen, dat ten minste 13 predikanten, reeds den 28sten Juni 1574, op het document zijn geplaatst. Immers rijst al dadelijk de vraag, waren dan al die predikanten uit de classis Brielle, op den sluitingsdag der prov. Synode te Dordrecht? Wel neen. Hoe ze dan onder de handteekening van Heydanus en Cornelius gekomen zijn? Me dunkt het is hier met de kerkorde, vastgesteld in de Synode van 1574, gegaan als in de classis Dordrecht. In de acta conventus classici Schoonhoviae habiti a° 1574, die vero tertio Augusti, lezen we in art. 4: „Syn ghelesen die acta des Dordraceensen Synodi ende besloten eendrachtelick bij den broederen die sellighe een yder in syn kerck in 't werck te stellen. Is oock verder besloten die zelfde acta, midts oock die acta des Eemdensen Synodi, met oock die 37 articulen, met oock die nederlantsche confessie met haren eigen handt ofte name te onderscriven, ende is alsoo terstont bij allen broederen ghesciet" 1), alzoo besloten de broeders uit de classis Dordrecht te Schoonhoven bijeengekomen 1°. de acta van de Synode in hun kerken in 't werk te stellen, d. w. z. ten uitvoer te brengen, wat natuurlijk niet beteekent de acta, in hun geheel, zooals ze door

1) In zijn Kerkhervorming in Vlaanderen, Arnhem 1868, Dl. II blz. 4, zegt de Heer H. Q. Janssen: „We zouden kunnen doen zien, dat de onderteekening der Nederlandsche geloofsbelijdenis en de voorschriften der Dordsche Synode van 1578, gevorderd werd van predikanten en kerkeraden" enz. Uit de acta der classis Dordrecht is nu duidelijk geworden, dat ook de acta der Emdensche Synode van 1571 en van de Dordsche van 1574 moesten onderteekend worden. Wat dus Janssen een aanvang laat nemen in 1578, was reeds in 1574 tot regel aangenomen.

den Heer Rutgers en na hem door Reitsma en van Veen zijn uitgegeven, maar de kerkorde; immers waar van een *in praktijk brengen* of liever van een *nakomen*, zooals hier, sprake is, daar wil 't me voorkomen, dat onmogelijk de bedoeling kan zijn dat ieder in zijn kerk alles zou nakomen wat besloten, vastgesteld of verhandeld was, maar alleen dat, wat op het bestuur, op de regeering der kerk als zoodanig betrekking heeft, d. i. dus op de kerkorde, en ten 2°. wat in de classis Brielle eveneens gedaan werd, blijkens de nog voorhanden zijnde onderteekening, dat de predikanten ook hier hun naam er onder plaatsten.

Niet dus te Dordrecht hebben de 13 predikanten uit de classis Brielle hun naam gezet onder de copie der Dordsche kerkorde, die gewaarmerkt was door de onderteekening van Heydanus en Cornelius, maar zij deden dit op een vergadering (vermoedelijk de eerste, die na de Synode gehouden werd), waar 't besluit genomen werd dit te doen, en werd ze hierna door de overige predikanten uit de classis, die niet ter vergadering tegenwoordig waren, onderschreven.

Eindelijk wijs ik er nog op 1°. dat in art. 9, waar gesproken wordt over de indeeling der classen, er tusschen het Dordsche handschrift en de opgave bij Rutgers blz. 135 (Reitsma en v. Veen, dl. II, blz. 129) een klein verschil bestaat ten opzichte van Charlois (of gelijk het geheeten wordt Saarloos). Sub 3 vinden we bij Rutgers t. a. p. „behalven Roon ende Portegael"; ons manuscript heeft, evenals Hooijer blz. 98, achter Portegael nog Saarloos of Saarloes, ook sub 6, waar de dorpen worden genoemd, die ressorteerden onder de classis Rotterdam, treffen we het bij Rutgers niet aan, maar wel weer in het Dordsche handschrift en bij Hooijer; en 2°. dat, voor een nieuwe uitgave van de kerkorde, gelijk die is vastgesteld in 1574 te Dordrecht, de tekst, zooals die door Hooijer *nu* is gegeven, vervangen zal moeten worden, door een, die bewerkt is naar ons manuscript, vergeleken met dat, hetwelk in 't archief der classis Brielle berust.

Over „de acta ofte handelinghe des nationaelen Synodij der Nederlandtscher duijtschen ende welschen Kercken so well inlan-

dischen als vuytlandischen ghehouden bynnen Dordrecht, begonnen den 2 Junij ende gheendight den 18 Junij 1578," kunnen we kort zijn, omdat Rutgers deze geeft, of beter al weer de kerkorde naar het origineele document, berustende in het oud-Synodaal archief, en we, in het Dordsche handschrift, gelijk boven reeds is gezegd, niets anders hebben dan een copie, met drie verschillende handen geschreven.

Op enkele aangelegenheden evenwel, die op de acta zelve geen betrekking hebben, maar toch in nauw verband staan met de Synode, wil ik wijzen en begin daartoe met art. 6 uit de acta classici conventus, gehouden ter Goude anno 1577, den 27 Aprilis, waar we lezen: „Is van den broederen des classis van Dordrecht besloten dat een provinciael Synodus ghehouden sal worden, om eenige nootsaeckelicke dingen inder regeringe der kerckelicke ende politice dingen, oock der kercke aengaende die noch bij ons niet wtgheuoert conen worden, ende voort om die gemeen kercke van Noort-Hollant in alle dingen mogen gemeenscap hebben ende een regeringe." Wat oorzaak is geweest, waarom de Synode, hier vermeld, niet is doorgegaan, kon ik, uit de acta der cl. Dordrecht niet te weten komen, want in die van den 26sten Sept. 1577 en slechts bestaande uit 4 artikelen, is niets te vinden, dat op deze zaak betrekking heeft, terwijl de volgende pas van den 4den Maart 1578 zijn, dus uit een tijd, toen reeds te Dordrecht besloten was tot het houden eener nationale Synode (Reitsma en van Veen, dl. II, blz. 170). Wisten we meer, dan zou misschien blijken dat het door de classis Dordrecht opgevatte plan, om tot het houden eener provinciale Synode te geraken, een eerste stoot is geweest om te komen tot de nationale van 1578. Hierom wil het me vooral toeschijnen dat zulks het geval is, dewijl de bijeenkomst, van den 26sten Febr. 1578, en waar men saamgekomen was „om te handelen van de beroepinge eenes nationalen Synodi", plaats had te Dordrecht, dus juist dáár, waar men in 1577 besloten had, een provinciale Synode saam te roepen.

Wat nu aangaat deze bijeenkomst, die geleid heeft tot de Synode van 1578, het is hier de plaats te wijzen op een vergissing, die,

met betrekking tot het verhandelde in Februari 1578, door de Heeren Reitsma en van Veen begaan is. Op blz. XIV van het voorbericht van dl. II, zeggen ze: „of er in Mei van dit jaar, ook nog een particuliere Synode te Delft gehouden is (zie blz. 171), is ons onbekend gebleven. In de Kerkelijke Courant van Zaterdag den 3den Sept. 1898 heb ik er reeds de aandacht op gevestigd, dat hier een particuliere- met een nationale-Synode verward is en aangetoond dat van 't houden eener particuliere Synode te Delft in 1578, nooit sprake is geweest. Ten einde dit aan te toonen, vestig ik in de allereerste plaats de aandacht op hetgeen we lezen blz. 171 (dl. II), waar dan sprake zal zijn van die part. Synode, welke in Mei moest worden gehouden. Aan dit bericht gaan vooraf de namen dergenen, die ter vergadering op den 26sten Februari te Dordrecht waren bijeengekomen, waarna vervolgens gehandeld wordt over ingekomen brieven, n.l. uit Noord-Holland, uit de Briel en van „Carolus Rycwaerts, geseyt Theophilus ende Caspar Coolhaes uut den name der classe van Leyden geschreven, dat sy ons ter aenstaende nachtmael nyet komen en konnen tot dese tegenwoordige vergaderinge, *met advijs dat die van Delft*, *den Synodum beroepen souden te Delft* in de maent Meye, doch nyet sonder consent synder Excellentie ende der Staten." Wanneer men nu deze zinsnede leest in het verband, dan is dit duidelijk: *ook de* classis Leiden was uitgenoodigd zich te laten vertegenwoordigen op de vergadering te Dordrecht, tegen den 26sten Februari belegd, om er te spreken over het houden eener nationale Synode. Aan de tot haar gekomen roepstem had de classis Leiden willen voldoen en ze had afgevaardigd Carolus Rycwaerts gezegd Theophilus en Caspar Coolhaes, maar deze verontschuldigden zich dat zij, dewijl in de stad Leiden het avondmaal zou gehouden worden, niet konden komen, maar om nu toch te toonen, dat de aangelegenheid, d. i. de te houden nationale Synode, waarvoor men te Dordrecht zou bijeenkomen, hun ter harte ging, sloegen zij voor dat ze gehouden zou worden te Delft en wel in Mei. Op dit advies zijn echter de vergaderde broeders niet ingegaan, want in art. III lezen we dat: „aengaende de plaetse", waar men saam zou komen,

besloten werd dat het wezen zou N. „soeverre syne Excellentie dat nyet ontradet, oft geen andere bequame plaetse en ordineert", en in art. IV vinden we, dat de tijd, waarop men bijeen zou komen, voorloopig werd bepaald op den 1sten Juni, „maer (heet het verder) indien Heydanus nyet terstont en kan expeditie krijgen bij syne Excellentie, soe sal men den XVen Junij nemen, oft langer of korter nadat hy aldaer vernemen sal, waervan hij den classen, die den Synodum beroepen sullen, in tyts sal adverteren." Men weet (zie Hooijer, a. w., blz. 138), hoe Zyn excellentie goed vond, dat de Synode gehouden werd en hoe almee op zijn advies de Staten van Holland en Zeeland „sulcx oock goet vindende, goedtwillichlich daer inne hebben geconsenteert, en de stat Dordrecht benoemt, om den Synode aldaer te houden, lastgevende eenen predicant, den Synode ofte vergaderinge thegen het beghin Junii 78, uit te schrijven", wat ook gebeurd is. De uitschrijving, waarvan hier sprake is, heeft plaats gehad vóór den 15den Maart (zie Rutgers, a. w., blz. 285), en den 6den Mei werden door de classis Dordrecht benoemd, om de Synode bij te wonen Hermanus Herbert en Livinus van den Borre (namen die overeenstemmen met de opgave bij Rutgers, a. w., blz. 315).

Met stilzwijgen gaan we de nationale Synode, gehouden in 1581 te Middelburg, voorbij, omdat de artikelen, zooals ze in het Dordsche handschrift voorkomen, niets bijzonders hebben en in de acta der classen, deze bijeenkomst betreffende, niets der vermelding waardig te vinden is. Anders is het met de Synode van 1586. Het eerste, waarop we hier de aandacht willen vestigen, is de namen der personen, die ter vergadering zijn geweest, en welke zijn genoemd door Hooijer, a. w., blz. 253 en 254, en door Rutgers, a. w., blz. 535—538. In het handschrift, aan mij toebehoorende (het Dordsche vermeldt de namen niet), vindt men vóór de kerkenordeninge: „de naemen der dienaren ende andere Heeren presidenten ende doctoren, die in desen Synodo beroepen ende gheweest sijn:

Joncheer Adrianus van der Mijlen president in de hooghe rade van Hollandt.

Her Adolf van Meedkerke president van Vlaenderen ende raet van syn Excellentie.

D. Doctor Joannes Jemes doctor medicus domesticus domini principis..... wt laste ende name van syn Excellentie Van Herderwyc Henricus Heiningius Senior.

Gelderlandt	Joannes Beijerus van Aernem.
Zuyt-hollandt	Arnoldus Cornelii van Delft.
	Docter Jeremias Bastingius van Dorth.
	Libertus Fraxinus wten Haghe.
	Casparus Zwerinchuysius van Rotterdamme.
Noort-holland	Joannes Damius van Haerlem.
	Andreas Hagius van Horne.
	Philips Cornelissen ouderlinch van Amsterdamme.
Zeelandt	Doctor Jacobus Kymedoncius van Middelborg.
	Jan Marthini van der Tholen.
	Henricus Brandt van Zyrixzee.
	Willem Claessen van Goes.
Sticht	Hermannus Modetus.
	Wernerus Helmichius, beijde van Utrecht.
Overijssel	Bernerus Vesechius van Deventer.
	Casparus Holstechius van Campen.
Vlaenderen	Comantius van Sluijs.
Vrieslandt	Ruardus Acronius van Leeuwaerden.
	Sybrandus Vomelius van Pietersbirum.
	Ybe Jacopsen ouderlinck van Franeker.
Walen	Jean de la Vigne van Amsterdamme.
	Petrus Moreus wt name der kerken van Middelborg.

Magnificus rector universitatis Leydensis D. Adrianus Saravia a Synodo evocatus impensis D. principis venit et adversus schismaticos defensorem se orthodoxae fidei egregie scientia ac modestia praestitit.

Nae dat de saeke Coolhasij ende der Kerken van Leyden gheeyndicht was, is Christianus van de Wouwer bijder vergaderinghe tot den eijnde gebleven.

Brabant. De kerke van Berghen op 't Zoom wt name der brabantscher kerken beschreven synde en is niet gecompareert.

Wanneer we de eerste lijst, zooals ze door Hooijer gegeven is, met de onze vergelijken, dan zien we al aanstonds dat in het boek van Petrus Cabeljauw, waaruit deze lijst is overgenomen, niet voorkomen Adrianus van der Myle, Meetkerke en James, terwijl ook de ouderling uit Franeker niet wordt vermeld, terwijl verder achter sommige persoonsnamen, niet staat uitgedrukt waar ze te huis behoorden. Ook de toevoegsels bij Saravia, het blijven ter vergadering van van de Wouwer en dat de Brabantsche kerken niet vertegenwoordigd waren, vermeldt Hooijer niet, terwijl Beverus staat voor Beyerus en Woutneranus voor Wouweranus. Dit zijn evenwel niets anders dan schrijffouten. — Wat de tweede lijst aangaat, die Hooijer afdrukt, deze is ontleend aan W. te Water's Tweede eeuwgetijde van de Geloofsbelijdenisse (Middelburg 1762), blz. 79—85; we stippen hieromtrent het volgende aan: achter James staat leeraar, dat hij blijkbaar niet was, maar wel huisdocter van den graaf van Leycester; van Adrianus Saravia heet het alleen professor in de theologie te Leiden; bij Bastingius mist, zoowel als bij Kymedoncius, de vermelding van den doctorstitel; Wilhelmus Nicolaus (Guilhelmus Nicolai bij Cabeljauw) heet hier eenvoudig Willem Claesz. Henricus Heiningius wordt in beide lijsten predikant genoemd, terwijl hij op onze lijst staat als „senior" en Johannes Beherus wordt door te Water bestempeld als professor der gezegde plaetse, d. w. z. te Harderwijk. Dit is beslist onjuist, dewijl Beijerus in 1586 te Arnhem predikant was. De ouderling uit Friesland verschenen, heet bij Hooijer (2de lijst) alleen Jasper, met de toevoeging ouderling van dezelfde kerk in Vrieslant, bij ons ouderlink van Franeker, voor van de Wouwer vinden we van der Wanne, terwijl er tevens bij staat zijn ambtgenoot te Leiden Petrus Hakkius, die in mijn handschrift ontbreekt.

Het ligt voor de hand dat, waar wij een opgave zouden moeten doen van hen, die de Haagsche Synode in 1586 bijwoonden, wij de lijst zouden geven, zooals Martini, die zelf de vergadering bijwoonde, ze meedeelt, maar niet alleen dat we deze stellen

boven de ons door Hooijer verschafte, we plaatsen ze ook hooger dan die van Rutgers, al moet dadelijk erkend worden dat hij ook hier weer veel nauwkeuriger en juister is dan de Zalt-Bommelsche emeritus-predikant. Ook Rutgers vermeldt Heiningius als predikant inplaats van als ouderling, en voor Comantius schrijft hij Gumantius, predikant te Sluis; dat James uit last en namens den graaf van Leycester ter vergadering kwam, deelt hij niet mede, evenmin dat Saravia op diens kosten de Synode bijwoonde; dat van de Wouwer bleef en de kerk te Bergen op Zoom was aangewezen om een afgevaardigde naar Den Haag te sturen, maar dat ze (om welke reden dan ook, ik vermoed, dat de schuld hiervan ligt bij Baselis de oude) dit niet gedaan heeft.

Wat de „Kerckenordeninghe" zelve aangaat, de verschilpunten tusschen mijn handschrift en het Dordsche met den tekst, zooals die is weergegeven door Hooijer of Rutgers en die in vele gevallen slechts van orthographischen aard zijn, daarop wijs ik thans niet; bij een afzonderlijke uitgave er van hoop ik daarop later terug te komen. Alleen wil ik hier de aandacht vestigen op een verschil in telling der artikels, waaruit de „Kercken-ordeninghe" bestaat. Het Dordsche handschrift heeft tweemaal XVII voor een artikel, de tweedemaal is het verkeerdelijk gezet voor XVIII; wat bij Rutgers s art. 27 en 28, is èn in ons handschrift en in het Dordsche tot één art. 27 vereenigd. Doordat nu het laatste manuscript dit artikel niet gesplitst heeft, is de telling hier en bij Rutgers bij 28 weer gelijk, maar is het onze één vooruit, wat duurt tot art. 32; dit is in de uitgave, door den Amsterdamsche hoogleeraar bezorgd, art. 31 en 32, maar dewijl dit in mijn handschrift het geval niet is, komen nu verder de n^os overeen. Zonderling is echter de vergissing, gemaakt door den schrijver van de voor de classis Dordrecht bestemde copie, hier toch volgt op 45 onmiddellijk 50 en worden 46, 47, 48 en 49 eenvoudig overgeslagen; dit is natuurlijk van invloed op het eindcijfer, dat nu 84 wordt, terwijl het feitelijk 79 moet zijn. Verder wijs ik er nog op dat èn Hooijer èn ons handschrift maar 17 particuliere vragen (questien" staat er bij ons) hebben, terwijl Rutgers er 18 vermeldt. Het wil me voorkomen

dat dit wel het juiste getal kan zijn. In ons manuscript toch, liet de schrijver op 16, oorspronkelijk 18 volgen, maar hij haalde dit door en schreef er 17 voor in de plaats. Me dunkt een afdwaling van 't oog kan hiervan oorzaak zijn geweest, de copiist keek van 16 op 18, schreef dit cijfer neer, maar streepte het door en veranderde het in 17, toen hij zijn vergissing of begane onjuistheid zag. Waarom dan het 18de artikel in mijn handschrift mist? Om de doodeenvoudige reden, dat het vel papier, waarop het stond, verdwenen is.

Nu vinden we bij Hooijer nog (blz. 28 of na de eigenlijke kerkenordening en vóór de particuliere vragen een „aanhangsel des Synodi nationalis, gehouden in 's Gravenhage den 20 Juny 1586, behelzende de forma van de inspectie of visitatie bij den classen, te doen, volgens den 40 artikel van de kerkenordening". Dit aanhangsel stemt, behalve enkele varianten geheel en al overeen met wat in het Dordsche handschrift heet: „Forme van de inspectie over de ghemeyne kercken te houden volgende den articule der Kerckenordeninghe", en wat hier aan de „Schoelordeninghe" onmiddellijk voorafgaat. Dit stuk heeft Rutgers niet, evenmin als hij iets zegt met betrekking tot de vroeger heb *b*—*f* genoemde „Forme om te doopen", enz.

Letten we nu nog eens op de Schoolordening, waarover ook Rutgers handelt. Onder de op blz. 627 beginnende „Certains points, pour estre remonstrez à son Excellence au nom du Synode National tenu à la Haye, a fin que sur iceux il plaise à son Excellence mettre bon ordre" vinden we (blz. 638) sub 11: „Et singulierement requierent les églises de son Excellence, que par son autorité soit publiée et authorisée une bonne ordonnance scholastique, de la quelle on a faictquelque project, veu que le fait des escolles est de fort grande consequence comme estant le seminarium Reipublicae." Het is hierbij dat het volgende aangeteekend wordt: „Het ontwerp, waarvan in dit punt gesproken wordt, is nog bewaard in het O. A. d. N. H. K. nr. I, 35. I, het 12de stuk (blz. 67—72), aan de buitenzijde voorzien van het opschrift: „School-ordeninghen van den Grave van Leicester." In een afgekort afschrift van deze minute

(in denzelfden foliant, Nr I, 35 I, het onmiddellijk voorafgaande stuk, blz. 65 vg.) staan aan het einde, voor den slotzin, nog de volgende, later doorgehaalde woorden: „gegeven tot Vtrecht den XXen Septembris 1586"; 't geen geheel in overeenstemming is met de berichten over de in Utrecht reeds tot stand gekomen reformatie der scholen, te vinden in een brief van Helmichius aan Cornelii, d. d. 22 Oct. 1 Nov. 1586 (Werken der Marnix-Vereeniging. Serie III, Dl. IV, blz. 57 vg.), uit welken brief tevens blijkt, dat het model van de Utrechtsche schoolinstructie, nl. „de gemeene schoolordeninghe in Synodo was gestelt", dus niet (gelijk de meeste dergelijke stukken) na het sluiten der Synode, door hare gedeputeerden, maar nog door de Synode zelve. Natuurlijk is dit concept van Schoolordening daardoor des te belangrijker. Het luidt aldus" enz., en nu volgt dan, bij Rutgers die zoogenaamde schoolordening. Maar zou deze, gelijk ze hier (blz. 639—641) te vinden is, wel het concept („quelque proiect", gelijk het heet) zijn, zooals het in den boezem der Synode geconcipieerd was? Ons dunkt van neen. We krijgen hier niet het ontwerp zelve, maar wel de naar het ontwerp definitief door den Graaf van Leicester vastgestelde kerkorde. Het ontwerp, het concept, is bewaard gebleven in het Dordsche handschrift, wat al aanstonds blijkt uit het opschrift „*Schoelordeninghe* over gegeven *onder correctie* aan syn Excellencie den Grave van Leycester", welke „Schoelordeninghe", hier de eigenhandige onderteekening draagt van den praeses en van den assessor der Synode. Bij onderlinge vergelijking van den tekst, zooals die in het manuscript is bewaard en zooals hij door Rutgers is uitgegeven, is het allerduidelijkst te zien, dat de eerste het Concept bevat en dat de tweede dit slechts in door den graaf gewijzigden vorm weergeeft.

Aan welk van de twee nu bekende handschriften bij een nieuwe uitgave of herdruk de voorkeur zou moeten gegeven worden om den tekst vast te stellen, is moeilijk aan te geven. Verschillen, die ingrijpend zijn, treft men volstrekt niet aan, er is alleen hier en daar een afwijking in de spelling der woorden. Mij schijnt het 't zelfde te wezen, maar nu er twee gelijktijdige af-

schriften bekend zijn, behoeft in elk geval de tekst der kerkorde van 1586 niet meer te worden gedrukt naar een uitgave van 1612.

Voor we van de Synode van 1586 afscheid nemen nog dit: In Zuid-Holland was door de particuliere Synode, gehouden in Juni 1586 te Rotterdam, o. a. benoemd, om de door Leycester uitgeschreven algemeene Synode bij te wonen: Dr. Jeremias Bastingius (Reitsma en van Veen a. w. dl. II. blz. 282, art. 49), die hier wordt aangeduid als „dienaer des woorts Gods tot Dordrecht." Wel opmerkelijk is het dat Bastingius destijds de attestatie van zijn vorige gemeente nog niet had ingediend bij de classis en feitelijk dus daarvan nog geen lid was. Immers vinden we in de acta dezer classis, gehouden den 19den en den 20sten Augustus 1586, binnen het dorp Strijen, art 3: „Docter Jeremias inden classe verschenen wesende heeft zijne attestatie verthoont ende de classis die overlesen hebbende heeft die geapprobeert ende voor goet geacht, derhalven is inden classe angenomen tot een lidtmaet, ende hem den classe onderworpen, na costumen ende belooft mede te contribueren tot onderhout van weduwen". Maar behalve dit zeker hoogst zeldzaam voorkomend geval dat een predikant zonder lid eener classis te zijn, naar een Synode werd afgevaardigd, hebben art. 4 en 8 van dezelfde bijeenkomst meer bepaald op de Haagsche vergadering betrekking, weshalve ze hier een plaats vinden. Art. 4 dan luidt aldus: „De missijve gesonden van D. Kijmedoncis van wegen het general synodus is gelesen worden daerinne begrepen worden de articulen hiervan volgende: Eerst wordt daerin verzocht *dat in alle classen propositie gedaen worde, de 37 articulen der gereformeerder religie onderteijckent te worden; notitie te houden van alle goede memorabele geschiedenissen, ten lesten te bidden voor hare majesteijt van Engelant, haren stathouder generaal, gouverneur* etc. Deze mededeeling is niet onbelangrijk, vooral wat de twee laatstgenoemde punten aangaat. Immers — en natuurlijk was dit op de Synode besproken, dewijl Kimedoncius anders zeker wel niet namens haar zou geschreven hebben, moest in elke classis, die van Dordrecht toch zal wel niet alleen zulk een schrijven hebben gehad, aanteekening worden gehouden van „alle goede memorabele

geschiedenissen", zeker om er later, want dit heeft langer in de Synodale lucht gehangen, gebruik van te maken bij het schrijven eener geschiedenis van de vaderlandsche kerk, en, hieruit moge dan tevens blijken hoe groot de Engelsche invloed is geweest op de Haagsche Synode, er moest in de kerken gebeden worden voor de Koningin van Engeland, voor haren stadhouder en voor haren gouverneur enz. — Het tweede, n.l. art. 8 is van dezen inhoud: „De nieuwe Kerckenordenijngen gehouden, up het Synodus in Gravenhage es upgelesen, ende biden broederen angenomen." We hebben hier dus een duidelijk bewijs dat de Haagsche kerkorde werd aangenomen, en dat men zich in de classis Dordrecht hield aan het bepaalde, moge blijken uit de acta van de vergadering, den 4den, 5den en 6den Nov. 1586 gehouden, waar we in art. 25 lezen: „Nopende de lyc predicatien is bij den classe besloten datmen nu voortaen expresselick zal blijven, bij de Synodale ordenijnge in 's Gravenhage besloten, zonder eenige contraventie".

(Wordt vervolgd.)

HOGERBEETSIANA.

I.

Van Rombout Hogerbeets zijn er vroeger en later een aantal brieven in het licht verschenen. Men vindt ze verspreid in verschillende werken. Sommige zijn twee- zelfs driemalen gedrukt. Verreweg de meeste behooren tot de jaren 1619—1625, den tijd van zijn gevangenschap. Hieronder volgen nog enkele, die mij in de laatste jaren in handen kwamen en tot heden niet zijn uitgegeven. Vooraf wil ik een overzicht geven van de reeds bekende. Ik doe dit te eerder, omdat de opgave van den Hoogl. J. Tideman in de *Studiën en Bijdragen* van Moll en De Hoop Scheffer, Dl.

III, bl. 102 onvolledig en onjuist is [1]). Wij bezitten, behalve de hieronder medegedeelde, thans brieven [2]):

1 aan zijne vrouw Hillegonda van Wenssen, 18 Mei 1619, *d.*

2 aan zijne dochter Machteld en andere kinderen, 22 Sept. en 10 Nov. 1619. (Kroniek v. h. Hist. Gen. Jaarg. V, blz. 453 vv.)

16 aan zijne zuster Luitjen Hogerbeets, 15 Sept. 1619; 30 Dec. 1620; 10 Juli [3]), 12 Sept. 31 Oct. 1621; 13 Apr. 1622; 25 Juni 1623, *b. c.* — 4 en 28 Oct. 1623, *a. c.* — 24 Maart, 19 Mei, 11 Aug. 1624, *b. c.* — 24 Mei 1625, *a. c.* — 15 en 22 Juni, 5 Juli 1625, *b. c.*

1 aan zijn zwager Gerb. Jansz. Schaft, 14 Mei 1605, *a.*

4 aan zijn neef, Simon Arentsz. 13 Apr., 24 Sept. 1622; 4 Oct. 1623; 15 Febr. 1625, *a. c.*

1 aan Anna Jans, vrouw van S. Arentsz. 11 Aug. 1624, *a. c.*

3 aan Johan Beets, zoon van S. Arentsz. 11 Apr. 1622, *a. c.* — 10 Dec. 1623; 14 Jan. 1624, *b. c.*

4 aan J. M. Merens, burgemeester van Hoorn, 19 Apr. 1621; 26 Apr. 1622; 6 Oct. 1623, *b. c.* — 16 Sept. 1623, *d.*

5 aan Joh. Wtenbogaert 2 Juni 1621; 28 Mei 1622, *d.* — 12 Juli 1624 [4]). — 5 Apr., 9 Juli 1625 *d.*

1 aan C. Vorstius, 1 Juni 1621, *b. c.* [5])

---

1) Tideman deelt aldaar blz. 101 een brief zonder adres mede, De brief was reeds door mij in 1872 in de *Kroniek v. h. Histor. Genootschap* uitgegeven met het adres aan B. Vezekius.

2) De achter de data voorkomende cursief-letters verwijzen naar de volgende werken, waarin de brieven voorkomen:

a. Mr. Johan Beets Dichtkonst, waar achter Brieven van R. Hogerbeets. Hoorn 1668.

b. 't Vervolg van eenige brieven van R. Hogerbeets. Hoorn (1669).

c. M. Siegenbeek, Redevoeringen en verhandelingen. Dordr. 1836, blz. 331 vv.

d. Brieven (31) van R. Hogerbeets, in de Kroniek van het Histor. Genootschap te Utrecht, Jaarg. XXVIII (1872).

e. Drie brieven van R. Hoogerbeets op Loevestein geschreven, in dez. Kroniek, Jaarg. XXI (1865).

3) Ook opgenomen in: *Brieven van verm. en gel. mannen.* Amst. 1662, dl. II, blz. 276 vv.

4) *Brieven van J. Wtenbogaert.* Amst. 1871. Dl. II, afd. 2. blz. 217 vv.

5) Ook opgenomen in *Praest. ac erud. virorum epistolae.* Amst. 1704, p. 656 sq.

1 aan N. N. 5 Oct. 1623 [1]).
1 aan J. de Haen; 1622, *d.*
1 aan Th. Modaeus; 24 Oct. 1622, *d.*
1 aan J. de Groot; 1 Mei 1622, *d.*
2 aan S. Episcopius; 23 Oct. 1623; Jan. 1624, *d.*
1 aan juffr. Daetselaer; 13 Apr. 1624, *d.*
1 aan Maria Diamantius; geb. Junius, 12 Apr. 1622 [2]).
4 aan H. de Groot; 16—23 Mei 1621; 27 Febr, 13 Apr. 1622, Jan. 1624, *d.*
1 aan Maria van Reigersbergh; 28 Febr. 1622, *d.*
12 aan Ch. de Nielles; 16 Jan. 1624 [3]) — 18 Jan., 13, 15 Febr., 1, 8, 11 Maart, 6—9, 16 Apr., 29 Aug., Vrijdag, 4 Dec. 1624, *d.*
4 aan P. Cupus; 24 Maart 1624 [4]), — 3 Febr., 28 Juni 1624, *e.* 28 Juli 1624 [5]).
3 aan B. Vezekius; 8 Febr. 1624, *e.* — 9, 28 Juli 1625, *d.*

* * *

Hogerbeets en de Leidsche hoogleeraar Petrus Cunaeus waren vrienden en geestverwanten. De laatste, 25 jaren jonger dan de eerste, schreef den 15en Sept. 1610 aan Apollonius Schottus (P. Cunaei Epp. Leidae 1725, Ep. 4), dezen dankende voor alles wat hij aan hem gedaan had: „Tradidiste me amplissimo senatori D. Hogerbeetsio, qui deinde tam inusitata ergo me fuit benevolentia, ut non minus quam tu tuto animo de me, deque ornamentis meis commodis cogitaverit" (Vgl. ook Ep. 6). Wat hij aan Hogerbeets verschuldigd was, erkende hij in een brief aan dezen van 15 Sept. 1610 (Ep. 47) in deze woorden: „Immensum quiddam, quod tibi

1) Ald. p. 696 sqq.
2) *H. C. Rogge, Bezoeken op Loevestein.* Dordr. 1859, blz. 28 vv.
3) *Bijdragen v. Vaderl. geschiedenis en oudheidk.* N. R. dl. III, blz. 182.
4) Deze brief is niet van Hogerbeets zelven maar van zijne dochter Maria, die toen bij hem was.
5) In bovengenoemde *Studien en Bijdragen*, dl. III, De brief is ook aan Arn. Geesteranus gericht.

debeo, et infinitum videbatur, ac longe majus, quam ut verbis pateretur res ipsa satisfieri... Meum erit efficere, ut maximo praesidio te omnibus eruditis esse, et nunc intelligant homines, et in posterum memoria teneant." (Vgl. een brief aan denz. van 2 Nov. 1614, Ep. 48). Toen Cunaeus zijn „Sardi venales" — een scherpe satyre, waarin hij de godgeleerden inzonderheid over den hekel haalde — in 1612 uitgaf, heette het in de opdracht aan Hogerbeets en Scottus: „de ipsis theologis, penes quos esse regnum et summa scientiarum creditur, non pauca dixi, sed ea lenitate et modestia, quam et tu, divine Hogerbeti, a me exegisses, si consilium tibi exposuissem meum, et tu Scotte maxime, jam certe non improbabis."

Hogerbeets en Cunaeus zagen elkander gedurig en wisselden van gedachten over de hangende quaestiën van die dagen. Nadat Gomarus tegen Arminius was opgetreden, ging Hogerbeets meermalen naar Leiden om, in vereeniging met Cunaeus en anderen, Arminius te raden en bij te staan. Toen Bogerman het bekende boek van De Groot: „Ordinum Hollandiae ac Westfrisiae pietas" aangevallen, en Van Baerle, onderregent van het Statencollege te Leiden, den geduchten Calvinist terecht gewezen had in een geschrift, zijn eersteling, even uitmuntend van vorm als deugdelijk van inhoud, betuigden beide mannen, bij eene samenkomst in Den Haag, elkander met dit geschrift hunne groote ingenomenheid. Over den storm, die tegen hem losbrak na de uitgave van zijn „Sardi venales", gewaagt Cunaeus in een brief aan Hogerbeets van 6 Febr. 1613. (J. G. Graevii, Arcerii, Cunaei aliorumque Epp. Rott. 1710, p. 45. Vgl. een brief van 28 Febr. 1615, ald. p. 431). Van de correspondentie tusschen beiden zijn alleen deze brieven bewaard gebleven. Ook van Hogerbeets' briefwisseling met Scriverius kwam niets tot ons.

Toen Jan van Foreest, lid van de Hoornsche vroedschap, in 1626 zekeren jonkman, die wel geen ander kan geweest zijn dan Adriaan Beets, bij Cunaeus aanbeval, deed hij zulks met een beroep op Hogerbeets. „Viri illius (sc. Hogenbeetsii) et famulus et discipulus fuit", schreef hij; „pretium ministerii eruditionem ab eo

tulit. Sic pius ille vir carcerem suum toleravit. Ne et tam tristis locus sibi foret iners, juvenem hunc moribus, pietate et literis instituit, et a grammatica ad perfectam pene cognitionem jurisprudentiae perduxit". (Cunaei Epp. Ep. 74).

* * *

Onuitgegeven waren tot hiertoe de volgende brieven:

R. Hogerbeets aan Christ. Raphelengius.

S. P. Hesterno die vesperi redditae mihi fuerunt vestrae litterae ex quibus intellexi quam acerbum doloris vulnus vobis inflixerit mors patris vestri, viri optimi, qui ob singularem animi candorem praeclaramque eruditionem, cum summa humanitate conjunctam, gratum sui desiderium apud omnes bonos, haud dubie, reliquit. Verum quia probe nostis, quae ad temperandum immodicum moerorem idonea sunt remedia, et quod nihil nobis accidere potest melius, quam ut voluntatem nostram Omnipotentis Dei arbitrio simpliciter subjiciamus, maxime ubi ipse nos ea gratia dignatus est, ut pro suis agnoscat in vita ac morte, qui ipsi vivunt et moriuntur: nihil aliud est quam ut vos ad horum usum revocem. De negotio autem super quo meum quaeritis consilium hoc sentio, ut ad finem vestri libelli, quam Curatoribus et Coss. constituistis exhibere, clausulam illam omnino addatis, quae ad prorogationem seu renovationem tituli Typographi Universitatis, in vos aut speciatim in Christophorum, pertinet. Nam tametsi et ego caussas vestras dubitandi facile intelligam, considerans personarum qualitates etc. attamen illis posthabitis a vobis non esse negligendam hanc occasionem existimo; filii enim in paterna dignitate caeteris solent anteferri, et quia futurorum exitus est incertus, desiderium saltem vestrum proferre debetis, nam judex (uti dicimus) nisi requisitus non impartitur officium suum. Ut autem petitionem vestram magis favorabilem efficiatis, utile erit, judicio meo, si privatim Domino Douzae ante diem conventus eius caussas exposueritis, et a Domino Cornelio Grotio (qui patrem vestrum p. m. summa benevolentia fuit complexus) hoc obtinueritis, ut is fratri suo per litteras negotium commendet. Vicinum vestrum D. Brouchovium Cos. aliosque vobis

addictos coram ipsi interpellabitis. Habetis in hac caussa sententiam meam. Si quid praeterea est in quo ego vobis ope vel consilio usui esse possum, promptum ac paratum me in omnibus habebitis. Deus opt. max. vos voti compotes reddat ac incolumes conservet.

Hagh. Comit. 3 August. a° 97.

H. V^e addictissimus.

Zonder adres. RUMOLDUS HOGERBETIUS.

(Univers. Bibliotheek te Amsterdam, Coll. Diederichs.)

R. Hogerbeets aan J. Wtenbogaert.

Carisse. frater,

Uwe E. schrijvens van date den 5den deser is mijn alhier den 7den daeraenvolgende te handen gecomen, ende tselfde met den heeren Oldenbarnevelt ende Cromhout gecommuniceert hebbende, hebben wij nae overweginge der swaricheden daerinne geroert in alle manieren raetsaem ende dienstelijc voor de kerke van Hoorn gevonden, dat uwe E. persoon van daer niet en vertrecke, tenzij dan dat in de ordinaris beroepinge van eenen derden dienaer voor de kerke aldaer teenemael voorsien sij, ofte dat een ander bij leeninge in uwe E. plaetse bestelt worde. Ende hoewel wij wel bemerken dat de ordinaris beroepinge bij de magistraet ende kerke aldaer, misgaders in de ontslaginge van de persoon, die soude mogen beroupen worden, zeer beswaerlijcken zal connen te weghe ghebracht worden, om redenen in uwe E. missive verhaelt, soo achten wij nochtans dat in dit stuck voor eersten eenich devoir behoort aengewent te worden, om te sien of men bij eenige bequame wegen de beletselen van dien soude mogen voorcomen ende afsnijden. Het middel dat uwe E. daertoe is voorstellende, te weten dat de absolute beroupinge van eenen derden dienaer op ghelijcke wijsse aen de E. heeren Staten ofte hare E. gecommitteerde Raden soude gestelt ende overgegeven worden, als nu tegenwoordich de provisionele ofte temporele versorginghe geacoordeert is, vinden wij zeer goet, ende dienvolgens zal uwe E. gelieven bij eenige soo van de magistraet als van de kerke dese saecke te entameren,

ende ondersoucken offer apparentie is dat zij ten wederzijden daertoe souden mogen gebracht worden; aen ons zijde zullen wij, naerder hiervan onderrecht zijnde, niet nalaten te doen tghene tot bevorderinge deser saecken eenichsins soude mogen dienen ende uwe E. in alles behoirlycken succederen. Doch bij soo verre op desen wijsse dit voornemen niet soude succederen, soo sal men met de leeninge moeten voortgaen ende zulx procureren, dat ter expiratie van den tijt die uwe E. daer wesen zal, een ander mach worden gecommitteert. Hiertoe laten wij ons beduncken dat d. Fraxinus bequamelijck zal mogen gebruict worden, aengesien dat beide de magistraet ende die van de kercke in de absolute beroupinge van zijn persoon over een gedragen hebben, daeruit men dan speuren can dat hij hen beiden angenaem is, ende bij die van den Haghe hopen wij dat ten gemeenen besten in de leeninge voor eenen corten tijt gheen swaricheyt zal gemaect worden. Maer const men opt eerste poinct wat obtineren, dat souden wij liever sien. De saecke Cornelij Wiggeri verstaet de heer advocaet dat bij uwe E. voorslach wat zoude uitgestelt ende gemodereert worden, ende dat hij zulx daerinne wel behoort te bewilligen, maer wij vresen dat hij van zijn voornemen niet zal te bewegen zijn. Wij verblijden ons daerinne dattet getal van zijne toehoorders dagelijx vermindert ende dat hij met sijne cierlycke vermaningen ende aerdige allusien niet veel uit en recht noch aengenaem is. De heer advocaet wilde wel dattet geschil tot Medemblic beslecht wierde ende dat daerinne tegens der E. heeren Staten resolutie bij de kercken niet en wierde geattenteert, noch dat men opt poinct van de beroepinge Taconis eenige swaricheden meer voortbracht, mitsdien dat daerover bij de Heeren Staten tot verscheiden tijden resolutie genomen is, dewelcke den gedeputeerden vant Noorthollantse Synodus al over eenige jaren in de volle vergaderinge der Heeren Staten, me etiam presente, is angeseit geweest, als dat men niet verstont dat de beroupinge Taconis meerder in dispute soude getrocken worden, maer dat men alleen 't poinct van de leere soude bij handen nemen; daeromme soe uwe E. ooc tot reconciliatie van desen yet goets soude connen te weghe brengen, tselfde zal alhier zeer angenaem

zijn. Van nieuwe tijdinghen is hier tsedert tschrijven van de heer Cromhout niet angecomen, ende al ist dat onse gesanten soo in Vrancrijc als Engelandt geweest zijnde, op Vrijdach lestleden haer rapport gedaen hebben, soe en es daervan alsnoch niet sonderlinx tot mijnder kennisse gecomen, anders dan dat in Vrancrijc de vrede met Spangien gesloten es op dese conditien, dat aen den coninc van Vrancrijc weder overgelevert zullen worden alle de plaetsen, die de Spangiaert soe in Picardien, Bretagnien als op eenige andere plaetsen in Vrancrijc heeft verovert gehadt; doch hiervan es alsnoch, dat ic verstaen hebbe, nyet geeffectueert. De Engelschen houden ons suspens ende eyschen betalinghe van alle hare verschoten penninghen mitsgaders van de garnisoenen, die tot verseeckerheit van de plaetsen van asseurantien in dese landen zijn overgezonden geweest, twelc voor ons tegenwoordich niet mogelijc is om voldaen te connen worden. Godt de heere, hope ic, dat die harten der Coningen veranderen tot onsen besten. Men seit dat de Palsgrave en de Grave van Hanoudt herwaerts comen, waerom is mijn noch onbekent. Anders hebbe ic niet, daerom desen eindende met mijne gebiedenissen aen uwe E. bidde ic Godt almachtich dat hij uwe E. met zijn geest wil versterken ende uwe werc sulx segenen, dat daerdoor de kercke Jesu Christi wederom vereenicht ende in ghoede rust ende eenicheit mach gebracht worden, amen. De heere Cromhout ende Rechtere doen uwe E. zeer groeten. Met haest uit den Haghe desen vijen Juny a° 98.

Uwe E. zeer dienstwillighe

Saluta patrem meum mei. ROMBOUT HOGERBEETS.

Eersame, zeer gheleerde, voorsienige ende discrete Johannes Uittenbogaert, getrouwe dienaer des Goddelycken Woorts, in den Haghe, tegenwoordich gelogeert wesende opt Noordt by het Stadthuis

tot

Hoorn.

(*Univers. Bibliotheek te Leiden, Coll. Remonstr. Seminarium.*)

R. Hogerbeets aan denzelfden.

Godes genade door sijnen eengeboren soon Jesum Christum, onsen Heijlandt ende warachtigen helper, sij met uwe E.

Mijn seer waerde beminde heere, bysondere goede vriendt, dat is nu eenigen ruimen tijt geleden aen uwe E. gans niet geschreven hebbe, meine ic niet dat dselve mijn qualijc sal afnemen, overdenckende de overgrote swaricheden die ons tvoorleden jaer doorgaens ten einde toe overgecomen sijn, ende gheen cleine scrick ende perturbatie angebracht hebben. Maer nu ic mijn soon in goede gesontheit wederom door Godes genade thuis gecregen ende uwe E. hartelijcke groettenisse door hem ontfangen hebbe, can ic mijn niet langer onthouden van aen uwe E. dese mijne gans vriendelijcke gebiedenisse toe te senden, ende daerbeneffens van harten te bedancken van de goede sorghe, opsichte, onderrechtinge ende vriendtschap, die uwe E. aen hem daer wesende bethoont heeft. Ic sal tselfde met alle dancbaerheit erkennen, ende, of God noch geliefde mijn de gelegentheit eens te geven, ooc datelijc te vergelden; uwe E. daerentusschen biddende dat dselve gelieve so aen mijn als mijne kinderen sijne goede gunste voort te continueren ende haer int ghene uwe E. ofte desselfs seer L. huisvrouwe tot haren besten daer souden connen verrichten, alle behulp ende goeddadicheit mede te delen, na haer vermogen. Waertoe dat ic mijn soon alhier nu soud mogen emploijeren, weet ic niet; voor hem, als uwe E. wel can bevroeden, en is bij dese tijt niet te verwachten. So uwe E. mijn hierinne met sijnen goeden raedt soud connen helpen, sal mijn niet onaengenaem sijn; in allen gevalle vertrouwe ic God den Heere, dat hij sijne vaderlijcke sorge over de mijne sal uijtstrecken. Ik wenste wel dat sij een ende mochten crijgen van haer proces van de confiscatie; sij sijn om tselfde met ernst te vervolgen in den Haghe metter woon gecomen, doch eenige van haer dienen mijn hier in alle getrouwicheit bij beurten, haer niet ontsiende in winter tijden ooc niet sonder pericle herwaerts over te comen. De goede God, hope ic, sal dit aen haer weder vergelden. Wij sijn hier nu vijf in getale, doch mogen malcanderen

niet sien noch spreecken. Mijn tractement is al even strict als tselfde van begin af geweest is; bij ghene menschen heb ic eenige hulp van versachtinge te verwachten, daerom neme ic mijn toevlucht alleen tot God, ipse discerpsit et succubit, percussit et obligabit nos. Tot noch toe heeft hij mij so genadelijc gesegent, dat mijn noch niets en heeft ontbroocken; ic sal mijn voorts op hem verlaten, den tijt die mijn noch rest is seer cort, ende de Heere sal mijnder, hope is, na sijnder goedicheit gedencken, ooc mijn ontschult bekent maken, opdat sijn heilige name door mijn lijden mach werden gepresen. Lof ende roem bij de menschen en souck ic niet, maer alleen een gerust gemoet ende Godes eere, ende dat ic dese des Heeren besoeckinge so mach waernemen ende also mijn loop voleinden, dat ic den Heere mach bevallich sijn ende hierna de eeuwighe salicheit vercrijgen door Jesum Christum, amen. Hiermede mijn van ganscher herten gebiedende aen uwe E. mijn seer waerde Heere ende broeder in Christo, mitsgaders aen uwe E. seer L. huysvrouwe, sijt met alle uwe E. geselschap Gode almachtich bevolen, die uwe E. te samen wil nemen in sijn heilige hoede ende voor alle quaet bewaren. Uit onse gevanckenisse nu haest sesjarige, desen 20en Januarij 1624.

Uwe E. seer dienstwillige dienaer ende vriendt

R. Hogerbeets.

En wilt doch onser in uwe christelijcke gebeden niet vergeten.

Eersamen, voorsienigen, seer discreten
Sr Jean van Meden, coopman wonende
tot Rowaen.

„Respondi 16 Augusti" schreef Wtenbogaert achter op. Dit antwoord bleef niet bewaard. Van alle brieven, die Wtenbogaert aan H. geschreven heeft, vond ik er slechts één van 31 Juli 1625 (*Brieven v. Utenbogaert* Dl. II, 2, bl. 316 vv. (N° 338).

(Coll. A. Th. Hartkamp, Amsterdam.)

R. Hogerbeets aan J. Arminius.

Achtbare zeer waerde Heere. Gister avondt ben ic door uwe E. schryvens verwitticht, dat onse bijeencompste op morgen bestempt mits de occupatien D. Grevinchovij uitgestelt is tot op woensdach toecomende ofte op maendaghe daeraen volgende, daerop ic niet heb connen laten uwe E. te veradverteren, dat buiten onse vacantien den woensdach mijn gans niet gelegen is, alsoe wij de ghehele weec door alhier besoigneren, uitgesondert den sondach ende maendach, daerom soe uwe E. mijn presentie nodich acht op de verhandelinghe, soe soude den dach moeten genomen worden op maendach, dat is morgen in acht daghen, soe tselfde alsdan den anderen gelegen compt, ende ic daervan bij uwe E. missiven zal veradverteert zijn, zal ic mijn zeer gaerne tot de reisse vaerdich houden. Hiermede

Achtbare, zeer waerde Heere, na mijne zeer vrundtlycke groetenissen, zijt met uwe E. familie Gode almachtich bevolen. Den 3en Julij a° XVIc ende vyff uit den Haghe

Uwe E. dienstwillighe

ROMBOUT HOGERBEETS.

Ic heb desen brief gesonden aen Brouckerum mijn neef, ten einde hij door 't behandigen van denselven aen uwe E. daerdoor occasie soud mogen hebben om met uwe E. kennisse te maken, twelc soe hij mijn scrijft de eenige oorsaecke is, dat hij eens tot Leiden is overgecomen. Uwe E. zal gelieven ooc om mijnent wille hem uwe E. gunste mede te deelen.

Achtbare, hoochgeleerde, wijse, voorsienighe,
zeer discrete heere D. Jacobo Arminio, doctor
ende professor in de H. scrifture ende Rector van
de Universiteit tot Leyden.

(*Univers. Bibliotheek te Amsterdam*, *Coll. Diederichs.*)

R. Hogerbeets aan D. Sapma. 1)

Seer getrouw vrindt, waerde ende beminde broeder in den Heere.

Uwe l. aengename brieven, met de bijgaande gaven, heb ik alhier ontfangen, uwe l. van harten bedanckende van de sonderlinge gunst aen mijn daermede bewesen, also in dese gelegentheit mijn niet lievers en can toecomen als sodanighe christelijcke vertroostingen ende vermaningen, waermede ic, beneffens de dagelixe oeffeninge in Godes woort, in mijne eensaemheit met een geestelijcke vreuchde mijn harten ben doorbrengende. Want al ist dat ic nu in mijn vaderlandt als een uitvaechsel ende onnut mensche bij velen en een spectakel gehouden werde, so is het mijn een grote vermakelijcheit in mijn gemoet, dat ic niet alleen inwendich een goet getuichenisse hebbe van mijn conscientie over 't ghene daervan ic bij de menschen veroordeelt ben, maer dat ooc daerenboven soo veel vrome christenen hier te lande gevonden worden, die van mijn doen en laten anders gevoelen. Ic dancke daervan God almachtich ten hoochsten ende vertrouw vastelijc, dat Hij daerinne de waerheit tot sijnder tijt wel sal aen den dach brengen, al ist dat men dselve met alle middelen gesocht heeft te onderdrucken. Waer het belet daerinne niet voorgecomen, het soude nu al, na mijn gissinge, wat nader ontdect sijn, dan ic hope dat het welhaest sal te voorschijn comen. Wraec over deghene, die mijn ongelijc andoen, en begeere ic gans niet, maer bidde God van harten, dat Hij haer kennisse ende leetwesen van hare sonden geven wil, opdat sij haer hier mogen bekeren en beteren, om de straffe hiernamaels te ontgaen. Ooc ic en wil mijn selven geensins rechtvaerdigen voor God, maer bekenne voor Hem mijne grove ende menichvuldige sonden, ic dese rechtvaerdige straffe ende veel swaerder wel ver-

1) Reeds door mij medegedeeld in *Licht, Liefde, Leven*, jaarg. 1859. Hier herhaald, omdat dit Tijdschrift wel in geene openbare bibliotheek terug te vinden zal zijn.

dient hebbe, ende derhalven eer God hebbe te dancken, dat Hij mijn so genadelijc castijdet, mijn bethonende sijne vaderlijcke affectie, als tot sijn kint, 't welc Hij als met de hare getogen heeft uit de plaetsen, daerin ic in pericle was van te versincken, ende mijn hardt te binden aen de aertsche ende verganckelijcke ghoeden, sonder te degen te behartigen wat God vereist van deghene, die haer burgerschap hierboven in den hemel begeren te ontfangen. Hiertoe heeft Hij mijn nu hier gestelt, daer ic bequaeme plaets ende tijt hebbe om God dagelijx met vuriger harten om vergiffenisse mijnder sonden te bidden, ende dat Hij met sijne genade ende crachten den inwendigen mensche in mijn wil stercken, opdat Christus door den gelove in mijn wonende, ic van dit verganckelijc tot de hemelsche schatten mijn herte mach verheffen ende also hier smaken de beginselen van die geestelijcke vreuchde, die God geven sal, die alhier onder het cruis in sijne liefde en gehoorsaemheit sijnder geboden volharden ten uitende toe.

Hierom ist, zeer beminde broeder, dat ic in mijn soucke door Godes hulpe dagelijx te doden den ouden mensche ende sijne begeerlijcheden, niet meer siende op tghene voorbij is, noch gedenckende hoe ic van de eene door flauherticheit, tegen alle toeseggingen ende beloften, ten besten gegeven ben, ende hoe mijn de andere daerna met ongelijc hebben beswaert ende verdruct. Maer mitsdien ic wete, dat sulx alles mijn overgecomen is bij toelatinge van Godes voorsienicheit, so vertrouw ic dat Hij tot mijnen besten, na sijne onuytspreeckelijcke wijsheit, alles sal stieren ende beleiden gans tot een ander ende als dieghene, die mijn leet aendoen, wel voor hebben. Want indien de oorsaecken, waerom ic verdruct worde, niet en sijn noch... noch oneerlijc, maer omdat ic voor een goede saecke mijn gesocht hebbe te quijten in mijn wettige beroepinge, na den last der ghenen, die mijn daerinne hadden te bevelen, so houde ic het daervoor, dat God mijn dit cruis laet overcomen tot mijne beproevinghe ten goeden, daerom ic mijn selven in Godes wille soucke vrijwillich ende sonder eenige tegenspartelinge over te geven, ende mijne swacheden ende aenvechtingen, die altemael groot ende lastich sijn, te overwinnen door sijne ge-

nadige bijstant, die mijn daertoe met lijdsaemheit ende stercte is wapenende. Optima quippe medicina est, seit Isidorus Pelusiota, earum rerum, quae in nobis minime sitae sunt, ea, quae nostri arbitrii est, patientia ac necessariorum eventuum depulsio est in rebus adversis fortitudo, in laetis modestia, quibus quando divinum numen auxiliarem manum porrigit, rerum eventus facile feruntur, nam Deus cum tentatione faciet proventum, ut possimus subsistere. Hierom dan wil ic dese verdruckingen na den lichame clein achten ende dencken, al ben ic een gevangen der menschen, dat ic nochtans door mijn Salichmaker Jesum Christum recht vrij gemaeckt ben tot een vrije des Heeren; al ben ic tusschen vier muren besloten met den lichame, dat nochtans mijn siele den ruimen hemel ende die lusthoven van Godes Woort heeft tot hare vermakinghe; is mijn de conversatie met de menschen benomen, dat echter de Heere Christus ende de hemelsche scharen der engelen bij mijn tegenwoordich sijn, waermede ic mijn na den geest vermakende, sal voorts de uitkomste van mijne banden van God den Heere lijdsamelijc verwachten, hem van harten biddende, dat tghene Hij in mijn begonnen heeft, ten uytende toe door sijne genade wil voltrecken, tot lof ende prijs van sijn heylighe name.

'T is mij seer lief om horen, dat het met den standt der kercken so redelijc is. De meerdere vrijheit houd ic mede dat niet en compt van goede genegentheid, maer dat dselve door de noot wort veroorsaect. Evenwel dient men op sijn hoede te sijn, opdat men niet onversiene en werde overvallen. Ick bidde God, dat Hij uwe E. alle te samen in oprechte broederlijcke liefde wil verbinden, opdat ghij in goede eenicheit de opbouwinge van Godes kercke van harte mocht bevorderen, niet latende eenichsins blijcken, dat het yemandt om vuil gewin ofte wereltse achtinge, of haet of nijt te doen sij, opdat also alle ergernisse onder ons mach geweret sijn, ende dat alle menschen, siende uwen oprechten ende eenvoudigen wandel, Godes name mogen prijsen ende groot maken; dat ooc een yegelijc mach bemercken, dat ghij niet alleen met uwe woorden ende predicatiën, maer ooc met u wercken ende leven de ware godsalicheit souct voort te planten. Qui docent et non faciant,

folia tantum habere videntur at fructibus carent, nec risus ludibrii et condemnationis sunt expertes.

Dan, seer waerde broeder, vergeef het mijn, dat ic hierinne dus verre buiten mijn spoor lope, en dat ic dit schrijve aen uwe l., die in desen allen is buiten eenighe suspitie. Omdat ic over anderen wat becommert ben, so heb ic uit goeder herten, tot bevorderinghe van 't heilige werck des Heeren, dese mijne hartelijcke wensche hierbij gevoucht, twijffele niet of uwe l. sullen mijn dselve int goede afnemen. Als tghene, dat door het voorgecomen belet wat verachtert is, sal volendet sijn, so wilt mijnder gedencken, want ic hebbe door anderen daervan eenighe openinge gecregen int gros, maer noit en hebbe ic daervan yet gesien ofte gelesen. Daerom verlange ic daerna; den tyd die daertoe bij uwe l. geraemt is, sal nu haest om sijn. Ende dese voorts eindende, seer waerde ende beminde broeder, met mijne vriendtlijcke gebiedenissen, bidde God almachtich uwe l. in goede gesontheit met sijne l. ende waerde medearbeiders voor alle ongeluc te willen bewaren, ende uwer allen getrouwen arbeit segenen tot stichtinghe ende opbouwinge van des Heeren huis. Sijn genade ende vrede sij met u allen. De Heere vervulle ende make u overvloedich in de liefde tot malcanderen. Hij geve u sijnen geest der wijsheid ende der openbaringhe tot bevorderinghe voor sijn rijcke, amen.

Sijt doch mijnder ende mijne medegevangene Simonis Lucae in uwe christelijcke gebeden gedachtich. Vaertwel. Uit den gevanckenisse desen 24 Septemb. 1622.

Uwe l. seer dienstwillighe broeder in den Heere
ROMBOUT HOGERBEETS.

Vrome, godsalighe ende discrete Dirck Jansz.,
coopman van costelijcke paerlen tot Hoorn.
(Bibliotheek van de Remonstr. Kerk te Rotterdam.)

R. Hogerbeets aan C. Niellius.

Seer gheleerde, vrome, godsalighe, waerde, beminde broeder in den Heere.

Het is mijn van harten lief ende angenaem geweest, dat uwe E. mijn voorgaende vrijmoedige interpellatie met sodanigen goeden affectie ende genegentheit heeft ontfangen, ende dselve nu so meewaerdelijck sijt beantwoordende. Tis waer dat wij te voren nooit eenige kennisse aen malcanderen gehadt, noch ooc van aensichte malcanderen gekent hebben, maer de teeckenen van uwe E. gunste tmijnwaerts, die ic alrede ontfangen hadde, waren mijn daertoe vermanende, om uwe E. wederom ten minsten met een dancbaer gemoet te bejegenen ende ooc te bethonen mijne hartelijcke droeffenisse, die ic hebbe in het ongeluck dat uwe E. ende deszelfs waerde medebroeder is overgecomen, als wetende wat groten nadeel in dese tijden de verdructe kercke Christi in ons lief vaderlandt daerdoor is lijdende. Het doet mijn int binnenste van mijn harte wee, als ic daerom dencke, want aen d'een sijde en siet men niet dat de hevicheit is afnemende, ofte datter eenige apparentie is van versachtinge, maer ter contrarie dat de gemoederen noch even hardt ende ondstelt syn, souckende met alle middelen om de waerheit, waert mogelijc, te dempen, immers so veel in haer is te becladden. Ende aen d'ander sijde is te duchten, dat door de lancheit des tijts veele sullen verflauwen, principelijc nu men siet dat vele van de harders de moet, so het schijnt, mede verloren gevende, haer buiten s'lants ter neder scicken, ende eenige haer tot de coopmanschap ofte yet anders, so ic hope, sijn begevende, twelc, so ic mene, vrij wat verslagentheits onder de gemeente maken sal. Dan wij moeten God betrouwen, hij can ende sal ooc sijn saecke wel uytvoeren, ende tegen alle machten ende listen des werelts de victorie behouden, daertoe hij ooc dicwil sodanighe middelen gebruict, die wij na ons verstant of te swack of onbequaem sijn oordelende. Laestmaal was mijn seer grote hope gegeven, dat ic niet en soude vergeten worden, so wanneer de saecken van Vrancrijc met dese landen wat beter souden worden geaccommodeert; als ic daerna tijdinge creech ende verstont dat volk ende gelt tot subsidie deser landen van daer gecomen was, ende dat van mijn niet eens gerept was, liet ic mijn beduncken dat dieghene, die te voren de gedachtenisse mijnder droufheden wel hadden ange-

nomen, daerom nu niet gedacht hadden, sonder nochtans dat mijn den staet ende gelegentheit der saecken bekent was; ende hoewel ic niet en twijffele aen de vroomicheit, oprechticheit ende godtvresentheit van dien waerden ende groten heere, daer uwe E. van is vermanende, houdende mijn verseeckert, dat hij in alles sijn devoir wel doet, maer dat hem van ter zijden vele obices ende beletselen voorcomen, waerdoor hij niet en can verrichten tghene hij wel soude begeren; dat ooc de hanthoudinghe van de gemene saecke behoort voor mijn particulier gering ansien te worden geprefereert: so was ic laestmael uit menschelijcke swacheit evenwel so verre verruckt, dat ic, lettende meer op des menschen hulp, als ic behoorde, ende daervan nu den rietstock gebroocken wesende, eenich beclach scheen te willen maken, daer ic nochtans op God mijn gesicht behoorde geslagen ende met gedult ende in stilheit van sijne goedicheit en uytcomste verwacht te hebben. Van dese faute hope ic mijn door Godes genade voorts te wachten, latende God almachtich alleen mijn saecke bevolen sijn, met een betrouwen, dat hij sijn aengevangen werc in mijn tot sijnder eeren sal voltrekken, verlenende mijn sijne genade dat ic ten ende mijns levens toe in sijne waerheit mach volherden. Dat uw E. in den tijt sijnder vrijheit mijn met sijne christelijcke gebeden hiertoe tot God so vurichlijc heeft gerecommandeert, daerover en can ic nwe E. niet genochsaem bedancken, twijffele niet of uwe E. sullen ooc nu daerinne voorts continueren, gelijc ic ooc niet nalaten sal voor uwe E. ende ons alle te samen mijn clein pindeken mede bij te brengen, in hope of mijn pennincxken Gode door synen beminden soone mede soud mogen angenaem syn. De recommandatie die uwe E. aengaende mijn persoon mede gedaen heeft aen d. Episcopium is niet sonder vrucht geweest, want in Decemb. voorleden heeft hij aen mijn een seer heerlijcken troostbrief afgesonden, vermanende ooc daerin dat hij, om sulcx te doen, bij andere, sonder nader expressie, was aengeport. Door de swaricheiden die dàerna hier te lande opquamen, en heb ic sijn E. schrijvens niet derven beantwoorden, gelijc ik ooc niet heb derven schrijven aen d. Grotinm ofte ooc d. Uyttenbogardum, niet wetende hoe ende door wien ic tselfde seec-

kerlijck sonde connen bestellen. Dat uwe E. doen ter tijt in sijne vrijheit wesende selfs niet geschreven heeft aen mijn, achte ic d'oorsaecke te sijn dat wij doen gans geene kennisse aen malcanderen gehadt hebben, ooc dat de gemene directiën uwe E. so vele occupatien ende moeyeten bijghebracht hebben, dat dselve sich daertoe niet en heeft connen verlegen. Maer, seer waerde broeder, dat eenich ansien bij mijn soude sijn, dwelcke uwe E. van aen mijn te schrijven eenichsins soud' afhouden, en wilt doch uwe E. sulx geensins inbeelden. Ic weet quam curta mihi sit supellex, ende hoe weinich ick in saecken van gewichte heb bij te brengen, hoewel het God ooc gelieft heeft gehadt mijne geringe gaven in de publijcque bedieningen mede te gebruicken, daerin ic mijn beste gedaen heb om in naersticheit ende getrouwicheit God ende mijn vaderland te dienen na mijn vermogen, maer in anderen heb ic sonder eenige envie Godes gaven erkent ende geeert, ooc gaerne haren goeden raedt, na mijn begrijp, angenomen. Daerom ben ic beschaemt als ic uit uwe E. schrijvens verstaen, dat dselve eenige brieven, die ic int bijsonder aen mijn L. suster sonder eenich nadencken van communicatie aen yemande geschreven had, niet alleen gelesen, maer ooc de moyeten heeft angenomen om yets daeruyt te copieren ende anderen mede te delen. Wat soud doch van mijn connen comen dat waerdich soud wesen om van yemant gelesen te worden? 't Sijn scopae dissolutae, die niet dan onder seer goede vrunden met een gunstich oge mogen angesien worden. So daer yet is in geweest dat uwe E. eenichsins is anstotelijck geweest, hout het mijn ten besten, ende denct dat mijn wonde noch vers wesende, mijn wee gedaen heeft, latende mijn beduncken dat ic tot mijn onschult, van deghene die ic noit en hebbe geoffendeert, in deser vougen niet behoorde getracteert te worden. Mijn seer L. suster, weet ic wel, heeft uit een goetherticheit aen uwe E. dese mededelinghe gedaen; tis mijn seer hartelijc lief dat sij uwe E. so daermede als principalijc met bethoninge van hare affectie ende goet gemoet eenighe vrundtschap gedaen heeft, ic houde tselfde niet anders alsof het aen mijn eigen persoon geschiet ware, ende dancke God dat hij mijn in dese droefheden die genade be-

thoont, dat mijn L. suster ende kinderen al te samen so wel getroost ende gemoet, ja mijn tot sonderling behulp ende versterckinge in desen mijnen hogen ouderdom sijn dienende; gelijck mede mijn seer L. ende waerde huisvrouwe salig. gedachten ten lesten toe van haer leven ooc gedaen heeft, tot verwonderinge van alle die haer gekent hebben. Daerom ic Godes goedicheit bekenne, die niet en slaet of hij salft weder. Haddet ons altijt wel gegaen, onse trouwe ende liefde tot malcanderen en soude soo niet bekent geweest sijn, daer sij nu so schonen glans van haer geven ende door den tegenspoet bekent gemaect sijn. Ick hoop dat die schoon bloijende gemeente tot Hoorn door D. Sapma noch sal mogen bijeen gehouden worden, het waer te beclagen so men die met de gesonde spijse der sielen niet en soude voorsien. Evenwel oft verviel, waer sullen dan de goede schapen henen? Haer te wijsen tot die ghene, die de fatale necessiteit niet alleen leeren, maer ooc andere haer gevoelen met gewelt willen andringen, daer men de goede ende bose daden des menschen Godes werckinghe toeschrijft, de mensch gans geen vrije wille toestaet, de goede wercken gans niet en acht, ende diergelijcken meer, dat en soud ic niet connen toestaen. Ick soude mijn liever bij de Lutersche ofte Reessche Mennonisten begeven, die beide de conscientie dwanc tegen sijn, als de andere. Laet mijn doch hiervan uwer E. beide gevoelen eens weten. Sijn der ooc noit propoosten geweest om dese goddelose ende bloedige oorlogen eens te ontgaen, dat men den Papisten selfs soud mogen anbieden, om met haer in conferentie te comen ende te sien of men malcanderen in die pointen, daerin men niet soud connen vergeleecken worden, op eenen verdraechelijcken voet soud mogen dulden? Ic meen als men ten beiden sijden in liefde de vrede ende eenicheit sochte, dat men malcanderen in velen al vrij na soud connen comen. De consultatie die Georgius Cassander ter begeerte van de twee Keisers Ferdinandus ende Maximilianus angestelt heeft, en is in alle punten niet te verwerpen, so mijn dunct, onder correctie. Ick weet wel dat het een groot crimen wesen soude bij de suivere precise broeders dit te seggen, ende soud meede een article sijn in mijn sententie, maer daerom en ist niet verboden de onderlinge

ruste ende vrede onder de Christenen met alle middelen te bevorderen, so veel als doenlijc ende na Godes woort geoorloft is. Wat imperfectiën en heeft onsen Salichmaker in sijne apostelen, de apostelen in hare gemeente niet verdragen, ja haer selven tot alles gebogen ende geaccommodeert, opdat sij hare toehoorders souden winnen? Als men onpartijdelijc de reformatie der kercken, daer men dus hooch van roemt, wil insien, ic meen dat men sal moeten bekennen, dat in veele pointen de mate verre te buiten gegaen is, dat men van de forme der eerster kercken in vele pointen te verre is geweecken, ende dat daerin vele niet sonder reden immers met recht sijn geergert. Onsen vermaerden ende groten theologus Erasmus van Rotterdam had het gaerne anders gesien, maer sijnen raet en was ghene van de parthijen bevallich, hoewel dat bij hem meest de liefde, vrede ende ware godsalicheit gedreven werde. Het soude mijn lief sijn mochten wij hiervan wat mondeling communiceren; nu dat niet wesen can, gelieft het uwe E. laet ons tot stichtinge ende mijne onderrechtinge hiervan tusschen onse besloten muren int secreet wat confereren. So ooc gebrec van remonstrantse predicanten soud mogen vallen hier int landt, so sal men moeten daerop letten tot wat vergaderinge de gemeente haer sal begeven, of sij sullen haer met lesen moeten behelpen. Had men met de Luterschen connen maken een formulier van eenicheit, so soud men onder die naem d'exercitie mede hebben mogen plegen. Dan wat obstaclen hierin geweest sijn, weet ic niet; 't sal mijn angenaem sijn so uwe E. mijn desen aengaende ende int ghene voors. is eenighe onderrechtinge toesent. Slatij brief had mijn dochter voorleden maendach mede gebracht van Gorcum; ic hope dat uwe E. dselve nu sal gesien hebben, want ic had se tot dien einde haer weder behandicht. Uyt de propoosten van den fiscael, die ic van een vroom ende sinceer man oordele te sijn, can uwe E. seer wel oordele met wat gemoet dat procederen dieghene, die Slatij bouc hebben laten uitgaen. Ende de voornaemtste van de desen sijn onse rechters geweest; ic vrese dat sij hebben een afgebrande conscientie, want door moetwillens voort te gaen, wat can daer anders van vermoet worden. Doch de Heere compt het oordeel toe, niet

mijn; ic wensche haer dat sij haer mogen bekeren ende tot leetwesen comen.

Hiermede seer waerde, beminde broeder, mijn seer hartlijck aen uwe E. ende D. Poppium mitsgaders sijne E. huisvrouwe gebiedende, sijt al te samen Gode bevolen. Desen 14en Octob. 1623.

Uwe E. seer dienstwillighe medegevangen

R. Hogerbeets.

Seer gheleerde, vrome ende
godsalighe D. Carolo Niellio.

(*Univers. Bibliotheek te Leiden. Coll. Remonstr. Seminarium.*)

R. Hogerbeets aan denzelfden.

Mijn waerde heer ende beminde broeder. Ic en weet niet met wat dancbaerheit dat ic immermeer sal connen vergelden de treffelijcke onderwijsingen die uwe E. mijn so goedertierlijc op mijne voorgestelde vragen telcken is toesendende, die ic waerdiger houde als eenige aertsche costelijcheden, die mijn souden mogen toecomen, daerom sal ic niet laten deselfde altijt met een dancbaer gemoet tegens uwe E., nadien ic nu anders niet en hebbe, te erkennen. Uwe E. leste brieven heb ic met een sonderlinge lust ende vermakelijcheit gelesen, ende ben door den inhouden van dien vrij vernoucht ende versterct in een eenighe pointen, daerin ic mijn gering oordeel so veel niet en dorst toevertrouwen. Van de onderrechtinge opt bouc Theodoreti, dat ic voor hadde, bedancke ic uwe E. ende verblijde mijn dat de goede sententien, die ic daeruit tegens het Stoicum fatum ende anders heb uitgeteeckent, uit sulcken voornemendt schrijven genomen sijn. De censure van den Engelsman en cost ic niet voor genoechsaem annemen, maer nu houde ic die van geender waerden. T'is waer dat hij lib. 8 de martyris eenige plaetsen heeft de miraculis et invocatione sanctorum, die velen huiden ten daghe niet geheel en souden behagen, maer als uwe E. wel seit, wie en sal onder de patres niet bevonden worden, die daervan anders spreecken als onse reformatores wel gewoon

sijn, die, so mijn dunct, hierinne aen dander sijde ooc al vrij wat exorbiteren ende nimis temerarie veterum doctorum scripta censureren, sulx ooc dat sij dicwil van de afgestorvene heilige martelaren ende andere nimis profane ac prope scurrilem in modum spreecken. Sij weten dat de patres alleen solum Deum pro vero et solo salutis autore erkennen ende anroepen; maer wie sal seggen dat sij daerbij niet en souden mogen wenschen om met het gebet der afgesturven heiligen so wel bij God geadsisteert te werden, als men na het exempel ende gebot der apostelen het mede bidden der levenden daertoe met Godes toelatinge ende angenaemheit is gebruickende? Want dat mene ic immers buiten alle twijffel te sijn, etiam animas sanctas eorum qui terris excesserunt, vota facere ad Deum pro ijs qui in hac vita adhuc peregrinantur, veluti unius eiusdemque corporis membra, et qui nostram salutem, sine quibus consummandi non sunt expectant et desiderant. Ende hierinne is de gemeenschap der heiligen mede gelegen, dat wij voor malcanderen bidden, daerom en can ic niet sien dat daerin eenige afgoderije soude sijn, als men God alleen anroept ende Christum alleen bekent voor den middelaer, die onse gebeden Gode angenaem maeckt, sonder yemants anders intercessie ofte hulp daerin te begeren, maer dat men alleen versouckt societatem invocationis et optare commendari nos communibus piorum precibus, quae nobiscum concurrunt. Dan men is wel gewoon hedensdaechs verkeerdelijc op te nemen tghene bij de patres wel ende stichtelijc is voorgestelt, twelc dan ooc dicwil gedaen wort bij de ghene qui aut eos nunquam legerunt, aut propter ignorantiam literarum intelligere non potuerunt. Wat de tweede questie angaet beroerende den staet der afgesturvene heilige sielen, daervan en heb ic niet geweten, dat men wilde hebben, dat de sielen nu genieten souden de volcomen vreuchde in de hemelen, maer meende dat het gevoelen der vaderen daerin sonder eenich tegenseggen werden angenomen, te weten dat de volcomen vreuchde ende eerlijcheit eerst sal ontfangen worden in dien groten dach, als siel ende licchaem te samen weder sullen vereenigen, ende dat het licchaem, twelc nu mede sijn deel int lijden te dragen heeft, alsdan mede sijn loon ontfangen sal, dat ondertusschen de siele was op

een plaets van ruste, die of het Paradijs ofte Abrahams schoot in den Evangelie wort genoempt, ofte als Cyprianus seit: ad refugium iusti vocantur, ad supplicium rapiuntur iniusti; mijn dunct dat tselfde mede eenichsins te verstaen gegeven bij tghene Apocal. 6 verhaelt wort van de sielen der verslagene om des woorts Godes wille, die onder den altaer waren ende verlangden dat hare licchamen met haer souden vervouget worden, opdat sij eens de volcomen vreuchde, daerna sij verlangen souden mogen vercrijgen, item dat wij ooc hier op aerde daerom bidden, als wij seggen: U rijcke toecome, twelc wesen sal na dien groten dach als God alles in allen sal sijn. Nazianzenus orat. 10 funebri in laudem Caesarij fratris seit: Sapientum verbis adducor ut credam pulchram omnem animam et Deo claram, posteaquam corporis vinculis soluta, hinc excesserit, protinus bonum, quodnam manet persentientem et contemplantem mirabili quadam voluptate affici, et reconditam beatitudinem iam velut per imaginem percipere, post aliquanto cum cognatam carnem a terra receperit (quod quomodo fiet is novit qui ea inter se coniunxit ac dissolvit) tum demum eam quoque ad gloriam coelestis haereditatem secum admissurum, etc.

Het bidden voor de afgesturven bij ouden mene ic dat hier mede anhangt, bidde dat uwe E. mijn daervan mede eenige onderrechtinghe gelieve te doen, dan bij goede gelegentheit, ten is geen haest. Ende hiermede mijn gans hartelijc gebiedende, sijt met uwe L. huisvrouwe ende kinderen Gode bevolen. Desen naest lesten Novemb. 1624.

Uwe E. seer dienstwillige ende van herten gunstighe

R. HOGERBEETS.

Seer gheleerde, vrome ende godsalighe
D. Carolo Niellio getrouwe dienstknecht
des heeren Jesu Christi om der waerheits
getuichenisse gevangen op
Loevesteijn.

(Univers. Bibliotheek te Leiden. Coll. Remonstr. Seminarium.)

TAAL- EN LETTERKUNDE.

HET OUDSTE HANDSCHRIFT VAN JULIUS CAESAR'S „DE BELLO GALLICO."

Gelijk velen, ten minste alle beoefenaars der Latijnsche Klassieken, weten zullen, berust deze kostbare Codex, die uit de eerste helft van de 10de eeuw dagteekent, op de Universiteits-Bibliotheek te Amsterdam. Het handschrift stamt af van een verloren Codex Floriacensis. Ook deze Codex was in de 16de eeuw te Florence en aldaar in het bezit van Daniel Aurel. Hij maakte toen waarschijnlijk een geheel uit met den tegenwoordigen Codex Parisinus van Caesar van dezelfde hand. Met den Codex Vaticanus zijn ze de oudste bekende handschriften van Caesar. De Amsterdamsche Codex ging uit handen van Aurel over in die van Jac. Bongars, en kwam vervolgens in het bezit eerst van Suffridus Sixtinus en daarna van Joh. Six, den schoonzoon van den bekenden burgemeester Nic. Tulp [1]). Six zal het handschrift waarschijnlijk aan de stad voor hare boekerij geschonken of vermaakt hebben, hoewel hiervan geen stellig bewijs bekend is. Hij bezat het reeds in zijne jeugd en kocht het vermoedelijk uit de nalatenschap van Sixtinus, die in 1650 stierf; „Vidi huc", schreef Nic. Heinsius d° 20 Juni 1651 aan J. Fr. Gronovius, „apud Johannem Sixium, juvenem omnino bonum, partem mstorum Sixtianorum, inter quos Commentariorum Caesaris antiquissimum exemplar" [2]). Dat het handschrift in 1737 op de Bibliotheek aanwezig was, getuigt Fr. Ouden-

1) Vgl. de beschrijving in den *Catalogus van de Bibliotheek der stad Amsterdam*, 1ste ged. Amst. 1856, blz. 978, alsmede A. Holders uitgave van Caesar, Freiburg i. Br. 1882.

2) *Sylloge Epistolarum*, Leidae 1727. T. III. p. 267.

dorp in de voorrede vóór zijne uitgave van Caesar: „oculis perlustrare licuit venerandae antiquitatis et bonitatis membranas Jac. Bongarsii in folio, nongentorum vel circa annorum belli Gallici libros octo complexas. Hunc thesaurum possiderat... Sixius, quum maxime publica Amstelodamensis Bibliotheca." Ook von Uffenbach en Björnstähl maken er in hunne reisverhalen gewag van.

De Codex is in de eerste helft dezer eeuw een tijd lang uit de Bibliotheek verdwenen, zonder dat iemand er van schijnt te hebben geweten. Dr. Bethmann, die van 1839 tot 1841 Frankrijk, België en Nederland bezocht om nasporingen te doen voor de uitgave der „Monumenta Germanica historica" van Pertz, vroeg te Amsterdam naar dit merkwaardig Hs., doch het bleek in de Bibliotheek, die toen juist was overgebracht naar de bovenverdieping van het Paleis van Justitie, niet te vinden te zijn. „Der alte Cäsar ist verschwunden", schreef hij in zijn verslag; „ich fand ihn später in Gent wieder" [1]). Toen hij namelijk te Gent zich aanmeldde bij Prof. Serrure, van wien het bekend was dat zijne boekverzameling vele middeleeuwsche handschriften bevatte, vond hij daar „auch einen schönen Cäsar", en bij nader inzage bleek dit de Amsterdamsche Codex te zijn. „Er ist derselbe" teekende hij aan, „der früher in Amsterdam war und von dem Oudendorp spricht; H. Serrure hat ihn bei einem Trödler in Lüttich gekauft" [2]).

Uit dit bericht zou men opmaken dat het handschrift was ontvreemd en te gelde gemaakt, en hoewel niemand den toenmaligen bibliothecaris, den hoogleeraar D. J. van Lennep, noch zijn voorganger, den hoogl. Cras, van fraude mocht verdenken, was het toch mogelijk dat door een beambte diefstal kon zijn gepleegd. Om mij nader te vergewissen verzocht ik voor eenige jaren den heer Th. J. I. Arnold te Gent om aldaar aangaande deze zaak eenig onderzoek te willen doen. Zijne mededeelingen omtrent de ervaringen van Bethmann werden door allen, wie hij er naar vroeg, met een glimlach vernomen. Men vond daarin een nieuw bewijs voor

1) *Archiv d. Gesellschaft f. ältere deutsche Geschichtskunde* Bd. VIII, S. 31.
2) Ald. S. 96.

zekere meening, die steeds, ook gedurende het leven van Serrure, vrij algemeen was. De Codex was natuurlijk geleend, maar de bekende boekenliefhebber had den vreemdeling wijs gemaakt, dat hij de gelukkige bezitter was van dit kostbaar document. Die „Trödler" heeft alzoo nooit bestaan. De Codex was waarschijnlijk, met of zonder voorkennis van den bibliothecaris, doch zonder eenig ontvangbewijs, aan Serrure afgestaan, die verzuimde het handschrift terug te zenden tot op het oogenblik dat hij door de verschijning van bovengenoemd verslag daaraan herinnerd werd. Tenzij dat dit verslag aanleiding heeft gegeven om het Hs terug te eischen. In elk geval was het stuk in 1854, toen na Van Lennep's dood de H[r] Tiele als custos optrad, weder aanwezig. H. C. R.

Bilderdijkiana. — In 't bezit van den Heer A. J. Nijland te Utrecht zijn 51 brieven, van 1835—1867 door m[r] H. J. Koenen aan d[r] A. de Jager geschreven, waarin o. a. veel taalkwesties behandeld en de taalwerken van d[r] Brill beoordeeld worden. Maar zij bevatten ook veel over Bilderdijk.

Uit den brief van 16 Maart 1859, gedateerd uit Amsterdam, excerpeer ik:.... Want het is bewijsbaar, dat de verzen van (galante dichtluimen) van Hendrik Riemsnijder zijn. Gij hebt dit zeer duidelijk gemaakt in uw stukje voor eenige jaren geschreven, maar het blijkt daarenboven uit de vergelijking der „galante dichtluimen" met 's mans Dichtlievende Rapsodiën ('s Gravenhage 1779) en met zijn Proeven van dichtlievende kleinigheden tot uitspanning van den geest, 's Gravenhage 1780. Ik recommandeer U zeer om die vergelijking eens critisch te behandelen, dan zult gij overal dezelfde gebrekkige dichtvormen en denzelfden lichtzinnigen geest te vinden."

H. J. KOENEN.

En in een brief van 16 Juni 1866, uit Haarlem geschreven, komen aardige bijzonderheden voor over de verhouding tusschen Rhijnvis Feith en Bilderdijk. M[r] Koenen schrijft: Ik ontving namelijk anderdaags van zijn medelid in het gemeentebestuur te Amsterdam Rh. Feith, kleinzoon van den bekenden Dichter F., ter lectuur

28 brieven van Bilderdijk aan zijn grootvader tusschen 1779 en 1817 gewisseld, waarvan eenige minbeteekenend zijn, maar toch ook enkele nog al eenig licht over de literarische werkzaamheid van den Briefschrijver verspreiden."

Over Tollens komt ook een enkele frappante zin voor.

R. M. C. N.

Zele (XLVIII, 608, IL, 219 [1]). — Brussel is eene Nederlandsche (Brabantsche, Nederduitsche, Germaansche) stad, met eene Nederlandsche (Brabantsche, Nederduitsche, Germaansche) bevolking, en met eenen Nederlandschen (Brabantschen, Nederduitschen, Germaanschen) naam. Brussel staat in deze zaken volkomen gelijk met Amsterdam, 's-Gravenhage, Rotterdam, met Brugge, Antwerpen, Duinkerke, enz. Dat Brussel in den tegenwoordigen tijd, evenals Duinkerke en Hazebroek, tot een ander staatsverband behoort dan Amsterdam, en dat er in het hedendaagsche Brussel, evenals in Duinkerke en Hazebroek, velen zijn die Fransch, of ook Fransch, spreken, doet aan deze zaak niets af. In den Haag zijn er ook wel velen die Fransch spreken, of ook Fransch spreken; maar daarom is en blijft den Haag toch eene Nederlandsche (Hollandsche, Nederduitsche, Germaansche) stad, zoo goed als Amsterdam, Utrecht of Nijmegen. Een Nederlandsche naam kan niet uit het Fransch worden afgeleid, de naam Amsterdam zoo min als Brussel of Duinkerke. De naam Brussel kan niet oorspronkelijk het Fransche woord *Broissailles* (kreupelhout) zijn, gelijk Jac. A. ter bovenaangehaalder plaatse mededeelt, evenmin als de namen Amsterdam of Duinkerke oorspronkelijk Fransche woorden zijn. De naam Brussel (oorspronkelijk voluit Broekzele) is zoo duidelijk in zijne beteekenis als de namen Schiedam, Delfzijl, Heerenveen, Roermonde, Steenwijk, Hoorn dit zijn, en hij is, evenmin als deze namen, uit het Fransch afgeleid. Hier is geen sprake van twijfel.

Haarlem. JOHAN WINKLER.

1) Blz. 220 r. 18 v. o. staat andere naamsvormen; lees: oudere naamsvormen.

Brussel (XLVIII, 608, vergel. IL, 219). — Wanneer men met aandacht leest, wat Prof. P. O. van der Chijs en A. de Witte over de oorsprong van 't woord *Brussel* geschreven hebben, dan vervalt elke gedachte aan „het slot in het broekland" of aan „kreupelbosch."

Eerstgenoemde beschreef in het jaar 1846 [1]) een denier, geslagen in de stad Brussel in de eerste helft der 11e eeuw, dus vóór 1050, met het opschrift BRVOCSELLA. Deze spelling komt zeer goed overeen met die in charters van 966 en 976 volgens Piot.

(Hiermede is de vraag van den Heer Jac. A. tevens beantwoord). Verder zegt Prof. v. d. Ch. dat *Bruocsella* saamgesteld „schijnt" uit *bruoc*, broek (eene lage streek lands bij het eiland van St. Gery, het oudste gedeelte van Brussel) en *sele* of *sale*, dat woning beteekent; „of is *Bruoc* hier *brug?*" Vier bladzijden verder beantwoordt V. d. Ch. zelf deze zijne vraag in bevestigenden zin. Aldaar beschrijft hij vijftien kleine deniers, die alle op de voorzijde der afbeelding of liever den plattegrond van eene *brug* vertoonen, en waarvan één het bijschrift BRVX heeft. Deze muntjes dagteekenen waarschijnlijk uit de jaren 1235—1261.

De Hoogleeraar schrijft dat sommigen „deze muntjes voor die van de stad Brussel houden om den vorm eener brug, op dezelve voorkomende, die dan weder den naam *Brussel* van *Brugsel*, of *Sale* (woning) aan de *brug* (over de Senne?) afleiden. Zulks is dan ook in den laatsten tijd bevestigd geworden door de afbeelding op Pl. I der Revue de la Numismatique Belge N°. 6 (Tome VI) van een muntje, dat op de vz de *brug* heeft met een kruisje boven dezelve en bloemsieraden ter zijde. Op kz. een zeer eenvoudig kruis en daar tusschen de letters BRVX." Tot zoover Prof. Van der Chijs.

In 1894 verscheen een werk van den Heer Alphonse de Witte, getiteld: „Histoire Monétaire des comtes de Louvain, Ducs de Brabant et Marquis du Saint Empire Romain". Deze bekwame muntkundige bespreekt in de eerste plaats (p. 10) den denier met *Bruocsella*, merkt daarbij aan, dat de spelling *Bruocsella* en *Bruoh-*

---

1) De Munten der voormalige hertogdommen Braband en Limburg. Haarlem 1851, pag. 23.

sella, gevolgd in twee charters van 966 en 976, spoedig verandert in *Brucsella*, 1047, en in *Brusella* 1086., en toont eindelijk aan dat de munt met *Bruocsella* dagteekent uit de jaren 1030—1040.

Op bl. 59 komt de Heer D. W. tot de beschrijving der deniers met de brug; waarvan hij er 34 verschillende afbeeldt en een halven. Alvorens hiertoe over te gaan zegt hij uitdrukkelijk: M. M. Piot et Wauters sont d'accord pour chercher l' étymologie du nom de Bruxelles dans les deux mots flamands *Brug*, pont, et *Sele*, endroit.

Les chartes constatent en effet qu' au moyen âge il existait un pont sur la Senne à Bruxelles, devant lequel devaient s'arrêter les bateaux qui naviguaient sur la rivière. Les emblêmes parlants étaient fort répandus au xiie et au xiiie siècle. Le pont fut adopté comme marque par l'atelier bruxellois. Une pièce à ce type offre du reste, au revers les lettres BRVX, ce qui dissipe tous les doutes à cet égard." Ook door hem worden deze munten met de brug gesteld tusschen de jaren 1235 en 1261.

De charter, die melding maken van de brug, vindt men bij: „*Kindlinger*, *Münsterische Beitragen zur Geschichte Deutschlands.* Münster 1790."

Nu moet ik wel toegeven, dat het eerste deel der samenstelling: BRVOC meer overeenkomt heeft met het oud-Hoogduitsche *bruoch* = broekland, dan met *brucca* = brug, en dat het ook door de uitspraak: *broe-ok* meer met *broek* dan met *brug* overeenstemt.

(Voor de uitspraak richt ik mij naar het woord *Kuonheit* in het Nevelingenlied, — 13e eeuw, Hoogd. dat om de maat dient gelezen te worden: *Koe-onheit* = Koenheid). Maar daartegenover staat, dat het verband van den vorm *brucselle* = *bruxelle* uit de 13e eeuw met *brug* door de afbeelding dier brug reeds bewezen wordt, terwijl in nog een ander woord de samentrekking van cs tot x is tot stand gekomen, namelijk in *bruxstok* = *brucsstok* = *brugsstok* = *brugsvloer* = *vonder*. Dit Vlaamsche woord wordt vermeldt door *Prof. J. Verdam* in zijn *Middeln. Woordenboek*, I Deel, kolom 1471, die bij *bruseliën* = *broussailles* in 't geheel niet aan *Brussel* denkt.

Hilversum. J. E. TER GOUW.

VOLKSKUNDE.

VRAAGLIJST

TOT HET VERZAMELEN VAN LIMBURGSCH FOLKLORE. [1])

Om het Limburgsche Folklore zooveel mogelijk te redden, en hiermede de zwakke resten van een voorheen zoo krachtigen, thans wegkwijnenden volksaard, hebben wij het plan opgevat, van tijd tot tijd aan de afleveringen van ons Genootschap eene vraaglijst toe te voegen over eenige afzonderlijke punten van ons volksleven. Wanneer wij nu in deze onze eerste vraaglijst als zoodanige punten opgeven: *Kerstmis* en *Duivel*, dan bedoelen wij dus daarmede die gebruiken en voorstellingen, welke *het volk* aan het Kerstfeest vasthecht, die opvattingen, welke *het volk* omtrent de helsche machten is toegedaan.

Vraaglijsten van dezen aard werden in groote menigte rondgestuurd door den beroemden Duitschen volkskundige W. Mannhart, vooral om het noodige materiaal voor zijn daemonkultus bijeen te brengen. Deze *Fragebogen* hebben de rijkste uitkomsten opgeleverd; jammer maar, dat de te vroeg ontslapen mytholoog de van wijd en zijd aangevoerde bouwstoffen slechts in beperkte mate heeft kunnen benuttigen.

In '88 gaf August Gittée een *Vraagboek tot het zamelen van Vlaamsche Folklore of Volkskunde* in het licht, waaraan wij enkele gegevens hebben ontleend. Bij de samenstelling van zijn *Vraagboek* putte Gittée uit Dr. Friedrich S. Krauss, een Oostenrijksch-Slavischen geleerde, die in '84 voor de Weener *Anthropologische Gesellschaft* een *Ethnographischer Fragebogen* bewerkte (*t. a. p.* bl. 2, 3). Aan Gittée's *Inleiding* ontleenen wij de volgende wenken (bl. 4, 5):

1) Om deze belangrijke Vraaglijst ook bekend te maken bij niet-leden van het genootschap „Limburg" hebben wij gemeend goed te doen door ze in ons tijdschrift over te drukken. RED.

„In het beantwoorden der gestelde vragen rekenen wij vooral op de *mannen van goeden wil.* Wie inlichtingen zamelt, vergete de principepen niet, welke hij daarbij te volgen heeft:

1. De te ondervragen personen moeten behooren tot de groote menigte, lagere en middelbare standen. Bij deze vooral treft men echte *volks*-wetenschap aan, terwijl de tot hoogere standen behoorende personen dikwijls uit boeken gezamelde antwoorden opdisschen. De plattelandsbewoners in 't bijzonder zullen immer een rijken oogst opleveren. Bij hen is alles zuiverder bewaard gebleven dan in de verfranschte steden [dit epitheton geldt wellicht ook voor onze Nederlandsche steden]. Toch biedt ook hier het eigenlijke volk veel eigenaardigs aan.

2. Alles moet trouw, zonder een woord af of bij, aangeteekend worden, zooveel mogelijk in de *volkstaal.* Ook duide men nauwkeurig aan, van wien en waar het gehoord werd. Wie waarlijk van dienst wil zijn, zal bij de woorden of vormen, die hij minder verstaanbaar acht, een vertaling in goed Nederlandsch voegen. Op dit punt wordt vooral de aandacht geroepen: het doel van deze studie is *het volk zooals het is.*" —

Ook wij, geachte lezers, rekenen vooral op de *mannen van goeden wil;* op mannen, die de studie van het Folklore opvatten als eene nationale zaak; op mannen, die weten te waardeeren, hoeveel poëzie in het gemoedsleven en de gemoedsuitingen des volks verscholen ligt, en die, door liefde tot de oudheid gedreven, gaarne mee de hand aan het werk slaan, om zoovele eerbiedwaardige getuigen uit het grijze verleden voor onze oogen te doen herrijzen; mannen eindelijk, die innig overtuigd zijn van het ontzaglijk belang der folkloristische studiën voor mythenkennis, mythenverklaring en godsdienstgeschiedenis.

Maar de zaak eischt spoed en duldt geen uitstel. „Want dit behoeft wel geen betoog", zegt Dr. L. Knappert, „dat de moderne beschaving of wat daarvoor doorgaat, bezig is ook de laatste overblijfselen van volksdenkbeelden en gebruiken reddeloos te vernietigen." (*Tijdspiegel,* Augustus 1898). Onze tijd van stoom delft voor alle partikularisme een graf. Het wereldverkeer moge zijn praktisch nut

hebben, moge in hooge mate bevorderlijk zijn voor handel en industrie en uiterlijke verbroedering des menschdoms, — heilloos werkt het opheffen of effenen der verkeersgrenzen op het voortbestaan van dialekten en eigenaardige zeden en gebruiken. Waarlijk, „verwoestend gaat de gladstrijkende geest van dit einde der 19de eeuw heen over al het natuurlijke, frissche, oorspronkelijke van wat onder de volken leeft." (Dr. L. Knappert, *t. a. p.*)

Laten wij, Limburgers, in navolging ook van wat o. a. door het Overijselsch Genootschap in dien geest gedaan werd, zooveel dit in onze macht staat, de verderfelijke gevolgen van dien gladstrijkenden tijdgeest keeren. Vele handen maken het werk licht. Wanneer velen zich beijveren ook maar een enkel steentje als bouwstof aan te brengen, welk grootsch gebouw kunnen wij dan niet door vereende krachten voor het nageslacht doen verrijzen!

Dankbaar zal elke bijdrage worden aanvaard door

DR. JOS. SCHRIJNEN,

Bibliothecaris v/h Genootschap „Limburg."

Naschrift. Niet onderteekende bijdragen zijn wij gedwongen als waardeloos ter zijde te leggen. In navolging van Karl Bartsch' *Sagen, Märchen und Gebräuche aus Meklenburg* (Wien, 1879) zullen in de eventueele studiën over *Kerstmis* en *Limburgsche Daemonologie* de namen der inzenders vermeld worden, tenzij door iemand hiertegen uitdrukkelijk bezwaren mochten worden ingediend.

VRAAGLIJST I.

KERSTMIS.

1. *a.* Bestaat het gebruik, op Kerstdag of Kerstavond een eigenaardig *feestmaal* te houden?
   b. Draagt Kerstavond een bijzonderen naam?
   c. Laat men met opzet eenige overblijfsels van den maaltijd staan? Welk voeder geeft men het vee?

d. Welke zijn de namen en vormen der Kerstkoeken?
e. Welke andere spijzen eet men op Kerstdag?

2. a. Bestaat het gebruik van den *Kerstboom*, en hoe wordt deze gesierd? Soms ook in de kerk zelf?
b. Wordt om den Kerstboom gedanst en gezongen?
c. Ontvangen de kinderen Kerstgeschenken?
d. Is het u bekend, dat men een boom naar de wijze onzer „meien" vóór de deur plant?
e. Is het de gewoonte op Kerstdag of Kerstavond eene schoof in een hoek van huis of schuur neer te zetten?

3. a. Is het *Kerstvuur* bekend? Waar en hoe worden deze vuren ontstoken?
b. Wordt met Kerstmis een bijzonder groot stuk hout op den haard gelegd? Hoe noemt men dit? Blijft het blok liggen, tot het verteerd is? Welke kracht wordt er aan toegeschreven?

4. a. *Spookt* het op Kerstnacht? Spelen duivel en weerwolf dan eene voorname rol?
b. Kent het volk in den Kerstnacht bloeiende boomen, sprekende dieren, water dat verandert in wijn? Heeft het water dan eene bijzondere kracht?
c. Waarvoor heeft men zich alsdan vooral te wachten? Wat mag men niet doen?

5. Welke *bijgeloovige gebruiken* zijn aan den Kersttijd verbonden? Bestaat b.v. het gebruik een stroowisch om de ooftboomen te binden?

6. a. Kan men op Kerstnacht in *de toekomst* zien?
b. Bestaat het z.g. schoenwerpen"?

7. Welke *verhalen* zijn er omtrent Kerstnacht in omloop?

8. Wordt er *geschoten?* Worden de *klokken geluid?*

9. a. Kent men de „roos van Jericho"?
b. Worden soms andere planten in water gezet? Met welk doel?

10. *a.* Zijn *Kerstspelen*, optochten van volwassenen of kinderen, of andere vertooningen in zwang?
    b. Welke personen nemen aan deze optochten deel, hoe zijn zij gekleed en welken naam dragen zij?
    c. Kent men vermommingen, b.v. door middel van erwtenstroo?

11. Is de *Kerstkribbe* bekend?

12. *a.* Hoe heet de tijd tusschen Kerstmis en Driekoningen?
    b. Wat mag in dien tijd niet gegeten worden?
    c. Bestaat er eenig verband tusschen dezen tijd en de „Wilde Jacht" of „Vrouw Holle"?

13. Welke *spreekwoorden* of *spreekwijzen* hebben op het Kerstfeest betrekking?

14. Welke *Kerstliedjes* zingt het volk?

DUIVEL.

---

1. Welke *namen* geeft het volk den duivel?

2. Welke *gedaanten* kent het volk hem toe? Welke vormen kan hij aannemen?

3. Welke zijn zijne *hoedanigheden?* Zegt men b.v. van iemand, dat hij jaloersch, hoovaardig, geestig is als een duivel?

4. *a.* Welke *samenstellingen* met het woord „duivel" zijn u bekend? (Zoo b.v. duivelsketting, duivelshaar).
   b. Welke zijn, in het bijzonder, de plaatsnamen, die met het woord „duivel" zijn samengesteld? Kent men b.v. duivelsbruggen, — steenen, — molens of — schuren?
   c. Welke sagen zijn aan zulke plaatsnamen verbonden?

5. *a.* Waar *huist* de duivel?
   b Waar is de verzamelplaats der duivels?

6. *a.* Hoe *kwelt* de duivel den mensch? Ook door ziekten?
   b. Wat verhaalt het volk aangaande een verbond met den duivel?
   c. Hoe gaat het personen, die hunne ziel aan den duivel verkocht hebben?
7. *a.* Op welke personen, plaatsen of zaken heeft de duivel *macht?* Op welke niet?
   b. Wien *haalt* de duivel?
   c. Heeft hij ook macht op het vee?
8. Vallen *doodgeboren kinderen* den duivel ten deel?
9. *a.* Hoe *vrijwaart* men zich tegen hem? Door welke planten b.v.?
   b. Is hij bang voor klokkengelui?
10. Staat het *fluiten* tot den duivel in betrekking?
11. Houdt men den *wervelwind* voor duivelswerk?
12. In welke verhouding staan *dood* en *duivel?*
13. Wanneer *ziet* men den duivel? Wanneer staat hij achter ons?
14. Geeft de *verhalen*, waarin de duivel eene rol speelt.
15. Kent men den duivel als bouwmeester (van kerken b.v.), muzikant, kaartspeler, danser of knecht?
16. Werd de duivel soms *bedrogen?* Was ooit iemand „den duivel te slim af"?
17. Verschaft de duivel *geld?*
18. Kent men des duivels *vrouw*, *moeder* of *grootmoeder?*
19. Welke *spreekwoorden* en *zegswijzen* hebben op den duivel betrekking?
20. In welke *liedjes* komt de duivel voor?
21. *a.* Kent men „den draak"? Hoe ziet hij er uit? Welk vóór- of nadeel brengt hij aan? Komt hij door den schoorsteen binnen?
    b. Schenkt „de draak" geld?
22. Welke *verhalen* zijn omtrent draken in omloop?
23. Welke *optochten* en *vertooningen* met monsters zijn u bekend? (Zoo b.v. het draaksteken te Beesel).

GESCHIEDENIS.

AANTEEKENINGEN BETREFFENDE DE BAT. OMWENTELING

VOORNAMELIJK BINNEN UTRECHT

DOOR EEN

OOGGETUIGE [1]).

De overige, de goedgekeurde stemgerechtigden legden twee dagen daarna

6 Apr. weder in Grondvergaderingen bijeen gekomen zijnde, de gewone eed af van vernietiging van het Stadhouderschap, Aristocratie, Foederalisme en Regeringloosheid. In de Constituerende Vergadering in 's Hage wierden ook nog twee onzuivere leden ontdekt; de eene was de Heer Nolet en de andere de Heer Van der Jagt. De Heer Nolet wierd

7 Apr. in 's Hage in civiel arrest genomen en de Heer Van der Jagt.

9 Apr. De Heer Nolet was overtuigt geworden onbetamelijke correspondentie gehouden te hebben met den Heer J. Loopuit, makelaar te Schiedam, door 14 brieven, die over deeze correspondentie waren onderschept geworden. En de Heer Van der Jacht wierd beschuldigt schrijver te zijn van drie brieven, welkers inhoud gansch niet met de toenmalige orde van zaaken overeenkwam. Die brieven waren van zo veel belang, dat

13 Apr. door de Constituerende Vergadering een bijzondere rechtbank van 8 Heeren wierd benoemt om de zaak van den Heer Van der Jacht in haar geheel te onderzoeken en vervolgens hem na bewind van zaken te vonnissen. Men besloot den Heer Van der Jacht een dubbel getal Heeren voor te stellen waaruit hij zelf

---

1) Vervolg van Nav. XLIX, blz. 145.

8 voor zijne rechtbank zoude verkiezen. Hem wierden voorgestelt de Heeren Van Rees te Nijmegen, klein Raad in den Hove van Gelderland, Betmer te Doesburg, Van Nes, Van der Burg en Horn te Utrecht, Noot, Reuvens, Wilmers en Malecotius te 's Hage, Van der Aa te Amsterdam, De Grave en De Gaveren te Groningen, Van Bernicom te Middelburg, Van Rijn te Zwol en Hettema te Leeuwaarden. Van deezen wierden door den Heer Van der Jacht verkosen de Heeren Van der Burg, Horn, Noot, Reuvens, De Grave, De Gaveren, Van Bernicom en Van Rijn.

Het waren de leden van de vorige Nationale Conventie, zo die afgezet waren als die bedankt hadden, welke dagelijks woelden om onkruid te zaaijen in de Constituerende Vergadering: zij waren de eerste aanleggers van het geval van de Heeren Nolet en Van der Jacht. Zij waaren de eenigste oorzaak, dat verscheyde leden van de Constituerende Vergadering, de een na den anderen, afstand van hunne posten deeden, als de Heeren Gevers, Branger, Tip, Van Essen, Bodde, Aanink, Van de Kasteele en Ten Pol, welke alle per missive hunne posten in de schoot van de vergadering nederlegden. Om hieraan een einde te maaken wierd

15 Apr. door het Uitvoerend Bewind gedecreteert, dat alle regenten, hetzij van 's Lands Hoge Vergadering, hetzij van het een of ander Gewestelijk of Plaatselijk Bestuur, welke wijgerden hunne posten langer waar te neemen voor altijd verklaart wierden nooit eenig ambt of bediening te mogen genieten en nog daarenboven verstoken wierden van hun stemrecht. Het Uitvoerend Bewind ging nog verder. Er volgde

16 Apr. nog een decreet op, waarbij alle, die eenig ambt of post of bediening wierd opgedragen en dezelve wijgerde te aanvaarden, voor altijd uit den Lande zouden gebannen en hunne goederen zonder de minste verschoning verbeurt verklaart worden. Dit decreet had zoveel invloed op het hart van den Heer Roseveld alhier, die laatst als lid van het Gemeentebestuur de eed gewijgert had, dat hij, als radeloos geworden

18 Apr. hals over kop de vlucht nam met achterlating van het grootste gedeelte zijner goederen, uit vreese van volgens dit decreet

behandelt te zullen worden. Onder de schutters had die nieuwe eed tot vernietiging van het Stadhouderschap enz. ook eenige twist verwekt. De schutter Abraham Vernee was een van die wel het meeste het harnas hadden aangetrokken; deze was zelfs overgegaan tot disobedientie aan zijne officieren, en had de sabel getrokken tegen zijn sergeant, waarover hij door de Burgerkrijgsraad veroordeelt was om infaam gecasseert te worden en inhabiel verklaart van ooit de wapenen meer te mogen dragen. Om het vonnis te ondergaan wierd hij

19 Apr. voor het front van zijn bataillon gebracht, hetwelk 's namiddags ten 4 uuren op de Neude in de wapenen gekomen was. Hij dan, met veel bedaardheid zijne sententie ontvangen hebbende, stapte zeer verblijd de Neude af, gedurende zijn gansche leven van de schuttersdienst bevrijd! Een wonderbaarlijke tegenstrijdigheid had er in die dagen in onze stad Utrecht plaats. Het decreet van het Uitvoerend Bewind verbood de ambtenaren afstand van hunne posten te doen; en daarentegen wierden weder verscheide ambtenaren geremoveert. De Procureur Generaal Essenius, die groote voorstander van het patriotisme wierd afgezet, en de Heer Kluyt van Rijnsaterwou in zijn plaats aangestelt. Tot Secretaris van het Provintiaal Bestuur wierd aangestelt de Heer van Bosveld in plaats van den Heer Nieuwenhuis; maar de Secretaris 't Hoen bleef zijn post behouden. De klerken Schuler, Meijen, Van Cleef en Van Es wierden alle vier afgezet; en de Heeren Van Wijngaarden en Mulrooy wierden in hunne plaats aangestelt om met de Heeren Hanenbrink en Bentink de geheele Secretary te blijven waarnemen. Aan het Stads Bestuur bleef de Heer Scheidius alleen Secretaris; de Secretaris Van Olst wierd tot klerk gedegradeert in plaatse van den Heer Du Pré, die geremoveert wierd.

Verders wierden nog van hunne posten berooft verscheide commissarissen, commisen, contraroleurs, ontfangers en meer anderen; zo dat onze nieuwe regeerders ook al deerlijk aan dit hatelijk euvel ziek waren, maar, alles moest gezuivert worden zonder tegenspraak. Zelfs moesten het Fundatiehuis, het Burgerweeshuis en alle de gasthnisen, die zuivering ondergaan; want alle Regenten

wierden afgezet en door andere ware patriotten vervangen zoo uit de regering als uit de burgerij van allerhande kerkgenoodschappen, door elkander vermengd. Toen volgde

20 Apr. alweder een Fransche feestviering. Het Fransch Directoire exécutif te Parijs had geresolveert 's jaarlijks op deeze dag plechtelijk te vieren de geboorte van de Oppermacht des Franschen volks, waarvan dit jaar de eerste verjaardag gehouden wierd. Om het vieren van dit feest wijd en zijd aan te kundigen wierd 's morgens vroeg in het Starrebosch het canon gelost, alwaar dan ook 's middags ten 12 uuren de plechtigheid gebeurde. Maar, hoe het canon gebuldert had, geen vreemdelingen kwamen toeschieten om dezelve bij te woonen. Het geheele garnisoen aldaar in de wapenen gekomen zijnde, begon de plechtigheid met eenige malen te vuuren, zowel uit het canon als uit het klijn geweer. Daarna deed de Commandant Generaal eene aanspraak over het waar geluk, dat een land genoot, alwaar de oppermacht bij het volk berustte. Voor en na deeze aanspraak wierd er gemusiceert. En toen wierd dit feest geeindigt met weder uit het canon en het klijn geweer te vuuren, want verders wierden geen vreugbedrijven gezien of gehoort. 's Anderen daags

21, 22 Apr. gebeurde niets meldenswaardigs. Dan hiermede naderden wij den dag van

23 Apr. op welke het plan van constitutie door het gansche Bat. volk, d.i. door de goedgekeurde stemgerechtigden moest beoordeelt worden. De Grondvergaderingen dan alhier bijeengekomen zijnde, wierd over hetzelve gestemt. Maar wat was dit verschil groot! Het plan wierd door 1265 burgers aangenomen, door slechts 15 verworpen. In onze geheele provincie waren 3451 stemmen voor en 506 stemmen tegen het plan. In de Constituerende Vergadering wierd

1 Mey het getal der stemmen van het gansche land bijeenverzamelt, waaruit bleek dat 143.913 burgers voor en 11.597 tegen het Plan gestemt hadden. Zodat onze nieuwe Constitutie met eene meerderheid van 132.334 stemmen was gevestigt geworden, hetwelk dadelijk per publicatie aan den volke van 's Hage wierd bekend

gemaakt, met bijvoeging dat over dit heuchelijk evenement een algemeen feest zoude geviert worden, en dat daartoe de dag van 19 Mey a. s. bepaalt was. De voornaamste inhoud van het plan was als volgt. De gansche Bat. Republiek zal verdeelt worden in 8 departementen, als het Departement van de Eems, van de Oude IJssel, van de Rhijn, van de Amstel, van Texel, van de Delf, van de Dommel, en van de Schelde en Maas.

De departementale hoofdsteden, alwaar de Bestuuren zullen vergaderen, zullen wezen Leeuwarden, Zwolle, Arnhem, Amsterdam, Alkmaar, Delft, Den Bosch en Middelburg. Elk Departement zal verdeelt worden in Ringen en elke Ring in Gemeentens onderscheyden in getal. Daarenboven zal de Republiek nog verdeelt worden in districten en elk district in 40 Grondvergaderingen van omtrent 500 zielen, dienende deeze verdeeling tot het stemmen der burgers, vermits de Grondvergaderingen weer zullen ingevoert, maar andere volksvergaderingen volstrekt verboden worden. Het opperbestuur van het Land zal toevertrouwt worden aan eene vergadering onder den naam van *Wetgevend Lighaam* en aan een Uitvoerend Bewind. Tot het Wetgevend Lighaam zal door elk District één lid benoemt worden. Het Wetgevend Lighaam zal verdeelt worden in twee Kamers. Tot de Tweede Kamer zullen de leden uit hun midden 30 Heeren verkiesen; en de overige zullen de Eerste Kamer uitmaaken. Het Uitvoerend Bewind zal bestaan uit vijf leden, die door het Wetgevend Lighaam zullen aangestelt worden. Hetzelve zullen toegevoegt worden acht agenten, die door het Bewind zelve zullen benoemt worden om haare verschillende werkzaamheden te volbrengen, als van Buitenlandsche betrekkingen, van Marine, van Oorlog, van Finantie, van Justitie, van Inwendige politie, van Nationale opvoeding en van Nationale oeconomie. Elk Departementaal Bestuur zal bestaan uit 7 leden, van welke iedere Ring één lid zal verkiezen; hetzelve zal haar vergadering houden in de hoofdstad van haar Departement. Elke gemeente, hetzij stad of dorp, zal haar bijzonder gemeentebestuur hebben, van welke het getal der leden door het Wetgevend Lighaam bij een nader te maken reglement zal bepaalt worden. Het recht zal uitgeoefent

worden in elk Departement door een Departementaal Gerechtshof van 10 leden, van welke de verkiesing nader door de Wet bepaalt zal worden. Ook zal er een Nationaal Gerechtshof plaats hebben van 12 leden, bij loting te verkiesen uit de 8 Departementale Gerechtshoven; hetzelve vergadert niet, dan wanneer de omstandigheden zulks vereischen. Elke Gemeente zal een of meer Vrederechters hebben, bereekend na de bevolking der Gemeente. Er zal wezen eene Vergadering van Commissarissen der Nationale Tresorie van vijf leden, die het opperbestuur zullen hebben over 's lands finantiewezen. Zij zullen door het Uitvoerend bewind worden aangestelt. Daarenboven zal er eene vergadering van Commissarissen der Nationale Rekenkamer zijn van 7 leden, die door het Wetgevend Lighaam zullen benoemt worden. Alle geldmiddelen, toebehorende aan de eene of andere bijzondere Provintie of stad, als ook derzelver schulden zullen Nationaal verklaart worden. Het bestuur over de Buitenlandsche bezittingen van de Republiek zal opgedragen worden aan twee vergaderingen, te weten aan een Raad der Asiatische bezittingen en etablissementen van 9 leden, en aan een Raad der Amerikaansche Colonien en bezittingen van 5 leden, welke alle door het Uitvoerend Bewind zullen aangestelt worden. De verdeeling van de Republiek in Districten zal alleen dienen tot het uitbrengen van de volksstem. Wanneer dezelve vereischt zal worden, zullen de Grondvergaderingen nooit mogen bijeenkomen. Elke Grondvergadering zal bestaan uit de stemgerechtigden van omtrent 500 zielen. Om stemgerechtigd te wezen zal men zig vooraf op een algemeen stemregister moeten laten aanteekenen en de daartoe bepaalde verklaring afleggen. Wanneer nu de Volksstem zal vereischt worden om eene verkiesing te doen, zal elke Grondvergadering een kiezer benoemen. Veertig van deeze kiezers zullen een districtsvergadering uitmaken, die de verkiezing zal volbrengen. Elke districtsvergadering zal een lid voor het Wetgevend Lighaam benoemen. Er zal een algemeen gewapende Burgerwacht opgericht worden door de gansche Republiek. De rivier de Dommel zal bevaarbaar gemaakt worden van 's Hertogenbosch tot Eindhoven en de rivier de Aa van 's Hertogenbosch tot Helmond tot bevordering

van de Koophandel. Alle kerkgebouwen en pastorijhuizen aan den lande behorende, en door het voormalig kerkgenootschap der Hervormden gebruikt wordende, zullen ter beschikking overgegeeven worden aan de respectieve plaatselijke Bestuuren om af te staan aan het meest bevolkt kerkgenootschap, des begeerende, van wat godsdienst hetzelve zij. Alle predicanten, voorzangers en andere kerkbedienden, welk eenig salaris van den lande genieten, zullen hetzelve nog 3 jaaren behouden, en dan vervolgens door hunne gemeentens moeten onderhouden worden. Geen godsdienst of geloofsbelijdenis zullen burgeren uitsluiten van de voordeelen van den lande, als ambten, bedieningen enz. Alle Heerlijke rechten en tijtels zullen worden vernietigt en afgeschaft; zo ook alle tiend-, chyns- afstervings- en naastens-rechten. Alle burgers zullen ten allen tijde op hun eigen grond mogen jaagen, vogelen en visschen. Er zal een nieuw algemeen Civiel en Crimineel Wetboek gemaakt worden. Alle Stadhoudersgezinden, die sedert 1 Jan. 1795 de Republiek zijn uitgeweken, zullen verbannen en hunne goederen verbeurt verklaart worden. Alle beedelarij zal ten eenenmale geweest en uitgeroeit worden. Er zal een algemeen Armbestuur opgericht worden over alle armen der gansche Republiek. Het zal een ieder vrijstaan alle goederen, van welke aart zij zijn mogen, door de gansche Republiek te vervoeren, koopen en verkoopen zonder eenige uitzondering. Alle gilden en gildewetten zullen afgeschaft worden. Alle maaten en gewichten zullen over de geheele Republiek op gelijke voet gebracht worden. Alle bijzondere soorten van muntspecien zullen door de gansche Republiek met een nieuwe gelijke muntslag gestempelt worden. Alle de thans plaats hebbende belastingen, geene uitgezondert, zullen te niet gedaan worden. Daarentegen zal een ieder na zijn vermogen gequotiseert worden tot het betalen van een jaarlijksche vaste somme gelds. En laatstelijk wierd er nog bijgevoegt, dat er 's jaarlijks Nationale feesten zouden gehouden worden. Wij Utrechtenaren wierden door deeze onze nieuwe Constitutie berooft van twee voorname vergaderingen. Onze Provintie was weggesmolten; dus verviel daardoor ons Provintiaal Bestuur en het Hof Provin-

tiaal hetwelk niet wijnig nadeel aan veele onzer stadgenoten toebracht. Op den

3 Mey wierd er een begin gemaakt met het optimmeren van eene zeer groote opene danszaal met een staketzel in het midden voor een orkest muzikanten op het oude munsterkerkhof. Hierop volgden dagelijks verdere toebereidselen.

4 Mey begon men op de Neude aan dezelve, en dat wel met de zo ganschelijk verdorde vrijheidsboom met al zijn toestel omver te werpen, om nooit weder een ander in zijn plaats te planten. Wat verders aldaar wierd opgericht, zullen wij bij het verhaal van het feest vermelden.

5 Mey geschiedde de algemeene burgerwapenschouw in het Starrenbosch onder een groote toevloed van menschen. Het was het eerst, dat onze stads gewapende burgermacht gezamentlijk in de wapenen verscheen. Dezelve bestond uit een halve brigade, waarvan de Heer Gordon Commandant en chef was, en de Heer Gimmenig Adjudant. De Heeren A. van Oostrum, H. Oostrom en B. Vos waren de Luitenant-Colonels en de Heeren Woning, Van Olst en Brakel de Majors van de drie battaillons; en de Heer Schroot was de Capitein van de artillery. Uit hoofde dat de gansche schutterij op het aanstaande feest moest paraderen, was deeze wapenschouw vervroegt geworden. Om die zelve reden begon de schutterij

6 Mey haare exercitien in het Starrebosch, om alsdan nog des te meer in de wapenhandel geoeftent te wezen. De Franschen, daardoor in hetzelve begrip gebracht, begonnen

7 Mey hunne exercitien in het Starrebosch. De volgende dag

8 Mey kwam nog een battaillon Franschen, het eerste van de 48ste halve brigade uit Amsterdam binnen, maar zij marscheerden

9 Mey weer af na 's Hertogenbosch. Te midden van alle toebereidselen van vreugde, wierd dezelve eenigzints gestoort door de tijding, die wij

10 Mey te Utrecht ontvingen, dat op ééne dag 30 visscherspinken door de Engelschen genomen waren en ook eenige in de grond geboort. Er was nu en dan het een of ander schip wel reets een

prooi der Engelschen geworden; maar toen scheen het, alsof zij eene algemeene jacht op die ongelukkige arme visschers gemaakt hadden. Dan twee dagen daarna, dus

13 Mey kregen wij van wegens het Uitvoerend Bewind bericht, dat gemelde visscherspinken weder waren in vrijheid gestelt.

14 Mey wierd door ons Stadsbestuur eene publicatie afgekundigt, behelsende drie artikelen, rakende het vieren van het aanstaande feest; vooreerst, dat, hetzelve op Zaterdag invallende, de marktdag alsdan verschoven zou worden op Vrijdag te voren; ten tweede dat op de dag van het feest een ieder gehouden zou zijn 's avonds van 10 uuren tot 's nachts 2 uuren twee kaarsen te branden voor twee van zijne benedenraamen tot verlichting van de stad; en ten derde dat alsdan niemand zou mogen eenig schietgeweer afschieten, of eenige vuurwerken afsteken als alleen op de Neude 's avonds na elf uuren.

Eer nu de dag van dat groote vreugdefeest over de nieuwe Constitutie aankwam, kon onze Constitueerende Vergadering in 's Hage goedvinden zig tot een Wetgevend Lighaam te formeeren op een wijze, rechtstreeks tegen de inhoud van het plan aan, en dat wel, volgens hunne verklaring, om op het feest in die nieuwe constitutioneele hooge waardigheid te kunnen optreden. Alle leden dan, welke toen 67 in getal waren, tegen

15 Mey geconvoceert zijnde, verschenen in de Vergaderzaal, behalven de Heeren Verhaes, Abbema, Bakker, Gorter, Van Hugenpoth tot Aerth, Jansen, Anffmorth en Verhagen. De vergadering geopent zijnde, wierd dezelve door den Praesident ontbonden verklaart: en onmiddellijk daarna formeerden de present zijnde leden hen tot een constitutioneel Wetgevend Lighaam, behalven de Heeren Derks, Floh, Van Lokhorst, Vesters, Hofman en Konijnenburg, die zig met die onbetamelijke handelwijs niet konden vereenigen en dus de vergaderzaal verlieten. Toen wierden 20 Heeren verkozen tot leden van de Tweede Kamer, blijvende de overige voor de Eerste Kamer. De leden van de Tweede Kamer waren de H.H.: Guiljé, Bosch, Van Altena, Witbols, Ploos van Amstel, Van Zonsbeek, T. van Leeuwen, Van Hugenpoth tot Aerdt, Rabinel, Bro-

met, Thoens, Van Beyma, Beljaard, Welsman, Bruins, Sanders van Wel, Costerus, Verhees, C. Visser Cz. en Midderig. En die van de Eerste Kamer waren de Heeren Libotte, Canter Visscher, Fronhoff, De Beere, Pertot, Meijer, Proot, Gevers, J. D. van Leeuwen, de Lemon, Pannebakker, Voogd, Hogendijk, De Haan, Van Roseveld Cateau, Quesnel, Rant, Brands, Van Ommeren, Pesters, Nieuwenhuis, de Sonneville, Nuhout, Van der Veen, Nolst, Oudorp, Dams, Ockerse, Van der Hoeven, Vonk, Kreylkamp, Schermer, Van Bennekom, Ten Kate, Goudsblom en Benthuis. Alle deeze Heeren van beyde de Kamers de belofte, in het plan vermeld, gedaan hebbende, begaven zig de Heeren van de Tweede Kamer na een ander vertrek, alwaar zij haare vergadering installeerden. Op wat grond alle deeze nieuwerwetsche Regeerders, waaronder verscheide waren, kwalijk in staat om hunne eige zaaken te bestieren, ik laat staan, die van het land, zig de vermetelheid dorsten aan te matigen van zig zelve in 's lands Bestuur te plaatsen, rechtstreeks tegen de inhoud van het plan aan, hetwelk ten klaarste aanduidde, dat de verkiesing van alle regeeringsleden onmiddelijk door de stem des Volks moest geschieden; op wat grond dan deeze Heeren tot die zinneloose stap overgingen, was niemand in staat te beseffen. Veele burgers waren daarover zeer gebelgt en vonden zig ten hoogste geleedeert over die vernedering, de volksstem aangedaan. De Generaal Daendels zelve meende daarover het harnas aan te trekken. Hij vervoegde zig bij den Minister van de Fransche Republiek de Heer La Croix, en deed hem verslag van al hetgeen door de Constituerende Vergadering bedreven was. Hij viel in zeer hevige termen tegen hem uit, alle de leden van het Wetgevend Lighaam en van het Uitvoerend Bewind bestempelende met de naam van schurken, die het gansche land zochten ten onderste boven te keeren. Wat verder tusschen beyde die Heeren was voorgevallen, wierd niet bekend; maar de Generaal Daendels wierd

16 Mey voor het Uitvoerend Bewind geroepen, om over deeze buitensporige onderneming gehoort te worden. Dan, hij had de voorzichtigheid van niet te compareren, maar liever zig uit 's Hage en vervolgens uit de geheele Republiek te verwijderen. Men ver-

moedde, dat hij zig na Parijs had begeven. Het Uitvoerend Bewind intusschen deed

17 Mey eene ordinantie afvaardigen aan alle de Administratieve Bestuuren van den Generaal Daendels, wanneer hij zig in hunne Provintie of Departement mocht ophouden, als deserteur aan te merken, te apprehenderen en na 's Hage te vervoeren. Toen volgde daarop

18 Mey onze Vrijdagsche marktdag. Dezelve was gansch niet na gewoonte. De meeste dorpsschuiten waren wel aangekomen; maar zij voeren weer af met wijnig vracht. De voorraad van graanen, boter, groente als anderzints was nog niet de helft van hetgeen gewonelijk ter markt wierd gebracht. Het getal der boeren en dorpelingen was ook veel minder; maar de gewonelijke Zaterdagsche huisselijke bezigheden wierden algemeen aan kant gemaakt en een ieder bereidde zig, om het naderende feest ongestoort te kunnen doorbrengen. De dag van

19 Mey bepaalt tot het vieren van dat Nationaal burgerfeest, kreeg dan haar licht, en niet de minste blijk van Zaturdag of Marktdag was daar. Alle neeringen, handteringen, ambachten enz. stonden stil. Niemand was er, of hij hield zig bezig met te deelen in die algemeene vreugde. Alles, dat gewonelijk op Zaturdag wierd afgedaan, was daags te voren geschied. Een ieder, inzonderheid de beminnelijke sexe, was in een behoorlijke kleeding uitgedost. Van alle punten kwamen de vreemdelingen, zo te voet als met schuiten en wagens de stad in. De Domstoren, het Landschapshuis, het Raadhuis, alle de molens, de twee Landschapsjachten, leggende aan Bakkerbrug, en verscheide andere vaartuigen pronkten met Nationale vlaggen. 's Morgens ten acht uuren wierden 21 Canonschoten gedaan tot aankundiging van het feest. Tegelijker tijd begonnen alle klokken te luijen, hetwelk de gansche dag door van uur tot uur verwisselt wierd met het speelen op het klokkespel tot 's avonds zes uuren, uitgezondert van 12 tot 2. Ten 9 uuren kwamen de geheele schutterij en het militaire garnisoen, bestaande uit twee esquadrons jagers te paard, eene compagnie rijdende artilleristen, en het 2de en 3de bataillon der 15de halve brigade

infanterij, alle Franschen op hunne respective vergaderplaatsen in de wapenen. Ten 10 uuren trokken zij alle na de Neude, de Burgers voor het eerst met hun nieuwe vaandels. Midden op de Neude was opgericht een fraaije half doorsneden colom op een pedestal, staande op vijf trappen. Boven op de colom waren geplaatst allerhande vaanen en krijgstropheën benevens een recht opstaande stok met de Vrijheidshoed, een Nationale vlag en een neerhangende laurierkrans. Rondom de colom stond een hoge colonade van twaalf pylaren van Dorische orde. Aan bijde zijden van de colonade waren twee pyramides of urnaalden opgericht, staande op vier trappen: boven op de punt van dezelve stond een zinnebeeldig vrouwenbeeld. Ten half 12 begaf zig de volgende trein van het Landschapshuis na de Neude

1. Een corps Fransche jagers te paard.
2. Twee pelottons grenadiers van de schutterij.
3. Het corps musicanten van de schutterij.
4. De praesident van het administratief Bestuur, gaande tusschen den Commandeerenden Franschen Generaal en den Hollandschen Generaal Van Boekop.
5. Alle de militaire en burger stafofficieren.
6. Het geheele administratief Bestuur.
7. Het gemeentebestuur.
8. Het Hof Provintiaal.
9. De Raad van Rechtspleging.

   Deeze vier collegieën waren verzelt van hunne suppoosten en bediendens, dragende alle hunne onderscheidingsteekenen.
10. Twee pelottons Fransche Grenadiers. En
11. Een corps Fransche jagers te paard.

Ten 12 uuren wierd weder 21 maalen het Canon gelost op de wallen, en onderwijl naderde de bovengemelde trein tot aan de Neude. Zodra dezelve in het gezicht kwam begonnen de musicanten te speelen zo van de burgers als van de militairen. Op de Neude gekomen zijnde, plaatsten de geconstitueerde machten zig binnen de Colonade, en eenige leden derzelven, waaronder de Praesident van het Administratief Bestuur, de Heer Vos van Zijl op de trap-

pen van de colom, alwaar gemelde Praesident een treffende aanspraak deed, waarin hij de reede van het voeren van dit Nationaal burgerfeest aantoonde, voegende daarbij eene gelukwensching aan de Bataafsche Natie over haare vast gevestigde Constitutie, die door haar zelve was aangenomen en goedgekeurt. Toen lieten de musicanten zig andermaal hooren; en daarmeede nam de plechtigheid een einde, waarna de geconstitueerde machten zig weder na het Landschapshuis begaven, door jagers geëscorteert, en kort daarop de gewapende corpsen aftrokken na hunne vergaderplaatsen. 's Namiddags ten twee uuren was er een prachtig diné in de Place Royaal, waarop alle leden van Regeering alsook verscheide Fransche Generaals en opperofficieren tegenwoordig waren. Ten vijf uuren had een algemeen burgeronthaal plaats in het Sterrebosch, alwaar twee groote overdekte houten lootsen waren opgetimmert, de eene voor de burgers en de andere voor de militairen. Verders waren er nog verschijde lange tafels en zitbanken geplaatst. Alle schutters en militairen trokken dan na het Sterrebosch, elk corps afzonderlijk, doch ongewapend. Omtrent 6 uuren, begaven zig de vier geconstitueerde Machten met alle suppoosten, door eenige jagers te paard geëscorteert, meede derwaarts, alsook alle militaire en burgerofficieren gezamentlijk van den Generaal af tot den luitenant toe. Nu wierd een ieder, hoofd voor hoofd, zowel den President van het Administratief Bestuur als den geringsten burger, den Generaal als den geringsten soldaat toegedient een halve vles wijn en een genoegzame hoeveelheid brood en kaas. Een ieder was daar vrolijk na zijn goedvinden en deed, wat hij wilde, alle onbetamelijkheid uitgesloten. Eenige familiariteit met de bekoorlijke jonge dochters, die bij menigte aldaar tegenwoordig waren, wierd over het hoofd gezien. De toeloop der aanschouwers was bij de plechtigheid op de Neude buitengemeen groot geweest, maar niet minder was dezelve bij dit burger onthaal in het Starrebosch. Een ieder haaste zig om hetzelve tenminste voor eenige tijd bij te woonen. Jammer was maar, dat daardoor een groot ongeluk gebeurde, hetwelk nochtans gelukkig herstelt wierd. Het gewoone schuitje, waarmeede men buiten het Mariewaterpoortje over het Cingel wierd

gezet, door de groote menigte van zig te veel haastende nieuwsgierigen te vol geladen zijnde, begon, omtrent 8 voeten van wal zijnde, te zinken. 36 à 40 menschen bevonden zig in hetzelve, welke alle, de een meer de ander minder onder water geraakten. Onder dezelve bevonden zig de Heer Doctor Robol, die boven alle anderen uit, een vervaarlijk misbaar maakte, roepende alle Hijligen uit den Hemel bij malkanderen met zijn huisvrouw, Mevr. Aansorgh en haar zoon, de koffermaker Brouwer en zijn vrouw, de paruikemaker Brinkman enz. De schrik en ontsteltenis was algemeen en groot, 8 à 9 personen raakten reets aan het drijven, die allen nog gelukkig, meestendeels door de Franschen, die aldaar de wacht hadden, gered wierden. Omtrent half 10 was de vrolijkheid in het Starrebosch afgelopen, want het was een ieder vrijgelaten tot zijne woning terug te keeren, wanneer het hem beliefde. De klok 10 uuren geslagen zijnde, verschenen, volgens ordonnantie, aan alle huizen, twee, drie, of vier brandende kaarsen, na de breedte derzelven, waardoor in een moment de gansche stad verlicht was. Eenige burgers verlichtten hunne huizen nog sterker, doch dit wierd maar door zeer wijnigen nagevolgt. Ten 11 uuren begon de vrolijkheid op de Neude. Aldaar waren de Colonnade en de piramides allerfraaist geïllumineert. De Colonade scheen van vuur te wezen. In de pedestal van de doorsneden Colom waren 4 toepasselijke decoratiën geplaatst, die zwaar verlicht waren. De groote houten loots op het Oud-munsterkerkhof, die tot een danszaal was ingericht, als ook de omloop van het Academie waren ook met duizenden van lampions geïllumineert. In de danszaal hadden de burgers moeten komen dansen. In de omloop van het Academie, alwaar verscheide tafels en banken gezet waren, moesten allerhande eet- en drinkwaren te koop gebracht zijn geweest en niets daarvan gebeurde. Al deeze toestel voldeed niets aan het oogmerk. Zes paar ho...jes en p...jes dansten omtrent een half uur lang een contradans zonder muziek; en voor het overige stond de danszaal zoowel als het Academie onbenut ten toon voor de menigte van voorbijgangers. Op de Neude ging het geheel anders toe: aldaar rees de vreugde ten hoogsten top: aldaar was de toeloop het

grootst. Ten 11 uuren kwam een corps musicanten, die zig plaatsten op de trappen binnen de Colonade. Men danste, men zong, men sprong, men schreeuwde. Duisenden van groote en klijne vuurwerken wierden afgestoken. Met één woord, een ieder vermaakte zig aldaar, zelfs de geenen, die er geen deel innamen. De Neude was niet zonder duisenden van menschen, hetwelk eenigszints verminderde 's nachts ten 2 uuren, toen de musicanten aftrokken. Geen bewooner aldaar kon van zijne nachtrust genieten. Bij Koppendraaijer in de Lijnmarkt, bij Veldhoven in den Bak en bij Frölich in het Schoonhuis wierd publieke danspartij gehouden; hunne huizen waren van binnen zwaar verlicht. Door dit alles wierden veele menschen in die huizen gelokt. In de andere herbergen was het niet minder druk en vrolik. En zo nam die groote feestdag over die eeuwig gevestigde Constitutie (die maar een korte tijd duurde) een einde.

20 Mey—28 Mey gebeurde niets bijzonders.

(Wordt vervolgd.)

OUDHEIDKUNDE.

NAMEN VAN RECTOREN, CONRECTOREN EN PRAECEPTOREN DER AMERSFOORTSCHE LAT. SCHOOL.

De eerste, die als rector der school genoemd wordt in
1380 is *Willem Hendriksen* welke Bemmel, Beschrijving van Amersfoort, I, 186, „opgekweekt was in de onderregtingen „van Floris Radewijn. Eerst was hij Rector der Schoole te „Amersfoort, daarna wierdt hij Priester en Pastoor van „St. Joriskerk en Biegtvader van de S. Agnes zusteren aldaar. „Vervolgens werd hij aangesteld tot Pater en Overste van „het Fraterhuis van de Broederen des Gemeenen Levens. „Eindelijk werd hij Generaal der ganscher orde van S. „Franciscus van den Derden Regel." (Zie verder v. Bemmel l. c. Delprat, Broed. des Gem. Levens, p. 109 vgl. Hartman, Van de Veluwe en Uit den Achterhoek p. 148 vgl. e. a.

Zeer duister is de geschiedenis der Lat. School in dezen tijd, en moeilijk is daardoor na te gaan wie der genoemden verbonden was aan de stadsschool of aan het Fraterhuis van de broederen des Gem. Levens (of beter misschien van de St. Jans broederen). Met eenige zekerheid durven wij als rector ook van de stadsschool noemen:

1437. Meyster *Symon*, en

1506. *Petrus Montanus* (van den Berg), wiens naam wij vinden in de Sted. Rek. (v. Amersfoort) 1506: „Item gegh(even) meester Peter rectoir op sijn loen VI gl. tot XXX st. tstuck." (Zie verder over hem v. d. Aa). Hij was een vriend van Erasmus.

1522. *Gerardus Lystrius*, evenals Montanus leerling van Alex. Hegius. Hij wilde, zooals hij zegt in de voorrede van zijn Commentarius in dialecticam Petri Hispani, „de nugae

en den geesteloozen ballast, waarmee men de jeugd onder het aanleeren der dialectica ellendig kwelde", doen verdwijnen (zie v. d. Aa, Biog. Woord., Delprat, Verh. over de Broederschap v. Geert Groete, Hartman l. c. etc.). Hij werd beschuldigd te Zwolle door vergif den dood te hebben verhaast van zijn ambtgenoot Johannes Murmellius.

tot 1526. *Ocher Jansz.* van Dordrecht.

Onder hem komt als Meester voor: de Rechtoers broeder, Meyst. *Jan van Neirden.*

Bij Matthaeus (Chron. Amorf. incerti auctoris) p. 179 wordt als Amersfoortsch rector nog genoemd de bekende *Lambertus Hortensius.* Ook v. Rootselaar (Geschiedk. Bijz. Amersf. I. p. 162 vgl., levert een betoog, waarin hij het aannemelijk tracht te maken dat Hortensius te Amersfoort rector is geweest. Het komt mij echter voor dat wij dit niet kunnen aannemen, zoolang geen deugdelijker bewijzen zijn geleverd, dan de boven geciteerde plaats bij Matthaeus en zijne bekendheid met Amersfoortsche toestanden. Door zijn verblijf te Utrecht en zijne betrekking aan de Hieronymusschool was hij in staat daarvan op de hoogte te geraken. Ook komt het mij vreemd voor dat Verhoeven (bij Matthaeus p. 46, onder de mannen „doctrina et moribus longe praestantissimi", die aan het hoofd onzer Lat. school hebben gestaan, Hortensius niet noemt, die zeker meer dan andere door hem genoemde mannen (Bileus, Hovius) het recht heeft onder deze rubriek vermeld te worden.

na 1526. is *Mr. Ludolphus* van Deventer, zich noemende *Pithopoeus* hier rector geweest of heeft men ten minste met hem onderhandeld, want toen in

1534. Meyster *Anthonius*, priester uit Utrecht, alhier werd benoemd, werd in het slot van zijne aanstelling opgenomen, dat „alle andere conditien sullen staen in alle maniere „als *mr.* ludolf van deventer angenomen was".

1535—1542. *Ludolphus* van Deventer (Pithopoeus) geh. met Luberta Barlia (zie v. Rootselaar, Geschiedk. Bijzonderh. Amersf. I. p. 164. II. p. 72. Hij werd beschuldigd „dat hie die leeringen van Luthero off anderen tho gedaen zolde zijn". (Zie verder over hem v. Rootselaar in het boven aangehaalde werk.) Hij stierf te Amersfoort (?) in 1596.

Onder hen waren Praeceptoren: *Dirck Zomer*, gehuwd met de dochter van den rector (zie v. Rootselaar).

Meyst. *Thonis.*
Heer Peter Pouwels.
Meyst. *Jan Everts.*
Heer Hillebrandt.

1542—1549. *Johannes Oridryus* of van Bergheyck; hij werd beschuldigd „geinfecteert te zijn van heresie (zie het art. van J. J. Dodt v. Flensburg, in het Tijdschrift voor Geschiedenis, Oudheden en Statistiek v. Utrecht IX. 2. p. 241. en van Rootselaar.) In 1547 heeft men een poging gedaan hem te doen vervangen en werd tot rector benoemd *Henricus Geldorpius*, rector te Sneek. Deze bedankte echter wegens het te lage tractement. In 1549 heeft Oridryus zooals Matthaeus mededeelt (Chron. Amerf. Incerti Auct. p. 181.) Philippus, den zoon van Karel V, met een Latijnsch gedicht verwelkomd. Toen werd hij dus waarschijnlijk nog niet van ketterij verdacht.

1550—1555. *Johannes Novesius* (van Neusz) stierf in 1558.

Conrector: *Christophorus Vladeraccus*, later rector te 's Hertogenbosch en daarna hoogleeraar in de Rhetorica aldaar, stierf 1601. Hij droeg aan de Amersf. Regeering een boekje op, getiteld: Polyonyma Ciceroniana vario indice, ut diversarum nationum linguis servire possint, accommodatissime conscripta per Chr. Vladeraccum Ducissylvium 1584. Uit de voorrede voor dit boekje blijkt de groote achting

waarin *Novesius* te Amersfoort stond. (Zie Eigen Haard 1898. pag. 141.)

Zoowel *Joh. Novesius* als mr. *Ludolf* van Deventer en Meister *Symon* komen voor op een lijst van „de broederen ende susteren die ghestorven sijn in der broederscap onser liever Vrouwen loff. (mnscr. uit de 16e eeuw, berustende op het Oudheidk. Museum Flehite te Amersfoort.)

Praeceptores: 1550. Meist. *Henrick Goudt.*
„ *Johan Goch*, zie v. Rootselaar. Amerf. 777—1580 II. p. 345.

1555—1567. *Nicolaus Edanus* (v. Ede). Zijne aanstelling vindt men bij v. Bemmel, Beschrijving v. Amersfoort. I. p. 423 vgl. Na zijn aftreden in 1567 bleef hij in Amersfoort wonen.

Praeceptor (o. a.): *Mr. Jan van Nuys*, die nog $2^1/_2$ jaar na de komst van Edanus in functie blijven zal (zie v. Bemmel, l. c., p. 424). Misschien is hij dezelfde als de afgetreden rector *Joh. Novesius.*

1567—1574. *Johannes Caesarius* uit Remund (Zwitserland) (zijne aanstelling bij v. Bemmel, ibid. p. 426—429.) In Utrecht komt in 1586 een *Johannes Caesarius* en in 1608 een *Matthaeus C.* voor, als praeceptor a/d Hieronymusschool.

1574—1585. *Johannes Cornelius Gesselius*, geb. te Amersfoort (zie Jacob Cats, 82jarig leven), gehuwd met eene zekere Wittia (de Wit?) (Theod. Verhoeven, Brevis et succincta descriptio etc.)

Praeceptores: *Mr. Harmen Adriaensz.*, succentor, overl. in 1593.

Mr. Lamphert Willemsen 1576—1586, daarna Mr. *Isaec v. Wael.*

Mr. Cornelis van Ingen.

Mr. Gerryt v. Barnefelt.

1586—1588. *Balthasar Hydoremen* uit Arnhem.

Praeceptor: *Mr. Bernardus v. Laar* uit Harderwijck, 1586.

Mr. Brant en *Mr. Joost* (Bijl?) uit Leiden.

1588—1594. Rectoraat waargen. door *Mr. Berent van Laar.*

Praec.: *Aernolt Backhuyze*, *Gerrit v. Barnefelt*, *Isaec v. Wael.*

1594—1619. *Johannes Cornelius Gesselius* (zie boven) weder benoemd op aanbeveling van Johan v. Oldenbarneveld.

Conrector: *Bern. van Laar* (zie boven) gestorven in 1614.

Henrick van Schaick 1614—1616.

Thimannus Gesselius (zoon van den rector) 1616—1619.

Praeceptores: *Gerryt van Barnefelt* (zie boven), gepens. in 1617.

Egbertus v. Staverden, houdt ook openbare lessen en noemt zich „professor publycque in philosophia."

Isaec van Wael (zie boven) overl. in 1605.

Aernolt Backhuyze, overl. in 1619.

Henrick Berents, in 1605.

Warnerus Henrici, 1606—1610.

Joannes Joannis (ook *Rommius* en *Biltanus*) 1610.

Adrianus Mollius, vraagt in 1619 ontslag, Scholarch en Schepen in 1623, Burgemeester 1631—1634.

In 1619 worden *Joannes* en *Thimannus Gesselius* ontslagen op aandrang van de Classis en de Synode, daar zij als Katholieken weigeren de zoogen. synodale acte te onderteekenen. De eerste blijft te A. wonen, waar hij in 1627 sterft. De tweede vestigt zich later als geneesheer te Nijmegen, daarna te Utrecht, waar hij zeer oud sterft. Ook *Joannis* wordt ontslagen, maar spoedig weder benoemd. [1])

1) Zie het stukje van mijn hand get.: de Latijnsche School te Amersfoort 1619—1623 overgedrukt uit Amersf. Cour. 1897. Aug. en Sept.

1619—1623. *Jacobus Hovius*, in 1623 ben. tot rector te Gouda.
Praecept. *Joannes Verkammen* 1619—
Esaias David Meurant 1620—1621.
Henricus Theodori 1619.
Joannes Joannis Biltanus (zie boven) 1621.

1623—1669. *Theodorus Schut*, Med. Dr. uit Gorinchem, gepens. in 1669 overl. in 1678. Vóór hem was benoemd tot Rector *Henricus Antonides* „rector tot Bolsweert." Deze bedankte echter, waarna op zijne recommandatie werd uitgenoodigd zijn broeder *Hermannus Antonides*, Predikant te Naarden. Deze wilde het rectoraat aanvaarden op conditie, dat hij tevens „zou geadmitteerd worden ad ministerium verbi Dei, eens des weecks alse des sonnedaechs bij hem te bedyenen gratis." Dit wordt hem op aandrang van den Kerkeraad geweigerd. Ten gevolge hiervan neemt hij de benoeming niet aan. (Zie: De Latijnsche School te Amersfoort 1619—1623; overgedr. uit de Amersf. Cour. 1897).

Tot 1627 wordt geen Conrector benoemd, daarna: Conrector: *Petrus Schut* broeder van den rector 1627—1659, huwt 9 Febr. 1633 met *Margrieta van Schaeck*, sterft in 1659 en wordt opgevolgd als Praeceptor (niet als conrector) door zijn zoon *Assuerus Schut* 1659.

Praeceptores: *Joannes Verkammen*, gepens. in 1657.

Joannes Biltanus (zie boven) gepens. in 1662.

Henricus Theodori, (zie boven) op verzoek ontslagen in 1629 en opgevolgd door zijn zoon.

Theodorus Henrici, zich ook noemende van Wageningen, huwt 1636 met *Jacomina Baers* uit Amersf., wordt in 1647 op verzoek ontslagen.

Henrick Christiaensz. van Hoppesteyn 1647—1666, gehuwd met *Geert Jansen*. In 1659 voor de 2de maal gehuwd met *Hesther Frericks Noratt* uit Amersfoort. In 1666 overl. aan de pest.

Gisbert van Brakel 1658—1661, op verzoek ontslagen.

Justinus Heck 1661 gehuwd met *Aeltien Adriaans* van Utrecht.

Jan van Bemmel (apotheker) 1662—

Allert van Bemmel 1666—

1669—1699. *Assuerus Schut*, Petri filius. Med. Dr. Pres. v/h Chirurgisch College, werd in 1684 Raad der stad, in 1691 Schepen. Hij werd in 1699 gepensioneerd en stierf in 1716.

Conrector 1669: *Justinus Heck* (zie boven) overl. in 1675.

Caspar Scharbach 1675—1685, vertrekt waarschijnlijk in 1685 naar Harderwijck, nadat hem verzocht was zijn ontslag te vragen. Ontvangt echter een vleiend getuigschrift en *f* 1200. Na hem wordt voorloopig geen conrector benoemd.

Lectores: *Jan van Bemmel* (zie boven).

Joh. Tinnenbergh 1669—1684, gehuwd met *Sara Verhoeff.*

Allert van Bemmel (zie boven).

1700—1735. *Franciscus Lentfrinck* [1]) uit Utrecht, staat tot 1706 als Conrector aan het hoofd der school, wordt daarna tot rector benoemd. Hij is misschien de zoon van *Ger. Lentfrinck* lector te Utrecht van 1690—1708. In 1723 wordt hij gekozen tot Raad der stad, in 1734 tot Schepen, overl. in 1735. Vóór hem was tot conrector ben.: *Joan Roosendael*, die echter niet aanneemt. Gedurende het rectoraat van Lentfrinck is er geen conrector.

Praeceptores: *Jan van Bemmel* (zie boven) overl. in 1712.

Johan Lentfrinck, overl. in 1706, gehuwd met Geertr. v. Helsdingen.

---

1) Waarschijnlijk de vader van den dichter *Fr. Lentfrinck* (zie v. d. Aa, Biog. Woord.)

Allert van Bemmel, (zie boven) overl. in 1709.

I. van Helsdingen, 1706—1724.

Philibert Vilette, uit 's Gravenhage 1709—

Arend Ketel 1724—1725, ben. op recommandatie van *Prof. Duker* te Utrecht, wordt in 1725 naar Rotterdam beroepen.

Johan van Rhijn 1725—1726. In het laatste jaar naar Rotterdam beroepen.

Johan ter Hoeven 1726—1728: ben. op recomm. van Prof. Duker, in 1728 naar Rotterdam beroepen.

Isacq Lentfrinck 1728, oudste zoon van den rector.

1735—1746. *Martinus de Conink* uit Dordrecht. In 1746 wordt hij ben. tot Praeceptor te Utrecht, in 1748 tot conrector aldaar 1785.

Conrector: *Wessel Engeling* 1742— Ben. op recomm. van Prof. *Wesseling* te Utrecht nadat *Daniel ter Horst* had bedankt.

Praeceptoren: *Isacq Lentfrinck*, overl. in 1742.

Philibert Vilette (zie boven).

1746—1761. *Cunradus Ludovicus Jungius*, Praceptor te Kampen gehuwd met *Anna Wilhelmina Schuur*. Biedt in 1747 aan den raad een exemplaar zijner oratie gehouden „ter occasie van de aanstellinge van sijn Fürstelijke Doorl. den Heere Prince van Oragne tot „Stadhouder". Hij legt in 1761 zijn rectoraat neer en zet zich als advocaat te Amsterdam neêr nadat de Raad aan rector en praeceptoren verboden had reehtsgeleerde praktijk uit te oefenen.

Conrector: *Wessel Engelıng* (zie boven), vertrekt in 1749 als Praec. naar den Haag.

Christiaan Lentfrinck 1749, vertrekt in 1754, als Praeceptor naar Nijmegen.

Jan Frederik Reytz uit Leiden 1754—1757, bij het lot gekozen tegen *Simon de Leeuw* uit Utrecht na geexamineerd te zijn door den rector. In 1757

werd hij Praeceptor te Utrecht, waar hij van 1769—1801 Rector was.

Simon de Leeuw, Jan.—Jun. 1757, wordt in Juni naar Dordrecht beroepen, wordt in 1759 rector te Leiden, in 1769 te 's Gravenhage, waar hij in 1813 sterft, 82 jaar oud (v. d. Aa).

Anthony du Cloux, ben. bij het lot tegen *Petrus Doucy*.

Praeceptores: *Philibert Vilette* (zie boven), gepens. in 1748 met behoud van tractement. Hem wordt gepermitteerd te gaan wonen te Colhorn bij zijne dochter *Mevr. Ruynck*, schrijfster van stichtelijke gezangen (zie v. d. Aa). Overl. in 1760.

Gijsbert Heynen, burger te Amersfoort 1748, ben. na geexamineerd te zijn door den rector.

1761—1780. *Wilhelmus van Helmond*, praeceptor te Gouda geh. met *Magdalena Suzanna le Roy*. Na den dood van zijne eerste vrouw in 1776 huwt hij in 1777 met *Sara Scheltus* te Schoonhoven. In 1776 wordt hij ben. tot rector te Haarlem, doch bedankt; wordt in 1777 raad der stad en tevens afgevaardigde ter vergadering v/d Staten 's Lands van Utrecht, in 1778: schepen, overl. 4 Mei 1780.

Conrector: *Anthony du Cloux* (zie boven), huwt in 1769, 8 Mrt. met *Marthe Marie La Lauze*, bij wie hij zes kinderen heeft, houdt in 1775 bij de jaarlijksche promotie een oratie „de officio iudicis in causis criminalibus", legt in 1779 zijne betrekking neer en zet zich neder te Amersfoort als advocaat. Daarna wordt geen conrector benoemd.

Praeceptor. *Gijsbert Heynen* (zie boven.)

1780—1784. *Richaeus van Ommeren*, geb. 1758 (v. d. Aa), rector te Dockum, vroeger Praeceptor te Zwolle. Voortaan mag geen rector of praeceptor een magistratuur der stad waarnemen. Hij draagt zijne inaugureele oratie

aan de regeering op. Peerlkamp noemt hem onder de Lat. dichters. In de Deliciae Poeticae van v. Kooten zijn verscheidene verzen van hem opgenomen. In 1784 wordt hij ben. tot rector te Amsterdam, waar hij sterft in 1796.

Praeceptor: *Gijsbert Heynen* (zie boven).

1785—1788. *Prof. Johan Adam Nodell*, prof. te Campen geb. te Leeuwarden 17 July 1754 krijgt ook hier de titel van Professor Eloquentiae et Historiarum. Nodell is geboren te Leeuwarden 17 Juli 1754 en was leerling van het Gymnasium te Leeuwarden (Boot, de Hist. Gymn. Leovard. Hij huwde in Maart 1777 met Regina Catharina Lange v. Groningen, was van 1766—1770 rector te Dokkum daarna te Kampen. Peerlkamp noemt *Nodell* onder de Lat. dichters. Zie Mr. W. B. S. Boeles, Frieslands Hoogeschool II. r. p. 615 vgl. In 1787 draagt hij aan de regeering der stad op: zijn werkje: „Flavii Aviani Fabulae" (aanwezig op de Koninkl. Bibliotheek). In Juni 1788 wordt hij benoemd tot Prof. te Franeker, in Juli 1788 tot rector en prof. Honorarius te Rotterdam, overl. 11 Maart 1814.

Praceptor: *Gijsbert Heynen* (zie boven).

1788—1796. *Hendrik Hana*, uit Amsterdam, student te Leiden. Zijne inaug. oratie op stadskosten gedrukt. Hij huwt in 1788, 21 Aug. met *Anna Jacoba Arkshoek* uit Leiden. Vijf kinderen werden uit dit huwelijk te Amersfoort geboren. In 1796 ben. tot rector te Amsterdam.

Praeceptor: *Gijsbert Heynen*, overl. 1794 en opgevolgd door:

Conrector: *Willem Leonard Mahne,* geb. te Amsterdam 26 Mei 1772, 1794 gehuwd met *Dina Antoinette van Diermen.* Zeven kinderen worden uit dit huwelijk geboren.

1796—1809. *Willem Leonard Mahne* (zie boven), wordt in 1804 ben. tot lid v/h Stedelijk Schoolbestuur (zijne echtgenoote tot regentes van het St. Pieters en Blocklands Gasthuis). In 1809 vertrekt hij als Rector naar Zierikzee, in 1817 wordt hij Prof. te Gent, neemt in 1830 de wijk naar Vlissingen en gaat 1831 als Prof. naar Leiden 1842.

Conrector: *Herman Karsten* 1796/1799, lid v/d commissie van publiek onderwijs. Vertrekt in 1799 als conrector naar Utrecht. Emeritus in 1823. Hij wordt hier opgevolgd door: *Jan Anthony van Engelen*, burger van Amersfoort, geb. 1774, geh. met *Maria Kleinhoff* 1799.

1809—1833. *Jan Anthony van Engelen* (zie boven) wordt in 1833 na klachten over zijne directie ontslagen en gepensioneerd.

Conrector: *Jan Adam Leinweber*, geb. te Amersf. 12 Maart 1784, geh. met *Dina Vlug* 1809. In (1819) zetter der belastingen en vrederechter. In 1825 moeten *v. Engelen* en *Leinweber*, daar zij volgens de wet tot les geven niet bevoegd zijn aan den Koning permissie vragen met hun onderwijs te mogen voortgaan. Deze permissie wordt hun gegeven.

Volgens Kon. Besluit (1817) moet een leeraar worden benoemd voor Wis- Aardrijks- en Geschiedkunde. Hiertoe wordt aangesteld *Jacob Borst* 1818—1825 (schoolonderwijzer 2e rang te Alphen) werd in 1825 ben. tot taalonderwijzer te Utrecht en hier opgevolgd door *Hendrik Anthony Hamelberg* 1826 uit Zalt-Bommel, geb. 12 Jan. 1792 te Amsterdam, krijgt in 1828 de titel van Lector, en wordt ben. in de commissie voor toelatingsexamens. Hij is gehuwd met *Antoinette Louisa Sophia Heystek.*

1833—1840. *Simon Karsten*, eenige zoon van H. Karsten (zie boven), 1823—1826 Praec. te Utrecht, 1826—1832

Prof. aan het Athenaeum te Brussel, 1832—1833 Praec. te Utrecht. Werd in 1840 ben. tot Prof. in de oude talen te Utrecht.

Conrector: *J. A. Leinweber* (zie boven) viert in 1834 zijn 25-jarige ambtsbediening en ontvangt bij die gelegenheid uit de stadskas eene gratificatie van *f* 100.

Lector: *H. A. Hamelberg* (zie boven).

1840—1847. *J. A. C. van Heusde*, geb. te Utrecht 26 Mei 1812. Aanvaardt zijn betrekking op 4 Mei 1840 met een oratie: „de humanitatis studiis, reipublicae causa a Cicerone cum cultis, tum traditis atque illustratis. Hij wordt in 1847 ben. tot Prof. te Groningen in de fac. der Letteren en Wijsbegeerte.

Conrector: *J. A. Leinweber* (zie boven).

Lector: *H. A. Hamelberg* (zie boven).

1847—1851. *C. M. Francken*, geb. te Muiden 7 Dec. 1820. Aanvaardt zijne betrekking 1 Nov. 1847 met eene oratie: „de grammatices studio ad consilium gymnasticae institutionis unice accommodato; wordt in 1851 ben. tot Rector der Lat. Scholen te Leeuwarden als opvolger van *Dr. J. C. G. Boot.*

Conrector: *J. A. Leinweber* (zie boven). Overl. 19 Mei 1849, nadat hij 24 April van dat jaar zijn 40-jarige ambtsvervulling had herdacht. Hij werd opgevolgd door:

Frederik August Hekmeyer 1849, Litt. Cand., leeraar aan het instituut van Berkel te Montfoort. Hem werd de verplichting opgelegd binnen 2 jaar te promoveeren, hetgeen hij doet 3 Sept. 1851. In Juli 1850 houdt hij bij de jaarlijksche promotie eene redevoering: „de antiquarum litterarum studio juvenibus summopere commendandis."

Lector: *H. A. Hamelberg* (zie boven), ontvangt in 1850 bij zijne 25-jarige ambtsvervulling een gratificatie van *f* 40.

1851—1857. *F. A. Hekmeyer* (zie boven) op verzoek wegens ziekte ontslagen in 1857. [1])

Conrector: *Dr. J. C. van Deventer* 29 Jan. 1852. Wordt in Mei 1853 tot Conrector te Dordrecht benoemd.

Dr. E. J. van Gorkom, Aug. 1853.

Lector: *H. A. Hamelberg* (zie boven) overl. in 1852, opgevolgd door *J. Borst*, Aug. 1853.

1857. *Dr. E. J. van Gorkom*, ben. 13 Juli 1857, overleden 23 Aug. 1857, zonder dus in functie te zijn geweest.

1857—1886. *Dr. D. Burger* te Doesburg, geb. 4 Febr. 1820, overl. Oct. 1891 (Zie Scheltema, Levensbericht van Dr. D. Burger).

Conrector: *Dr. J. Sandberg* te Utrecht 1857. In 1886 op verzoek eervol ontslagen.

Lector: *J. Borst* (zie boven). Aug. 1868 eervol ontslagen.

G. C. Wouters, 1871—1874.

H. J. Snyder, 1875.

1 Sept. 1879 werd het Progymnasium geopend.

De bronnen, waaruit voor het hier voorafgaande is geput, zijn voorzoover zij niet zijn opgegeven: Resolutieboeken en Stedelijke rekeningen berustende op het Gemeente-archief te Amersfoort, verder Trouw-, lidmaten- en begrafenisboeken van de Ned. Herv. Kerk alhier en voor het laatste gedeelte (1840—1879) aanteekeningen van Curatoren van het Gymnasium. Zeer verplicht zal ik mij achten indien men mij, zoo mogelijk, nog meer inlichtingen verschaffen wil over de door mij genoemde personen, vooral van die, welke voorkomen vóór 1830.

Amersfoort. DR. H. J. REYNDERS.

---

1) Wordt in zijne laatste jaren wegens ziekte tijdelijk vervangen door *Dr. Suringar* en *Dr. Mr. J. Soutendam.*

EXTRACTEN UIT DE CRIMINEELE ORDONNANTIEN VAN HOLLAND.

MEDEGEDEELD DOOR

J. C. GIJSBERTI HODENPIJL VAN HODENPIJL. [1])

13e BOEK.

3 May 1720. Request van *Montagne Ysbrands, Argulius Hergulius, Marcus Lucas* en *Wynandus Engelse*, allen Landloopers, om pardon van opgelegde straffen. — Nog gen.: *Wigbold van der Does*, *Jaco*, *W. Nobeling*, *T. v. Limborg*, *Math. Stipel.*

24 Oct. 1720. *Joris Krynen Patyn* over verwonding van *Cornelis Janszn. Zijdeman.*

2 Sept. 1721. *Lodewyck van Herwijnen* over verwonding enz. ca *Pieter van den Heuvel,* bailliu te Schiedam. — Nog gen.: *Arij Sloff, Arij Leendertsz*, *N. Meute* (?), *Cornelis van Herwynen*, *Jan Woutersz van der Back*, *Mr. Pieter Reaal, Caspar Cramer*, *Mr Abraham Cambier, Rebecca Willems*, huisvr. van *Cornelis Adamsz, Jacob Frederick Mulder alias Jaco*, *J. van Campen.*

2 Dec. 1721. Mr *Johan van Buytenheim*, bailliu te Vlissingen ca *Jacob van Nispen*, raad aldaar. — Nog gen.: *J. v. Schagen*, *Victor Brey*, en *Joh. van der Haer.*

6 Febr. 1722. *Jacob Smit* uit Amsterdam, over manslag te Enckhuijsen aan *Willem Vis*, alias *Willem Plaat*, contra *Arent de Vries*, officier aldaar. — Nog gen.: Pens. *Fabricius*, *Christiaan Vuijstman*, *Cobus*, *Jan de la Bassecour.*

2 Julij 1723. Mishandeling van *Bruno Verschuur* door *Dirck Backer* en *Jan Jansz.* — Nog gen.: *Claas Tol*, *Aalbert Jansz, Andries Jansz*, *Egbert Egbertsz, Jacob Jansz*, *Johan van Lauwijck.*

17 Oct. 1723. Bericht van *Cornelis Boon van Engelandt,* Bailliu van Heenvliet op een request van *Cent Leendertsz 't Gilde,* betr. zalmvisscherij. — Nog gen.: *Mels Jacobsz. de Haas*, met zijn knecht *Cornelis Cornelisz van der Toorn, Jan Vrijdag*, *Gerrit Arentsz Jongendyckgraaf*, *Geertje Harreuts, Johan 'Hoogwerf.*

1) Vervolg van Nav. XLIX, blz. 45.

30 Nov. 1723. Request van *Pieter Cornelisz Timmerman* over doodslag van *Sybregt Otterdijck,* te Cappel. — Nog. gen.: *R. B. Hoynck van Papendrecht*, *S. Thierry de Bye, Joh. van der Haer*, *Dirck Backer*, *Adriaan Uzer*, *Jacob van St. Truyen, N. van Dam, Lodewyck van Herwijnen*, *W. Nobeling, Peter van Oosterhout, Jacob van Tilborg*, *Adriaan Klis, Peter Boisson, Maerten van Oosterhout*, *Jacob Mussaart*, *Abraham Sprangers*, *Willem Sprangers*, *Hendrick Otterdyck*, Pens^ris^ *Fabricius, Simon van Beaumont, Petrus Moris*, *Frederik Hendrick van Wassenaar, van Halewijn, Willem Six*, *Willem Buys*, *Cornelis Boey, Johan Groot*, *Adriaan Huijser, Hendrick* en *Cornelis Timmerman*, broeders van den requestrant.

8 Apr. 1724. *Pr Marchand* en diens vrouw te Leiden over meineed.

25 Apr. 1724. Over een req. v. *Adriaan Rosenboom*, schout te Alphen. — Nog gen.: *Willem Asuerus van der Meer,* wede *van Heijningen*, *Wigbold van der Does.*

20 Febr. 1725. Request v. *Theodore Francois de Meij,* raad enz. te Rotterdam over *Dirck Disselwerf.* — Nog gen.: *Pompejus de Roovere*, *Hendrick van Hees*, *Joh. v. d. Haer.*

17 Mrt. 1725. *Willem Romeijn*, bailliu te Capelle, ca *Arn. Zuylen van Nieveld*, bailliu v. Schieland.

29 Dec. 1725. *David van Taerling* ca *Catharina Geertruyd Bellier,* wede Mr *David Barra van Ceulen.* — Nog gen.: *Aaltje de Wacker,* Notaris *Jan Tielman, Aaltje Roskam,* huisvr. v. *Salomon Cornelis Galjard*, Not. *Leonard Bijland, Philippus Roos, Johan Mol.*

14 May 1726. Over crimen nef. gepleegd door *J. Reinders.*

21 May 1726. Request v. *Anthony en Dirck Zuijdam,* zoon en vader te Giessennieukerck, betr. Mr *Abraham van Hoeij*, drossard te Gorinchem. — Nog gen.: *Jacob Poock, J. J. v. Reenen*, *N. v. d. Haer.*

2 Juli 1726. Request v. *Cornelis de Jong,* beschuldigd door Mr *Melchior Snels*, bailliu te Gouda, van verwonding van *Jannetje Verhoëf*, huisvr. v. *Jan Schouten.* — Nog gen.: *J. Bisdom*, *P. v. Brakel*, *N. v. d. Haer.*

2 Sept. 1727. Request v. Mr *Jacob van der Dussen,* bailliu van Amstelland, betr. *Thomes Brackveld.* — Nog. gen.: *C. de Waal, Matth. Stipel*, *N. v. d. Haer.*

2 Sept. 1727. Request v. *Hendrick van der Kleeft* en zijne vrouw *Huybertje Willems van der Swol* te Leiderdorp betr. hun zoon *Jacobus v. d. K.,* beschuldigd van aanranding, enz. — Nog gen.: *Jan Snel,*

Maria van Nispen, wed[e] van *Wiggerd la Loo*, cipierse op 's Gravenstein.

3 Mei 1727. *Pieter Jan Wierman,* bailliu van Alkemade c[a] *Simon Maertensz van der Schilde,* over hooi van land van *Goverd Overpeld.*

? Juli 1727. *Pieter Ariensz Rijswijck,* zijn erfgenaam *Jan Nijsz Corevaer* en *Adriaan de Bruijn*, executeur c[a] *Jan Laurens Decker* te Giessen Oudekerck over *Joost Jansz Cleyn* en *Adriaan van Sprang.* — Nog gen.: *Mathys Vos*, *Willem Marcus Lieuwaard, v. d. Hoop*, *Jan Joosten Cleyn,* officier *van der Plekke, W. Nobeling* en *N. v. d. Haer.*

10 Dec. 1727. *Cornelis Santvliet* alias *Bickbergen*, beschuldigd van inbraak in de Rijpwetering c[a] *Aarnaut van Zuijlen van Nieveld.* — Nog gen.: *Frans Pleunen, Ary Jansz. Langendam, Jan Schats, A. Wenting, Jan Vrolyck*, *Jaco* en *Cornelisz Timmerman.*

6 Apr. 1728. *Claas Weunius,* coopman in de Rijp, betr. rijden over verboden straten c[a] M[r] *Jacob van Oudesteyn*, Bailliu. — Nog gen.: *Pieter Hendricksz Byvoet.*

11 Dec. 1728. *Jan Buijs,* beschuldigd van verwonding enz. van *Pietertje Barents Kelder*, huisvr. v. *Gerrit van der Schaer* c[a] M[r] *Jan Backer* te Amsterdam. — Nog gen.: *Charles Paille, Juriaan Harmens* en *Hans Albertsz, Papegaey* en *Bart* betr. al of niet tortureeren.

14 Jan. 1729. *Cornelis van Dam* over zijne aanstaande onthoofding. — Nog gen.: *Ariaantje Feyters*, zijne vrouw, *Ary* en *Teunis van Dam* zijn broeders.

18 Mrt. 1730. *Cornelis Ascanius van Zypesteijn,* beschuldigd van misbruik maken van macht enz. c[a] *Wolpherd Nobeling*, proc. gen[l]. — Nog gen.: *Ary Hendricksz Lathouwer, Jeroen van 's Gramade*, *Johannes van Brakel, Cornelis Groen*, *Jan de Groot, Dirck Speuijdyck*, *Pieter Jansz de Reus, Johannes Zyderveld*, *Olivier, Marytje Jans*, wed[e] *Dirck Jansz Goudswaert*, *Magdalena Dircks Goudswaert, Joost de Groot* ook gen. *Joost van Keulen, Theunis Roelen Cavelaar, Helena Gillisz van der Linden, Willem Hendricksz Sluijmer, Joosje Duyser,* huysvr. v. *Cornelis Quartel, Johannes Thomasz Wildy* en *Marritge Koenen*, *Aart Plomp, Jan Pietersz,* Proc[r] *Oberg, Hendrick Witting, Edzo Cools*, *Claas Evertsz* of *Claas Evertsz Knegt*, *Ary Claasz Romeyn*, *Pieter Dircksz, Jan Leenderdsz, Jan Claasz Romeyn, Sybertus v. Bochelen, Jan van Ruitenhuijs*, not. *Moraas*, *Gerrit François Kaasteker*, bailliu *Stoop, Grietje* en *Cornelia Willems*, mevrouw *Quevellerius, Pasman, Paulus Hulstman.*

? Nov. 1730. *Coenraad Groothuysen*, suykerraffinadeur te Amsterdam c[a] Mr *Jan Backer*, over het gebruik van bloed.

14e Boek.

11 Febr. 1722. Beschikking op request van *Martyntje Dircks*, wede van *Cornelis Florisz* en op dat van *Bastiaantje Leenderds*, wede v. *Daniël Berendregt*.

14 Mrt. 1722. Idem op idem van *Adriaan ten Haghuis*, geb. te Breda en *Johanna Catharina van Rietveld*, geb. te Gouda, over wettiging van kinderen, enz.

16 Apr. 1722. Over opzending van een gevangene uit den Haag naar Brussel. Cassier *Robbert Knegt*.

21 Nov. 1722. Beschikk. op een req. v. *Lodewyck van Herwynen* over *Cornelis Gijswijt*, student te Leiden, z[n] van *Willem G.* en *Johanna van den Broek* te Gorichem.

20 Juli 1723. Over *Pieter Cornelisz Timmerman*.

16 Sept. 1723. Over *Aart van Gelder*, ruiter v./d. Gardes. — Nog gen.: de Heerenknechten *Barend* van *Baron van Dalweg* en *Anthonij Baget* van *Markies de Haucourt*, *Nobeling*, *Joan Thierrij*, *Christiaan Hanau*, verwonding enz.

14 Juli 1724. Over req. v. *Jacob Smit* uit Amsterdam.

4 Oct. 1726–23 Juni 1731. Over *Godfried Winkler* c[a] *Albrecht van Barner*, te Lisse.

6 Nov. 1726. Over req. v. *Frederick van Leuwen* en zijne vrouw *Elsje Vermeulen* uit Rokange over het oprapen van galnoten.

4 Jan. 1727. Over *Klaas Meyertsz* te Leerdam en het doorsteken van den Souwendijk en Baseldijk.

15 Jan. 1728. Over het bankroet van *Lodewijk van den Bommenaar* te Rotterdam. — Nog gen.: *Joh. Thierry*, *Kostermans*.

31 Jan. 1728. Req. v. *Cornelis Santvliet* alias *Bickbergen* over zijne gevangenneming door *Aarnout Zuylen van Nieveld*, wegens moord op *Ary Jansz Langendam* en diefstal bij *Frans Pleunen*. — Nog gen.: *ter Bregge*, *Pieter Cornelisz Timmerman*, *Lodewyck van Herwynen*.

11 Mrt. 1729. Over uitlevering van gevangenen. -- Genoemd worden: *Carel Gossaart*, knecht bij wijlen *Karel Crucius*, *Gerard van Velsen* en *Floris V*, *Reijer Willemsz* uit Leiden, *Cornelis Andriesz* te Gouda, *Jaques Valmar*, *Cosmo de Pesgarengys*, *Nicolaas de Mauldi*, *Adrianus*

Saravia, Balthasar Geraards, Jan Pietersz Lyndraeyer, Samuel de Plecker, Gerrit Cornelisz Kleermaker, Klaas Michielsz Bontebal, Klaas Wassenaar, Jan Blansaart, D^s *Poppius* en *D^s Niellius, Aart van Wayenoyen.*

10 Dec. 1729. Afwijz. besch. op een request v. *Theodore Armand.*

14 Dec. 1729. Over *Maria Brinck*, gevangen wegens dieverij. — Nog gen.: Dr *I. H. Cuiper*, Chir., *F. E. B. v. Schoonderhagen.*

15 Juni 1730. Over gevangenneming van *Gerrit*, die den Chir. *Joseph de Blinde* te Heylo had gesneden. — Nog gen.: *Adriaan Bredehof, Meinard Albert Jonck.*

11 Nov. 1730. Req. v. *Wilhelmina van Dongen*, wed^e *Francois van Bleiswijk* en *Willem Vlaardingerwoud*, in zake *Jacob van Wouw.* — Nog gen. *Reyer v. d. Burg, G. R. van Kinschot, van Zanten, Cornelis van der Hoeven, Johan de Voogt.*

16 Mrt. 1731. Over *Anthony Pieterson* en Cap. *Thierry.*

26 Apr. 1732. Over *Adriaan Nieuwenhuijsen* uit Utrecht.

14 Juni 1732. Straatschenderij van *Jan Klaasz. Stapper* te Uitgeest.

22 Jan. 1733. Req. v. *Pieter Heemskerck, Ary Langelaan, Adriaan van Hessel* over *Lambert Willemsz Pagie* en *Jan van Warbout.* — Nog gen. *Jacob Simonsz van Dijck.*

13 Mrt. 1733. Request v. Cap. Lt *Johan van Honstein*, in zake *Pieter Arentsz van Nierop* alias *Pieter Sek.* — Nog gen.: *Johan van Gybeland, de Bije*, Cadet *Cabeljauw*, Apotheker *Hurnius, Martinus Stilt*, Vaendrager *Coenen.* Hierbij rees de vraag of militairen voor den Burgerrechter moeten verschijnen of voor een krijgsraad.

13 Mrt. 1734. Over *Meynert Albert Sonk*, die uit de gevangenis had willen ontsnappen (gedrukt). — Nog gen.: pachter *Aalswijk.*

(*Wordt vervolgd.*)

DELFTSCHE TOESTANDEN NA HET ONTSTAAN DER BATAAFSCHE REPUBLIEK.

Het jaar 1795 vormt voor de geschiedenis onzer steden een belangrijken tijd. Het is zeker wel de moeite waard eens na te gaan hoe het in sommige plaatsen gesteld was bij de intrede van het tijdperk der Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap. Over

dien tijd bezit de stad Delft geen onbelangrijke gegevens hetgeen mij op het denkbeeld bracht om van een en ander wat nog niet aan den druk is toevertrouwd geworden, in ruimer kring bekend te maken.

Ons land bevlijtigde zich in die dagen niet weinig om in de behoeften van hen, die zij hunne bevrijders noemden, te voorzien. Talrijk waren de fransche troepen, die in verschillende garnizoenen lagen; ook de aloude Prinsestad was niet van fransch garnizoen ontbloot gebleven en ging onder de lasten der inkwartiering gedrukt. 1)

Tegen den zomer van 1795 bestond het Hollandsch en Fransche garnizoen te Delft uit 1500 man. Hierover schreef de Regering aan het Comité van Bondgenootschap: „dat wij met geen mogelijkheid zoo een sterk garnizoen alhier kunnen veelen en behoorlijk billetteeren, om de dringende klagten van onze Burgers. Is ons gedienstig versoek bij deese niet alleen dat deese stad met geen meerdere Troupes mogen werden belast maar zelfs dat wij van een groot gedeelte van het reeds hier zijnde garnisoen hoe eerder zoo beeter moge werden bevrijd en ontlast."

Eenigen tijd daarna verschenen in de stad de Commissarissen van Oorlog Damman en Collard, welke autoriteiten bij den municipaliteit vleesch en haver kwamen vorderen voor de fransche troepen, die te Delft garnizoen hielden. Hieraan kon onmogelijk worden voldaan doordien reeds een levering van 100 beesten en 500 schapen was gevorderd, welke naar Rotterdam had moeten worden opgezonden, terwijl daarna op al het vee in den omtrek van Delft was beslag gelegd. En wat nu de haver betrof, daar

1) De door de Fransche representanten gevorderde zaken, welke de Staten-Generaal besloten hadden te willen leveren, betroffen niet minder dan 20 millioen oude ponden graan, 5 millioen rations hooi, 200000 rations stroo, 5 millioen schepels haver, 150000 paar schoenen, 20000 paar laarzen, 20000 jassen en vesten van laken, 40000 gebreide pantalons, 150000 linnen broeken, 200000 hemden en 50000 hoofdbedekkingen.

Deze verbazende requisities bewijzen genoegzaam hoezeer het fransche leger van alles ontbloot was.

Gazette de Leyde 1795.

had men zoolang de voorraad strekte, van uitgedeeld aan de districten in den omtrek.

De slotsom was dus, dat wanneer aan den Raad een ordondantie ten bedrage van *f* 25000. — op het kantoor van Holland werd ter hand gesteld, men dan in staat zou wezen om in andere plaatsen opkoopen te kunnen doen.

In het laatst van 1795 kwam van het Comité van Finantien van Holland eene aanschrijving om toezending van eene lijst der Fondsen en Gestichten „ad pios usus," waarvan de administrateurs hadden doen blijken dat de inkomsten niet toereikend waren om aan den druk der „geforceerde geldnegotiatie" [1]) onderworpen te worden.

Niet ondienstig zal het daarom wezen de opgave te laten volgen der gestichten, die toenmaals te Delft aanwezig waren en waarvan het meerendeel nog in wezen is:

Het Oude en Nieuwe Gasthuis; Het Weeshuis; Het Meisjeshuis; Het Charitatenhuis; Het Oude Mannen en Vrouwenhuis; Het St. Joris Gast- en Tuchthuis (is verdwenen); Het Fraterhuis (was eerst een opleidingschool voor geestelijken; is daarna hervormd in een latijnsche school en vervolgens werd het Gymnasium er gevestigd); Het Fonds der Gereformeerde kerken; De Jansenisten Armen; De Roomsch Katholieke Armen; De Waalsche Diaconie; Het Hofje van Gratie (Graswinckel); Het Klauwshofje (R. C. en gesticht door van Ruyven); Het Hofje gesticht door Vrouwe Elisabeth Pauw, wed^e^ Dirk van der Dussen (bestaat niet meer); zeker Armenfonds, nagelaten door den Heer Pierre Baudan de Vestrie (toen evenals thans onder beheer der Fransche kerk).

Het Fundatiehuis van Renswoude behoorde onder deze opgave niet te worden gerekend, aangezien het aan de twee termijnen der geldheffing reeds had voldaan en het 3^e^ termijn op zijn tijd zou voldoen.

Wat de Delftsche gilden betrof, die bezaten wel eenige fondsen, doch deze vormden zulke kleine kapitalen dat ze niet eens toereikend waren tot het doen in stand houden dier corporaties, aan

---

1) Geldleening

gezien de leden zich somwijlen genoodzaakt zagen die kapitalen aan te spreken.

Welke gilden er te Delft in 1795 bestonden, valt voor zoover is na te gaan, op te maken uit hun ingediende rapporten aan de municipaliteit, waarin door iedere corporatie opgave moest worden gedaan welk bedrijf door haar werd uitgeoefend.

Negentien gilden hebben hun rapport ingeleverd, te weten:

1. Het Goud- en Zilversmidsgilde; 2. Het St. Joseph- of Schrijnwerkersgilde; 3. Het St. Lucasgilde; 4. Het St. Nicolaas- of Komansgilde; 5. Het Knoopmakersgilde; 6. Het Groot Schippersgilde; 7. Het Brood- en Koekenbakkersgilde; 8. Het St. Laurens- of Metselaars- en Dekkersgilde; 9. Het Mandenmakersgilde; 10. Het Kleedermakersgilde; 11. Het Vleeschhouwers- en Spekslagersgilde; 12. Het Gorters- of Gruttersgilde; 13. Het St. Chrispijns- of Schoenmakers- en Leerlooiersgilde; 14. Het Collegium Medico Pharmaceuticumgilde; 15. Het Chirurgijnsgilde; 16. Het St. Michiels- of Bezemmakersgilde; 17. Het St. Pieters- of Vischverkoopersgilde; 18. Het St. Eloys- of Smidsgilde; 19. Het Kuipersgilde.

Omtrent het afschaffen der gilden komt ons vooreerst te gemoet artikel 53 der Staatsregeling van 1798 aldus luidende: „Bij aanneming der Staatsregeling worden vervallen verklaard alle Gilden, Corporatien of Broederschappen van neringen, ambachten of fabrieken.

Als uitvloeisel daarvan verscheen eerst de publicatie van het Uitvoerend Bewind van 25 Mei 1798, bepalende, dat „hangende deszelfs deliberatien over deze materie, alle Placaaten en Ordonnantien (voor zoover zij niet tegens de Staatsregeling strijdig zijn) op impositien en op alle keuren geëmaneerd, provisioneel en totdat bij eene speciale Wet van het vertegenwoordigd lichaam zal worden voorzien, blijven in volle kracht en vigeur." Daar deze bepaling in strijd met den geest der Staatsregeling was, verscheen er den 5en October van hetzelfde jaar een nieuwe publicatie, bepalende „dat de voorgaande publicatie werd ingetrokken, voorts dat alle gilden binnen 8 dagen moesten worden ontbonden en de bewindvoerende personen moesten vervangen worden door provisioneele commissarissen door de municipaliteit te benoemen, welke tijdens

de deliberatie van het vertegenwoordigend Lichaam behoorden te zorgen voor de handhaving der placaten, ordonnantien en keuren voor zoover zij betrekking hadden op de goede politie. Ook de municipaliteit der stad Delft moest zich met de zaak bezighouden en na eenige moeilijkheden werden er nieuwe Commissarissen over de Gilden benoemd op 27 October 1798.

In werkelijkheid waren dus de gilden niet afgeschaft want zij bleven ook na 1798 bestaan, maar begonnen langzaam te verloopen, daar weinigen zich meer tot meester lieten aannemen en de geldmiddelen in verval geraakten.

Kort na het intreden der negentiende eeuw, begon echter de wensch op 't behoud en herstel der ambachtsgilden te herleven en onder de regeering van Koning Lodewijk werden daartoe onderscheidene pogingen aangewend. Wel verscheen er toen een decreet in 1808 op de corporatiën, dat echter nimmer ingetrokken is, maar door verandering van beginsel in den loop der tijden buiten werking werd gesteld. [1])

Het oude gildewezen bestaat nog wel, doch in nieuwe vormen en met nieuwe namen; want mochten het voorheen vereenigingen zijn, waarin patroons en gezellen zaten, thans zijn die corporatiën gesplitst in die van patroons en gezellen afzonderlijk.

Voorts trof ik aan een „opgave der uitgeweeken geweest zijnde Nederlanders, bekend onder den naam van Bataven, die zich ingevolgen de Publicatie der nationale vergadering bij Request hebben geadresseert en welke binnen de stad Delft of derzelvers Jurisdictie woonachtig zijn, omtrent derzelver bedieningen, middelen van bestaan, bequaamheden, zedelijk gedrag en jaaren gesteld volgens de nummers van een gedrukte naamlijst daarvan zijnde."

Uit het tal van daarin voorkomende beoordeelingen omtrent uitgeweken personen, die vooreerst geholpen moesten worden, zullen we er hier eenige als curiositeit laten volgen.

---

1) Vergel. Alphabetisch register op de Decreten van Z. M. den Koning van Holland 1808. V. blz. 38—43.

N°. 57. „Joost Vrijdag is een man van groote begaafdheeden, een ieverig en braaf vaderlander, dewelke zich door zijne Pattriotische daaden zeer verdienstelijk heeft gemaakt; dezelve was voor de omwenteling van den jaare 1787 een groot kunstenaar in het Kabinet- of schrijnwerken; hij heeft bij de gemelde omwenteling niet alleen veel schade geleeden, maar is door plundering totaal geruineert, zijnde zijne kostbaare winkelgoederen, en alle zijne meubelen door een Haagsche plunderbende binnen deze stad gekomen zijnde [1] [19 Sept. 1787], aan stukken geslagen, verbrijzeld en in 't water gesmeeten; daarenboven is door dat onmenschte plunderrot een kind van hem in de wieg leggend zoo zeer mishandeld, dat het zelve voor altoos ongelukkig is geworden, om alle welke redenen alsmeede om zijne uitbanning en verdere vervolging en onderdrukking, en ook uit hoofde van zijne groote capaciteiten het ons voorkomt dat die verdienstelijke burger een voordeelige en hem convenable post zoude meriteeren.

N°. 10. Gerardus Verbeek is een braaf en deugdzaam Vaderlander, een man van doorsigt en kunde die veel geleeden heeft, en daarom een goede post meriteert, hebbende wij met blijdschap vernomen dat hij reeds met een post buiten deze stad is begunstigd geworden.

N°. 129. Johannes Herman Bruin, oud 63 jaaren thans Commissaris van het Leidsche Veer, heeft bij de omwenteling van den jaare 1787 zeer veel geleeden daar hij bij vonnisse van den Hove van Holland en Zeeland uit 4 provincien is gebannen geworden; is een man van een deugdzaam character en een braaf vaderlander, die een voordeeliger post meriteert te meer, daar hij door bovengem. vervolging in de uiterste armoede is gedompeld geworden, waardoor hij volstrekt

---

1) Vergel. vervolg op Wagenaar XVI blz. 244.

buiten staat is gemaakt om zijne crediteuren te voldoen, hetgeen voor een eerlijk man grievend is.

Wie als een ijverig patriot te dier tijde bekend stond kon wel op eenige steun rekenen en voortgeholpen te worden, en het aantal, dat zich voor een betrekking had laten aanmelden was niet gering. Iedereen geloofde inderdaad dat er nieuw tijdperk van volksgeluk aangebroken was, waarin vrijheid, orde en recht zou heerschen. Maar die illusie was echter van korten duur en de Provisioneele Representanten van het Volk van Holland ondervonden dan ook dat hun goede bedoelingen bij de onontwikkelden weinig weerklank vonden, terwijl bij ontwikkelden, hartstocht en partijzucht nog even sterk bleven heerschen als vroeger. De wensch dan ook door Pieter Paulus, [1]) kort voor zijn dood geuit om die eenheid te verkrijgen, naar welke men gedurende het geheele bestaan der Republiek vruchteloos had gestreefd, was nog verre van vervuld te worden en moeilijk het streven naar eenheid, zoolang men nog ver verwijderd was van eensgezindheid.

Vrijenban bij Delft. C. GIJSBERTI HODENPIJL.

REKENINGEN BETREFFENDE DE HOFHOUDING VAN S. H. DEN PRINCE VAN ORANGIEN (DEN LATEREN STADHOUDER WILLEM III).

Als band om twee manuscripten, geschreven door den Goudschen burgemeester Mr. D. de Lange (1655—1734, zie van der Aa, Biografisch Woordenboek), handelende over theologische onderwerpen, dienden vier bladen beschreven oud-Hollandsch papier, die voor de hechtheid op elkaar waren geplakt. Zij bevatten de volgende rekeningen, waarschijnlijk uitgesneden uit een boek.

---

1) Geb. te Axel 1754, † 17 Maart 1796, zonder kinderen na te laten bij Françoise Henriette Vockestaert, die naderhand met G. J. Olivier hertrouwde.

Die op blad n°. 1 betreft drie palfreniers, het Jacht en het Staldepartement, op blad n°. 2 de uitrusting van eenige pages, lakeien en helbaardiers, n°. 3 een leverantie aan „haere hoocht Douayiere d'Orange" (Amalia van Solms), n°. 4 den adjudant Gey, terwijl n°. 5 de weduwe van adjudant Gey betreft.

N°. 1. 1661 Augustij.

Sijne hoocht den heere prince van Orangien over den tweeden Rouw van Hare Co. Hoogt de princesse Rooyael.

Voor 3 palffreniers, tot mantel, brouck, wambas, rock, koussen en 't lijngoed, 36$\frac{3}{4}$ ell swart laecken a 5 *f* 18 st. 41$\frac{1}{2}$ ell swarten baeij a 36 stuyv. . . .	*f*	291.10
3 ell hontscoort a 28 st. 3 ell lutscoort, a 2 st. 3 mantellutsen a 10 st.	-	6.—
15 Dosijn wambascnopen a 6 st. 10 dosijn Rockcnopen a 18 st. 3 brouckcnopen. . . . . , ...	-	13.17
3 hoeden a 5 *f* 3 hoetbanden a 30 st. 3 paer hantschoenen a 15 st.	-	21.15
3 paer hoosen a 5 *f* 3 paer hoosebanden a 4$\frac{1}{2}$ *f* .	-	28.10
36 ell carmosijn lint a 5 st. 7$\frac{1}{2}$ el cnelcoort om de hoeden mettet cnellen	-	10.16
De 22 Feb. 1662 dese in gelden voldaan, . . Sa.	*f*	372.8

September.

Ten behouve vant Jacht tot een taeffelcletgen en schoorsteen Rabbat 3$\frac{1}{4}$ ell groen laecken a 6 *f* 17 ell franje a 5 st.	*f*	23.15
7 ell groen galon a 2 st., voort naeije mette sijde 30 st.	-	2.4
Tot 6 Ledicant Gordijnen met 4 Rabbatten 20 ell breet Doornincx gestreept 11 a 44 st.	-	44.—
94 ell frange a 5 st. 79 ell lint a 1$\frac{3}{4}$ stuyv.	-	30.8

4½ doosijn ringen a 8 st. voort maecken mette sijde 5 *f* 10 st.	*f*	7.6
De Feb. 1664 deese bij de heer tresorier Ardus voldaen onder de partgije van 4135 *f*. soo aen assignaties op Zeelant, als aen gelt . . . . Sa.	*f*	107.13

1662 Februarij.

Ten behouve vant verstellen van de beste karosse en paerdecleeden 17¼ ell carmosijn root Croonrasch a 3½ *f*	*f*	61.5
40 ell gout en silver levreypassement weegt 18¾ ons a 4 *f*	-	75.—
Een ons carmosijn roode sijde	-	1.16
Tot deckcleen voor de paerden 18 ell gout en silver franje met clinekant weegt 15 once a 5 *f*.	-	75.—
Voor 't draeijen van de franje	-	9.—
Noch aen de deckcleen en aen de paerden haer hoofden 16 quasten van gout en silver a 5¾ *f*.	-	92.—
Een doosijn dicke blauwe beslage nestelingen . . .	-	9.16
Vijff ell laecken a 5 *f* 8 st.	-	27.—
een ons ijsabelle sticksijde	-	1.9
½ ell lange goudt en silver franje mettet draeijen .	-	11.5
3¼ ell dubbelde gout en silver franje weegt 3 ons 4 cleijn a 5 *f*.	-	16.5
4 ell breedt gout en silver passement weegt 2 ons 4 cleijn a 5 *f*	-	11.5
18 ell blauw sijde franje a 15 st.	-	13.10
	f	404.10

febr. 1664 deese bij den heer tresorier Ardus voldaan onder de partgije van 4135 *f* soo aen 2 assignaties op Zeelandt als aen gelt

N°. 2.

Sijne hoocht den heere prince van Orange.

Voor 3 pagiens levreij, als wambas, brouck, mantel, Innossants en Hoosen

$29\frac{3}{4}$ ell bloncquet blauw laecken a 5 *f* 8 st. 32 ell dito croonrasch a 41 st.	*f* 226.6
517 ell gout & silver levrey passement weegt $218\frac{1}{2}$ ons a 4 *f*	- 874.00
3 ell blaeuw cermosijn a 16 sch. 3 mantellutsen a 10 st. 7 ell lutscoort a 3 st.	- 16.19
9 ell gout en silver lutscoort a 14 st. 15 dosijn dito wambascnopen a 19 st.	- 20.11
14 doosijn dito innossant cnoopen a 50 st.	- 35.00
360 ell cermosijn lint tot stricken op de cleren a 5 st. voort stricken $3\frac{1}{2}$ *f*	- 93.10
3 hoeden a 5 *f* 3 hoetbanden a 4 *f* 3 st. 3 paar hantschoenen a 15 st.	- 29.14
3 paar hoosen a 4 *f* 3 paar hoosebanden a $7\frac{1}{2}$ *f* 15 ell fijeselle lint a 3 st.	- 36.15
48 ell cermosijn lint a 5 st. tot moustricken $7\frac{1}{2}$ ell careel coort en 't creelen 36 st.	- 13.16
3 brouckcnoopen a 7 st. 3 ell swart bombasijn a 16 st. 3 draegbanden a 25 *f*	- 78.9
3 riemen met levrey passement geboort a 3 *f* 19 st. $5^3/_8$ blauw fluwel a 8 *f* 14 st.	- 58.9
3 messen, 3 priemen, 3 kammen, 3 clerborstels, 3 haarborstels	- 3.75
4 lange sijde nestelingen a 4 st., 8 ell blauw sijde lutscoort a 3 st.	- 2.00
3 paar witte sijde engelse hoosen	- 52.10
noch voor een pagie nieuw aangecomen, een hoet mettetcreelen en coort	- 5.12

een hoedtbandt, een paer hantschoenen, een paer

hoosen, een paer hoosebanden	*f*	16.8
een riem met passement en beslag, een draegbant, een paar witte sijde hoosen	-	46.8
een mes, een priem, een kam, een cleerborstel, een haerborstel	-	1.5
12 ell cermosijn lint tot moustricken en schoenlinten	-	3.00
Sa.	*f*	1614.6

Deze op de 20 Novemb. 1664 bij de tresorier Ardus voldaen onder 2 assignatiën op Zelant en een op Amsterdam en voorts aan gelt monteerende tsamen de somme van 4175 gul. 13 st.

Voor 4 lacqueijen levreij 34 ell blomquet blaeuw laecken a 5 *f* 8 st.	*f*	183.12
24 ell blaeuw Croonrasch a 41 st. 12 ell gout en silver lutscoort a 14 st.	-	57.12
22 dosijn gout en silver wambas cnoopen a 19 st. 120 dosijn dito rockcnoopen	-	134.18
504 ell dito levreij passement, weegt 212½ ons a 4 *f*	-	850.00
2 ell getwijnt saeij a 28 st. 2 mantelluts a 10 st. 4 brouckcnopen a 7 st	-	6.4
4 hoede a 5 *f* 4 hoedtbande a 4 *f* 3 st. 4 paer hantschoenen a 15 st.	-	39.12
4 paar hoosen a 4 *f* 4 paar hoosebanden a 7½ *f* 4 lange sijde nestelingen a 4 st..	-	46.16
240 ell cermosijn lint tot strick op de cleren a 5 st., voor 't stricken 3 *f*	-	63.00
4 draegbanden a 25 *f* 4 riemen met passement en beslag, 9 ell fijeselle lint a 3 st.	-	115.19
4 ell bloncquet blaeuw laecken a 5 *f* 18 st. 10 ell creelcoort mettet creelen.	-	24.—
48 ell armosijn lint a 5 st. tot moustricken en schoenlinten.	-	12.—
4 messen, 4 priemen, 4 kammen, 4 cleerborstels, 4 haerborstels	-	5.—
Sa.	*f*	1538.13

Deese op de 20 Novemb. 1664 bij deselve voldaen onder de voors. partgije van 4175 gul. 13 st.

Voor 2 helbardiers $21^5/_8$ ell bloncquet blaeuw laecken a 5 *f* 8	*f* 116.16
20 ell dito baeij a 34 st. 2 ell getwijnt saeij a 28 st.	- 36.16
10 dosijn gout en silver wambascnopen a 19 st. 9 ell dito lutscoort a 14 st.	- 18.16
278 ell dito levreij passement a 26 st. 2 brouckcnopen 2 mantellutsen	- 364.2
2 hoeden a 5 *f* 2 hoetbanden a 3 *f* 2 paer hoosen a 4 *f* 2 paer hoosebanden a 7½ *f*	- 39.—
2 paer hantschoenen a 15 st. 4 dosijn nestelingen a 2 *f* 24 ell cermosijn lint a 5 st.	- 15.10
2 quasten van gout en silver aen helbaerden a 9 *f* 6 bockevellen tot wambassen a 4 *f*.	- 42.—
4 dosijn dito mantelcnoopen a 5 *f* 2 dosijn dito op de Schoeff (?) a 22 st.	- 22.04

Verte.

N°. 3. 1661 2 Novemb.

haer hoocht Douayière d'Orange

Bij de tresorier Doenssen op 6 maenden precies gecocgt 83¼ ell carmosijn vyolet fluweel a 9½ *f* . . .	- 790.17
1662 4 Januarij.	
28 ell dito fluweel a 10½ *f*	- 294.—
	f 1084.17

Betaelt op 7e Augusti 1662.

mr. H. C. OBREEN.

Een Hollandsche graaf in de Amerik. gelederen? — In eene uit New-York aan mij gerichten brief gedateerd 14 Juni 1898, van de hand van een hollandsch schrijvend Amerikaan komt o. a. 't volgende voor:

„Nu komt een drukke tijd in Holland. Ik ben zoo oud, dat ik

Willem II en III persoonlijk zag kronen. Enkele Hollanders van de oude stam, maar niet velen, gaan over. Planten, de Consul-Generaal en familie is reeds op weg. De Ambassadeur kan wegens den oorlog niet weg. Die oorlog kost veel geld en menschen. En à quoi bon? Voor enkelen goed, voor het volk lasten en verlies. De meeste bezigheden staan stil. Natuurlijk wij zullen op het laatst winnen, bij ons ruim geld en mannen, maar tegen duren prijs. Een Hollandsche Graaf is in de gelederen"........

Op mijn nader vragen bleef de correspondent tot heden 't antwoord schuldig.

's-Gravenh. M. G. W.

Hiermede zal wel bedoeld zijn een *duitsche* graaf: von Lichtenstein, die in den strijd met de opgestane Filippijnen voor eenige maanden sneuvelde. De Duitschers (Germen) en Hollanders (Dutchmen) worden meestal door de Amerikanen verward.
RED.

Hertog v. Parma. — Uit een onuitgegeven Reisverhaal (Kon. Bibl. Z. 204) van Laur. Theod. Gronovius ontleen ik de volgende aanteekening:

„Sagen voors het arsenael (te Rome), daer twee kopere pistolen getoont wierden, waermede Duc de Parma viventi pater een paus heeft willen mede doorschieten en een vallende uit sÿn zack quam de saeck an den dagh en wiert by de kop gevat, en daer naer gecondemneert om de kop afgeslaegen te worden: een Cardinael van syn bloet rydt met de caros door de stadt en stroydt veel gelt onder 't volck, laet de klocken twee uren later slaen als behoorde en eindelick verzoekt audientie by de paus die hy verkrijgt, biddende om het leven van Duc de Parma. De pauws niets anders wetende of de iustitie was al geschiedt vergunt hem sulcks: doch hij Cardinaal met woorden niet te vreeden synde eyst een geschrift van de paus, en uit syn sack pampier krygende doet de paus dat onderteekenen, waermede hy Cardinael rydende naer Duc de Parma, reyst met hem buiten de Poort van Romen en is noyt weder binnen Romen gekomen. (April 1680)." J. B. K.

Beschrijving van de Stad en Vrijheid Osch. — „Wijlen de Heer en Meester Justus van der Houven, in leven Griffier van Maaseland, te Osch onlangs overleden, heeft met veel moeite en kosten een nauwkeurige beschrijving van deze Stad en Vrijheid ontworpen en schriftelijk in orde gebragt, met voornemen om deze ten beste dier plaats in 't licht te geven, zijnde daartoe sterk gerugsteund geworden door den toen fungeerenden Raad en Rentmeester Generaal der Domeinen.

Doch sommige leden der regeering daartegen zijnde, is dit werk blijven liggen, zonder dat ik dit stuk, niettegenstaande mijn verzoek daaromtrent reeds in 1791 gedaan, onder mijn oog heb mogen krijgen, hetgeen mij speet en nog leed doet. Dit stuk zal nog naar allen schijn berusten onder des schrijvers eenige overgebleven dochter, wonende in 's Bosch, en blijve nog voornemens mij daarna bij eerste gelegenheid te informeeren." (Aanteek. van Mr. v. Breugel).

Waar berust tegenwoordig dit manuscript?

CH. C. V. VERREYT.

Verboden Kerkbezoek. — Item, want de wouckeraers haudende tafele van leenijnghe, duer onse permissie, hemlien daghelics vervoorderen te verkeeren ende converseren met onsen ondersaten, hem haudende ender ter kercken gaende als lieden van eeren tot groote schandalisatie van goede lieden, zonderlijnghe aenghesien dat de voorseyde wouckerers haudende tafel van leenijnghe zijn openbaerlicken ende naer rechte gheexcommuniceert, zo verbieden wy allen wouckerers houdende tafel van leenijnghe, onder wat privilegie dat zy, mitsgaders de ghene die part, deel, gheselschap oft administratie inde voorseyde tafel van leenijnghe hebben, van niet te frequenteren de kercken, duerende den goddelicken dienst, op de peyne te verliesen 't effect van haere voorseyde privilegie, ende te vallen in de peynen na rechte ghestelt teghens openbaere wouckerers.

(Ordonnantie van 30 Jan. 1545. Placcaten van Vlaanderen I. 782.)

MR. C. BAKE.

Op reis naar het H. Land (XLVIII, 720). — Over de bedevaarten in het algemeen, over de Nederlandsche en die naar Jerusalem in het bijzonder schreef de Rijks Archivaris C. J. Gonnet een uitvoerige studie in de Bijdragen voor de geschiedenis van het Bisdom Haarlem van 1884, en wel naar aanleiding van een relaas eener bedevaart in 1525 ondernomen.

Het reisverhaal van Albrecht van Saksen in 1476 vindt daarin een zeer goede toelichting. DE ST.

Penningkundig Repertorium (XXXVIII, 92). — De wapens op penning n° 2875 zijn de kwartieren van Johan Frederik van den Ede en van zijne vrouw Maria van der Does. Klaarblijkelijk moet voor Brede gelezen worden Reede. De vier kwartieren van den man zijn dan van den Eden, Keib, Brunex en Welser; van de vrouw van der Does, Reede, Zuylen van de Haar en Diest.

Arnhem. J. D. WAGNER.

Kalkdoos. — Francina Clara Francen (van Colombo) legateerde 7 Aug. 1703 aan het zoontje harer oudste zuster, Reynier Jacobszoon de Vos, present te Cust Coromendel, een gouden kalkdoos met deszelfs ketting." Waarvoor diende zulk een kalkdoos?

JAC. A.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Van Swieten (XLVIII, 162, 408 en 570). — *Zoelen* op bl. 408 is volstrekt geene „vergissing". — Ik geef dadelijk toe dat verscheiden en zelfs *oude* schrijvers onverschillig „*Zoelen*" voor *Sulen* of Zuylen in Utrecht geschreven hebben. Slichtenhorst bijv. doet het dikwijls en men zou daaruit besluiten dat de naam vroeger zeer willekeurig gebruikt is. In Hoogstraten's woordenboek staat dan ook: „*Zuylen*, *Zoelen* of *Zulen*" bij de korte en onvolledige vermelding van die oudtijds vrije en hooge Heerlijkheid in Utrecht, in 866 reeds als: *Zuelna* [1]) gemeld en waaraan het overoud geslacht van Sulen, Suylen of Zuylen dan den naam gegeven of ontleend heeft, — eene kwestie waarin ik mij thans niet zal verdiepen, ofschoon de gelijkheid van wapenfiguren (die niet van gisteren is) bij de geslachten van Suylen en Colonna wel degelijk aan een „Suyl" (columna) doet denken, en het geslacht „Colonna" toch niet den naam van een watertje de Sule of Suila (?) in Utrecht kan ontvangen hebben.

Dan, dit Sulen of Zuylen nu, kan volstrekt niet in de plaats gesteld worden van het door mij op blz. 408 gemelde *Zoelen*, en het gaat niet aan dat aldaar geheel willekeurig en zonder eenige geldenden reden in de plaats te *willen* stellen, zooals blz. 571 geschiedt, zonder dat men eerst heeft nagegaan of zich vergewist of het geslacht van Swieten wel ooit eenig recht daarop gehad

---

1) v. H. en v. R., Utr. Bisdom zegt dat het in de brieven der kerkgiften, (in 838 volgens Hoogstraten) *Thule* genoemd wordt. Dit bewijst dat de „*Th*" oudtijds hier te lande in sommige gevallen even zoo uitgesproken werd als nog in Engeland geschiedt. De naam van het overoud geslacht „van Rossem", oudtijds ook „van *Rothem*" geschreven kan daar eveneens als een bewijs voor gelden, — wat zeker nog met meer voorbeelden kan aangevuld worden en de stamverwantschap tusschen de oude bewoners van Engeland en van deze landen kan aantoonen.

heeft of zelfs maar eenige aanspraak heeft *kunnen* maken, wat in de verste verte, nooit of te nimmer het geval geweest is! Arend van Swieten kon dus onmogelijk dat Suylen in Utrecht in zijne huwelijksvoorwaarden ter sprake brengen; in de jaren 1457 en 1467 toen die huw. voorw. gesteld werden, behoorde de Heerl. Suylen in Utrecht reeds langer dan vijftig jaren, bij erfrecht en opvolging, aan het hoogadelijk geslacht van Borselen, daaraan gekomen bij onstentenis van mansoir in den oudsten tak der Zuylen's, sedert eenige eeuwen Heeren van Suylen, — en daarin gebracht door het huwelijk van Aleonora van Sulen met H^r^ Frank van Borselen van Vere, die 1382 tot 86 rentmeester bewesten Schelde was.

Dit huwelijk moet echter later voltrokken zijn dan 1302, zooals, zeker verkeerdelijk, bij Smallegange vermeld staat en door anderen hem nageschreven is, — wat tot eene zonderlinge opmerking aanleiding geeft aan van Lennep in zijn „Merkw. Kasteelen in Ned.", ook was Aleonora van Sulen H^r^ Dirks d^r^ niet rechtstreeks eene *erfdochter*, zooals dàar en elders geschreven staat, want zij had nog twee zusters en een broêr, en deze laatste leefde minstens nog in 1380 en is dan zonder wettige nakomelingen overleden, zoodat zijne *drie* zusters van *hem* de aanzienlijke bezittingen van Suylen geërfd hebben; waarbij dan Suylen, Westbroek etc. aan Aleonora gekomen, en *Anholt* en *Baar* vervallen zijn aan de twee andere zusters (respectievelijk gehuwd met den Heer van Gemen en met den graaf van Meurs, uit welke geslachten deze bezittingen later weder gekomen zijn aan de Bronckhorsten en de Egmonds.)

Frank van Borselen, die òf van zijn vader òf van zijn broêr *Floris* St Maartensdijk geërfd heeft, schijnt vóór of in 1394 overleden te zijn, want in dat jaar 1394 maakten zijn *twee* zoons, boedelscheiding van de goederen hunner ouders; hunne moeder Aleonora van Sulen leefde toen echter nog, zij maakte in 1398 haar testament en wordt in het Necrologium van het klooster Bloemendaal [1]) bij Utrecht „Baronissa," (dat is dus „Vrijvrouwe")

1) Dit klooster, dat zij dus ook begiftigd heeft, was omstreeks dezen tijd gesticht door haar bloedverwanten, de Heeren van Abcoude en Gasebeek. Hetzij dat Abcoude

van Sulen genoemd. Zij schijnt 1402 nog geleefd te hebben en heeft haar kleinkinderen: Frank en Aleonora van Borselen dus nog gekend (de ouders van dezen: Floris van Borselen en Ode van Butershem of Bergen, waren 1393 gehuwd).

Die kleinzoon Frank is de in de geschiedenis genoeg vermaarde: Frank van Borselen, ridder van 't gulden-vlies, graaf van Oosterwoud, Hr van St Maartensdijk, *Sulen*, Hoogstraten etc. etc. (ook van: *Borselen* sedert 1434), gewezen Ruwaard van Arkel, stadhouder van Holland en Zeeland, houtvester van Holland, etc. en sedert 1436 weduwnaar van de ongelukkige vorstin vrouw Jacob van Beijeren, gewezen gravin van Holland etc. Hij overleed in 1470. In de bovengemelde jaren dat Arend van Swieten zijn huwelijksvoorwaarden stelde, was dus deze vermaarde Heer Frank van Borselen Heer van Suylen; en hij was het reeds lang bij erfrecht en opvolging, niet pas sedert het jaar 1446, zoo als men bl. 571 schijnt te meenen en zoo als ook maar leukweg in de Merkw. Kast v. Nederl. geschreven staat, misleid door een leenbrief van den abt van Oostbroek van dat jaar, waarin de Hr van Lennep aanleiding gevonden heeft tot een aanloop voor zijne beschrijving van Zuylen, die tot minder juiste sluitredenen leidt.

Het is zeker dat die leenbrief van 1446 bevreemding moet wekken en onnoodig schijnt op een tijdstip dat Hr Frank reeds lang Heer van Suylen was. Men moet dus gaan veronderstellen dat er eene bijkomende oorzaak of reden geweest is, waarom òf de abt, òf Heer Frank, of beiden dien brief toen toch noodig geacht hebben. Men mag trachten uit te vorschen wat daartoe aanleiding gegeven heeft, en niets zekers of bestemds daarvoor ontdekkende, kan men zelfs in dat geval juiste of minder juiste gissingen daarnaar wagen, of eenvoudig bekennen dat men het niet

---

tot de bezittingen van Sulen behoord heeft of door huwelijk daaraan gekomen is, zooveel is zeker dat Hr Sweder, Hr Giselbrecht van *Sulen's zoon*, 1260 tot 83 als Heer van Abcoude vermeld wordt. Zijn broeder was Jan van Sulen 1283 als Kanonnik van St. Jan vermeld; en van dezen Hr Sweder van Sulen Hr v. Abcoude stammen de latere Heeren van Abcoude, Gaasbeek en Wijk bij Duurstede af.

begrijpt, — maar, men *kan* en *mag* daarbij niet geheel voorbijzien, en dus als het ware wegcijferen, dat diezelfde H[r] Frank reeds gedurende ruim een twintigtal jaren vóór dat tijdstip steeds als Heer van Suylen bekend geweest is, en zóó ook in authentieke stukken vermeld staat, en, vóór hem, eerst zijn oom en daarna zijn vader, en vóór dezen, zijn grootvader dan als echtgenoot van de geboren „Baronesse" van Sulen!

Het zou mij te ver afleiden hier de waarsch. oorzaak aantegeven waarom die brief in 1446 uitgegeven is en noodig zal geacht zijn, een oorzaak, die tevens nog een zeer duidelijk bewijs medebrengt, hoe de Heerl. Suylen vóór dat tijdstip werkelijk eene bezitting van H[r] Frank was; en het is wel jammer dat de Heer van Lennep bij zijne beschrijving van Zuylen die waarschijnlijke oorzaak niet gekend heeft, waarmede hij zijne onderhoudende en uitvoerige beschrijving van het huwelijk van H[r] Frank meer in dadelijk verband met Zuylen zelf had kunnen brengen. Ik hoop er hierna op terug te komen en tevens eene meer volledige en naauwkeuriger beschrijving te geven van de erfopvolging in Suylen, dan bij v. d. A. gevonden wordt en die in de gen. Merkw. Kast. niet verbeterd, nauwkeuriger gesteld of aangevuld is geworden.

Maar hetgeen ik hier alleen aan te toonen had, is, dunkt me, nu voldoende uit bovenstaande bewezen, nam. dat de van Swieten's nooit ofte nimmer eenig recht, of ook maar schijn van recht op Suylen hebben gehad of kunnen gehad hebben.

Mij rest alleen nog het optreden te bespreken van den jeugdigen Dirk van Swieten van Leijenburg in het jaar 1475 voor de toenmalige vrouwe van Suylen, wat op bl. 572 ook als een soort van bewijs schijnt aangevoerd te worden voor de betrekking der van Swietens op Suylen!?

H[r] Frank van Borselen overleed, als reeds gezegd is, in 1470, zonder wettige geboorte natelaten. Hij bedacht zeer rijkelijk zijn bastaardzoon, die den tak van Borselen van Cortgene heeft voortgezet; doch zijn eenige erfgename was dan zijne, toen ook reeds bejaarde zuster Aleonora, echtgenoote van den ridder Gijsbrecht Heer van Nijenrode, zonder kinderen. Zij had echter uit

haar eerste huwelijk met Jan van Buren, Hr van Ewijck, eene eenige dochter gehad, die evenwel in 1470 reeds 19 jaren dood was, na tien jaar gehuwd geweest te zijn met den Heer van Cuylenburg, waarbij zij kinderen had achtergelaten, waarvan de oudste zoon Jasper, later Heer van Culenburg, de kleinzoon dus van Aleonora, van Hr Frank van Borselen reeds bij diens leven, om dadelijk na diens dood te aanvaarden, de heerlijkheid Borselen ten geschenke gekregen had. Deze heerl. werd dus niet door de bejaarde grootmoeder van Jasper v. Culenborg beërfd, maar de overige bezittingen van Hr Frank, als o. a.: Langeveld, de Lucht, Hoogstraten etc. en ook *Suylen*, vielen dus ten deel aan de toenmalige vrouwe van Nyenrode: Aleonora van Borselen, *Floris* dochter (niet *Frank's* dochter zooals verkeerd staat bl. 572). Zij stelde bij de ontwarring en aanvaarding der nalatenschap van haren broeder twee procureurs voor haar aan, om hare belangen daarbij voortestaan en te behartigen; een dier procureurs was Hugo van Swieten, die in 1477 lid van den Hoogen Raad van Holland geworden is; hij was een kleinzoon van den vermaarden Boudewijn van Swieten, tresorier van Holland en Rentmeester-generaal van Holland en Zeeland, die in 1454, 88 jaar oud, overleden was en een aangehuwde oom geweest was van Aleonora's echtgenoot, den Heer van Nyenrode. Hugo's vader (in 1456 overleden) was dus een volle neef van dien Hr van Nyenrode geweest, even als de vader van bovengen. Arend van Swieten. — Hugo en Arend waren volle neven, — Aleonora had dus waarschijnlijk dien Hugo tot haar procureur gekozen, eerstens om zijne bekwaamheden in zaken, (volgens van Leeuwen was hij rentmeester van Rijnsburg) maar anderszins als lid van de familie van haar toenmaligen echtgenoot, met wien zij zeker langer vereenigd is geweest dan met haar eersten. De Hr van Nyenrode, als haar echtgenoot en „natuurlijke voogd", was het echter, die bij de aanvaarding Zuylen voor haar verhief en hij heeft daarna ook dien titel van „Hr v. Zuylen" bij de zijnen gedragen tot aan zijn dood in 1476.

Waarom nu die echtgenoot en daarmede „natuurlijke" voogd niet voor haar optrad in het jaar 1475, toen Aleonora, bij eene

officiëele overdracht van sommige harer goederen, als elke onmondige, en elke vrouw, weder mannelijke hulp noodig had, — kan ik moeielijk verklaren, — misschien was hij reeds ziek of anderszins verhinderd (hij overleed het volgend jaar) en het doet ook weinig ter zake. Zij koos daartoe dan weder een naast lid van haars mans familie, om als „gekozen" voogd voor haar optetreden; en dat was de jeugdige Dirk van Swieten van Leyenburg, wiens grootvader ook een volle neef, en wiens moeder nog bovendien eene volle nicht van den Heer van Nyenrode geweest was.

Maar, waar het nu vooral op aankomt, uit dat optreden in 1475 van Dirk v. Swieten voor zijne oudnicht, of beter echtgenoote van zijn oudneef, is niet ook maar het geringste bewijs te trekken van eenige betrekking van hem op *Suylen!* Die overdracht betrof goederen van Aleonora in Zeeland, dus afkomstig van de van Borselen's, en waarschijnlijk alreede tot haar eigen erfgoed behoord hebbende vóór dat zij nog van haar broêr geëerfd had en waarvan ook haar man de lijftocht bleef behouden, die zij hem vroeger daarvan geschonken had. Zij schonk dat goed in Zeeland aan haars mans broeder: Jan v. Nyenrode, die dat jaar in tweede huwelijk getreden was met hare nicht Janna van Montfoort. Die goederen keerden 1477 weder aan haar terug, toen Jan van Nyenrode overleden was, zonder kinderen in dat tweede huwelijk verwekt te hebben. Aleonora was toen reeds weduwe en overleed zeer oud in het jaar 1485, verzwakt naar lichaam, en ook naar geest, vermoed ik, volgens eene handeling, die weder in betrekking tot Suylen staat en die ik hierachter dan ook nader zal behandelen.

Doch men zal nu wel moeten erkennen, dat dit toevallig optreden van Dirk van Swieten, in het jaar 1475, voor de vrouwe van Suylen, in niet het minste verband kan staan, of ook maar de geringste gevolgtrekking oplevert voor rechten, die de van Swieten's op die heerlijkheid in Utrecht zouden gehad hebben! Evenmin als het rechtskundig optreden van Hugo v. Swieten in 1470, bij opdracht van de bejaarde erfgename van Suylen, ooit eenig bewijs van „rechten" van hemzelf of van zijne familie op die heer-

lijkheid zou kunnen opleveren, waarom ik dan ook nog dat misschien weinig bekende optreden van een van Swieten, in zake Suylen, hier medegedeeld heb.

Arend van Swieten van Leijenberch heeft dus *on*mogelijk in zijne huwelijksvoorwaarden over de heerl. Sulen in Utrecht kunnen beschikken, — en men had dit moeten bedenken of onderzoeken eer men dat als eene „mogelijkheid" durfde neerschrijven, — hij had niet de minste rechten op dat Sulen, maar wel op Solen [1]) in Gelderland, dat hem volgens erfrecht had moeten toekomen;

---

1) Ik schrijf hier met opzet „Sulen" en „Solen", want zóo zullen oorspronkelijk de namen dier plaatsen geweest en uitgesproken zijn, ook nog lang nadat men in de spelling goedgevonden had de klinkers te verlengen. Oudtijds gebruikte men tot die verlenging onverschillig de e of de i, („onverschillig" zeg ik, omdat men het onderscheidelijk tegenkomt, doch de taalgeleerden dier dagen, die dat onderscheid maakten, zullen daarvoor ieder resp. hunne redenen gehad hebben. Wij hebben die wijze van verlenging nog behouden bij den klinker *i*, doch bij de andere klinkers verworpen). Maar zoo bleef dan Sulen: „Suulen", al schreef men ook: Suelen of Suilen, evenals Solen: „Soolen" bleef, al schreef men ook: Soelen of Soilen (voor den klank, dien wij thans aan de *oe* geven schreef men oudtijds ou). Men heeft dus beide namen precies hetzelfde geschreven, zoolang men geen onderscheid maakte of zag, of niet wist dat dat bestond tusschen *Sulen* en *Solen*. Het verschil is ook maar gering en bij de langzamerhand veranderde uitspraak dier verdubbelde klinkers is tusschen Suilen en Soilen al heel weinig verschil, — in het plat amsterdamsch bijv. sprak men vroeger even zeer van een „slois" als van een „sluis" en bedoelde hetzelfde.

Men heeft echter aan het werkelijk verschil tusschen „Solen" en „Sulen" blijven vasthouden en zoo is dan Solen thans (met den veranderden klank aan de oe gegeven waarvoor men vroeger ou schreef) „Soelen" geworden, terwijl men de *gewilde* uitspraak in Sulen: Suilen, door een dubbele i uitgedrukt heeft en zoo is het „Suijlen" geworden.

Het onverschillig en afwisselend gebruik der s of z als aanvangletters dier namen is een gevolg der onzekere scherpere of zachtere uitspraak, waarvoor de Engelschen nog de th gebruiken en die hier vroeger ook gebruikt schijnt te zijn. De naam van Rothem (Rossem) heeft men ook wel van „Rochem" soms geschreven en dus aan de *ch* den klank gegeven zooals de Franschen dat nog doen; — die laatste zonderlinge spelling is echter een bewijs te meer voor de uitspraak dier *th*

Zoo is de th als uitgang van den Utrechtschen geslachtsnaam „Booth" een bewijs voor de hooge oudheid van dien naam, deze is Bootsz, dat is Boots- of Boto's *zoon*, al heeft men misschien later dien naam alleen als Booth uitgesproken; — doch dit slechts in het voorbijgaan.

en het is dan ook dit Solen of Zoelen, dat hij noemt in het jaar 1457, in zijne huwelijksvoorwaarden van 16 Nov. met Otte Splinters dochter van Nijenrode. Hier bestaat niet de minste vergissing, wat, zooals ik overigens gaarne toegeef, dikwijls genoeg in *namen* bij afschriften van oude geschriften plaats gevonden heeft. Het is evenwel waar dat het leenregister van dat Solen of Zoelen, volgens de belangrijke mededeeling daarvan op bl. 570, aanleiding geeft tot bevreemding en stof oplevert tot nasporingen of vragen. Ofschoon het dan nog evenzeer verwondering wekt dat men, met dat register voor oogen, welks eerste gedeelte zoo duidelijk spreekt voor de rechten van Arend van Swieten op datzelfde Soelen, toch absoluut en ongemotiveerd aan een ander heeft willen denken dan aan dit genoemde Soelen, hetwelk Otto van Arkel bij zijn leven reeds uitdrukkelijk niet alleen aan H^r^ Arend van Leyenburgh's vrouw, maar ook aan haar kinderen en rechte erfgenamen vermaakte, als hij, Otto, zonder wettige kinderen kwam te overlijden. De eenige en latere erfdochter van den ridder Arend van Leijenborgh was de moeder van Arend van Swieten, en deze beërfde met den naam „Arend," van zijnen moederlijken grootvader ook diens heerlijkheid „Leyenborgh." Hij moest dus ook, volgens de bepaling van zijnen oudoom: Otto van Arkel, de heerl. Soelen in Gelderland van zijn grootmoeder geërfd hebben, indien niet, — volgens het verder deel van het register, dat, zoo zonder eenige verklaring, bevreemding wekt, — de jeugdige Arnold van Egmond, Hertog van Gelderland, die heerlijkheid aan de verdere erfopvolging daarin, onttrokken had door ze voor een zekeren som gelds te verzetten aan een geheel ander geslacht, waarin ze dan ook sedert gebleven is.

Men zou dus tot het besluit komen dat Arend van Swieten in het jaar 1457 beschikte over iets, dat hij feitelijk niet bezat en in handen van anderen zich bevond. Maar hij doet dit tien jaar later nog eens, in het jaar 1467, in zijne huwelijksvoorwaarde met Maria van Cats; hij noemt het dan het *eerst* en wel — wat nu allen twijfel zal wegnemen, welk Soelen bedoeld wordt, — met de volgende woorden: „in den eersten die Hofstede van Soelen

„mette Heerlykheyt en goederen, soo die gelegen syn in die Lande „van Geldre met alle heure toebehooren soo men die te leene hout „van den Hertogen van Geldre by den ouden waart, daar mede „soo ick Heer Arend van Sweeten van den Bastaarden van Leyen- „borch die gekocht hebben, etc." daarop volgt de bepaling dat deze goederen aan de kinderen uit *dat* huwelijk zouden moeten komen, indien hij die krijgen zou, waarop hij nog zegt: „en dat sal ick laten confirmeren by den Leen-Heere als dat „behoort." (Zie van Leeuwen bl. 911).

Al moet men nu uit deze woorden besluiten dat H^r^ Arend van Leyenborgh zelf reeds Zoelen aan de wettige erfopvolging ont- trokken had door het, in strijd met de bepaling van Otto van Arkel, aan zijne bastaards te schenken, Arend van Leyenborgh heeft nog een zoon *Jan* van Leyenborch gehad, die waarschijnlijk vóór zijne zuster erfgenaam geweest is, en deze Jan kan wel bastaards nagelaten hebben, waardoor H^r^ Arend van Swieten, naar het schijnt, heeft moeten terug *koopen* wat hem rechtens had moeten toevallen. — Zijne woorden zijn overigens te stellig dan dat men daarbij nog zou kunnen blijven vasthouden aan de gedachte, dat hij over iets beschikte; dat hij eigenlijk niet bezat! En dat doet hij ook niet, want in het jaar 1473 was zijn zoon „Dirk van Swieten" nog beleend „met die Hofstede te Zoelen met het dagelixe gerichte, etc.," (dus met de „Heerlijkheid"), zooals vermeld wordt in een register der leenen van Gelderland, op last van Karel den Stouten opgesteld, nadat deze Gelderland veroverd had (Zie dit register medegedeeld in het Alg. Ned. Fam.- blad, II).

De overschrijver van dat register heeft, als gewoonlijk, nu eens „Suelen" en dan weder „Soelen" geschreven, en men bemerkt er uit dat die heerl. van Soelen en Avezaat, nadat zij uit het bezit der Arkels van Soelens geraakt was, al vrij wat verbrokkeld is ge- worden, in verschillende deelen uitgegeven aan onderscheidene per- sonen, en althans in twee heerlijkheden verdeeld. Want ook H^r^ Jan van Rossem staat er in vermeld als beleend: „met dat Huis en Heerl. Zoelen, „met de kerckgiften ende altaren, en de costerye,

„dat dagelixsche gerichte, de mannen met de Thienden etc." De hoofdbeleening schijnt dus sedert 1424 het deel der van Rossem's geworden te zijn; en de „Hofstede" was dus iets anders dan het „Huis."

Dit laatste is waarschijnlijk gebouwd geworden op de plaats waar vroeger het sterke en verwoeste kasteel gestaan had.

De geschiedenis van Zoelen is misschien even belangrijk als die van Zuylen en de onderzoekingen daarnaar werpen licht op de geschiedenis in het algemeen, waartoe al die bizondere onderzoekingen toch moeten leiden, willen ze nut hebben. Ik heb mij, tot op dit oogenblik, niet bizonder met Zoelen beziggehouden, maar wat ik er nu van weet, wil ik hier mededeelen; door andere nasporingen kan dan wellicht worden aangevuld en zeker gemaakt, dat waarvan ik slechts bij gissing de waarschijnlijkheid heb kunnen voorstellen. 1)

Amsterdam. JOH. HENDR. VN.

---

1) Reeds was ik begonnen de geschiedenis van Zoelen als onmiddelijke voortzetting dezer woorden te laten volgen, doch deze is onvoltooid gebleven, waarom ik voorloopig bij bovenstaande afbreek, opdat eene, op mijn vorig artikel van Swieten ontvangen, onverdiende en onjuiste berisping, — eenigszins op toon van gezag uitgesproken en schijnbaar met bewijzen gestaafd, — niet langer onbeandwoord blijve. Ik zal dus de geschiedenis . van Solen gelijk met die van Sulen later laten volgen, waarvan de eerste ook zeer belangrijk is voor de geslachtlijst der van Arkel's, waarin zoowel bij Goudhoeven en van Leeuwen alsook bij Kemp en bij de naschrijvers van dezen groote onjuistheden en gebreken zijn. JOH. HENDR. VN.

Mag ik deze gelegenheid te baat nemen om een paar hinderlijke drukfouten te verbeteren in mijn vorig artikel „Dirk van Swieten".

Bl. 408, regel 12 v. b. staat: te *Heerlen*, lees: te *Haarlem*.
» » 20 v. b. staat: de *hofstede* van Loendersloot en Zoelen, lees: de hofsted*en* van enz.
» 409, » 20 v. b. staat: *W.* van Leijenburg, lees: *Hr* (Heer) van Leijenburg.
» 411, » 17 v. b. staat: *om* vergeving enz. lees: *van* vergeving enz.
» 412, » 11 v. b. staat: Oudheden enz. *en* Rhijnland, enz. lees: Oudheden enz. *van* Rhijnland enz.

EEN OUD GRAFREGISTER DER S.-MARIA-, O. L. VROUWE- OF GROOTE KERK TE HARDERWIJK.

NAAR EEN HS. UIT HET BEGIN DER 17e EEUW.

MEDEGEDEELD DOOR

H. PORTHEINE JR.

Bij het doorzoeken van het Oud-archief dezer kerk, welke van hoogen ouderdom is en in 1415 zeer belangrijk werd vergroot, vond ik op enkele saamgebonden velletjes papier een grafregister, dat, naar mijne meening, ongeveer dagteekent uit het begin der 17e eeuw, al is het niet zoo oud als het nog aanwezig begrafenisboek.

Dit laatste werd in het eerste begin van die eeuw door *Otto Schrassert* aangelegd en bleef tot het begin dezer eeuw in het gebruik. In het register werden evenwel die veranderingen niet aangebracht, welke tengevolge van het overgaan van graven, enz. gedurende die twee eeuwen in het begrafenisboek plaats hadden. Van deze kerk zal in dit jaar, van mijne hand, in „*Gelre's Bijdragen en Mededeelingen*" eene beschrijving met teekeningen het licht zien — het stuk is reeds ter perse — waarin, in een der hoofdstukken, de grafzerken met hunne opschriften, wapens en grafnommers worden beschreven. Bij vele van deze is vermeld ten wiens name die nommers oorspronkelijk en later te boek stonden.

In dat hoofdstuk wordt ter loops van dit grafregister mededeeling gedaan. Het wil mij evenwel nuttig voorkomen, dat ook dit door worm- en waterschade reeds veel geleden hebbend boekje, waarin nog vele namen voorkomen, die in mijne beschrijving niet worden vermeld, aan de vergetelheid worde ontrukt. Vele zerken toch zijn nog onder de vaste banken aanwezig. Bij het opsporen van geslachten zal dit grafregister bovendien van nut kunnen zijn. Volgens *George Braun* in zijn Civitates orbis terrarum (1572—1618) en volgens *Mr Ernest Brinck* in zijne Beschrijving van Harderwijk bij *J. Blaeu* (1648), woonden te Harderwijk steeds vele *aanzienlijke*

geslachten, die zij bij namen noemen. Daartoe kan het geschrift van den Heer *D. C. J. v. Doorninck* „Het St. Joris Gilde te Harderwijk", voorkomende in den eersten jaargang van „*de Wapenheraut*" tevens strekken. Ook daarin zal men vele namen vinden van geslachten, die in dit grafregister worden vermeld.

„*Register van de groeven.*"

A.

Abraham Noijen, 682.
Adriaen Janss, 26, 717.
Aelt Janss., 219, 238, 432, 433.
Aelt Janss. kinderen, 87, 251.
Aeltjen Janss., 711.
Aeltjen Albertss. erfg., 629, 117, 119, 120.
Aaltjen Everdtss., 690.
Aeltjen Gerritss. van Coot, 570, 582.
Aeltjen Gerritss., wed. van Hartger Gerritss. 19.
Aerdt Henrickss. Keijser, 3.... 15.
Aerdt van de Wal, 46.
Aerdt Gerritss. wed., 293, 836.
Aerdt Mils erfg., 50, 51.
Aerdt Jacobss. erfg., 98, 150, 185.
Aerdt Roelofs, 571, 592.
Aerdt Dirrickss. Rouws wed., 136, 509.
Aerdt Aerdtss., 630.
Aerdt van Souten, 642^1, 642^2.
B. [a]) Aerdt Wolffs wed., 104, 236^1, 236^2.
Albert Janss en Gerritjen van Cranenborg, 59.
Albert Lubbertss., 88, 803^1.
Alberdt Aerdtss Sas, 350.
B. Albert Voeth, 331^2, 332, 333, 334, 366, 381^1, 381^2, 382, 383, 431, 466, 467, 484, 504, 794.

---

a) De curs. B. vóór een naam zal denkelijk moeten beteekenen: Burgerm.; J. = Joffrou; D. = Dominus. RED.

Albert Cornelis Epen wed., 378, 385.
Albert van den Ham, 356.
B. Alfert Brincks erfg., 91^1, 91^2, 102, 131 *a*), 135, 262, 309.
Alijdit Brinck, capiteijn, 131.
Andries Jacobss. 178, 769^1, 769^2.
Andries Gerritss, 245.
Anna van Lier Luit erfg., 149, 438.
Anna Reijer Wulfss dochter, 455.
Anthonius Thysius, 772.
Antoni Edick (Edinck volgens het Begrafenisboek), 491, 672, 738.
Anthonis van Wenckum, 776.
Anthonis Bouwaerts wed., 548^1, 548^2, 592 *a*).
Dr. Arendt Penninck, 695.
Arendt Cleynpenninck, 569.
Arler. vid. Catharina, Gerrit en Jan.
Arendt van Amstel. vid. Gerrit.

B.

Balthus Jacobss Haversack, 693.
Barbara Lamberts. erfg., *a*) 137.
I. Bartha van Middachten, 436, 526^1, 526^2, 811, 816^1.
D. Bartholomeus Bachovius, 787.
Beerdt Wouterss. *a*) 157.
Beerdt Jacobss. weduwe, 684.
Berendt Jacobss., 393.
Berendt Dirrickss Vischers erf. 390.
Berendt van Harderwijck, 289, 304, 423, 425, 465.
Berent Henrickss. 635, 840.
Berendt Spalthof, 539.
Bijtjen Marrissen Pannecoecks erfg., 513, 437.
Brandt Gossenss wed., 568, 587, 649 *a*), 667^2, 668, 674.
B. Brinck van Vanevelts wed., 299, 505, 506.

---

a) In het Register doorgehaald.

Broeckhuysen, 519, 520, 777^{2}, 818.
Benger. vid. Henrick.
Bouwaert. vid. Anthonis.
Brienen. vid. Jacob en Henrick.

C.

Carel Geurtss., 839.
Casijn Reijerss. weduwe, 624.
I. Caspar van Linden, 815.
I. Catharina van Arler erfg., 364.
Charles Hoornaert, 173.
Christiaen Coenraedts erfg., 781.
Claes Casijnss., 689.
Claes Janss. Schoenmaker, 618, 761^{1}, 761^{2}, 761^{3}, 761^{4}.
Claes Timanss. wed., 565, 566, 567, 560.
Claes Killen, 302.
Claes van Wieringen, 352.
Clemens Scharphuysen, 407.
Coenraedt van de Wal, 175, 199, 652.
B. Coenraedt van Dedem, 274, 282, 817^{1}.
D. Constantinus Lempereur, 834, 835.
Coot Casijnss. 593, 661^{1}, 661^{2}.
Cornelis Epen en Gerrit Maechs wed., 655.
Cornelis Jacobss. Kil, 420.
Cornelis of Kil Janss Schipper, 4^{1}.
Cornelis Wulven, 318, 683.
Cornelis Gerritss. Boots wed., 66.
Cornelis van Voorthuysens erf., 320.
Cornelis Claess., 118, 692.
Cornelis Aeltss Hegeman, 294.
Cornelis Albertss. Epen, 139.
Cornelis van de Veen, 345, 641.
Cornelis Vosch Cuijper, 47, 725.
Cornelis Preuijt, 234.
Cornelis Gosenss, 637.

Cornelis Nuck, 616[2].
Colonel Brienen, 411.
Coolwagen. vid. Marten.
Clooster. vid. Judith.

D.

Dirrick Andriess. Vriese, 560.
Dirrick Everdtss Penninck, 688.
Dirrick Everdtss Boldewijns erfg., 254.
Dirrick Franss, 237, 497.
Dirrick Gosenss. glasemaker, 399[1].
Dirrick Harbertss. Willemss., 28, 43[1], 43[2], 74, 75, 190, 191, 224, 348, 445, 255, 256, 42, 76.
Dirrick Henrickss Swaluwe, 225.
Dirrick Janss. ter Beeck, 720, 759, 767.
Dirrick Leydecker, 307, 429, 802.
Dirrick Verheul, 384.
Dirrick Vosch erfg., 549[1], 549[2], 557, 718.
Dirrick Vosch, 330[1], 330[2].
Dirrick Willemss. Wesevaer, 29[1].
Dirck Willemss. Schoenmaker, 619.
Dirck Wouterss, 398.
Dries Vriese van Nunspeet, 553, 620, 627.
Dedem. vid. Coenraet en Jan.
Dompseler. vid. Gerrit en Lambert.

E.

Elsjen Dirricks van Boecholt 58.
Eybert Janss. van den Ham, 161, 602.
Eybertjen Theuws, 27, 123.
Elbert Willemss., 531, 532[1], 532[2].
Ellardus van Mehn 485, 812[1].
Emondt Nacken, 446 [a], 306, 446.
Ernst Willemss. van de Wál, 71.

a) In het Register doorgehaald.

Ernst van Henneclers erfg., 443.
J. van Erp, 788.
Eva Harbertss., 164^1, 164^2, 212^1, 212^2, 257.
Everdt Janss. van Hulshorst, 108^1, 108^2.
Everdt Gosenss. *a*) 666^2, Willem Everdtss. (bijgevoegd).
Essen. vid. Lucas en Henrick.

F.

Franck Sassen kinderen, 163, 213.

G.

Geurt Swem, 778, 253.
Geurt Janss., 686, 687.
Geurt Theuniss. wed., 156.
Geurt Haxter, 837^1, 837^2, 838.
Geurt Dirrickss., 92, 93.
Geurt Bol, 248, 271, 272, 273.
Geurt van Gortels erfg., 99, 358, 677^1.
Geurt Pannecoeck tot Apeldoren, 763.
Geert Aerdtss., 633.
J. Geertruydt Witten, 752.
Geertruydt Willemss. Coeck, cū suis 195.
Geert Wouterss., 157.
Geyse Franss., 258.
Gedeon de Haes, 23.
Gerrit Andriess., 756^2.
Gerrit Aerdtss Jochemss., 666^1, 673, 677^2.
Gerrit van Arler, 368, 369, 370, 371.
Gerrit van Amstels erfg., 279, 441, 442.
Gerrit Bosch, 153, 739^1 *a*) 739^2.
Gerrit Besselss., erfg., 699.
Gerrit van Coot Janss., 132, 308^1, 308^2, 321, 325, 487, 488, 651.
Gerrit Coenraedtss backer 3.

a) In het Register doorgehaald.

Gerrit van Coot Geurtss., 790.
Gerrit van Cassenburg, 826, 827, 848^1.
Gerrit van Cranenburg cũ suis, 314, 464^1, 464^2.
Gerrit van Dompseler, 297.
Gerrit Everdtss Tripmakers wed., 615.
Gerrit Eibertss., 47.
Gerrit Everdtss., voerman, 96.
Gerrit Everdtss., en Jan Everdtss 662^2.
Gerrit Everdtss cleermaker, 719.
Gerrit Feyt, 680, 768.
Gerrit Folckerss. en Gerrit Janss. weduwen 546^1, 546^2.
Gerrit Franckens erfg. 98 [a]) 128, 165, 209^2, 210, 211.
Gerrit Francken wed., 110^1, 110^2.
Gerrit Geurtss, schipper 9.
Gerrit Gosenss, Fiole, 280.
Gerrit Gerritss. Keysers weduwe, 80, 218.
Gerrit Henrickss. Keyser, 311, 337.
Gerrit Henrickss. Polen, 611.
B. Gerrit van Heuclom, 323, 362, 367, 430, 461, 462, 463^1, 463^2, 806, 807^1, 807^2.
Gerrit Jochemss van Mehns weduwe 349.
Gerrit Janss. weduwe, 547.
Gerrit Janss. Maech 25, 160, 598.
Gerrit Janss. Peterss. 180, 638.
Gerrit Janss. Gerritss. 107, 296, 694, 714.
Gerrit Jacobss. Wolfs, 744^1, 744^2.
Gerrit Meynten Holewerf, 233, 828, 829^1, 829^2, 846, 847^1, 847^2, 848^2.
Gerrit Noijen weduwe, 401, 492, 758.
Gerrit Noijen, 111.
Gerrit Peterss. Coeck, 550.
Gerrit Pouwelss. weduwe, 182.
Gerritjen Ruytenbeecks, 712.

---

a) In het Register doorgehaald.

Gerrit Rijckss. Metselaers weduwe, 138.
Gerrit Ramakers weduwe, 301^{1}, 301^{2}.
Gerharda van Wijnbergen, [a]) 483.
Gerrit Wit Warnerss erfgen. 192, 196, 261.
Gerrit van Wenckum Pannecoeck, [a]) 437. Bijtjen (later bijgevoegd).
B. Gerrit Witten, 495, 503, 544, 545.
Gijsbert Henrickss. erfg. 20, 49.
J. Gijsbert Ripperbandts erfg. 67, 68, 69, 179.
Gijsbert Janss. Coolhoven, 106.
Gijsbert Pouwels weduwe, 208.
Gijsbert Janss. Vosch, erfg. 710, 724.
Gosen Janss. schipper, 700.
Gosen Peterss., 260.
Gosen Gerritss. 292, 554.
Godtschalcus Altius cū suis 451.
Griete Carelss. erfg. 376, 434.
Gruijter, 581, 809.

H.

Hannisjen Wolfs 628.
Hannisjen Aeltss. [a]) erfg. 134^{1}.
Harbert Janss. Grol, 40, 41, 81, 283, 284.
Harbert Aerdtss. 127.
Harbert Gerritss. kinderen, 372.
Heyman Janss. 521.
J. Helena van Essen van Diest [a]) 338.
Henrick Andriess. Craffert, 229, 447.
Henrick Aeltss., 246^{1}, 246^{2}.
Henrick Benger, 84, 167, 168, 169, 170, 476, 477.
Hopman Henrick van Brienens erfg. 456, 457, 528^{1} 533, 534^{1}, 534^{2}.
B. Henrick van Essen, [a]) 771, 819.
Henrick Everdtss. Maten, 239, 354.
Henrick van Essen Raedtsheer, 285, 286, 313, 331^{1}.
Henrickjen Gijsbertss. Bitter, 17, 171.

---

a) In het Register doorgehaald.

Henrick Gijsbertss Schipper, [a])
Henrick Gosenss. Visscher, 181.
Henrick Gerritss. Weert, 209[1], 227.
Henrick Geurts van Gortels weduwe, 500.
Henrick Janss. erfg. 662[1], 734.
Henrick Janss. Huddincks erfg. 656, 657.
Henrick Jacobss. Cuijper, 590[1], 590[2], 604, 648.
Henrick Janss. Visser en sijn kinderen 406.
Henrick Jacobss. van Barnevelt, 103.
Henrickka en Claes Coutvlees 404, 757.
B. Henrick van Meurs, 444, 450[1], 450[2], 490.
Henrick van Mehn, 38, 489, 813.
Henrick Noijen weduwe, 524, 691.
Henrick Neuleman, 194.
Henrick Noijen tot Amersfoort, 126, 152.
Henrick van Nessen Lambertss. erfg. 449, 452.
Henrick Preuijt den Jongen, 749.
M. Henrick Preuijt, 114, 205.
Henrick Pouwelss, 658.
Henrick van Renselaer, [a]) 269.
Henrick van Soutens kinderen, 82.
Henrick Sas te Deventer, 230.
Henrick van Sevender, 375, 469.
Henrick Suijcken weduwe, 678[1].
Henrick Schildt, 774, 841, 842.
Henrick Wouterss. Schoenmaker, 148.
Henrick Willemss. Huddinck, 2, 646.
Herman Dirrickss. 589.
Herman Janss. [a]) 521.
Herman Janss. Swaluwen, 573.
Herman Thyssen, 599.
Herman Sas, 215, 216, 670.
Herman ten Holte, 24, 44, 73, 270, 561.

---

a) In het Register doorgehaald.

Herman Henrikss. Dorre, 705.
Hermtjen Feyten, 518.
Hessel Janss. Grol 77, 78, 426.
Hessel van Brienen, 588, 706.
Hillebrandt Winolts, 639.
Harderwijck. vid. Berendt.

J.

Jacob van Brienen van de Latmer 315^1, 315^1, 316, 343, 344.
Jacob Dirrickss. Cuyper, 511, 512.
Jacob van Duyven, 634.
Jacob en Everdts Maten, 389.
Jacob Gerritss, 336, 515, [a]) 631, 632, 716.
Jacobjen Gerritss weduwe van Jan Custer, 65, 608.
Jacob Hegemans, erfg. 701.
Jacob Henrickss Maten, 727, 728.
Jacob Jacobss. van Coot, 439.
Jacob Janss. Slotemaker, 501.
Jacob Janss. van Warendorp, 851.
D. Jacobus Medebachius, predikant, 265.
Jacob den Orgelist, 300.
Jacob van Souten, 540, 600, 715, 789.
B. Jacob Voeth, 291, 298^1, 298^2, 317, 335, 365.
D. Jacob Warnerss, erfg. 783, 784.
D. Jacobus Zevecotius, 188.
Jan Aerdtss. Moordebier, 644.
Jan van Arler, 791.
Jan Aerdts, Messemakers weduwe 143.
Jan Aerdtss, Messemaker met sijn broeders, 146.
Jan Bousert, 52.
Jan Bosch weduwe, 263, 264, 403, 405, 498, 729^1, 729^2.
Jan Claes Janss. 610.
Jan Cornelis, 515.
Jan Dirrikss. Rouws weduwe, 507.

---

a) In het Register doorgehaald.

B. Jan van Dedem 282, a) 342^1, 342^2.
Jan Dirrickss. 117, a) 119, a) 120, a) 422, 601, 629 a). vid. Aeltjen Alberts erfg.
Jan Everdtss, 640.
Jan Feyt, 517, 572, 681.
Jan Francken Melter, 663.
Jan Francken weduwe, 116.
Jan de Groot, 151.
Jan van Halewijn, 353, 412, 413, 773^1, 773^2, 780, 795.
Jan Hegeman, 55, 782.
Jan Harbertss Grol, 202, 203, 204, 249 a).
Jan Harmss van Ootmarsum, 310.
Hopman Jan van Aels erfg. 326, 327.
Jan Hercules en Maijken, 266.
Jan Henrickss van Apeldorens soon, 397.
Jan Henrikss. van Hulshorst, 764, 770.
B. Jan van de Hel, 479, 480, 481, 482, 708, 730^1, 730^2, 740, 741, 742^1, 742^2, 743, 821.
Jan Jacobss Muller, 97.
Jan Joosten, 347.
Jannetjen Janss, en Albert Willemss, 166.
Jan Jacobss. Wolfs, 745.
Jan Kraken erfg. 255, 256.
Jannetjen Keuythaens, 612.
Jan Lutticken, 359.
Jan Marriss. Pannecoeck, 793.
Jan van Mervelt, 357.
Jannetjen Maes, 64.
Jan Noyen, 197, 253, a) 525.
Jannetjen Preuijten, 34, 79.
Jan Voeth erfg. 428.
Jan Wouterss. Schipper, 696.
Jan van Wijnbergen colonel, 410.

---

a) In het Register doorgehaald.

B. Jan van Wijnbergen, 483.
Jan Wolfs, 584.
Jan Wolfs weduwe, 583.
Jan van Woltinge, 189, 351, 698.
Jan Willemss, 228.
Jeroon Peterss. weduwe 303[1].
Jelis Gerritss, Snappert, 496.
Jelis van Keulen, 660.
Immetjen Wilmers, 643.
Johannes Lavinius, Conrector 842 [a]) 843.
Joannes Pontanus, 183, 187, 762.
Joannes Wolphius, 275[1], 275[2].
Joanna Wolfs, 435.
Jannes Kirchardt, 667. [1])
Joachim van Sevender, 536.
Jodocus Hoeyngius, Rector, 798, 799[1], 799[2].
Isaac Bevelot, 90.
Jurrien Pannecoeck, 80[1].
Jutjen Jacobss, 7, 17. [a])
Jutjen Rijcketss, [a]) te Swoll 42, 76. Dirck Herbertss. (bijgevoegd).
Jutte Harbertss, 257, vid. Eva.
J. Judith van de Clooster van Wijnbergen 415, 478[1], 478[2], 792, 822, 823.

L.

Lambert Janss. Bresjens erfg., 21.
Lambert van Dompseler, 325.
Lambert Feyt, 603.
Lambert van Batenburg, 95, 137.
Lenaert Everdtss., 543.
Lubbert Dirrickss., 609, 679[2].
J. Lucas van Essen, 85, 340, 341, 470, 805, 808[1], 802[2], 771, 819, 322, 428, 338.

---

a) In het Register doorgehaald.

M.

Maes Sazis tot Putten, 542.
Maritjen Feyts weduwe van Aerdt Warnerss., 94, 100, 101^1, 101^2, 220.
Marten Coolwagen, 458, 459, 460, 468^1, 735, 736, 737, 746, 748^1, 748^2.
Margaretha Tilemans 800 en Thijs Janss. 267.
Meynt Henrickss. Holewerf, 241^1, 241^2, 556.
J. Mulardts, 830.
Meurs. vid. Henrick.
Middachten. vid. Bartha.

N.

Nale Velicken, 709^1, 709^2.
Nale Conincks. 147, 109.

O.

Oldenbarnevelt van ouwen Aller, 226, 416^2, 418, 419, 502.
Olof Harbertss., 62, 63.
Otto van Dijckhuysen, 113, 697, 731.
Otto Jochemss., 558, 559.
Otto van Heteren, predicant, 105, 596^1, 596^3, 597.
Otto Schrassert, 400.
Otto Schrassert Otsen, 844, 845.
Otto Schrasserts erfg., 645, 775.
B. Otto van Speulde, 243, 278, 473, 474, 527, 785, 786, 810^1.

P.

Peter van de Wal, 129, 652 [a]), 653, 654, 659.
Peter Gosenss., 250, 287, 288.
Peter Coopss., 206, 268, 269^1, 269^2.
Peter Hoeman met Jan Janss. erfg., 623.
Peter Simonss. Poort, 18.
Peter Proper, 244.

---

a) In het Register doorgehaald.

Peter Feijten weduwe, 361.
Peter Verstegens erfg., 494.
Peter Martenss. weduwe, 537, 538.
Pilgrum van Mehn en Gerritt Roelfs erf., 395.
Pilgrum van Mehns weduwe, 392.
Pouwels Gerrits erfg.....(?)
Pouwels Geurdts, 176, 177.
Pouwels Sluysken, Scholtus, weduwe, 305, 605, 852, 853[1], 853[2].
Pouwels Jacobs van Coots erfg., 753.
Pannecoeck. vid. Bijtjen, Jan Marissen en Jurrien.

R.

Reijer Willemss. of Willemss. Reijer, 530.
Reijer Aerdtss. erfg., 626.
Reijer Gerritss. van Speulde, 454.
Reijer van Voorst, 402.
Reijer Logen, 355.
Reijer Gerrits, 124, 259, 574, 636.
Reijner van Coot, Scholtus, 360, 585.
J. Reynier van Heerle, 804, 825[1].
Reijntjen Gerritss. 252.
Rijckjen Rijcket Gerritss. weduwe, 575, 576[1], 577, 578, 579, 580, 595.
Rijcket Henrickss. erfg., 373, 374, 613.
Rijcket Sas, 671.
Robert Hesselinck, 417.
Roelof van Manen, 235.
Roelof Dirrickss. en Jannetjen Henrickss., 713.
Rutger Janss. Verbruggen erfg., 174.
Rutger Tobie weduwe, 231, 493, 617.

S.

Seger Wolffs dochter, 130, 133, 499.
Seger Gerritss. 217, 421, 685[1], 685[2].
J. Seger van Arnhem, 414, 779[1], 779[2], 796, 797.
Simon Luijten weduwe, 448.

Steven Janss. de Smidt, 664.
Steven Henrickss. 214.
Steven Smits, 207, 232, 765^{1}, 765^{2}, 766^{1}, 766^{2}, 766^{3}.
Steven Gijsbertss, 555.
Stijne van Rossum's erfg., 751.

T.

Theunis Henrickss. erfg., 22.
Theunis Janss. Nuck, 35, 37, 755^{2}.
Theune Janss., 529.
B. Tengnagel, 831^{1}, 831^{2}.
Thijs Janss. Maris *a*) 267. vid. Margaretha Tilemans.
Truijtjen Peter Aerdtss. dochter, 193.
Thomas Michelss., 140, 141.
Thomas Aerdtss, 754^{1}.

V.

St. Verns Gilde, 707.
Vanevelt brouwer, 132, 488, 651.
Vanevelt. vid. Brinck.
Voeth. vid. Jacob en Albert.

W.

Warner Gosenss. erfg. 427.
Wege Rampen, 731, 732.
Wessel Roeloffs, 134^{1}, 726^{1}, 726^{2}
Wiermans kinderen, 242.
Willem Ariaenss. onmundige kinderen, 453, 722, 723.
Willem Aerdtss. schipper, 4^{2}.
Willem Coecks kinderen, 704.
Willem Everdtss., 666^{2}.
Willem Gijsbertss., 622.
Willem Greve, 440, 551^{1}, 551^{2}, 552, 749 *a*)
Willem Harmss., 702^{1}, 702^{2}.
Willem Huygen, 155.
Willem Janss. van Hoevesteyns weduwe, 346.

---

a) In het Register doorgehaald.

Willem Noijen, Soon, 142.
Willmtjen Roelofs Goddeus, 394.
Willem Theuniss. Velick, 747.
Willem Verbruggen, 249.
Willem van Vorstenburgs erfg. 824.
Willemer Wouterss erfg. 541.
Wijntjen Hegemans, 83, 155, 122. (Boven staat Metjen Aelts Kindt).
Winandus Cancius, 665, 849.
Wolf Aelts, 53, 61, 201, 486.
Wolf Casijnss, 475.
Wolf Segerss, erfg. 678[2].
Wouter Henrickss van Elspeet, 8, 647, 703, 833.
Wouter Janss. Top, 72, 144, 145, 240.
Wouter van Brienen, 377.
Wouter Aeltss Hegeman, 172, 820.
Wouter Hegeman Lambertss, 760.
Wouter van Woltinge, 268, 269.
Wouter Wilmers, 591.
Wenckum. vid. Anthonis.
Witten. vid. Gerrit et Geertruyt.
Wolfs. vid Joanna.
Wijnbergen. vid. Jan, Gerharda.

Z.

Zeino van Wijnbergen 276, 277.

Aan dit Register is later toegevoegd:

Geerlich Voeth, Juffer Luylofs.
Juf. van Diest en van de Sande, 322.
Jan Voets, erfg. 428.
Jutjen Rijckerts te Swol. vid. Dirrick Harbertss.
Jan Craken erfg.
Lambert van Dompseler. vid. Everdt van Coot.
Colonel Brienen, 411.
Ernst Willemss van de Wal.

HET GESLACHT ACRONIUS.

EERSTE BRONNEN: EEN GEBOORTELEPEL EN EEN OVERLIJDENSBRIEF.

Mijne grootmoeder was 'n Acronius. Zij huwde 31 Oct. 1802 met Albert Jans Hingst, predikant te Oosterend, prov. Friesland. Haar geboortelepel luidt:

1778. Den 26 Augustus is Geboren Nijnke L. Acronius.

Die lepel is 26 jaar jonger dan zij, want deze komt in vorm en sneê van letter geheel overeen met dien van haar zoon, geboren 17 October 1804. Ook het belastingmerk, en de waarborgstempels zijn dezelfde. Was een vorige lepel zoek geraakt, of begreep mijn grootmoeder op genoemd tijdstip dat zij een verzuim had te herstellen, om, zooals gebruikelijk was, ook haar naam en geboortedag op een lepel te doen griffelen? — het laatste is waarschijnlijk.

Ik heb haar niet gekend, en toen mijn grootvader stierf, was ik 17 jaar. Op dien leeftijd, en nog jonger heeft men gewoonlijk andere dingen in het hoofd, dan naar familierelatiën onderzoek te doen. Mijn vader wist van haar afkomst niet veel te vertellen; zij was wees, toen zij trouwde, en had geen broers of zusters. Met haar scheen de naam Acronius uitgestorven, en het interesseerde mij verder niet. Zoo gaat het, als men jong is.

Uit een oud schoolboek, zoo een, waarvan de katerns in een perkamenten omslag zijn saamgebonden, vernam ik dat haar vader Leeuwke had geheeten, dat komt ook overeen met de L. van haar geboortelepel, en onder familiepapieren vond ik een doodbrief van 1791, waarin Tjeertje Acronius, ook namens haren broeder D. Acronius, vermeldt het overlijden harer moeder Nijnke de Jong, wed. van Johannes Acronius, Old Burgemeester te Workum.

De naam Nijnke deed mij aan dien mijner grootmoeder denken, en de waarschijnlijkheid deed zich voor, dat deze hare grootmoeder was. De Secretaris van Workum was zoo welwillend mij daarvan zekerheid te geven, want in de doopboeken komen de kinderen van Burgemeester Johannes Acronius voor, o. a. Tjeertje, gedoopt 17 Januari 1745, Duco en Lieuwke, tweelingen, gedoopt 22 Maart

1755. Leeuwke is 11 Mei 1777 gehuwd te Workum met Johannes Tjallings, en Duco 29 April 1792 met Jantje Sjabbes.

De lust tot verder onderzoek wakkerde aan, toen ik kennis maakte met de lijst van predikanten in Friesland sedert de Hervorming, opgemaakt door Ds. Romein. Onder de predikanten in de 17e en 18e eeuw komt de naam Acronius veelvuldig voor, ook heb ik dien naam gevonden onder de regeerende Burgemeesters van Leeuwarden en Harlingen. In laatstgenoemde stad was Feddo Acronius burgemeester; zulks bleek mij, daar zijne handteekening in het regeeringsboek A° 1765 meer dan eens voorkomt. Zijn moeder was waarschijnlijk Grietje de Vries, op hoogen leeftijd te Makkum overleden en aldaar in de kerk begraven.

„Die zoekt, die vindt," mag wel het wachtwoord van den genealoog zijn, want niet alleen ontvangt men met de meeste welwillendheid inlichtingen van de Secretarie, als men daarnaar vraagt, maar ook wordt het nasporen van in de doop- en trouwboeken meestal welwillend toegelaten.

De gedachte dat genoemde Grietje de Vries ook de moeder van Johannes Acronius kan zijn, deed mij bij gelegenheid snuffelen in het archief der gemeente Wonseradeel te Uitmarsum. Daar vond ik in het trouwboek van Makkum:

Den 29 Sept. 1713 zijn de huwelijksgeboden van Duco Acronius, Mr. Chirurgus tot Makkum, en Grietje de Vries van Bolswart alhier wettelijk aangegeven op drie verscheidene tijden over onze Kerk van Maccum, zonder eenige verhinderinge geproclameert den 15 October 1713 tot Cornwerd bevestigt.

En in het doopboek:

22 Sept. 1715 is gedoopt: Duco Acronius' kint, genaamt Johannes. Feddo heb ik niet kunnen vinden, want zooals dikwijls gebeurt, er waren enkele bladzijden uitgescheurd, of verloren geraakt.

Grietje de Vries, spoedig weduwe geworden, is later getrouwd met Dominicus van Sloterdijck. Hun dochter Simontje is getrouwd met Hendrik Gerrit Cannegieter, predikant te Bolsward, en is daardoor de stammoeder geworden van het talrijk geslacht Cannegieter. Dat genoemde Johannes de latere Burgemeester van Wor-

kum was, bleek mij ook uit het burgerenboek van Workum, waarin ik vond:

Johannis Acronius van Mackum, de Jura van het burgerregt betaald hebbende, is voor burger dezer Stad aangenomen, Juni 1741. Duco dus de vader van Johannes; maar van wie was Duco de zoon? Daar vader en kleinzoon dikwijls denzelfden naam dragen, hield ik dit in het oog, en ik meende eene vondst gedaan te hebben, toen ik in het Huwelijksboek te Bolsward vond:

Johannes Acronius, jongman en Tjeertje Doeckes Hemminga, jonged. beide tot Bolsward, bevestigd 21 Mei 1676.

Maar het doopboek naslaande, vond ik onder de gedoopte kinderen van dit ouderenpaar, tusschen 1677 en 1685 geen, dat Duco heette. 't Zou anders zoo mooi gepast hebben, Duco, gelatiniseerd naar Doecke, zijn grootvader van moeders zijde.

Maar Sixtus Acronius, predikant te Huisum, waarschijnlijk een broeder van genoemden Johannes, was gehuwd met diens vrouw's zuster Anna Doeckes, attestatie gepasseerd naar Huisum 17 Juni 1677. Deze kan dus de vader van Duco zijn, en ik stelde mij voor bij gelegenheid het doopboek van Huisum op te slaan. Thans weet ik dat zulks eene teleurstelling voor mij is. De heer Vorsterman van Oyen heeft de archieven van alle gemeenten in ons land nagegaan, en een register opgemaakt van alles wat betrekkelijk Burgerlijke Stand aanwezig is. Uit dit register, in de Koninklijke Bibliotheek alhier voorhanden, blijkt mij, dat het doopboek van Huisum voor de jaren, die ik wilde naslaan, onvolledig is.

De naam Acronius is van het midden der 16e eeuw bekend. De eerste, die hem gedragen heeft, was waarschijnlijk Johannes Acronius, geboren in het Friesche dorp Akkrum, professor te Bazel, Med. et Math., gestorven 1563. De biographische woordenboeken vermelden Bernard Acronius, pred. te Wanswerd, later te Jarsum bij Emden en zijne zonen Johannes en Ruardus. Deze beiden waren ijverende Calvinisten, en vooral Johannes. Geboren 1565, was hij candidaat te Groningen 1584, Classis Visitator aldaar 1601—1611, pred. te Wezel 1614, van daar gevlucht naar Deventer en later 1617 professor te Franeker. Van daar naar Kampen ge-

gaan 1618, vertrok hij 1619 naar Haarlem, en stierf aldaar 1627. Het was een man, die uitkwam, wel het meest door zijn strijd voor de rechtzinnige leer. In het Friesch genootschap te Leeuwarden is nog voorhanden een handschrift met zegel, zijnde verklaring van Georg Wilhelm, Keurvorst van Brandenburg, aangaande D^{s}. Joannes Acronius A^{o}. 1615. Frans Hals schilderde hem te Haarlem. Etsen naar die olieverfschilderij bestaan nog. Hij was de tegenstander van Arminius, en Basilius noemt hem un esprit fort inquiet et seditieux.

Ook Ruardus was een ijveraar. Hij was achtereenvolgens predikant te Alkmaar, Bolsward, Leeuwarden, Schiedam, waar hij 1612 overleed. Van hem is bekend dat hij een twistgesprek heeft gevoerd met een Mennoniet; zeker versje maakt er melding van:

Luter, Calvinus, Besa, verheven,
Met veel anderen doen 't pausdom beven;
Lasco, Dathenus, Menso, Acronius
Brengen Menno ende sijn gebroet om sus.
Dies de gemeynte Christi triumpheert,
Dat oick zijn rijck in de werelt vermeert.

Dominicus was een zoon van Johannes, rector te Steenwijk, 1647 Eloquentiae historiaeque professor te Franeker, overleden 1656.

De lijst van predikanten, bovengenoemd, vermeldt de volgenden onder den naam Acronius. Ik meen daaraan enkele opmerkingen te mogen toevoegen.

Gellius Benedictus Acronius in 1581, in Wonseradeel (Burgwert) later te Franeker 1587, te Borum 1593, gehuwd met Trijn, Wesseldochter. Zijne zonen:

Sixtus Acr. geb. 1588, als candidaat naar Hallum 1617, overleden 1626.

Wessel Acr., als candidaat naar Warns 1618, 1624 naar Exmorra, 1632 naar Harlingen, overl. 1656.

Romein noemt Wessel een zoon van Sixtus, maar hij zal diens broeder zijn 1°. omdat hij waarschijnlijk naar zijn grootvader van moederszijde genoemd is, 2°. omdat zulks met de chronologie overeenkomt. Ook vind ik bladz. 131 Benedictus Gellii Acronius als zoon van Sixtus vermeld, maar ook deze zal diens broeder zijn,

zoon van Gellius, 1612 als candidaat naar Exmorra, ging hij 1620 naar Cubaard, en overleed 1646.

Zonen van Sixtus:

Gellius Acr., geb. 1622, candidaat te Hallum; 1649 naar Suawoude en Tietjerk, overl. 1656, gehuwd met Sara, dochter van Abraham Feenstra. David Acronius, candidaat te Hallum, 1643 naar Britswerd, 1656 naar Huisum. April 1669 aldaar overleden. Gellius schijnt de namen der Aartsvaders compleet in zijn familie te willen hebben, want uit het doopboek van Suawoude, op het gemeentehuis te Bergum voorhanden, blijkt mij: dat hij 1651 zijn kind doopte met de naam Isaac, en 1654 een volgend kind met den naam Jacob. Of hij eerder een zoon Abraham doopte, is mij niet gebleken, maar het was de naam van zijn vrouws vader. Hij is jong overleden; zijn dochter Reinske, na vaders dood geboren, werd 17 Aug. 1656 door Ds. Mart. Laverman gedoopt.

Zonen van David:

Sixtus Acr., geb. 1646 te Leeuwarden, als candidaat naar Huisum 1679, overleden 1691.

Abraham Acr. geb. 1659 te Huisum, pred. te Buitenpost 1681, Witmarsum 1683, Joure 1687, overleden 1706.

Verder:

Petrus Acr., een zoon van Sixtus, geb. 1688 te Huisum, als candidaat naar Hallum 1715, werd 1757 Emeritus, en vertrok naar Grouw. David Acr., een zoon van Abraham, geb. 1634, ging als candidaat naar Hempens, en overleed aldaar 1738 of 1739.

Van later zijn geen predikanten onder dien naam bekend. Te Loenen op de Veluwe was Johannes Acr. predikant. Hij vertrok van daar naar Beekbergen, waar hij A° 1705 of 1706 overleed.

Maar er zijn anderen, die in de stedelijke regeering van Leeuwarden hebben gezeten, en ook nog wier maatschappelijke betrekking mij onbekend is gebleven.

Het is waarschijnlijk dat allen tot eene familie behooren, en ik hoop door deze mededeelingen anderen op te wekken mij te helpen, het geslacht Acronius verder op te bouwen, en verschillende takken tot denzelfden stamboom te vereenigen.

Wie was Theotardus David Acr., volgens een grafsteen in de kerk te Huisum, overleden 1728, in den ouderdom van 66 jaar en 7 maanden, als oud Burgemeester van Leeuwarden, alsmede oudste Advocaat voor den Hove van Friesland?

Wie was Gellius Dominicus van Acr., geb. 1687, gehuwd met Ramelia van Scheltinga?

Wie was Martinus van Acronius, gehuwd met Wiskia van Haersma, omstreeks 1740?

Wie was Dr. Sixtus Acronius, burgemeester van Leeuwarden, gehuwd met Alida Insma, en vóór 1757 overleden? Hij had twee zusters, Sjoerdje, 1730 gehuwd met Ds. Augustinus Offringa te Bolsward, en 13 Januari 1766 overleden, en Petronella, 1764 ongehuwd overleden in den ouderdom van ruim 75 jaar. De kinderen van Dr. Sixtus en Alida Insma waren: Hanso, Baukjen, Gellius, Georgius, Titia, Renatus, Med. Dr., Binke Binkes, Sjoerdje, Petronella. Sjoerdtje huwde met Dirk Bruyn, burgemeester te Wijk bij Duurstede. Hunne dochter, geb. 9 Maart 1762 huwde met Willem Anton Ockerse, predikant aldaar, en later, tot zijn dood, 1826, op verschillend gebied werkzaam. Hij was dichter en prozaschrijver en een vriend van Bellamy. Petronella huwde te Leeuwarden met den Old Schepen Jan Otto Faber. De laatste afstammeling, Onias Faber is 1849 overleden.

Wilt gij meer namen?

Anna Maria Acr. wede. van den Advocaat Petrus Menserburg, trouwde 9 Febr. 1690 met Jacobus Schuilenburg, pred. te Leeuwarden. Sjouckjen Acr. huwde Juli 1671 met Arn. Gerp, pred. te Roordahuisum. Titia Acr. huwde 1706 met Ds. J. Fennema.

Ik vind het waarschijnlijk, dat er van de familie Acronius een zegel, een zoogenaamd wapen bestaan heeft. Welke familie, die eenigszins uitkwam, en ten minste vertakkingen had in patricische familien, zou zich in de pronkerige 18e eeuw geen wapen aangeschaft hebben! Een wapenbord was dikwijls een vereischte. In het Stadhuis te Harlingen is een bord aanwezig, waarop in de vorige eeuw de namen der officieren der schutterij met hun familie-

wapen werden vermeld. De plaats, voor het wapen bestemd, kan men toch niet ledig laten, en als men dan geen wapen had, dan maar een bedacht. Op deze en dergelijke wijze zijn zeker familiewapens ontstaan, waarbij van klimmende leeuwen, halve arenden en andere heraldieke teekenen geen sprake is. Ik herinner mij o. a. een til, (een hoog brugje over eene vaart), een modderbak, eene voorstelling, waarbij een dienstmeid voor een man (de politie) een bijbel uit een doofpot te voorschijn brengt.

Voor mij ligt een schets van een wapen, waaronder de naam Acronius, waarop een soort schild, rechtstandig in tweeën gedeeld. Rechts een boom waarop plekken, die zeker vruchten moeten voorstellen; links, horizontaal gedeeld, op het bovenste vierendeel een lelie, op het onderste drie eikels.

Ik zelf heb in bezit een oud signet, waarop de letters L. A. Dit vertoont een schild waarboven een kroon; het schild horizontaal verdeeld, bovenin een runderkop, daaronder twee klaverbladen.

Ziedaar, wat ik al gaandeweg van genoemde familie heb opgediept. Kan iemand mij meerdere inlichtingen geven; ik zal die gaarne ontvangen.

Den Haag. N. A. HINGST.

De la Saulx. — Agnes de la Saulx huwde Reinoud de Maretz. Kinderen: 1 Jan de Maretz gehuwd met Jolante Balicque. 2 Pieter de Maretz gehuwd met Agnes Chamart. 3 Jacques overl. 1500 als kanunnik van St. Gerij.

Jan de Maretz en Jolante Balicque hadden een eenig kind. Jan de Maretz gehuwd met 1° Johanna Rosel. 2° Marie de Franqueville. 3° Catharina Gérardel en 4° Aldegonde de l'Aoust.

Le Vaillant beschrijft 't wapen van de la Saulx: in blauw een goud ankerkruis.

Atteveld: in blaauw een gouden adelaar.

Rietstap: in blaauw een zilveren golvende fasce met een wapenkreet „des Mortiers."

Nu heb ik bij mij in zeer oude aanteekeningen gevonden Anthony de la Saulx gehuwd met (waarschijnlijk .... le Maire, want zijn

zoon spreekt van zijn oom Elie le Maire (geb. .... overl. te Amsterdam Januari 1637; o. a. een zoon Abraham de la Saulx, geb. te Antwerpen 1587, gehuwd met Hester de la Boe, dr. van François de la Boe en Maria Villier of Dillier, o. m. een zoon Abraham de la Saulx, gehuwd 1° met Maria Coninck en 2° in 1641 met Haasje Samsons, dochter van Jan Jacob Samsons, secretaris van Sloterdijk en .... hadden 7 kinderen; de jongste, Elisabeth de la Saulx, huwde 1685 Michiel Verdonk, die o. m. eene dochter hadden: Hester, gehuwd 25 Maart 1710 met Isaac Schelte Dirkzn. (zie verder genealogie Schelte).

Deze de la Saulx voerden waarschijnlijk het wapen bij Rietstap opgegegeven, maar behoorden zij en Agnes de la Saulx, gehuwd met Reinoud de Maretz, ook tot hetzelfde geslacht? Hoe waren zij dan aan elkander vermaagschapt?

Den Haag. J. J. NOLTHENIUS JR.

Criecx. — Ongeveer 1715 werd te Utrecht een proces gevoerd tusschen de Heeren Justus Ormea, h[r] van Papendorp, Raad van Utr. en Gijsbert Mathaeus Criex „Jonker ende Hoveling tot Leegkerk ende Dorquert, canonik van St. Marie en erffschepper off dyckgraeff van Harvoert en Oostrum".

G. M. Criecx was zoon van Matheus Criecx, in leven mede erffschepper enz. en eveneens Jonker en Hoveling van Leechkerck en Dorquort wonende „tot Groeningen."

Wat is de beteekenis van den titel jonker en *hoveling* van (of tot) Leegkerk, enz.? en met wie was *Matheus* Criecx of Krieckx gehuwd?

Utr. J. W. D. T.

Haubois. — Te Offingawier, een wapen op de klok: een vogel, omgeven door bloemen, krullen, enz., waarboven de letters W. H.

Hoogstwaarschijnlijk 't wapen der Fransche familie Haubois, die volgens de oude kaart van Wijmbritseradeel, door Schotanus, te Offingawier een State, Haubois genaamd, bezat. W. H. is dan Willem Haubois, die een bloedverwant, misschien de vader was

van Cornelis Haubois, in 1635 vroedsman en in 1640, 1646, 1651 enz. burgemeester van Sneek. (Vrije Fries, dl. XVIII, blz. 82).

M. C. N.

Aux Brebis (XL.....). — Den 1 Febr. 1709 werd Petrus Sylstra tot „Premier Clercq" ter Secretarie aangesteld in plaats van Edo aux Brebis (Resolutieboek van Sneek). M. C. N.

Maire (XLVI, 282). — Hoewel de vraag van V. S. niet kunnende beantwoorden wat het wapen aangaat, vertrouw ik toch dat het volgende den vrager misschien op den rechten weg kan helpen.

I. *Cornelis Maire* (niet *le Maire*) tr. *Sophia Domis Jansdr.*, bij wie:

II. *Cornelis Maire*, geb. in 1646 en overleden op Elsenburg bij Maarssen, 31 Mei 1712, tr. *Anna Cornelia Hoefslager*, geb. 1660, st. 21 Maart 1698, dochter van *Gosuinus Hoefsleger* en *Agnietje Schellinger*.

Uit dit huwelijk 3 zoons:

1. *Jan Maire*, st. te Amsterdam 23 Febr. 1725.
2. *Cornelis Maire*, geb. circa 1689, st. te Amsterdam 31 Mei 1712, met zijnen vader begraven te Maarssen.
3. *Gosuinus Maire*, die volgt.

III. *Gosuinus Maire*, opperhoofd te Paliacatta, tr. 28 Nov. 1715 *Clasina Reiniera Dallens.*

Hieruit de volgende kinderen:

1. *Agneta Maria Maire*, geb. 18 Sept. 1716.
2. *Johanna Cornelia Maire*, geb. 23 Febr. 1718, st. 14 Jan. 1720.
3. *Clasina Jacoba Maire*, geb. 20 Febr. 1719, st. 15 Mei 1749, tr. 20 Febr. 1737 *Galenus Mersen*, geb. 18 Maart 1705, st. 15 Jan. 1750, gouverneur van de kust van Coromandel, extra-ordinaris raad van Nederlandsch-Indië, bij wie: 4 kinderen.
4. *Anna Maria Maire* (is deze wellicht dezelfde als de sub 1 genoemde?) tr. 1° *Jan Hendrik le Grand*, onderkoopman te Negapatnam, 2° *Jan Hendrik Briele*, kapitein te Batavia.

5. *Johanna Gosuina Maire*, tr. 1° te Batavia 1 Sept. 1717 *Roeland Cau*, 2° te Batavia 12 April 1740 *Mr. Bernard Jacob de la Faille.*
6. *Cornelia Reiniera Maire*, geb. te Negapatnam 16 Dec. 1722, st. te Batavia 31 Maart 1754, tr. 17 Mei 1739 *Mr. Librecht Hooreman*, eerste raad en Directeur-Generaal van Nederlandsch Indië, uit welk huwelijk kinderen.

Daar de Maires door het eerste huwelijk van *Agnietje Schellinger* verwant waren aan de *Hasselaers*, *Pancrassen* en *Corvers* (zie n° 2 van dit jaar van het Maandblad van het Genootschap „de Nederlandsche Leeuw, uit welk tijdschrift ik bovenstaande gegevens verzamelde), zal misschien de een of andere Amsterdamsche navorscher ons nu wel aan het wapen kunnen helpen. B. V. B.

Hoogeveen-Sanderson-Ockhuijzen-Bodisco. — Johanna Ockhuijzen (dr. van Hendrik O. en Maria Bodisko) gehuwd met Joris Sanderson, Schout van Loenen en Nieuwersluis ongeveer in 1780, hadden eene dochter Hendrina Johanna Sanderson, gehuwd met Cornelis Hoogeveen, Baljuw van Kroonenburg en Loenen, Hoog Heemraad van Zeeburg en Diemerdijk.

Hoogeveen voerde éc. 1 goud met klimmende leeuw v. gueule, 2 gueule met 3 gouden jachthoorns gep. twee, één, 3 gueule met drie gouden vijfpuntige sterren gep. 2 en 1, 4 goud met drie klaverbladen v. sinople 2 en 1 Sanderson, waarschijnlijk coupé, de gueule met 3 fleurs de lis défaillantes à dextre van goud en daaronder goud met een aanzienden zwarten ossenkop.

Zoude iemand mij ook kunnen mededeelen, waar omtrent bovengenoemde vier geslachten bijzonderheden en beschrijving der geslachtswapens kunnen verkregen worden, en of die van Sanderson juist is.

Den Haag. J. J. NOLTHENIUS JR.

Dante en de Heraldiek. — In de 599ste zitting i. d. 2 Mei 1899 van „Der Deutsche Herold" te Berlijn, — zie het Tijdschrift XXX N°. 6 (Juni '99) S. 89a, sprak de Kamerheer Dr. Kekule

van Stradonitz over de toespelingen op het „Wappenwesen", — welke voorkomen in de „Commedia Divina." Hij zegt: „der Dichter gebraucht die Wappen zur Bezeichung, unter Umständen zur Brandmerkung van Personen, deren Namen er nicht nennen will. Im 17. Gesang der „Hölle" werden die Qualen der Wucherer geschildert, die in einem Feuerregen sitzen; jeder einzelne trägt am Halse einen Bentel, der met seinem Wappen bezeichnet ist; es zeigt sich da ein blauer Löwe in Gold, das Wappen der Gianfigliazzi von Florenz, eine „butterweisze" Gans in Roth, das Wappen der Ubbriachi. Moring's Quarterly brachte vor einiger Zeit eine Abhandlung über Dante's Wappenkenntniss, in welcher die vorkommenden Wappen bestimmt sind. Der 27. Gesang enthält eine Anspielung auf den Tyrannen von Forli, Sinibald Ordelaffi (im Jahre 1300): „Die Stadt, die fest in langer Probe war, Wo rothe Ströme Frankenblutes wallten, liegt unterm grunen Leun nun ganz und gar." Im 6. Gesange des „Paradies" tadelt er die Parteiungen der Welfen uud Ghibellinen, von denen die Ersteren den Kaiseradler durch die Lilien (Frankreich) überwinden wollten. Aber auch die Ghibellinen suchen nur ihre eigene Herrschaft": Der Ghibellin mög andres Zeichen finden, denn schlechte Folger sind dem heilgen Aar, die standhaft nicht das Recht und ihn verbinden". Der 12. Gesang enthält eine Anspielung auf das spanische Wappen: „Dort ist der Platz, wo Callaroga liegt, beschützt und wohlbedeckt vom groszen Schilde, auf dem der Leu obsiegt und unterliegt". Der Schild ist nämlich quadrirt von Leon (einem Löwen) und Castiliers (einem Kastelle); der Löwe steht einmal über, das andere Mall unter dem Kastell, deswegen spricht Dante von dem obsiegenden und unterliegenden Löwen! Diese eigenthümliche Auffassung erklärt sich durch den Umstand, dass das spanische Wappen zu jener Zeit das einzige mit quadrirtem Schilde war. Im übrigen Europa kam die Wappenverschränkung erst im späteren Verlaufe des 14. Jahrhunderts in Gebrauch. Erwärmend ist Dante's Kaiserliche Gesinnung; der Adler des römischen Reichs ist ihm stets der heilige Aar. So heisst es im 17. Gesang: „Die erste Zuflucht in der harten Acht Wird Dir der herrliche Lombard gewähren,

Den heil'ger Aar und Leiter kenntlich macht". Der Adler des Reichs auf einer Leiter is das Wappen der Scaliger."

Tot zóover die Berlijnsche Kamerheer. JAC. A.

Van Beuningen. — Dr. Samuel Coster, de bekende letterkundige, was gehuwd met een Naaldwijksche Juffer, Josina Albrechts van Beuningen (Zie Javabode 14 Jan. 1899, Coster's „Boereklucht." Wie waren hare ouders? L. J. V. B. V. H.

Van Egeren. — In de geslachtkundige aanteekeningen van W. A. en A. B. van Spaen wordt gezegd, dat Arnold (Francis) [1]) van Egeren, officier, een *zoon* is van Arend (of Arnold) van Egeren, ritm^{r} bij de Spaansche krijgsmacht in Opper-Gelre, en kleinzoon van Loef van Egeren Jansz., die heer was van de Magerhorst onder Duiven, omstreeks 1600 trouwde met Geertruid van Heerde en bij haar minstens 5 kinderen naliet. De jongste van deze, gemelde Arend v. E., geboren omstreeks 1620, schijnt omstreeks 1650 te zijn getrouwd met Joanne Geertruid van Munster, die bij hem de moeder werd o. a. van voornoemden Arnold (Francis), allicht geboren tusschen 1650 en 1660. Deze sloot op 14 Juli 1694 zijn eersten echt met vrouwe Marie Catharine Isabelle van Ryckel, wed^{e} van Paul François baron van Ryckel. Zie daar, wat ons bekend is.

Kan iemand uit een leenbrief, overdracht, magescheid, Roomsch doop-boek enz. inlichtingen leveren, die de afstamming van Arnold (Francis) v. E. uit Arend (Arnold) v. E., en van dezen uit Loef v. E. toelichten, bevestigen of bewijzen, dan bidden wij hem met heuschen aandrang, dat hij door de meedeeling ervan ons gelukkig make en tot dank verplichte. Van onzen dank willen we gaarne blijk geven door schijven met 's Konings beeld en opschrift, door wederkeerig dienstbetoon, of door ...... ja door onze zoetste kushand, bij grootvader zaliger het hoogst in waarde.

---

1) We komen nu in den tijd, dat de voornamen zich verdubbelen, dienend de één alle dag, beide slechts dan, als er parade wordt gehouden.

Adres aan J. H. Hofman, oud-pastoor, te Schalkwijk bij Utrecht, of aan: Juliaan van Egeren, raadsheer in 't Hof van Beroep te Gent, België.

Hulsman. — Tot de leden der Nat. Conventie, die door den staatsgreep v. Generaal Joubert{ op 22 Jan. 1895 buiten de vergadering werden gehouden, behoorde, volgens Nav. bl. 139 o. a. zekere Hulsman. Wat weet men nader van dezen persoon? De Harderwijker familie H. moet uit Warnsveld zijn (waarbij een burgem.) en voert: geéc. 1 en 4 een leeuw, 2 en 3 drie leliën. Kleuren onbekend.

O. H. J. S.

Dobson-Ritter. — *J. Dobson*, soldaat in een Hollandsch regiment in Vlaanderen, huwde met *Christine Elizabetha Wilhelmina Ritter*, naar men meent dochter van een Luthersch predikant. Men vraagt den datum van dit huwelijk alsmede van de geboorte hunner kinderen:

Wilhelmina ± 1747; Frederik ± 1750; William ± 1753 en het sterfjaar van *C. E. W. Dobson.* RED.

Mij zijn als Luthersche predikanten van omstreeks dien tijd bekend: C. F. G. Ritter, luth. pred. te Groningen, 1777 naar Paramaribo, emer. 1783; en: Reinh. Ritter, luth. pred. te Utrecht † 5 Sept. 1791 aet 57. Hunne kinderen en verdere verwantschap ken ik niet. Ook kan wel een ander Luth. pred. van dien naam bedoeld zijn. RED.

TAAL- EN LETTERKUNDE.

BILDERDIJKIANA

DOOR

H. DE JAGER. [1])

XXXVII.

Lijkgedachtenis van Prins Willem den Vijfde door Dr. Joannes le Francq van Berkhey.

Toen Prins Willem de Vijfde in 1806 gestorven was, maakte de „reeds jammerlijk vervallen" Berkhey een *Lijkgedachtenis* van den Overledene. Na inzage van het stuk vond Bilderdijk het „onverschijnbaar" en hij werd door den Auteur „verzocht tot bescha-

1) Vervolg van Nav. XLIX, blz. 218.

Nadat ik mijn artikel over *De Geuzen* schreef, is mij gebleken dat mijn Vader zich over dat dichtwerk nog in *De Tijdspiegel* van 1876 uitliet en aldaar het volgende liet drukken: „Aan Bilderdijk en Feith komt de eer toe, de aandacht hunner landgenooten het eerst op *De Geuzen* te hebben gevestigd. De door hen beschaafde uitgave van 1785 trok het werk uit de vergetelheid waarin het was gedompeld. Ik zeg: Bilderdijk en Feith, schoon titel en opdracht alleen den naam van den eerste voeren, ten wiens aanzien echter door deze opmerking geen verwijt bedoeld wordt. Zij, die (zooals de hoogleeraar Van Kampen deed) in de gemelde naamverzwijging een door Bilderdijk gepleegd onrecht zien, zijn juist onrechtvaardig tegenover hem. Feith heeft de vermelding van zijnen naam niet gewild, en het is mij uit nog ongedrukte brieven gebleken, dat Bilderdijk dit in zijnen vriend afkeurde en het hem zelfs grootelijks euvel duidde, daarbij vergetende, dat eene opdracht aan den Stadhouder, zooals die door hem was gesteld, door zijn Medearbeider in 1784 bezwaarlijk kon worden onderteekend. Overigens weet men, dat Bilderdijk van Feiths medewerking geen geheim maakte, maar haar in de Voorrede openlijk erkende met de voor beide vrienden vereerende betuiging, dat het werk „misschien zijne luisterrijkste verbeteringen verschuldigd" was aan den Man „wiens bevallige schrijfwijze zo wel als zijn Dichtsmaak ten overvloede bekend" stonden. — De pogingen der twee voorname Dich-

ving van dit zijn werk". [1]) Het verzoek werd niet te vergeefs gedaan. [2]) Door Bilderdijk werd het stuk, zooals hij den 19den Aug. 1806 aan Mr. Jer. de Vries schreef, „verbeterd". Aan die uitdrukking hield zich Da Costa in zijn werk „De mensch en de dichter Bilderdijk", bl. 58, waar men leest van „het nazien, verbeteren, en met belangrijke aanteekeningen in het licht geven" van den Lijkzang door Bilderdijk. Vijftien jaar vroeger werd door Da Costa in zijn „Overzigt", bl. 63, verklaard dat de Lijkzang van Berkhey door Bilderdijk was „overgewerkt." In overeenstemming met gezegde verklaringen schreef Dr. Kollewijn in zijn „Bilderdijk", Deel I. blz. 430, dat tot des Dichters eerste bezigheden na zijne terugkomst in het vaderland behoorde „het verwerken en verbeteren" van het door Berkhey" vervaardigd gedicht op het afsterven van Willem V.

Na de verschijning van het verbeterde gedicht rees de vraag: hoe ver heeft zich de verbetering, beschaving, ver- of overwerking uitgestrekt? Is het dichtstuk het werk van Berkhey gebleven, of moet veeleer Bilderdijk geacht worden de auteur er van te zijn? Het antwoord op die vraag was niet eenstemmig, totdat de beslissing gegeven werd door mijn Vader. [3])

---

ters, om Van Harens werk in voegzamer vorm te doen verschijnen, waren loffelijk, doch niet in allen opzichte even goed geslaagd, en zulks te minder daar zij bij hunne bearbeiding twee onvolkomene uitgaven (van 1769 en 1772), en niet de veel betere (van 1776) ten grondslag legden, welke laatste hun onbegrijpelijkerwijze onbekend was. Meer dan één kunstrechter heeft er op gewezen, dat de beschaving wel eens te ver ging en uitwischte, wat liever had moeten en ook kunnen behouden blijven. Men zie b.v. de bekroonde verhandeling van Mr. Jer. de Vries, in de Werken der Bataafsche Maatsch. van Taal- en Dichtkunde, D. IV. bl. 212, 216, 221 en 223, en vooral de belangrijke opmerkingen van den heer Van Heeckeren in *De Gids* van 1875, Dl. III. bl. 534 en volgg."

1) Krekelzangen, D. II. bl. 210.

2) De voldoening aan 't verzoek zal een wederdienst zijn geweest. — Er bestaat een brief van Bilderdijk van het jaar 1785, waarin hij, door het niet inzenden van aan hem verschuldigde gelden in geldverlegenheid zijnde, aan Berkhey *f* 400 te leen vraagt.

3) De „Lijkgedachtenis" in zijn a. w. besprekende, heeft Dr. Kollewijn met geen woord van deze dingen gerept. Wat mijn Vader ter beslissing van de vraag in het midden gebracht heeft, zal den geëerden Schrijver onbekend zijn gebleven.

Ter beslissing der vraag was noodig het oorspronkelijk handschrift des Dichters te raadplegen. Mijn Vader was daartoe in de gelegenheid en zijne conclusie luidde aldus:

„De Hoogleeraar Van Kampen vorderde bewijs, dat Berkhey in zijne *Lijkgedachtenis* hulp zou gehad hebben. Ik meen, dat dit bewijs thans is gegeven. Meer dan voldoende is gebleken, dat de grijze Dichter in het vers, waarmeê hij van den Parnas afscheid nam, hulp, en wel zeer groote hulp heeft genoten. Zijn stuk was — Bilderdijk mogt het in 1806 te regt aan Mr. Jeronimo de Vries schrijven — „slecht uitgevoerd", en het bevatte slechts „eenige goede gedachten." Door de beschaving, of liever door de hervorming, door Bilderdijk aangebragt, is het een goed, op vele plaatsen zelfs een voortreffelijk stuk geworden. De meester in de kunst heeft in het werk van den altijd middelmatigen, maar vooral in stukken van langen adem nog minder dan middelmatigen poëet bijna regel op regel doorgehaald en verbeterd; geheele coupletten en bladzijden weggelaten en andere ingelascht. Het komt dus niet alleen niet te pas, te spreken, zoo als sommigen gedaan hebben, van „de uitmuntende Lijkgedachtenis van den geleerden arts en puikdichter, den Heer J. le Francq van Berkhey": het stuk mag niet eens *zijn* werk heeten, en is eigenlijk dat van den Beschaver geworden. Vraagt men mij nu ten slotte, hoe deze, in den Voorzang, die de gedrukte *Lijkgedachtenis* voorafgaat, het van zich heeft kunnen verkrijgen, regels als deze in te vlechten:

Berkkey! wij volgen u, wij hangen aan uw klanken!
Hef aan! ons zwakke riet verstomt voor uwe luit.
Uw dichtvuur schittert niet, van de echte Hemelspranken,
Maar vlamt, en bruischt, en knalt, en barst ten boezem uit.

dan antwoord ik: 't behoort tot de vele raadsels in dat uitstekende vernuft. Bilderdijk, de groote Bilderdijk, had in ruime mate de voortreffelijkheden, maar ook de zonderlingheden van het genie."

Hetgeen de raadpleging van het oorspronkelijk H.S. des Dichters mijn' Vader in de pen gaf, werd door hem voorgedragen in eene

vergadering van de Rotterdamsche Afdeeling der Hollandsche Maatschappij van Fraaije Kunsten en Wetenschappen. [1])

Aan zijn voornemen om zulks ook te Leiden te doen in eene vergadering van de Maatschappij van Ned. Letterkunde aldaar kon hij geen gevolg geven, daar ambtsbezigheden hem verhinderden op den voorgeschreven dag naar Leiden te gaan, maar met wat hijzelf niet kon doen, belastte zich één zijner Leidsche vrienden en den 3den Maart 1854 trad, in mijns Vaders plaats, vermoedelijk A. C. Oudemans in de Sleutelstad op. [2]) Onder de belangstellende hoorders bevond zich natuurlijk Prof. M. de Vries, die na de Voorlezing te hebben gehoord, terstond aan mijn' Vader schreef: „Uwe bijdrage over 't vers van Berkhey hoorde ik met groot genoegen. Ik heb voorgesteld, U uit te noodigen, het vers van Berkhey in de Werken der Maatschappij te doen herdrukken, de verzen, die van Bilderdijk zijn, cursief gesteld, en met eene Inleiding van Uwe hand; opdat de naneef precies wete, wat van Bilderdijk zij, en opdat niet de parelen van den puikpoëet verloren mogen gaan in de mest van den prulrijmer. [3]) Het bestuur zal dat voorstel in overweging nemen, om, wanneer het de hooge goedkeuring mag wegdragen, er nader met U over te handelen."

---

1) Dit is mij gebleken uit een missive van den dichter Mr. A. Bogaers aan mijn' Vader, luidende: „In een vergadering der H. Maatschappij van F. K. en W. heeft UwEd. (naar mij gezegd is) eene zeer belangrijke bijdrage geleverd betrekkelijk het dichtstuk van Le Fr. van Berkhey, getiteld de „Lijkgedachtenis van Willem V." Door mijne doofheid deze vergaderingen niet meer kunnende bijwonen, ben ik verstoken geweest van het genoegen om Uwe bijdrage te hooren. Zou er misschien gelegenheid zijn om die eens te lezen? Ik zoude er zeer dankbaar voor wezen. Met hoogachting en vriendschap etc."

2) Den 1sten Maart 1853 richtte mijn Vader aan den Secretaris Mr. Bodel Nyenhuis eene missive waarin hij voorstelde, dat hij niet in Maart maar in April zou optreden. „Kan dit niet", dus besloot hij, „dan schiet mij alleen over, mijn stuk over te zenden, en mijn vriend Oudemans de voorlezing er van te verzoeken."

3) Dit oordeel over Berkhey stemt vrij wel overeen met dat van mijn' Vader, die het dichtstuk van Berkhey getiteld: *De Bataafsche Menschlijkheid*, een „ellendig rijmelwerk" noemde. Dr. Kollewijn rangschikt in 't hoofdstuk, dat over Bilderdijk handelt in de jaren 1776—1780, Berkhey onder „de *beste* en bekendste der toen levende auteurs." Deel I. bl, 57.

Het genoegen, waarmeê door Prof. de Vries het stuk aangehoord werd was niet algemeen, werd althans niet gesmaakt door één toehoorder, Prof. H. W. Tydeman; doch dit heeft niet kunnen verhinderen, dat er eene gunstige beslissing genomen werd over het voorstel om de voorgelezen Verhandeling mijns Vaders op te nemen in de Werken der Maatschappij van Letterkunde. Volgens eene vriendelijke mededeeling van den verdienstelijken Secretaris van genoemde Maatschappij, Dr. S. G. de Vries, wien ik voor zijne inlichting gaarne openlijk dankzeg, waren in de maandvergadering van 5 Mei 1854 aanwezig de HH. De Wal, Van Assen, J. van der Hoeven, La Lau, Bodel Nyenhuis, De Breuk, Kuenen, Inckel, Van der Chijs, J. L. Cornet, Bergman, Te Winkel, Van Vloten, Oudemans, H. W. Tydeman, P. de Raadt, Sicherer, Leemans, Kiehl, Janssen, Hoffmann von Fallersleben, Beyerinck, Van Iterson, Rutgers van der Loeff, Gratama, Fangman, De Blaauw, Brown en Groen. Aan de orde werd gesteld het voorstel om „het in de vergadering van 3 Maart 1854 gelezen stuk" mijns Vaders in de Werken der Maatschappij op te nemen en daartoe werd besloten, zooals de Notulen zeggen, „met algemeene stemmen, behalve die van Prof. Tydeman. Deze Heer toch meende dat in meergemelde Verhandeling aan de eer van Bilderdijk te kort gedaan werd, en behield zich voor, tegen het stuk in druk op te komen."

Met het drukken van de Verhandeling werd geen haast gemaakt. Zou de toenmalige Secretaris der Maatschappij, Mr. J. T. Bodel Nyenhuis, zijn Behuwdvader [1]) zoo lang mogelijk de ergernis hebben willen besparen, van het veroordeelde stuk gedrukt vóór zich te zien en wel als een uitgave der Maatschappij? Ik kan hier niet met zekerheid spreken, maar moet alleen constateeren dat het geduld mijns Vaders zeer op de proef werd gesteld.

Op het Taal- en Letterkundig Congres, dat in Sept. 1854 te

---

1) In 1822 trouwde Mr. Bodel met Sophia Theodora Tydeman. Bilderdijk maakte op bruidegom en bruid een gedicht, dat men vindt in de Krekelzangen, D. III, bl. 140, en Da Costa, Kompl. Dichtwerken van B., Deel XI. bl. 277.

Utrecht gehouden werd, ontmoette mijn Vader Mr. Bodel en sprak met hem af, dat hij de Verhandeling over Berkheys gedicht onder zich zou houden, totdat er om zou worden gevraagd. Eenige maanden verliepen, zonder dat de Secretaris iets van zich liet hooren, en des wachtens moede, greep mijn Vader den 16den Febr. 1855 naar de pen en schreef aan Mr. Bodel: „Volgens de afspraak, door ons op het Congres gemaakt, zou ik het Stuk over Berkhey houden liggen, tot Ge er mij om vroegt. Daar er echter nu eenige maanden verloopen zijn zonder Uwe aanvraag, ben ik maar zoo vrij U het opstel te zenden, door mij nagezien, en met eenige aanteekeningen vermeerderd, die, naar ik hoop, er eenige waarde aan zullen bijzetten. Het zou mij nu aangenaam zijn, zoo de druk en de uitgave er niet al te lang van uitbleef." Weêr gingen eenige maanden voorbij, zonder dat het Stuk ter drukkerij werd gezonden, en den 8sten Sept. 1855 eindigde mijn Vader eene missive aan Mr. Bodel met de woorden: Uit de Handelingen onzer Maatschappij put ik de hoop, dat ik eerlang mijn stukje over Berkhey zal zien ter perse gelegd." Hoe lang het daarna nog duurde, eer de bijdrage ter perse ging, is mij onbekend. Ik kan alleen zeggen, dat eerst in 1856 het Stuk in 't licht is verschenen. Men vindt het in de Werken der Maatschappij, Nieuwe Reeks, Deel VII. St. II. 139—158, onder den titel: „Over J. le Francq van Berkheys Lijkgedachtenis van Prins Willem den Vijfde. Voorlezing van Dr. A. de Jager."

In druk kwam Tydeman tegen het Stuk niet op, na de verschijning evenmin als na de voorlezing er van. Hij bepaalde er zich toe om mijn' Vader er over te schrijven. Den 15den Junij 1858 schreef hij: „Dit stuk (de genoemde Voorlezing), en nog meer het opnemen er van, ondanks mijn protest, in de Werken der Maatschappij van Letterkunde, had mij geërgerd en leed gedaan. Waarom? zou te lang zijn om hier te ontwikkelen en zou ook tot niets meer dienen, maar ik ben bereid, ja verlangende, mijne zienswijze op dit punt kalm en minnelijk, als onder dissentieerende, vrije en zelfstandige vrienden, aan U voor te dragen." De Schrijver hoopte zulks te kunnen doen aanst. Woensdag of Donderdag ter

gelegenheid van de jaarvergadering der Maatschappij van Letterkunde; doch mijn Vader was zeker door ambtsbezigheden verhinderd naar Leiden te gaan, en het mondeling onderhoud had niet plaats, toen noch later. Tydeman kwam circa twee jaren daarna nog eens op de zaak terug en in een brief dd. 26 Febr. 1860, wegens zijn „verzwakkend gezicht" niet door hemzelven geschreven maar alleen geteekend, liet hij zich dus uit: „Zoo kwamen mij reeds eenigen tijd geleden en ik moet bekennen telkens op nieuw onder het oog twee Stukjes, die ik twee à drie jaren geleden van U had ontfangen en ze niet geheel ter zijde gelegd omdat ik er U over wilde schrijven, maar dit was mede vertraagd, ik wil het U gul bekennen, omdat het eene derzelve „Over J. Le Francq van Berkheys Lijkgedachtenis van Prins Willem den Vijfde" mij mishaagd had en tegen mijnen zin in de Werken der Maatschappij van Ned. Letterkunde was opgenomen. Niet, dat het niet voldingend bewerkt was; maar juist dáárom: alle waarheid, vooral ten laste van afgestorven Vrienden, wil niet overal en altijd gezegd zijn: ik had reeds voorlang in den Letterbode van 1852, N° 16 een vergoelijkend woord gezegd over de opoffering van eigen talent waarmede Bilderdijk zich wel had willen versteken in het lappenkleed van den armen ouden dichter, weleer zijn medestrijder voor Oranje, in de Leidsche furie er tegen, [1]) en die nu wilde trachten de belooning, die de arme Berkhey voor zijn Lijk-dicht verwachten mogt, iets grooter te doen uitvallen; het was mij dus pijnlijk van Berkhey in ons deftig Genootschap zoo uitgekleed te zien en Bilderdijk, ofschoon als contrast met een plagiarius, [2]) toch min of meer als een falscharis [3]) opgevoerd. Wat de zaak zelve aangaat, wanneer Gij zegt: „Waarheid boven al en zonder aanzien des persoons!" kan ik daar niets tegen zeggen; en zou er minder tegen

1) Deze woorden vormen geen duidelijken zin, wat wel te wijten zal zijn aan de persoon, die opschreef wat Tydeman dicteerde.

2) Er staat plagiaris.

3) Bij het lezen van dit woord denke men er weêr aan dat niet Tydeman zelf schreef.

gehad hebben, wanneer het betoog in Uwe Taalkundige Mengelingen [1]) ware opgenomen. *Hier* kwam er bij, dat reeds vroeger, ondanks het protest van mij en enkele andere Leden het smaadschrift van een' anderen Rotterdammer tegen den overledenen Bilderdijk in de werken onzer Maatschappij was opgenomen geweest. [2]) — Laat ons nu s. v. p. hier afstappen om over te gaan tot dat waarvoor ik U gaaf lof en dank kan toebrengen, de „Nieuwe Bijdrage tot de Lijst van Bilderdijks werken" etc."

Natuurlijk bleef de missive, waaraan het medegedeelde ontleend is, niet onbeantwoord, maar dat antwoord is evenmin als de missive, waaruit Tydeman de woorden: „Waarheid boven al en zonder aanzien des persoons", aanhaalde, bewaard gebleven in het Brievenboek mijns Vaders, dat concepten van brieven uit dien tijd bevat. Wel komt er een concept in voor van een brief, aan den Uitgever der Kompleete Dichtwerken van Bilderdijk, A. C. Kruseman, gericht. Deze uitgever wenschte mijns Vaders oordeel te vernemen over de opneming van Berkheys Lijkgedachtenis van Willem V en twee andere stukken in de „Kompleete Uitgave van Bilderdijks Werken" en ter beantwoording van Krusemans missive schreef mijn Vader hem den 9den Junij 1856: „Volkomen ben ik bereid U mijn oordeel mede te deelen over de door U geopperde quaestie. Met alle regt behooren, naar mijn inzien, de *Lijkgedachtenis van Willem V* en de *Hartspiegel* van *Spieghel* onder Bilderdijks werken te worden gerangschikt. Die twee stukken zijn door hem niet maar beschaafd of herzien, maar omgewerkt, herschapen. Zij zijn daardoor *zijn* werk geworden, met even veel regt als b. v. het *Buitenleven* van *Delille;* 't onderscheid is, dat het *Buitenleven* naar het fransch, doch de *Hartspiegel* naar 't oud-hollandsch en de *Lijkgedachtenis* naar het kreupeldicht van Berkhey is gevolgd. In 't laatste

---

1) Hier zal bedoeld zijn het „Nieuw Archief voor Nederlandsche Taalkunde", of „Latere Verscheidenheden uit het gebied der Ned. Taalkunde."

2) Hier is bedoeld de „Voorlezing over Bilderdijk's denk- en handelwijze, in betrekking tot de politieke gebeurtenissen van zijnen leeftijd" door Mr. G. Mees Az., waarover men zie art. XV van deze *Bilderdijkiana.*

stuk is bovendien van een goed deel des inhouds geen spoor in 't oorspronkelijk aanwezig." [1])

Toen Kruseman een overdruk ontvangen had van mijns Vaders „Nieuwe Bijdrage tot de Lijst van Bilderdijks Werken" (De Recensent, Alg. Lett. Maandschrift, 1857), betuigde hij daarvoor den 14den Maart 1857 zijn' oprechten dank en schreef vervolgens over de ontvangen aanteekeningen betreffende Bilderdijks werken: „Behalve dat zij mij voor mijne verzameling en tot eigen liefhebbers-onderzoek hoogst welkom waren, word ik er door in de gelegenheid gesteld mijne nieuwe uitgave met een tot nog toe onbekend versje te vermeerderen. Ik zal er een dankbaar gebruik van maken".

Ter completeering van Krusemans Uitgave van Bilderdijks Werken werd blijkens deze regelen door mijn Vader medegewerkt. [2]) Mocht het advies, dat hij aan Kruseman op diens verzoek gaf ten aanzien van Berkheys *Lijkgedachtenis van Willem V*, ook ten gevolge hebben dat de belangrijke Uitgave met dat dichtstuk vermeerderd werd?

Ik vermoed dat het opgenomen zou zijn, wanneer de beslissing alleen aan Kruseman gestaan hadde. De uitgave van Bilderdijks Werken had echter plaats onder toezicht van Da Costa. Deze was tegen de opneming der *Lijkgedachtenis* en het Dichtstuk mocht dientengevolge de plaats niet erlangen, waarop het aanspraak had.

Aan 't eind van Deel XV der „Kompleete Uitgave" deelde Da Costa mede, dat de *Lijkgedachtenis opzettelijk* niet was opgenomen en ter verdediging daarvan schreef hij: „De *Hartspiegel* is eene zoo algeheele overwerking dat zy als een dichterlijke arbeid van Bilderdijk niet minder juist, dan of het eene overzetting uit eene vreemde taal ware, [3]) mag beschouwd worden, iets dat, althands

---

1) Wat hier volgt handelt over *De Geuzen* en vindt men in art. XXXVI dezer *Bilderdijkiana*.

2) Ter completeering had hij veel meer kunnen bijdragen, wanneer hij tijdig geraadpleegd ware. In zijne „Nadere Bijdrage tot de Lijst van Bilderdijks Werken" schreef hij: „Voorts moet ik opmerken, dat de reeks der opgenomen losse gedichten, hoe talrijk ook, nog verre is van geheel volledig te zijn. Het aantal weggelatene, zoo groot als klein, beloopt boven de *vijftig*."

3) Deze zinsnede maakt het waarschijnlijk, dat Da Costa het advies, door mijn Vader aan Kruseman gegeven, gelezen heeft.

naar des Dichters eigene voorstelling op de titels, niet van *De Geuzen* noch van den *Lijkzang* kan gezegd worden."

Op de vraag: waarom is de *Lijkgedachtenis* niet opgenomen? gaf Da Costa dus niets anders ten antwoord dan: Het titelblad vermeldt als auteur niet Bilderdijk, maar Berkhey: derhalve is de *Lijkzang* een werk van Berkhey, waarmede de uitgever van Bilderdijks Werken niets heeft te maken. Da Costa's hoogst — om geen ander woord te gebruiken — onbeduidende verdediging zijner handelwijze gelezen hebbende, schreef mijn Vader het volgende: „Dat de *Lijkgedachtenis van Willem den Vijfde* niet is opgenomen, kan ik niet goedkeuren. De hr. *Da Costa* verantwoordt zich deswegens D. XV. 611 met „des Dichters eigene voorstelling op den titel". Dat bewijst niet veel. Indien genoemde Heer mijne Voorlezing had ingezien, geplaatst in de N. Reeks van Werken der Leidsche Maatsch. D. VII. St. II, zou hij, naar ik meen, zich hebben kunnen overtuigen, dat, meer nog dan de *Hartspiegel*, de *Lijkgedachtenis* „eene zoo algeheele overwerking is, dat zij als een dichterlijke arbeid van Bilderdijk niet minder juist, dan of het eene overzetting uit eene vreemde taal ware, mag beschouwd worden." Het stuk bevat eene reeks van bladzijden, waaraan *Berkhey* part noch deel heeft, b. v. de beschrijving van 's Prinsen sterven, bl. 34 tot 42, een tafereel zoo uitnemend, dat zijne weglating in de Kompleete Dichtwerken een wezenlijk gemis moet geacht worden." [1])

De man, uit wiens pen deze regelen vloeiden, kondigde ongeveer 13 jaar later in een merkwaardig opstel: getiteld: *De menschen Bilderdijk en Da Costa* [2]), het door de zorg van Van Vloten verschenen boekdeeltje aan, dat reeksen brieven bevat, door Bilderdijk met vrouw en dochter gewisseld in de jaren 1784—1807. Uit die aankondiging leert men Da Costa kennen als een man, die ter zijner beschikking gestelde bronnen, wier raadpleging noodzakelijk mocht geacht worden om een juist, onpartijdig oordeel te vellen, opzettelijk ongebruikt liet. *Da Costa wilde niet zien:* met

---

1) Nadere Bijdrage tot de Lijst enz. (Vad. Letteroeff. 1860, bl. 321—357.)

2) Tijdspiegel, 1873.

betrekking tot een paar punten wordt dat aldaar duidelijk aangetoond.

Da Costa wilde niet zien. Ik meen die woorden mijns Vaders te mogen herhalen met het oog op hetgeen de dichter zei van de *Lijkgedachtenis van Willem V.* Dat dichtstuk een werk van Berkhey te noemen is onmogelijk, wanneer men onbevooroordeeld met de *Voorlezing* mijns Vaders heeft kennis gemaakt. Maar die *Voorlezing* werd door Da Costa niet geraadpleegd. *Hij wilde niet zien.*

XXXVIII.

De Verschijning.

Op blz. 431 van het 1ste Deel zijns werks over Bilderdijk zegt Dr. Kollewijn van Bilderdijks vers *De Verschijning* dat het nooit in druk is verschenen. Dit is onjuist. Het gedicht werd door mijn Vader medegedeeld in de *Aurora* van 1867.

XXXIX.

Toespraak van Bilderdijk ter opening der eerste openbare vergadering van de 2de Klasse van het Instituut.

De hier volgende Toespraak wordt door mij medegedeeld naar het door Bilderdijk geschreven concept, in mijn bezit.

Mijne Heeren!

Indien de opening dezer Vergadering eene bloote plechtigheid ware, mijne rede zou ten uiterste kort zijn. Te weinig geschikt om als Redenaar een geletterde Maatschappij eer te doen, zou ik voor het geen de Natuur my geweigerd en de Kunst niet vervuld heeft, die bescheidenheid toonen, die de vrucht eener niet bedriegende kennis is, en de oude, Romeinsche, korte uitroep, q. b. f. f. q. s., in eene Hollandsche bewoording bevat, zou by my volstaan hebben. Thands juich ik U dezen groet toe, mijne Heeren, mijn medebroeders en gy allen wier tegenwoordigheid ons vereert! *Geluk*, *heil*, en *voorspoed* zij over deze eerste openbare vergadering die het eene Klasse des Kon. Instituts vergund is te houden! *Geluk*, *heil*, en *voorspoed* brenge zy den fraaien Letteren; den

goeden, gekuischten smaak, der zuiverheid onzer taal! der geschichtkunde des Vaderlands! *Geluk*, *heil*, en *voorspoed* in alle betrekkingen aan tijdgenooten en nageslacht, *geluk*, *roem* en *onsterflijken dank* aan onzen weldadigen Koning en Insteller! Deze kreet van mijn hart, mijne Heeren, is de Uwe, ik weet het, en generlei toestel van welsprekendheid vermag meer uit te drukken, dan zy insluit.

Maar ik heb meer, ik heb iets anders te verrichten, mijne Heeren! De vergadering die wy houden, is geen bloot schouwspel van uitspanning, vertoon, of nieuwsgierigheid, van vertoon van onze zijde, van nieuwsgierigheid, aan die van het algemeen, ten welks overstaan zy gehouden wordt. Zy is in het Letterkundige niet, het geen in de Kunsten eene zoogen. *Exhibitie* (vergeeft my dit vreemde woord), eene tentoonstelling van kunstgewrochten is, waar uit zich (met voorbyzien dikwijls van 't ware oogmerk en nut) de liefhebber eene voorbygaande verlustiging, de lediggánger een nietig tijdverdrijf schept. Neen, zy strekt om der Natie een waar, een duidelijk, een juist denkbeeld te geven van 's Konings hooge bedoelingen in de oprichting van dit Institut, voor zoo veel deze Klasse betreft; van de wijze, waar op onze Klasse zich ter bereiking dier hooge bedoelingen kwijt, en tot opening van het gene men zich van hare werkzaamheden beloven mag. Zy strekt om de zucht der Natie voor hare eigen, hare Nationale Letterkunde te versterken en op te wekken, en om haar (het zij zonder aanstoot gezegd!) op nieuw waardig te doen worden aan een naam, dien de laatste tijden door eene verlochening van den Hollandschen geest schandvlekten, den naam van dat Holland, dat eenmaal heel 't Noordlijk Europa beschaafd heeft; en thands onder den alles herscheppenden scepter van Koning Lodewijk 't hoofd weder opbeurt.

Wie vereert hem niet? vroeg de Spartaan aan den redenaar, die Alcides een lofspraak wilde houden. Elk rechtschapen Hollander zou my 't zelfde voorwerpen, indien ik mijn hart hier bot vierde om een Vorst te roemen, wiens glorie 't geenen tijdgenoten, maar de dankbare nakomelingschap toekoomt, te verbreiden of uit

te roepen. Doch zoo deze Koning onzen dank verdient, zoo hy aanspraak en recht heeft op het hart zijner onderdanen, 't is dat hy zich Hollander toont, Hollander in 't hart! Hollandsch van ziel is, en niet ademende dan voor ons welzijn? ach, veel te weinig zegt dit, voor onzen roem, onzen volksroem, en in dezen den zijnen stelt. En hoe kon hy die zucht, die drift sterker toonen, dan door by de onvermoeidste zorgen voor alle uitwendige Staatsbelangen, alle inwendige Staatsregelingen, ik zeg niet aan den bloei der wetenschappen, der kunsten zijne aandacht zoo ernstig, zoo onverdeeld, zoo krachtdadig te schenken; maar (en dit geldt deze onze Klasse in 't byzonder) door aan onze schoone Moedertaal, aan haar zuivering, aan haar volmaking, en tevens aan onze by de Uitlanderen miskende Dichtkunst, en tot nog toe mishandelde Volksgeschiedenis, eene Instelling toe te wijden, die eeniglijk ingericht is om haar in het aanzien van nijdige Nageburen, ten top te voeren; en ons, in den rang der Europische volkeren, op die plaats te herstellen, waar van wy door niet anders dan door een *mismoedigend wantrouwen op onszelven* en eene beklaaglijke *zucht voor het vreemde* vervallen zijn!

Ik behoef hier niet aan te voeren, hoe zeer taal, en fraaie letteren eene Natie verheffen! noch hoe zeer de onze, in den tegenwoordigen toestand nieuwe pogingen eischen om het hoofd op te beuren. Even weinig, hoe zeer onze Geschiedenis, altijd door partijschappen verduisterd, de stille rust en als ware 't de stoorlooze lommer eener alles gelijkelijk met zijne bescherming overschaduwende Monarchy behoeft, om de dikwijls het gedruisch der twisten ontvliedende waarheid met zachten tred in haar schuilhoeken na te sporen. De overwinningen van Lodewijk XIV maken den luister zijner eeuw en regeering niet uit; de Corneilles, de Racines, de Boileaus zijn het die zijn Natie, dat overwicht en dien invloed gegeven hebben, waar door heel de wareld zich naar haar voorbeeld, smaak en zeden gevormd heeft. Ons verwaarlozen van eigenen vaderlijken akker heeft ons afhangelingen van de begrippen onzer naburen gemaakt; terwijl ons onze onkunde in honderd vakken van onze geschiedenis tot een prooi leverde niet van Letteroorlogen (dit

ware gering) maar van verdeeldheden en beroeringen die vooroordeelen onderhielden en (indien de zich openende dageraad eener betere Eeuw deze nevels niet opheft) vereeuwigden.

Dan ik spreke (dit vertrouwe ik te mogen vaststellen) tot hen die de wetenschappen, die de letteren, die de kunsten om haar zelven beminnen. Ik spreek tot Hollanders die hun moedertaal in hare voortreflijkheid, waardoor zy boven alle de Hedendaagsche spraken uitblinkt, en kennen en waardeeren: die hun Vondels, hun Hoofden, hun Pooten op prijs stellen; ik spreek tot hun, wien de Vaderlandsche geschiedenis, geschiedenis van hun huis, geslacht, en voorouderen (en als zoodanig heilig) is. Hun, zeker, is het niet noodig belang in te boezemen voor de Instelling eens Konings, die *met*, die *voor* hun gevoelt, en in zijne Instelling elk Hollander op de voor hem gevoeligste en vertederendste wijs beweldadigt.

Z. M. wanhoopte niet aan den Hollandschen geest, even weinig als aan de Hollandsche vlijt en zucht voor een vaderland, dat niet dan door deze vlijt bestaat. Hy geloofde dien geest niet geheel uitgedoofd, maar door zijnen scheppenden adem op nieuw te kunnen bezielen, voor wetenschap, kunst, en oorspronklijkheid. Hy zag met den wellust van 't vaderlijk hart op de pogingen neêr van zoo vele onzer geleerde Maatschappijen en letterbeoefenende Genootschappen, als ons eer doen, en die zijne hooge gunst koestert en aanmoedigt; maar hy wilde meer; hy wilde allen scheidsmuur wegnemen, die (in weêrwil van den aart der kunsten en wetenschappen, welke alle zusteren zijn en in den engsten band vereenigd) zich ten allen tijde tusschen wetenschap en wetenschap, zich tusschen kunst en kunst, heeft opgeheven: en hy wilde tevens door zijn gezag en weldadigen invloed dat gene in het werk doen stellen wat bijzonderen Maatschappijen onbereikbaar was, en waarin zy met de beste oogmerken en welmeenendste pogingen door den aart harer Instelling zelve hadden moeten bezwijken.

Zie daar dan, mijne Heeren, het Kon. Institut opgericht, en in dit Institut als een voornaam deel onze *tweede Klasse*, zy die het Ze. Mt. behaagde by de oprichting met den onderscheidenden naam van de Hollandsche Maatschappij te vereeren. Reeds zijn de voor-

werpen onzer werkzaamheden U kenbaar. Een verslag, dat men U gaat voorlezen, zal U van het gene omtrent deze voorwerpen tot nog verricht is, verslag doen. Dan ik heb ter inlichting Uwe aandacht met nog eenige aanmerkingen bezig te houden.

Het zou veellicht eenige verwondering kunnen geven, dat daar onze Klasse de tweede niet in rang (want de vier Klassen zijn gelijk en genieten hetzelfde aanzien by Z. M.) maar in *orde* is, zy echter dit oogenblik voor de Eerste in eene Openbare Vergadering optreedt. Uwe verwondering verdwijne, Mijne Heeren. De ontzachlijke omvang der wetenschappen aan de 1e Klasse verknocht, heeft noodwendig het regelen en in werking brengen van het gene haar opgelegd was, nog ongelijk grooter moeilijkheid, meer beraadslagingen en meer tijd moeten kosten, dan aan eenige der overige, en zy heeft, zoo wel als de onze, zoo wel als de overige, met die hinderpalen moeten worstelen, met die vertragingen, en die toevalligheden, die ook ons naauwlijks veroorloofden, deze eerste openbare vergadering op den daartoe vooraf bestemden dag te houden. Ja, het is alleen de brandende en vereenigde zucht geweest, om zoo veel het van ons afhing, zoo veel onze macht het slechts toeliet, 's Konings verheven uitzicht niet een oogenblik te loor te stellen die ons (en ter naauwernood) in den staat heeft gesteld om ons in een vak, hoe uitgebreid ook echter in betrekking tot de 1e Klasse van geringer omvang, van dat geen te kwijten, dat by uitgebreider kring van voorwerpen ondoenlijk bleef.

Dan veellicht wagen wy te veel, mijne Heeren. Veellicht koestert men in dit wel verwachtingen, die geen jaar aanwezens, geen weinige maanden arbeids, door beraadslagingen en beramingen van inwendige orde en de schier oneindig vele byzonderheden, waar in die noodwendig afdalen, afgebroken, vervullen kan. Een boven alle loftuiting verdienstelijke Voorzitter ontviel ons in den onvergeetbaren Hinlopen: eene aanhoudende krankheid van den waardigen Hooft benijdde zijne voorlichting en arbeidzamen aart en bekwaamheid gedurende heel den tijd van (zijn) voorzitterschap aan onze vergaderingen; en, hoe kon, met verwondering vraag ik dit van my-zelven, in die door de keus der Leden zijn plaats ver-

ving, de eenvoudige goede wil het gebrek van krachten, door eene gedurige krankte geknakt, over 't hoofd doen zien! Neen, mijne Heeren, verwacht hier geen blijken van arbeid, maar alleen toebereidsels tot arbeiden, en dan (waarom het verbloemd) ten hoogste genomen, aanvanklijke werkzaamheden, wier achtervolging en doorzetting vruchten vermag te doen hopen, waar van nog de eerste bloesemknop niet begint uit te schieten.

'tIs op deze wijze, m. H. dat men begint. Natuur-zelve gaat langer tijd zwanger, naar mate zy grooter, volkomener, verhevener voorwerp zal voortbrengen. En welke voorwerpen geldt het hier! De alles in zich omvangende taal, wier beoefning en verklaring tevens zielkunde, algemeene en byzondere geschiedenis, de doorkneedheid in kunsten en wetenschappen, maat- toon- stem- en volkskennis, en wat niet al meerder bevat; ja, by ieder woord dat zich opdoet de vereenigde hulp van die allen vereischt. Ja, waar in zelfs dit alles niet genoegzaam is, zoo men haar op een nuttige, op eene verlichtende, op eene genoegzame wijze en des Konings uitgebreide uitzichten waardig behandelen zal. — En wat voegt zich by die taal, Mijne Heeren. De verhevene, de godlijke, de in zoo veel takken zich uitbreidende dichtkunst, die geene, 't zij vroegere 't zij latere, wijsgeerte nog doorgezien heeft; en waar van de gespitste vernuften nog zelfs het beginsel betwisten. Ik zwijg van de Hol^e^. geschiedenis. Ik zou langwijlig worden, indien ik wilde betoogen, hoedanige toebereidsels zy tot de ontdekking harer nog omzwachtelde waarheden vordert.

Verbeeldt U derhalve niet, ô gy die veellicht met dat gunstig vooroordeel toetreedt, dat wy werkelijk 's Konings doel en uitzicht, de hoop die het Vaderland op onze Instelling vestigt, en den wensch van ons hart, die ook de Uwe is, zelfs ten deele vervullen. Wy bereiden er ons toe. Wy zijn toegerust, mijne Heeren, niets meer; onze hulk ligt zeilreê, de stuurman heeft het roer gegrepen en de manschap staat op haar post. In dit oogenblik spreken we U toe. De opkomende voordenwind, die het heldere zwerk ons toeademt, vindt ons vaardig tot het ophalen van anker en zeilen. Dit is 't alleen, wat ons verslag U bewijzen zal. Ver-

neemt het met Hollandsche toegenegenheid, en wy steken bemoedigd in zee.

Doch indien ons te geven Verslag uit dit oogpunt beschouwd moet worden, het zal ook nu zelfs in deze ongunstige omstandigheden onzer eerste wording als Maatschappij niet geheel op zichzelve staan. Weinige en kleine proeven van den dichtgeest van twee onzer Medeleden, zullen de oogenblikken veraangenamen, welke Uwe aandacht aan de dorre voorlezing van toebereidsels geschonken zal hebben, waar van eene volgende vergadering (met vertrouwen beloven wij 't ons) geene bloemen alleen maar ook rijpende vruchten zal aanbieden.

XL.

Brief van Bilderdijk aan Koning Lodewijk ten geleide van het 3de Deel der Treurspelen. [1])

J'ai l'honneur de presenter à V. M. le 3e volume des tragedies que je viens de mettre au jour. Ce sont les deux traductions des chefs d' oeuvre de la Scène Française que le desir de contribuer à la restauration du bon goût a produit, excité par l'auguste voix de V. M. — Les lenteurs de la presse ont rétardé l' *Iphigenie*, travail de ma femme, qui noblement jalouse de s'associer à mes efforts, s'y est élevée au dessus de tout ce qu' on auroit pu esperer d'une imitation de *Racine*. Sire, j'ai cru participer de son succès en joignant sa traduction à mon *Cinna* de Corneille, dout V. M. a daigné agréer l'hommage, et qui reparait ici sous Ses yeux. — Je me flatte Sire, que l' indulgence de V. M. me permettra aussi de mettre à Ses pieds le peu de vers de sa main qui s'y rapportent.

Je suis etc.

XLI.

De benoeming tot lid van de Koninklijke Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem door Bilderdijk afgewezen.

Den 21sten Mei 1808 werd Bilderdijk benoemd tot lid van bo-

---

1) Deze brief wordt hier medegedeeld naar het concept van Bilderdijks hand, dat te Leiden berust in de Bibliotheek der Uuiversiteit, Cat. H. ss. 873, bl. 68.

vengenoemde Maatschappij. Hij bedankte voor de benoeming, blijkens de hier volgende missive, medegedeeld naar 't concept van Bilderdijks hand, dat te Leiden in (Cat. Hss. 873, blz. 178).

Leyden, den 23 May 1808.

WelEdele Heer!

Indien in mijne Ballingschap my de eer der Verkiezing van de Haarlemsche Maatschappy te beurt gevallen ware, zy zou opbeurende en troostende voor my geweest zijn, en ik had ze uit dankbaarheid en met blijdschap, in de hoop van haar veellicht van eenig nut of eenige dienst te kunnen zijn, aangenomen. Doch thands, WelEdele Heer, daar de langdurigheid van ziekten en droefenissen, mijne vermogens zoo goed als vernietigd heeft en ik tot niets meer deuge, kan deze onderscheiding my niet anders dan tot vertegenwoordiging van dit mijn verval dienen, en ik beschouw haar als eene vereering, niet my (armen afgeleefde), maar des Konings benoeming, waar door ik my in het Institut geplaatst heb gezien, toegebracht. Gelijk dan mijne zwakheid my verplicht heeft, om, verre van die benoeming aan te nemen, by Zijne Majesteit nadruklijk te verzoeken, van dit Lidmaatschap verschoond en ontslagen te mogen worden, zoo verbindt zy my ook, om voor de mij aangedane eer der verkiezing van de Koninklijke Maatschappy te Haarlem nederig dank te zeggen; waar van ik my dan ook bij dezen kwijte, met alle erkentenis en gevoel van verplichting.

Ik bid UWE. de geëerde Maatschappy, derhalve mijne diepe verlegenheid met de my toegedachte onderscheiding, en deze mijne verschooning om ze niet te kunnen aanvaarden, tevens met mijne betuiging van hoogachting te willen voorhouden.

Ik heb de eer, my met de oprechtste gevoelens te teekenen enz.

(Wordt vervolgd.)

Transfert-transport (XLIX, 222). — *Trans* heeft in beide woorden de beteekenis van *over*. *Fert* in 't eerste woord is familie van *fertile*, vruchtbaar, voordeelig; *port* in 't andere woord heeft de beteekenis van som, vracht, geld. Een *transfert* is dan de overbrenging, de schriftelijke overdracht (voordeel heimelijk ingesloten of gewenscht) van eenige zaak of bezitting of eigendom, tusschen partijen gesloten. Het *transport* bepaalt zich meer tot de overdracht van gelden: 't is de overgebrachte som van een rekening, van een schuld, van een *transfert*. Er komt minder schrijven, maar rekenen en tellen bij te pas. Ook als verzamelwoord ligt in *transport* de hoeveelheid, het concrete ten grondslag.

A. AARSEN.

Hij zit voor den mast (XLIX, 224). — 't Is niet eene aanwijzing van iemand, die nog, tegen heug en meug, zit te eten, maar van iemand, die niet meer kan, die 't eten opgeven moet. Wellicht aan de scheepsstraf van *voor den mast binden* ontleend, waardoor een toestand intreedt van onmacht, onvermogen, om zich te roeren. E. LAURILLARD.

Achter de Pyrenaeën blijven. — Eene boerin klaagde bij slecht weder over het onaangename vertoeven op de markt. Onze dienstbode merkte gekscherend op, dat zij van het slechte weder geen last had. Waarop de boerin haar antwoordde: „Dat geloof ik wel. Gij blijft maar achter de Pyrenaeën." De beteekenis is duidelijk. Maar hoe kwam een Huissensche boerin aan de wetenschap dat achter de Pyrenaeën een warm land ligt, en hoe ontstond dat gezegde? A. J. C. K.

Vlots gars (XLIX, 192). — Dat is vlottend gras, gras gegroeid op onder water staand land; het vee dat dit eet, wordt „gelb", d. i. waterzuchtig. A. J. C. K.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Tobias Querfurt. — Het Gemeente-Museum van Haarlem bezit een portret van Daniel Deutz (zn. van Anthony en Ida Agatha Temminck), die 21 Februari 1708 te Amsterdam in ondertrouw werd opgenomen met Anna Elisabeth Versijl — geschilderd door T. Querfurt in 1702.

Teneinde iets naders te weten te komen betreffende genoemden schilder, van wien de catalogus alleen vermeldt dat hij „van 1680—1760 Hofschilder was van den Hertog van Brunswijk" wendde ik mij tot den Directeur van het Brunswijk-Wolfenbuttelsch Huisarchief, die mij met de meeste welwillendheid alles mededeelde wat hem uit de papieren bekend werd, doch mijne nieuwsgierigheid nog niet bevredigde.

Een en ander komt hierop neer. Tobias Querfurt trad ± 1680 in dienst van het Hof van Brunswijk-Wolfenbuttel. Den 30 Nov. 1692 werd hij door de Hertogen Rudolph August en Anton Ulrich benoemd tot: „Kammer-Fourier", en later tot Hofschilder. Den 2 Mei 1704 gewerd hem als zoodanig eene levenslange toelage van 100 Thaler.

Hertog Anton Ulrich († 27 Maart 1714) vermaakt hem bij testament 600 Thaler.

Den 16 Juli 1715 klaagt hij over zijne levensomstandigheden en wijst op zijne 7 kinderen, wien hij geen fatsoenlijke opvoeding kan geven. Hij vraagt om van woonplaats te mogen veranderen, daar de Vorst-abt van Corvey hem een vrije woning heeft aangeboden, 't geen wordt toegestaan. Vervolgens schijnt hij naar Hamburg te zijn gegaan, althans de laatste kwitantie van de hertogelijke uitkeering is geteekend Hamburg 29 April 1730. Daar de registers van overlijden van dat jaar te Hamburg verloren zijn geraakt, valt het niet met zekerheid te bepalen of hij werkelijk in dat jaar al-

daar overleed. Het vermoeden ligt voor de hand, daar latere kwitantien ontbreken.

Querfurt gaf o. a. uit „*Kurtze Beschreibung des Fürstlichen Lustschlosses Saltzdahlem.*"

Zijn beide zonen komen voor in het Hamb. Künstler-Lexicon. Gabriël David Christopher Querfurt, geb te Halberstadt, overleed 5 Juni 1765 te Hamburg.

August Querfurt, in 1697 in Wolfenbüttel geboren, overleed te Weenen in 1761.

Wie helpt mij aan verdere biographische gegevens betreffende Tobias Querfurt, en bestaan hier te lande in particuliere verzamelingen nog portretten van zijn hand?

's Gravenhage. M. G. WILDEMAN.

Piano (Spinet). — Uit welken tijd zijn de piano's van Meincke en Pieter Meyer op 't Rokin te Amsterdam? Wanneer leefden deze fabrikanten?

O. H. J. S.

„Van der Does und die Gebrüder M. & P. Meyer in Amsterdam, versorgen Holland mit Fortepianos, Flügeln und Klavieren, theils aus eigener, theils, und vielleicht grösstentheils aus deutscher Fabrik, wiewohl sie das letztere nicht gern eingestehen. Der Preis eines Fortepiano läuft zwischen 220 bis 600 fl." (Original-Beiträge zur Kenntniss von Holland. Von Th. A. Nemnich. Bd. II. Tübingen 1809, S. 376).

RED.

J. Singendonk, klokkemaker te Amsterdam. — Wanneer deze vermaarde maker van staande klokken geleefd heeft, zou gaarne vernemen

Deventer. TH. WOLTERSON.

OUDHEIDKUNDE.

EEN FRANSCHMAN OVER HOLLAND.

In 1660 en 1661 verscheen te Amsterdam bij Samuel Imbrechts, „Boekverkooper, in de Raamsteeg, in de Hoop" een geschrift getiteld: *De Vermaeckelijckheden* || *Van* || *Hollandt:* || *Een Werck* || *Deses Lands Lof uytbasuynend.* || *Met-een Tractaet.* || *Van de* || *Regeeringe.* || *End' een Kort Begrijp van 't gene aenmerckens waerdigst voorgevallen is, tot het Iaer 1655.* || Door J: de Parival. || Nieuwlijcks uyt 'et Fransch trouw- || lijck over-geset. || Verçiert met Kopere Platen. [1])

Het werk is gesplitst in twee deelen en een „vervolgh", met doorloopende pagineering. Zonderling is het, dat het eerste deel het jaartal 1661 en het tweede het jaartal 1660 draagt!

Het zal den lezers van *De Navorscher* misschien niet onaangenaam zijn, als ik uit dat boekje hier 't een en ander mededeel.

In het eerste hoofdstuk van deel I wordt o. a. gehandeld over den naam Holland. Sommigen leeren, Holland = Houtland, omdat er eertijds zooveel bosschen waren. „Andere seggen, en dat met „veele waerschijnlijckheydts, dat *Hollandt* dus ghenoemt is van de „Eyghenschap sijnes Grondts, en Aerde, die *Holl* is. In waer„heydt, deses Landts aert is dusdanigh, dat de Aerde leeft in veele „plaetsen, alsof sy op het Water swomme. Tot desen *propoost*, „soo verhaelt *Guicciardin* eenighe aertige Geschiedenisse van eene „KOE; die omtrent een half-mijle van *Haerlem*, op een aenghenaeme „Weyde haer voedsel soeckende, by ongheval, in een Graft val-

---

1) Van de oorspronkel. uitgave in het Fransch bevindt zich op de Utr. bibliotheek een druk van 1660 te Leiden bij Ch. Gerstecoren; van 1662 te Leiden bij P. Didier en van 1665 te Parijs, „Par la Compagnie des libraires du Palais." Alle drie zonder platen. RED.

„lende, verdronck; en drie dagen daer nae, in een Poel, dicht by „de Stadt, tegen 't Oosten, wederom ghevonden wierdt. Het welck „niet weynigh bevestight het seggen der geene, die gevoelen dat „HOLLANDT *Holl* is." De derde meening, die de schrijver van meer gewicht acht dan de beide andere, is: „Dat dese *Provintien* „van de *Noormans* beheerscht zijn geworden: die haer de bena- „mingen harer *Provintien*, uyt dewelcke sy gesproten waren, ge- „geven hebben; onder dewelcke eenighe ghelijckheydt konde zijn." Hij denkt dan aan Olland.

In Capittel II *(Van de Langhte, en Breedte van Hollandt, en het Getal der Steden en Dorpen)*, wordt Holland genoemd „twee- „mael aensienlicker, en heerlicker als eertijts *Vlaenderen* was. Het „Edelste, Doorluchtighste, en 't meest bestredene *Graefschap* der „heler Werelt."

Aangaande het klimaat wordt gezegd, in Cap. III *(De Deelingh, en d' Aert van Hollandt)*: „De Lucht isser ghetempert: 't is waer, „dat 'er meer koude is, als uytermaten groote hitte; uyt oorsaeck, „dat 'er starck en veel waeyt, en seer regent. Ick hebbe van nu „eenighe Jaeren herwaerts aenghemerckt, dat de onghestadigheydt „der Lucht soo groot is, dat de getijden van 't Jaer in een staghe „verwarringhe schijnen te zijn, doch soo tamelijcke middelmaet.

„Het regent meest in de Honds-dagen, en is 'er somwijlen soo „koudt, als of het midden van den Winter-maendt waer. En daer „teghen, midden in den Winter, isser somtijdts een soo aenghe- „name tijdt, die ons eerder de Velden doet kiesen, als een hoeck „van den heerdt.

„Maer ghelijck de hitte niet groot, of langh-duerend' is, alsoo is „het licht met den Winter gedaen, en sijne straffe strengigheydt „en regeert niet langh: nae het spreeck-woordt: *Strenghe Heeren „regeeren niet langh.* Doch en isser soo een alghemeene regel niet, „die niet eenige uytneminghe en *exceptie* en lijden; en ghelijck „als 'er wel Soomers gheweest zijn, die groote en langhe hitte voort- „brachten; soo zijn er oock Winters gheweest, van een langhe en „onverdragelijcke Koude, gelijck er een was in 't Jaer 1149, en „eenige andere, in onse tijdt."

Cap. IV handelt over *de Zeden der Inwoonderen deses Landts.* De Hollanders worden hier geroemd als naarstig en arbeidzaam, verstandig, graag om winst te behalen, afkeerig van kijverij, niet bloedgierig, „veel meedoogender, en beleefder, als haere Naebueren.” „Dit hebbense met alle de Noordtsche Volckeren gemeen, „dat sy geerne drincken; en haer met haere Vrienden, op Gast-„malen, verheugen, in alle oprechtigheydt.” Ook zijn zij vrijheidlievend: „Sy lieven alle de Vryheydt, en selfs de Uytheemsche, „die ’er voor eenige Jaeren zijn komen wonen; alsof de aert des „Lands eenige macht over de ghemoederen der Inwoonderen hadde. „Niemandt vermach den anderen te slaen, of trots te mishandelen: „en de Dienst-maeghden selfs en meugen van hare Meesters niet „geslagen worden: en indien ’t uyt haestigheydt beurde, dat een „Meester sijne Maeght sloegh, of uyt sijn Huys gestooten had, met „eenige trotsheydt of gewelt, en quam ’er klacht over; so moet hy „boete betalen, en wort dickwijls gedwongen de volle Huer te beta-„len; al is hy niet vervallen. Oock vindt men ’er geene Slaven: en „alle die den voet in Hollandt eens geset hebben, zijn vry en *vranck.*” Van de Vrouwen en Dochters wordt gezegd, dat zij zeer geprezen worden om hare schoonheid, ingetogenheid en zedigheid. „Sy scheuren, en wrijven de Bancken, Kisten, Kasten, Schappraeyen, Tafels, „Thresoors, Voet-bancken, &c. soo gauw sy konnen; en datse Blincken „als Spieghels: tot op de Trappen selfs; en men vind ’er soo „suyver, en helder, dat sy niet lijden souden in de Kamer te gaen, „(die soo *net* opgeschikt is) of men moet eerst de Schoenen uytghe-„trocken, of Muylen aen-ghetrocken hebben; of ten minsten, „datmense soo suyver schoon hebbe ghemaeckt, als het mogelijck „is. En, trouwen, de Vrouwen stellen al haer gheneuchte en eere, „in het schoon en suyver houden van hare Huysen, en Huysraedt. „Sy hebben niet minder vryheydts, als hare Mannen, en ’t soude „een onversoenlijcke misdaet zijn, haer te slaen. Ik heb verscheyden „maelen hooren seggen, dat die Man, die sijne Vrouw slaet, tot „boete, een Ham betalen moet; indien het de Bueren komen te „weten: en de Vrouw, die haren Man slaet, moet dubbelde boete „geven. De Vloeren worden schier alle daghen ghewasschen, met

„Zandt gestroyt; en men houdtse soo suyver, dat 'er de vremden „somwijlen niet op spouwen en durven."

In het Vde Capittel sprekende „Van den Handel, en de Middelen om sijn Broodt te winnen, en sijn Leven te onderhouden", zegt de Schrijver: „Den Haring-vanghst is de Gout-ader van Hollandt; en „de Koop-waer, die 't landt meest in-brenght. 't Is niet te geloo-„ven, hoe veel duysenden van Menschen hier door leven, behalven de „Visschers; welkers getal onnaespeurlijck is. Die de Tonnen, en „Schepen daer toe maken, trecken 'er een groot voordeel van."

In het VIde Capittel wordt over „de Imposten en Schattinghen" gehandeld.

Daarna staat de Schrijver stil bij eenige Hollandsche Steden en dorpen (cap. VII—XXIII).

Van Leiden wordt o. a. gezegd: „Daer zijn 'er altijdts seer Hoogh-„gheleerde, en wijt-beroemde *Professoren*, en *Opper-leer-meesters* „in alle Faculteyten, en Wetenschappen, geweest: welckers heerlicke „Naem, en ongemeene geleertheyt haer over-al verspreydt hebben: „en nu noch teghenwoordigh zijn 'er seer gauwen, en die den Ouden, „hare Voor-gangeren, ja selfs den Geleerdsten van heel Europa, niet „en wijcken. De Wetenschap van de *Rechten*, en der *Medicijne* heeft „hier altoos geweldigh gefloreert en gebloeyt, door de wonderbare „opsicht en yver van mijn Heer den *Prince van Orangien*, en der „drie *Curateurs* of Opper-Toesienders en Besorgers der Hooge „Schoole. Dien groote *Scaliger*, en dien onvergelijckelijcken *Sal-„masius*, hebben 'er geschenen, als twee groote Lichten, onder „ontallijcke andere Sterren deses laegeren *Firmaments*, of He-„mels." De Studenten „genieten hier veel fraeye *Priviligien*, en „Gerechtigheden; maer sy moeten *geimmatriculeert*, dat is, in des „*Rectors* of *Universiteyts* Boeck, ingeschreven zijn. Die over twin-„tigh Jaren zijn, hebben vry *Accys*, van tachtentigh Vierendeels, „of Stoopen Wijns, Jaerlijcks; en een halfvat Bier elken Maent. „Alle vierendeel jaers zijnse gehouden den *Bedells*, of Universiteyts „Dienaers vier stuyver te betalen. Den *Rector* heeft sijne *Asses-„soren*, of Bysitters, die haer vergaderen wanneer 'er klachten „voor-vallen: en sy bemoeyen haer de *parthijen* te vereenighen:

„Soo sy 'et niet en konnen te weegh brengen; wordt haer gheoor-„looft hare saeck voor den Raedt der *Universiteyt* te bepleyten; „alwaer den Heer *Rector presideert*, en voorsit; van welckers „Vonnis dan gheen *Appel* meer ghelden, of *Revisie* vergunt werden „mach. Heeft 'er eenigh Lidt der *Academie* een *Crimineele* daedt, „of een hals saecke begaen; wordt het den *Officier*, en Stads Rechter „toe-ghestaen, de Handt aen hem te slaen, doch niet eerder, voor „dat hy hebbe hier toe des *Rectors consent*, en bewilliginge; en „den misdadiger, niet in een oneerlicke of schandelijcke Gevange-„nisse, al heeft hy den Doodt verdient, maer in een fraey Gemack, „onder 't Raedthuys daer toe geordineert, wech te geleyden."

Duellen en baldadigheden zijn streng verboden. „Daer is 'er een „sekere wacht van ses-en-dertigh Mannen, die 's Nachts ommegaen „met stercke Stocken, Pijcks gewijse. Wanneerse eenige moetwil-„lige Studenten, in de Steenen met 'er Deegens houwende, ont-„moeten; soo nemense haer die af; en setten sy haer in tegenweer, „nemen syse gevangen, en voerense in de Hooft-wacht, tot des „anderen daeghs vroegh; daer sich dan den *Senaet*, of den Raet „der Academije vergaert, om de saecke uyt te hooren. Isse gering, „en door den dwanch geschiedt, wordense in haer boven genoemde „Vertreck, of Kamer versonden. Deze Wacht wordt de *Compagnie* „*der groene Geusen* genoemt; en is gestelt, sedert eenige Jaren, „voor de gemeene ruste, in de Winters tijdt."

De aandacht verdient ook wat de schrijver, in een ander hoofdstuk (XXIII), over de promotiën weet mede te deelen: „En als daer „yemandt den hoogsten Eeren-trap van Doctorschap ontfangen wil: „laet hy hem eerst *Examineeren*, of uyt-vragen; en ondersoecken, „(of hy te deegh bestaen mach), dit gedaen, slaet hy *Theses*, of „eenige Voorstellingen, in sijn *Faculteyt*, aen: den dagh gekomen, „*Disputeert*, of twist-redent hy, (zonder *Preses*, of, Voorstander) „en dus wel ter *proeve* gestelt, in het heymelijck, by de *Professoren* „sijner *Faculteyt*, en in het openbaer, by elck een, (die 'er was) „neemt hy met lof dat *Gradum Doctoratum*, dat is, den Tytel „van een Naem van Doctor en Meester in sijnen Konsten aen. „Eenige ontfangen hem in het openbaer, seer heerelijcken; in tegen-

„woordigheydt der Heeren van de Stadt, die 'er alle met lange „swarte hangende *Tabbaerts* en Rocken, seer prachtigh verschijnen, „en dan den nieuwen gemaeckten DOCTOR, na het ghebruyck der „groote Steden van Duytschlandt, eenige Vlesschen beste Wijns „toe-sendende; wederom vergheselschapt nae hare Huysen beghe- „leydet worden.

„Dan recht den Jonghen MEESTER een kostelijcke Maeltijdt aen, „en dan wordt 'er lustigh om ghedroncken, en goede *Chiere* met „vrolijcken gelaet ghemaeckt; alwaer de *Professoren*, de Vrienden, „die *Opponeeren*, en die tegens hare Voor-stellinghen ghetwist- „redent; of *Versen* en Rijmen, of Eer-Dichten gemaeckt hadden, „daer toe genoodt werden. Die sulcke groote kosten, of niet doen „en willen, of doen en kunnen, nemen desen Eeren-trap van „DOCTOR, in 't heymelijck; en *onder den Schoorsteen*, alsoo men „gemeenelijck het selve noemt. Dese *Promotie*, of Voorderinghen „tot dese HOOGHE-MEESTERSCHAP in eenighe der Hooghste Konsten „en *Faculteyten* geschieden het meestendeels in den Soomer, weynigh „voor de Hontsdagen.

„De Maeltijden dueren twee daghen meest; waer men niet en „vergeet *Santeen* en Gesontheden te drincken, en die van den „nieuwen DOCTOR voor al schoon uyt."

University Extension, Hooger Onderwijs voor het Volk, of hoe men deze schijnbare nieuwigheid noemen wil, was ook in die dagen reeds bekend: „En in die Kercke, waer de *Engelsche* nu predicken, „in dit *Bagijne-Hoff*, worden alle dagen, (behalven 's Woensdaeghs, „en Saterdaeghs) van elf tot twaelf uuren, openbare Lessen gedaen „in de Neerlandsche Tael, in de *Mathematische* Konsten, tot gerief „van alle ongeletterden, als *Metselaers*, *Timmer-luyden*, en dier- „gelijcke meer; die haer dan met hoopen in die tijdt hier vinden; „sonder mantels, maer met hare stocken, en schoots-vellen, &c. „versien; dat dan seer kluchtigh om sien is. Den *Professor*, die „duytsche lessen voor haer doet, evenwel in sijnen gewoonlijcken „aensienlijcken *Professors*-Tabbaert, ofte Rock, (soo wel als alle de „andere *Latijnsche Professoren* de hare doen), is den Hoogh-geleer- „den, en Wijdt-vermaerden D. FRANCISCUS van SCHOOTEN."

Van Amsterdam getuigt de Schrijver: „Dese machtige Stadt „...wordt gheregeert door Ridderlijcke en heerlijcke *Areopa-„gische* Rechters; de welcke (aengesien doch dese Stadt al het „kostelijckste van der Weerelt besit) alles op den Duym weten, „en gekuwt, jae ingheslockt hebben, wat 'er oyt goedts, raers, „en heylsaems, en nae diepe Geleertheydt smaeckende, geschre-„ven, en naer-gelaten is, tot geluckige bestieringe eeniges Staets „dienstigh. De Regeeringe is 'er wonderbaer: 't ooghmerk, „waerom men de Wapens ter handt genomen heeft; en de goede „en trouwe Diensten der Voor-saten, worden in 't vergeet-Boeck „niet gestelt: de Quaedt-aerdige zijn 'er getemt, en gemuyl-„bandt, door de vreese eener doodelijcker straffe; de Vroome en „Goede beschermt, en vreedsaemlijck gehandthaeft: Alsoo, dat „'er seer weynige Moordenaers en Doodtslaghers ontkomen: en „men mach des Nachts de Straeten vryelijck gebruycken, sonder „eenighe quade bejegeninghe van Moetwilligers te duchten, en te „vreesen."

„De schoonste Straten" — zegt onze Franschman — „zijn aen „de Graften, *Keysers-gracht*, *Cingel*, *Heere-gracht*, *Haerlemmer-„straet*, alle nieuwlijcks ghebouwt; en meer andere; die 't alles „overtreffen wat schoon en fraey, in alle de Nederlanden heeten „mach: bysonderlijck, de Keysers-gracht, waer de Huysen wonder-„lijck schoon, en van gelijcke hooghte, gebouwt zijn." Elders (cap. XXXIII) roemt hij de Bibliotheek en den Hortus Botanicus.

„De *Bibliotheeck* is dicht by de Zuyder-Kerck; vol van allerley „*rare* en uytnemende Boecken: tot gerief van aensienlicke en eer-„lijcke Persoonen. Den Rijm, die 'er voor aen de Deure staet, „thoont hoe hem die dragen moet, die 'er in-gaen wil. 't Is 'er „oock een Thuyn, vol *Medicinaelische* Kruyden, die seer ghepresen „wordt; en neemt noch dagelijcks toe; door der Heeren vlijt; die, „met groote kosten, van alle gewesten der Weereldt, de selve doen „op-soecken, en herwaerts brengen."

Den Haag heet eene „vermaeckelijcke Woon-plaetse, die alle „redelijcke Menschen tot 'er aen-locken soude, om 'er groote schoon-„heydt, breedte der Straten, en d' aenghenaeme beschaduwinghe

„der groote, en effen ghelijckgheplante Boomen, cieraedt der Ge-„bouwen, en de soete Beleeftheydt der Inwoonderen.”

In het XXIVste Capittel wordt „Van de Religien, of Godtsdiensten” gesproken. Men leest daar o. a.: „Die geene, die D. *Mar-„tinus Luthers* Leere belijden, hebben hier Vryheydt van Religie, „door heel Hollant; en wort haer toe-ghestaen Kercken te bouwen „tusschen de Huysen om haer van de *Reformeerden* 't onderkennen. „De *Anabaptisten*, of, *Mennonisten*, of, om duydelijcker in Duytsch „te spreecken, de *Mennisten*, of Wederdoopers, hebben mede hare „Kercken, soo wel als de *Luythersche:* en zijn noch in verscheyden „*Secten* en scheuringhen verdeelt. De voornaemste onder de *Men-„nisten*, en die den meesten *Hoop* uyt-maken, heetense *Dreckwa-„gens.* Dit moet ick tot 'er lof, haer nae geven, dat sy 't *Euan-„gelium*, en de Schriftuer-plaetsen, in haer Vergaderingen, sonder „geroep, of getier, en sonder haer tegens yemandt te vergrammen, „met soete sinnigheyt, en stichtinge des Even-naesten, uyt-leggen, „en verklaren.”

Dan volgt het bekende verhaal aangaande den oorsprong over den naam *Geuzen.* Eindelijk, nadat opgemerkt is, dat zelfs de Joden hunnen godsdienst vrijelijk kunnen uitoefenen, eene klacht over den rechtstoestand der Roomschen: „oock is 'er geen Gods-„dienst die meer schimps en spots, selfs van het ongeschickte Graeuw, „verdragen moet, als den *Katholijcken.*”

In het zelfde hoofdstuk komt ook het een en ander over begrafenissen en lijkplechtigheden voor: „Men vind 'er soo onbeschaemde „Menschen”, — klaagt de Schrijver — „en van so weynigh eere, „datse haer droncken drincken op de Begraeffenissen; en t'huys „keerende, met hare lange Mantels, sinckense plat ter Aerden „neer, dat mense op-helpen en in sulcken staet naer Huys ge-„leyden moet. Dit doen eerlijcke, en deughd-lievende Menschen „niet, die, eenige glasen Wijns genooten hebbende, sachte, en „in tijdts vertrecken, en tot haer eygen Werck weder keeren.”

Nadat in Cap. XXV over den Adel is gehandeld, komt in Cap. XXVI „de Vryheydt” ter sprake. De Schrijver roemt de Vrijheid die men in Holland geniet: „Hier is geen Dienstbaerheydt; allen

„dwangh is verhaet." „De Meesters mogen hare Knechten niet „slaen, noch de Vrouwen hare Dienst-maeghden; niemandt syn „eygen Rechter kunnende wesen." Zelfs is de vrijheid van spreken wel wat al te groot, „Soo, dat de Achter-klappinge, ongestraft „blijvende, hier seer in swangh gaet." Opmerkelijk is wat de Schrijver in dit hoofdstuk mededeelt aangaande ... den groentijd: „Het heught my, dat eenige Hooghduytsche *Studenten* eens eene gewoonte in-„voeren wilden, in dese *Universiteyt*" [hier moet de Leidsche bedoeld zijn], „die, als tot een goedt eynde streckende, in alle de Duytsche „Hooge-Schoolen aengenomen is, maer om der misbruycken willen, „die 'er mede omme-gaen, seer verhaet geworden is. Ick wil „seggen van de nieuwe Aen-komelingen, diese *Penals* heeten; die „een vol Jaer door seer mishandelt wierden. Maer de Overigheydt „stelde haer machtigh tegen, en zoo stijf, en kloeck, dat sy, alle „die dese gewoonte wilden in-voeren, als, na eene Slavernije smaec-„kende, en hellende, in een Vry Landt, met groote straffen, en „uyt-banningen dreygende". — „Luydts-keels" roept de Schrijver ten „slotte uit: „O wel-geluck-zaligh Hollandt! O Paradijs van Ver-„maackelyckheden! O Landt, verrijckt met soo Kostelijcken Schat „als de Vryheydt is! Bewaertse wel! want soose eens quam ver-„loren te worden, dan soudt ghy eerst Haere Waerdye erkennen; „met dien smert, dat ghyse niet soo licht soudet kunnen weder „krijghen!"

In de volgende hoofdstukken wordt gehandeld over het Recht en de Regeering (XXVII), over de Regeeringscollegiën (XXVIII), over de Admiraliteit (XXIX), over de Zeevaart (XXX), over „de derde en laetste Zee-vaert naer Nova Zembla" (XXXI), en over „eenige andere Reysen, naer de Groote Indien" (XXXII). Het XXXIIIste Capittel behelst eenige opmerkingen en mededeelingen van verschillenden aard. Daar wordt o. a. gesproken van het plan om ten behoeve van Leiden eene haven te Katwijk te maken, waarvan „voor omtrent 20 Jaren" sprake was: „Maer, ten langen leste, „dit voor-nemen bleef steecken, en onder de kolen: men heeft 'er „van die tijdt af, niet meer van gehoort."

Het laatste (XXXIVste) Hoofdstuk van deel I is getiteld: „Van

de Verbintenissen, die de Vereenighde Provintien met de Uytheemsche Machten in-ghegaen hebben."

Het tweede deel behandelt in een vijftiental Capittels de geschiedenis van Holland: „Hoe, en door Wie, dese Provintie van Hol-„landt is regeert gheweest, tot op 't Iaer onses Heeren 1650. Met „een Kort Begrijp van al het gheen aenmerckens waerdighst voor-„gevallen is." Het is versierd met portretten van Prins Willem den Eerste — van wien getuigd wordt: „Desen Prince van *Ourangien* „was begaeft met een wonderbare heusheyt, en ongelooffelicke „stantvastigheid in tegenspoeden: versweegh sijn voornemen; argh „en kloeck in 't ontdecken die van sijne Vyanden" —, Maurits — geroemd o. a. als „een seer groot *Mathematicus*, en *Astrologicus*, „of kender der Sterren" —, Frederik Hendrik — „Sijn Naem sal „eeuwigh zijn; en de heerlijcke geheugenisse van Hem sal eeuwe-„lijck leven, tot aen de vol-eyndingen der Weereldt" — en Willem den Tweede.

Het „Vervolgh", aan dat tweede deel toegevoegd, bevat een portret van Willem den Derde.

In het eerste deel — ik heb straks vergeten dit te zeggen, — vindt men een kaartje van Holland, en gezichten op Leiden, Amsterdam, Haarlem, Delft, Dordrecht en Rotterdam.

Wie na hetgeen ik hier heb medegedeeld lust mocht gevoelen met het bovengenoemde werkjes kennis te maken, kan er een exemplaar van vinden op de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage, die ook in 't bezit is van een exemplaar der Fransche uitgave, vermoedelijk den vijfden druk, getiteld: „Les délices || de la || Hollande, || contenant || Une description éxacte du Pais, des || Moeurs & des Coutumes des Habitans: || avec || un Abrégé Historique depuis létablissement de la || République jusqu'au de là de la Paix d'Utrecht. || Nouvelle edition, || considérablement corrigée & augmentée || La Haye, || chez la Veuve de Henri van Dole 1726." (2 dln.)

's-Gravenhage. MR. C. BAKE.

EXTRACTEN UIT DE CRIMINEELE ORDONNANTIEN VAN HOLLAND.

MEDEGEDEELD DOOR

J. C. GIJSBERTI HODENPIJL VAN HODENPIJL. 1)

15e BOEK.

27 Jan. 1731. *Adriaan*, *Pieter* en *Zara Graver* ca Mr *Jan Backer* te Amsterdam. — Nog gen.: *Simon Maertensz van der Schilde.*

13 Febr. 1731. *Zara Cornelia van Marcelis*, huisvr. v. *Jan Lucas Bouwens*, Coopman te Amsterdam ca Mr *Jan Backer.* — Nog gen.: *Jan van Marcelis; Rem Egbertsz Bisschop.*

17 Mrt. 1731. Dagvaarding van *Christiaan Hoevelack* door deurwdr *Nicolaes Leydeckers.*

17 Mrt. 1731. Over *Gerrit Jacobsz Broere* en *Joost Cornelisz* Heemraden van Leckerkerk. — Nog gen.: *Cornelis van der Hoop; Maerten Huijberts.*

16 Juni 1731. *Cornelis de Jong*, bailliu van Schieland over *Cornelis* en *Johannes Tempel* met *Leenderd van den Arent* wegens mishandeling van *Mees van Muijlwijck* — Nog gen.: *Maria Wensveen, J. v. Honert, P. van Bodegem, Johan Mol.*

31 Dec. 1731. Over *Maria Moriaanshoofd*, wede *Jacob Bosch*, nu getr. met *Isaac Marchand* ca *Johan van Panhuijs* over een accoord als crediteuren. — Nog gen.: *Jacob van Staveren*, diens wede *Susanna Lupardus, Bestmans* en *Ostermans*, *Gerard de Wolf, Lodewyck van Herwijnen.*

7 Nov. 1732. Diefstal en mishandeling door *Johannes Witbols.* — Nog gen.: *Johan Halling, Gerrit van der Kuyp.*

27 Mrt. 1733. *Meijnard Albert Jonck* (of *Sonck*) te Hoorn over omkooping van *Gerrit Janz Molenaar* tot verwonding van *Joseph de Blinde* te Heyloo. — Nog gen.: *Adriaan Breedenhof*, *Johan Mol, Thomas Schreurs, H. Lanck*, ... *Backer, Stoffel, P. van Steyn*, *Wilsma, Jan Schut, Pieter Martijn*, *Seljade*, *Bersé*, *Blonte Willem, Gozewijn de Wilde, Cabbeljauw, Hurnius*, *Dirck Backer*, *Elisabeth van Bredenhof* wede *Ockerze, van der Lee.*

1) Vervolg van Nav. XLIX, blz. 335.

1 Juli 1733. *Anthony Pieterson,* Secr. der Weeskamer te 's Hage c^a^ *Jacob Godefroy Baron van den Boetselaar,* over quaestie met Cap^n^ *Thierry.*

29 Jan. 1734. *Cornelis v. d. Goes* c^a^ *Adriaan Swalmius* te Delft over afhakken van wilgenboomen. — Nog gen.: *Logemans, v. Oosterbaan.*

2 Oct. 1734. Verhoor van *Jacob Pesters.* — Nog gen.: Juff. *Maria Elisabeth de Win*, wed^e^ *Bellanger, Lidia van der Horst*, *Hendrick Bruijn,* adv^t^ *Limborch*, griff^r^ *Fagel*, mevr *Verdun*, Juff. *van Rijnestein, Jan Pesters,* fisc. *v. Erpecum,* Burgm^r^ *de Bye*, *Louisa Johanna Junckers* wed^e^ *Daniel de Win,* Mr *Jan van der Burch, Pierre Bellanger, Willem* en *Hendrick Pesters*, *Francois Ellinckhuysen*, *Joannes Staal*, *Jan Wybo*, *Nicolaas Keteluar*, *Johannes Hop*, *Jan Adriaan Tubalkyn*, *Adriaen van der Straeten*, *Johan Frederick Baron van Friesheim, Johan de Mauregnault*, *Pieter Graafland*, *Johan Thierry*, *Catharina van Beaumont*, *Philip Quirijn van Beaumont*, *Johan van Bleiswyck, Willem Duurkant, Pieter Hoyer, Cornelis Hermanus Sumpius, Maria Anna Muisson* wed^e^ *de Verdun, Johan van Holst*, *Nicolaas van Zanen, Joh^s^. Jacobus van Rheenen*, *Johan van der Does*, *N. van der Haer*, regent *Timmer*, Mr *Jacob Bisdom*, *Nicolaas Leydeckers*, *Anna Elisabeth van Banchem.*

21 Oct. 1734. Req. v. *Jacobus de Hochepied*, balliu v. Kennemerland over *Alexander* en *Jacob de Mey*, afslagers te Amsterdam.

27 Oct. 1734. Mr *Jan Winder* betr. *J. Kien.*

2 Aug. 1735. Over *Cornelis Weldijck.*

14 Dec. 1735. Mr *Adriaan van der Straten* c^a^ *Sara Luijken*, huisvr v. *Jan Abel Douglas.* — Nog gen.: *Abraham Douglas*, *Johanna Christina van Amelouse,* diens huisvr., *Abraham Albertus Theodorus Douglas,* hun zoon, *Judith Johanna Sophia Douglas* hun dochter*, Daniel Luyken*, Not^s^. *Samuel Fayon*, *Hendrik Langeraat* met *Maria v Amelousen* en hun zoon *Pieter*, *Johanna Wielach*, Not^s^. *Cornelis Knol*, *Johanna van Aarschot, Gerrit Harmanus Kuyper*, *Charlotta Margareta Hartsbergen, Johanna Smits* wed^e^ *Marko*, *Maria van Thiel*, huisvr. v. *Thomas Vermeulen*, *Louise Begoe*, huisvr. v. *Johannes Wolhoff*, *Maria Westerhoek*, huisvr. v. *Leendert van der Hoeven*, *Johanna Neubels* wed^e^ *Pieter Bagijn*, *Johanna van den Bergh*, huisvr. v. *Pieter Bredel*, *Johanna Weutsch,* huisvr v. *Pieter van Duuren*, *Jacoba Weutsch*, *Anna Margareta Besos; Jannetje van der Krikken*, huisvr v. *Jan van den Bergh*, *Lijsbeth Gantsbies*, huisvr v. *Christiaan van Zeeland* onder naam van *Styntje Groeneut*, *Keet Walters* of *Keet van Zeelandt* als

Catharina Jans wede *Johannes van Duuren*, *Cornelis van der Steen*, *Sara Nieuwenhuijsen* wede *Johannes Koppen, Helena Boymans,* huisvr. v. *Jan Scholten*, *Johanna Kuijljens* wede *Frans Sonneschijn, Anna Straatmans, Marytje Groenewegen*, huisvr. v. *Cornelis van den Ende, Catharina Groenewegen* huisvr. v. *Cornelis Ammelaan*, *Adriaan Kerkhoven, Louise Beugelaar*, *Maria Bolderdijk, Maria van Deventer*, huisvr. v *Pieter van der Spek, Reynier van der Hoeven; Lijsbeth Vierbach* als *Geertruyt van Luch, Maria Feyt* wede *Johannes Noorthey, Maria Kelders* wede *Johannes Pereboom*, *Johanna van Ryswyk* wede *Andries van Straaten, Carel van Belle*, *Catharina Boelaart* huisvr v. *Jacob Feyt* als *Lysbeth de Lange* wede *Pieter Kelders, Johanna van der Stipel* huisvr. v. *Willem Silverton*, *Catharijn van der Bons,* huisvr. v. *Valentijn Croese* als *Maria van Duyn, Kaat Verduyn* als *Maria van der Steen, Johanna Vierbach* of *Hanna de Wol* als *Dina Lamberts, Maria de Ruyt* huisvr. v. *Johannes van Velsen, Anna Catharina Scholt* huisvr. v. *Dirk Stempel, Johanna Elders,* huisvr. v. *Dirk de Groot*, *Cornelia van Vliet,* huisvr. v. *Melchior van Bragt*, *Marijtje Stiermans* wede *Jacobus van Vierssen*, *Maria van Tiel, Pieternel van Bommel, Anna Maria Molet*, *Christina Winkelaar*, *Maria Melchers* wede *Pieter van Dalen*, *Lysbeth* en *Alida de Roy*, *David Valk van Blanken.* Omkooperij enz. tot onwettig verklaren van een kind, ten einde eene erfenis machtig te worden.

16e Boek.

14 Jan. 1735. Request van Mr *Willem Pesters* in de zaak van *Jacob* en *Jan Pesters* (zie 15e boek). — Nog gen.: *Schopman*, *Hendrik Scheurleer.*

10 Mei 1735. Over *Meynard Albert Sonk de Vries* (zie 15e boek 27 Mrt. 1733). — Nog gen.: *Joan de Vries*, *Francs Ewoud Spiering* geh met *Agatha de Vries,* Mr *Nanning van Foreest* geh met *Jacoba de V.*, *Jacob de V., Herman Berckhout* geh. m. *Debora de V., Mr Wolpherd Nobeling.*

18 Nov. 1735. Req. v. *Jacobus van Okkenburg* te 's Hage over verwonding. — Nog gen.: *Marchidant.*

22 Aug. 1736. Over de zaak Pesters (zie 14 Jan. 1735).

17 Mei 1737. Aanhouding van fransche moordenaars. — Nog gen.: *Marq. Fenelon*, Ambasdr en *de la Ville.*

17 July 1737. Over uitlevering van een gevangene door Delft aan Rijswyk.

9 Juni 1739. Over *Godewaard van den Heuvel.* — Nog gen.: D[r] *Middelbeek*, chir. *Schoonderhage*, *Pieter Seys*, *Baron de Aarssen*, *Jan van der Burg.*

30 Oct. 1739. Over *Cornelis Dircksz Mul* wegens manslag aan *Cornelis van Schie* te Gouderak.

17 Jan. 1741. Req. v. *Christiaan Jacobsz Verhoef* te 's Hage. — Nog gen.: *Elias van der Hoeve.*

20 Febr. 1742. Req. v. *Maria Muller*, vr. v. *Jan Hargen*, gevangen gehouden door *Jacob Coren van der Mieden* te Calansoog. — Nog gen.: *Maarten Mooy*, *Theunis Mulder*, *Jan Wouter Muller*, *Arnoldus van Dyk*, *Jan Harp*, *Aldert Abbestée*, *Otelaar*, *Cornelis Kerkhoven*, *Jan van Twuijver*, *Jacob Josias Vryburg*, *Susanna Doubleth*, *Adriaan Blank*, *Trijn Pieters*, *Anna Jans.* (*Wordt vervolgd.*)

Lijnbaansbrug (Amsterdam.) — Onder de koopakten van een huis op het Rokin bij de Langebrug vond ik er een van 28 Febr. 1767, waarin de ligging van dat huis aldus wordt aangeduid:

Een Huis en Erve staande ende geleegen aan de Westzijde van het Rokkin bij de Taksteeg of *Lijnbaansbrug.*

Dezelfde omschrijving vind ik in een akte van 28 Juni 1781, terwijl daarentegen in de koopbewijzen van 1684, 1745 en 1794 wordt gesproken van de *Langebrug.*

Zooals bekend, is deze naam nog heden de officiëele en droeg zij dien reeds in 1457 (zie Commelin bladz. 172).

Moet ik hier denken aan een fout in de beide koopbrieven of is er een tijd geweest dat de Langebrug ook Lijnbaansbrug werd genoemd, evenals zij vóór den tijd „de Roode brug" en later eenigen tijd „de Donderbrug" werd genoemd? (Zie v. Zesen, Beschreibung en Ter Gouw, Straatnamen). De beide bedoelde akten zijn niet door dezelfde personen opgemaakt en geschreven.

Amsterdam. D. S.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

GENEALOGISCHE EN HERALDISCHE AANTEEKENINGEN

AANGAANDE HOLLANDSCHE FAMILIEN TE CEYLON

DOOR MR. F. H. DE VOS. 1).

ANTHONISZ.

Abraham Anthonisz van Amsterdam, in 't jaar 1736, te Galle, per 't schip Westerwijk aangekomen, was Baas der Scheeps- en huistimmerlieden O.-I. C. te Galle, en daarna Luitenant der Burgerij. Hij tr. (1) Maria Magdalena, d. v. Johannes Scheffelaar. Bij wie:

I. Steven (volgt.)

Abraham, tr. (2) Elizabet, geb. 9 Aug. 1721, wed. v. Matthijs de Vries, en d. v. Cornelis Jansz van Dort en Elizabeth de Bruijn. Bij wie:

II. Francina, ged. te Galle 30 Juni 1747.

III. Sara Cornelia, ged. te Galle 16 Maart 1749, tr. 23 Juni 1770, Harmanis Engelbregt.

IV. Johannes Martinus, vaandrig O.-I. C. geb. 19 Juli 1750, † kinderloos 1775, tr. 29 Aug. 1774 Johanna Claudina Poulier.

V. Martinus, ged. te Galle 12 Mei 1754.

VI. Magdalena Elizabet, ged. te Galle 3 Aug. 1755.

Abraham, tr. (3) 18 Jan. 1756 Elizabet Agnita, ged. 11 Maart 1742, d. v. Clement Pantlij van Meijervelt (in 't jaar 1729 per 't schip 't Huys te Assenburg voor Scheepscorporaal te Ceylon aangekomen: daarna Baas der Smitswinkel) en Maria Jacomina, ged. te Galle 10 Nov. 1709, d. v.

1) Vervolg van Nav. XLIX, bl. 250.

Arnoldus de Roever [1]) van Amsterdam (z. v. Dirk de Roever en Elizabet Arendsz) en Elizabet du Bois. Bij wie:

VII. Arnoldus Clement, geb. 17 Juni 1758, † kinderloos.

Steven, boekhouder O.-I. C. geb. te Galle 3 Apr. 1746, † te Galle 15 Mei 1809, tr. (1) 17 Apr. 1766 Leonora Gijsberta Poulier. Bij wie:

1. Abraham Concilianus, (volgt).
2. Leonora Magdalena, geb. 10 Jan. 1768.
3. Isabella Aletta Carolina, geb. 24 Jan. 1769.
4. Cornelia Engellina, geb. 21 Oct. 1770.

Steven tr. (2) Christina de Silva.

Abraham Concilianus, Assistent O.-I. C. geb. te Galle 10 Aug. 1775, † te Jaffna 24 Jan. 1824, tr. 3 Aug. 1800 Johanna Elisabet, † te Galle 10 Apr. 1828, d. v. Johannes Frederick Frede van Quidlenburg (Pruis. Saksen.) Bij wie:

(1) Adrianus Concilianus, geb. 11 Apr. 1802, † te Galle 3 Juni 1829, tr. 12 Dec. 1826 Christina Jacobina Anthonisz. Bij wie: Matilda Gertruida.

(2) Johannes Martinus, geb. 15 Jan. 1804, † 11 Aug. 1813.

(3) Gerrardus Henricus (volgt).

(4) Adrianus Carolus, geb. te Barberijn 22 Mei 1810, † 24 Aug. 1872, tr. Louverina Frederica Frede. Bij wie:
  (a) Priscilla Angelina, geb. 1841, † te Gandurah 24 Mei 1852.
  (b) dochter.
  (c) Albert Cecil, geb. 9 Nov. 1843, † 1877.

Gerrardus Henricus, Secretary, District Court, Colombo, geb. te Galle 30 Sept. 1806, tr. (1) 3 Jan. 1831 Abigail Elizabeth, † 6 Jan. 1854, d. v. John Wright en Anna Elizabeth Palm. Bij wie:

1. Jane Eliza, geb. te Colombo 30 Mei 1832, † 15 Juni 1863, tr. 6 Jan. 1851 Charles William Francis Anthonisz.

---

1) Te Ceylon aangekomen A°. 1693 per 't fluytschip „de Voetboog" voor soldaat: daarna A°. 1704 assistent O.-I. C.

2. Anna Maria, geb. te Colombo 18 Mei 1834, † 29 Jan. 1879, tr. 8 Jan. 1851 Joseph Richard Anthonisz.
3. Charlotte, geb. te Colombo 24 Juni 1836, † 21 Oct. 1878, tr. 11 Juli 1855 George Dionysius Anthonisz.
4. Alfred Henry, M. B. C. M. Chirurg.-maj. b. h. Britsche leger, geb. 22 Dec. 1844, tr. te Aberdeen (Scotland) Christina Johanna, d. v. George Sim. Bij wie:
   (a) Alfred George Henry, geb. 2 Juli 1872.
   (b) Ethel Maud.
5. Gerald William, geb. te Colombo 31 Maart 1849, † 17 Jan. 1851.
6. Angelina Frances, geb. te Colombo 28 Febr. 1851, † 6 Febr. 1872.

Gerrardus Henricus, tr. (2) 10 Juli 1857 Susan Magdalena Ludovici. Bij wie:

7. Amelia Louisa, geb. 24 Jan. 1859, † Sept. 1890, tr. George Henry Perkins.
8. Evelyn Henrietta, geb. 24 Jan. 1859, † 5 Apr. 1860.
9. Samuel Ludovici, geb. Maart 1860.
10. Wilfred Henry, geb. 20 Oct. 1861.
11. Gerrard Edwin William, geb. 26 Oct. 1863.
12. Vincent Edwin, geb. 21 Dec. 1865.
13. Juliet Henrietta, geb. 26 Febr. 1869, † 5 Febr. 1870.

NIEUWENHOVEN.

Enno Riemers Nieuwenhoven, tr. Florentina Bronswijk van Dam, geb. Jan. 1775, † te Galle 7 Juli 1855. Bij wie:

I. Petrus Gerrardus, ged. te Matara 14 Juni 1767.

II. Anna Francina, ged. te Matara 27 Maart 1769, tr. (1) 1798 Pieter la Garde wed^r. van Susanna Margarita Bouwman. Zij waren ouders van:
   (1) Cornelia Magdalena Sibilla, ged. 25 Juli 1790.
   (2) Elizabeth Jacoba, ged. 6 Nov. 1791.
   Zij tr. (2)...... Gardes.

III. Cornelis, ged. te Galle, 30 Mei 1773.

IV. Hendrik Gerrard, ged. te Galle, 17 Dec. 1775, tr. Johanna Maria Baptist. Bij wie:
(1) Jan Gerrard, ged. 20 Aug. 1797.
(2) Wilhelmina Margarita, tr. (1)..... Hekken: tr. (2) Apr. 1825 te Galle John Ebenezer Ealon.
V. Petronella Francina, ged. te Galle 14 Juni 1778.
VI. Cornelia Petronella, ged. te Galle 9 April 1780.
VII. Daniel Gerrard, ged. te Galle 18 Nov. 1781.
VIII. Thomas Andreas, ged. te Galle 6 Maart 1785.

DEUTROM.

Jan Janz Deutrom van Groningen, † te Galle 16 Jan. 1814, tr. te Galle 5 Jan. 1766, Susanna de Livera, † te Galle Febr. 1819, wede. v. Johannes Pietersz, ged. 12 Aug. 1736, z. v. Jan Pietersz en Elizabet Elias. Bij wie:
I. Abraham Simon, ged. te Galle 10 Maart 1771.
II. Susanna Margarita, ged. te Galle 19 Dec. 1773.
III. Johanna Cornelia, ged. te Galle 1 Dec. 1776, tr. te Galle 8 Dec. 1822 Douwe Brechman.
IV. Johannes Jacobus, ged. 19 Sept. 1779, tr. te Galle 15 Oct. 1804 Anna Magdalena Kellar. Bij wie:
(1) Susanna Dorothea, ged. te Galle 14 Juli 1805, † te Galle 27 Sept. 1872.
V. Margarita, ged. te Galle, 9 Juni 1783.
VI. Carolina Dorothea, ged. te Galle 5 Maart 1786.
VII. Reinhardt Cornelis.

STARKENBERG.

Leonardus (wellicht de z. v. Claas Starkenberg van Amsterdam, 22 Aug. 1718 per 't schip „Generale Vrede" aangekomen), tr. te Galle 19 Febr. 1764 Maria (wed. Johannes Dekkers), ged. te Galle 7 Apr. 1745, d. v. Thomas Matthys en Christina Jansz. Bij wie:
I. Hendrik Abraham, Garnizoen-chirurgijn O.-I. C. Galle, ged. te Galle 10 Febr. 1765.

II. Abraham, ged. te Galle 9 Nov. 1767.
III. Eijbert, ged. te Galle 2 Oct. 1768.
IV. David, ged. te Galle 2 Oct. 1768.
V. Maria Agneta, ged. te Galle 26 Juli 1772, tr. Johannes Martinus Anthonisz.

MEYER.

Juriaan N. van Lupke (anno 1730 per 't schip „Schoonauwen"), † 25 Oct. 1757 tr. (1) Elizabet Pardon, ged. te Galle 15 Dec. 1726, † 30 Jan. 1746. Bij wie:
I. Johanna Elizabet, ged. te Galle 26 Dec. 1741.
II. Johannes Bartholomeusz, ged. 23 Dec. 1742.
III. Magdalena, ged. te Galle 26 Juli 1744, † 18 Apr. 1780, tr. Pieter de Vos.

Juriaan, tr. (2) 10 Juli 1746, Helena ged. 22 Oct. 1730, † 19 Febr. 1753, d. v. Jan Molenaar en Helena Former. Bij wie:
IV. Juriaan, geb. 22 Mei 1747, † te Batavia 14 Sept. 1766.

Juriaan, tr. (3) 13 Mei 1753 Anna Sophia Kerfbijl.

HUYBERTSZ.

Jacobus Huybertsz, tr. Johanna de Silva. Bij wie:
I. Cornelis (volgt).
II. Jacobus, ged. te Galle 5 Apr. 1722.
III. Anna, ged. te Galle 29 Oct. 1724, tr. 9 Febr. 1749 Simon Kesselaer v. Joost, schoolmeester.
IV. Christiaan (volgt).
V. Mijndert (volgt).
VI. Johanna, ged. 20 Juli 1738.
VII. Jacoba, ged. 26 Dec. 1740, tr. te Galle 31 Juli 1768, Jan Soetersz van Middelburg.
VIII. Jacob, ged. 7 Apr. 1745.

Cornelis, ged. te Galle 4 Aug. 1720, tr. Leonora Magdalena Honter. Bij wie:

Willem, ged. 17 Dec. 1758, tr. Maria Catherina Loos. Bij wie:
1. Henrietta Florentina, ged. te Galle 16 Sept. 1787.
2. Jacoba Cornelia, ged. te Galle 25 Dec. 1788.

3. Johanna Elisabet, ged. te Galle 31 Juli 1791, tr. te Galle 27 Sept. 1807 Jurgen Jacobus Coopman.
4. Helena Magdalena, ged. te Galle 23 Febr. 1794, tr. te Galle 1813 Lourens Wilhelmus Jansz.

Christiaan, ged. te Galle 2 Maart 1727, tr. te Galle 15 Febr. 1753 Agnita Wikkerman. Bij wie:

1. Jacob Willem, ged. 30 Apr. 1758, † 5 Oct. 1808, tr. Gertruida Cornelia Soetersz. Bij wie:
   Agnita Dorothea, ged. 16 Oct. 1785.
2. Nicolaas Bernhard, ged. 14 Sept. 1760.
3. Johannes Maximiliaan, ged. 18 Maart 1764.
4. Anna Helena, ged. 20 Apr. 1767.
5. Petronella Agnita, ged. 3 Febr. 1771.
6. Gerrit Joan, Deputy-Fiscal, Galle, 1808, ged. 3 Oct. 1773, tr. te Galle 13 Juni 1805 Sara Regina Schrijver. Bij wie:
   Henry Pieter John, geb. 1 Jan. 1806, † 10 Oct. 1860, tr. Maria Eliza, geb. 6 Aug. 1812, † 2 Jan. 1858, d. v. Kapitein Andreas Everardus Kern.

Mijndert, Chirurgijn O.-I. C. geb. 22 Mei 1729, tr. (1) te Galle 28 Nov. 1762, Elisabet Gertruida van Statenberg. Bij wie:

1. Andreas, ged. 7 Oct. 1764.
2. Gertruida, ged. 20 Oct. 1765, tr. Engelbert de Vries, boekhouder O.-I. C.
3. Mijndert, ged. 7 Aug. 1768.

Mijndert tr. (2) te Galle, 20 Dec. 1772, Anna Cornelia Coopman.

CUYCK VAN MIEROP.

......Cuyck van Mierop tr......Bij wie:

I. Hugo Christiaan (volgt).
II. N. N., Advokaat en Notaris te Londen vóór 1754.
III. Gertruida.
IV. Maria.
V. Anna Elisabet, tr. Sebastian van Vlissingen, Fluweelmaker, Utrecht. En waren ouders van:
   Reynier, Gouverneur van Negapatnam.

Hugo Christiaan, Med. Doct. 1685, geb. te Utrecht, † te Ceylon, tr. (1) te Ceylon...... d. v...... Lengele, boekhouder O.-I. C. Bij wie:

1. Christiaan, tr. Catherina, d. v...... van der Meyden, boekhouder O.-I. C. Jaffna. Bij wie:
   (a) Hugo.
   (b) Christiaan.
   (c) Anna Catterina, tr. te Jaffna 19 Febr. 1743, Hendrik Schrader, boekhouder en Negotiedrager O.-I. C.

Hugo Christiaan, tr. (2) te Manaar als oppermeester aldaar. Petronella, d. v. Pieter Limbeek, secretaris aldaar. Bij wie:

2. Adriaan, † te Manaar 1764, tr. 1723 Christina d. v. Erasmus Hansz consumptie-boekhouder O.-I. C. geb. Jaffna. Bij wie:
   (a) Maria Petronella, tr. (1) Pieter Schokman onderkoopman en soldijboekhouder, en (2) Arnoldus Johannes Mom boekhouder.
   (b) Erasmus Arnoldus, koopman O.-I. C. † te Batavia, 1760, tr.... Bij wie:
      Anna tr. Isaac Dormieux.
   (c) Anna Isabella, tr. (1)..... Krop, vaandrig O.-I. C. (2).... van Houten Luitenant O.-I. C.
   (d) Christiana Adriana, tr. Christiaan Speldewinde.

LORENZ.

Johan Andree Lorenz, Kapitein der Kurassiers, † 1777, tr..... Bij wie:

Johan Friederich, geb. te Iempelburg, Pommeren (Pruisen) 25 Juni 1772, † te Galle 5 Mei 1845, tr. (1) te Galle 12 Juli 1801 Susanna Wilhelmina, ged. te Galle 13 Juni 1784, d. v. Petrus Jacobus Roosmale-Cocq en Susanna Henrietta Leembruggen. Bij wie:

I. Henrietta Rudolphina, geb. 1 Jan. 1802, † 6 Febr. 1803.
II. Louis Charles Constantijn, geb. 12 Jan. 1803, † 3 Juni 1805.

Hij tr. (2) te Galle 29 Maart 1805 Maria Elisabet, geb. te Cochin

10 Jan. 1788, † te Galle 22 Apr. 1809, d. v. Johan Friedrich Andreae, Kapt.-Luit. der militie, Cochin, geb. te Golding in Saksen 5 Maart 1752, † te Galle 4 Juli 1790. Bij wie:

III. Johanna Wilhelmina Justina, geb. 4 Jan. 1806, tr. Petrus Jacobus Ludovici.

IV. Anna Sophia Carolina, geb. 24 Dec. 1807, † 24 Juni 1858, tr. te Matara 24 Nov. 1829 Charles Alexander van der Straeten, † 7 Jan. 1858.

Hij tr. (3) 21 Sept. 1813 Anna Petronella, d. v. Johan Gabriel Smith en Helena Christina Ernst. Bij wie:

V. Margarita Frederica Wilhelmina, geb. 25 Aug. 1814, † 16 Juli 1857.

VI. Lucilla Charlotta Henrietta, geb. 22 Aug. 1815, † te Wellawatte 21 Nov. 1890.

VII. Nancy Catherina Louisa, geb. 20 Sept. 1816, † 11 Apr. 1856.

VIII. Adelaide Amelia, geb. 24 Nov. 1817.

IX. Adriana Charlotte Henrietta, geb. 29 Juli 1819, tr. te Matara 26 Nov. 1840 John William Ebert.

X. Harriet Agnes, geb. 12 Dec. 1820, tr. John Drieberg, Procureur en Notaris.

XI. een dochter, geb. 19 Juni 1822, † 25 Juni 1822.

XII. Georgiana Elizabeth, geb. 16 Jan. 1824, † 9 Julij 1825.

XIII. een dochter, geb. 2 Juli 1825, 7 Juli 1825.

XIV. John Frederick, Registrar of lands, Galle, geb. te Matara, 6 Jan. 1827.

XV. Charles Ambrose Lionel, vertaalde de Theses Selectae van Dionysius Godefredus van der Keessel, Barrister-at Law Lincolns Inn, Advocate Supreme Court, Ceylon, Member Legislative Council, geb. te Matara 8 Juli 1829, † te Colombo 9 Aug. 1871, tr. Ellen Nell geb. 1826, † te Colombo 12 Nov. 1871.

KELLAR.

Steven Kellar, van Swijnfort, tr. te Galle 21 Jan. 1770 Johanna Jacobsz. Bij wie:

I. Stephanus Cornelis, geb. 6 Dec. 1772.
II. Gerrardus Valentijn, geb. 27 Maart 1774.
III. Johanna Wilhelmina, geb. 5 Sept. 1778.
IV. Anna Magdalena, geb. te Galle 12 Dec. 1779, † 25 Nov. 1807, tr. te Galle 15 Oct. 1804 Johannes Jacobus Deutrom.
V. Daniel Christiaan (volgt).
VI. Laurens Stephanus, geb. 2 Juli 1784.

Daniel Christiaan, geb. te Galle 25 Dec. 1780, tr. 27 Maart 1805 Johanna Sibilla Ephraims. Bij wie:

1. George Frederik (volgt).
2. William Henry, tr. 12 Oct. 1840 Frederica Charlotta Catherina Ephraims. Bij wie:
   (a) Henry Daniel, geb. 17 Juli 1841.
   (b) Caroline Margaret, geb. 29 Aug. 1844.
   (c) Arthur Edward, geb. 27 Juli 1849.
   (d) Sophia.
3. Edward, geb. 5 Juni 1816, ged. 25 Mei 1817.
4. Johanna Dorothea, geb. 15 Juli 1822, ged. 28 Juli 1822.
5. Johanna Henrietta, geb. 28 Dec. 1829, ged. 18 Juli 1830.
6. James Martin, geb. 13 Juli 1832, ged. 29 Juli 1832.

George Frederick, tr. 15 Mei 1837 Gertruida Elizabeth Bogaars. Bij wie:

(a) Daniel Henry, geb. 10 Febr. 1836.
(b) Margaret Helen, geb. 6 Maart 1839, tr. Daniel Gauder.
(c) John Edward, geb. 27 Maart 1841.
(d) Juliet Eliza, geb. 8 Jan. 1843.
(e) George Frederick, geb. 16 Aug. 1844.
(f) Charles Edward, geb. 5 Aug. 1848, † 1862.
(g) Juliet Charlotte, geb. 4 Oct. 1849, tr. Arthur Koch.

(Wordt vervolgd.)

KERKGESCHIEDENIS.

SYNODALIA.

Medegedeeld door

Dr. L. A. v. Langeraad.

II.

We zouden nu kunnen overgaan tot het bespreken van de particuliere Synodale acta, door mij in het oud-archief der classis Dordrecht gevonden, doch eerst volgen nog eenige mededeelingen, die betrekking hebben op de bijeenroeping der particuliere Z.-Holl. Synode te 's-Gravenhage in 1583 en op Synoden, welke men van plan is geweest te houden in 1584 of '85.

Ter provinciale Synode, gehouden te Haarlem, den 13den Maart en volgende dagen, in 1582, was in den namiddag van den 23sten Maart besloten: „dat de Kercke en de classe van Dordrecht", de eerstvolgende particuliere Synode van Z.-Holland zou uitschrijven. Ten einde aan deze opgelegde verplichting te voldoen, zien we de genoemde classis de eerste stappen doen in Maart (de cl. vergadering werd gehouden te Dordrecht en begon den 8sten Maart) 1583, toen besloten werd (art. 67), aangezien het noodig bevonden werd de particuliere Synode te houden, aan Levinus (van den Borre) op te leggen: „om alle classe te schrijven dewelcke onder onsen particulieren Synode begrepen zijn, datse hare saeken die sy begeren in den Synodum te brengen souden overschrijven", terwijl we in art. 43 der cl. vergadering, den 26sten April en volgende dagen gehouden te Puttershoek, vinden: „Sijn ghedeputeert Lieven van den Borre, Adolphus Noldenyus, Loncius en Godefridus om

Woensdach toecomende inde stat te vergaderen met de dienaers daer wonende om te oversien de saecken die in den partyculieren Synode zullen dienen, die daerentusschen geprepareerd zullen worden, alzo de classe tegenwoordich niet langer bij den anderen connen blijven, namelijck de aenmerckijnghen opt concept der Staeten van de Kerckenoordene; item de zaecken die in den Synodo moeten dienen oock van Hermanno Herberts, indien se de raetsheer niet aenneempt als voors. Ende Lieven van den Borre sal de Synode beschrijven tegen den sesten Junij sauons in de herberge, de plaetze is benoempt den Haeghe, na begeerte der Kercke van den Haeghe. Sullen beschreven werden twee dienaeren en twee ouderlynghen volgende de kerkenoordenijnghe, men sal die vanden Haege in den beschrijff brief vermaenen dat sij haere overheijt aengeven dat de vergaderijnghe daer sal sijn."

Dit bericht is in meer dan een opzicht belangrijk. We zien hier, wat ook elders uit de acta der classis Dordrecht blijkt, dat de classis (die daartoe aangewezen was) den tijd bepaalde wanneer en tevens de plaats aanwees waar de Synode particulier zou gehouden worden, maar we vinden ditmaal nog dat Den Haag als plaats werd aangewezen waar de vergadering zou bijeenkomen [1]) *op verzoek van de kerk* aldaar, en wel dat men zou bijeenkomen in een herberg. Verder wijs ik er op, dat men op het besluit om twee predikanten en twee ouderlingen te sturen naar de Synode te 's-Gravenhage in dezelfde cl. vergadering, waarin zulks was vastgesteld, terugkwam, zooals we zien uit art. 47: „te deputeren drie dienaers en eenen ouderlyngh overmits de kerke van Dordrecht

1) Aanvankelijk werd door een classis, daartoe door de Synode aangewezen, bepaald waar de volgende bijeenkomst zou gehouden worden. In 1588 vinden we deze classis het eerst bestempeld met den naam van Synodale classis, en in 1596 werd bepaald dat voortaan „altijt de uijtschrijvinge des naesten Synodi" zou gedaan worden door die classis, waar de Synode het laatst gehouden was, terwijl in 1607 te Delft „op 't voorstellen van de gedeputeerden deses Synodi" werd goedgevonden dat „het Suytbollantsche Synodus sal ontfangen ende gehouden werden nae ordre der classen, gelijc die in dese vergaderinge sitten, opdat gelycheijt gehouden werde, soovele mogelijc is." Toen pas dus is een definitieve regeling gemaakt op het houden der Synode.

daer tegenwoordich maer acht ouderlijnghen zijn den dienst betredende, door swaericheyt in haer kerke geexcuseert heeft geen twee te connen ontberen. Syn genoempt Lieven, Lourijns, Dammyus en een ouderlyngh die de kerke van Dordrecht goet duncken sal. Den credentie sal schrijven Adolphus Noldenyus." Men ziet: het oorspronkelijk plan om twee predikanten en twee ouderlingen te sturen werd opgegeven, tengevolge van een verontschuldiging gemaakt door de Dordsche kerk, die beweerde op dat oogenblik te weinig ouderlingen te hebben, om er twee te kunnen missen; maar opdat toch vier personen de Synodale vergadering zouden bijwonen, werden nu drie predikanten door de classicale vergadering benoemd en één ouderling, doch deze zou door de kerk te Dordrecht zelve worden gekozen. [1])

Wat het niet bijeenroepen der part. Z.-Holl. Synode in 1584 en '85 aangaat, de reden waarom dit geschiedde, was vooralsnog onbekend, maar wat er aanleiding toe gaf, dat er in 1584 geen Synode gehouden is, daaromtrent behoeven we niet meer in het duister te verkeeren. Te 's-Gravenhage was in 1583, den 5den Juli bepaald (Reitsma en van Veen; dl. II blz. 261) en wel „bij den gantschen Synode", dat de „naetste particuliere Synode van Suydthollandt beroepen" zou worden „van de classe van Delft." Nu vinden we in art. 21 cl. Dordr. van den 31sten Juli 1584, art. 21, waar sprake is over de zaak van Laurentius Copicanus „dat men syn saecke sal laeten berusten tot den naesten aenstaenden Synodo." Hieruit blijkt dus ten duidelijkste, dat men ten minste toen nog in de stellige idée was, dat de particuliere Synode weldra zou gehouden

1) Op dit feit dat de ouderling, die naar de part. Synode ging, niet door de classis werd benoemd, maar door de kerk, die aangewezen werd om een ouderling te zenden, werd nog niet het oog gevestigd. Toch is dit zoo, als voorbeeld haal ik aan wat we vinden cl. Dordr. 20 Juni 1587: „alsoo men verstont dat den particulieren Sinodo haest soude gehouden worden, so hebben wij van onsent wegen gedeputeert om dat selve bij te woonen Henrico Curpotio (sic) dienaer des woorts tot Dordrecht ende Joh. Livinus dienaer des woorts in Strijen. Wynando Joh. dienaer des woorts in Bleskensgrave ende *de kercke van Dordrecht is opgelecht eenen bequamen ouderlinck daertoe te verkiesen.* Voorts sullen de gedeputeerde des classis de credentie ende instructie voor den voorn. broederen veerdich maecken."

worden, wat nog bevestigd wordt uit art. 26 van deselfde cl. bijeenkomst: „op het schriven des classis van Delft aengaende den aenstaende particulieren Synodo is geadviseert dat men dien van Delft veradverteeren sal dat men twe wt onsen classe sal deputeren de welcke alles sullen tot den voorschr. Synodo van wegen onses classis prepareren naer aff datmen haer binnen veertien daegen breder onderricht doen sal, die deese saecke sullen bestellen, sullen weesen Nicolaus Damius ende Joannes van Campen." Zelfs twee predikanten dus, zien we benoemd in de classis Dordrecht, om hier, wat van haar zou uitgaan naar de Synode, in orde te brengen en toch werd ze niet gehouden. Hoe dit kwam? Weinige weken, nadat men te Dordrecht het zoo pas meegedeelde besluit had genomen, immers den 19^den^ September, vinden we in art. 5, van het op dien dag ter classicale vergadering verhandelde: „alsoo die van Delfft geschreuen hebben aen de classe dat sy volgende het aduys der meesten classen niet tsamen connen roepen het provincionael Sinodis ende alsoo wel eenige swaericheden in de kerken hier ende daer sijn, ende door de kerke van Delfft de swaericheijden die geresen mochten sijn, behooren neder gelecht te worden volgende haere commissie, so ist dat sij haer te onsterck vinden ende daerom begeert wt elcken classe eenen gedeputeerde te hebben om in de saecken te handelen. So ist dat wij oock wt den naeme onser classe gedeputeert hebben, Henricus Corputius om tegen den achtsten October eensaemelick te handelen tgeene stichtelich is ter eeren Gods ende tot opbouwinge der kercke."

Nu is hier sprake van een provinciale Synode, terwijl de beide voorgaande berichten, ten minste dat van den 31sten Juli 1584, art. 26, spreken van een particuliere Synode. Me dunkt dat we hier toch niet te doen hebben met twee verschillende Synoden, want het zou zeker al heel zonderling wezen, indien aan de Classis van Delft was opgedragen geworden, tegelijkertijd een particuliere en een provinciale Synode bijeen te roepen, en nog sterker wordt onze meening, wanneer we letten op de in art. 5 voorkomende uitdrukking: ende door de kerke van Delfft de swaericheijden die geresen mochten sijn behooren neder gelecht te worden volgende

haere commissie", en dit vergelijken met: „Der ghemeente van Delft is opgheleijt de lasten af te doen ende te verrichten bij den Staten van remonstrantien ende andersins, dewelcke staende dese vergaderinghe niet hebben connen verrichtet werden" (Reitsma en v. Veen dl. II. blz. 260). Onomstootelijk moet onzes erachtens hier worden toegestemd, dat er een verwarring is, tusschen provinciale en particuliere Synode, en dat de laatste bedoeld wordt, en moet dit toegegeven worden, dan weten we nu ook, waarom de classis Delft in 1584 de particuliere Synode niet heeft uitgeschreven. De verschillende classen hadden geadviseerd dat Delft de Synode niet zou samenroepen (was dit misschien tengevolge van de tijdsomstandigheden), aan dat advies had ze voldaan. Maar, dewijl er hier en daar toch enkele zwarigheden waren gerezen, en de kerk te Delft deze moest trachten uit den weg te ruimen of op te heffen, wilde ze wel aan dien last haar opgelegd voldoen, doch ze oordeelde zich alleen daartoe niet geschikt, weshalve ze verlangde dat uit elke classen één tot haar zou overkomen, om dan gezamentlijk te beraadslagen en te trachten, de bestaande moeilijkheden uit den weg te ruimen. We weten dat door de Dordsche classis Corputius werd benoemd om naar Delft te trekken, maar of hij er geweest is en of de bijeenkomst heeft plaats gehad, daarvan vonden we in de acta der classis niets. Maar wel zien we uit die van den 7den Mei en volgende dagen van het jaar 1585, dat er toen sprake geweest is van het houden eener Synode. In art. 42 n. l. van de den 7den Mei gehouden cl. vergadering lezen we: „Angaende de plaetsen en tijt des aenstaenden Sinodi, hebben wij vuijt oorsaicke ons voorgecomen, de stadt van Haerlem, gelegen ende bequaem geachtet tot de zelue, ende belangende den tijt, wilden well dat de zelve sinodale versamelinge terstont nae pinxteren gehouden wierde. Ende vorder die zaicken ende handelingen, die vuyten laetsten particulieren Synode in Hage gehouden noch ouerich sijn (hieruit zou dunkt me mogen afgeleid worden, dat de bijeenkomst te Delft, waarvan boven sprake was, niet gehouden is), zullen met en beneffens de nyeuwe swaricheden, die wij hebben, bij ons angedient werden. Is Damio opgeleijt, dit an die van Delft

en angaende de restanten en andere swaricheden met een over te schrijven, waerinne Corputius hem behulpich zal weesen." De classis Dordrecht oordeelde het dus raadzaam, om een Synode te doen bijeenroepen, en wel te Haarlem, welke stad door haar voor dat doel bijzonder geschikt werd geoordeeld. Tijd der samenkomst zou wezen zoo spoedig mogelijk na Pinksteren en die zaken dienden er afgedaan te worden, welke in 1583 te 's-Gravenhage niet afgehandeld en dus hangende waren gebleven, tegelijk konden dan moeilijkheden en bezwaren, die zich later hadden voorgedaan, uit den weg worden geruimd. Damius kreeg in last dit besluit aan de classis van Delft te melden, die aangewezen was de Synode bijeen te roepen, terwijl hem tevens werd opgelegd, tegelijk met dit bericht over te zenden de lijst van het in 1583, voor zoover de classis Dordrecht betrof, niet afgewerkte, met de opgave tevens van wat na dien tijd er bijgekomen was.

Ik sprak van een Synode, zonder aan te geven of we hier met een particuliere dan wel met een provinciale te doen hebben, iets wat uit het meegedeelde ook niet duidelijk blijkt. De mogelijkheid, dat hier op een provinciale Synode gezinspeeld wordt, is volstrekt niet uitgesloten. Immers vinden we in art. 5 (Syn. Noordhol. gehouden den 18den Juli 1585 en volgende dagen te Enkhuizen, Reitsma en van Veen. Dl. I. blz. 130): „Ten vyfsten syn in handen genomen zekere briefven ende scriften, van het classis van Delft aen den tegenwoerdigen Synodum overgesonden, in denwelcken verclaert wordt, hoe zy van die van Enchuysen van wegen ende vuyt naeme aller classen, onder den Noorthollantschen Synodo sorterende, over haeren begeerden combinatie beyder Synoden een onverwacht antwoert hadden ontfangen, dewyle in tzelfde antwoert verclaert worde, dat sulcx voer desen tyt nyet conde geschieden, overmits die van Noorthollant voert eerste haeren particulieren Synoden wilde houden ende zoo die van Suydthollant eenige zwaricheyt hadden, dat se nae haeren believen dieselfde den Noorthollantschen Synodo mochten communiceren, gelyck zy nu alreede in voersz. doen, versoeckende alsvoeren combinatie van beyden

Synoden." Delft had dus geschreven en verzocht om een provinciale Synode te hebben, maar de classen in N.-Holland oordeelden zulks vooralsnog ten minste niet noodig, en de geschiedenis leert ons, dat er in het noorder-kwartier ook geen meer gehouden is.

Zooals ik boven reeds opmerkte, heeft het beslotene in de Synode te Enkhuizen mij er toe gebracht, om, waar in de acta van de classis Dordrecht van den 7den Mei 1585 over de wenschelijkheid gesproken wordt, om een Synode saam te roepen, hierbij bepaaldelijk aan een provinciale te denken.

Nu echter de noodzakelijkheid er toe drong even bij de Enkhuizensche bijeenkomst stil te staan, wil ik niet nalaten te wijzen op een kleine vergissing, door Reitsma en van Veen, met betrekking tot deze Synode begaan. Art. 11 Syn. Hoorn 1584 (Reitsma en v. Veen, dl. I. blz. 128) wordt aldus gelezen: „Het naestcoemende Synodus sal by den wille Goids bynnen der stadt van Enchuysen vergaederen" enz. Nu wordt hierbij aangeteekend: „Enchuysen" A (d. i. codex) heeft „Edam." In B. en C. is Edam doorgehaald en in plaats daarvan geschreven „Enchuysen". Toch is dit laatste verkeerd, niet handschrift B. en C. hebben de juiste lezing, deze is te vinden in A. Dat dit werkelijk zoo moet wezen, leert ons een brief van den Amsterdamschen predikant Johannes Kuchlinus, die in 1584 fungeerde als voorzitter op de Hoornsche Synode. Den 21sten Maart 1585 toch schrijft hij aan den Delftschen predikant Arnoldus Cornelii (zie: Werken der Marnix-vereeniging, Serie III, dl. V, 2de stuk. Utrecht 1884, blz. 259); „De Synodo significo tibi eam Edamensi ecclesiae impositam, sed; propter difficultates quasdam nolunt fratres Edamenses hoc rerum statu onerari: scripsi igitur ad ecclesiam Enckhuysanam: quid responsi ea sit nobis datura exspecto in dies." Alzoo was Edam aangewezen als plaats waar de N.-Hollandsche Synode in 1585 zou gehouden worden, maar om reden wilde men er zich daarmee niet belasten, en daarom vroeg Kuchlinus of de kerk te Enkhuizen zich bereid wilde verklaren. We weten dat dit gebeurd is en de samenkomst plaats had in 1585 te Enkhuizen. Met dit feit voor oogen is in B. en C, Edam veranderd, terwijl is het in A. blijven staan.

We gaan nu over tot de bespreking van de acta Synodi Zuid-Hollandiae van 1590—99, door mij gevonden in het oud-archief der classis Dordrecht, en die, zooals boven reeds is aangegeven bij de uitgave der acta door Reitsma en van Veen niet gebruikt zijn. Was ik aanvankelijk van meening, dat we hier met origineele bescheiden te doen hadden, latere en meer nauwkeurige onderzoekingen brachten mij, wat de meeste aangaat, tot een andere gedachte, maar dat ze, tijdens de Synoden bijeen waren, althans onmiddellijk na afloop er van, naar de oorspronkelijke acta zijn afgeschreven, vond ik in het oudste rekeningboek van de classis Dordrecht aangegeven. Dewijl dit zoo is, hadden ze bij de uitgave van de acta der Z.-Holl. Synoden, uit deze jaren, evengoed tot grondslag van den tekst kunnen gebruikt worden, als de nu gebezigde, waaronder ook geen authentieke stukken zijn; in elk geval hadden ze ter vergelijking beter materiaal opgeleverd dan vele nu gebruikte.

De authenticiteit der acta aan te toonen gaat niet gemakkelijk, want *een voor alle acta geldend bewijs van originaliteit is niet te geven.* De tot Scriba van de eerste te Schoonhoven gehouden particuliere Synode aangestelde Henricus Caesarius (Reitsma en van Veen; dl. II blz. 192) leverde toen er in 1581 weer een bijeenkomst was, de acta der vorige over. Als zeker is dus wel aan te nemen dat hij ze geschreven heeft en dat hij dit authentieke stuk onder zich heeft gehad, tot hij het te Rotterdam in 1581 overgaf. Nu zijn van deze door Caesarius geschrevene acta afschriften gemaakt voor de verschillende classen, de vraag is echter of de drie directores (moderatores, d. w. z. het moderamen), dit origineel hebben geteekend, dan wel of het alleen de handteekening droeg van den Scriba. Handschrift M (zooals later zal worden aangetoond, pas in 1648 geschreven) heeft onder de acta der Synode van 1579: „ende was onderteeckent Henricus Corputius praeses Synodi" enz. Heeft nu Gysius (de schrijver van M) zich bediend van:

a. het origineel, door de drie directores onderteekend, òf

b. van een copie, die staande of onmiddellijk na afloop der ver-

gadering vervaardigd, ten bewijze van echtheid, met hunne handteekening was voorzien, òf

c. van een copie, waaronder de vervaardiger, ofschoon hij ze niet aantrof in het door hem gebezigde origineel ('t zij dit een authentiek stuk was of een afschrift), toch de drie namen plaatste, dewijl hij, meer acta gezien hebbende, die door directores geteekend waren, meende dat dit zoo behoorde, òf

d. heeft hij zelf er de namen maar onder geplaatst, omdat zulks in zijn tijd gewoonlijk geschiedde bij de acta der Synoden, die toen gehouden werden? — Mij wil het toeschijnen dat dit laatste het geval is, omdat geen enkel der andere copiën, door Reitsma en van Veen gebruikt, ze heeft. Dat de Scriba de acta schreef is zeer natuurlijk, maar het is onbewijsbaar, dat ze, in den beginne tenminste, behalve door dezen, ook nog door den praeses òf door den assessor, òf door beiden mede onderteekend zijn, om ze daardoor tot echt te stempelen. Wat de acta aangaat der Rotterdamsche Synode van 1581, deze werden door alle ter vergadering aanwezige predikanten onderschreven; die van de Haagsche Synode van 1583 „namens allen" door praeses en Scriba (hier notaricis) en wat die van de Rotterdamsche Synode van 1586 aanbelangt, daarvan lezen we (art. 53, zie Reitsma en van Veen, dl. II. blz. 284), dat besloten werd, door den praeses en den Scriba, benevens door twee andere leden der vergadering, nl. Petrus Carpentarius en Theodoricus Petri, de acta te laten overzien en ze in het net te stellen, maar wie het door hen in orde gebrachte stuk, dat toch zeker wel als het authentieke te beschouwen is, teekenen moest, vinden we niet vermeld. Het origineele document, de acta der in 1589 te Gouda gehouden Synode bevattende, mist, door wegvalling van een stuk papier, de onderteekening, maar wie onderteekenaars waren is moeilijk met zekerheid te bepalen, aangezien de bestaande afschriften in dezen niet met elkander overeenstemmen.

De acta van 1590 (Syn. Dordrecht), zijn door Reitsma en van Veen overgedrukt uit het boek van Petrus Cabeljauw en onderteekend Caspar Swerinckhusius, minister ecclesiae Roterodami. De mogelijkheid bestaat dat dit stuk een door Swerinck-

husius, voor zijn classe onderteekende, of zelf gemaakte copie is. Handschrift M. (door Gysius gemaakt) heeft weer „ende was onderteeckent"..... Waarop dan de namen volgen van de drie directores, iets wat mij bevestigt in het boven reeds uitgesproken vermoeden dat de vervaardiger van dezen codex de drie namen zelf er onderplaatste, dewijl hij meende, dat dit alzoo behoorde.

Het handschrift, behelzende de acta der part. Z.-Holl. Synode van 1590, door mij gevonden, heeft op de achterste bladzijde: „Acta Synodi tot Dordrecht ão 1590." Dat we hier met een afschrift te doen hebben is zoo goed als zeker, want in de „reeckeninge Johannis Becii van sijnen ontfang ende uijtgeef voor de classis van Dordrecht, beginnende met den jare 1588 en eijndigende met den jare 1611" vond ik op f°. 12, onder de uitgaven van het jaar 1590: „Item voor twee copyen van de acten des Synode deses jaers, eene voor de classe, d'andere voor de heeren commissarissen gl. 1. st. x." Hoogstwaarschijnlijk is de hier als voor de classis bestemde copie nu nog aanwezig en is het die, welke zich thans in het oud-archief der classis Dordrecht bevindt en waarvan thans sprake is. Het stuk is niet onderteekend, maar — en dit is niet van belang ontbloot — het is geschreven door Becius, den Dordschen predikant, die als Scriba fungeerde in de Synode van 1590. Al is het dus geen authentiek document, dit neemt niet weg, dat, nu ook door Reitsma en van Veen geen origineel gebruikt is, het toch juist, wijl het van de hand van den scriba afkomstig is, eerder dan eenig ander voor een tekstuitgave had moeten gebruikt zijn. Jammer dat in den pas gevonden bundel de acta van 1591 ontbreken, vooral, dewijl uit het rekeningboek der classis niet blijkt, dat ze op haar kosten een afschrift van de op de Synode zelve vastgestelde acta, heeft laten vervaardigen. In de uitgaven toch van dit jaar vond ik alleen: „Item op de Synode deses jaers by de gedeputeerde onses classes verteert, gl. 46. st. VII d IIJ." Wat de acta van 1592 aanbelangt, een motief, waarom het handschrift, dat als grondslag is gebruikt voor de tekstuitgave, die te Groningen verschenen is, bestaat volstrekt niet. Immers wordt ook hier de onderteekening van het moderamen gemist evenals in het nieuwe

Dordsche. Die toch welke er onder staan, werden door Reitsma en van Veen overgenomen uit handschrift M, en welke waarde daaraan moet worden toegekend, wezen we boven breedvoerig aan. Dat ook wij echter niets dan een copie ontdekten leert alweer het rekeningboek, waaronder de uitgaven, gedaan den 28sten October 1592 voorkomt: „Item van de copye der acten Synodi voor onse classis betaelt gl. II. st. 14. De acta der in 1593 te Brielle gehouden particuliere Z.-Holl. Synode missen in ons handschrift elke onderteekening, maar een vraag, die zich voordoet, is deze, kan ook worden uitgemaakt dat Becius, die in deze bijeenkomst weer dienst deed als Scriba, ze schreef? Voor een gemaakte copie betaalde de classis niet, want op f°. 36 van het nu al herhaalde malen geciteerde rekeningboek lezen we alleen dit: „Item op de Synode inden Briel by de gecommitteerde onses classis is verteert gl. xl st. 1. d. iij." Mij wil het toeschijnen dat de hand van Becius te herkennen is en in dit geval zou ook thans weer het Dordsche handschrift, ofschoon elke onderteekening missende, maar als afkomstig van den Scriba, beter dan eenig ander (nu het origineel mist) voor een tekstuitgave geschikt zijn geweest. Het ontbreken der particuliere acta pleit volstrekt niet tegen ons handschrift, want ook Reitsma en van Veen ontleenden ze niet aan dat, wat zij het meest geschikt hebben geacht om door den druk bekend te worden gemaakt. Bij vergelijking vielen mij enkele verschillen op; zoo vinden we in het niet gebruikte handschrift: „Acta Synodi particularis der Kercken ende classen van Suythollandt gehouden ende begonnen in den Briel den 31en Augusti anno 1593" en in den gedrukten tekst: „Acta Synodi particularis der kercken ende classen van Suydthollandt, gehouden in den Briel anno 1593 ende begonnen den 31en Augusti namiddach." De weglating: „aengaende de maniere der besoeckinge", art. 31, in de meeste handschriften te vinden, oorspronkelijk ook in dat, 't welk door Reitsma en van Veen is uitgegeven, maar waar het later in margine is bijgevoegd, wordt in ons manuscript niet aangetroffen. Art. 25 heeft bij ons achter „blijven" nog „sitten", wat nergens anders gevonden wordt, zoo leest men in den druk in art. 17

„Wynandus Beeck"; bij ons staat evenals in alle andere codices „Wynandus Geritsz." Is het nu niet zeer wel mogelijk dat deze laatste schrijfwijze de oorspronkelijke is, maar dat de vervaardiger van H (het uitgegeven handschrift), omdat hij onder de opgegeven personen, die de Synode bywoonden, den naam Wynandus Beeck vond, ten einde vergissing te voorkomen, ter verduidelijking Beeck schreef en niet Geritsz? Of het nieuw ontdekte Dordsche handschrift mogelijk geen origineel document is? Vooralsnog waag ik het niet een besliste meening daarover uit te spreken; voortgezet onderzoek verspreidt mogelijk later het gewenschte licht, waar nu nog onzekers of onwaarschijnlijks overblijft.

Met betrekking tot de acta van 1594 merken we op, dat deze in ons manuscript ook weer alle onderteekening missen; maar aangezien in dezen geen vasten regel werd gevolgd, bewijst zulks niets voor of tegen de authenticiteit. In een belangrijk opzicht echter wijkt het af van het door den druk bekend gemaakte en van andere handschriften, die er mede vergeleken zijn. Immers is er groot verschil in de vóór ieder artikel geplaatste korte inhoudsopgave, er is hier bijna nergens gelijkheid te bespeuren. Ter bevestiging dezer uitspraak vinden ze hieronder, naast elkander gezet, een plaats:

Dordsche handschrift.	Uitgave Reitsma en van Veen.
Handelinghe des particularen Synodi der Kercken van Suytdhollandt, ghehouden binnen Rotterdam den 2^{en} Augusti anno 1594.	Handelinge des particularen Synodi, gehouden by den kercken van Suydthollandt binnen Rotterdam den 2^{en} Augusti anno 1594.
Praeses, assessor, scriba.	Verkiesinge.
Commissarij.	Commissarien.
Credentien ende dienaren ende ouderlinghen tot den Synodum gecommen.	Credentien.
Gecommitteerde wt den Synodo van Noorthollandt.	Gedeputeerde des Noortholландtschen Synodi.
Stemmen der gecommitteerde	Stemme der ghedeputeerde

tot den eenen off anderen Synodum gesonden.	over wedersyden in den Suydt ende Noordthollandtschen Synodo.
Vermaninghe Petri Hackij.	Vermaninge voor de vergaderinge.
1. Attestatien der armen.	1. Attestatien der passanten.
2. Versoeck der dienaren tot Woerden.	2. Woerden.
3. Visitatie, oncosten ende visitatores.	3. Visitatie ende haere oncosten.
4. Oncosten der gedeputeerden des Synodi overt examen.	4. Oncosten vant examen.
5. Schriften tot den Synodum behorende.	5. Schriften des Synodi.
6. Misbruycken aenden heeren Staten gheremonstreert.	6. Rappoort van de puncten, mijnheeren der Staten overgegeven.
7. Battementspeelen.	7. Battementspelen.
8. Duijtsche Jesuytische postillen.	8. Papistissche postillen.
9. Synodus generael.	9. Generale Synode.
10. Kerckenordeninghe.	10. Geauthoriseerde Kerckenordeninge in Hollandt.
11. Translatie des bybels.	11. Translatie des bybels.
12. Gedeputeerde tot den naesten Synode in Noorthollandt.	12. Gedeputeerde tot den Noordt-hollandtschen Synodnm.
13. Verbeteringhe des stipendii der dienaren ten platten lande.	13. Verbeteringhe des stipendii.
14. Constrinctie dat de dienaren souden moeten schole houden.	14. Constrinctie der dienaren tot schoolhouden.
15. Plaetsen den vyant naest gheleghen.	15. Plaetsen naest den vyandt gelegen.
16. Doope der vroevrouwen.	16. Vroevrouwendoop.
17. Onghedoopte met gedoopte nijet te trouwen.	17. Trouwe van ongedoopte.

18. Ongelijckheijt der feestdagen.	18. Ongelyckheydt der feestdagen.
19. Gelijckheijdt tússchen den Nederlantschen ende Walschen Kercken.	19. Gelyckformicheyt der Duytscher ende Walscher Kercken.
20. Namen der geexamineerde opte teeckenen ende toesichte te nemen.	20. Examinatien.
21. Kercken in Bommelre ende Tylre weerden.	21. Reformatie van Bommel ende Tielder weerdt.
22. Aenneminghe ende translatie der Kerckendienaren.	22. Verclaringe vant 8 artyckel der allgemeener Kerckenordeninge.
23. Pauselicke byeencomsten.	23. Pauselycke byeencomsten.
24. Houwelix ordeninghe.	24. Huwelyckxordeninghe.
25. Gheboden der houwelicken.	25. Geboden geven in de weke off alleen met twee geboden trouwen.
26. Schoolen.	26. Scholen.
27. Reparatie der tempelen.	27. Reparatie van tempelen.
28. Dijenaren medecyne ofte chirurgye oeffenende.	28. Dienaers, medecine ende chirurgie oeffenende.
29. Wapensalve te gebruycken.	29. Wapensalve.
30. Gheen cleijne saecken totten Synodum te brenghen.	30. Discretie int stellen van de gravamina.
31. Ghedeputeerde des Synodi.	31. Gedeputeerde des Synodi,

32—37 zijn gelijkluidend, alleen heeft

33. Johannes Steenberghius	33. Steenbergius.
34. Henricus Bulchius.	34. Bulchius.
38. Vermaninghe voor ende naede Synode te doen.	38. Predicatien in den toecommenden Synodo.
39. Classis Synodale.	39. Classe Synodael.
40. Vermaninghe int eynde des Synodi ghedaen.	40. Predicatie na den Synodum.

41. Bedanckinghe aen mijn Heeren tot Rotterdam.	41. Bedanckinge der magistraet.
42. Censura Morum.	42. Censura.

Maar er is niet alleen verschil in die marginale aanteekeningen, we treffen dit ook elders aan. Zoo vinden we b. v. bij Reitsma en van Veen onder de predikanten uit de classis Delft: „Daniel Dolegius, terwijl het Dordsche handschrift heeft Dolegemius, op dezelfde wijze dus zooals we dien naam vinden in de uitgave der acta, dl. III. blz. 60, dan vinden we achter Merula gedrukt professor academiae, geschreven professor Universitatis en eindelijk, om op tal van andere dingen niet te wijzen, vestig ik er alleen nog de aandacht op, dat ons manuscript eindigt: „actum Roterodami, den 6en Augusti anno 1594, terwijl de gedrukte uitgave heeft: „Aldus gedaen ende geeijndicht tot Rotterdam den 6den Augusti 1594." Vanwaar die verschillen! Stemmen de door Reitsma en van Veen gebruikte handschriften, behoudens enkele verschillen in de schrijfwijze der woorden, met elkander overeen wat aangaat die marginale aanteekeningen? Hebben we dan in het door mij gevondene Dordsche exemplaar een unicum te zien? Een origineel? Maar hoe dan weer de afwijkingen te verklaren in de copiën? Dit is zeker dat in het classis-rekeningboek niets te vinden is onder de uitgaven van 1594, dat betrekking heeft op 't voldoen van gemaakte onkosten, voor 't vervaardigen van een afschrift der Synodale acta van de Rotterdamsche bijeenkomst ten behoeve van de classis Dordrecht. Immers treffen we alleen dit aan (f°. 42): „Item D. Corputio reysende op den Synode tot Rotterdam medegegeven gl. 39 st. 16 ende daer na tot voldoeninge van de onkosten bij hem gedaen nog st. 3. d. 9. . . . . gl. 39. st. 19. d. ix."

De acta van 1595 ontbreken, maar ze zijn er geweest; op kosten der classis was er een copie van gemaakt, blijkens een onder den 12den Oct. van dat jaar voorkomenden post van uitgaaf: „Item van de copie der acten des Synodi deses jaers betaelt gl. 1. st. 10."

We hebben nu nog de acta van 1596, 97, 98 en 99, die alle een onderteekening dragen, ofschoon niet gelijk aan die, welke we bij Reitsma en van Veen aantreffen. Bij vergelijking van ons

handschrift met de uitgegeven acta van 1596, zien we, dat in het onze ontbreekt de korte inhoudsopgave, vóór de afzonderlijke artikelen geplaatst; alleen staat vóór art. 1: „Resumptie der acten des lesten Synodi", vóór art. 23: „rapport van de gedeputeerden des Synodi"; vóór art. 32: „resolutie op de poincten, daerop dese Synodus bescreven is"; en vóór art. 39: „andere saecken in dese vergaderinge voorgevallen ende aengedient." Wat de onderteekening betreft, vinden we in de gedrukte uitgave: „Arnoldus Cornelii, hujus Synodi praeses, Joannes Wttenbogaert, Synodi assessor", ons handschrift heeft alleen: „Caspar Swerinchusius scriba Synodi. Dit verdient de aandacht, dewijl, naar 't schijnt, de uitgevers der acta geen handschrift hebben aangetroffen, waaronder ook de naam voorkwam van den secretaris. Of Swerinchusius de acta zelf schreef, durf ik vooralsnog niet beslissen, maar dat hij, zoo we met een afschrift van die origineele acta te doen hebben, er in eigen persoon zijn handteekening onder plaatste, is aan geen twijfel onderhevig. Ook staat het vast, volgens den post van uitgaaf (11 Nov. 96): „Van de copie der acten des Synodi deses jaers betaelt gl. 1. st. 10." dat er ten behoeve van de Classis een copie van de Synodale acta gemaakt is." Wat de waarde of beter misschien de nauwkeurigheid van den tekst belieft, kan in geen enkel opzicht worden aangetoond, dat die minder is, dan die, welke voorkomt in het handschrift, door Reitsma en van Veen uitgegeven.

Met betrekking tot de acta van 1597 merken we op, dat èn die, welke gedrukt zijn èn die, welke voorkomen in ons handschrift, beide de onderteekening dragen van den praeses der Synode, ofschoon met dit verschil dat die bij de eerste is: „Joannes Uytenbogaert" en bij ons, naar 't mij toeschijnt, meer juist: „Johannes Wtenbogaert huyus Synodi Praeses." Of het Dordsche handschrift een copiè is, bleek mij niet, want van gemaakte onkosten, ten behoeve van de vervaardiging er van is in het classe-rekeningboek niets te vinden. We treffen alleen dit aan: „Item in den Synodo tot Schoonhoven gehouden int beginsel vande maent September, bij den gedeputeerden onses classis verteert, mitsgaders de reijskosten — gl. 58. st. ix. d. ix" en later nog eens „Item (27

Oct.) voor bodeloon van de acten des Synodi deses jaers betaelt st. 1." De bode werd dus niet betaald voor het overbrengen van een copie der acta, maar voor het authentieke stuk, immers een afschrift was niet gemaakt, uitgaven er voor staan niet vermeld. Dit feit, gevoegd bij de meer juiste spelling van den naam des praeses, doet het me niet geheel en al onmogelijk voorkomen, dat we hier werkelijk met een origineel stuk te doen hebben. Zou het niet mogelijk kunnen zijn dat dit document, om afgeschreven te worden, te Dordrecht gekomen, en daar, om welke reden dan ook, gebleven is? Nog wijs ik er op, dat ook nu weer, evenals bij de acta van 1596, de korte inhoudsopgaven, in margine vóór de artikelen geplaatst, ontbreken. Het handschrift is zeer netjes geschreven en wanneer bij Reitsma en van Veen (dl. III. blz. 78) de namen der predikanten zijn vermeld, die uit elke classis naar de Synodale vergadering waren opgegaan, dan volgen daarop de namen der ouderlingen en leest men achter hun naam... „ouderlinck der kercke tot", het Dordsche manuscript heeft dan:.... mitsgaders....... ouderlinck der kercke tot...."

Anders is het weer gelegen met de acta van 1598. Bij Reitsma en van Veen (dl. III. blz. 122) is de onderteekening „Wernerus Helmichius" hujus Synodi praeses, Franciscus Lansbergius ejusdem Synodi Scriba," terwijl het Dordsche handschrift alleen heeft „Franciscus Lansbergius, hujus Synodi Scriba." Dat we hier evenwel wederom met een copie te doen hebben, is wel waarschijnlijk, want het rekeningboek vermeldt onder de uitgaven: anno 98 (9 Sept.) op de Synodale vergaderinge tot Dordrecht, bij de gedeputeerde onses classis verteert gl. 38 st. 10" en nog eens (30 Oct.) „Van de copie der acten der Synode deses jaers, mitsgaders den briefloon st. 17." Dit laatste „briefloon" is me niet recht duidelijk, tenzij we hier te denken hebben aan het overbrengen van een of anderen brief, uitgaande van de classis. De Synode toch was in 1598 te Dordrecht gehouden, indien nu een der door de classis aldaar ter vergadering afgezonden personen het afschrift der acta gemaakt heeft, waarvoor dan dit briefloon? Nu is het mogelijk dat toch een der afgevaardigden van de Dordsche classis het afschrift heeft

gemaakt en dat dit b. v. ter teekening naar Lansbergius is gezonden met een begeleidend schrijven, òf ook dit is mogelijk, dat Lansbergius de copie heeft vervaardigd dan wel dit heeft laten doen, ze daarna onderschreef en toen met een brief er bij naar Dordrecht zond, en dat men daar uit de fondsen van de classis voor een en ander 17 stuivers heeft betaald.

Tusschen den gedrukten tekst en dien, welke voorkomt in ons manuscript, bestaat nog al verschil, en ook mist men hier alweer de i. m. geplaatste korte inhoudsopgave vóór de artikelen, alleen bij art. 1 „resumptie van de acten des laetsten Synodi." Deze woorden zijn bij Reitsma en van Veen reeds geplaatst vóór artikel 1 en wel dáár, waar vermeldt wordt, dat de acta van de vorige Synode ter hand genomen zijn. Me dunkt, in ons handschrift staan deze woorden op een meer geschikte plaats, want de resumptie der vorige acta vangt toch pas aan met art. 1 en niet met de vermelding aan datgene wat er aan voorafgaat. Bij art. 25: „rapport van de gedeputeerde ende 't gene de Synodus op haer aendienen geresolveert heeft", bij art. 29: „resolutien op de poincten daer dese Synodum op beschreven is." Bij nauwkeurige vergelijking is me gebleken dat de uitgegeven tekst in geen enkel opzicht de voorkeur verdient boven dien, welke in het Dordsche handschrift te vinden is. Ten laatste hebben we nu nog de acta der particuliere Z.-Holl. Synode van 1599. Dezelfde namen, die door Reitsma en van Veen (dl. III blz. 137) gegeven zijn, treft men ook aan in het Dordsche handschrift, maar hier staat boven hun naam, wat in de gedrukte uitgave gemist wordt: „ende by praesidem, assessorem ende Scribam onderteekent." Verder valt in het oog het verschil in de telling der artikelen. In het Dordsche handschrift begint deze al aanstonds, de 1 is geplaatst „naer aenroepinge des naems Godts, gedaen door Libertum Fraxinum" enz., terwijl de korte inhoudsopgave vóór de artikelen geplaatst, reeds bij 2 een aanvang neemt. Ook de vorm, waarin deze vervat zijn, verschilt van dien, zooals hij voorkomt in de uitgave van Reitsma en van Veen. Is dit schijnbaar een zaak van ondergeschikt belang, anders wordt het, wanneer men let op het feit, dat die korte inhoudsopgave, i. m.

geplaatst in ons manuscript, afkomstig is van den scriba Becius zelf. Werkelijk zijn de verschilpunten vele en dit gevoegd bij de mededeeling, te vinden in het rekenboek der classis: „Becius, Bischop ende Roggius ende Henrico van Vorst, hebben op den Synodum in 's-Gravenhage van 31 Augustus tot 8 September verteert so aen reys als montkosten 82 gl. 10 st. 3 d." terwijl er verder hoegenaamd geen aanwijzing te vinden is met betrekking tot betaald bodeloon of andere gemaakte onkosten, die het vervaardigen van een copie der oorspronkelijke acta noodzakelijkerwijze met zich bracht, vestigde bij mij de overtuiging dat het volstrekt niet tot de onwaarschijnlijkheden behoort, dat we hier werkelijk met een origineel document te doen hebben.

En wat is nu het slot van ons voorloopig onderzoek; waartoe kan het al vast leiden? In de eerste plaats hebben we, zelfs al zou kunnen aangetoond worden, dat geen der door mij te Dordrecht gevonden stukken origineele documenten zijn, doch slechts afschriften er van, toch een zeer belangrijke collectie, die, indien de Heeren Reitsma en van Veen ze hadden gekend, ongetwijfeld door hen gebruikt, misschien zelfs tot grondslag hunner tekstuitgave gelegd zou zijn. Want dit staat ongetwijfeld vast, dat we hier in elk geval copiën hebben, die onmiddellijk van het authentieke stuk zijn afgeschreven. Ja, ook mag niet uit het oog worden verloren, dat in 1590 de scriba der Synode zelf de copie maakte, en dat hij een ander maal, indien hij ze al niet afgeschreven heeft, ze toch stellig goed heeft nagelezen, dewijl hij er de marginale aanteekeningen vóór plaatste. Ten tweede zijn we, na onderlinge vergelijking van den gedrukten tekst met dien, welke geschreven voor ons ligt, tot deze overtuiging gekomen, dat er hoegenaamd geen bewijs kan worden aangevoerd, waaruit zou kunnen blijken, dat de handschriften, door Reitsma en van Veen waardig geacht uitgegeven te worden, nauwkeuriger of juister zijn, dan die, welke zij niet vonden en die wij het geluk hadden op te sporen.

We stappen (na een meer nauwkeurig en opzettelijk onderzoek, kom ik waarschijnlijk nog wel eens op de nu te voorschijn ge-

brachte acta uit het archief der classis Dordrecht terug) thans van een verdere vergelijking met den door Reitsma en van Veen uitgegeven tekst af. Maar wat we zeiden wettigt in elk geval, het als onze stellige overtuiging uit te spreken, dat we hier een belangrijke collectie hebben, ten volle waard er de aandacht op te vestigen. Maar indien nu eens een voortgezette studie voerde tot de zekerheid, dat van de acta der part. Z.-Holl. Synoden van 1590—99 en ook van 1600—1608, behalve misschien die van 1605 (zie R. en v. V. dl. III blz. VI), geen origineelen te vinden zijn, dan rijst de vraag, zou ook kunnen worden nagegaan waar ze gebleven zijn? Het komt mij voor dat hierop een afdoend antwoord kan gegeven worden. In art. 54 van de part. Synode, in 1620 te Gouda gehouden, vinden we een verhaal, gedaan door Ds. Lydius (destijds deputatus Synodi), dat in vroegere tijden in den Haag een kist was geweest, waarin documenten, de Z.-Holl. Synode betreffende, waren geborgen en dat de toenmalige gedeputeerden der Synode bevreesd zijnde „in dese bedroefde ende factieuse tijden", dat die papieren in handen der tegenpartij (n. l. die der Remonstranten) zouden kunnen vallen, besloten hadden ze onder elkaar te verdeelen. Dit was gebeurd en wat ieder had meegenomen was opgeteekend. Maar zie, sedert dit gebeurd was, waren sommigen van de deputaten, die in 1608 waren benoemd, gestorven en waren hunne nagelaten papieren in 't bezit gekomen van hunne erfgenamen.

Toen de ter Synodale vergadering bijeengekomenen deze mededeeling gehoord hadden, werd door hen aan de deputati opgedragen er voor te zorgen, de verdeelde maar later verspreide documenten weer bijeen te verzamelen en ze te bergen in een daarvoor te Delft aangewezen kist. Deze zou dan, nadat de bewuste stukken er alle in geborgen waren, met twee sleutels worden gesloten, waarvan de eene zou bewaard worden te Delft, de andere door de gedeputeerden der Synode. Bovendien werd hun nog opgedragen een lijst van al die papieren op te maken, welke dan gevoegd zou worden bij de welbekende „groote schrijffboecken", om, tegelijk met deze, aan de classis synodaal te worden overgegeven, ten einde ieder

jaar, wanneer de Synode bijeenkwam, ter tafel gebracht te worden. Wat het gevolg is geweest van het in 1620 genomen besluit, leert ons art. 17 van de in 1621 te Rotterdam gehouden particuliere Synode. Hier toch lezen we dat Festus Hommius en Becius datgene wat zij indertijd uit de Haagsche kist hadden meegenomen, aan deputati Synodi hadden ter hand gesteld; verder dat Eleazar Swalmius onder de nagelaten stukken van zijn schoonvader Ruardus Acronius niets gevonden had, wat der Synode toebehoorde, terwijl eindelijk de commissaris politiek de Witt opmerkte dat, om tot zekerheid te komen of er iets, deze zaak betreffende, te vinden was onder de nalatenschap van ds. Fraxinus, men diende aan te kloppen bij den Heer du Fresne, commies van de Heeren raden van State, broeder van Fraxinus en zijn eenigen erfgenaam. De Synode verheugde zich zeer over deze mededeeling en ze besloot (aan wien kon ze het ook beter doen) de deputaten op te dragen zich tot du Fresne te wenden, maar ze werden ook nog verzocht te doen datgene wat „verder tot uytvoeringhe van den voorsz. articul resteerde", m. a. w. ze zouden zooveel mogelijk hun best doen dat het vermiste te recht kwam. Om tot dit doel te geraken hebben ze zich gewend tot de verschillende classen en van zelf ook tot de classis Dordrecht, en dit is oorzaak geweest dat hare gedeputeerden, in hunne vergadering van Dec. 1621, besloten te schrijven aan ds. Swetenus te Geertruidenberg, ten einde hem te verzoeken dat hij zich zou wenden tot den zoon van Johannes Episcopius, zijn voorganger en in 1619 gestorven, ten einde van hem voor de classis te vragen de Synodale acta, welke zijn vader bezeten had. De jonge Episcopius (Bisschop) wilde ondertusschen aan het hem door den predikant Swetenus, namens de Dordsche classis gedane verzoek, niet voldoen. Hij wilde de door zijn vader nagelaten documenten bewaren als een gedachtenis aan hem, maar hij zou toestaan dat er een afschrift van gemaakt werd. Dan dit begeerde de classis niet, zij verlangde de „authentiquen" en waarom? „omdat die acten Synodi niet souden vallen in vreemde handen." (Acta, dep. Cl. Dordr. Januari 1622). Verzocht om voor de classis te verschijnen deed hij dit, maar hij bleef bij zijn weigering volharden,

welke pogingen ook werden aangewend om hem tot andere gedachten te brengen, en zoo kon de classis van Zuid-Holland de verlangde oorspronkelijke stukken niet machtig worden. Nu staat er wel niet vermeld, welke acta het geweest zijn, maar in ieder geval moeten ze geweest zijn van 1608 en daaraan voorafgaande jaren. Waar ze gebleven zijn is me niet gebleken, in de acta classis Dordracenae vond ik er niets van. Maar al is dit zoo, het is in elk geval geoorloofd toch een gissing te wagen. Zou het niet mogelijk kunnen zijn, dat ze toch later in 't bezit der Dordsche classis gekomen zijn en dat het de acta zijn van 1590—1599 en van 1600—1608, die dus, welke gedeeltelijk door Reitsma en van Veen zijn gedrukt en voor een ander deel in de voorafgaande bladzijden door mij besproken zijn? Wel vond ik in het rekeningboek dikwijls gesproken van uitgaven voor gemaakte afschriften, doch 't zou ook kunnen dat deze zijn zoek geraakt en de authentieke documenten zijn bewaard gebleven. Bewijsbaar is het niet, maar in ieder geval kan het zeer goed. Indien echter blijken mocht dat deze gissing op onbetrouwbare gronden berust en alzoo niet aannemelijk is, dan zal voorloopig moeten aangenomen worden dat de documenten, die Episcopius eenmaal had, verdwenen zijn.

Kwamen we hier een oogenblik op 't gebied der gissingen en veronderstellingen, duidelijk werd me door deze studie het ontstaan der codices M. (Reitsma en v. Veen dl. II blz. XVII) N en M^2 (dl. III. blz. V). Van M heet het t. a. p; „twee folioboeken in hoornen band, toebehoorende aan het classicaal archief van Dordrecht. Beide deelen, copiën uit later tijd, zijn door dezelfde hand volgeschreven. Het eerste deel draagt den rugtitel: Synodi Zuyd-Holl. acta 1579—1589, het tweede, acta Synodi Suydh. 1590—1599." Nu weten we uit de handelingen van de classis Dordrecht, dat in 1637 (Nov. art. 16) Johannes Gysius (de welbekende predikant van Streefkerk, waar hij van 1610—1652 werkzaam geweest is), werd aangesteld om „voortae te schrijven alle de acta Synodi en de alles 't geen de classis begeert dat gecopijeert sal worden" en dat hij in Sept. 1646 (art. 10) een

som van 50 gulden kreeg, voor het uitschrijven van elf acten. Dit zijn de acta van de Synoden, die van 1579—1589 gehouden zijn. Die toch uit de jaren 1590—99 copieerde hij later en omdat deze, zooals aanstonds zal worden aangetoond van Gysius' hand zijn, *moeten* die van 1579—1589 ook van hem zijn en kan het niet anders wezen of hij heeft deze in 16 37 afgeschreven. Wat nu de acta van 1590—1599 aangaat, in 1645 (Apr. art. 24 Juni art. 7 Nov. art. 8 en in 1646 Apr. art. 13) was aan Gysius opgedragen de ontbrekende acta in het archief der classis te „suppleren", hij had hieraan, gelijk we boven zagen, gedeeltelijk gevolggegeven, maar hij was niet verder gekomen dan 1589, omdat andere acta niet voorhanden waren, om er afschriften van te maken. Dit bleef zoo tot in 1648, toen kwam verandering. Immers vinden we in art. 10 van de cl. handelingen van den 21sten April „Ds Gysius heeft den E. classi bekent gemaeckt dat de Synodale acten, welcke noch bij de E. classe gedesidereerd wierden nu konde bekomen bekomen worden: waerop is geresolveert, om alle Synodale acten compleet te hebben, dat D. Gysius de selve sal copieren, maer heeft het niet aengenomen." Waarom hij niet aannam is niet vermeld, maar wel dat hij niet bij zijn weigering bleef volharden, zooals blijkt uit de acta der classis van den 16den en 17den Juni 1648, art. 5: „Nopende het copieren van de Synodale acten, D. Gysius neemt vooreerst aan om tot dienst van de classis uijt te schrijven de voorsz. acten van de tien eerste jaren, te weten van 1590 tot 1600." Maar terwijl hij daarmee bezig is heeft ds. Versteeg er voor gezorgd dat de verschillende Synodale acten, welke onder zijn berusting waren, ter tafel waren in de part. Z.-Holl. Synode van 1648 en zoo had de Zevenbergsche predikant Erasmus Paludanus, die de Delftsche bijeenkomst, als afgevaardigde uit de classis Dordrecht had bijgewoond, vandaar voor die classis meegebracht, wat haar toebehoorde, n.l. de acta van 1590—1608. Nu men op die wijze gekregen had, wat men blijkbaar niet meer wist dat der classis toebehoorde, was het werk van Gysius overbodig geworden en daarom werd (acta cl. Dordrecht 8 Sept. 1648 art. 6) aan den predikant Buytendyck opgedragen, aan zijn ambtsbroeder

te Streefkerk te schrijven, dat de classis hem ontsloeg van het copieeren der acta „als onnoodich synde." Dan Gysius had niet stil gezeten, hij was aan den arbeid getrokken en toen hij het bericht kreeg, dat hij zijn arbeid staken kon, had hij de acta van 1590—1599 reeds overgeschreven, voor welk werk hij dan later nog 30 gulden ontving (acta cl. Dordr. 3 Nov. 1648). Nu was dus de classis Dordrecht in het bezit van een door Gysius gemaakte copie der acta Synodalia van 1579—1589 en van 1590—1599 en nog bovendien van de origineele (?); in elk geval, zooals we boven zagen, dan toch van afschriften der acta van 1590—1599 tijdens of onmiddellijk na het houden der Synoden in die jaren vervaardigd, benevens nog de acta van 1600—1608, waarvan zoo ongeveer hetzelfde kan gezegd worden als van die der tien daaraan voorafgaande jaren. Nog weten we verder wie de persoon is geweest, die de te Dordrecht berustende copien (handschrift M) vervaardigde, en ook dat M² die acta bevat, welke Versteeg zeer lang onder zijn berusting heeft gehad en die later nadat ze zijn teruggekomen in één band zijn bijeengebonden.

Wat nu handschrift N aangaat, deze codex, voor een derde slechts vol geschreven en eindigende bij art. 9 van de acta van 1594, is van de hand van Versteeg. Waarom hij hier middenin zijn werk afbrak, zal wel altijd een raadsel blijven. Blijkt uit art. 25 der part. Z.-Holl. Synode in 1648 te Delft gehouden, dat Versteeg de acta gebruikt had, behoorende aan de classis Brielle uit de jaren 1571, 74, 79, 81, 82, 83, 87, 88 en 89, en de Dordsche van 1590 enz. dan is het evident, dat deze codex een afschrift is en van K (R. en v. Veen. Dl. II. blz. XVI) en van de door mij gevondene en reeds besprokene acta van 1590—1599, uit welken bundel dan die van 1590—1594 art. 9 gebruikt zijn. Lezen we nu nog in de gedrukte uitgave van de provinciale en particuliere Synoden, dl. II blz. XVII dat deze codex K zeer veel overeenkomst heeft met L, en wordt er gezegd dat „de meestal woordelijke overeenkomst het vermoeden wekt, dat beide afschrijvers (dit zijn Versteeg en Lodewijk van Renesse) dezelfde stukken gebruikt hebben", dan is het, zooals uit onze onderzoekingen blijkt

ook zeer wel mogelijk dat van Renesse, die veel later copieerde dan Versteeg, het werk van dezen gebruikt heeft.

Kloosterzegel. — „In het Binnengasthuis te Amsterdam wordt bewaard een oud zilveren cachet van 2.4 c.M. middellijn. In het midden, omgeven door een kartelrand, ziet men een bloemstengel met drie kruisgewijs geplaatste bloemen (lelies?) en daar omheen in gothische letters de woorden: AVE FLOS CAMPI. Die woorden zijn van elkander gescheiden door een bloemvormige figuur, ter wederzijde geflankeerd door twee boven elkander staande cirkeltjes, de buitenrand is mede gekarteld. Naar ik vermoed, is het 't particulier zegel, hetzij van den Pater óf wel van de Mater der Nieuwe Nonnen. Dit vermoeden berust op het volgende: 1°. het klooster der N. Nonnen werd genaamd „ter Lelyen" en meen ik deze bloem in de middenfiguur zoowel als in de figuurtjes tusschen de woorden te herkennen; 2°. is het bekend hoe na de alteratie van 1578 genoemd klooster met het daarnevens gelegen convent der Oude Nonnen tot ziekenhuizen werden ingericht en alstoen het St. Pietersgasthuis in de Nes, vereenigd met het Lieve Vrouwen Gasthuis van den Nieuwendijk, daarheen werden overgebracht. Het is zeer wel mogelijk, dat het zegel bij die ontruiming vergeten werd en aldus in het Gasthuis bewaard bleef. Het mocht mij echter niet gelukken in de Gemeente-archieven een brief te vinden, door dit zegel bekrachtigd. Het convent der Nieuwe Nonnen zegelden met een St. Dionisius-beeld. Mocht een lezer van dit tijdschrift dit zegel hebben ontmoet, zoo zal hij met de mededeeling daarvan ten zeerste verplichten.

A. J. M. BROUWER ANCKER.

OUDHEIDKUNDE.

BRITRUST EN PRINS WILLEM III VAN ORANJE.

Vier gezichten van de buitenplaats „Britrust", — teekeningen in waterverf van het jaar 1779, — geven mij aanleiding tot de volgende mededeelingen en tot niet minder vragen wellicht. Eerst over den teekenaar en zijne familje. Deze teekenaar was Paul Constantijn la Fargue, de oudste van vier broeders en eene zuster, die allen de kunst tot hun beroep gekozen hadden en uitoefenden. Hij was (volgens van der Aa, die daarin Immerzeel en Kramm naschrijft), een verdienstelijk schilder en teekenaar van landschappen en stadsgezichten, „getrouw naar de natuur geteekend". In Den Haag getrouwd, woonde hij daar ook eerst, doch later te Leiden, alwaar hij „hoogbejaard" in het jaar 1782 overleed. Is dat jaar van overlijden juist, zoo is dat „hoogbejaard" minder juist gezegd, want hij was dan bij zijn overlijden amper 50 jaar oud, volgens zijn geboortejaar 1732 of 1733, dat Immerzeel en Kramm dan niet gekend hebben, maar dat blijkt uit zijne eigene opgave van leeftijd in Juli van het jaar 1771, toen hij zich, na zijne vestiging te Leiden, nog aan de Leidsche Hoogeschool deed inschrijven met den titel „Pictor", in Den Haag geboren en 38 jaar oud, zonder vermelding van het studievak, waarvan hij de colleges wenschte te volgen. Twee van zijn broêrs hebben hetzelfde gedaan, ook zonder opgave van studievak; nam. Isaac Lodewijk, reeds in Januari van het jaar 1764, op 30jarigen leeftijd, ook uit Den Haag, en dan 1733 of 34 geboren, dus weinig jonger dan zijn broêr. Of waren zij wellicht tweelingen? Deze noemt zich bij die gelegenheid: „Isaac Lodewijk de la Fargue van Nieuwland", niet alleen met den titel van: „Pictor", maar ook nog „chalcographus", van hem komen dan ook reeds in 1752 kleine gegraveerde portretten

voor in het werk: „Toneel der uitmuntende schilders van Europa. 's Hage 1752, 8°." De andere broeder: „Jacob Elias la Fargue", ook bekend als stads- en landschapschilder en in 1761 als zoodanig in de kunstkamer Pictura te 's-Gravenhage ingeschreven, deed zich in hetzelfde jaar als zijn oudste broeder, doch in September, aan de Leidsche Academie inschrijven, ook met den titel „Pictor", en 29 jaar oud, dus geb. 1742. De jongste broeder: Karel la Fargue genoot onderwijs in de kunst van zijn oudsten broeder Paul Constantijn, en was „stads-, landschap- en „gezelschap"-schilder, zooals hij 1768 in de gen. kunstkamer Pictura ingeschreven werd. De zuster was: „Maria la Fargue", naar wie in vroegere jaargangen van de „Navorscher" reeds onderzoek gedaan is, zonder dat er veel antwoord op ingekomen is. Zij was schilderes van binnenhuizen met figuren en is ook in de jaren 1771, 83 en 88 in Den Haag bekend geworden als teekenares van geschiedkundige voorvallen uit haren tijd (zie Nav. XIX, bl. 79). Ik weet niet of zij dezelfde kan zijn als: „Maria Petronella la Fargue", achter wier naam in de: „Iconographia Bat." van Moes, bl. 295, de jaartallen 1737—1784 vermeld staan en die gehuwd was met Johannes van Aalst [1]). Het portret van deze Maria, geschilderd door H. Lapis (miniatuur?) berust thans nog te Rotterdam bij Mevr. de Wed^e^ van Aalst, die misschien zou kunnen mededeelen van wien deze Maria P. la F. eene dochter geweest is.

Eene andere „Maria (la) Fargues, geb. 1729, (vermoedelijk eene nicht van de schilderes), dochter van Jean (la) Fargues, op

---

1) Behoorde die Joh. v. A. misschien ook tot de fam. van de schilders: Evert en Willem van Aalst? de eerste geb. 1602 te Delft, overl. 1658, en de tweede 1620 te Delft geb. overleed 1679; de laatste was een zoon van Jan v. A. notaris te Delft, die broêr was van den eerstgen. schilder, Evert Willemsz. v. A. en dan zeker ook van Willem Willemsz v. Aalst, 1593 te Delft geb. en 1614 „artium liberalium studiosus" aan de Leidsche academie ingeschreven. Aan diezelfde academie was 1604 als „hortolanus universitatis" ingeschreven: „Jan Jansz v. Aalst geb. 1564. De fam. acht ik van Antwerpen afkomstig en daartoe behoorden zeker ook de latere godgeleerden: Johannes v. A, 1678 pred. te Hoornaar en 1712 te Middelburg als hoogleeraar overleden, en de predikant Gerard v. A., 1759 emeritus overleden, en meer anderen, die ook te Leiden gestudeerd hebben.

de Raamgracht te Amsterdam en van N. N. Cognard, (wier moeder N. N. Batailhy was), werd in het jaar 1756 te Amsterdam in de Walekerk in het huwelijk verbonden met den zeer bekenden geneefschen schilder en pastel-teekenaar Jean Etienne Liotard, toen wonende in de Kalverstraat, 1702 geboren en 1789 te Genève overleden, die dus wat den leeftijd betreft, wel de vader zijner vrouw had kunnen zijn. Hij teekende in 1757 eene levensgroot pastelportret van de bovengenoemde grootmoeder zijner vrouw, N. N. Batailhy wede Cognard, dat zich thans op het museum te Amsterdam bevindt, daaraan gelegateerd door Mej. M. A. Liotard, in 1873 te Amsterdam overleden. Van deze vrouw van Liotard zal waarschijnlijk een broêr geweest zijn: Jacob Herman la Fargue van Amsterdam, geb. 1735, die 1753 student te Leiden werd (Theol. Coll. ordinum Alumnus).

En nu nog J. Th. la Fargue, die zich ook de la Fargue noemt, — van der Aa stelt zijn naam J. F. la, of de la F., en zegt dat hij ook verzen „van weinig beteekenis" gemaakt heeft, — overigens was hij de schrijver van verschillende werken (o. a. van een geslachtlijst van het huis van Nassau), die tusschen de jaren 1740 en 57 en misschien nog later, in Den Haag in het licht gekomen zijn. Niet onmogelijk dus dat hij de vader geweest zij van die Haagsche schildersfamielje, en...? verwant aan de schilders „van Nieuwland"? Was misschien zijne vrouw (of moeder eer) eene (Maria?) van Nieuwland, kleindochter van den schilder Jacob v. N. [1]) (geb. 1593) en van Maria van Ray (geb. 1592), wier moeder Maria de Hage wellicht zuster was van Ds. Wilhelmus de Hage, 1588 pred. te Noordwijk en 1592 te Haarlem), — waarmede dan, behalve het schildersbloed, ook de namen Jacob en Maria in de fam. de la Fargue kunnen gekomen zijn, en waarom de bovengen. Isaak

1) Jacob was een broêr van den schilder Adriaan van Nieuwland 1590, (te Antwerpen?) geboren, ook, evenals zijn broeder en andere leden zijner fam., wonende te Amsterdam, alwaar hij o. a. de bekende schilderij maakte van het gezicht op den Dam met het oude stadhuis en de „jaarl. ommegang der Leprozen", — welk gebruik in 1604 afgeschaft is geworden, terwijl naar die schilderij in de werken van Commelin en anderen gravuren bestaan.

Lod. de la F. den naam „van Nieuwland" bij den zijnen gevoegd zal hebben.

Overigens geeft de familienaam duidelijk genoeg te kennen, (en zonder dat ze zelfs veel gehavend is geworden) dat zij van fransche afkomst is. Het geslacht schijnt in Gascogne thuis te behooren, of vandaar afkomstig te zijn: Jean de Marque, seigneur d' Usseau, huwde Jeanne Lafarque; zij hadden eene erfdochter Jeanne de Marque, die in het huwelijk trad met Jacques de Béarn-Abere, (een bastaardtak van Foix-Béarn) en had verscheidene kinderen van wie Jean, baron van Bearn-Abere en Usseau (in Bearn) geb. 1661 te Morlaas, na de herroeping van het edict van Nantes naar de Nederlanden emigreerde, alwaar hij in krijgsdienst getreden, in 1739 ongehuwd overleed als generaal-majoor (zie: Bulletin des églises Wallonnes IIe Serie Tome I—VI, pag. 226 enz.) En zal dan de stamvader in de Nederlanden wel geweest zijn: „Petrus de la Farque", 1586 in Frankrijk geboren, die (wellicht om godsdienstwille uitgeweken) 1608 Theol. student te Leiden werd. — Ik heb niet bevonden dat hij daarna als predikant opgetreden is, evenmin als ik dat weet van bovengen. Jacob Herman.

De familje bestond in het begin dezer eeuw nog te Amsterdam, want toen werd aldaar in de Fransche kerk door D^{s}. Chevallier in 1811 eene „Sara Charlotte la Fargue" in het huwelijk verbonden met François Antoine Hubert (zie Nav. XLI, bl. 40). In het jaar 1804 was J. W. D. E. de la Fargue 2de luitenant bij het 1ste regiment lichte dragonders der Bataafsche republiek, daartoe 29 Januari 1796 bevorderd, en heel toevallig vind ik nu pas in het Handelsblad het bewijs dat de familje [1]) nog bestaat, want daar lees ik dat den 14^{den} Decemb. 1894, te Bosworth Egmond Road, Sutton, J. E. Salomonson gehuwd is met F. H. la Fargue.

Hiermede heb ik alles gegeven wat ik op het oogenblik van het geslacht „la of de la Fargue" weet of heb kunnen opsporen; het moge strekken tot aanvulling van wat men er elders over vindt en misschien anderen opwekken om het hunne daaraan toe te voegen

1) Bovenstaande werd Dec. 1894 geschreven.

waartoe wellicht in de eerste plaats bovengen. Mevr. v. Aalst te Rotterdam in staat zou zijn.

Het werk van die schilders en teekenaars „La Fargue," — waardoor de naam eenige belangrijkheid heeft behouden, — was mij geheel onbekend totdat ik nu kennis maakte met de vier genoemde waterverfteekeningen van Paul Constantijn, in het jaar 1779 vervaardigd, dus drie jaar vóór zijn overlijden, maar dan toch niet op zulk een hoogen leeftijd als Immerzeel c. s. ons zou doen gelooven, want hij was toen 47 jaar oud. De teekeningen, (thans in het bezit van den Heer Alfr. Labouchere van Zeist), vier gezichten van een „fraaije en trotsche" buitenplaats, zooals er vroeger zoo veel bestaan hebben aan de Vecht en ook aan den Rijn onder Alphen en elders, — dragen geheel het kenmerk van den tijd, waarin zij gemaakt zijn. Een tijdperk van kunst, waar men niet onbepaald mede dweepen kan, toen de kunst niet veel meer was dan een hooger soort van handwerk, dat men aanleerde en daarna met meer of minder vaardig- of bedrevenheid uitoefende en waarmede men voldeed aan de behoefte of vraag van het oogenblik, te weten: veraanschouwelijking der dingen, — menschen, beesten, buitenplaatsen, gebeurtenissen etc. — maar waarbij van eenige hoogere begeestering of verheffing, impressie of bizondere roeping geen sprake was. Dit kan voldoende blijken uit het boven medegedeelde dat vijf personen uit één gezin, vier broêrs en eene zuster, allen de kunst tot hun beroep hadden, evenals men in andere gezinnen bijv. den handel koos of eenig ander gewoon bedrijf, waartoe geen bizondere roeping noodig geacht wordt.

De afgebeelde buitenplaats, in hare beplantingen en aanleg, draagt evenzoo het karakter van dien tijd en van al die „weergalooze" plaatsen uit de vorige eeuw, — prachtig, trotsch, als men wil, maar gemaakt en onnatuurlijk, als in die dagen het meerendeel der onbeduidende, onuitstaanbaar-hoogmoedige bezitters dier plaatsen, met hun pruiken, kamerjaponnen en slaapmutsen waren. Wel te verstaan evenwel, dat de plaatsen, die vooral in hare gebouwen etc., meer de herinnering bewaard hadden aan een beduidender, zelfgemaakt voorgeslacht, steeds ook beduidender waren

dan de toenmalige bezitters (behoudens enkele uitzonderingen,) die alleen het aanzien, den rijkdom en meerderen hoogmoed, zonder de beteekenis van hun voorgeslacht overgehouden hadden.

Voor het overige zijn de teekeningen, — ik geloof het graag, — „getrouw naar de natuur"; er is niets vergeten, dus ook niet de op vroegere buitenwoningen meer voorkomende lint- of striksgewijze versiering aan den gevel, waarop de naam der plaats geschilderd stond, hier dan ook zoo (onnatuurlijk) getrouw weergegeven dat men er den naam zeer duidelijk op lezen kan: „Britrust," die overigens op de teekeningen, noch daaronder of achterop voor zoover ik weet), vermeld wordt en dus hierdoor zeer gelukkig is bewaard gebleven. Die plaats toch, waarvan het „fraai en trotsch gebouw," in de jaren 1801 en 2 gesloopt en dus verdwenen is, verdient bizondere opmerkzaamheid om den naam van den stichter, die, volgens overlevering, zooals van der Aa „Aardrijksk. Woordenb." vermeldt, niemand anders zou geweest zijn dan prins Willem III van Oranje, door zijne moeder reeds afstammeling der Britsche koningen en later zelf koning van Engeland geworden. De naam van het huis, die bij de eerste kennisneming eenigszins vreemd of zonderling klinkt, zou door den naam van den stichter, indien de mededeeling van v. d. Aa juist is, kunnen worden verklaard, zoodat er geen bezwaar bestaat om daaraan te gelooven, hoeveel twijfel daarnaast ook oprijst, vooral om dat er nergens, voorzoover ik heb kunnen nagaan, iets van vermeld wordt.

Het jaar der stichting wordt door v. d. Aa niet vermeld; hij noemt het „Brittenrust" (wat geen verschil maakt), onder de gemeente Alphen-Rietveld aan den Rijn gelegen en vertelt dat het „fraaije en trotsche gebouw" evenals het daarnaastgelegen „Postrust," waar „men nog (1840) boven den schoorsteen in den koepel, Willem III, rijk gekleed op een wit paard zittende, afgebeeld ziet," beide gesticht zijn op kosten van dien vorst.

Na de slooping van Brittenrust en na aankoop van den grond en het daarover gelegen wandelbosch daarbij behoorende, dat aangetrokken werd bij Postrust, bekwam deze plaats in het jaar 1803 den naam van „Nieuw Brittenrust" en bestond nog 1840 (toen

v. d. Aa schreef) ruim 10 bunders groot, toen bezeten en bewoond door den Heer George Cornelis Hageman.

De overlevering dat beide huizen gesticht zijn door Prins Willem III, kan, wel eene vergissing zijn, ontstaan na de slooping van „Brittenrust" uit de legende dier ééne stichting en enkel berustende op het nog steeds aanwezige portret in dien koepel, die wellicht eerst tot Brittenrust behoord heeft en na de slooping van het huis bij Postrust kan zijn aangetrokken, of werwaarts toen dat portret is overgebracht. „Postrust" zal waarschijnlijk zijn naam ontleend hebben aan de nabuurschap van de Generale Post [1]) te Alphen, waar alle nachten de brieven van Amsterdam, Den Haag, Rotterdam, Gouda en Utrecht etc. aangebracht, „in orde geschikt en door de heele wereld heenen verzonden werden," zooals Plemper zegt in zijne „Beschrijving van Alphen." Deze schrijver maakt echter met geen enkel woord melding, noch van Postrust, noch van Britrust; hij vermeldt slechts in het algemeen dat er vele schoone en aanzienlijke buitenplaatsen onder Alphen en Rietveld gelegen waren, die tot den bloei en het druk verkeer van Alphen bijdroegen, zonder een enkele met name te noemen. Men vindt er ook niets van bij Hoogstraten, noch bij Halma, evenmin in de „Tegenwoord. Staat etc.," noch later in de „Stad en Dorpbeschrijver". Het is waar dat al deze schrijvers over het algemeen slechts melding maken van die huizen, waaraan een adellijke titel verbonden was; eene uitzondering zou men evenwel wegens den naam van den stichter, indien deze bekend geweest is, verwachten voor den Huize „Britrust."

1) Deze naamsafleiding dunkt ons wel aardig gevonden maar niet zeer waarschijnlijk. Veeleer zou men denken aan den vermaarden *Pieter Post*, bouwmeester te 's Hage van Zijne Hoogheid, die o. a. de Oranje-zaal op het huis Ten Bosch en het Mauritshuis gebouwd heeft. Dit verklaart wellicht ook waarom zijn buitenverblijf zoo nabij „Britrust" gelegen was. Van Post is o. a. bekend dat hij de lusthuizen: Rijxoord, Vredenburg en Sandenburg gebouwd heeft. Ook liet hij een werk na met modellen van schoorsteenen (1715).

Zijn broêr Frans Post, als schilder bekend en eveneens in dienst der Oranje's zou alsdan wel de maker kunnen zijn van het portret op den schoorsteen in den koepel van „Postrust". Het Post*huis* lag meer in het dorp zelf, nabij de Postbrug. Red.

Bevreemdend vooral is het dat er niets van gemeld wordt door Petrus Plemper, — de gen. beschrijver van Alphen 1714, — die te Leiden opgevoed en daar ook gewoond hebbende, zich later te Alphen gevestigd had, in de omstreken waarvan hij waarschijnlijk geboren was, want zijn vader, Jan Gijsbertii Plemper nam daar in het jaar 1672 als burgerkapitein deel aan de bestrijding der Franschen. In zijn tijd moet de stichting dier huizen dus hebben plaats gevonden, en bestonden er geen redenen om dat onvermeld te laten, dan moet men besluiten, dat hij niet geweten heeft dat die stichting op kosten van Prins Willem III heeft plaats gevonden zoodat deze het huis Britrust dus waarschijnlijk ook niet tot een verblijf voor zichzelven bestemd zal hebben. De overige buitenverblijven, die Z. H. reeds bezat en de andere later door hem gesticht, maken dit ook minder waarschijnlijk.

Het was in het jaar 1670 dat de Prins, toen 20 jaren oud, zijn eerste bezoek aan Engeland bracht. Hij begaf er zich heen ter opvordering van het erfdeel zijner moeder, die, als men weet, (evenals later zijne vrouw) eene Maria Stuart geweest was, dochter van den ongelukkigen koning Karel I. Zij was in het laatst van het jaar 1660, toen haar broêr Karel II als koning hersteld was, naar Engeland teruggekeerd, — om er reeds in den aanvang van het volgend jaar begraven te worden, haar zoon in Holland onder de hoede zijner grootmoeder Amalia van Solms en van zijn andere voogden en zijn gouverneur (bastaard-oom), den Heer van Zuylestein, achterlatende. Deze, hoewel niet meer in de kwaliteit van gouverneur, begeleidde den Prins ook in 1670 naar Engeland, evenals de Heer van Ouwerkerk, een bastaard-neef van den Prins, en meer andere Heeren Z. Hoogh. daarheen vergezelden. De Prins werd in Engeland en door zijn oom Karel II met zeer veel onderscheiding en eerbetoon ontvangen. Hij kreeg daar o. a. ook de orde van de Kouseband; en zijne vordering (een kleine twee millioen bedragende), werd zonder veel moeielijkheid erkend en toegestaan. Hem werden vier ton in afkorting uitbetaald, terwijl het overige hem successievelijk over een tijdsverloop van zeven jaren uitgekeerd zou worden. In November 1670 vertrokken, keerde

bij Febr. 1671 weder naar Holland terug, en het zou dus mogelijk kunnen zijn dat hij na die eerste Britsche bemoeingen bij zijn terugkeer het huis „Britrust" heeft låten bouwen. Zijn portret aldaar, te paard voorgesteld en dus zeker als veldheer [1]), kan op zijn vroegst in 1672 geschilderd zijn, omdat hij in dàt jaar pas door de Staten tot dien rang verheven is en in het laatst van hetzelfde jaar, na vernietiging van het eeuwig edict en den daarop gevolgden moord der de Witten, tot stadhouder. Ondertusschen had na zijne verheffing tot hoofd van het leger de Prins de handen vol genoeg met de bestrijding der vijanden van het land, de Franschen, bij wie de Engelschen zich gevoegd hadden. De eersten hadden genoegzaam het geheele land in, — welke vernedering en verovering der Nederlanden nog ten huidigen dage vereeuwigd gezien kan worden op den triomfboog: „Porte St. Denis" te Parijs, ter herinnering daaraan opgericht, en vervaardigd door de kunstenaars Fr. Blondel en Fr. Auquier.

De Franschen werden echter in hetzelfde jaar eenigszins tot staan gebracht in de omstreken van Alphen, waarna zij de bekende gruwelen in het naburige Bodegraven en Zwammerdam en te Woerden pleegden, eer zij van een verder indringen in Holland afzagen.

Het Statenleger lag toen te Alphen, waar ook de gevolmachtigden ten velde bijeenkwamen, bij wie ook de Prins van Oranje zich toen voegde, en het was dáár, te Alphen, dat de kolonel Pain-et-Vin, in Statendienst en van verraad of nalatigheid beticht op zijn last ter dood gebracht werd Januari 1673. In dat jaar in het begin althans, lag dus het leger nog te Alphen en deed de Prins aldaar de inwoners der omstreken die gevlucht waren, weder inroepen, hen van zijn bescherming verzekerende. Bij dit alles echter vind ik nergens melding gemaakt van een eigene woning „Britrust", die de Prins in die omstreken zou bezeten hebben, en zeer waarschijnlijk bestond ze toen ook nog niet.

---

1) Dit te veronderstellen, zonder het portret zelf gezien te hebben, is niet vrij van bedenking. Er bestaan minstens een dozijn portretten van den Prins te paard als knaap en als jongeling, vóor 1672 vervaardigd. Red.

In het jaar 1673 werden de Britten ter zee geslagen en spoedig daarop volgde de vrede met Engeland; dit gaf alvast „Brittenrust" voor het geheele land! en die naam kon door menigeen, die er belang bij had, — en dat waren er velen, — voor een nieuw gebouwd huis gekozen worden! Men zou echter eer het portret van „de Ruyter" of van een ander vlootvoogd hier kunnen verwachten, terwijl het portret van Willem III te „Britrust" bij Alphen, altijd op de eene of andere betrekking met dien Prins wijst, die evenwel, zooals ik gezegd heb, reeds andere buitenverblijven bezat, als: Honselaarsdijk met de Heerlijkheid Naaldwijk, en het huis en de Heerl. Dieren, en die bovendien in 1674 tot de stichting van een ander lusthuis voor zichzelf besloot.

Het huis te Dieren (in 1795 tot den grond toe afgebrand), was in 1648 gebouwd door Prins Willem II [1]), die daartoe de Heerlijkheid in 1647 gekocht had van het Duitsche Huis te Utrecht voor *f* 147.000.— Willem III heeft het goed later veel verbeterd en verfraaid; en het was hem, als eenig kind zijns vaders, dus onverdeeld aangekomen, wat misschien niet zoo onbepaald gezegd kan worden van het huis Honselaarsdijk en de Heerlijkheid Naaldwijk, alwaar hij in 1665, als 15-jarige knaap, van de Staten de toekenning van vrije jacht gekregen had. De goederen en bezittingen Naaldwijk, waartoe o. a. ook Honselaarsdijk behoorde, waren uit het oud geslacht van Naaldwijk, bij ontstentenis van mansoir, door huwelijk en erfrecht successievelijk gekomen aan de geslachten van Montfoort, dan aan v. d. Marck, Heeren (later graven, van Arenberg en hieruit weder aan de graven van Ligne; aan welk later geslacht schier tegelijkertijd, ook door huwelijk en erfrecht, de uitgebreide en aanzienlijke erfgoederen van Wassenaar waren toegevallen, benevens het burggraafschap van Leiden, zoodat in het midden der 16e eeuw: Jacob, graaf v. Ligne, door zijn huwelijk met de erfdochter van Wassenaar, baanderheer van

1) Willem II vermaakte bij testament, indien hij geen kinderen mocht nalaten, — (zijn zoon werd pas acht dagen na zijn dood geboren) — Huis en Heerl. Dieren aan zijn bastaardbroeder, den Heer van Zuilestein.

Wassenaar en burggraaf van Leiden was, en zijn volle achterneef Jan van Ligne, door zijn vrouw Margriet v. der Marck, erfdochter van Aremberg en Naaldwijk etc. al deze goederen bezat, benevens het daaraan verbonden erfmaarschalkschap van Holland. Zij, en hunne nakomelingen stonden, evenals de graven van Egmond en meer andere leden van den hoogen adel in de Nederlanden, tegenover de omwenteling en bleven aanhangers van den vroegeren vorst, tevens koning van Spanje, — zoodat bij den langzaam vorderenden omkeer van zaken in ons land en de aangroeiende macht der Staten, dezen de goederen van den hoogen adel begonnen aan te slaan ter verbeurdverklaring en daarover reeds gedeeltelijk beschikten, niettegenstaande de Gentsche pacificatie van 1576 dit niet geheel toeliet. Totdat in het jaar 1609 het twaalfjarig bestand gesloten werd, waarvan de met verbeurdverklaring hunner goederen bedreigde edellieden gebruik maakten om zich door verkoop van hunne Nederlandsche bezittingen te ontdoen. Zoo deden o. a. de graven Lamoraal van Egmond en zijn broeder (volle neven der gewezene koningin van Frankrijk: Louise van Lotharingen, de vrouw van Hendrik III van Valois), met de reeds zeer bezwaarde Nederlandsche goederen van hun beroemden en ongelukkigen vader, den bekenden graaf Lamoraal van Egmond, die als slachtoffer gevallen was voor eene zaak, die waarschijnlijk nimmer de zijne zou gebleven zijn, evenmin als ze ooit die van zijn zoon geworden was. De Staten kochten toen het Graafschap en hooggerecht van Egmond. En zoo deden ook de prinsen van Ligne: Lamoraal prins van Ligne, kleinzoon van bovengenoemden Jacob, met zijn uitgebreide erfgoederen van Wassenaar, — het burggraafschap van Leiden bestond reeds lang niet meer dan in naam of titel, maar de Wassenaarsche Tol bij Alphen werd toen door 's lands Staten gekocht voor *f* 220,000, — en Karel van Ligne, prins van Aremberg, zoon van den bovengenoemden Jan, [1])

1) Deze Jan v. Ligne was door zijne moeder een volle neef van Maximilaan van Egmond, graaf v. Buren, wiens zuster weder de moeder was van Margriet v. der Marck, erfdochter van Aremberg en Naaldwijk etc., de vrouw van Jan van Ligne; zij was dus de volle nicht van Anna van Egmond, erfdochter van Buren, de eerste vrouw van Prins Willem I, die reeds achternicht was van haren echtgenoot, den gezegden Jan v. Ligne.

handelde evenzoo met zijne erfgoederen van Naaldwijk, waaruit de Staten het eiland Ter Schelling kochten. Het koopen der Staten geschiedde vooral om zich in het bezit te stellen van Hooggerecht en andere voorrechten, overigens met de bedoeling om die bezittingen, hetzij geheel of gedeeltelijk, later weder als ambachtsheerlijkheden te verkoopen aan de inmiddels rijk en aanzienlijk geworden burgers, van wie er enkelen reeds toen van die verkoopingen gebruik maakten om zich in het bezit te stellen van vroeger adellijke bezittingen, waarvan zij de titels of namen bij de hunnen voegden. En welhaast wisten velen van dezen (met overspringing van hunne onmiddellijke voorouders: de stoere, stoute en nijvere burgers, door handel en bedrijf rijk geworden, die de omwenteling voorbereid en tot stand gebracht hadden), zich op de een of andere wijze ook een aanzienlijker afkomst toe te kennen of te laten toeschrijven.

Maar om nu voor het oogenblik alleen te blijven bij de verkoopingen van de erfgoederen van Naaldwijk etc. door Karel prins van Aremberg, die o. a. Cappelle, bij Rotterdam, verkocht aan Hans van der Veke, koopman te Rotterdam; en Vlaardingen aan N. van Ruytenberg te Amsterdam (om een bewijs te geven van aanzienlijke adellijke bezittingen door burgers gekocht), — hij verkocht verder: het Huis en de Heerlijkheid Heemskerk in het jaar 1610 aan Daniël van Hertaing van Marquette, luit.-gen. in dienst der Staten, voor *f* 135.000 (in later jaren is dit door koop weder gekomen aan de Amsterdamsche brouwersfamielje Rendorp); hij verkocht Noordeloos in het jaar 1611, voor *f* 44,000 aan Walraven van Brederode, en in hetzelfde jaar zijn huis „Naaltwijk" in Den Haag aan den Raadspensionaris Johan van Oldenbarneveld; en eindelijk in het jaar 1612 voor *f* 350,000, de Heerlijkheid Naaltwijk en Honselaarsdijk, waaraan het Erfmaarschalkschap van Holland verbonden was, aan Prins Frederik Hendrik van Oranje, den grootvader van Willem III.

Deze prins: Frederik Hendrik, had in het jaar 1629, toen hij reeds prins van Oranje en stadhouder der Nederlanden geworden was, na het overlijden van zijn half-broeder Prins Maurits, — het

huis Honselaarsdijk nagenoeg geheel nieuw en vorstelijk doen verbouwen en versieren, en het was hem een geliefdkoosd verblijf gebleven, evenals na zijn dood (1647) aan zijne weduwe: Amalia van Solms, tot wier douairie of weduwengoed het wellicht ook kan hebben behoord, in welk geval zij het tot haar dood (1657) misschien ook bezeten heeft, terwijl bovendien hare vier dochters, of dezer afstammelingen, behalve haar kleinzoon Willem III, daarop ook aanspraken hebben kunnen doen gelden, zoodat deze bezitting geen beletsel behoefde te zijn of althans Willem III niet bizonder behoefde te weerhouden om zich nog eenig ander huis te laten bouwen.

En zijne bezitting „Dieren" weerhield hem evenmin, om, zooals ik reeds zeide, in het jaar 1674, dus nog bij het leven zijner grootmoeder, zich een nieuw „Lusthuis" of buitenverblijf te laten bouwen, waartoe hij, zonderling genoeg, een plek uitkoos, waar de ergste tegenstanders van het gezag zijns vaders en van zijne eigene verheffing zeker dikwijls verwijld en verkeerd hadden, — nl. de Amsterdamsche regeeringsfamiliën: de Graeff en Bicker, en de raadspensionaris Jan de Witt.

In de tweede helft der 17de eeuw toch, behoorde de buitenplaats den „Eult" te Baarn, waarvan het huis nog bestaat (ik heb het althans nog gekend) aan den heer Jan Deutz, [1]) hem waarschijnlijk, naar ik vermoed, aangekomen door zijne vrouw: Geertrui Bicker, dochter van den burgemeester Jan Bicker en van Agneta de Graeff.

---

1) Jan Deutz geb. 1618 was de zoon van Jan D. en van Elisabeth Coymans; zijn zoon weer Jan, geb. 1655, kocht 1694 de Heerlijkheid Assendelft etc., waarnaar zijn nageslacht den naam „Deutz van Assendelft" verkregen heeft. De familje schijnt uit Keulen afkomstig en draagt dan wellicht den naam naar de voorstad dier stad. Reinier Deutz, die 1654 te Keulen overleed, was daar gehuwd met Helena Resteau, Zijn nageslacht kwam ook naar Amsterdam, waaruit ook aanzienlijke kooplui aldaar; eene dochter van hem 1650 geboren, huwde Johannes Schurenberg, zij woonden en overleden wel beiden te Keulen, doch enkele hunner kinderen zijn later als rijke kooplui ook te Amsterdam gevestigd geweest, en het was in het laatst der vorige eeuw dat een nazaat van dezen Schurenberg zooveel gedaan heeft tot verfraaiing van Baarn, o. a. door de stichting der Chineesche lusthuizen aldaar, en het graven van een vijver of „kom" met kunstmatig bergje daarnaast, nog lang bekend als het: „Schurenberger kommetje en bergje", bij Peking, een dier Chin. lusthuizen.

Zij was eene zuster van Weintje Bicker (of Wendela, zooals de naam toen misschien reeds veranderd en verfraaid (?) was), de vrouw van den beroemden Raadspensionaris Jan de Witt, die dikwijls op den „Eult" bij zijn schoonzuster en -broeder logeerde, — en het was daar dat Wendela Bicker in het jaar 1668 ernstig ziek werd, een jaar na de geboorte van haar laatste kind, en met groote moeite slechts van daar naar Den Haag vervoerd is kunnen worden, [1]) alwaar zij hetzelfde jaar nog overleed, en op die wijs bewaard is om den val, de vernedering en het rampzalig einde van haar echtgenoot te moeten aanzien. Een oom nu dezer Juffer Bicker, broêr van heur moeder, nam. de bekende Amsterdamsche burgemeester Cornelis de Graeff, bezat ook een aanmerkelijk deel gronds te Baarn, misschien ook reeds met een huis daarop? wat mij echter onbekend is. Hij was in het jaar 1660 (toen de moeder van Willem III naar Engeland vertrok), met Jan de Witt en nog eenige andere heeren door de Staten van Holland tot mede toeziener of voogd over den jongen Prins aangesteld, en overleed 1663 of 64. En het was nu zijn zoon: Jacob de Graeff, die 1672 Schepen van Amsterdam zijnde, bij de verheffing van Willem III door dezen uit de regeering ontzet was evenals zijn oom de bekende Andries de Graeff, — die in het jaar 1674 dien grond te Baarn aan den Prins verkocht. Wat hem daartoe bewogen heeft en waarom de Prins juist die plek wenschte te bezitten, kan ik niet toelichten. Zooveel is zeker dat Prins Willem III daar eene aanzienlijke woning deed stichten, die tegenwoordig nog bestaat en bekend is als het vorstelijk lusthuis van Soestdijk, in latere tijden nog aanmerkelijk vergroot door bijtrekking der stallen tot zijvleugels aan het gebouw verbonden en ter bewoning ingericht.

---

1) Zie over „Den Eult", 1758 door de erfgenamen van Willem Gideon Deutz voor omstreeks *ƒ* 40.000, — verkocht aan de Weduwe van Prins Willem IV, en verdere bizonderheden dier plaats betreffende, een art. van J. G. Frederiks, in de Dietsche Warande, Nieuwe reeks 1875, 1ste Deel bl. 246 en v.

Het is thans een welvarende pachtershoeve, behoorende tot het domein van Soestdijk, alwaar vele toeristen en fietsrijders plegen aan te leggen om een glas melk of een portie zure room te gebruiken.

Het is bekend dat de Prins, — eer hij tot eene nog grootscher stichting overging, waarover nader, — gaarne te Soestdijk vertoefde, waartoe zeker niet weinig zal hebben bijgedragen, het besluit door de Staten van Utrecht in hetzelfde jaar 1674 getroffen om aan Z. Hoogh. Baarn, Soest en Ter Eem en de beide Eemnessen als eene Hooge-Heerlijkheid te schenken en op te dragen, alleen overgaande op zijne wettige descendenten en niet in zijliniën kunnende vererven. Het was de regeering der stad Utrecht, die in 1673, na het uittrekken der Franschen door den Prins verzet en zeer met Z. H. ingenomen, vooral bij de Staten op dat besluit had aangedrongen. De mogelijkheid bestaat dat de Prins hiervan bewust, daarom gaarne dat lusthuis te Soestdijk heeft willen bouwen en dien grond te Baarn daarvoor heeft wenschen te koopen van den afgezetten oud-Schepen Jacob de Graeff. Deze laatste, eenige jaren ouder dan de Prins, overleed zonder kinderen na te laten. Zijn broeder Pieter de Graeff, die in 1672 als Commissaris ook buiten regeering de gesteld was, (heel vriendelijk was de Prins dus niet voor de zoons en den broeder van zijn gewezen toezieners! [1]) en ook in 1660 der Prinses-weduwe bij haar vertrek ontraden had om stappen te doen bij de regeering van Amsterdam tot de verheffing van haar zoon, was gehuwd met zijn nichtje Jacoba Bicker, zuster der bovengenoemde Juffer Bicker, en hij zal dus nog wel eens zijn zwager Deutz op „Den Eult" te Baarn bezocht en de vorstelijke veranderingen bewonderd hebben, op den grond van zijn vader aangebracht. Deze Pieter heeft nakomelingen gehad, hoewel het mij niet recht duidelijk is hoe zich het geslacht hieruit in mannelijk-oir heeft voortgezet, doch dit doet hier weinig ter zake. Van meer belang is, dat na het medegedeelde het onwaarschijnlijk geacht moet worden dat de Prins, tusschen de jaren 1671 en '74 of nog kort daarna, het huis „Britrust" bij Alphen voor zichzelven zou gesticht hebben. Moet evenwel toch die stichting geheel of gedeeltelijk aan den Prins worden toegeschreven,

1) Reeds in 1651 was Cornelis de Graeff door de Prinses Royaal, moeder v. Willem III, tot toeziener en raadgever verkoren bij haar voogdijschap.

dan is het te vermoeden dat dit later zal gebeurd zijn, wellicht voor een gunsteling des Prinsen of iemand, die vóór of tijdens zijn tweede bezoek in Engeland zijne belangen aldaar gediend heeft.

Dat tweede bezoek vond plaats in October 1677, toen de Prins naar Engeland vertrok om in het huwelijk te treden met zijne volle nicht, prinses Maria Stuart, oudste der twee dochters uit het eerste huwelijk van zijn oom, den toenmaligen Hertog van York, admiraal van Engeland, [1]) die later (1685) koning van

1) Dat eerste huwelijk van den toenmaligen Hertog van York met Anna Hyde, staatsjuffer bij zijne zuster de prinses-weduwe van Willem II v. Oranje, (moeder van Willem III,) was eigenlijk een zoogenaamd „clandestijn" huwelijk geweest, buiten kennis des verbannen konings Karel II, en vóór de herstelling van dezen tot den kroon, gesloten, „alsoo het genoeghsaem was geschiet par amourette", zooals Aitsema, een tijdgenoot, zegt (40ste boek bl. 619). Zoo kwam dan ook in het jaar 1660, na de herstelling van Karel II, de wettigheid daarvan ter sprake en is er „veel spoocks en gepraet over geweest", doch werd het daarna wettig verklaard „na de rechten van Engeland" en de jonge prins, die daaruit alreede geboren was, „legitijm" verklaard. De ouders van Anna Hyde waren de beroemde rechtsgeleerde Eduard Hyde en Francisca, erfdochter van den baron Thomas Ailesburg. Eduard Hyde, reeds in gunst bij Karel I en laatst geheimraad van dezen ongelukkigen vorst, was daarna een gunsteling geworden van Karel II, dien hij in zijne ballingschap volgde, en die hem in dien tijd als ambassadeur gebruikte, tot staats-secretaris en eindelijk tot zijn Kanselier verhief, in welke waardigheid hij hem, bij zijn komst tot den troon in 1660 ook bevestigde, hem toen Kanselier van Engeland makende en tevens tot baron verheffende. In het volgende jaar 1661, toen het huwelijk van zijne dochter Anna met den Hertog van York wettig verklaard was, werd hij tot graaf van Clarendon verheven, na eerst burg-graaf van iets anders gemaakt te zijn, de gewone opklimming van adellijke titels in Engeland, waar men de hoogere niet kon verkrijgen, zonder de lagere te bezitten, die men ook behield. Niet lang echter daarna werd hij van allerlei verkeerde handelingen in zijn politiek bedrijf beschuldigd en geraakte ten slotte ook in ongunst bij den koning, zoodat hij het 1667 geraden vond naar Frankrijk uit te wijken, waar hij in 1674 te Rouaan overleed, verscheidene kinderen nalatende, die zijn naam en titels voortgezet hebben. Zijne dochter, Anna hertogin van York was reeds in 1671, 34 jaar oud, overleden, en had haren echtgenoot vier prinsen, allen jong overleden, en vier dochters geschonken, van wie ook de jongste, 1669 en 1671 geboren, jong overleden. Zij was tevoren tot de R. Kath. godsdienst overgegaan. De dochters, die zij naliet: Maria, nog geen negen en Anna, zeven jaar, zullen dus niet veel geheugenis van heur moeder gehad hebben, zij werden op last van den Koning protestantsch opgevoed. De Hertog van York was in 1673 hertrouwd met eene Hertogin van Modena, die hem ook verscheidene kinderen schonk.

Engeland geworden is, als opvolger van zijn broeder Karel II, die kinderloos overleed.

De Prins keerde onmiddelijk na de voltrekking van zijn huwelijk met zijne ruim 15-jarige echtgenoote naar Holland terug, waar zijne tegenwoordigheid niet gemist kon worden wegens den aanhoudenden oorlog met Frankrijk, hoewel reeds vredesonderhandelingen begonnen waren. Die vrede werd dan ook het volgende jaar, September 1678, te Nijmegen gesloten, misschien wel wat overhaast naar den zin des Prinsen. Men was er echter verheugd over en het was in het jaar 1679 (zegt Plemper), dat een Gideon van Jaarland, slotenmaker te Alphen, muntmeester van Westvriesland geworden, de bekende „Schelpjes-schellingen" sloeg, zinspeling op het schip van Staat „dat toen met volle zeilen voor wind door zee bruiste."

Onder de gevolmachtigden der Staten ter vredehandeling te Nijmegen, en die het verdrag ook medeonderteekend heeft, behoorde Willem Adriaan van Nassau, — in de Ned. geschiedenis meestal vermeld en dus ook bekend gebleven als: „de Heer van Odijck." Hij was een kleinzoon van Prins Maurits van Oranje en dus bastaardachterneef van Prins Willem III, en tevens een groot gunsteling van den Prins, even als zijn broêrs: de Heer v. d. Lek en de Heer van Ouwerkerk dat waren. Deze drie broeders werden in het jaar 1679 door den Roomsch of Duitsch Keizer Leopold erkend en hun het recht gegeven om zich met hunne wettige nakomelingen: Graven en Gravinnen van Nassau te noemen.

De Heer van Odijck, die den Prins ook op diens tweeden tocht naar Engeland vergezeld heeft, zoo als hij steeds om en bij hem was, was door huwelijk, als anderszins, zeer rijk en had in het jaar 1677 in de gelegenheid zijnde om eene aanmerkelijke partij gronds te kunnen koopen in het aan Odijck grenzende dorp Zeist, aan de Staten van Utrecht verzocht om hem de Hooge Heerlijkheid van Zeist en Driebergen, reeds lang aan de Staten vervallen, te verkoopen, welk verzoek door den Prins, die thans veel bij de Staten van Utrecht vermocht, zeer aangedrongen en ondersteund werd, waarom het dan ook na eenig beraad ingewilligd

werd. Zoo verkochten de Staten het hooggerecht van Zeist en Driebergen voor *f* 5000.— aan den Heer van Odijck, die dus ook Vrijheer van Zeist en Driebergen werd, ofschoon daarna nog steeds als „Odijck" bekend gebleven, trouwens hij had nog meer titels en bezittingen. Het vooruitzicht dat hij zich te Zeist zou vestigen, had de Staten te gereeder tot den verkoop doen besluiten, want hij had er de belofte en het beding aan verbonden, dat hij op de grondslagen van het reeds lang verdwenen oude slot van Zeist een nieuw aanzienlijk huis zou stichten, mits dat dan ook als „riddermatig" erkend zou worden, gelijk het vroegere geweest was, wat aan de „adellijke" bezitters het recht gaf om in het tweedelid der Staten van Utrecht, de Edelen of ridderschap zitting te nemen. Het zeer aanzienlijke Huis te Zeist is toen door den Heer van Odijck gesticht geworden, zooals het thans nog bestaat en tegenwoordig eigendom is en bewoond wordt door den vader van bovengenoemde Heer Labouchère, wiens teekeningen van la Fargue hebben aanleiding gegeven tot dit schrijven. En deze teekeningen van Britrust vertoonen nu een schier even aanzienlijk huis; men heeft er zelfs eene zekere overeenkomst van opvatting, aanleg en omgeving in willen zien met het zooeven gemelde Huis van Zeist, wat tot de veronderstelling zou kunnen leiden dat het misschien door denzelfden bouwmeester ontworpen en omstreeks denzelfden tijd gebouwd is geworden. Misschien na het sluiten der vrede, in het jaar 1679, toen het schip van Staat zoo voorspoedig voer, volgens de scheepjesschellingen! waardoor het dan in 1779 juist honderd jaar zou bestaan hebben, en de toenmalige eigenaar, wellicht nog een afstammeling op de een of andere wijze van den eersten, daarin aanleiding gevonden heeft, om die teekeningen of afbeeldingen door „la Fargue" te laten maken. Het spijt mij den eigenaar van 1779 niet te kennen; bekendheid daarmede zou allicht kunnen opvoeren tot den naam van den eersten bezitter en zijne betrekking tot Prins Willem III, indien althans de veronderstelling juist ware dat het huis in dat jaar 1679 gesticht is geworden. Of zou men die stichting nog later moeten stellen, b. v. na den derden overtocht van Willem III naar

Engeland? Deze had plaats in het laatst van het jaar 1688 en met geheel andere bedoelingen, zoodat het verblijf in 't Brittenland vrijwat langer duurde dan de vorige keeren. De Prins beklom met zijne echtgenoote den troon van Engeland in het volgend jaar 1689, in de plaats van zijn afgezetten schoonvader Jacobus II, die naar Frankrijk de wijk nam en in ballingschap te St. Germain 5 September 1701 overleed, ruim zes jaar na den dood zijner dochter Maria, die 28 December 1694, en slechts zes maanden vóór zijn schoonzoon Willem III, die 8 Maart 1702 overleed. Na zijne verheffing tot den troon heeft Willem III den tocht naar Engeland heen en weer nog meermalen gemaakt als blijvende nog steeds Kapitein-Generaal en Stadhouder der Vereen. Nederlanden.

Ondertusschen had, zooals ik reeds met een enkel woord heb aangestipt, de Prins nog vóór dien derden overtocht naar Engeland, in Gelderland eene nog grootschere stichting dan Soestdijk begonnen. Door koop, — in welk jaar is mij niet recht duidelijk, — was hij eigenaar geworden van de Heerlijkheid en het oude slot „'t Loo" onder Apeldoorn, indertijd door den vermaarden Maarten van Rossem gesticht. — Van der Aa (Aardr. woordenb.) vermeldt dat hij dit kocht van den laatsten erfelijken bezitter van 't Loo: Johan Carsilius van Dornick, in 1656 [1]), doch in dat jaar was de Prins pas zes jaar oud en dus nog niet in staat tot het verrichten van een eigenmachtigen koop. Waarschijnlijk is dus dat jaartal 1656 als eene schrijf- of drukfout te beschouwen en zal men veeleer 1686 daarvoor in de plaats moeten denken, aangezien de Prins een paar jaar later, niet ver van het oude slot (dat geheel of gedeeltelijk tegenwoordig nog bestaat), een geheel nieuw vorstelijk verblijf begon te stichten dat door hem, reeds koning van Engeland zijnde, pas voltooid is geworden, waarvan het geheel (160 morgen groot) dan ook den naam van „'t Konings-Loo" gekregen heeft, terwijl aanleg, inrichting, versiering, etc. van gebouw,

---

1) Lees: Johan Cornelis van Ulst gen^{t}. Doornyck; hij draagt den 28 Jan. 1686 dit leen op aan Z. H. Zie: A. Schimmelpenninck v. d. Oye in Geld. volksalm. jg. 1872, blz. 13. Verg. echter Geld. volksalm. jg. 1867, blz. 107. Red.

park, fonteinen en onderhoorige gebouwen (volgens een lijst zijner nalatenschap), eenige millioenen aan den Prins gekost hebben. En evenals de Staten van Utrecht indertijd voor Soestdijk gedaan hadden met Baarn etc., zoo handelden nu ook de Staten van Gelderland voor 't Loo; zij voegden 10 Dec. 1694 Noord-Apeldoorn daaraan toe en verhieven het tot Hooge-Heerlijkheid, evenwel met hetzelfde beding als ten opzichte van Baarn etc. geschied was, — alleen overgaande op 's Prinsen wettige afstammelingen en niet in zijliniën kunnende vererven. Zoodat bij zijn overlijden de Hooge Heerlijkheid van Apeldoorn en 't hooggerecht van 't Loo, evenals Baarn etc. respectievelijk weder aan de Staten van Gelderland en Utrecht teruggevallen zijn.

De Prins toch overleed den 19 Maart 1702, zonder wettige kinderen of bastaarden na te laten. Was van het tegenovergestelde iets bekend, dan zou men het allicht in verband kunnen brengen met den Huize Britrust, waarvan de stichting aan hem toegeschreven wordt. In elk geval, indien het werkelijk zijn eigendom geweest is, dan heeft hij het reeds bij zijn leven òf verkocht òf weggeschonken, want Britrust staat niet vermeld op de lijsten zijner nagelaten goederen en huizen (zie Nav. XI blz. 5). Die opgave zijner nalatenschap is, als velen zullen weten, meer dan anders bekend geworden en besproken door de eenigszins willekeurige beschikking van hemzelven daaromtrent welke aanleiding gegeven heeft tot jarenlange verwikkelingen en processen tusschen zijn Executeurs, (de Staten van Holland) en de erfgenamen, welke laatsten pas ruim 30 jaren na 's Prinsen overlijden, in het jaar 1733 tot een vergelijk gekomen zijn onderling, waarmede, naar het mij toeschijnt, toch niet alles zuiver beëindigd of opgelost is geworden. Maar hoe dit zijn moge, — tot aan het einde van 's Prinsen loopbaan en zelfs daarna heb ik niets vermeld gevonden van den huize Britrust in verband met den Prins; en na het medegedeelde over de buitenverblijven, die hij alreede bezat of door hem zelf gesticht zijn, komt het mij niet waarschijnlijk voor, zooals ik reeds zeide, dat Britrust ooit bestemd zal geweest zijn tot een verblijf van den Prins zelven. Trouwens de overlevering, die zijn

naam aan de stichting van dat huis verbindt, geeft dit ook niet bepaald te kennen. Ik moet het nu aan anderen, die daartoe wellicht in staat zijn, overlaten, om daaromtrent iets naders mede te deelen, en zoodoende eene bijdrage te leveren tot het bizonder leven van dien beroemden laatsten wettigen mansoir van den niet minder beroemden Prins Willem I. Het zal mij verheugen wanneer dit schrijven daartoe aanleiding zal hebben gegeven.

Indien het nieuwe „Brittenrust" bij Alphen nog bestaat, dan bezit de tegenwoordige eigenaar wellicht nog oude papieren, de vroegere bezitters betreffende, welke ook melding maken van de bezitters van het oude „Britrust", waarvan de gronden, volgens van der Aa, immers bij het vroegere „Postrust", later nieuw „Brittenrust" zijn aangetrokken. Kennis van de namen dier vroegere bezitters, — ik wees er reeds op, kan misschien den oorsprong en de stichting van het huis „Britrust" doen ophelderen.

Amsterdam. JOH. HENDR. V.

Russische admiraal-generaal. — In een gedicht van *C. van Marle*, getiteld „Katabasis of Rapport van Xerxes II in den raad zijner Ministers", gedagteekend 8 Maart 1813 en een satire op den ongelukkigen tocht van Napoleon naar Moskou, luidt een couplet:

„'k Ga even" zei ik, „naar den Bug,
En zal zoo daadlijk wederkomen, —
Maar ziet, daar stond mij in den rug
Een Admiraal — wie kon dat droomen?
Wie zag zich ooit, op 't vaste land,
Door Admiralen aangerand?
Dat schroomlijk land- en waterdier
Heeft heel wat onheils mij gebrouwen": enz.

Vrage: welke Admiraal wordt hier bedoeld? J. E. T. G.

ORDE DER „L'UNION POUR L'HONNEUR ET LA VERTU MILITAIRE."

Onder de nalatenschap van den in 1839 gepensioneerden Kolonel der Genie, Directeur der 3e Fortificatie, *H. Camerlingh*, Ridder der M. W. O. 3e Klasse [1]), werd een, blijkbaar door hem gedragen, onderscheidingsteeken (gouden ster met vijf punten) gevonden. Dit onderscheidingsteeken draagt, als opschrift, aan de eene zijde „Honneur", aan de andere zijde „Vertu militaire."

In gemelde nalatenschap kwam eveneens voor een stuk, blijkbaar betrekking hebbende op meer vermeld onderscheidingsteeken, t. w. „Naamlijst van het Hoofdbestuur en Commanderiën van den Orden l'union pour l'honneur et la Vertu militaire."

Een afschrift van dit stuk wordt hierbij gevoegd. Langs verschillende wegen, hier en in het buitenland, werd beproefd inlichtingen te bekomen, omtrent herkomst en beteekenis van het bewuste onderscheidingsteeken.

Tot dusver bleven de aldus aangewende pogingen zonder resultaat. Ook in de over decoratiën en dergelijken handelende werken werd geen beschrijving van de hier besproken „gouden ster" aangetroffen.

Kan wellicht een der medewerkers of lezers van De Navorscher omtrent de herkomst en beteekenis (van de zooeven aangeduide Orde der „l'union pour l'honneur et la vertu militaire") eenig licht verschaffen, zoo houdt de ondergeteekende zich daarvoor zeer aanbevolen.

Den Haag. J. H. ENGELBREGT,
gep. Luit. Kolonel.

1) Ter voorkoming van misverstand zij gemeld, dat de hier bedoelde hoofdofficier de oom was van wijlen den Gepensioneerden Generaal Majoor der Genie *A. Camerlingh*, die op de Citadel van Antwerpen het ridderkruis der M. W. O. 3e Klasse verwierf.

Naamlijst van het Hoofdbestuur en Commanderien van den Orden „L'Union pour l'Honneur et la Vertu militaire."

Charge.	No. van rang en stamboek.	Naamen.	Militaire Charge.
Hoofdbestuur van den Orden.			
Commandeur Generaal.	4	J. P. de Kock.	Lieutenant garde grenadiers.
Cancelier.	3	G. J. Pijman.	Capitein » »
Secretaris.	10	D. J. de Eerens.	Lieutenant » »
Thesaurier.	9	A. van Thielen.	Capitein » »
Ceremonie-meester.	13	P. C. Paupaxt.	Capitein » »
Commanderiën van den Orden.			
Commanderie No. 1.			
Commandeur.	1	P. Huguenin.	Lt. Colonel en Chef der mineurs.
Leden.	1	J. van Duinen.	Lt. en adjudant Garde carabiniers.
	8	H. Camerling.	Lieutenant ingenieur.
Commanderie No. 2.			
Commandeur.	2	J. H van de Betuw.	Capitein garde grenadiers
	2	J. W. Grunebosch.	Lieutenant » »
	6	W. Kuik.	Lieutenant » »

Commanderie No. 3.

Commandeur.	5	C. J. R. de Quay.	Lieutenant garde grenadiers.
Lid.	3	H. F. van Teylingen.	Lieutenant » »

Commanderie No. 4.

Commandeur.	6	J. A. Haak.	Lieutenant garde grenadiers.
Lid.	5	P. Reuther.	Capitein Inspecteur.

Commanderie No. 5.

Commandeur.	7	G. W. van Windsheim.	Capitein 4e Regt. Infanterie.
	4	J. J. Westenberg.	Capitein » »
	7	R. Blom.	Capitein » »

Commanderie No. 6.

Commandeur.	8	C. A. Gunckel.	Capitein garde artillerie.

Commanderie No. 7.

Commandeur.	11	T. C. List.	Lieutenant garde artillerie.
Lid.	9	F. H. de Ranitz.	Lieutenant » »

N.B. De namen zijn door mij overgenomen, zooals zij in het bewuste stuk worden vermeld, ofschoon het mij voorkomt, dat zij hier en daar niet geheel juist zijn geschreven. Dit stuk is voorts zoodanig ingericht, dat, voor elke „commanderie", tot vijf leden kunnen worden ingevuld.

DE SCHATTEN VAN HEESWIJK.

DOOR

J. GIMBERG.

Als men Den Bosch achter den rug heeft en zijne reis naar Heeswijk per stoomtram vervolgt, kan men nu juist niet zeggen, dat dit uitstapje tot de aangenaamste behoort. Immers de streek, waardoor men stoomt, ziet er niet welvarend uit; de tram, waarin men zit, glijdt niet zacht over de ijzeren staven, doch eindelijk houden we bij een landweg stil en zien op eenigen afstand het kasteel met zijne hooge muren en hooge torens boven het eentonige landschap uitsteken.

Wat daar binnen die muren te zien is, doet U echter spoedig het minder aangename der reis vergeten, want daar bevindt zich eene uitgebreide collectie van de meest belangrijke en kostbare antiquiteiten.

Het gaat natuurlijk niet aan, om van al het bezienswaardige, een gedetailleerd verslag te geven. Men zou voor een eenigszins zaakrijk opstel minstens eenige dagen aaneen op Heeswijk moeten doorgebracht hebben en ten slotte toch gedwongen zijn, om veel uit dat verslag weg te laten, wil men binnen de perken van een tijdschrift-artikel blijven.

Mijn doel is trouwens ook niet om den lezer als gids te dienen, maar wel om de belangstelling voor de schatten van Heeswijk gaande te maken en tot een bezoek daaraan op te wekken.

In de eerste plaats zullen allen, die een kunsthandwerk beoefenen, zeer verstandig doen, om hier de fraaiste stalen van hetgeen hun vak heeft voortgebracht, nauwkeurig te gaan bekijken, en zoo zij er tijd voor vinden, te bestudeeren.

Men dient zich echter te haasten.

Binnenkort reeds wordt de meest uitgebreide collectie, welke hier aanwezig is, die der wapenen, verkocht. [1])

---

1) Dit is in het begin van Juli j.l. reeds gebeurd. De wapenen hebben ongeveer *f* 100.000 opgebracht.

De familie, welke deze schatten bijeenbracht, heeft met kennis van zaken verzameld, hetgeen blijkt uit het feit, dat de meeste collecties, hier tentoongesteld, zeer volledig zijn en de fraaiste stalen bevatten; en zijn er verscheidene onder, welke bij lange na niet zoo volledig in ons Rijksmuseum voorkomen. [1])

Zoo is b. v. op het gebied van kerkelijke kunst menig interessant stuk te zien: verscheidene verguld zilveren hostiekelken, monstransen, koperen misbellen en godslampen — de meeste dezer voorwerpen vertoonen fraai drijfwerk — oude bisschopsstaven, welke evenals enkele koperen reliekkistjes met agaatsteenen zijn bezet.

Op eene tafel staat een middeleeuwsch houten reliekkistje van zeldzame waarde, dat met koper is bekleed, waarin heiligenfiguren zijn gegraveerd, terwijl zich om deze afbeeldingen fraai emailwerk bevindt. Aan den wand hangen eenige geschilderde drieluiken, terwijl vele houten heiligenbeelden, benevens verschillende uit hout gesneden altaarfragmenten in een toren eene plaats vonden.

Aangezien tijdens de reformatie de meeste van dergelijke kerkbeelden verbrand of vernield werden, zijn de hier aanwezige exemplaren van veel belang voor de kennis der houtsculptuur van vóór dien tijd.

In eene kast zijn de kostbaarste priestergewaden, kajuifels, dalmatieken, enz. of enkele gedeelten daarvan uitgestald.

Eene fraaie, met gouddraad bestikte bisschopsmuts zit achter een glas in een standaard, waarin men nog verschillende, zeer oude portretten van heiligen kan bewonderen, welke met veel karakter en piëteit zijn geborduurd. In de kamer, waar zich deze standaard bevindt, hangt boven éene deur een zeer kunstig borduurwerk, dat een „weenende Petrus" voorstelt, die van ter zijde belicht wordt. Het geheel is zoo fijn geborduurd, dat het bij oppervlakkige beschouwing meer van eene schilderij dan van een stuk kunstnaaldwerk heeft. Moet men hier de techniek bewonderen, waarmee dit portret werd vervaardigd, als kunstwerk staat het niet

1) Dat er in deze uitgebreide collecties enkele stukken voorkomen, welke nagemaakt zijn, spreekt, dunkt me, van zelf.

zoo hoog, omdat het zijn karakter van naaldwerk grootendeels verloren heeft.

Iets dergelijks is het geval bij een portretje van een paus, dat bij goed toezien, geen schilderwerk blijkt, doch een kunstig mozaïekwerk van honderden kleine steentjes.

Elders ziet men vele ijzeren offerbussen van allerlei vorm, doch de meeste, vooral wat het slot, en den sleutel betreft, zeer kunstig gesmeed.

Delftsch aardewerk merkten we weinig op; onze geleider verzekerde ons echter, dat dit ruim voldoende aanwezig is in de nog bewoonde vertrekken van het kasteel, waartoe we geen toegang hadden. Vijf pullen (zoogenaamd Casimir-genre) benevens eenige tegeltableaux deden ons echter het niet zien van het overige Delfsch ruimschoots vergoeden. Chineesch en Japansch aardewerk zagen we meer.

In eene kamer, welker deuren met fraai Japansch lakwerk overtrokken waren, stonden op eene deurpost vier fijne Chineesche potten (zoogenaamde fanille verte) en op den empire-schoorsteenmantel vele Japansche en Chineesche poppetjes.

Ook op het bordes eener trap was in eene kast veel fraai en zeldzaam porselein uitgestald (koningsblauw, etc.) — complete serviezen, — terwijl daar tegen den wand verschillende schotels van groote afmetingen prijkten benevens eenige pullen van kraakporselein.

Nog zagen we een paar kostbare vazen van en een doos met Sèvre-porcelein, benevens in enkele kasten achter allerlei voorwerpen verscholen prachtige schotels van majolica.

Van sommig aardewerk zijn heele collecties aanwezig; zoo zijn op een tafel vele poppetjes en groepjes en zelfs eene klok van Saksisch aardewerk bijeengezet; elders weer staan in kasten eene menigte biscuits en vele beeldjes van speksteen.

Grof aardewerk, kruiken en kannen — o. a. vele zoogenaamde baardmannetjes — uit de fabrieken van Raehren en die van Nassau zagen we zeer veel. Deze afdeeling wint het in belangrijkheid verre van de soortgelijke in ons Rijksmuseum.

Bij de ramen met hunne vele gebrande ruitjes, waarvan de meeste juweeltjes zijn van vorm en kleur, hangen een menigte miniaturen, fraaie emaux en gedreven zilveren en koperen platen.

Glaswerk kan men hier ook in overvloed vinden; zoo staat er een kast vol met Boheemsche glazen en bokalen en weer eene andere met allerlei gekleurd en ongekleurd glas, waarbij o. a. een zevental wolfsglazen.

In de Japansche kamer, waarvan we zooeven spraken, hangt aan de zoldering eene prachtige kroon van Venetiaansch glas.

Gouden en zilveren voorwerpen, edelgesteenten, enz. zijn in allerlei verscheidenheid voorhanden: prachtig gedreven zilveren platen, schotels en kannen, beelden (Gustaaf Adolf vóor den slag van Lützen), horlogekasten van gedreven goud of met email belegd, zilveren drinkhorens, gildebekers, een zilveren molenbeker, bibelots, zilveren gespen, messenheften, filigrain-arbeid, enz.

Ook werk in onedele metalen uitgevoerd is in massa bijeen.

Tinnen borden, bekers en schotels, kerkkandelaars, tot zelfs de St. Jan uit Middelburg staat hier in tin.

Eene menigte tinnen geldeborden en bekers, de meeste met opschriften versierd, staan langs den wand.

In enkele schotels zijn portretten gegraveerd, o. a. die van Cornelis en Johan de Witt, in weer andere verschillende voorstellingen.

Veel fraaie stukken in koper en ijzer, vooral drijf- en smeedwerk, trekken de aandacht. Zoo zit b.v. aan een ledikant een ijzeren boomtak, welks bladeren ware meesterstukjes van smeedkunst zijn.

In een vertrek zijn talrijke geldkisten uit de middeleeuwen en de Renaissance tentoongesteld. Er staat ook eene groote houten kist met fraai ijzeren beslag bij. De kunstig gesmede sloten en sleutels van al dit werk zijn zeer zeker onze aandacht waard.

In een toren zijn hier de fraaiste stalen van koper- en ijzerwerk bijeengebracht.

Koperen en ijzeren deurkloppers, koperen beddewarmers, lampen, van het ijzeren bakje, dat met een paar kettinkjes aan de zoldering werd gehangen, tot de latere koperen snotneuzen, vogelkooien met koperen onderstukken, koperen Gods- en Sabbathslampen, fraai

gesmeed ijzeren hekken, en eene groote collectie gehengen, sloten en sleutels. De verzameling smeed- en drijfwerk, in koper en ijzer is dan ook zóo groot, dat met behulp van haar een geheele geschiedenis van dezen tak van kunstnijverheid zou kunnen geschreven worden.

Op het gebied van textiele kunst is hier ook menig fraai stuk werk te bewonderen. Natuurlijk hangen en hier en daar fraaie gobelins, en is er, zooals we reeds opmerkten, menig kostbaar priestergewaad te zien. In een standaard zijn de fraaiste stalen kant ten toon gesteld.

Fraai snijwerk in ivoor is mede aanwezig — middeleeuwsche diptycha en triptycha — de busten van Hooft en Vondel, enz.

In het kasteel worden veel meubels in allerlei stijl aangetroffen: prachtig gebeeldhouwde kasten in Renaissance-stijl van noten- en zwart ebbenhout, twee fraai gesneden stoelen uit 1624 en een zwart ebbenhouten kastje met agaat en ivoor ingelegd, van voren voorzien van vier kristallen zuiltjes — bahut — enz. 'n Prachtige klok Louis XV valt mede in het oog.

Op een schoorsteenmantel staat 'n reusachtige zoogenaamde Venetiaansche spiegel, geflankeerd door lustres in empire stijl. Elders ziet men een fraai gebogen latafel.

Schilderijen, meest portretten, o. a. van de Oranjes, zijn hier en daar verspreid. Al vond ik er weinig bij van uitstekend gehalte, toch zijn er vrijwat verdienstelijke stukken; enkele, op naam van Rembrandt gesteld, zijn onecht. In de wapenzaal noteerde ik een buitengewoon groote, zeer verdienstelijk uitgevoerde schilderij van Csp. de Crayer en elders nog een regentenstuk, waarop ik geen naam van den maker kon zien.

In eene aparte zaal zijn de massa's wapenen uitgestald, welke eene geheel eenige verzameling vormen. Uit de vroegste middeleeuwen treft men handbogen, en een paar oude kanonnen aan, verder eene menige fraaie helmen, schilden, rondassen, maliënkolders en harnassen. Voor paard en ruiter zijn vier tamelijk complete rustingen aanwezig, waarvan er een met goud is ingelegd. Fraaie een- en tweehandsche zwaarden, vele lansen, pieken en

hellebaarden zijn op verschillende plaatsen in de zaal verspreid. De verzameling geweren en pistolen is werkelijk uniek, er zijn er een massa, de meeste met ivoor ingelegd.

In een stal zijn eenige oude voertuigen gezet, waarbij o. a. een wagen, zoo men wil, door Napoleon I gebruikt, sjeezen, arresleden, draagstoelen, enz., terwijl hier verder eene menigte paardentuigen, stijgbeugels — enkele zijn van hout — en sporen zijn opgehangen, welke om de wijze, waarop ze bewerkt zijn, dubbel de moeite van het bezichtigen loonen.

Nog kan men op eene kamer vele foltertuigen zien, waaronder er verscheidene uit Noord-Brabant afkomstig. O. a. staat hier een ijzeren roosterstoel, waarin de delinquent werd vastgeboeid, terwijl hem een ijzeren test met vuur onder de voeten werd gezet.

Hiermee hebben we zeer in het kort aangegeven, wat er alzoo op Heeswijk te kijken valt. Indien het mij gelukt is, den lezer eenig idee te geven van het vele interessante, dat hier in ruime mate te zien is, reken ik de moeite, aan het schrijven van dit opstel besteed, meer dan beloond.

We zeiden hierboven dat al deze schatten onder den hamer komen.

Onze 2e Kamer heeft verleden jaar eene credietaanvrage van een luttele *f* 10.000, om daarvoor een paar stukken uit de eerste veiling der collectie Heeswijk aan te koopen, afgestemd. Zoo zullen dus weer de prachtigste antiquiteiten naar het buitenland verhuizen. Elders is, meen ik, gezegd, dat het verdwijnen dezer collecties als eene nationale ramp is te beschouwen. Allen, die de schatten van Heeswijk gezien hebben, zullen in dat gezegde niets overdrevens vinden. Voor het vormen van een nationaal fonds hebben we helaas den tijd laten voorbijgaan! Daarom hopen we, dat de Minister zich niet late ontmoedigen en op de begrooting voor 1900 opnieuw een krediet zal aanvragen, dat zeker meer kans zal hebben te worden toegestaan, omdat men bij den onlangs gehouden verkoop zal hebben opgemerkt, hoe nadeelig het votum der Kamer heeft gewerkt op het verkrijgen van mooie modellen voor kunstindustrie, en daardoor indirect op de vorming van den kunstzin en de verheffing van het kunsthandwerk van ons volk!

Jonker ende Hoveling tot Leegkerk ende Dorquert (XLIX, 401). — De adel, die tijdens het sluiten van de Unie van Utrecht in de Vereenigde provinciën bestond was verdeeld in *dynasten* en gewone edellieden; eerstgenoemden oefenden eene soort van souvereiniteit in hunne goederen uit, de gewone adel stamde af van den vrijen man (liber, ingenuus). Met *jonker* werd de gewone adel betiteld. In de provincie Groningen waren eenige adellijken, die onder den naam van *Hovelingen* of *Hovetlingen* de Ommelanden ter Staatsvergadering vertegenwoordigden.

Wijhe. VAN HOEVELL.

Hoveling (XLIX, 401). — Een uitvoerig antwoord geeft op deze vraag dr. G. A. Stratingh in een verhandeling over „Ommelander Edelen en Hoofdelingen" opgenomen in „Bijdragen tot de Geschied. en Oudheidk. inzonderheid van de prov. Groningen". Uitgeg. onder red. van Dr. G. Acker Stratingh, Mr. H. O. Feith en Mr. W. B. S. Boeles, Gron. 1864, dl. I.

In het algemeen zou men Hoveling of Hoofdeling beschouwen kunnen als den titel, gegeven aan de voornaamsten van het volk of van de landstreek; grondbezit was aan den titel verbonden alsmede een meer of min uitgestrekte rechtspraak. — Zoo was de bedoelde G. M. Criecx Hoveling tot Leegkerk ende Dorquert — zijnde twee dorpen in de prov. Groningen.

Hij wordt genoemd Jonker ende Hoveling, waaruit volgt dat hij behoorde tot de adellijke Hoofdelingen.

Men neemt aan dat de titel reeds voorkomt in de Ommelanden in de 13de eeuw.

W. D. R.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

GENEALOGIE DE KANTER. [1])

DORDTSCHE TAK.

Pieter de Kanter, geb. te Zierikzee 9 Nov. 1756, † te Dordrecht 5 Dec. 1820, pensionaris-honorair en president van den Raad te Zierikzee, Schepen en raad ald., lid der Nationale Vergadering van de Bat. Republiek was de eerste van het geslacht, die zich te Dordrecht vestigde. Hij huwde 5 Nov. 1778 te Zierikzee met Johanna Hoffer, laatste van dat geslacht, geb. te Zierikzee 20 Maart 1759, † 18 Juli 1824, d. van David Hoffer en Catharina Margaretha Oostdijck. Zij wonnen:

A. *Mr. Nicolaas Hoffer de Kanter*, geb. te Zierikzee 10 Febr. 1781, † 5 Aug. 1848, trouwt te Dordrecht 13 Febr. 1808 met Sara Magdalena 't Hooft, geb. te Dordrecht 1785, † te Dordrecht 2 Oct. 1863, d. van Samuel 't Hooft en van Cornelia de Heer. Zij wonnen:

   Johanna de Kanter, geb. te Dordrecht 2 Nov. 1811, † te..... 17 Maart 1884, trouwde te Alphen a. d. Rijn 23 Juni 1836 met Gerardus Hendricus Coninck Jongkindt, geb. te.....? 29 Mei 1816? † 16 Jan. 1863, zoon van??

B. *Cornelia de Kanter*, geb. te Zierikzee 30 Mei 1783, † te Dordrecht 13 Sept. 1851, trouwde te Dordrecht 5 Nov. 1803 met Jacob van Dorsser, geb. ald. 31 Mei 1777...., † ald. 19 Juli 1834, zoon van? en van?

C. *David Hoffer de Kanter*, geb. te Antwerpen 29 Nov. 1787, † te..... 29 Juli 1828, Med. Doctor, trouwde te Dordrecht 18 Maart 1819, met Antoinette Clasine Vriesendorp, geb. te Dordrecht 7 April 1798, † ald. 22 Febr. 1847, d. van Hendrik Vriesendorp en Machelina van Dorsser. Uit dit huwelijk werden geen kinderen geboren.

D. *Maria de Kanter*, geb. te Zierikzee 23 April 1791, † te Dordrecht 19 Mei 1811, trouwde te Dordrecht 9 Juni 1810 met Jhr. Etienne Jean de Court, Heer van Valkenswaard, Lid der Ridderschap van Zuid-Holland, geb. 10 Mei 1784, † 18 Juni 1846, z. van Henri François de Court en van Jeanne Marguerite de Coignon.

E. *Johannes de Kanter*, geb. te Zierikzee, 27 Nov. 1791, † ald. . . . . 1794.

F. *Pieter Johannes de Kanter*, geb. te 's-Gravenhage 18 Dec. 1800, † te Alphen a. d. Rijn 25 Jan. 1869, fabrikant, trouwde te Dordrecht 18 Sept. 1823 met Cornelie Vriesendorp, geb. te Dordrecht 20 Maart 1799, † te Alpen a. d. Rijn 18 Oct. 1837, d. van Hendrik Vriesendorp en van Machelina van Dorsser (zie boven bij C.). Zij wonnen:

a. *Pieter Johannes de Kanter*, geb. te Alphen a. d. Rijn 2 Aug. 1827, † te 's Gravenhage 28 Juni 1897, lid van den Raad en Wethouder van Dordrecht, Directeur der Brandverzekering Maatschappij „Holland" ald. Hij trouwde: 1°. te Dordrecht 9 Juni 1862 met Adriana Cornelia Blussé, geb. te Dordrecht 16 April 1825, † ald. 4 Juni 1861, d. van . . . . . Blussé en van Johanna Antonetta Vriesendorp; 2°. te Rotterdam 24 Mei 1865 met Maria Sluiter, geb. te Rotterdam 10 Jan. 1837, d. van D^r^. Jan Willem Sluiter en van Sara Maria Betz. Uit het eerste huwelijk werden te Dordrecht geboren:

1°. *Cornelia de Kanter*, geb. 31 Jan. 1856, † ald. 3 Jan. 1866.

2°. *Johanna Antonetta de Kanter*, geb. 8 Juni 1858, trouwde te Dordrecht 19 Nov. 1884 met Cornelis de Bruyn, geb. te Zwolle 5 Jan. 1846, Ingenieur van 's Rijks Waterstaat, Hoofd-Ingenieur bij de Holl. IJzeren Spoorwegmaatschappij, z. van Isaac de Bruyn en van Louise Ramaer.

Uit het tweede huwelijk werden te Dordrecht geboren:

1°. *Adriana Cornelia de Kanter*, geb. 5 Juni 1866, † aldaar 16 Aug. 1871.

2°. *Sara Maria de Kanter*, geb. 8 Dec. 1867, † ald. 11 Aug. 1871.

3°. *Jan Willem de Kanter*, geb. 8 Dec. 1867, predikant der Nederd. Herv. Kerk.

4°. *Pieter Johannes de Kanter*, geb. 13 Nov. 1870, † ald. 26 Juli 1871.

5°. *Nicolaas Machlinus de Kanter*, geb. 28 Mei 1873.

b. *Hendrik Machlinus Anthonie de Kanter*, geb. te Dordrecht 16 Jan. 1831, † te Beek bij Nijmegen 1 Jan. 1893, fabrik., huwde: 1° te Utrecht 7 Aug. 1861 met Maggelina Carolina Meenderink, geb. te Mijdrecht 4 Aug. 1834, † te Alphen a/d Rijn 3 Juni 1865, d. van Hendrik Albertus Meenderink en van Dirkje Wesselsz; 2° te Beek bij Nijmegen 11 April 1867 met Cornelia Adriana van Leeuwen, geb. te Beek bij Nijmegen 18 Aug. 1843, † ald. 31 Juli 1878, d. van Paulus Theodorus Marinus van Leeuwen en van Cornelia Adriana Bredero; 3°. te Beek bij Nijmegen 15 April 1886 met Francina Cornelia Maria Hinlópen, geb. te Haarlem 15 Aug. 1845, d. van Ferdinand Cornelis Hinlópen en van Dana Maria van Outhoorn.

Uit het 1e huwelijk werd geb. te Alphen a/d Rijn: *Pieter Johannes de Kanter*, geb. 12 Juli 1862, Ingenieur, trouwde te Beek bij Nijmegen 1 Nov. 1888 met Christina Maria Heen, geb. te Delft 6 Dec. 1865, d. van Johannes Heen en van Willemine de Wit. Zij wonnen:

Françoise Cornelie Marie de Kanter, geb. te Alphen a/d Rijn 16 Aug. 1889.

Uit het 2e huwelijk werden geboren:

1e. *Cornelia Adriana de Kanter*, geb. te Alphen a/d Rijn 10 April 1868, † ald. 7 Jan. 1877.

2e. *Cornelis Machlinus de Kanter*, geb. te Alphen a/d Rijn 4 Mei 1869, officier der Infanterie, trouwde te Beek bij Nijmegen 10 Mei 1893 met Maria Henriette Betz, geb. te 's Hertogenbosch 23 Mei 1868, d. van Godefridus Ignatius Betz en van Suzanna Antoinette Hinlópen. Zij wonnen:

a. *Suzanna Antoinette de Kanter*, geb. te Nijmegen 16 Oct. 1894.

b. *Cornelia Adriana de Kanter*, geb. te Nijmegen 22 Febr. 1897.

C. *Dr. Nicolaas Hoffer de Kanter*, geb. te Alphen a/d Rijn 6 Juli 1832, † te Gouda 27 Jan. 1873, Med. Doctor, huwde te Haarlem 8 Sept. 1865 met Jonkvr. Louise Francisca van Haeften, geb. te Amersfoort 8 Nov. 1834, d. van Jhr. Petrus Adrianus van Haeften en van Cornelia Jacoba Maria van Outhoorn. Zij wonnen:

1°. *Pieter Johannes de Kanter*, geb. te Gouda 17 Maart 1868, Candidaat-Notaris, Directeur der Brandverzekering-Maatschappij „Holland", Lid van den Raad van Dordrecht, huwde te Dordrecht 29 Juni 1893 met Henriette Jacoba Johanna Bare Collot d'Escury, geb. te Dordrecht 22 Mei 1870, d. van Mr. Emond Baron Collot d'Escury en van Agatha Anna Mauritz. Zij wonnen:

Nicoline Louise Francisca de Kanter, geb. te Dordrecht 2 April 1897.

2°. *Adriaan Constant de Kanter*, geb. te Gouda 25 Febr. 1870, bankier, huwde te 's Gravenhage 23 Febr. 1899 met Johanna Magdalena Dumbar, geb. te Deventer 20 Aug. 1877, d. van Mr. Derk Dumbar en van Johanna Aleida Engelina Schimmelpenninck.

d. *Machline Jaqueline de Kanter*, geb. te Alphen a/d Rijn 10 Sept. 1837, † ald. 22 Juli 1866, huwde te Alphen a/d Rijn 6 Aug. 1862 met Gerrit Lodewijk Piek, geb. te Oudshoorn 26 Juni 1835, † te Alphen a/d Rijn 20 Juli 1876.

DE KANTER.

Reepmaker. — „Mr. Adriaan Reepmaker regt in 1749, overgenomen uit eene genealogie van het geslacht Reepmaker voor zoover leesbaar". Waar is deze genealogie te vinden?

R. R.

DE GENEALOGIE VORSTERMAN VAN OYEN,

IN HET STAM- EN WAPENBOEK VAN AANZIENLIJKE NEDERL. GESLACHTEN, CRITISCH TOEGELICHT

DOOR

M. G. WILDEMAN.

Het bovengenoemd Stam- en Wapenboek is eene uitgave, de pers der firma J. B. Wolters volkomen waardig. Evenwel zou een kleiner formaat gemakkelijker te behandelen zijn en de bladen ter halve grootte konden in het dubbel aantal deelen meer in den smaak vallen van dezen tijd, waarin folianten tot de oudheden beginnen te behooren. Maar nu die bladzijden van eindeloos lange regels op eene zoo groote oppervlakte en bonten druk van allerlei drukletters het gezicht vermoeien, verzwaren zij elke nasporing, wanneer men regel voor regel niet nauwgezet afleest.

Minder aanbevelenswaardig is het ook, dat een aantal opgaven ontbreken, die bij eene andere en meer stelselmatige samenstelling gereedelijk opgemerkt worden, en in dezen arbeid worden weggelaten in strijd met de analogie, die *hier* geeft, wat *elders* gemist wordt of anders staat, en dat geheel op dezelfde wijze moest beschreven worden.

Zoodanig plan zet de deur open voor onvolledigheid, en hetzij door opzet, — door afwezigheid van gegevens, of door achteloosheid, ontbreekt op menige plaats wat in eene wel ingerichte genealogie moet vermeld worden, bijzonder wanneer zij generatiën betreft, die leefden in een tijd, waarvan de bescheiden in overvloed aanwezig zouden kunnen zijn, om niet te spreken van personen, die tot den tegenwoordigen dag behooren. Een andere eisch, dien men aan den genealoog moet stellen, is, dat hij bij volledigheid, analogie en nauwkeurigheid ook zijn beschreven personen moet plaatsen in de omstandigheden van hun tijd.

De groote maatschappelijke veranderingen in de laatste drie eeuwen hier te lande, waarover meestal de geslachten loopen, hebben veel invloed op de beteekenis van titels, en bij de plotse-

linge wijzigingen in den staatsvorm is niet zelden het een of andere woord geheel van beteekenis veranderd; omgekeerd zijn bij de intrede van een nieuw tijdvak de oude benamingen niet meer geldig; ook brengt bij ons eene van elders opgedrongen heerschappij vroeger onbekende titels mede. De genealoog heeft daarom aan niet geringe kennis van de bijzondere geschiedenis der maatschappij eene onmiskenbare behoefte.

De genealogie van het geslacht *Vorsterman van Oyen* verdient zijn plaats in het gedenkboek der aanzienlijke Nederlandsche familiën. De bewerker dier geslachtslijst behoort tot het geslacht, dat zulke leden in een ruim aantal onder de zijnen kan aanwijzen. Hij spreekt dus niet pro domo, in den kwaden zin van het woord, maar verhaalt van de zijnen, waartoe hij gerechtigd en geroepen is. Hij is genealoog van beroep en geen dillettant naar de wijze van zoovelen, die door onwetenschappelijke begrippen op den dwaalweg kwamen. Hij moet onder de bevoegden worden geteld, door zijn ervaring en geoefendheid van vele jaren, last not least tijdens de uitgave van het werk gesteund door 't bezit van een zeldzaam uitgebreide collectie hulpmiddelen.

Daarom is het leerrijk, dit zijn werk met zorgvuldigheid te beschouwen.

De genealogie vangt aan met de woorden:

bl. 410, al. 1. *Het geslacht van Oyen is van Gelderschen oorsprong. Reeds in 1099 komt Weremboldus van Oyen voor (S. van Leeuwen, Batav. Illustrata, blz. 1204).*

Het begrip van de benaming Gelre, Gelderland en Geldersch is niet geheel bepaald, tenzij de tijd kan aangewezen worden, waarvan men spreekt; te meer omdat de grenzen zeer veranderlijk geweest zijn, met name het gezag der Hertogen van Brabant, en hetgeen sedert de herstelling onzer onafhankelijkheid de zuidelijke grens van dat gewest geworden is. De bedoeling van dezen volzin is in ieder geval, dat er sprake is van het geslacht, door het opschrift der genealogie aangewezen. Hierdoor komt de getuige in eene

oorkonde der elfde eeuw op een gevaarlijken grond. Kennelijk is hij genoemd naar het slot en land van Ooien, dat in 1361 aan Gelderland kwam en in 1814 een deel werd van de N.-brabantsche gemeente Ooien-en-Tefelen. Met het goed, dat Elsebe van der Oye aan haar man Sander Schimmelpenninck ten huwelijk aanbracht, en alzoo haar naam en dien van haar echtgenoot voor hare afstammelingen vereenigd zag tot op onze dagen, heeft deze familie niets te maken, zelfs niet de overeenkomst van naam. [1]).

De vroege en duurzame betrekking van het geslacht van Oyen op de stad Tiel maakt den getuige uit de dagen der eerste kruistocht geheel overbodig. Die stad heeft binnen hare bemuring een deel ingenomen van Zandwijk, dat tot in 1798 altijd iets zelfstandigs in zijn bestuur had. Het heette terecht eene voorstad met een eigen vertegenwoordiging die zitting nam in de stadsregeering, zoodat men sprak van *Tiel-en-Zandwijk*. Zij, die van wege *Zandwijc* — *Sanctus vicus* leest men soms in de middeleeuwen, dus Sant- of heilige-wijk —, in het bestuur zaten vestigden zich met der woon in de voorstad, bleven Zandwijkers en waren onderscheiden van de Tielenaars. Nu behoort tot dat Zandwijk, dat gedeeltelijk buiten de stadsmuren was gebleven, een gehucht *Wester-Ooi* of *Westeroyen*, aldus genoemd naar zijne ligging ten opzichte der stad; het is nog geen drie bunders groot en op den grond heeft een Domenikanerklooster gestaan. Misschien is dit de oorsprong van het gehucht Ooijen, thans onder Echteld behoorende. Het klooster kan omgekeerd ook naar de buurt heeten — de naam Ooi beteekent goed of bezitting en is daarom zoo algemeen — en uit die streken kwamen geërfden, die van bezitters opklommen tot bestuurders hun afkomstnaam uit Ooien behielden, zich vestigden in Zandwijk, met hunne erven binnen de stadsmuren werden gesloten, daar als ingezetenen in aanzien waren, het poorterrecht verwierven in de vereenigde gemeenten, in het bestuur

1) Een noot in de genealogie (Zie Stam- en Wapenboek bl. 410), verwijst naar die familie. Deze mededeeling is hier geheel overtollig en zou aanleiding tot verwarring kunnen geven. W.

zitting kregen en als leden der stedelijke overheid van Tiel-en-Zandwijk zich den weg baanden tot het hooger gezag in stad en staat, en voor de hunnen betrekkingen verwierven in het leger en op de vloot.

bl. 410; al. 1. „*Reeds in 1099 komt Weremboldus van Oyen voor (S. van Leeuwen, Batava illustrata, blz. 1204.)*

De aanwijzing der bladz. bij van Leeuwen laat buiten twijfel, dat de bedoeling is denzelfden persoon aan het hoofd 'dezer genealogie te plaatsen, die in de Bat. Ill. *Werembert* heet. Sloet, Oorkondenboek bl. 182, stelt den tijd van den bedoelden brief van 1076 tot 1099 toen Koenraad bisschop van Utrecht was en heeft evenals van Leeuwen *Werembertus de Oia* onder de getuigen. — Weremboldus is in dezen eersten regel der genealogie geen schrijffout, want de oudste zoon van den samensteller, in 1873 geboren, sedert overleden, had tot een zijner voornamen *Weremboldus.* Noch de naam uit de oorkonde, noch die uit het geboorteregister te Maastricht beantwoordt aan de voorschriften der wet op de voornamen; het is geen naam uit den kalender of den bijbel, waaraan het gebruik door de voorschriften van den burgerlijken stand erkend is. De bepalingen schijnen evenwel zeer rekkelijk te zijn, want het is gebleken dat de Officier van Justitie onmachtig is om de ongewone keus van een voornaam als wetsovertreding te vervolgen. Maar hier steunt de keuze op een dwaling en de beoordeelaar van deze geslachtslijst heeft alleen op te merken, dat de fout der opgave in den aanhef niet mag geweten worden aan van Leeuwen en nog minder aan Sloet, die met zijn gewone nauwkeurigheid de tijdtelling heeft verbeterd. *Weremboldus* is een onverklaarbare vergissing.

bl. 410, regel 10. *Dirk van Oyen, heer van Brakel, burgemeester van Tiel, enz.*

Dit *Brakel,* eenige regels verder *den Brakel* genoemd, lag niet ver van het Nederbetuwsche Rijswijk, wel te onderscheiden van het

gelijknamige in den Bommelerwaard, dat tot 1420 behoorde aan het historische geslacht der Brakels. Die bijvoeging zou van den man, die hier als stamvader van zijn geslacht voorkomt een Dirk van Brakel maken, en die titel kon dan aanleiding geven tot eene verwarring, die tot in de 17e eeuw voortloopt. Indien den Brakel eene heerlijkheid was door verschillende generatien van Oyen bezeten lang nadat de barons van Brakel het andere leengoed niet meer hadden, zou dat uit de Geldersche leenregisters moeten opgehelderd zijn geworden. Een zoon van genoemden *Dirk* wordt in de genealogie als *Heer van Figenhof* aangeduid, welke bezitting zeker voortkwam uit eene erfenis door nakomelingen van Jan Vygh en Cornelia van Oyen verkregen. Een landgoed van beteekenis was dit Figenhof niet; het wordt zelfs niet eens als leenheerlijkheid aangewezen. Bij de opheffing van het foeudalisme is het altijd onvoorzichtig om van Heerlijkheid te spreken nà 1795, waar het woord eigenaar, juist *genoeg* zegt, wat men in onzen tijd bedoelt.

De oudste van Oyen in deze genealogie, is hier burgemeester van Tiel, van welke stad de beschrijving door Rink is aangehaald, die in 1836 het licht zag. Wenschelijk ware het, uit de regeeringslijsten te kunnen nagaan, wanneer hij in de stadsregeering zat, en het is eene volstrekte leemte, dat hier geen andere tijdsopgave gedaan wordt, dan dat een achterkleinzoon van Dirk, den bezitter van den Brakel, in 1579 als kapitein sneuvelde. De oudoom van dezen krijgsman wordt ons voorgesteld als raad van den Hertog van Gelre. De vraag rijst, wie dat gezegd heeft om uit eene oorspronkelijke mededeeling te kunnen opmaken, in welk jaar hij onder deze aanzienlijke Heeren wordt genoemd. Daaruit zou de leeftijd van den vader bij benadering blijken, indien dit niet reeds is na te gaan uit de Tielsche regeeringslijsten of de Geldersche leenboeken.

Op welke wijze verstaan moet worden dat Hendrik van Oyen (regel 15 der genealogie) van wege Tiel als burgemeester gecommitteerd werd „*ter Staten van Gelderland*", is niet duidelijk. Letterlijk opgevat is hier sprake van een instelling, die eerst van 1595 dagteekent. (Codex van Schrassert, Gedeputeerden ad Causas,

§ 1, p. 193); doch daarvoor is hij wat te oud, en moet men denken aan de *landdagen*, die na de afzwering van 1581 weder gehouden waren, en die hier slechts met de moderne benaming vermeld worden.

De oudste compleete datum in de genealogie klimt niet vroeger op dan 1621. Zoo er oudere bescheiden aanwezig zijn, en dat zijn er zonder twijfel, pleit dit niet voor de nauwkeurigheid in het onderzoek naar de geschiedenis van een regeeringsgeslacht.

bl. 411, regel 14 v. o. *Mr. Willem Gerrit van Oyen geb. te Grave 19 Mei 1734, ontvanger-generaal der Convooien en licenten te Grave en van het land van Cuyk, in 1779 schepen, in 1793 burgemeester van Tiel en als zoodanig gecommitteerd wegens Gelderland bij de O.-I. Compagnie ter Kamer van Amsterdam, lid der Staten van Gelderland, overl. te Eschaaren bij Grave 2 Sept. 1819. Hij huwde te Amsterdam 1 April 1765 met Susanna Christina Vorsterman, geb. ald. in 1743, overl. te Amsterdam 11 Februari 1780*, enz.,

De *doop* te Grave is *niet* gevonden, 't geen evenwel niet bewijst, dat hij daar niet is geboren. — Over zijne betrekking raadplege men Tegenw. Staat der Vereen. Nederlanden, Dl. II, 10e hoofdstuk, bl. 244—94. Zijn titel was eenvoudig *ontvanger*, en, blijkens bl. 275 was die post niet aanzienlijk genoeg om achter een denkbeeldigen titel van „ontvanger-generaal" driemaal het teeken &c. te plaatsen, zooals in de huwelijkszangen is te vinden, — *f* 200, en 3 gl. 9 st., wijngeld is misschien genoeg voor een beginner in de oligarchische loopbaan, doch in werkelijkheid was het eene verhooging toen hij het ontvangerschap neêrlegde.

Hij dankte zijn baantje aan Prins Willem IV in diens kwaliteit van baron van Grave en Heer van Cuyk, om rekening te doen aan een der vorstelijke rekenmeesters, die zijne verantwoording jaarlijks kwam nagaan.

De geboorte der echtgenoote wordt zeer vaag en daarbij *foutief* vermeld — Susanna Christina Vorsterman werd *13 Maart 1745*

geboren te Amsterdam. Zij overleed aldaar 11 Febr. 1780 en werd op 't choor in de Nieuwe Kerk aldaar, onder E 136, begraven. (Zie Maandblad Ned. Leeuw 1895, n°. 7). Al is deze wetenswaardigheid na het verschijnen der genealogie aan 't licht gekomen, toch zou men gereedelijk kunnen aannemen, dat vooral van deze mutaties alle gegevens bij de familie bekend moesten zijn. Het onderzoek strekte zich niet verder dan Amsterdam uit!

Zijne dochter Maria Leopoldina Catharina wordt opgegeven als gehuwd met *Jonkheer* Constantijn van Kretschmar, die in 1807 te Amsterdam overleed. Ook hier is weder de datum zoek, terwijl het predicaat geheel misplaatst is. De familie van Kretschmar werd eerst in 1826 in den Nederl. adel ingelijfd (K. B. 11 Febr. N°. 14).

bl. 411, regel 5 v. o., *Lodewijk Anthony van Oyen, heer van de Coulster, geb. te Amsterdam 31 October 1768, in 1793 raad in de vroedschap en adjunct-maire te Alkmaar, in 1794 op verzoek hiervan ontslagen, werd daarna ritmeester der jagers te paard onder den luit. kolonel de Lega, week 1 Jan. 1795 met Prins Willem V uit en begaf zich naar het rassemblement te Osnabruck, was later in dienst van den Keurvorst van Trier en overleed als gepens. luitenant-Kolonel der lanciers te Utrecht 26 Juli 1849, gehuwd eerst in Dec. 1788 met Magdalena Jacoba Douglas, geb. te Bergen-op-Zoom 18 Febr. 1766, overl. te Son en Breugel 27 Maart 1820, dochter van Robert, luitenant-generaal, en van Helena de Brauw; dit huwelijk werd in 1805 door echtscheiding ontbonden; hij hertr. te Vianen 29 Maart 1838 met Hendrica Janzen, geb. te Leeuwarden 15 Juni 1797, overl. te Utrecht, dochter van Hendrik en van Jantie Feddes; uit het eerste huw. werd geboren: Willem Gerrit van Oyen, geb. te Son en Breugel, officier, vermist in Rusland in 1812; uit het tweede huw. sproten mede kinderen, waaruit nakomelingen voortleven.*

Voornoemde Lodewijk Anthonie van Oyen liet in 1793 een houten woning, een zomerverblijf, bouwen op de oude plaats waar het leengoed de Coulster slechts een bijna gesloopt huis vertoonde. Hij woonde te Alkmaar waar hij in 1793 tot raad in de vroedschap

werd benoemd. Hoe de genealogie hem „adjunct-maire” noemt, is niet erg helder, daar deze titel tot het fransche Keizerrijk behoort, en hij reeds in 1794 de wapens opvatte, en daarna geen burgerlijke ambten meer bekleed heeft.

Zijne uitwijking met den Prins op Nieuwjaarsdag 1795 is onmogelijk; hij vergezelde den stadhouder niet op zijn overtocht naar Engeland, en deze had trouwens later plaats.

Evenmin is het denkbaar, dat hij nog vóór den Stadhouder het land zou verlaten hebben. — In den Staatsalmanak voor 1815 komt hij niet voor onder de officieren van het leger, doch in 't volgend jaar staat hij vermeld als majoor in de afdeeling Kurassiers n°. 6; in den almanak van 1818, als majoor in de afd. Kurassiers n°. 3. Hij werd 1822 op non-activiteit gesteld. In 1830 bood hij zijne vrijwillige diensten weder aan. Op 70-jarigen leeftijd hertrouwde hij, doch de kinderen uit dit late huwelijk met Hendrica Janzen worden niet vermeld, ook niet het overlijden dezer tweede echtgenoote. De analogie vordert ook deze aanwijzigingen, zoowel als het eerste huwelijk met de dochter van generaal Robert Douglas en den zoon uit dezen echt, die als officier in Rusland „vermist” werd.

Lodewijk Anthonie van Oyen heeft de verdienste gehad, van zijn uitzichten op een regentenloopbaan op te offeren aan zijn liefde voor den Stadhouder en het land, toen de Fransche Republiek aan den Prins den Oorlog verklaard had. Bosscha vermeldt hem met welverdiende eer (Ned. Heldendaden III, 517), daar hij, sedert acht jaar non-activiteit aan de Koninklijke oproeping van 5 October 1830 gehoor gaf en op 62-jarigen leeftijd andermaal voor de rechten van het Huis van Oranje optrad, gelijk hij dat 35 jaar geleden gedaan had.

bl. 412, regel 7 v. b. *Abraham Vorsterman van Oyen, heer van Zaanen, Schoten en gehuchten, geb. te Amsterdam 11 Maart 1767, ritmeester van een eigen compagnie Kurassiers, onder den Rijngraaf van Salm, later burgemeester van Sparrendam* (sic) *en Schoten, overleden op den huize Zaanen 1 Juli 1825 begraven te Amsterdam*

in de Nieuwe Kerk. Hij huwde met Hendrika Lange, geb. te Amsterdam 30 Dec. 1784, overl. te Haarlem 11 Juni 1838, enz.,

Hierbij valt op te merken, dat de huwelijksdatum ontbreekt. Is daarvoor reden? Verder was deze van Oyen in handen van den „schelen" Rijngraaf een gewapend rebel tegen den Erfelijk-Prins-Stadhouder; hij deserteerde dan ook op de nadering der Pruisen en „zijne compagnie Kurassiers" kon een goed heenkomen zoeken. Hij was wellicht de eenige, die een uitzondering maakte op de bestaande traditie, dat het geslacht van Oyen, steeds geschaard onder de banieren van Oranje-Nassau, goed en bloed opofferde voor Vaderland en Vorst. [1]) Dit neemt niet weg, dat hij later als burgemeester goede diensten aan 't land heeft kunnen bewijzen.

We eindigen hiermede onze beschouwingen en gelooven genoegzaam te hebben aangetoond dat dáár, waar een samensteller van een soi-disant standaardwerk zijn eigen genealogie slordig heeft behandeld, het niets ongewoons is, dat de geslachtslijsten der andere familien nog onnauwkeuriger zijn bewerkt. Hiervan zonder ik natuurlijk uit *die* genealogien, die door de familie zelve bewerkt, compleet zijn ingezonden, waarbij men aan juistheid der opgaven niet mag twijfelen, vóórdat zich dienaangaande gegronde redenen opdoen.

's-Gravenhage. M. G. WILDEMAN.

Dumont (XLIX, 253,4) — *A. J. D.* o. a. in 1778, Lt. Kolonel b/h 2e bataill. Regim. v. Coll. W. G. Fr. Prince v. Oranje Nassau werd in Juni 1779 benoemd tot Kolonel en komt nog als zoodanig, doch als „*gedispens.*" voor in 1793, bij het 2e batt. Regim. Gen. Maj. Jan de Schepper.

„*Gron. garnizoenen.*" De regimenten *Oranje*, *Stad en Lande* en *Lewe* lagen in verschillende garnizoenen, zoo b. v. van het

eerste: in 1769, een bataill. te Groningen, 1776, een te Nij-

---

1) Zie Genealogie bl. 410.

megen, '78, een te Sluis '83, een te Vlissingen 90/2, twee te Vere, '93 een te Deventer, en van het

laatste: 1769 en 1783 twee bataill. te Bergen o/z, '76 twee te Leeuwarden, '78 een te Hulst en een te Sas v. Gent, '90/1 twee te Philippine enz. '92 twee te Maastricht.

S. H.
B.

GENEALOGISCHE EN HERALDISCHE AANTEEKENINGEN

AANGAANDE HOLLANDSCHE FAMILIEN TE CEYLON

DOOR MR. F. H. DE VOS. [1]).

POULIER.

Arnout, geb. te Bergen-op-Zoom, naar Ceylon A°. 1714 met het schip „Schoonewal", † 1726, tr. (1) te Galle Cornelia, geb. 17 Febr. 1699, d. v. Pieter Willemsz en Anna Bregman. Bij wie:

I. Johan Hendrik, ged. te Galle 6 Juli 1721.

II. Johanna Henrica, ged. te Galle 30 Mei 1723.

III. Arnout, geb. te Galle 17 Febr. 1726, tr. (1) te Galle Maria, ged. te Galle 8 Febr. 1728, d. v. Barent Joosten en Francina....... Bij wie:

1. Anna Maria, ged. 13 Mei 1746, tr. te Galle 12 Dec. 1762 Adrianus de Valk, geb. te Rotterdam, Assistent O.-I. C.

Arnout tr. (2) 1747 Leonora, geb. 2 Apr. 1730, d. v. Jacobus van Cleef en Louisa de Silva. Bij wie:

2. C.... Cornelia, ged. 4 Nov. 1747.
3. Leonora Gijsberta, ged. 10 Mei 1749, tr. 17 Apr. 1766 Stephen Anthonisz.
4. Adriaan (volgt).

---

1) Vervolg van Nav. XLIX, bl. 151.

5. Johanna Claudina, ged. 9 Nov. 1753, tr. (1) 29 Mei 1774 Jan Marten Anthonisz en tr. (2) 9 Mei 1776 Gerson Panneel.

(N.B. Een Gerson Paneel was Predikant te Middelburg en † 4 Juni 1636. Zie „De Hervormde Kerk in O.-I." door C. A. L. v. T. de Bruyn bl. 125.)

6. Susanna Cornelia, ged. 12 Juli 1755, tr. te Galle 16 Oct. 1768, Justinus Rutgaert Visser.

Adriaan, ged. 12 Febr. 1752, † 1784, tr. Rebecca Christina, geb. 14 Nov. 1741, d. v. Capt. Julius Johannes Belisse en Cornelia van Cleef. Bij wie:

Gerrit Joan, Sitting Magistrate Belligam, † Matara 9 Juli 1844, tr. 1796 Anna Catherina de Vos. Bij wie:

(a) Isabella Arnoldina Christina, ged. 16 Dec. 1798 tr. Willem Lalmont.

(b) Henrietta Petronella Cornelia, ged. Febr. 1802 tr. (1) te Galle 1827 Henry Perera en tr. (2) William Gibson.

(c) Thomasia Dorothea Adriana, ged. 15 Apr. 1805, tr. Adolphus Wilhelmus Andree.

(d) Johannes Adriaan, † 1876 tr. (2)..... van Houten.

(e) Gerrit Arnout, geb. 10 Jan. 1808, tr.... Jansz.

(f) Gerrardus Henricus, geb. 24 Oct. 1809, † 1854 z. k., tr. 11 Febr. 1839 Anetta Josephina Anthonisz.

(g) Arnoldina Cornelia, geb. 11 Aug. 1811.

(h) Maria Wilhelmina, geb. 1816, † te Colombo 4 Dec. te 1852, tr. Carolus Diedrich Anthonisz.

(i) Charles William tr. te Matara 10 Sept. 1840 Susanna Priscilla Eliza Visser, † te Matara 20 Apr. 1855. Bij wie:

(aa) Catherine Margaret.

(bb) Harriet Adelaide, geb. 19 Maart 1843.

(j) George tr..... Lorenz.

LUDOVICI.

Jan Hendrik, Doctor Med., geb. te Amsterdam 19 Mei 1768, † te Matara 15 Maart 1804, tr. 17 Juni 1789 Gertruida Rudol-

phina, ged. te Galle 6 Dec. 1772, d. v. Christoffel Willem Hoffman en Johanna Margarita Muerling. Bij wie:

1. Lourens Willem, ged. te Galle 29 Nov. 1789.
2. Petrus Jacobus (volgt).
3. Johanna Margarita, ged. te Galle 20 Febr. 1791, tr. (1) 24 Jan. 1814 Johan Lodewijk Quijn en (2) 4 Nov. 1820, Johannes Andreas de Vos.
4. Justina Susanna, geb. te Galle 25 Febr. 1793, tr. Sept. 1813 Willem Hendrik Aldons.
5. Dorothea Rudolphina, geb. te Galle 12 Aug. 1794, tr. 16 Sept. 1815 Bernard Johan Hendrik von Bergheim, (weduwnaar v......) ged. te Galle 22 Jan. 1792, z. v. Bernard Johan v. B. en Arnoldina Maria Helena Boon, d. v. Jan August Ernst B. en Francina Egenita de Brune.
6. Wilhelmina Elizabeth, geb. te Galle 31 Dec. 1796, tr. 12 Apr. 1820 Henry Peter van Ingen, ged. te Galle 29 Dec. 1793, z. v. Cornelis v. Ingen en Helena Kahle.
7. Henrietta Florentina, geb. 23 Mei 1798, tr. 31 Mei 1819, Willem ged. te Galle Oct. 1800, z. v. Johannes Hendrik Brechman en Maria Buultjens.
8. Maria Elizabeth, geb. 3 Aug. 1801, tr. te Galle 1832 Michel Ernst.
9. Johan Hendrik, geb. 28 Nov. 1802, † te Matara 27 Oct. 1861, tr. 7 Juni 1832 Sophia, d. v. den Luit. Charles Louis Veenekam. Bij wie:
   (1) Leopold (de opsteller van „Lapidarium Zeylanicum") geb. 11 Apr. 1833, tr. te Matara 7 Nov. 1859 Henrietta Ernst.
   (2) Charles Helvet, geb. 23 Juli 1834.
   (3) Louisa Adelaide, geb. 5 Maart 1837.
   (4) James, geb. 23 Dec. 1839, tr.....Ebert.

Petrus Jacobus, geb. 3 Febr. 1791, † Juni 1875, tr. (1) 7 Juni 1816, Henrietta Josephina, † 21 Mei 1834, d. v. Joseph Smitz en Petronella Henrietta Vollenhoven, ged. 12 Aug. 1781, d. v. Henricus V. en Elizabeth Moorman. Bij wie:

(1) Charles Daniel, geb. 4 Juni 1817, tr. (1) 25 Oct. 1841 Clara Maria Matilda van der Straaten. Bij wie:

Harriet Matilda, geb. 31 Aug. 1842.

Charles Daniel, tr. (2) 21 Dec. 1846 Catherina Wilhelmina Zijbrandsz weduwe (1) van.... Loret, (2).... van Waltzell.

(2) Stephen Henry, geb. 28 Juni 1819, † 26 Apr. 1840.

(3) Willem Hendrik, geb. 21 Nov. 1820, 11 Juli 1847, tr. te Calcutta Caroline Bonel.

(4) Harriet Carolina, geb. 11 Juni 1825, tr. (1) 31 Juli 1843 Nathaniel Austin, † 7 Jan. 1853 en (2) 4 Febr. 1858 James Swan, Principal Assistant Colonial Secretary.

(5) Susan Magdalene, geb. 10 Juli 1827, tr. 10 Juli 1857, Gerrardus Henricus Anthonisz.

(6) Pieter Frederik, geb. 20 Sept. 1829, ged. 18 Juli 1830, † 17 Maart 1831.

(7) John William (Proctor Supreme Court) geb. 23 Nov. 1830, tr. 14 Mei 1855 Georgiana Wilhelmina de Vos.

(8) Cecilia Magdalena, geb. 4 Aug. 1842.

Petrus Jacobus tr. (2) te Matara 24 Nov. 1834 Johanna Wilhelmina Justina Lorenz. Bij wie:

(9) Anna Wilhelmina Henrietta Emelia, geb. 27 Sept. 1835, ged. 4 Jan. 1836, tr. 26 Jan. 1860 Henry Martin Anthonisz.

(10) Edwin Andrew Lorenz, geb. 19 Juni 1837, tr. te Colombo Apr. 1861 Maria Evelijn Toussaint en Wilhelmina Frederica Kriekenbeek. Bij wie:

a. Marianne Evelijn, geb. 1 Oct. 1863.
b. Edwin, geb. 28 Juni 1865.
c. Frederick Toussant, geb. 29 Juni 1866.
d. Amy, geb. 14 Dec. 1867.
e. Lucilla Julia, geb. 25 Maart 1869.
f. Frances Harriet, geb. 24 Nov. 1870.

(11) Maria Henrietta, geb. 28 Mei 1839, † 29 Aug. 1841.

(12) Frederick George, geb. 2 Sept. 1840, † 10 Aug. 1847.

(13) Caroline Harriet, geb. 26 Sept. 1842, † Nov. 1865.

(14) Eliza Sophia, geb. 14 Maart 1844, ged. 26 Apr. 1844, † 1882.

(15) Julia Maria, geb. 16 Mei 1848.

FRETZ.

Diederich Thomas, geb. te St. Goar in Hessen Nassau, Commandeur v. Galle O.-I. C. tr. (1) Cornelia Reijniera van Sanden † 1790. Bij wie:

I. Anna Diederica, ged. te Galle 31 Mei 1772, tr. (1) Mr. Pieter van Spal (2) Jan Jacob Augier (3) te Galle Carl Frederic Willem Hallwach, geb. te Vlissingen, Kapitein Regiment Wurtemburg. Zij waren ouders van:
   1. Diederich Carl Thomas, ged. te Galle 30 Juli 1797.
   2. Joan August Ceenraad, ged. te Galle 21 Oct. 1798.
   3. Henrietta Beata Christina, geb. 11 Apr. 1802.
   4. Fredericus Justinus Willem, ged. Juni 1803.
   5. Cornelia Adriana Carolina, geb. 25 Jan. 1806.

II. Justina Susanna, geb. 20 Maart 1774, tr. David Meijer Predikant.

III. Pieter Diederich Cornelis, geb. 15 Aug. 1775.

IV. Christina Johanna, ged. te Galle 30 Juni 1776.

V. Pieter Diederich, ged. te Galle 5 Sept. 1778.

VI. Henrietta Margarita, geb. 28 Juli 1779.

VII. Maria Sophia, tr. Carel August Conradi en had kinderen:
   1. Carl Christian, geb. 18 Maart 1802, † 16 Sept. 1804.
   2. Gerrard Diederich, geb. 1 Mei 1805.
   3. Gertruida Carolina Diederica, geb. 22 Febr. 1808.

VIII. Henrietta Justina, tr. John Macdonald Luit.-Kolonel.

IX. Diederich Cornelis (volgt).

Diederich Thomas, tr. (2) Gertruida Henrietta Bartels van Jutucoreen. Bij wie:

X. Diederich Gerrard, ged. te Galle 16 Oct. 1796.

XI. Henrietta Thomasia, ged. te Galle 25 Aug. 1799.

XII. Johanna Justina Gertruida, geb. 1 Apr. 1801.

XIII. Adriana Henrietta, tr. te Galle 28 Maart 1805 Dirk

Schaap, Opper-chirurgijn O.-I. C. geb. te 's-Graveland in Holland, en had:

1. Jan Diederich Gerrardus, geb. 9 Febr. 1807.
2. Elizabeth Justina Diederica, geb. 27 Juni 1808.

Diederich Cornelis, geb. te Matara 6 Mei 1787, † 5 Juni 1836, tr. (1) Johanna Elizabeth D'Estandau, geb. te Galle 18 Aug. 1789, † 23 Oct. 1811, d. v. Johannes Jacobus Davit D'Estandau en Johanna Arnoldina Elizabeth de Bordes. Bij wie:

1. Thomas Johannes, geb. te Galle 6 Febr. 1810 Diederich Cornelis tr. (2) te Galle 1812, Sophia Adriana van Schuler.

Diederich Cornelis tr. (3) 22 Juni 1814 Johanna Gertruida Wilhelmina Mottau. Bij wie:

2. Andrew Willem, geb. te Colombo 23 Jan. 1816, † 23 Dec. 1834.
3. Henrietta Sophia, † te Colombo 23 Sept. 1842.
4. Eliza, geb. te Colombo 9 Nov. 1817, † te Mulletivoe 25 Nov. 1834, tr. 5 Oct. 1833 Edmund Wood.
5. Jane, geb. te Colombo 15 April 1821, tr. 20 Dec. 1843 Willem Stork.
6. Louis, geb. te Colombo 10 Maart 1824.
7. Henry Robert, geb. te Colombo 22 Jan. 1828 tr. .... van der Straaten.

Frans Philip, † vóór 1861, tr. (1) Catherina Sophia Clara Schorer. Bij wie:

I. Daniel Jacques, tr. Dorothea Thomasia Kriekenbeek, † te Galle 24 Dec. 1858. Bij wie:
   1. James Alfred, geb. 14 Jan. 1845.
   2. Henrietta Dorothea, tr. te Galle 26 Maart 1855 Petrus Jacobus Roosmale-Cocq.

II. Catherina Charlotta, tr. Frederik Hendrik Francke.

Frans Philip Fretz tr. (2) Sarah Johanna Sophia Giffening.

SCHNEIDER.

Johan Hendrik, (z. v. Hendrik) geb. te Kircheim in de Graafschap van Hessen-Kassel 15 Juli 1753, † te Chilaw. Hij was Luit. in dienst der O.-I. C. en tr. (1) 8 Apr. 1766 Christina

Elizabeth Schoorman, geb. 1 Juni 1749, † 23 Jan. 1779. Bij wie:

I. Gualterus (volgt).

II. Christoffel Anthony, geb. 23 Juni 1776, † te Jaffna 10 Febr. 1824.

Johan Hendrik, tr. (2) 19 Maart 1780 Johanna Philipina van Es, † 10 Apr. 1794. Bij wie:

III. Johanna Frederica Elizabeth, geb. 8 Apr. 1780, † 18 Maart 1795.

IV. Johanna Arnoldina, geb. 10 Juni 1781, † te Jaffna 15 Sept. 1826, tr. Jan Sikera.

V. Johanna Philipina, geb. 4 Apr. 1794.

Gualterus, geb. 23 Nov. 1772, † te Colombo 10 Sept. 1841. Hij was Kapitein O.-I. C. en Surveyor-General onder de Engelschen. Hij tr. (1) 5 Febr. 1797 Sophia Magdalena Staats, geb. 21 Maart 1780, † 20 Dec. 1830. Bij wie:

1. Johanna Gertruida, geb. 5 Oct. 1797, † 24 Juli 1822, tr. 7 Febr. 1813 Charles Frederick, Baron v. Conradij, geb. 3 Sept. 1775, † te Hulftsdorp, Colombo, 11 Jan. 1833. Zij waren ouders van:
   (a) Louisa Maria, † 28 Jan. 1817.
   (b) een zoon, † 16 Mei 1818.
2. Maria Henrietta, geb. 10 Nov. 1805, † 22 Apr. 1834, tr. 14 Sept. 1820 Stephen Hendrik Roosmale Cocq.

Gualterus, tr. (2) 19 Mei 1831 Elizabeth Catherina Stewart Jitterton, geb. 21 Sept. 1813, † te Colombo 25 Apr. 1839. Bij wie:

3. Gualterus Frederik, geb. te Grandpass (Colombo) 15 Aug. 1833, tr. (1)...... Om en (2) Amelia Om (zuster zijner eerste huisvrouw). Bij wie:
   (a) Elizabeth Catherine Stewart, tr. Henry R. Misso.
   (b) Rose Cornelia.
   (c) Gualterus Stewart, geb. 12 Apr. 1864, Advokaat (Ceylon).
   (d) Beatrice Evelyn Stewart.
   (e) Edith Maud.

LASGE.

Johannes Claasz, geb. te Wenneperveen, per 't schip „Bekenstein", A° 1701 Kwartier-meester te Galle, tr. Anna Maria Paquet. Bij wie:

I. Helena, ged. te Galle 30 Dec. 1708 tr. Cornelis Hendeling.
II. Nicolaas (volgt).
III. Francina, ged. te Galle 7 Nov. 1712.
IV. Johanna, ged. te Galle 19 Aug. 1714.
V. Claas, ged. te Galle 6 Juli 1717.
VI. Lambertus, ged. te Galle 12 Maart 1719.
VII. Maria Johanna, ged. te Galle 10 Maart 1726.
VIII. Johannes, ged. te Galle 10 Oct. 1729, tr. Catherina Jansz Verhooft. Bij wie:
    (1) Johannes Lourens, ged. te Galle 27 Aug. 1752.
    (2) Maria Catherina, ged. te Galle 16 Nov. 1754.
    (3) Johannes Wilhelmus, ged. te Galle 19 Dec. 1756.
    (4) Gerrit Johannes, ged. te Galle 12 Oct. 1757.

Nicolaas, ged. te Galle 25 Jan. 1711, tr. Magdalena v. d. Broeck. Bij wie:

Nicolas Lambertus, ged. te Galle 28 Aug. 1740, tr. Anna Catherina Schrader, geb. 4 Jan. 1754, † 28 Nov. 1791.

(Wordt vervolgd.)

Coymans (XLIX, 178 en 179). — Balthasar Coymans stierf niet 14 Febr. 1666, maar 14 Febr. 1657, zooals ook het portret heeft.

De Balthasar, in de noot van de redactie (blz. 39) genoemd, was zoon van Joseph en Dorothea Berck. Ook Joseph was een broeder van den eerstgenoemden Balthasar.

Dat Balthasar Coymans, geb. 1555, st. 1634, vader van Balthasar Coymans, in 1641 gehuwd met Maria Trip, het bedoelde huis bewoond heeft, is mogelijk. De eerste steen van dat huis werd in 1625, dus vóór zijn dood gelegd, blijkens de in het voorhuis gemetselde nog voorhandene plaat luidende: „Int Jaer Christi MDCXXV „den 14 martij heeft Baltasar Coeymans, sone van Joseph den „eersten steen aen dit gebouw geleyt: gesticht door syn Oomen

„Baltasar ende Johan kooplieden, broeders, ende sonen van Bal-
„tasar Coeymans eñ Elisabeth de Picker, beyde van Antwerpen."
's-Gravenhage. M. P. SMISSAERT.

Coymans (XLIX, 39, 178 en 179). — Het portret is niet gemerkt, maar werd in 1885 door een deskundige toegeschreven aan B. van der Helst. Eigenaardig is dat in tegenstelling met het hedendaagsch gebruik bij de vermelde jaartallen dat maandcijfer boven den datum is geplaatst. Van de drie jaartallen op het raam geschilderd, duidt het eerste in overeenstemming met de opgave van G. v. S. te U. het geboortejaar aan en het derde het jaar van overlijden, daar de datum dezelfde is als door G. v. S. te U. opgegeven. Maar het jaartal is niet hetzelfde. Welk jaar is nu het juiste 1657 of 1666? Het middelste jaarcijfer zal wellicht op het huwelijk betrekking hebben. Coymans was dan 51 en zijne vrouw ongeveer 22 jaar. Was deze Balthasar evenals zijn vader koopman te Amsterdam en is hij daar overleden? Voor meerdere mededeelingen over hen houd ik mij aanbevolen.

BZ. R. V. H.

Huwelijk Petitpas (XLIX, 256). — Mijne bedoeling werd, doordien ik schijn mij onduidelijk te hebben uitgedrukt, niet goed weergegeven.

De vrouw van Petitpas is denkelijk gesproten uit den tak der familie de Vos van Steenwijk, die zich in Zuid-Nederland vestigde en aldaar in de 17de eeuw aangetroffen wordt en den bijnaam *de Vos*' behield. De afstammelingen van Roelof, leenman van het Sticht, a° 1379 lieten den bijnaam *de Vos* varen. Bovenst. ter rectificatie van het vroeger medegedeelde. VAN HOËVELL.

Reck van Mulhuysen (XXVII, 427). — Met betrekking tot deze familie verwijs ik den vrager, zoo hij nog in leven mocht zijn, naar hetgeen voorkomt in mijne bijdragen over den blinden toonkunstenaar Jor Jacob van Eyck. Het wapen van R. v. M. is mij onbekend. B. V. H.

Vockestaart (XLIX, 49). — Ik vind Joris Tristram gehuwd met Maartje Coenen Vockestaart gezegd jonge Maartie Coenen, dochter van Coenen Jansz. Vockestaart bijgenaamd Ophoven en van diens tweede vrouw Aegje Geerlofs van Velsen, wier dochter Petronella Tristram echtgenoote was van D^r^. Lambertus van der Linden.

Adriaan Jacobsz. Vockestaart was noch vader noch broeder van Vockestaart gehuwd met Tristram. Hij was broeder van haar vader en getrouwd I. met Aagje Corstiaans van Vlaerdingen, waarbij een kind, II. met Trijntje Hendriks Laeff dochter van Hendrik Arentsz., waarbij vier kinderen, III. Juni 1590, met Elisabeth van der Meer van Berendrecht Joostend^r^. en weduwe van Jan Jacobsz. Focanus, waarbij geene kinderen.

's-Gravenhage. M. P. SMISSAERT.

Haubois (XLIX, 401). — Dit huis stond niet te Offingawier, maar onder 't dorp *Loënga* (Wijmbr.) ongeveer achter het tegenwoordig Pasveer", met een rijpad of laan naar den dijk (tegenw. straatweg v. Sneek n. Leeuwarden) vgl. kaart Schotanus. Vrij zeker was deze State dezelfde als „*de Heerenhuisinge te Loinga*, „waarin diverse kamerbehangsels van gouden leer als anders, En- „gelsche Schoorsteenmantels, lambrisieringen" enz. Waarvan in de Leeuw. Cour. dd. 22 April 1761, de verkoop *op afbraak* geadverteerd werd. Een timmerman te Scharnegoutum werd er kooper van en verkocht later de afbraakmaterialen in 't klein uit. Ten aanzien van het geslacht H. blijkt uit de Herv. Kerkeboeken van Sneek het volgende:

27 Febr. 1592 laat de Lut^t^ van cap. Jan....? genaamt *Cornelis Hoochboois* [1]) er doopen zijn kind: *Abraham.*

1620. '21 lag *Cornelis H.* er met zijne compagnie krijgsvolk in garnisoen. Wellicht was hij dezelfde *C. H.* die er 30 Oct. 1630 in 't huwelijk bevestigd werd met *Idtie* [2]) *Bauckes Nauta*, beide

1) De naam komt telkens verschillend gespeld voor.

2) Uit het trouwboek meen ik te moeten lezen: *Jaie.* De registers zijn echter zeer slordig geschreven.

van Sneek en later vroedsman en Burgem. en 1643 Gedep. Staat v. Friesl. was. Ze lieten er doopen:

3 April 1643: hun zoon *Baucke Nauta;* Aug. 1644: *Jan Hobojus* en 23 Aug. 1646: *Romckjen Huboye.*

Jan Haubouio Majoor der Stadt en *Jaucke Sybolts* lieten er doopen: 20 Dec. 1661: *Heyltie*, 8 Sept. '63: *Egbertus*, 20 Dec. '66: *Maycke.*

De not. publ. *Egbertus*, waarschijnlijk de evengen., huwde er 23 Sept. 1682: *Habeltie Verbeek*, ze lieten er 18 Juli 1683 doopen; *Engeltie.* Hij was in 1698: Secretaris en komt op dat jaar voor als: Curator over het weeskindt van *Bavius Nauta*, welk kind ook grondbezit te *Loënga* had en waarschijnlijk aan de *Haubois* verwant was. (Stmwb. Loënga n°. 7).

Francois Ho..... die 12 Mrt. 1692, mede te Sneek, trouwde met *Willemina Doweius*, meen ik, hoewel 't schrift zeer onduidelijk is, ook voor een *Haubois* te moeten houden. Den 8 Nov. 1692 trouwde er weer een *Cornelis H.* en wel met *Jeltie Anto(n)ydes* van Harlingen en 12 Mei 1693 eene *Heijltie H.* met *Hendrck Clates Noortwold.* In verband met de voorlaatste aanteeken. diene nog dat o. a. 1663 en '65 te Harlingen woonden: *Antony Hoboeis* en *Susanna Tayller*, die aldaar 21 Jan. 1663 lieten doopen *Cornelis* en 9 Juli '65: *Elisabeth.* Hij komt o. a. 1669 als hertrouwd voor met *Trijntie Wolewijns*, [1]) bij wie de 21 Dec. 1673 gedoopte *Isabella.*

Napjus in zijne Kronijk van Sneek, bericht, dat naar men zegt *Karel II*, 1652 aleer hij nog Koning van Engeland was, voortvluchtig zijnde, incognito te Sneek heeft vertoefd en aldaar gehuisvest is geweest bij den Burgem. *Cornelis Haubois*, wiens huis op de Marktstraat, het tweede van de kleine Kerkstraat af, stond; voor welke gastvrijheid hij later door *Karel* tot Ridder zou zijn geslagen.

S. H.
B.

1) d. v. Jan en Isabella v. Heinert, te Sneek.

de la Faille (XLIX, 99). — Dirk van Heemskerk van Beest, geb. 4 of 14 Juli 1711, st. 29 Dec. 1782, was med. doctor te Delft, 1741 raad, 1745 havenmeester, 1748 weesmeester, 1749 schepen en burgemeester aldaar, gecommitteerd in de staten van Holland, raad ter admiraliteit op de Maas, bewindhebber der O.-I. comp. in Zeeland, commies der Hollandsche magazijnen te Delft, zoon van Mr. Jan van Heemskerk van Beest en van Emerentia de Winter en weduwnaar van Theodora van der Lely, tr. 19 Juli 1772 Hillegonda Jacoba de la Faille, enz.

's-Gravenhage. M. P. SMISSAERT.

Canis (XLIX, 253). — Gegevens voor een geslachtsregister vindt men in Nijhoff's Bijdragen, N. R., IV, blz. 147.

F. A. HOEFER.

Canis (XLIX, 258). — In de *Généalogies des familles nobles et anciennes des XVII Provinces des Pays-Bas*, II komt het volgend geslachtsregister van den burgemeester Canis voor:

Dirk Canis uit het huis van Isendoorn à Blois huwde Wendelina de Visser, dochter van Arend, ridder van Jerusalem in 1436 en Gertrudis van Lent. Verwekten:

I. Dirk Canis, Kanonik.

II. Jan Canis, huwde Clara N., van wie:
- *a.* Arend Canis.
- *b.* Dirk Canis.
- *c.* Margriet Canis.

III. Otto Canis, burgemeester van Arnhem, huwde de weduwe van Egbert Biesman, van wie:
- *a.* eene dochter, die huwde Wichman van den Bergh.
- *b.* Catharina Canis, die huwde 1°. Jan Haerts, 2°. Jan van Rijswijck.

IV. Jacob Canis, ridder, staatsraad van Karel den Stoute en burgemeester van Nijmegen, h. 1°. Aegidia van Houweningen, 2°. Jacoba van Riemsdijck.

Ex 1*ma* *a.* Petrus Canisius, geboren te Nijmegen 8 Mei 1521, Jezuiet, stierf te Freiburg in Zwitserland 21 Dec. 1597.

b. Wendelina Canis, huwde N. Triest.

Ex 2*da* *c.* Dirk Canis Jezuiet.

d. Gerrit Canis, ridder, burgemeester van Nijmegen, huwde Cornelia van Sluijsken, van wie:

Cornelia Canis, die huwde Jan van Brienen, zoon van Gijsbert en Anna Hacfort van de Lathmer.

e. Wendelina Canis, huwde Arend van der Heijden, drossaard van Schuilenburg. 1)

f. Gijsbert Canis, ridder, huwde Lutgardis van Melis, van wie:

a. Jordanus Canis, kinderloos gestorven.

b. Jacobus Canus, ridder, burgemeester van Nijmegen, huwde Wendelina van den Bergh Gerritsdr. van wie:

a. Isabella Canis, die huwde Laurens Uwens.

's-Bosch. A. VAN SASSE VAN YSSELT.

van Helsdingen. — In Goudhoeven's Kroniek, pag. 145, komt een genealogie van het geslacht van Vianen voor. Wij vinden daar: „Dierck van Vyanen beerfde de goederen van Helsdingen en de Hyekoop."

Wie kan mij helpen aan eene opgaaf der afstammelingen van genoemden Dierck? L. J. V. B. V. H.

le Coultre. — Onder eene in kleuren uitgevoerde wapenafbeelding komt het volgende onderschrift voor:

Arma le Coultre. carte. 3.

Cavata dalli Libri Antichi di Antonio Bonacina nella Contrada di S: Margherita al Segno di S. Antonio.

in Milano 1758.

Kan misschien een der lezers mededeelen uit welk boek dit wapen is getrokken? De bijbehoorende beschrijving is in het Fransch.

Edam. W. J. K.

Van der Eyck (J.) — Wie kan mij mededeelen datum en jaar van geboorte van Jan van der Eijck, geb. te Delft, † ald. in 1620,

1) Hij is de stamvader der adellijke familie van der Heijden van Doornenburg.

gehuwd met Claesje Jacobsdr van Adrichem weduwe van Albrecht Jacobs van de Graaff? Hij was de zoon van Gerrit Janszoon v. d. Eijck, in 1616 burgemeester van Delft en Jannetje van Hoogenhouck en kleinzoon van Jan Gerritsz. v. d. Eijck en Margaretha Storm van Vena. V. Z.

Kemink. — In Januari 1693 werd in de Buerkerk te Utrecht gedoopt: „Reinier soon van Rutger Keminck conrector in Hyeronimus-school en Elisabeth Reynders; getuyge Wanderina Reynders."

J. H. HOFMAN.

Rutger Keminck was sinds in 1686 conrector der Hieronimus-school te Utrecht; nog in 1724 neemt hij zijn ambt waar. „Den 1 August 1730 overleed Rutger Keming, conrector nalatende mundige kinderen; aan de Nieuwe-gracht omtrent de Zuylenstraet. Op 5 August 1728 was overleden Elisabeth Rijnders huisvr. van den Conrector Rutger Kemingh, nalatend haar man en mundige kinderen; aan de Nieuwegracht omtrent de Sions-kameren."

de Marees-Ockhuysen-de Maretz. — In eenige bij mij aanwezige zeer oude eigenhandig geschrevene aanteekeningen van een geslacht Ockhuysen vind ik o. a.:

Maria Margaretha Ockhuysen, geb...... overl....... gehuwd te...... den...... met Pieter de Marees.

Kinderen:

Pieter de Marees geb...... overl...... Jan. 1785.

Maria de Marees geb...... overl...... geh. met Nicolaas Tonis geb...... overl.

Mr. Hendrik Nicolaas Tonis Lid der Staten van Holland Lid van den Raad van Amst. geb...... overl. te Amst. Maart 1821 gehd. met T. E. Kramer geb..... overl. te Amst. 1821 waarschijnlijk Maart of April.

Deze de Marees voerde waarschijnlijk het bij Rietstap beschreven wapen.

Kan nu de eerste bovengenoemde de Marees zoon of kleinzoon geweest zijn van Jean de Maretz geboren omstreeks 1518 overleden te Amsterdam 12 December 1604 in den ouderdom van 86 jaar, gehuwd geweest met Jenne van Achterhoudt en die 20 kinderen gehad heeft; was hij een kleinzoon, wie waren dan zijne ouders en is dan ook het wapen van het geslacht Ockhuysen bekend?

Voor eenige mededeeling houdt zich aanbevolen.

Den Haag. J. J. NOLTHENIUS JR.

Backer Seest (XLIX, 253). — Welligt brengt „Heraldieke bibliotheek, 1874 blz. 150 op het spoor.

Den Haag. M. P. SMISSAERT.

't Hooft (XXXIII, 293, XXXIV, 483, XXXV, 510, XXXIX, 549, XLVI, 282). — Voor waarschijnlijk dezelfde Dordtsche familie worden in de boven aangehaalde plaatsen verschillende wapens opgegeven:

1. in blauw een natuurlijk menschenhoofd met groenen lauwerkrans, hlmt. het hoofd.
2. in rood een aanziend zilveren menschenhoofd, vastgehouden door twee toegewende zilveren leeuwen.
3. in rood een gouden Brutuskop met gouden lauwerkrans.

Een cachet, thans bij die familie in gebruik, vertoont een menschenhoofd met lauwerkrans; helmteeken een vlucht.

Vrage: *a.* Welke zijn de kleuren, zooals zij thans worden gevoerd? *b.* Betreft het dezelfde familie als die aan welke bij Balen het sub 2 genoemde wapen wordt toegekend, en, zoo jà, wanneer heeft die verandering van wapen plaats gevonden?

Genealogische gegevens ter beantwoording der vragen kunnen wellicht zijn:

I. *Samuel 't Hooft*, tr. circa 1670 *Maria van Wesel* (zie Balen).

II. *Mr. Dirck 't Hooft*, raad ter admiraliteit op de Maze, wegens Dordrecht benoemd in 1670.

III *Gerardus 't Hooft*, wiens moeder *de Soete* heette, tr. *Susanna Francina Groen van Prinsterer* en won *Cornelis Gerardus*

't Hooft, geb. in 1791, die bij *Sophia Kluit* verwekte *Gerardus 't Hooft*, gehuwd met *A. M. van Oordt.*

IV. *Gerrit Cornelis 't Hooft*, tr. Petronella *de Kat*, waarbij:

1. *Otto Boudewijn 't Hooft*, heer van Benthuizen, geb. omstreeks 1803.
2. *Wilhelmina Adriana Elisabeth 't Hooft*, geb. te Bergschen Hoek 18 Dec. 1814, tr. te Dordrecht 7 Sept. 1836 *Mr. Agathus Corvinus Adrianus Beelaerts*, Heer van Emmichoven, Ganswijk en Waardhuizen.

V. *Elisabeth 't Hooft*, tr. omstreeks 1800 *Louis Amédée André.* Zij hadden tot kleinzoon *François Xavier Richard 't Hooft Verschoor.* B. V. B.

de Kat (XLVI, 282). — De Dordtsche familie *de Kat* voerde, blijkens zegelafdrukken, vroeger: een zittende kat, de kop aanziende; thans: doorsneden: *a.* twee ploegijzers (?) naast elkaar, het links geplaatste grooter dan het andere; *b.* een ploeg op een los in 't schild staand grondje. De kleuren zijn mij onbekend; evenzoo tijdstip en oorzaak der verandering.

Welke Dordtenaar geeft hier licht? B. V. B.

Campbell. — *Alexander Campbell*, luitenant, geboren 7 Juni 1725 in Vern, Schotland, † 19 Nov. 1799 te Zutphen en begraven den 24sten d. a. v. in de Broerekerk, was gehuwd met *Jannet Campbell* geb. 14 Oct. 1738 in Glasgow, Schotland, † te Rotterdam 21 Maart 1828 en aldaar begraven in de Oosterkerk 24 Maart d. a. v.

Uit dit huwelijk zijn geboren de volgende 13 kinderen:

9 Dec. 1749 te Venlo, *Antonet.* — 13 Jan. 1751 te Tournay Vlaanderen), *Mareij.* — 6 Jan. 1753 ibid. *Robert.* — 19 Oct. 1754 te Bergen op Zoom, *Phebe.* — 15 Febr. 1757 te Hulst, *David.* — 1 Sept. 1763 te Geertruijdenberg, *Alexander.* — 2 Aug. 1765 ibid. *Rudolph Ferdinand.* — 12 Dec. 1768 te Nijmegen, *Jannet.* — 26 Mrt 1771 te Doesborgh, *Marey.* — 7 Juni 1774 te Zutphen, *Marijret.* — 3 Sept. 1776 ibid. *George.* — 14 Mrt. 1779 ibid. *Rebekah.* — 3 Juni 1781 ibid. *Peter.*

Van dezen was:

a. David Campbell, luitenant-kapitein titulair; hij † te Rotterdam 2 Oct. 1829;

b. George Campbell, kapitein bij het 14e bataillon Infanterie landmilitie, gehuwd met Geertje de Boer te Terschelling 23 Aug. 1829; de man † te Eelde, provincie Drente 25 Juli 1848, de vrouw te Groningen 17 Jan. 1858.

Zij hadden o. a. een zoon *Alexander Campbell* geb. te Terschelling 28 Nov. 1828 1ste luitenant-adjudant bij het 8ste Regiment Infanterie, † te Groningen 8 Jan. 1858.

Tot deze familie behoorden ook nog *Jacob Campbell,* in Dec. 1810 gehuwd met Jan Pieter Bredius en *C. H. Campbell,* wiens weduwe, vrouwe Charlotta Theodora Iskenius, te Rotterdam † 29 Aug. 1830.

Kan iemand mij ook mededeelen het familiewapen van dit geslacht *Campbell* en met wie de gemelde kapitein-titulair *David Campbell* is gehuwd geweest?

A. J. M. V. K.

Nibbelink. — *Fredrik Robbert Evert Nibbelink* was in het einde der vorige eeuw predikant te Dubbeldam. Zijn zoon *Dirk Willem Nibbelink* was schout van Meerdervoort en Hendrik-Ido-Ambacht, burgemeester van Zwijndrecht en notaris en procureur aldaar. In 1788 was hij als vertegenwoordiger van het Gewapende genootschap van Meerdervoort en Schildmaaskinderen, lid der Algemeene provinciale vergadering van Zuid-Holland.

Willem Dirk Nibbelink was in 1847 burgemeester van Meerdervoort.

Wie kan mij het familiewapen van gemeld geslacht *Nibbelink* opgeven?

A. J. M. V. K.

Pantekoek. — Kan iemand mij opgeven het wapen van de familie Pantekoek?

A. J. M. V. K.

Roos (XLIX, 263). — Het wapen van Lucia Gerarda Roos, 1752—1829, was: in blauw een gouden keper, vergezeld in het

schildhoofd van twee vijfpuntige zilveren sterren en aan de punt van een zilveren roos.

Den Haag. M. P. SMISSAERT.

Hegeman (XLIX, 378 en v.v.) — Kan de Heer H. Portheine Jr. soms zoo vriendelijk zijn mij te willen opgeven, wanneer gestorven of begraven zijn de hier onder volgende door hem opgegeven personen?

Cornelis Aeltes Hegeman, 294.
Jacob Hegeman, 701.
Wijntjes Hegeman, 83, 155, 122.
Wouter Aeltes Hegeman, 172, 820.
Wouter Hegeman Lambertss, 760.

Bij voorbaat hartelijk dank.

Den Haag. J. C. GIJSBERTI HODENPIJL VAN HODENPIJL.

Casius, Cazius, Kazius. — Genealogische bijzonderheden betreffende dit geslacht gevraagd.

Gosewinus Casius was predikant te Schalkwijk en sedert 1756 te Wijk-bij-Duurstede. Opgave der namen zijner ouders en zijner kinderen met plaatsen en tijden van geboorte, huwelijk en overlijden zullen zeer welkom zijn.

Helmond. AUG. SASSEN.

Hoogeveen-Sanderson-Ockhuijzen-Bodisco (XLIX, 403). — Aangaande de famille *Bodisco* zijn eenige aanteekeningen te vinden in het Doopboek der Doopsgezinde Gemeente te Haarlem. Een Pieter Bodisco was begin dezer eeuw Secretaris van genoemde gemeente.

Door de nog bestaande familie in Rusland wordt sedert eenigen tijd nasporingen in Holland gedaan. *N. N.* Bodisco ambtenaar ter Secretarie te Bloemendaal (bij Haarlem) verkreeg verleden jaar als zoödanig eervol ontslag en pensioen.

De familie *Sanderson* maakt sinds eenigen tijd een punt van onderzoek uit bij den Heer Burgemeester van Tiel, J. G. H. R. Böhhoff.

's-Gravenhage. M. G. W.

Jc. Bodisco was van 1849—1873 doopsgez. pred. te Zutphen en liet een zoon en dochters na. RED.

Maire (IL, 402). — In het eigenhandig geteekende wapenboek van J. van Wieringen, geb. 1638, † 1720, bevattende ruim 3000 wapens van Nederlanders, in 't bezit van een mijner familieleden, komt een wapen van de familie Maire voor als volgt:

Een naar links gewende maarle van sabel op een veld van zilver.

W. CROOCKEWIT W.A.Z.

Witbeck. — In Amerika (New-York State) bestaat eene familie Witbeck, die afstamt van een *Thomas Jansse*, die reeds vóor 1630 voet aan wal zette. Hij huwde in 1648 *Geertrui Andriesdochter*, die toen te New-Amsterdam woonachtig was. Hij was opziener of landmeter (surveyor) in dienst der West-Indische Compagnie onder Kilian van Rensselaar uit Amsterdam. Zijn geboorteplaats is niet bekend; door sommigen wordt beweerd, dat hij te Briestede (?) (Holland) zou geboren zijn, omdat zijne zusters *Trijntje* en *Dorothea Janse* van uit die plaats naar Amerika emigreerden. *Trijntje* huwde te New-Amsterdam in 1646 met *Rutger Jacobsen van Schoonderwoerd*, wiens dochter *Margaretha* in 1667 met *Jan Jansen Bleecker*, herkomstig van Meppel (Overijssel), trouwde. *Dorothea Janse* huwde in 1650 *Volckert Janse Dovw*, herkomstig van Frederikstadt.

De familie Witbeck zou gaarne de ascendenten van Thomas Janse leeren kennen. Voor Briestede zal vermoedelijk Brielle moeten worden gelezen. Het onderzoek levert echter onoverkomelijke bezwaren op. Wie helpt?

's-Gravenhage. M. G. W.

de Vos. — In „*Recueil Héraldique*" door F. van Dijcke (bl. 481) leest men dat Thierry (z. v. Baudouin de Vos) was *échevin* van Brugge, met zekere tusschenpoozen, van A. D. 1270 tot 1294, toen hij (1294) tot de ridderschap verheven was, en zijn wapen, *d'or au renard pass. de gu,* veranderde in: *d'or au renard ramp. de gu.*, voerde.

De naam *Baudouin* (Lat. *Balduinus*) komt in „*Description historique de l'Eglise de Notre-Dame à Bruges*" *par B. de Noortvelde*,

voor, (bl. 332), en men kan de volgende genealogie daaruit opstellen.

Balduinus de Vos tr...... Bij wie:

Balduinus, tr. *Beatrix* d. v. *Jacobus van Ackere* (Lat. *de Agro*) † 19 Maart 1387. Bij wie:

Balduinus, Heer v. Pollare, Ridder, † 4 Jan. 1423, tr. *Elisabet de Massema*, vrouw v. Axelle, Pollare en Laerne, † 27 Febr. 1424. Bij wie:

1. Anna, † 30 Jan. 1415.
2. Gulielmus, † 1 Aug. 1407 (? 1417).
3. Balduinus, Heer van Pollare Laerne en Somergen, † 3 Juli 1432, tr. *Margareta de Lovendegem* † 8 Maart 1423. Bij wie:
   (a) Catherina, † 4 Dec. 1446.
   (b) Anna, † 20 Juli 1476.

Deze personen stierven te Brugge en werden in het „*Couvent des Chartreuses*" begraven. Het wapen van *Balduinus* (Heer v. Pollare) was „*avec trois lions en bande*". Stammen Thierry en Balduinus af van dezelfde voorouders? Bestaat er van dit geslacht de Vos eene genealogie tot 1700 of latere tijden nedergebracht?

Galle (Ceylon). F. H. DE VOS.

des Amorie. — In het Doopboek der *Remonstrantsch-Geref. Gemeente* te *Haarlem* vond ik de volgende inschrijvingen.

1724 8 Oct. Adriaaan. — 1726 3 Maart Thomas. — 1727 12 Maart Adriaan. — 1728 17 Dec. Susanna Margaretha. — 1730 19 Mei Nicolaas. — 1731 19 Aug. Lydia Jacoba. — 1733 22 Maart Pieter. — 1734 3 Oct. Jan Adriaan. — 1736 3 Febr. Alida Margaretha. — 1738 7 April Joanna. — 1739 17 Aug. Geertruida Magdalena. — 1741 22 Aug. Maria Cornelia.

Allen kinderen van *Abraham des Amorie* en *Clementia Slegt.*

Haarlem. M. G. W.

OUDHEIDKUNDE.

EEN ENGELSCHMAN OVER HOLLAND.

Een tegenhanger van het door Mr. Bake besproken werkje levert het volgende hoogst zeldzame 12° boekje van 108 blz., getiteld: BATAVIA of Den Ontployden Hollander: Beschouwt in een speel-Reysje van Drie Weeken na Neederland Besonderlyk; na Holland. Met Korte Afbeeldsels van het Volk, Land, Costuymen, Deugt en Ondeugden. Waarby gevoegt word een Korte Beschryvinge van 't Volck en 't Land van SCHOTLAND. Uit het Engels overgeset (Een sfeer als uitgeversmerk, zonder naam van schrijver of drukker) 1684."

Het boekje is een doorloopende satire op Holland, dat door den Engelschman op bl. 1 al genoemd wordt: „een algemeene stinkende of grondelooze Kuyl in een kort begrijp. Een groene kaas, rontom in de Pekel." Verder: „het is een uytnemende Landsdouwe voor een wanhopige Minnaer, want elk hoek verschaft hem Wilgen, om een krans van te maken"; alsook sprekende over de waterrijkheid van Holland: „want hun meeste Huysen staen als Kak-huysen of Secreten over een graght, hangende doorgaans over 't water."

„'t Is een regte plaets om Meerkatten in te mesten. Daer syn Spinne-koppen soo groot als Garneelen, en ik meen ook al soo veel. Hun Thuynen vogtig wesende sijn vol van dit ongediert." Voor water is de schrijver doodsbenauwd: „Gy moogt het Land sonder Guidse of Leyds-man vrijelijk door trekken: Want gy meugt buyten u pad niet gaen, sonder gevaer van te verdrenken. Een schigtigh of schrikkigh peerd maekt, datge tweemaal in doodtsgevaer komt op een reys t'effens, te weten met u nek te breken en dan noch te verdrinken toe".

Over turf sprekende zegt hij: „Se doen sommige dingen die

ons wonder en vreemd voorkomen. Men siet hun ordinaris visschen het vyer uyt het water, dat se in netten ophalen en met hun schuytjens te landewaerts brengen, alwaer sy het soo effen weten te spreyden als een Metselaer syn steentjes bestrykt." Over schepen aldus: „Hunne ordenaris Pak of Lastpeerden syn al te samen van Hout, dragen hun toomen in haer staerten en hun bagagjen in haer buyken."

Hij gaat ook wel eens over tot prijzen: „Wanneer gy ergens in een huys komt, 't eerste dat u ontmoet of voorkomt is een Speigel (sic)", „'t regt sinnebeeld en Embleme van Polityke Gast-vrijheid." „Hunne Huysen, principael in de Steden, sijn voor 't oog het schoonste gesigt dat men daer te Land vind. Van onkosten en uytterlick aensien overtreffende onse Engelsche Woningen verre, maer sij hebben die Magnifijkheijt niet." „Haere Kamers zyn als Juffrouws Cabinet-doosen." „Ieder deur schynt met Diamanten beslagen te zijn. De spijkers, kloppers en schellen sien altoos even glad en blinckend, als of Roest daer te Lande op Yser geen vat had." Zijn lof gaat echter spoedig weer over tot schimp: „Wat hun aerd en conditie belangt, se syn soo ruw en stuursch als Nep tuyn self." „Een vreemdeling sullense voor een beuseling affronteeren, ende nadatse yemant een wyltje uytgescholden hebben, snydende malkander tot carbonados, of als een Oly-koeck, diese backen, een kost die den Duyvel eten mach." Vervolgens vaart de schrijver uit over de onverdraagzaamheid der Hollanders op 't stuk van godsdienst en drukt zich dan zeer hoffelijk over de dames uit: „Het „Vrouw-volck is doorgaens so kouwelyck van aardt, datse de heele winter met Stooven omgaan, werdende hare dijen daermede soo swart, datse wel tweemael 's weeks een Schoorsteen-veger van nooden hebben, doch of sulcx waar is kan ick u niet voor vast seggen," enz.

Eenige bladzijden verder roemt hij daarentegen de gewetensvrijheid in Holland weer: „Daer is nergens onder de Hemel sulcken toeloop van allerlei sekten. Gij meugt er u conscientie vrijelijk beleven van wat voor Religie yemand oock is." En zoo gaat het boekje voort in een afwisseling van lof en smaad: taal noch re-

geering, leger noch kooplieden, kleeding noch gewoonten worden gespaard noch vergeten.

Veel slechter dan Holland komt Schotland er af in „een Volkomen Beschrijvingh van 't Volck en Land-schap van Scot-land" „Hare Beesten syn in 't algemeen kleen, de Vrouwen alleenlyck uytgenomen, van welck slag daer geen grooter in de gantsche Wereld zijn. Daer is ook groote menigte van Gevogelt, vuyligheyt, als vuyle slordige Huysen, vuyle Slaeplakens, vuyl Lynwaet, vuyle schotels en Potten, vuyle Tafel-borden en Tafellakens." Aan dit proefje moge de lezers genoeg hebben, — wij willen het boekje niet geheel en al uitschrijven.

Hilversum. J. E. TER GOUW.

EXTRACTEN UIT DE CRIMINEELE ORDONNANTIEN VAN HOLLAND.

MEDEGEDEELD DOOR

J. C. GIJSBERTI HODENPIJL VAN HODENPIJL. [1])

17e BOEK.

31 Juli 1736. Verwonding van *Jan Jansz van Doveren* door *Pieter van Vugt* te Heusden. — Nog gen.: *Gerrit Bax, Anthoni Repelaer, Anna van Os* wede v. *Adriaan van Vugt* en moeder van *Pieter v. V.*

15 Sept. 1736. Over afgifte van eene obligatie groot *f* 5000 ten laste van *Cornelis Jansz Cock*, ten behoeve v. *Aron Abrahamsz.*

25 Oct. 1736. *Jacomina Josina Lampsins* wede *J.* (?) *van Campen* over désordres van haren zoon *Jacob v. C.* in een herberg te Middelburg ca *Cornelis de Normandie.* — Nog gen.: *Johan Parquer, Graver, Bouwens.*

11 Dec. 1736. Over varen door *Huijbert Brugman* met een zolderschuit door de Haarlemmerboom te Amsterdam ondanks verbod der Commiezen *Rutger van Emmerat* en *Cornelis van der Linge.* — Nog gen.: *Jan de Coning, Mr Jan Backer, Dirck van der Heyden* en de Commiesen *David Dedekint* en *Gerard Cappelhof.*

---

1) Slot van Nav. XLIX, blz. 442.

27 Dec. 1737. *Willem Jansz. de Jong*, Heemraad v Leckerkerk ca *Cornelis Clant* over manslag aan *Ary Cornelisz.* — Nog gen.: *Cornelis Willemsz de Jong.*

21 Mrt. 1738. *Willem van Allemonde*, bailliu te Voorne ca *Leenderd Jansz. Bruggeman* te Simonshaven.

22 Mrt. 1738. De reg. v. Amsterdam ca *Jacob Menso*, wegens resistentie en het ontsnappen van een gevangene.

19 Sept. 1739 e. vv. *Cornelis Dircksz Mul*, over zijne verbanning enz. wegens manslag ca *Hieronymus Goudanus Snels* te Gouda. — Nog gen.: Mr *Hendrick Kruger*, advocaat.

23 Dec. 1739. Req. v. *Imert Willemsz Verhoeven* uit de Clundert over *Johan Engelbrecht Orisant*, bailliu.

19 Oct. 1740 e. vv. Mr *Anthony Vereijck* en *Gerard van der Ven* over *Christiaan Jacobsz Verhoef*, een dief. — Nog gen.: Mr *Elias van der Hoeve*, *Cornelis Maertensz*, *Charles Paille*, *Jan van Leyden*, *Caspar Dias Pereira*, *Hannes Jacobsz Verhoef*, *Jan Dircksz*, *Pieter Stout*, *Piet*, de schoenmaker, *Andries Gerritsz van der Laan*, Mr *Johannes Brouwer.*

Apr. 1742 e. vv. Over req. van *Maria Muller*, huisvr van *Jan Harge* (mishandeling, valsche contracten, enz.) — Nog gen.: *Nan Bessels*, *Cornelis Jansz Jongejan*, *Pieter Muller*, *Tryn Pieters*, *Jan de Graaf*, *Teunis Muller*, *Maerten Mooy.*

25 Oct. 1743. Req. v. *Tryntje Prins*, huysvr. v. *Theunis Mulder*, van *Guurtje Willemsz*, huysvr. v. *Adriaan Blanck* en van *Trijntje Alleberts*, huysvr. v. *Adriaan Vader* te Callantsoog, over verbanning der echtgenooten.

28 Jan. 1744 e. vv. Req. v. *Susanna Doublet*, huysvr. v. Mr *Jacob Coren van der Mieden* te Alkmaar, over relief. — Nog gen.: *Pieter v Leyden*, *Cornelis Ascanius van Zypestein*, Mevrouw *Quevellerius*, *Hendrick Hofman van Someren*, *Adriaan v. d. Laan*, *Pieter de Groot*, *Claas Jochemsz de Wever.*

6 Febr. 1744. Over aanstelling op de Poort van een Catechiseermeester.

8 Juli 1744 tot 9 Mei 1747. Over den Raadsheer *Adriaan van der Mieden*, wegens het schrijven van een pasquil, getiteld: Ampliatie Memorie. — Gen.: de Klerk *Bergeyck*, *Keetlaar*, *van Nispen*, *Schaap*, *Cauw*, *Jacob Pesters*, *Robbert Adriaansz*, *Pieter de Jongh*, *F. Ellinckhuijsen*, *J. van Zanen*, *Hendrik de Bruijn*, *Gerrit Fagel*, *Pieter Meerman*, *Cs Gerlings*, *Jacob van Zanen*, *Johan Mol*, *Maria Ferment*,

vr. v. *Abr. Quevellerius, Blommesteyn, de Moor, v. Hiesel, Nicolaas Erfdyck, Jacomina de Witte*, huysvr v. *Oem van Wyngaerden, Veth, Snoekaart, Willem van Dorth, Hoogensteeker, Devrieux.*

Aan deze zaak zijn 128 pagina's gewijd, terwijl tijdens de behandeling op 14 Juli 1744 het besluit genomen wordt, dat de Procureur Generaal op Comparitien verschijnende voor H.H. Commissarissen van een H. Raad een *stoel zonder kussen* zal hebben. Zie ook 18e boek.

18e Boek.

9 Jan. 1744 e. vv. Vervolg op de zaak van *Susanna Doubleth* huysvr. v. *Jacob Coren van der Mieden* (zie 17e boek).

17 Jan. 1744. Req. v. *Cornelis de Vries*, Koornmolenaar te Nieuwerkerk.

11 Mrt. 1744. Vervolg op de zaak van Mr *Adriaan van der Mieden.* — Nog gen.: Prof. *Voet*, Mr *Nicolaas Muys van Holy, Geryt Heyman van Alphen, Cornelis van Dam.* Waarbij:

Over *François de Bruijs* uit Macon over het schryven van een fransch boekje, getiteld: „Critique desinteressée des Journaux Litté-„raires et des Ouvrages des Savans, par une Société de Gens de „Lettres. Juillet, Aout et Septembre 1730, Tome troisième", waarin een artikel: Nouveaux éclaircissemens sur l'affaire de Mr *Saurin.* De uitgever was *Christiaan van Lom* te 's-Gravenhage.

Jan van Duren heeft doen drukken: „Lettres sérieuses et badines sur les ouvrages des Scavans et sur autres matières. Tome second, premiere partie, waarby *Jaques Saurin* behandeld is door *de la Barre de Beaumarchais.*

16 Oct. 1745. Req. van *Andries van den Berg*, die pratende met *Ariaantje van Cooten Cornelisdr* te Jaarsveld met een mes was aangevallen door *Hendrick Maertensz.*

20 Oct. 1745. Memorie van den abt *de La Ville* over een moord bij Bourdeaux.

6 Dec. 1746. Over een missive van Mr *Cornelis Clant* betr. dievery door *Neeltje Claas van Heyningen* te Voshol.

22 Juli 1747 e. vv. Over req. van Mr *Jan Berend Bicker* te Muiden over mishandelingen van de knechten van den pachter v/d impost op bieren, enz.

25 Juli 1747. Over *Jean du Magney, Antoine de Dessauniers* en *Nicolaas Joseph Denneval*, avonturiers.

5 Aug. 1747. Over plundering van het huis van *Anthoni Zuyddam* Schout te Molenaarsgraaf.

24 Jul. 1748. De Heer *Chiquet* over desertie van Major *Rapin* uit de Comp^ie^ *Lancisc.* — Nog gen.: *Martinus van Barneveld*, Collonel *Budé.*

4 Oct. 1748. Over proceduren tegen *Jan van der Pant*, *Aert Rant*, knegt by *Cornelis Nooteboom*, *Marten Swaaneveld* knegt by *Joost van Sanden*, *Roelof van Duuren*, id. by *Gerrit Roemer* (zie ook 19e boek).

26 Nov. 1749 e. vv. Over vervoer van negers en slaven op het schip „de Africaan" door *Christiaan Hagerop.*

11 Dec. 1749. Over uitlevering van den moordenaar *John Blew.*

3 Sept. 1750. Stukken van den Heer *van Haren* tot arrestatie van.... *van der Mandere*, priester te Keulen, wegens diefstal van de Keyserlyke krijgscasse.

Dit 18^e^ boek, ruim 3 cM. dik, handelt bijna geheel over de zaken van *v. d. Mieden.*

19e Boek.

22 Juli 1744. *Anthony ten Kate Lambertsz*, zeepzieder te Delft c^a^ Mr *Daniel de Dieu*, Hoofdoff. te Amsterdam. Over het merk op vaten. — Nog gen.: Mr *Ferdinand van Coln*, *Gerrit Jonker*, *Jan Buys*, *van He.*

6 Oct. 1744. Req. v. *Herman Claasz.* over veediefstal. — Nog gen.: *Jacob Spiegelmaaker* Off. v. Medenblik, *Pieter Sandberg*, *Lieke Wiebus*, Mr *J. van Vollenhoven*, *G. van der Ven*, *Smetserd*, *Johan Witbols*, Trijntje.....

9 Apr. 1745. Req. v. *Cornelis van Spengen* te Coudekerck over dagvaarding door *Gualterus Holstius.*

29 Oct. 1749. *Dirk Willemsz Poelgeest* te idem over idem.

26 Oct. 1745 e. vv. Over req. v. *Ernst Stuard*, aanspreker te Amsterdam. — Nog gen.: *Simon Borsselman*, *Hendrick ter Horst*, *C. D. Mul*, *v. d. Mieden.*

30 Nov. 1745. *Laurens Lips*, brouwer te Leiden en *Jacob Califies*, brouwer c^a^ Mr *Nicolaas de Bye*, Hoofdoff.

? Mrt. 1746. *Reenier Backer* te Axel c^a^ Mr *Johan Schorer.* — Nog gen.: *Magdalena Bollemans.*

20 Juli 1746. *Christoffel Lublinck* Impostm^r^ v turf en koolen te Amsterdam c^a^ *Daniel de Dieu.* — Nog gen.: Mr *Ferdinand van Coln*, *Hendrick van Haeft*, deurw^der^.

7 Febr. 1747. *Arnoldus Hansen* en *Josua l'Ange* te Leyden c^a^ *Johan*

van der Marck, Hoofdoff. aldaar. Over meineed. — Nog gen.: *Johannes Heering, Isaac Lamot, Emmerick Waarsteen.*

24 Mrt. 1747. *Johannes Roosendaal* Chirurgyn op Texel c^a^ *Balthasar Huydekoper*, Schout aldaar, over verwonding van *van der Merckt.*

8 Dec. 1747. Proc. Genl *van Wesele* over *Gysbert Walen*, wegens verzet tegen *Christoffel Glazer* deurw^der^ v/d Heer van *Voshol.*

12 Dec. 1747 e. vv. Req. v. Mr *Jacob van der Dussen*, dykgraaf v Amstelland over graafwerk in de Hollandsche kade door *Jan van der Pant.*

Een zelfde zaak over *Aart Kant, Roelof van Duuren* en *Maerten Swaneveld.* (Zie 18e boek 4 Oct. 1748).

5 Mrt. 1748. Req. v. *Willem van Almonde,* baljuw van Voorne over mishandelingen van *Leenderd Vermaes.* — Nog gen.: *Odilia Louisa Baronesse van Steeland,* douarière van *Johan Rabo*, *baron van Keppel.*

2 Juli 1749. Over ontsnapping van *A. baron van Schel* uit de gevangenis. — Nog gen.: *Bohl*, *Anthony Schuylenburgh.*

28 Juli 1751. *Lucas Merens* te Hoorn c^a^ *Cornelia Brouwer* wed^e^ v *Arent Groot*, Hoofdschout aldaar. Nog gen.: Mr *Johan Allard Schagen, Nicolaas Brouwer, Johan Boreel de Mauregnaalt*, *Antonetta Brigitta Schagen,* erfgenamen van *Arent Groot.*

1 Febr. e. vv. 1752. *Jacob Philip van den Boetselaer*, bailliu van Woudrichem c^a^ *Willem Kievits*, wegens verwonding van *Everd van Olst.* — Nog gen.: *F. Rijgerbosch* en *Abr. van Tonningen* advocaten.

5 Juni 1752. *Cornelis Heijblom*, bailliu v Loosdrecht c^a^ *Elderd Cornelisz Schoenmaker* voor *Hendrick Cornelisz Schoenmaker* over veenderij.

2 Mei 1753. Req. v. *Cornelia van den Santheuvel* wed^e^ *Johan Herman Halling.* — Nog gen.: *Lambertus Evenhuijs*, predikant.

2 Juni 1753 e. vv. Over *Salomon du Plessis* en den Gouv^r^ *Mauritius.* — Nog gen.: M^r^ *S^s^ Wijbo.*

13 Juni 1755. Over *Johannes van Wena*, pred. te Weesp. — Nog. gen.: *Hendrick Mollerus, Abraham Alewyn*, *Nicolaas Leydeckers, Cornelis Koopman* van Marken, *Gerrit Bellaer, Cornelis Bellaer, Hendrick Mooyman Hoet, Cornelis Hoet, Boudewyn de Leeuw, Jacob van Marken Cornelisz, Petronella Pannboeter, Hendrick de Bruijn.*

23 Juli 1755. *Balthazar Huydekoper* Schout van Texel c^a^ *Pieter Meyertsz Boon*, Oud Burgerm^r^ aldaar over gepleegd geweld.

20e Boek.

Dit boek bevat een gedrukte Memorie van *Herman Smith*, Heere

van Langeweide, drossaart van Vianen met bylagen a⁰ 1748, e. v. waarbij ook enkele geschreven stukken, waarin de volgende namen *Pieter Heckhuysen, Josua van Schoonderwoerd, Adriaan van der Werff, J. R. van Amster, Joh. Pessers, Mattheus van Eeten, Jan Croese, Gysbert Janssen de Rie, Jan Swanenburg, Jacobus van Rijssel, Hermanus van Noorle, Jan Croese, Jacob Cambier*, *Cornelis Ramot, Samuel Verhoeve*, *Engelbertus Reynderts*, *Carel van Zyll*, *Dirck van Zijpestein, Sophia Noordwyck, IJsbrand van Dulst, Sara Dutrij,* en anderen. Misbruik van gezag, enz.

23 Oct. 1759. *Dirck Sire Sieren de Boo* ca *Jacob Philip van Boetselaer.* Diefstal van een paard.

1758—1759. *Johanna Brouwers*, wede van *Christiaan Brand*, later huysvrouw van *Zacharias Burgers* ca Mr *W. Huygens.* Falsiteit. — Nog gen.: *Abraham Schenkel, Richard Davids, Johannes Sweers, Caspar Ackerman.*

21e Boek.

4 Oct. 1755. *Johanna Maria van Steversloot*, wede van Mr *Pieter van Swieten* te Leyden ca Mr *Adriaan van Swieten* en *Nicolaas de Wolf.* Erfenisquaestie. — Nog gen.: *Thyssen* en *Kreet*, notarissen; *Maria Blanke, Tout Droit, Willem Baelde*, *Johannes Wena, Hendrick de Bruyn, Cornelis La Lau, Jan van Velthuysen*, Dr *van Dinter, Huijting*, *M. W. Schwenke*, professor, Dr *Guillielmus Blauw van Leent,* Nots *Gerard Camper, J. van Zanen,* Juffr. *Neering*, Juffr. *Wittebol, Elisabeth Scriba, Johannes Stronck*, wede *Vermeulen, Jan Baptista Wellinckhuysen* en vele anderen.

Het 2 centimeters dikke boek is geheel geregeld met stukken over deze voor J. M. van Steversloot weinig eervolle zaak.

22e Boek.

Bevat alleen modellen voor formulieren en andere stukken.

(*Slot.*)

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

GESLACHT DE NORMANDIË IN 'S-GRAVENHAGE.

MEDEGEDEELD DOOR

FRED. CALAND.

Wapen v. h. geslacht te Rotterdam volgens Rietstap: in zilver roode balk, beladen met 3 gouden penningen en vergezeld van 3 zwarte kraaien boven en 3 beneden den balk.

Van het geslacht de Normendië in Genève zegt hij: „vergezeld van 3 zwarte merletten" — hoe het geslacht in Den Haag, dat rechtstreeks uit Genève komt, het wapen gevoerd heeft, weet ik niet.

I. Johan Antonie de Normandië, j. m. van Genève, deed ondertr. te 's-Gravenhage in de gr. kerk 19 April 1682 met Marie de Putter beide won. daar.

Zij werd begr. 13 Novr. 1730, kerkrecht *f* 30. Zij was met Johan zijdenlaken-koopman, — Michiel — en Aleida de Putter, geh. met Gerard van Seppere, erfgenaam van Johan de Putter, vroedschap van 's-Gravenhage [1]).

Hij deed nogmaals ondertr. in dezelfde kerk als wed^r^ 9 Jan. 1689 met Catharina de Greeff, beide won. hier. Op hun zilveren bruiloft 1714 werd een medaille vervaardigd.

---

1) Van het geslacht de Putter het volgende: Joost de Putter j. g. met Pieternella v. Biemont j. d. beide won. hier, 23 Sept. 1600; Pieter de Putter j. m. schilder, 13 Sept. 1626 met Marie Queborn j. d. beide won. hier; 1681 27 April Jacobus de Putter j. m. geb. hier met Hendrika van Overhage wede Hendrik van Stryen, geb. te Amsterdam, beide won. hier; 1686 11 Maart Michiel de Putter met Maria Schuylenburg, beide won. hier; 1688 25 April Josua de Putter, wedr met Johanna Rasia de Greeff, j. d. beide won. hier; 28 Juli 1737 Cornelis de Putter, pred. te Heenvliet met Marg. van Campen won. hier.

Zij was denkelijk dr. van Gerard de Greeff en Geertruida van Oudheusden.

Hij deed ten derden male ondertr. in dezelfde kerk 28 Jan^i 1720 met Magdalena van Neck, wed^e Jacobus Hage.

Uit zijn 1^e en 2^e huw. werden te 's-Gravenhage gedoopt:

1°. Johan Michael, die volgt II.

2°. Esaias, n. k. 21 Maart 1690, get. Esaias de Norm. en Catarine du Hamel. Een Elias de N. werd begr. 1 Mei 1742 kerkr. *f* 30.

3°. Geertruida, kl. k. 25 Mei 1691, begr. 5 Aug. 1707, kerkrecht *f* 30.

4°. Sara, kl. k. 4 Juli 1692. Zij had haar 1° gebod in de gr. k. 10 Sept. 1713 met Mr Guillaume Sweerts, ook daar wonende. In 1731 komt zij nog als doopgetuige voor.

Uit hun huw. werden gedoopt te 's-Gravenhage.

A. Christina, kl. k. 2 Dec. 1714.

B. Johan Antonie, kl. k. 27 Juni 1728 (get.) Joh. Ant. de N. en Magd. v. Neck (grootouders).

5°. Gerard, gr. k. 25 Juli 1694, begr. 3 Jan. 1696.

6°. Louis, 1) n. k. 11 Oct. 1695 (get.) Louis de Tudert, begr. 17 Jan. 1696.

7°. Cornelis, gr. k. 5 Dec. 1696, werd student te Leiden in J. 17 Aug. 1723. Zijn eerste gebod had plaats te 's-Gravenhage in de gr. k. 26 Sept. 1723, won. aldaar (toen reeds Mr) met Maria Marta le Comte (Cointer?) j. d. won. Leiden.

Uit hun huw. werd gedoopt:

A. Johan Antonie de N., gr. k. 3 Dec. 1724 (get.) John^n Ant^ie de Normandië en Magd. v. Neck (grootouders). Vermoedelijk is hij Joh. Ant. de N., ingeschreven als student te Leiden in J. 11 Sept.

---

1) Een Lodewijk van (sic) Normandië j. m. geb. te Amersfoort, ruiter, deed ondert. te 's Gravenhage in de groote kerk met Petronella van den Bergen j. d. geb. en beide won. hier.

Een Jan Ludovicus de Normandië Genevensis oud 24 jaren werd student te Leiden in J. 29 Sept. 1708 en te Utrecht 1709.

1744, oud 20 jaren, dus geb. 1724, alhoewel er als plaats zijner afkomst (geboorte?) staat „Zelandus", en is hij dezelfde met Mr. Johan Antonie de N. geh. met Catarina Johanna Hubert, wiens dr. Maria Marta Cornelia, geb. te Rottm 19 April 1753, gest. te 's-Gravenhage 20 Febr. 1820, geh. was eerst met Mr Antonie de Vrij, schepen van Rottm, (hierdoor zeker opgehelderd de vraag naar een wapen in lak afdruk Nav. XXVIII bl. 258) en daarna te Zegwaard 23 Febri 1789 met Dr Franç Willem de Monchy (Fam. blad I n° 134).

8°. Gerard, gr. k. 18 Mei 1698, werd student te Leiden in J. 5 Juni 1717. Hij komt voor als Commissaris fiskaal van de gemeene middelen in Holland, op een jaarl. honorarium van *f* 3000,— baljuw van Vlissingen, en in 1742 onder de „rijkdom van 's-Gravenhage (Alg. fam. bl. I n° 51). Als Heer van Wissekerke werd hij begr. te 's-Gravenhage 7 Sept. 1748, kerkrecht *f* 30, en aldaar gebracht uit Sassenheim, waar hij gestorven zal wezen.

Hij huwde te Middelburg 8 Febr. 1727 (Jkvr.) Anna van Sonsbeek, aldaar gedoopt 28 Dec. 1704 (get.) Leonard Sonsbeek, gest. 5 Nov. 1765, dr. van Johan S. (sic) die in 1705 de heerlijkheid Wissekerke in Zuid-Beveland kocht, en van Anna Barbara Jongknegt (Jongelingh?)

Uit hun huw. werden te 's-Gravenhage gedoopt:

A. Willem Jan, gr. k. 9 Febr. 1729 (get.) Heer en Vrouw van Wissekerke, Willem van Sonsbeek, en Anna van Sonsbeek, vrouw van Johan Ghijselin. Hij stierf te 's-Gravenhage, volgens kerkel. impost ad *f* 30, 27 Febr. 1747, alhoewel zijn lijk toch naar Berlicum vervoerd werd.

B. Jan Cornelis, gr. k. 21 Mei 1730, begr. 29 Maart 1731 kerkrecht *f* 30.

C. Sara, gr. k. 12 Sept. 1731 (get. Sara de N., vrouw van Mr. Guill. Sweers).

Dit laatste kind zal ook jong gestorven zijn, want na dood van Anna v. Sonsbeek, vrouw van Wissekerke, ging de heerlijkheid in eigendom over aan den predt Frederik Willem Egter, haar 2e echtgenoot en na diens dood op zijn zoon Adriaan Willem Egter, geb.

5 Febr. 1770 te Wissekerke, wiens afstammelingen haar nog bezitten. (Ned. Leew. II bladz. 49).

9°. Catarina, gr. k. 18 Nov. 1699, begraven 31 Mei 1703, kerkr. *f* 30.

10°. Johanna, gr. k. 20 Nov. 1701, denkelijk begr. 11 Mei 1705 kerkr. *f* 30.

II. Johan Michael de Normandië, gedoopt in de gr. kerk te 's-Gravenhage 16 Mei 1683; hij deed ondertr. in dezelfde kerk 13 Febr. 1703, doch toen won. te Amsterdam, met Margaretha de Swart, won. aldaar. In 1742 komt zij als wede voor, won. te 's-Gravenhage in de Wagenstraat en wordt genoemd onder de „Rijkdom van 's-Gravenhage" (Fam. bl. I n° 126).

Uit hun huw. werden gedoopt te 's-Gravenhage.

1°. Catarina, kl. k. 25 Dec. 1707 (get.) Johan Antonie de N. (grootvader), begr. 4 Mei 1708, kerkr. *f* 30.

2°. Maria, kl. k. 2 Dec. 1708, begraven 3 Maart 1716, impost *f* 30.

3°. Catarina, gr. k. 1 Jan. 1710 (get.) Joh. Ant. de N. en Cata de Greeff (grootouders). Deze deed ondertr. als j. d. 5 Aug. 1736 met David van Heuven j. m. pred. te Zoetermeer.

4°. Johan Antonie, kl. k. 9 Jan. 1711, wellicht de Joh. Antie begraven 13 Nov. 1730, kerkr. *f* 30.

5°. Zacharias, n. k. 19 Jan. 1712. Ondertrouwde te 's-Gravenhage in de gr. k. 20 April 1749 met Goverdina van den Oever.

6°. Adriana, gr. k. 11 Juni, begr. 11 Aug. 1713, kerkr. *f* 15.

7°. Anna Cornelia, n. k. 26 Jan. 1714, begraven 6 Aug. 1789 impost *f* 30. Zij deed ondertr. als j. d. 21 Jan. 1759 met Samuel van den Oever.

8°. Johan Hendrik, gr. k. 20 Oct. 1715 (get.) Hendrik IJsembaer en Anna Maria de N. (oom en tante). Hij werd als student ingeschreven in M. te Leiden 13 Mei 1737.

9°. Jacobus, gr. k. 20 Dec. 1716 (get.) Joh. Ant. de N.; hij werd begraven 19 Febr. 1720, kerkrecht *f* 15.

Tot hunne verwanten zullen wel behooren:

I. Johan de Putter, wedr., won. te 's Gravenhage, had zijn 1° gebod in de gr. k. 23 Dec. 1685 met Anna de Normandië,

j. d. won. te Genève, te 's Gravenhage begr. 18 Oct. 1697 kerkr. *f* 3.—. Vermoedelijk is hij een broeder van Maria de Putter, vrouw van Jan Ant. de N.en zij eene zuster van denzelfden Jan Ant. de N.

Uit hun huw. werden te 's-Gravenhage gedoopt:

A. Jean Antonie de P., gr. k. 10 Sept. 1687. Deze is denkelijk Jean Ant. de Putter, predt. bij de Waalsche gem. te Naarden, die ondertr. te 's Gravenhage 14 Juli 1737 met Susanna Richard de Pinmuré won. daar. (Navorscher XLI, bl. 366).

B. Michiel de P., gr. k. 2 Juli 1691.

II. Andreas de Normandië was geh. met Louise de Klerk; hun zoon Johannes Anthonie werd ged. in de groote kerk te 's Gravenhage 13 Febr. 1695, als get. hebbende Antonie ongetwijfeld Joh. Antie de N.

III. Mr. Johan Hendrik IJsembaar [IJsenbaert], j. m. van Delft, advokaat voor de respective hoven van Justitie, was gehuwd met Anna Maria de Normandië; zij komt onder de „Rijkdom van 's Gravenhage" voor en als wed. in 1742, en werd begr. volgens betaalde *f* 30.— als kerkrecht 2 Febr. 1747.

Zij lieten de volgende kinderen te 's Gravenhage doopen:

A. Cornelia, kl. k. 16 Febr. 1710.

B. Catarina, n. k. 10 Maart 1711, (get.) John. Antie. de N., Catarina de Greeff.

C. Marga Maria, gr. k. 26 Oct. 1712, (get.) John. Michiel de Normandië en Marga de Swart.

D. Sara, gr. k. 4 Maart 1714, (get.) Sara de N. Deze Sara IJsembaer huwde met Hendrik Dubbels, hadden kinderen.

E. Johan Antonie, n. k. 8 Dec. 1716 (get.) John. Antie. de N.

F. Jacobus n. k. 30 Augustus 1718.

G. Cornelia, gr. k. 3 Dec. 1719.

H. Magdalena n. k. 12 Oct. 1721, overl. 5 Dec. 1751. Zij huwde 4 Novr. 1738 met dr. Johannes Swalmius, med. dr., geb. Schiedam (?) 7 Sept. 1715, zn. van Mr. Adriaan, pensionaris van Schiedam en zijne 2e vrouw A. de Bries (Navr. XXVII bl. 425).

I. Hendrik Jan, gr. k. 30 Mei 1726.

IV. Casparus Stefanus de la Gadeliere was geh. met Cornelia

Normandië.[1]). Hun zoon Casparus Abraham werd ged. in de gr. k. te 's Gravenhage 20 Novr. 1712.

V. Herkules de Capol was geh. met Catarina de Normandië. Hun zoon Tomas werd ged. te 's Gravenhage in de gr. kerk 22 Jan. 1706.

VI. Johan Hendrik Willem Frederik Schroeder, j. m. geb. te Kamen in Westfalen, had zijn 1e gebod in de groote kerk te 's Gravenhage 8 Juni 1788 met Helena Margaretha de Normandië, wede. van Dirk Vonck, woñ. hier.

VII. In het reeds aangehaald Famileblad, jaarg. I n° 51, komt onder den „Rijkdom van 's Gravenhage, 1742" voor: Jacques du Mee misschien de Heer van Soetermeer, begr. 's Gravenhage 20 Febr. 1748 hij wordt genoemd voogd van Gabriel de Normandië, die een inkomen had van *f* 600.—.

VIII. Onder de begravenen komen nog voor, die ik geene juiste plaats kan aangeven, Hendrina de N. 4 Maart 1701, kerkr. *f* 3; Catarina de N., 16 Maart 1731, kerkr. *f* 30; Anna de N. 1 Maart en Theodora Maria 7 Aug. 1742 kerkr. voor ieder *f* 30; Anna Maria de N. 3 Febr. 1747 kerkr. *f* 30·—

Utrecht. Overluidingen. Vervolg van *Nav.* XLVIII, blz. 636.

1649. I Jan. overluyd Cornelia Goyards, huysvr. v̄ Andries v̄ Ravesway

VII Jan. Henrick Jansz. v̄ Mastricht.

XVI Jan. den e. Heer Christiaen v̄ der Straten.

XVIII Jan. Henrick Claesz. Verriet.

XXVI Jan. Maria v̄ der Elborch, bejaerde dr̄.

III Febr. Eva v̄ Honthorst, jongedr̄ v̄ za. Aert v̄ Honthorst; gestorven te Cleef.

VI Febr. Juffr. Lucretia Rademaeckers, huysvr. v̄ den e. Hr Johan Baptista Cappellier.

VII Febr. d' Hr̄ Johan Middelcoop.

VIII Febr. Juffr. Maria de Wijs, jongejoffr., dr̄ v̄ den Hr raetshr̄ De Wijs.

---

1) Bij deze staat niet *de* N.

1649. XIII Febr. Joffr. Cornelia Soggaerts, huysvr. v̄ den Hr Jacob van der Mast; gestorven in 's-Gravenhage.

XIV Febr. 't soontie v̄ Mr Seger Wttenbogaert, ontfr v̄ den 30 en 40 pen̄n, en advt 's hoofs v̄ Utr̄.

XVI Febr. den e. Johan Strick, sec̄ts v̄ 't capittel v̄ Oudmunster t' Utr̄.

XIX Febr. Juffr. Cornelia Vooreerst, huysvr. v̄ Immert Boschman.

XXV Febr. Arent v̄ Nijvelt.

XXVIII Febr. de weled. Joff. *Jōa Ruysch*, huysvr. van Jor Andries v̄ Panhuys; het is de suster van den dombr̄ Godin.

III Mart. Everard van Boecholt.

V Mart. 't kint v̄ den Hr *Frederick Ruysch*, out-borgerm̄r der stadt Utr̄.

XIV Mart. Jor Niklaes den Otter.

XX Mart. Johan v̄ den Helm.

XXVI Mart. Jōes Verborcht, 't soontie v̄ Peter Verborcht.

XXXI Mart. de weled. Joffr. Joffr. *Margarita v̄ Cuylenborch.*

II Apr. 't soontie v̄ Mr̄ Frans Wttenbogaert, canon̄ v̄ St Pieter, en ontfr v̄ 't schellinggelt.

V Apr. Adriaen v̄ Beckbergen.

Eod. d. 't kint v̄ den Hr Dirck de Goyer, canon̄ v̄ Ste Marie.

X Apr. Willem Reyniersz. v̄ Swanènburch.

XVII Apr. den ed. Hr Jacob Derout.

XXVIII Apr. de Heer Reynier Loots, advt 's hoofs v̄ Utr̄.

XXIX Apr. de Hr Steven v̄ Schadenbroeck, advt 's hoofs v̄ Utr.

IV Mey den weled. geb. gestr̄ Hr *Jor Frederick v̄ Reede*, capn v̄ een compe voetknechten ten dienste v̄ de Vereenigde Nederlanden; gestorven in Brasil.

V Mey den weled. man̄h Jor Lodewijck Lijseman, in sijn leven capn v̄ een compe voetknechten ten dienste der Vereenigde Nederlanden; gestorven in Brasil.

VII Mey den weled. Jor *Nicolaes Ploos v̄ Amstel*, vendrich ten dienste der Vereenigde Nederlanden; gestorven in West-Indiën.

XI Mey den e. Hr Mr̄ Carel Martens, adt 's hoofs v̄ Utr̄, en ontfr v̄ de gebeneficeerde goederen 's lants v̄ Utr̄.

XII Mey Juffr. Cornelia de Hond, we v̄ za. Dirck de Swart.

XIV Mey Hillegond Egberts v̄ der Stael, we v̄ za. Aelbert Jaspersz. v̄ Schoonhoven.

1649. xv Mey Christina Paters, dochtertie v̄ Sr Pater.

xix Mey Jannichje v̄ Dreunen, we v̄ za. Johan v̄ Lier.

xxiii Mey Jor Rochus Grijp v̄ Valckesteyn, dijckgr̄ v̄ Portugael; gestorven in 's-Gravenhage.

i Jun. de Hr Anthonis de Goyer, oud-burgerm̄r t' Utr̄; is de vr v̄ den domheer De Goyer.

iv Jun. den ē. Hr Mr̄ Willem Bom v̄ Cranenborch, Doctor in Beyden Rechten, en advocaet 's hoofs v̄ Utr̄ 1).

v Jun. de Hr Johan v̄ der Linge, schepen v̄ den lande v̄ 't Vrije, ontfr tot Sluys in Vlaenderen, en canon̄ v̄ Ste Marie t' Utr̄.

xvi Jun. den weled. gestr. Hr Jor *Johan v̄ Tuyl v̄ Serooskerken*, hr v̄ Soelekerken. 2).

xx Jun. 't dochtertie v̄ den Hr Gerard v̄ Bloclant.

xxii Jun. 't kint v̄ den e. Hr Johan de Goyer, sec̄ts v̄ den Leckendijck.

v Jul. Joffr. Josina Heymans, we v̄ wijlen den Hr Christoffaro Quingetti.

xi Jul. Gerard v̄ Way, not̄s 's hoofs v̄ Utr̄.

xii Jul. *Geertruyt v̄ Pallaes*, jongedr̄.

xiv Jul. Theodorus v̄ Loon, 't kint v̄ Sr Wouter v̄ Loon.

xxviii Jul. Roeland Gerobulus, z̄n v̄ den Hr Jo̅es Gerobulus, muntm̄r 's lants v̄ Utr̄.

xxix Jul. Anna Warmonts, huysvr. v̄ den e. Hr Jacob Tentenier.

xxx Jul. de weled. geboore *Clara Isabella v̄ Eck v̄ Pantaleon*, juff. tot vrouweclooster.

vii Aug. Adriaen v̄ der Dussen, jongman, z̄n v̄ Abraham v̄ der Dussen.

xi Aug. den e. Hr̄ Mr̄ Johan Lap v̄ Waveren, advt 's hoofs v̄ Utr̄

xii Aug. Benjamin Moreelse; gestorven te Romen.

xvi Aug. Joffr. *Henriëtte v̄ Spangen*, dr̄ v̄ den weled. gestr. hr v̄ Spangen en̄ Baudries.

xxiv Aug. Willem Bastiaensz, bode van 't cap̄p ten dom.

xxvii Aug. 't kint v̄ Mr̄ Abraham de Goyer, can̄ t' Oudemunster.

iii Sept. Henric Jacobsz. v̄ Schalcwijck.

---

1) Aan den kant staat: Begraven xi Jun.

2) » » » » Gestorven tussen den 14 en 15 Jun.

1649. IV Sept. Gerarda Both, we v wij. Henrick v Wijck, oud-raet der stadt Utr.

V Sept. Isabella de Craen v Haeften, dr v den advt Mr Jacob de Craen v Haeften.

VI Sept. Imard Bosschman.

Eod. d. Joffr. Anna Schouten, outste dr v den Hr Gijsbert Schouten, can St Jan.

X Sept. de weled. Juffr. *Anna Maria Tuyl v Serooskerke*, dr v den weled. hr v Wulven en Serooskerken 1).

XXVII Sept. de weled. Juffr. Maria v Bodegem, *huysvr. v de weled. Jor* Gerard Zoudenbalch 2).

I Oct. den Hr en Mr Cornelis de Vianen, raedt ords v de camer v justitie te Vianen, en advt der stadt Utr.

IV Oct. de Hr Johan v Broechuysen, oudt-borgermr der stadt Woerden.

V Oct. Nicolaes Portengen.

X Oct. Gerard v Deuverden, zn v za. den Hr Francois v Duverden, in sijn leven schout te Reenen.

XI Oct. de Hr Damiaen v Cauwenhove, raedt in de vroetschap der stadt Utr.

XV Oct. Antonis Croock.

XXII Oct. Maria v Brienen, dr v za. Mr Gijsbert v Brienen, in sijn leven advt 's hoofs v Utr.

XXIX Oct. 't kint v de Hr Gijsbert Schouten, canon v Ste Jan t' Utr.

III Nov. 't kint v de Hr Gerard v Bloclant.

V Nov. Willem Stoop.

XXII Nov. Joffr. Maria v Voorborch, huysvr. v de Hr Cornelis v Wijckersloot, oudt-bewinthebber.

VI Dec. St Andries v Gosenberch; gestorven te Ceulen.

X Dec. 't kint v Mr Justus v Ewijck, advt 's hoofs v Utr.

XVIII Dec. Juffr. Anna de Wijs, huysvr. v Elbert v Bemmel.

Eod. d. *Gerrit v Renesse v Wulp*, kint v den weled. Jor Rene v Renesse v Wulp. (*Wordt vervolgd*).

Borst. — Kan iemand een eenigszins volledige genealogie aanwijzen van dit geslacht, waarvan mij o. a. bekend is:

1) Aan den kant staat: ⊙ IX Sept.

2) „ „ „ „ ⊙ 25 Sept.

Dr. Johannes Albertus Borst, die als jongman geb. te 's Gravenhage, en wonende in het Noordeinde ald., bijgestaan door Pieter Borst mede uit 's Gravenhage, den 3den Juni 1683 te Leiden in ondertrouw werd opgenomen met Wynefrieda Margrieta van Leeuwsvelt, Wed. Arent van Riviere, wonende op de Breestraat, bijgestaan door „Joffer Margrieta van der Werve, haar moey tot Noordwijck en Joffer Helena Bultinck haer bekende in den Haag."

Zij huwden 19 Juni d. a. v. te Leiderdorp en leefden beiden nog in Haarlem in 1719.

Zij wonnen:

1. *Helena*, gedoopt in de R. K. Statie „den Hoek" te Haarlem, den 16den Februari 1686.
2. *Bernardus*, komt als apotheker voor te Haarlem in 1710, overleed ald. coelebs en werd 23 Aug. 1769 begraven. Hij testeerde voor Notaris Nicolaas Galleé, en woonde op de Bakenessergracht.
3. *Catharina*, ged. in de Statie „den Hoek" 19 Sept. 1702, overleden vóór 1747.
4. *Anna Geertruida*, ged. id. 21 Februari 1687.
5. *Stephanus Dominicus*, ged. id. 25 April 1689.
6. *Theodora*, ged. id. 10 Juni 1691; en vermoedelijk
7. *Petrus Albertus*, ingeschreven te Leiden 10 Nov. 1705 als Harlemensis oud 21 j., die dan 't oudste kind zou zijn geweest.

Bij de familie Böhtlingk in Rusland en Duitschland leeft de legende voort, dat Czar Peter tijdens zijn bezoek aan ons land, ook te Haarlem komende, een zekeren Borst, chirurgijn, wist over te halen mede naar Rusland te gaan, waar deze een grooten naam maakte en zelfs hofdocter moet zijn geweest. In de Haarlemsche bescheiden is van 't bezoek van den Czar niets vermeld gevonden, terwijl bij de nog aldaar bestaande familie Borst van dit verhaal niets bekend is.

Door het bijeenbrengen van aanteekeningen betreffende deze familie is wellicht de draad van deze geschiedenis op te vatten.

's Gravenhage. M. G. W.

Acronius (XLIX, 394). — *Dr. R. A.* was 1770 Burgervaandrig bij het Zuid Oudehoofster Espel te Leeuwarden.

M. v. A., 14 Mrt. 1766 ben^{d} tot Genl Majoor der Inf., komt o. a. in 1778 nog als zoodanig voor.

Duco A. 28 Juni 1780, benoemd tot Lui^{t} t./zee onder 't Adm. Coll. v. Friesland, diende 1780, '81, als zoodanig a/b. der „Princes Maria Louisa" Capt. Jan Berghuys, welk schip in laatstgem. jaar te Cadix werd afgekeurd. S. H. / B.

Falck-Bergh. — Gaarne zou ik M^{r}. F. E. P. M's vraag in Navorscher 1898 bladz. 347 nog eene generatie verder uitbreiden, nl. tot de ouders van Egberta Boesses, echtgenoote van Olof Martin Bergh. Van haar vond ik alleen aangeteekend, dat zij te Heusden geboren werd, en zullen verdere détails door mij in dank ontvangen worden. Haar vader was:

Adriaan Boesses, Luitenant, geb...... overl. te Bergen-op-Zoom ......1736. Zijne ouders waren: Jan Boesses, zoon van Pieter B. Gerbrandsz ex Elisabeth Thesson en van Jeannette Bentyns Johansdr ex Jeannette Gakiers, en Sophia Vastricx, wier moeder Palmer heette. Deze Adriaan Boesses huwde in eersten echt hare moeder, maar ik vond twee moeders, nl.:

A. Anna Margaretha Clara Faber, geb...... overl...... 1717.

B. Machteld de Kneuyt.

Wie heeft de goedheid mij in te lichten?

Als ouders van Angelique Richarda Maria de Flavard (ik vond haar ook als Angèle Richardine Marie,) geboren te Nijmegen $\frac{9}{10}$ October $17\frac{0}{1}6$, overleden te Lochem 20 Januari 1772, vond ik Henri de Flavard en Susanne Elisabeth Prévot, dochter van Jean Prévot en van...... Cognard Jeandr ex Judith Simon.

Welke zijn de geboorte, huwelijks- en sterfdata van dit ouderpaar?

Amsterdam. L. CALKOEN.

Mooijaart (XLVIII, 504. XLIX, 177). — *Jan M.* tr.... Bij wie, Johanna, † te Brugge 6 Mei 1547, tr.... Marten, † te

Brugge 16 Aug. 1531, z. v. Michiel Halle (Lodewijkszoon), † te Brugge 17 Sept. 1509 en Johanna † te Brugge 10 Nov. 1509 d. v. Lieven de Caluwe. Welke was de geboortestad van Anthonij M. (XLVIII, 504)? — (b)—(u) *ibid.*) (505—6) waren kinderen van Anthonij M. en Elizabeth Ursula Woutersz.

Galle (Ceylon). F. H. DE VOS.

Tobias Querfurt (XLIX, 426). — Hoewel hier minder van belang voor de vraag, zij toch opgemerkt, dat de heer Wildeman zich vergist door Daniel Deutz zoon te noemen van Anthony en Ida Agatha Temminck. Daniel Deutz, geb. 14 Mei 1681, overl. A'dam 8 Aug. 1742, gehuwd aldaar 15 Maart 1708 met Anna Elizabeth Verzijl, was zoon van Daniel en Maria de Bordes. Antony Deutz en Ida Agatha Temminck waren zijn *oom* en *tante*. Zie Adelsarchief. Het geslacht Deutz. p. 17.

Brussel. V. EPEN.

v. Hertefeldt. — Onlangs nazoekende in het doop- en trouwboek der Roomsche kerk van St. Remi te Duiven in de Lymers (Gelderland), mocht ik daar o. a. aanteekenen het volgende, 't geen, naar mij voorkomt, welkom zal zijn, als ik het hier meêdeel. Duivens eerwaarde pastoor schreef natuurlijk het deftige Latijn, doch voor het gemak heb ik het eerzame Dietsch hem in de pen gegeven.

18 Novem. 1677 omstreeks den middag zijn op het adelijke huis de Magerhorst (dicht bij het dorp Duiven gelegen) wettig getrouwd de welgeb. heer Hendrik Kloek en de edelvrouwe Anne Gertruid van Hartevelt; getuigen de Welgeb. heeren Derik de Ruyter Jan Smullingh . . . .

[12 Octob. 1686. — Anna Elisabeth van Keppel, en Elbert Diderich Adrian van Hertefelt en Agnes Christine en Hendrike Mechtelt van Hertefelt, bijgestaan door Arnold Joost van Loon tot Rijck [1]), nemen eene som gelds op. — Protocollen der Overdrachten enz. van de Lymers.]

1) Dit goed bestond op 23 Juli 1731 uit een huis met schuur, hof, bongerd en verder toebehooren, was ongekrenkt alood, en lag in de voorstad van Zevenaar voor de kerkpoort. (Dezelfde Protocollen).

26 Maart 1692; is overleden de welgeb. freule Agnes Christine Florentine van Herteveldt, oud 30 jaren sinds 7 jaren verlamd.

29 Decem. 1692: hebben den echt gesloten de hoogwelgeb. heer Willem Adam Strounen en de hoogwelgeb. freule Hendrike Mechteld Cunegond van Hertefeldt; getuigen de hoogwelgeb. heeren van Hartefeldt, Smullingh en d' Ruyter, benevens de welgeb. vrouwe, moeder en zusters der bruid.

1 Febr. 1693: gedoopt Helene Anne Francisce Jacobe Josephe, dochter van den welgeb. heer Elbert Diderik (Adriaan) van Hertefeldt bij de welgeb. vrouwe Anne Marie van Beverveurde; peten de welgeb. heer Reinier Steven van Munster tot Daelen en Elisabeth Anne van Keppel wed^{e}. Herteveldt.

11 April 1694: gedoopt Maurits Jan Samuel Willem Paschaal, zoon van (evengenoemde ouders); peten de welgeb. heer Derick Othe van Keppel en de welgeb. freule Kathrijne Wilmine Regine van Lanspergh.

11 August. 1695: gedoopt Lodewijk Hendrik Boudewijn Reinier Laurens, zoon van . . . (dezelfde ouders); peten de welgeb. heer Niclaas Boudewijn van der Tillen en de edelvrouwe Maria Elisabeth van Munster; — gestorven 15 Januari 1696.

11 Sept. 1696: gedoopt Joost Boudewijn Hendrik, zoon van . . . (dezelfde ouders); peten de welgeb. heer Joost Hendrik van Beverfeurde en de edelvrouwe Marie Hendrike von Biscopinck.

22 April 1698: gedoopt Anne Bernardine Kathrijne Margriete, dochter van . . . (dezelfde ouders); peten Bernard Derick van Beverförde en de edelvrouwe Hendrike Mechteld Cunegond van Hartefeldt; — (jong) gestorven.

Nog zij hier bijgevoegd, dat op 11 Juli 1718 Reinier François van Munster, cornet in dienst der Vereen. Nederlanden, met Katrijne Sophie van Herteveldt, zijne gade, aan Dr. Johan Henr. Kerssenbroeck, raadsheer der abdis van Elten verkocht den koren- en bloedtiend uit het erf Hassink onder Vreden. (Dezelfde Protocollen als hierboven.)

Verder zij nog vermeld, dat Joost Boudewijn Hendrik de voorlaatste der bovengenoemde kinderen, straks heer werd van Bemmel

door zijn huwelijk met Marie Anne Geertruid, dochter van Jan Boudewijn van Bemmel tot Bemmel, die hem o. a. eene dochter Geertruid Marie Adriane, welke omstreeks 1760 huwde met Jan Everard Kanis baron van der Heyden bij Aleid Richarde Geertruid Haeck. J. H. HOFMAN.

Van Vloten', Remge. — *Willem Cornelis van Vloten*, overleden als Oud directeur der dir. belastingen te Maastricht, tr. *Suzanna Wilhelmina Remge*, uit welk huwelijk eene dochter, gehuwd met *Jonkh. Wilco Holdinga Lijcklama à Nijeholt*, Grietman van Utingeradeel.

Waar en wanneer waren hare ouders gehuwd? Is de geslachtsnaam harer moeder juist en welk wapen voerde die? Wie waren hare grootouders? B. V. B.

Van Hoorn. — Maria Schultz van Haegen, ged. te Moordrecht 11 Jan. 1730, huwde Mr. Willem Jacob van Hoorn, Onderschout van Gouda. Wie waren zijne ouders en welke de data van zijn geboorte, huwelijk en overlijden? Wanneer en waar is zij overleden? V. H.

EXTRACTEN UIT HET DOOPBOEK DER HERV. GEMEENTE TE SNEEK.

1683.

	Naam van het kind.	Ouders.
6 Jan.	Johannis.	Edo Frieswijk. Cath. aux Brebis.
18 Juli	Aurelia Florentine.	Mijnh. M. H. Bavius Nauta. Mevrouw Sophia Magdalena v. Schwartzenbergh.
18 Juli	Engeltje.	Egbertus Haubois. Nots-publ. Habeltje Verbeek.
24 Oct.	Brechtje Beyma.	Dr. Wilhelmus Sloterdyck. Catharina Feykens.
26 Dec.	Johannes.	Christophorus Castelhun. Fisc. Grietje Johannes Rudolphi.

1684.

18 Jan.	Alegonda Barbara.	De Ed. Grietman Jr. Speck Gerolt v. Burmania. Vrouw Jusina Susanna v. Weelevelt.
13 April	Oene.	Dr. Martinus Oneydes. Froukjen Wesma.
12 Sept.	Engeltje.	Egb. Haubois Secr. Habeltje Verbeek.

1685.

16 Jan.	Johannes.	Dr Wilhelmus Sloterdyck. Catharina Feykens.
21 Aug.	Alegonda Cnira.	v. Burmania v. Weelevelt } bovengenoemd.

1686.

31 Jan.	Maryke.	Dr. M. Oneydes, Bouwm. Froukjen Wesma.
1 Oct.	Auke Johannes.	Dr. W. Sloterdijck. C. Feykens.
1 Dec.	Tytia Barbara.	v. Burmania v. Weelevelt } bovengenoemd.

1687.

13 Febr.	Engeltje.	Egb. Haubois, Secr. Habeltje Verbeek.
11 Mei.	Johannes Samuel.	Christophorus Castelhun. Grietje Johannes.
7 Dec.	Duco Gerrolt.	v. Burmania v. Weelevelt } bovengenoemd.

1688.

25 Juni.	Johanna.	Egb. Haubois, Secr. Habeltje Verbeek.

1690.

8 Jan.	Albertus Jacobus.	E. Frieswijk, Burgem. Cath. aux Brebis.
14 Maart	Abigael.	Christophorus Castelhun, Fisc. Grietje Jans.

1694.

30 Sept.	Tjepke.	Broer Tjepkes Buma. Dieuwke Oenes.
25 Dec.	Willem Hendrik.	Edo Frieswijk, Gedep. Staet enz. Jhvr. Cath. aux Brebis.

1696.

10 Juni.	Machdaleentje.	Mr Cornelius Haubois. Jeltje Antonides.

1697.

22 Aug.	Johan Carl.	Edo Frieswijk. Cath. aux Brebis.

1698.

17 Maart	Antonius.	Cornelis Houbois. Jeltje Antonius.
6 Aug.	Lieutske.	Romke Romkes. Tjal Oenes.

1699.

20 Oct.	Sophia.	De Heer Jan Loë Cap. Mevr. Margaretha v. Sijtsma.

1703.

3 Aug.	Everdina.	Zelfde Ouders.

R.

MR. M. C. N.

GENEALOGISCHE EN HERALDISCHE AANTEEKENINGEN

AANGAANDE HOLLANDSCHE FAMILIEN TE CEYLON

DOOR MR. F. H. DE VOS. [1]).

VAN DER SMAGT.

Arij Carelsz., geb. te Sassenhoven, tr. (1) Anna Jeronymus van Cleef. Bij wie:

I. Jacobus, ged. te Galle 1 Apr. 1736.

1) Vervolg van Nav. XLIX, bl. 528.

II. Carel, ged. te Galle 19 Oct. 1738.

Arij Carelsz. tr. (2) Catherina Claasz. Bij wie:

III. Arij Pieter (volgt).

IV. Maria Catherina, ged. te Galle 4 Apr. 1745, tr. te Galle 30 Oct. 1762 John Martin Reijhardt.

Arij Pieter, ged. te Galle, 28 Aug. 1743, tr. Maria Francina Goldestein, † te Colombo 1816. Bij wie:

(1) Cornelis Godfried, ged. te Colombo 25 Apr. 1784, † Mei 1826, tr. 1804 Arnoldina Josina von Muller, geb. 1 Jan. 1789, † 5 Nov. 1859, d. v. ..... von Muller en ...... von Hagt. Bij wie:

a. Cornelis Gerrardus, geb. 19 Oct. 1819, tr. 14 Aug. 1843 Jane Julia Sansonij.

b. Louisa Elizabeth, geb. 27 Maart 1822, † 23 Juli 1876, tr. 4 Nov. 1839 Henry Keyt, 26 Aug. 1868.

c. Charlotta Arabella, geb. 23 Sept. 1823, tr. 12 Juli 1841 William Henry de Vos.

FABRITIUS.

Arnoldus Wilhelmus, Predikant, tr. (1)...... Bij wie:

I. Arnoldina Wilhelmina, tr. (1)..... Mentz en (2) Joan Hugonis.

Hij tr. (2) Catharina Elizabeth Dormieux. Bij wie:

II. Petronella Elizabeth, ged. te Galle 29 Apr. 1742, tr. Jan Philip Stork, onderkoopman O.-I. C., geb. te Oldenzaal 12 Nov. 1719, † te Colombo, 16 Nov. 1785.

III. Abraham Mauritz, ged. te Galle 4 Aug. 1743, † te Batavia, tr. Wilhelmina Elizabeth de Meij.

IV. Gregorius Valentijn.

Er waren te Ceylon:

Willem Hendrik F., onderkoopman O.-I. C. 1727.

Johan Pieter F., onderkoopman, 1771.

Johan Philip F., Predikant, † te Weperi (Madras) 23 Jan. 1791.

FYBRANDSZ.

Joan Joachim, Predikant, geb. 1724, tr. Catherina Elizabeth Dormieux (weduwe Fabritius). Bij wie:

I. Gerrard Joan, tr. Agnita Cornelia, geb. 17 Sept. 1758, d. v. Johannes Toussaint en Adriana Elizabeth Kriekenbeek. Bij wie:

(1) Joan Joachim, † 14 Juni 1818.

(2) Catherina Adriana Petronella, † te Jaffna 13 Dec. 1858, tr. te Galle 1811 James Hollewel, (Luitenant).

II. Maria Justina, geb. 9 Apr. 1753, tr. Justinus Kriekenbeek.

III. Johanna Gertruida, † 10 Oct. 1811, (1) Jacobus de Bordes en (2) Matthaeus van der Spar.

IV. Catherina Elizabeth.

V. Antonius Henricus.

VI. Johanna Arnoldina.

VII. Joan Joachim.

STEENKELDER.

Hendrik (Luitenant) tr. Betseba Schrader, geb. 23 Feb. 1731, d. v. Julius Schrader van Brunswijk en Christina Roelofsz. Bij wie:

I. Maria Christina, tr. Fredrik Casper Heupner, Majoor der artillerie.

II. Christiaan Hendrik, assistent O.-I. C.

III. Matthaeus, boekhouder O.-I. C., tr. Maria Magdalena de Melho. Bij wie:

Elizabeth, geb. 1765, † 1850, tr....... Schrader.

IV. Petronella, tr. Johan Ernst Kuhn, Commandant der artillerie.

V. Anna Theodora, Jacobus de Vos.

VI. Betseba, † te Batavia.

VII. Hendrik, tr. Magdalena Elizabeth Arndt.

DE SALVE.

Pierre de S., onderkoopman en opperhoofd van Manaar, geb. op het Huys Killesteyn te Lexmond (zie *Lap. Zeyl.* 95) 17 Maart 1705, † 2 Maart 1750, tr. te Galle Johanna Catherina, ged. 3 Oct. 1724, d. v. Christiaan Meijer en Elsebe, geb. te Galle 3 Juni 1708, d. v. Johannes Bruylofsberg, geb. te Voorhout en Johanna Bruyn. Bij wie:

I. Cornelia Elsebe, geb. te Galle 22 Apr. 1742, tr. te Galle 5 Apr. 1761, Hendrik Cramer, onderkoopman, O.-I. C.
II. Jan Anthonij Christiaan, ged. te Galle, 25 Febr. 1744.
III. Petronella, ged. te Galle 18 Juni 1747.

Jan bastaard v. Nassau. — Te 's Gravenhage overleed 19 Februari 1729 Mr. Wijnand van der Maas d' Avenrode, raad in de vroedschap te Haarlem 29 Mei 1702, schepen 1702, '3, '5, '6 en 8; bewindhebber der O. I. Compagnie 1709, '10, '11, '12, '13, '14; burgemeester van Haarlem 1719, '20, '23, '24, '27, '28; Raad en rentmeester generaal van Kennemerland en West-Friesland 1721. Hij werd te Haarlem begraven. Zijne vrouw was Maria Noirot, dr. van Adrianus en Christina van der Horn.

Volgens de in 't archief te Haarlem berustende aanteekening was hij zoon van Wijnand van der Maas d' Avenrode en Clara van Libert, kleinzoon van Coenraad d' Avenrode, en achter-kleinzoon van Jan d' Avenrode en *N van Nassau*, dr. van *Jan, bastaard van Nassau* en *Johanna van der Maas.*

Vrage: wie was deze Jan, bastaard van Nassau, en behoorde zijne vrouw Johanna van der Maas, tot het bekende Haagsche regeeringsgeslacht?

's Gravenhage. M. G. W.

Maire (XLIX, 402). — Gossewijn Maire opperkoopman en secretaris (Kust Coromandel) tr. Maria Wilhelmina Gambier geb. te Negapatnam 15 Oct. 1702 † te Masulipatnam 2 Aug. 1735.

Galenus Mersen gouverneur en directeur (Kust Coromandel) tr.... Bij wie:

1. Maria Classina geb. te Masulipatnam 27 Juli 1739 † te Negapatnam 27 Febr. 1744.

2. Galenus geb. te Masulipatnam 30 Dec. 1741, † te Negapatnam 13 Maart 1744.

Het wapen Mersen is: De . . . . au chev. de . . . . ch. de trois roses de . . . .

C. la rose de l' écu.

Catherina (van den) Briel geb. te Amsterdam 15 Aug. 1657, † te Masulipatnam 3 oct. 1678.

Martin (van den) Briel koopman, Administrateur en Fiskaal te Sadraspatnam, † aldaar 21 Oct. 1687, Pakhuismeester te Masulipatnam tr. Elisabeth Erpecum geb. 1625, † te Masulipatnam 17 Febr. 1685. Bij wie:

1. Johannes, koopman te Sadraspatnam, geb. 1662, † 15 Jan. 1705.
2. Marcus, eerste klerk te Sadraspatnam, geb. 1664, † 2 Aug 1687.

Casparus de Jong van Amsterdam A° 1731 per 't schip „Reigersbroek" als convoylooper daarna commandeur van Galle, tr. Gertruida Adriana le Grand. Bij wie:

Adriana Johanna, ged. te Galle 24 Aug. 1755; de doopheffers zijnde de Directeur-Generaal Petrus Albertus van der Parra en zijne huisvrouw Adriana Johanna Baake.

Galle (Ceylon). F. H. DE VOS.

Wermelskircher (XLIX, 38). — Maria Sophia W. geb. te Colombo 16 April 1743, † te Jaffna 15 Junij 1788, huwde met Daniel de Bock Dissave O. I. C. v. Jaffna. (Zie Lapidarium Zeylanicum). Wapen: Coupé (?) au 1 de . . . . à une église: au 2 de . . . . a trois marmites.

C. L' église.

Maria Sophia was wellicht de dochter van Mattheus W. Predikant te Colombo. (Zie De Hervormde Kerk in Ned. O. I. door C. A. L. v. T. de Bruin bl. 435).

Galle (Ceylon). F. H. DE VOS.

TAAL- EN LETTERKUNDE.

BILDERDIJKIANA

DOOR

H. DE JAGER. [1]

XLII.

Bilderdijks bijdragen in „De Post van den Helicon."

In het Weekblad „De Post van den Helicon" komen enkele bijdragen van Bilderdijk voor. Dr. Kollewijn (Bild. I. 211) deelt mede in welke nommers van 't Weekblad volgens den Catal. der Verzameling-Bilderdijk van de Kon. Ak. v. Wetensch. die bijdragen te vinden zijn. Hij had er bij kunnen voegen, dat reeds in 1857 door mijn' Vader eene volledige opgave der bijdragen gegeven werd in zijne „Nieuwe Bijdrage tot de Lijst van Bilderdijks Werken" (De Recensent, Alg. Lett. Maandschr. 1857) en dat aldaar aan de titels der bijdragen eenige wetenswaardige bijzonderheden toegevoegd zijn.

XLIII.

Parodie op Feiths romance: „Alrik en Aspasia."

Deze Parodie, vroeger algemeen aan Bilderdijk toegekend, werd

---

1) Vervolg van Nav. XLIX, blz. 424.

In vorige artikelen komen enkele drukfouten voor. In art. XXIV, blz. 209, reg. 8 van boven te lezen: „zijn". In art. XXXVI, bl. 218, regel 3 v. b. te lezen: „(gebeurtenissen)." Ibidem, reg. 17 v. b. te lezen: „Van waar dat woordje *De* S?." In art. XXXIX, bl. 422, reg. 13 v. o. te lezen: „Holle."; bl. 423, reg. 10 v. b. te lezen: „wy". In art. XLI, bl. 424, reg. 3 v. b. te lezen: „te Leiden is". Ibidem, reg. 8 v. o. te lezen: „my"; reg. 6 v. o. te lezen: „by."

door Mr. M. C. van Hall *(Bijdragen tot het Leven, Karakter en Schriften van Mr. Johannes Kinker)* toegeschreven aan Kinker. Voor dat gevoelen vond mijn Vader veel grond in het Weekblad „De Post van den Helicon"; hij deelde die gronden mede in zijne „Nieuwe Bijdrage tot de Lijst van Bilderdijks Werken" (Recensent, Alg. Lett. Maandschr. van 1857) en voegde er een paar getuigenissen bij, één van Van Hall, die nader door hem was geraadpleegd, en één van L. W. Bilderdijk, die destijds 1ste luitenant was. De brief, dien M. C. van Hall hem den 6den Nov. 1855 schreef, luidt in zijn geheel aldus: „Gaarne, WelEdel Heer! voldoe ik aan Uw verlangen. Ik houde mij verzekerd, dat Kinker de maker is van het bewuste stukje; hij heeft mij dit dikwerf te kennen gegeven, en later berouw gehad, dat hij den waardigen Feith zoo zeer beleedigd had. Dat Feith hem dit, en meerder, vergeven heeft, is mij gebleken. De muziek bij de parodie is van hem, en bewijst, dat Bilderdijk er niet, dan van ver, de hand in kan gehad hebben. Met alle achting enz." — Den 19den Febr. 1856 schreef L. W. Bilderdijk uit Arnhem: „Hooggeachte Heer en Vriend!.... Ik houd de parodie op de Alrik en Aspasia van Feith door Kinker gemaakt. Ik meen my duidelijk te herinneren Kinker als de auteur door mijn vader te hebben hooren noemen. [1]) Ook draagt het stuk genoegzame kenmerken van zeker niet door mijn' vader gemaakt te zijn, maar door Kinker, zijnde zoo zeer in den geest en trant van dezen laatsten — vergelijk de Post van den Helicon — als afwijkende van en vreemd aan die des eerstgenoemden. De Parodie is ook waarlijk zoo fraai niet: even weinig in geestigheid van inhoud als in kunst van behandeling uitmuntende; maar heel onbeduidend, bevattende niets meer dan iedereen bij de lezing van de gemelde Romanze er in gedachte kon hebben bijgevoegd, en dit door het invullen eener vijfde regel rijms in elk couplet. — Van een afschrift door de hand des auteurs of door een ander is my niets bekend enz."

1) Wat verder volgt in dezen brief, werd door mijn Vader in zijne „Nieuwe Bijdrage" niet vermeld.

Ook op grond van deze getuigenissen verklaarde mijn Vader de Parodie niet aan Bilderdijk te kunnen toeschrijven, maar later hield hij zich niet meer aan die verklaring. Daartoe zal wel bijgedragen hebben [1]), wat Ds. Abraham de Vries hem den 10den Maart 1857 schreef, nadat hij de „Nieuwe Bijdrage" gelezen had. De achtbare, Haarlemsche predikant handelde in dat schrijven over de *Galante Dichtluimen* en vervolgde daarop aldus: „Niet even volkomen kan ik instemmen met Uw besluit omtrent de Parodie van Feiths Alrik en Aspasia, schoon ik de waarheid der verzekering van mijn vriend van Hall, die de vervaardiging daarvan aan Kinker toeschrijft, niet tegenspreek, maar zelf kan bevestigen. Het getuigenis van den jongen B. doet niets af. Hoe zou een vader als B., die zijn reeds volwassen zoon als een kind behandelde, aan dien zoon hebben kunnen bekennen eenig aandeel gehad te hebben aan zulk een onbeschaamd en morsig stukje, waarover hij zijn zoon, zoo hij ontdekt had, dat die het had gelezen, met de hoogste verontwaardiging zou bestraft hebben [2]). Ik kocht het stukje, toen het in het licht kwam, als het werk van Kinker

---

1) Misschien heeft daartoe ook bijgedragen Bilderdijks opgave van zijne werken op bl. 254 van het eerste Deel van de *Briefwisseling* met de Tydemans. Daar geen enkel blad van dat werk afgedrukt werd, voordat het door mijn Vader nagezien was, nam hij natuurlijk ook van die opgave kennis.

2) Mr. M. C. van Hall schreef in zijn in 1850 te Amst. uitgegeven boek: *Mr. Joh. Kinker. Bijdragen tot zijn leven, karakter en schriften*, over de parodie het volgende: „Vroeger legde hij [Kinker] dit [vernuft] maar op eene andere en geheel nieuwe wijze aan den dag omtrent de bekende Romance van Feith, ten titel voerende: *Alrik en Aspasia.* Wanneer men de te scherpe spotternijen, daarin voorkomende, en het blijkbaar doel, om den toen nog minder bekenden oorspronkelijken Dichter te beschimpen, kan voorbijzien, is het niet te ontkennen, dat deze Parodie, waarvan, zoo verre mij bekend is, geen voorbeeld was en nog gevonden wordt, even luimig-geestig gedacht, als eenig in hare soort is. Door het in ieder couplet der Romance inlasschen van sommige regelen, met die des Dichters op eene zonderlinge wijze contrasterende, poogde hij dien, zoowel als het gedicht, belagchelijk te maken, en slaagde daarin, tot spijt van velen en ook van mij, maar al te veel. Hij heeft bij dit in een dartel oogenblik ter neder geschreven stukje een muzijkplaatje gevoegd, en daarboven geschreven: *Andantine Amoroso.* Of de inhoud der muzijk in geestigheid aan die der Parodie beantwoordt, kan ik niet beoordeelen.

en — van B. Onder de jonge dichters van dien tijd werd algemeen verteld en geloofd, dat beide jeugdige vrienden, op een vrolijken avond bij elkander zijnde en die Romance in handen krijgende, in hunnen dartelen luim om als ijverige Oranjevrienden met den toen als dichter naam makende Kees den spot te drijven, dat onbeschaamde paskwilletje gezamenlijk hadden vervaardigd, en mijne oudste met K. en B. bekende vrienden hebben nooit aan de gegrondheid van dat algemeen verbreide verhaal getwijfeld."

Na de ontvangst van dit schrijven van De Vries liet mijn Vader zich niet meer in 't openbaar uit over de Parodie, maar volgens P. Leendertz, Wz. (Navorscher, 1877, blz. 330) schreef hij op een papiertje het volgende: „Naar mij uit correspondentie met wijlen Abr. de Vries en Mr. M. C. van Hall... is gebleken, is de Parodie op Feiths Alrik en Aspasia vervaardigd door Kinker, doch heeft Bilderdijk er een handje aan geholpen." In overeenstemming met die aanteekening is eene andere, welke in mijn bezit is, en gevonden wordt in een bundeltje, waarin zijn samengevat de „Romanzes door Mr. Rh. Feith," de 2de druk der Parodie op de romance Alrik en Aspasia, de vermelde brieven van Van Hall, Bilderdijk en De Vries, en 2 portretten van Feith. In dat bundeltje ligt eene inhoudsopgave van de hand mijns Vaders en de Parodie is aldus aangeduid: (Mr. J. Kinker en W. B.) De Alrik en Aspasia van Mr. Rh. Feith enz. Tweede Druk, aanmerkelijk verm. en op Muzijk gesteld (z. pl. of j.).

Mr. Jeromino de Vries, Bilderdijks tijdgenoot en vriend, hield mede de Parodie voor het werk van Bilderdijk en Kinker, en schreef in strijd met Van Hall het leeuwenaandeel aan Bilderdijk toe. Zijn zoon Jeronimo, in leven kantonrechter te Amsterdam, was in 't bezit van een bundel, waarin de Parodie was opgenomen en die eene schriftelijke aanteekening zijns Vaders inhield, waaruit, zoals hij aan mijn Vader in een brief van 30 Jan. 1860 berichtte, bleek, dat zijn Vader „het er bepaald voor hield," dat het „stukje te regt wordt toegeschreven aan W. Bilderdijk en J. Kinker; het geheel van Bk., de slotzang en muziek van Kr."

XLIV.

Gedichten van Bilderdijks Vader.

Dr. Kollewijn handelt (Bild. D. I. blz. 12—18) over gedichten van Dr. Izaäc Bilderdijk. Uit mijns Vaders „Nieuwe Bijdrage tot de Lijst van Bilderdijks Werken (De Recens. Alg. Lett. Maandschr. 1857) nam hij de titels over van eenige gedrukte verzen en ter aanvulling voegde hij er bij, dat in Deel IX, pag. 303, van de Geschied. des Vaderlands van Bilderdijk eenige regels voorkomen uit „*De gelasterde deugd gewroken*," en in Berkheys „*Lijkgedachtenis van Willem V*," blz. 65, nog een paar verzen.

De bedoelde twee verzen zijn regelen uit het door Dr. Kollewijn vermelde dichtstuk: *De Verschyning der Deugd.* De regels zijns Vaders citeerende, veranderde de Zoon hier en daar de spelling en bracht bovendien een paar wijzigingen aan. In plaats van: *Een haven 't oog verkwikt*, schreef de Zoon: *Een haven zich vertoont.* En: *Hy vordert, kent het land, en streeft de haven in*, wijzigde de Zoon aldus: *En siddrend naakt hij 't land, en streeft de haven in.*

Van het gedicht: *De gelasterde deugd gewroken* zijn niet slechts eenige regels [1]) gedrukt. Het geheele vers verscheen in het licht.

Deze bijzonderheid werd reeds door mijn' Vader medegedeeld in zijne „Aanteekeningen betreffende Bilderdijks Werken," voorkomende in het „Leeskabinet", jaarg. 1870, N°. 10, blz. 1—25. Van art. 1 dezer „Aanteekeningen" nam Dr. Kollewijn evenmin kennis als van art. 1 [2]) der „Nieuwe Bijdrage tot de Lijst van Bilderdijks Werken," door mijn Vader geplaatst in de „Vaderl. Letteroeff." 1865.

---

1) Volgens Tydeman luidt één dier regels: „Op 't woord van *Vader*, fel ontsteeken." In mijn bezit is een exemplaar van 't vers, zooals 't gedrukt werd, en daaruit blijkt dat de dichter liet drukken: „Op 't woord van *Vader*, heel de Mensch'lykheid ontweeken." De laatste woorden zijn in mijn exemplaar doorgeschrapt en er staat boven geschreven, wat Tydeman gaf: „fel ontsteeken."

2) In dit art. staat als uitgever van de „Lijkzangen op P. Nieuland" vermeld *G. Broekhuyzen*, wat zijn moet *Backhuysen.*

Wanneer men gezegde artikelen opslaat, dan ziet men daar onderscheidene gedrukte verzen van Dr. Iz. Bilderdijk genoemd, door Dr. Kollewijn òf niet òf alleen als in HS. bestaande vermeld.

Door Witsen Geysbeek werden aan Dr. Iz. Bilderdijk toegeschreven een treurspel *Tomyris* en een blijspel *Het Valsch Vooroordeel.* Dat blijspel kende ook Wap aan Bilderdijks Vader toe, maar Dr. Kollewijn volgde dat voorbeeld niet. „Het komt hem voor," dat eenige woorden van W. Bilderdijk „ons, ten minste voorloopig, het tegendeel moeten doen aannemen." Die woorden, te vinden in Brieven V. 248 en 249, luiden aldus: „Geen ander stuk van mijn Vader (dan de *Tomyris*) is ooit aan het tooneel gebracht, en zelfs heeft hy nooit ander tooneelspel gemaakt of vertaald dan de *Tomyris*, behalven alleen nog een *Arria en Petus*, die nooit uitgegeven is, en in MS. onder my berust. Witsen Geysbeek heeft hem dat *Valsch Vooroordeel*, of zoo het heeten mag, gratis toegegeven; het is niet van hem."

Alleszins eene zeer stellige verklaring. Maar ook eene betrouwbare verklaring?

Prof. M. Tydeman schreef aan Bilderdijk den 19den Maart 1808: „Men zegt dat het 8ste Evangelisch gezang van u is. Is dit zoo? en geen ander?" Bilderdijk antwoordde den 23sten Maart: „Het is zoo: het 8ste gezang (geen ander) is van my."

Aldus schreef Bilderdijk, en toch niet alleen het 8ste gezang op Gods onveranderlijkheid, maar ook het 165ste lied: *Op den Herfst* is van hem. Men zie mijns Vaders „Nieuwe Bijdrage tot de Lijst van Bilderdijks Werken", art. VII, geplaatst in de „Vaderl. Letteroeff." van 1865.

In een brief van Bilderdijk aan Mr. Jeronimo de Vries, dd. 8 Oct. 1806 (Brieven, II. bl. 112—118) leest men eene verklaring van den Dichter betreffende hetgeen van zijne hand in „*De Post van den Helicon*" verscheen. Zij luidt: „Het bewuste begin van Homerus is, ja, van my. Ook is van my in dat zonderling stuk werks (De Post v. d. H.) geïnsereert de Ahacha, en de Yrwin en Fredebach, die nu in het Tweede deel der Nieuwe Mengelingen uitkoomt. Anders is er van my niets in, dan (want ik ben op-

recht, en waar toe ook ontveinsd, dat ik er zot genoeg toe was?) een parodie van: *Hoe is uw zwaard van bloed zoo rood, Edward?* die ik eens op een soupé ten mijnent maakte, en die men onthield en zoo daar in bezorgde. Recensien heb ik er nooit in gemaakt, noch ook anders iets, dan een brief aan den Uitgever geschreven, die men met mijn' naam geplaatst heeft, en die niets beduidt."

Mijn Vader gaf in zijne „Nieuwe Bijdrage" (De Recens. Alg. Lett. Maandschr. 1857) eene volledige opgave van hetgeen van Bilderdijks hand in „De Post van den Helicon" voorkomt, en uit die opgave blijkt dat Bilderdijk meer in het Weekblad schreef dan hij noemde. Zoo treft men, gelijk in gezegde bijdrage herinnerd is, in „De Post van den Helicon" aan eene vertaling van het *Epigram van Keizer Hadrianus*, opgenomen in de *Oprakeling*, bl. 179, en *Liefde*, naar Bernard, opgenomen in de Verspr. Gedichten, II. 163.

Waar nu Bilderdijk zich ten aanzien van zijn eigen voortbrengselen zoo kennelijk vergiste en de nadrukkelijkste verzekering gebleken is onjuist te zijn, zou daar zulk eene verzekering ten aanzien van de werken zijns Vaders [1]) betrouwbaar mogen worden geacht en de eenige grond tot tegenspraak mogen zijn?

XLV.

Anekdote betreffende Bilderdijk.

In art. XV dezer *Bilderdijkiana* maakte ik melding van een 5-tal aanteekeningen, toegevoegd door Da Costa aan een door hem in 1851 vervaardigd gedicht, getiteld: *„Op een afbeeldsel van Bilderdijk in 1787"*. De derde aanteekening houdt het volgende in: „Onder andere voor het nageslacht ongelooflijke beleedigingen den grooten Dichter en Denker aangedaan staat my nog levendig

---

1) Van Dr. Iz. Bilderdijk bracht mijn Vader onderscheidene verzen bijeen, die thans in mijn bezit zijn. Van deze verzen zijn er 13 *in plano* gedrukt. Eene schriftelijke aanteekening mijns Vaders verwijst naar Bilderdijks „Mengelingen en Fragmenten", bl. 2, waar men leest, dat Dr. Bilderdijk „bij vele gelegenheden Lof- en Geboorte-verzen uitgaf, die het toen de algemeene gewoonte was *in plano* gedrukt by de Boekverkoopers voor de deur uit te hangen, waar ieder voorbyganger ze las."

voor den geest hoe, op zeker oogenblik van buitengewone ergernis, niemand zich in de nabyheid van den Grijzaart wilde plaatsen by zijn verschijnen in eene letterkundige Maatschappij, waarvan hy een der oudste leden was; tot dat de, by alle verschil van gevoelen, altijd *loyale* Kemper binnentrad en naast Bilderdijk plaats nam. De *buitengewone ergernis* was gegeven, als men waarschijnlijk reeds gegist heeft, door des Dichters in lessen en verzen te veld trekken, destijds, tegen dat beginsel van *onhistorische* constitutiën, waarvan althands de vruchten in 1830 en 1848 door duizenden ook van zijne hevigste tegenstanders zoo bitter betreurd en hevig veroordeeld zijn."

In een brief van Prof. H. W. Tydeman aan Da Costa, d.d. 7 Julij 1851, in mijn bezit, schreef de Hoogleeraar, betreffende deze aanteekening: „Aangaande art. 3 zou ik wel eenige opheldering wenschen, hoe gij aan die anecdote komt, en welke Maatschappij er bedoeld wordt. Het kan niet wel geweest zijn die van de Nederl. Letterkunde, want die vergaderingen sloegen mijn Vader en ik zelden over. Wij zouden geen van beiden in dien schroom gedeeld hebben. Kemper woonde zelden die vergaderingen bij en stierf reeds 2 Julij 1824. Bilderdijks grootste verlatenheid begon eerst later, toen hij in Leiden geen huis te huur kon krijgen (zooals hij meende, althans) en Utrecht *en emoi* kwam op het ijdel gerucht dat B. (die NB. betuigde er niet te kunnen ademen) daar zou komen wonen."

In Da Costa's werk „De mensch en de dichter", blz. 338, wordt de anekdote herhaald met de bijvoeging, dat de beleediging Bilderdijk aangedaan werd in eene vergadering van de Maatschappij van Letterkunde te Leiden. Hij meldt daar echter niet hoe hij aan de anekdote gekomen is.

Alleen op gezag van Da Costa werd de anekdote door Dr. Kollewijn met weinige woorden herhaald (D. II blz. 276).

XLVI.

Da Costa door H. W. Tydeman terechtgewezen.

In de 2de aanteekening achter Da Costa's lied, in art. XV dezer

Bilderdijkiana genoemd, is gewag gemaakt van Bilderdijks uitzetting en leest men: „Door Hunne Hoogmogenden (gelijk zich toen nog de Repraesentanten van het Bataafsche volk bleven noemen) werd in echt revolutionnaire taal besloten, aan den *befaamden* Willem Bilderdijk door den Procureur Generaal te doen gelasten om binnen den tijd van 24 uren den Haag en binnen dien van acht dagen geheel Holland te verlaten, en voorts *van dat schandelijk request* ('t welk door Bilderdijk ingediend was) *copie te brengen ter tafel van de Generaliteit, met communicatie van de resolutie by deze Vergadering genomen, ten einde men tegen zulk een gevaarlijk sujet in de andere provintiën op deszelfs hoede zoude kunnen zijn.*"

In de missive, waarin Tydeman Da Costa onderhield over de anekdote, in art. XLV vermeld, kwam de Hoogleeraar op tegen de 2de aanteekening. Hij schreef: „In mijne Nadere Nalezing zult gij mijn betoog vinden, dat een geschiedvorscher en schrijver geheel onbevangen zijn en door een geheel kleurloos glas zien moet, en uwe aant. 2 levert eene nieuwe bijdrage tot staving daarvan. In uwen ijver hebt gij 1°. de lieden van 1795 onrecht gedaan, en 2°. eene historische verwarring begaan.

1°. Gij hebt het geridiculiseerd, dat *Hun Hoogmogenden* zich toen nog *de Representanten van het Bataafsche Volk* bleven noemen. Dubbele feil. a: Er waren *toen* geen Representanten van *het Bataafsche Volk.* Er waren Provisionele Representanten van het *Volk van Holland.* b.: Deze hebben zich nimmer *Hoogmogende* genoemd, maar altijd Burgers Representanten; maar nevens hen (en al de andere provinciale en gemeentelijke representanten) bleef tot 1 Maart 1796 de Vergadering der Staten Generaal op den ouden voet en onder den ouden titel (naam), en niet den titel van *H. Hoogmogende.*

2°. A. Deze hadden niets te gelasten *aan*, noch te doen gelasten *door* den Procureur Generaal. Zulk een ambtenaar hadden zij niet. Maar de Representanten van het Volk van Holland konden gelasten en hebben gelast den Procureur Generaal bij het *Hof van Holland* (en Zeeland) om Bilderdijk *Holland* te doen verlaten. De Staten Generaal konden dat niet doen — anders hadden ze hem niet

Holland, maar het geheele territoir der Republiek doen ruimen. Nu konden zij slechts op de invitatie van Holland eene aanschrijving of aanzoek doen aan al de resp. Provinciën, ten einde men enz. Dit hebben zij gedaan en van wege het gevolg, daaraan gegeven door de Representanten van het gewest of van de stad Groningen, heeft B. ook Groningen moeten verlaten, werwaarts hij zich geretireerd had.

B. Het is eene absurditeit en contradictie te schrijven, dat *Hunne Hoogmogenden* iets zouden brengen ter tafel van de Generaliteit. Generaliteit en Hoogmogenden zijn synoniem. De Vergadering der Staten Generaal raakt ook de Generaliteit."

XLVII.

Voorstel in de Buitengewone Vergadering der Tweede Klasse van het Kon. Instituut, gehouden den 30 van Bloeimaand 1810 1).

Het is U bekend, mijne Heeren, dat onmiddelijk na Uw besluit, om het Verslag Uwer *Commissie der Taalkundige Werkzaamheden*, betreklijk de *Bastaartwoorden*, ter kennisse van Zijne Exc^{e}. den Heere Minister te brengen, Uwe Vergadering zich bevlijtigd heeft, het daar by voorgedragene en door de Vergadering goedgekeurde Ontwerp in dadelijke werking te stellen. Met den meesten spoed is het Ontwerp gedrukt; de Commissiën zijn benoemd of bepaald geworden op den 8^{n} van Zomermaand; en Uw Voorzitter heeft geijverd, om zoo door eigen werkzaamheid als aansporing van zijne medeleden in de Commissien, de zaak eenen regelmatigen voortgang te doen nemen. Ik behoef hier niet te herhalen, dat deze Commissien 14 in getal zijn: 6, welke de algemeene woorden betreffen; en 8, die zulke Kunstwoorden tot opzetlijk voorwerp hebben, als zoodaniger wijze in de taal zijn ingevoerd, dat zy als een deel, tot haar behoorend, zijn aan te merken; en welke

1) Medegedeeld naar een door Bilderdijk geschreven concept, in mijn bezit.

vervolgens, na het afwerken der gemeene woorden, op hun letter en plaats in de Lijsten, Zijne Majesteit aan te bieden, ingevoegd zullen moeten worden.

Het zou overtollig zijn, U te herinneren, dat ik van mijne zijde de Letters my by loting te beurt gevallen, en nevens de letter *e* (welke de Heer Van der Palm onder de zijnen was toegeloot, en die ik op zijn verzoek vrijwillig en gereedelijk voor hem over en op my nam) al spoedig heb afgewerkt, en op eene onzer Vergaderingen, tot aansporing mijner medegecommitteerden, vertoond. Dat ik desgelijks met mijn medegecommitteerde den Heer Meijer, op den 26n van Wijnmaand de uitgewerkte Kunstwoorden van de *Rechtsvordering* en van den zoogenaamden *Notarieelen praktijk* (een gedeelte van de op ons beide gezamendlijk rustende last) met een uitvoerig bericht, indiende: en (bedriege ik my niet) nog iets vroeger (immers, omtrent denzelfden tijd) met den Heer Ridder Hooft verslag ingebracht wegens de ons beide gezamendlijk opgedragen Kunstwoorden der Wiskunst en van 't gene daar toe behoort; waarover onze arbeid vervolgens, op goedvinden der Vergadering, onmiddelijk aan twee leden der Eerste Klasse, tot de afdeeling der Wiskunde behoorende, is meegedeeld, ten einde hun gevoelen daar op in te nemen, by wie hy nog werklijk berust. Naast aan my heeft de Heer Siegenbeek *twee* zijner Letters *d* en *f* en de Heer Bussingh desgelijks *twee*, naaml. *a* en *i*, afgewerkt; dan daar de ingave over het algemeen traaglijk geschiedde, had Uwe Vergadering op voorstel des Voorzitters al vroeg goedgevonden, by aanschrijven van den ......[1]) de leden der Commissien, tot voortzetting van den op hen genomen arbeid in dit vak, aan te sporen, en dit is alstoen van die uitwerking geweest, dat de Heeren Weiland en Kantelaar ieder van hunne zijde hun letters inzonden; zoo dat in den loop van Slachtmaand ll. de letters *a*, *b*, *d*, *e*, *f*, *g*, *h*, *i*, *l*, *m*, *n*, *p*, *r en t* in mijn handen gesteld zijn geworden, en er dus alleenlijk die van *c*, *j*, *k*, *o*, *q*, *s*, *u*, *v*, *w*, *x*, *y* en *z* ontbreken. Weshalve men zeggen kan dat ten aan-

1) I. in. staat: Was dit niet in Herfstmaand?

zien der algemeene woorden ruim de helft toen reeds in staat van overziening gebracht was.

Wat deze overziening betreft, ik heb zelf mijne afgewerkte Letters en nog eenige anderen dadelijk aan de andere Leden der Commissie van het Woordenboek overgezonden, doch deze rondzending heeft hier en daar onder de leden gestuit, en ik heb geen bewustheid kunnen bekomen of zy werklijk rondgegaan zijn, zoo min als ik weet, waar een mijner bewerkte letters (de *e*) is opgehouden of in wiens handen geraakt. Op het geen ik overzond heb ik nimmer eenige aanmerkingen of bedenkingen ontfangen, hoe veel bedenklijks daar ook in voorkwam en hoe zeer de stukken en wijze van behandeling, als van verschillende personen, meest al zeer uit één loopen, en gants niet in één geest zijn. Van mijne zijde heb ik een aantal aanmerkingen zoo wel als byvoegselen vaardig. — Mijne ziekte gedurende omtrent drie van de Wintermaanden toen een perk gesteld hebbende aan mijnen byzonderen arbeid in dat vak, heeft vervolgens die arbeid (in welken, voor zoo verr' my persoonlijk betrof, alleen de vereenigde Commissien van twee leden te samen overbleven) achtergestaan, niet alleen door de moeilijkheid van de daar in vereischte vereeniging by lieden met andere bezigheden beladen, maar ook door de noodzake om andere voorwerpen der Klasse belangrijk, ter harte te nemen; terwijl de volslagene werkeloosheid der overige leden in dit vak ondanks de gedane en te meermaal herhaalde herinneringen, het onmooglijk maakte met vrucht voort te gaan, en ook zelfs de vriendelijke aandrang die ik van tijd tot tijd 't zij persoonlijk, 't zij anders deed, of met duidelijke te kennen geving van volstrekte onwilligheid, of met bloote en zelfs onheusche spot wierd beandwoord.

Wat de Kunstwoorden in het byzonder betreft, het is in zich zelfs klaar, dat dezen van minder omvang en als een soort van bywerk zijnde, dat eerst, wanneer de algemeene letters in gereedheid zijn, van gebruik kan worden, de aandrang daaromtrent by het stilstaan van den grooten arbeid, vervalt; ten minste met geen vrucht en nadruk kan aangewend worden. Zelfs komen de meeste Kunstwoorden in de behandeling der algemeene letters met eenen

voor; en zoo onze Vergadering afzonderlijke Commissien genoemd heeft omtrent dit punt, het is om er de aandacht meer opzetlijk en door lieden, byzonder met eenig vak van wetenschap of van kunst bekend, op te doen vestigen, ten einde by de eindelijke opmaking der Lijsten alles te beter in acht te nemen, wat by mingeoefenden zou mogen ontslippen. Dan het zijn de algemeene woorden, welke de grondlage der lijsten uitmaken, en zonder welker afwerking niets gedaan is, en de overige Commissien onnut worden. En het is dus voornaamlijk de werkloosheid omtrent dezen, waarover wy ons te beklagen hebben.

Ik zal Uwe aandacht, mijne Heeren, hier niet afleiden naar alles wat zich vereenigt om deze blijkbare werkeloosheid te verwekken. Hoe het zij: elders heeft men tusscheninvallende ziekten, elders drokke beroepsplichten, elders andere omstandigheden aan te voeren, en by alles is eene algemeene mismoediging niet te ontkennen, waar van het hier de zaak niet is de bronader op te dekken. — Als lichaam beschouwd, hebben wy omtrent onze leden geen middel van bedwang; en, wat onze Vergadering betreft, zy heeft (dit getuigenis mogen wij ons-zelven geven) wat van haar afhing verricht, tot zoo lang de overige nog onbewerkte letters en de arbeid der byzondere Commissien ingekomen zullen zijn. Als dan eerst zal zy (behalven het doen van aanmerkingen, waar van wy niet in gebreken gebleven zijn, en die alles uitmaken wat wij in dien tusschentijd vermogen) als dan eerst zal zy tot het bespoedigen van de naziening en van de opmaking der eindelijke lijsten, waar in zich onze werkzaamheid omtrent dit onderwerp bepalen moet, en die etlijke duizenden van woorden, (zeker tusschen de 6 en 10 duizend) zullen moeten behelzen, maatregelen nemen kunnen.

Het is voor het overige, ten aanzien van dit onderwerp alleen niet, dat wy over de algemeene werkeloosheid klagen mogen. De door ons ingevoerde bepaalde *voorlezingen* van het afgeloopen Wintersaizoen, en de *inleveringen van werk*, zelfs na het dringend aanschrijven onzer Vergadering van den..... getuigen hoe zeer wy in dit geval zijn; en ik geef aan Uwe overweging, hoe zeer de staat onzer Klasse vordert dat daar, op de eene of andere wijs, in voorzien worde.

Ik heb U, mijne Heeren, *den staat* onzer werkzaamheden omtrent de Bastaartwoorden, waar naar het Zijne Majesteit behaagd heeft zich door den Heer Minister te verstendigen, voorgedragen. Ik vertrouw door mijn dus gegeven Verslag U-zelven van de noodige inlichting gediend te hebben, en veellicht dat het door den Secretaris in de vereischte vorm gebracht, by Zijne Exc. zou kunnen volstaan; maar ik sla voor, om by dat te doene bericht de Uittreksels uit de Handelingen der Vergaderingen te voegen, welke tot dit onderwerp betrekkelijk zijn, en waar uit ten minste zal kunnen blijken dat aan de Vergadering niets te verwijten is.

Dit overzicht ondertusschen, mijne Heeren, leidt ons (als van zelven) tot een tweede punt, het geen ik my verplicht vinde als Voorzitter voor te dragen. En dit punt heeft betrekking, tot de zich stilzwijgend verheffende vraag: wat te doen om de werkzaamheid by onze Leden op te wekken?

Ik vraag eerst het begrip der Vergadering omtrent het te geven bericht aan Zijne Excellentie en zal vervolgens tot dit tweede punt te rug komen.

Ten aanzien van het tweede punt.

Wy kunnen aan ons-zelven niet verbloemen, mijne Heeren, hoe veel er samenloopt, 't geen by ons een Koninklijk Instituut van Wetensch., Lett. en Kunst. in den weg staat; doch wy behoeven dit niet uit te halen. Dit alles is niet van dien aart, dat het van ons afhangt, om of middelen daar tegen aan te wenden, of 's Konings oprichting en alle de blinkende uitzichten daar aan verknocht, op te geven en te laten varen. — Wy zijn gesteld, om het doel Zijner Majesteit in onze Klasse te bevorderen: het barkjen is in zee, en (of lucht en baren voor- of nadeelig zijn) wy moeten zee bouwen en de haven bezeilen, zoo veel van ons afhangt. Wind en weêr mogen veranderen, en meê of nog meer tegen loopen; zeilen bijzetten, op het roer passen, en de handen aan de riemen slaan is alles wat van ons te vergen is. Doch, wanneer nu de schepelingen niet roeien willen, wat doen wy? Wy zeg ik, als een

lichaam beschouwd, die geene dwangmiddelen hebben noch kunnen hebben? 1)

XLVIII.

„*Wapenkreet*" *en* „*Bath hernomen.*"

Op blz. 12 van zijn „Chronologische Lijst" is door Glinderman Bilderdijks in 1809 verschenen *Wapenkreet* (tegen de Engelschen) vermeld met de bijvoeging: „Achter sommige exemplaren van dezen Wapenkreet is met doorloopende bladzijden gedrukt het Stukje: *Bath hernomen.*"

Glinderman kende dus twee uitgaven van den *Wapenkreet* van 1809, ééne zonder en eene andere met het stukje: *Bath hernomen.*

Van beide uitgaven in 8vo formaat berust een exemplaar in de verzameling van Bilderdijks werken, door mijn Vader bijeengebracht en thans in mijn bezit. Op het titelblad staat in beide exemplaren onder het woord *Wapenkreet* een gelijkluidend Grieksch motto, en aan den voet van het blad vindt men geen uitgeversnaam, maar alleen het jaartal MDCCCIX. Aan het slot van het Gedicht staat zoowel in het eene als in het andere exemplaar: „*Amsterdam, Oogstmaand,* 1809," met den naam des Dichters. In de afzonderlijke uitgave van het Dichtstuk is het gedrukt op 9 bladzijden, in de andere op 8 en hier en daar is er verschil niet alleen in de interpunctie, 2) maar ook in den tekst. In de afzonderlijke uitgave leest men: rechtschapen; recht; Geen hoofdloos Holland; throon. In de andere: regtschapen; regt; Geen Hoofdloos Holland; troon. In de afzonderlijke uitgave staat:

In 't nijpen van den nood te leevren aan 't verderf.

Iets verder:

Dat ge uw bescherming zwoert by 't heiligst Staatsverbond!

En nog verder:

't Kent England, 't kent uw wieg, als 't addrenbroeiend nest.

---

1) Hier eindigt het HS.

2) In de afzonderlijke uitgave vindt men: glimmen,; legerwallen,; zegepralen. In de andere uitgave: glimmen! —; legerwallen;; zegepralen;.

In de andere leest men:

In 't nijpen van den dood [1]) *te leevren aan 't verderf.*

Dat ge u bescherming zwoert enz.

't Kent Engeland, 't kent uw wieg enz.

Klinkert heeft de afzonderlijke uitgave in zijn *Lijst* niet vermeld. Hij heeft die uitgave dus niet gekend en daaruit mag wel afgeleid worden dat een exemplaar van de afzonderlijke uitgave eene groote zeldzaamheid is. Die zeldzaamheid is alleszins te verklaren. De afzonderlijke uitgave zag vóór de andere het licht en spoedig na hare verschijning gaf Koning Lodewijk, die den inhoud van het Dichtstuk „te beleedigend tegen Engeland" vond, last den verkoop van den *Wapenkreet* te verbieden en de nog aanwezige exemplaren op te halen. Men zie hierover de *Briefwisseling* met de Tydemans, Deel I. 146, 153, 154, 161, 163, en *Geschiedenis des Vaderl.* D. XII, blz. 119, noot 1.

De *Wapenkreet* werd nog eens herdrukt in 1836 en deze herdruk verscheen bij D. Groebe te Amsterdam. Ook deze uitgave is door Klinkert niet vermeld in zijn *Lijst*. Op het titelblad staat: *Tweede Druk*, waarvoor men lezen moet: *Derde Druk*. Van dezen druk bezit ik twee exemplaren, één op wit en één op blauw papier. In deze uitgave treft men, evenals in de door Klinkert genoemde, het stukje *Bath hernomen* achter den *Wapenkreet* met doorloopende bladzijden aan. Wat den tekst van den *Wapenkreet* betreft, nu komt hij overeen met den tekst van de vermelde afzonderlijke uitgave, dan met dien der andere, van welke ik sprak. Men vindt toch in deze uitgave: rechtschapen; regt; Hoofdloos; troon; In 't nijpen van den dood; Dat ge u bescherming zwoert; 't Kent Engeland. Waar de vorige uitgaven een lange *s* hebben, heeft deze een korte, iets, dat Bilderdijk, hadde hij de verschijning van dezen herdruk beleefd, zeer zou hebben geërgerd. Zooals mijn Vader in zijne „Nieuwe Bijdrage tot de lijst van Bilderdijks Werken," art. XVII, heeft medegedeeld, schreef Bilderdijk bij de terugzending van een drukproef den 27sten Sept. 1829 aan een hooggeacht vriend: „Nooit

---

1) In de Kompl. Dichtwerken, D. IX, blz. 82, staat: *dood.*

ben ik zoo verontwaardigd over een proef als over deze, die hier terug gaat. Wat dommigheid heeft zich toegelegd om my dus te kwellen en te beschamen met de lange *s* overal in de korte *s* te veranderen, en hoe is het mogelijk, dat men dit by ons de laffe en onkundige verfranschte Brabanders op een Hollandsche Drukkery na doet ten volstrekten bederf van onze Taal! — — Hoe 't zij, zulk hatelijk verfranschen en verachtelijk mishandelen van mijn zwakken ouderdom in dit waarschijnlijk laatste voortbrengsel hoop ik het laatste te zijn, dat ik ondergaan zal."

In zijn „Nog weder iets over Bilderdijk en zijne werken" schreef Tollens over den *Wapenkreet* van 1809 het volgende: „Bij de in 't licht verschijning van dit vloekend en razend Dichtstuk, dat niet slechts Koning Lodewijk ergerde en mishaagde, werd aan den uitgever Allart een tienregelig versje gezonden, waarin het karakter van onzen dichter met zwarte kleuren geschilderd wordt."

Dr. Kollewijn heeft het hier bedoelde versje in zijn „Bilderdijk", Deel I. blz. 424, naar een afschrift, te Amsterdam berustende onder de handschriften van de Kon. Akademie van Wetenschappen, medegedeeld. Ik bezit van het versje een afschrift van de hand van den bekenden Haarlemschen predikant Abraham de Vries. Dat afschrift stemt niet geheel overeen met wat Dr. Kollewijn liet drukken en ik laat daarom hier wat Ds. De Vries schreef volgen:

Brief uit Leiden den 18en October 1809
gezonden, met het adres:
den Heere Joh. Allart
te
Amsterdam.

Op
Bilderdijks Wapenkreet.

Is dit van Bilderdijk?..! draait die met alle winden?
* *
't Is een Oranje- Volks- en Schimmelpenninckagezinde,
Dan voor een Koning weêr; zoodra een oproer kraait,
Bevindt men, dat dees fielt zich naar die zijde draait.
Geen mensch kan op hem aan. Hij, door belang gedreven,

Heeft Godsdienst, Deugd en Eer voorlang den schop gegeven.
Bij alle wisseling bidt hij in schijn steeds aan
De zon, die opgaat, vloekt die weêr bij 't ondergaan.
Aanschouw het Monster slechts, dat velen heeft bedrogen,
De strepen in zijn smoel zijn — nijd, verraad en logen.

Evenals de *Wapenkreet* verscheen het stukje „*Bath hernomen*" in 1809 [1]) afzonderlijk, welke uitgave door Glinderman en Klinkert vermeld is. Mr. J. Pan verklaarde in zijne *Aanteekeningen* op Glindermans Lijst (Konst- en Letterbode van 1849), dat hem „die afzonderlijke uitgave nimmer was voorgekomen". In mijne verzameling van Bilderdijks werken berust een exemplaar. De tekst van het gedicht is bijna geheel eensluidend met dien van de andere uitgave, die in 1809 het licht zag. De laatste heeft, evenals de uitgave van 1836, in het 3de couplet: *Zy treden in die golven*, en in 't 8ste couplet *troon* In de afzonderlijke uitgave vindt men: *Zij treden in de golven*, en *throon*. Andere verschilpunten zijn er niet.

In zijn „Nog weder iets enz." schreef Tollens: „*Bath hernomen*, 1809. Van alle de gelegenheidsstukken, in dit, in 't vorige en in 't volgende jaar door Bilderdijk uitgegeven, is dit Gedichtje zeker verreweg het fraaiste. Het is een keurig, zangerig en welluidend meesterstukje. Er is weer met de taal in getooverd. Ook de heer Da Costa heeft het met regt in zijn *Overzigt* onderscheiden." [2])

Van Vloten nam zoowel den *Wapenkreet* als den lierzang *Bath hernomen* in zijn *Bloemlezing* op. [3]) Dr. Kollewijn maakte van den laatsten, schoonen lierzang in zijn „Bilderdijk" geen gewag.

(Wordt vervolgd.)

---

1) In Herfstmaand van dat jaar werd het vervaardigd.

2) Zie blz. 90 en 91. In zijn werk: „*De mensch en de dichter*", verklaarde Da Costa, na van den *Wapenkreet* te hebben gesproken: „Doch even schoon als edel was in den *Krijgszang* de eer van den Hollandschen oorlogsroem gehandhaafd in des Dichters ***Bath Hernomen***, waarin de strophen op het gewapend doorwaden van de Schelde, by ieder ander volk, dat beide op zee- en op dichtroem prijs stelt, in ieders mond en gedachtenis zouden zijn" (Blz. 204).

3) Blz. 404—406. Fouten als: regtschapen; Dat ge u bescherming zwoert; 't kent Engeland enz., komen in Van Vlotens uitgave van den *Wapenkreet* niet voor.

SUFFRIDUS SIXTINUS.

Een artikel van prof. H. C. Rogge op pag. 309 vv. van dezen jaargang over het Amsterdamsche Caesar-handschrift is mij een aanleiding over de bibliotheek van een der eigenaars van dat handschrift, Suffridus Sixtinus, hier iets mede te deelen, waarbij ik tevens gelegenheid zal hebben enkele onjuistheden te verbeteren.

Over Sixtinus zelf is niet veel bekend. Zijn voornaam, Suffridus = Sjoerd, schijnt op Friesland te wijzen; en men is geneigd verband te zoeken tusschen Suffridus en Regnerus Sixtinus, een Leeuwarder van geboorte, die den meesten tijd van zijn leven aan Zuidduitsche hoven doorbracht, daar ook Suffr. zooals zal blijken, relaties met Zuidduitschland had, voornamelijk met Heidelberg. En Jo. Fred. Gronovius, in een brief aan Jo. Kirchmann, 30 Mei 1634 (Marq. Gudii et doct. virorum Epistulae — cur. P. Burman n° 257) spreekt van „S. S. quondam Mauritii Hassiae a consiliis." Ik geloof echter dat Gron. hem hier verwart met Regnerus die tot zijn dood, 1617, raad van den landgraaf Maurits van Hessen is geweest.

We bezitten twee tooneelstukken van Sixtinus: „Appollo over de Inwijdinghe van de Neerlandsche Academie de Bijekorf, gesticht door D. S. Coster", waarmede Costers Academie ingewijd werd, en „Geraert van Velzen leijende"; zie Jonckbloet, Gesch. d. Nederl. Letterkunde[3] deel 3 p. 145. Het vermoeden van v. Halmael, dat zijn nederlandsche naam Sjoerd Sytzes zou zijn, komt mij onjuist voor; dat zoude veeleer Suffr. Sixti geworden zijn.

Sixtinns heeft een zeer belangrijke bibliotheek gehad, vooral belangrijk wijl hij zeer veel handschriften en boeken van den bekenden Heidelbergschen philoloog en bibliothecaris Janus Gruter bezeten heeft.

Toen Tilly in 1622 Heidelberg naderde, was Gruter naar zijn schoonzoon Oswald Smend in Bretten gevlucht; een gedeelte zijner boeken had hij mede genomen, andere waren elders ondergebracht, het grootste deel echter was in Heidelberg gebleven, en Gruter had zijn bediende, een zekeren Caspar, bevolen die in de Biblio-

theca Palatina in veiligheid te brengen. Maar deze had daaraan blijkbaar maar half gevolg gegeven; en ten slotte waren ze ook daar allerminst veilig.

Bij de plundering van Heidelberg nu, September 1622, moest Gruters boekerij het ook deerlijk ontgelden; de boeken werden uit de vensters op straat en in den tuin geworpen en een gedeelte slechts werd nog weer bijeenverzameld door Smend, die terstond naar Heidelberg vertrokken was om te redden wat er nog te redden viel. En wat in de bibl. Palatina geborgen was, ging evenzeer voor Gruter verloren, het werd met de andere Heidelbergsche handschriften naar Rome vervoerd; de paus had bepaalden last gegeven alle „scripta et monumenta" van Gruter bijeen te zamelen, uitdrukkelijk weigerde de pauselijke commissaris Allatius ook maar een enkel handschrift terug te geven, en de voorwaarden die hij voor de teruggave van gedrukte boeken stelde waren zoo, dat Gruter er toch niet aan konde voldoen. Het nadere over 't hier vermelde is te vinden in Venator, Panegyricus Jano Grutero scriptus (1611) p. 100 sqq., Wilken, Gesch. d. Heidelb. Büchersammlungen p. 207, en in Gruters brieven, door Reifferscheid uitgegeven in Quellen z. Gesch. d. geistigen Lebens in Deutschland, I p. 133, 138, 139, 142, 152.

Toen de soldaten nu zoo huis hielden in Gruters bibliotheek, schijnt Sixtinus ook zijn slag geslagen te hebben. Gruter schrijft toch aan Zinckgreff 26 Maart 1623 (Reifferscheid ll. p. 156)... „Certe Suffridus Sixtinus cui mutuo dederam XC imperiales, ne verbulo ne convenit, nec scio an eosdem nummos tradiderit in Batavia homini meo cui id iniunxeram ut reciperet. Interim ex Burchardo literis ad Hofmannum intellego ipsum esse qui interceperit bibliothecam Burchardi, ipsimet potissimum commendatum. Quomodo ergo idem homo grassatus est in meam bibliothecam". En later, 3 Mei 1623 (Reifferscheid p. 159): „De Sixtino quotidie plura audio sinistra. Etiam meam bibliothecam dicitur deflorasse pro libidine sua".

Wat Gruter nog aan boeken over had bij zijn dood in 1627, is ook in Sixtinus' handen gekomen. Smend verkocht hem alles en bloc. Venator spreekt er over in 2 brieven aan Lingelsheim

en Opitz, bij Reifferscheid p. 339, 343. Men kan uit deze brieven zien hoe begeerig de geleerden, o. a. Grotius, waren om het rijke materiaal dat Gruter bij de uitgave zijner „Inscriptiones" gebruikt had, machtig te worden. Maar ook dat ging naar Sixtinus, en later leende Burman het uit de bibliotheek van Johan Six, toen hij Gruters Inscriptiones herdrukte (zie zijn praefatio pag. 11).

Sixtinus woonde later in Amsterdam, en we mogen hem dankbaar zijn dat hij zulk een kostbaren schat naar ons land ge. bracht heeft. De brieven der tijdgenooten spreken herhaaldelijk over Sixtinus' kostbare handschriften; men zie b. v. in het derde deel van Burmans Sylloge, waar echter ten onrechte in Index II Sixtinus en Suffr. S. als 2 personen beschouwd worden; bovendien is die index verre van volledig. Mocht hij ook al een enkele maal zijn bibliotheek voor geleerden openzetten (Syll. III p. 238), Is. Vossius wenscht hem een spoedig einde toe, opdat de schatten die hij angstvallig verborgen houdt, weer aan 't licht zullen komen (ib. p. 577); ook Gronovius klaagt over zijn achterhoudendheid (ib. II 525).

Toen S. gestorven was, hij is tusschen 12 Maart 1648 en 3 Juli 1649 overleden, hoopten velen hun deel aan den rijken buit te krijgen, o. a. Gronovius, Heinsius en vooral Is. Vossius. Uit 2 brieven van Alex. Tollius, den secretaris van Vossius' vader, aan Isaac, in copie op de Leidsche bibl. (Burm. F. II) blijkt, dat de geheele boekerij bij erfenis aan een Geldersch edelman, den heer Van Eck kwam, die ze echter wel van de hand wilde doen. En ze is ten slotte verkocht, begin Juni 1650, en bracht een enormen prijs op, (Syll. III 242). Heinsius kocht weinig, een enkel boek met aanteekeningen van Gruter is uit Gronovius' bibliotheek voor den dag gekomen, Vossius kocht veel, maar een groot deel kwam terecht bij Johan Six, den lateren Amsterdamschen burgemeester; „vidi, schrijft Heinsius aan Gronovius 20 Juni 1651 (Syll. III 267), hic apud Johannem Sixium, iuvenem omnino bonum, partem manuscriptorum Sixtinianorum, inter quos Commentariorum Caesaris antiquissimum exemplar, Lucani etiam egregium et Senecae nonnulla, Inscriptiones etiam multas non visas. Amico nostro (d. i.

Is. Vossius) quid in mentem venerit ut haec eripi sibi passus sit miror.

Welke handschriften kunnen we thans nog aanwijzen als van Sixtinus afkomstig? Bezaten we nog een exemplaar van den auctie-catalogus dan zoude onze taak zeer gemakkelijk zijn. Nu moeten we ons met schaarsche gegevens behelpen. Alex. Tollius schrijft aan Is. Vossius 3 Juli 1649 (G. J. Vossii et clar. virorum Epist. coll. P. Colomesio II p. 330) in S. bibliotheek gezien te hebben: Priscianum Grammaticum in pergameno antiquissimum, Senecam Tragicum ut et Philosophi Epistolas, itidem in pergameno, Commentaria in Aristotelem aliosque mss. multos." En verder veel auteurs met aanteekeningen in mss. van Gruter. Gronovius, Syll. III 238 noemt „Senecae de beneficiis, de clementia, Epistolas, Quaestiones naturales; Senecae Declamationes; Senecae Epistolas; boven werden nog genoemd Lucanus, Caesar en de Inscriptiones.

Drie dezer hss. zijn in den Catalogus der bibl. van J. Six, 13 Apr. 1706 verkocht, aan te wijzen, (een exemplaar met de prijzen is op de Koninkl. Bibliotheek); met name worden op den titel de hss. van Gruter genoemd.

1°. litt. E: L. Annaei Senecae Epistolas, de Beneficiis etc. Dit hs. is thans te Amsterdam, Univ. Bibl. n°. 80. Gruters naam staat op pag 1. Het bracht 38 gulden 10 stuiver op.

2°. litt. Q: Lucanus. Later van Joan de Witt den bewindhebber der O.-I. Comp. wiens bibl. 4 Sept. 1736 verkocht werd (Catal. p. 21 n° 338), daarna van Burman, thans Univ. Bibl. Leiden (Burm. Q°. 1). 't Is oorspronkelijk afkomstig uit de abdij van Egmond. Het bracht f 51 op. Zie verder Geel's Catalogus der Hss. te Leiden n°. 383.

3°. litt. V: Caesar. Dit is het beroemde Caesar hs., thans te Amsterdam n°. 81, voor f 26 bij Six verkocht. Het is afkomstig uit de Benedictijner abdij Fleury, vandaar codex Floriacensis (met Florence heeft het niets te maken), na de verwoesting van Fleury door de Hugenoten in 't bezit van Pierre Daniel, den bekenden philoloog, die zijn naam f°. 1 schreef, P. Daniel Aurel(ianus) d. i. van Orléans; daarna van Jacques Bongars. Over de geschiedenis der bibliotheken van Daniel en Bongars zie H. Hagen, zur Geschichte der Philologie, 4 Abhand. (1879).

Gruter heeft het handschrift van Bongars geleend; in een uitgave van Caesar van 1538, thans op de Leidsche bibliotheek (758 G 23) schreef Gruter: „Contuli hunc Caesarem de bello gallico cum duobus libris mss. qui erant domini Bongarsii quorum melior atque antiquior fuerat aliquando Petri Danielis. Janus Gruterus VII Julii 1606". Uit „erant" zoude men opmaken dat de hss. toen niet meer van Bongars waren; heeft hij ze aan Gruter geschonken; of zijn ze bij Gruter gebleven en na Bongars' dood (1612) niet in zijn bibliotheek teruggekeerd? Zeker is het eene met Gruters andere boeken of bij de plundering of na zijn dood in Sixtinus' bezit gekomen.

In Vossius' bibliotheek zijn slechts 2 hss. waarvan we zeker weten dat ze van Gruter afkomstig zijn. Voss. Lat. f°. 74 Isidorus en Voss. Lat. f°. 69 Senecae Declamationes. Dit is zeker het boven door Gronovius genoemde. Maar of de Isidorus via Sixtinus dan wel langs anderen weg bij Vossius kwam, is thans niet uit te maken, hoewel het eerste mij waarschijnlijker voorkomt.

Dan noemt Tollius nog een Priscianus. Dit is zonder twijfel het 9e eeuwsche handschrift in angelsaksisch schrift dat thans te Leiden berust (B. P. L. 67) en eertijds ook van Gruter geweest is. Hij heeft het gekregen van Lazarus Schöner uit Corbach. Ook dit is een codex Egmundanus, evenals de Lucanus. Dien Lucanus zal Sixt. ook wel van Gruter gekregen hebben, en wellicht is een 3e handschrift uit Egmond, de Prudentius, nu te Leiden Burm Q°. 3 (Geel n°. 390) ook Gruters eigendom geweest; zeker is het dat hij het gebruikt heeft. Is ook dit dan door Sixtinus naar Holland gebracht? 't Zou zeer interessant zijn na te gaan hoe deze drie Egmundani dan zoo in Heidelberg verzeild zijn geraakt. Doch we komen hiermede op onzeker terrein, alleen de Catal. van Sixtinus zou eenig licht kunnen geven. Misschien mag ik hopen dat deze mededeeling er de aandacht op vestigt, zoo hij nog hier of daar mocht schuilen. Juist uit de catalogi der 17e en 18e eeuwsche boekerijen is voor de wordingsgeschiedenis onzer bibliotheken nog ontzaglijk veel te halen.

Leiden. P. C. MOLHUIJSEN.

Broeder Jonathan. — Gemeenlijk beschouwt men deze uitdrukking als eene *personifikatie* van het Noord-Amerikaansche volk, gelijk John Bull als zoodanig van de Britten geldt. Men houdt het er voor, dat de Engelschen het eerst de Amerikanen met deze benaming bestempelden, waarschijnlijk met het oog op het voorkomen van dezen en andere Oud-Testamentische namen bij de Puriteinen. Onder die benaming schuilt dan een slim, nijverig, meer of min snoevend, humoristisch, goedaardig, voor vrijheid blakend, zelfstandig karakter, dat trotsch is op zijne nationaliteit.

Volgens de „Zeitschrift" van „Der Deutsche Herold" XXX (1899) N° 9, S. 138^{b}, merkt de „Daily Telegraph", — dus een *Engelsch* tijdschrift! — van 19 Aug. '99, Broeder Jonathan aan als een persoon, trouwens tegenwoordig eene nationale persoonlijkheid! Hij was bijgenaamd Trumbull, en is 9 Aug. 1785 overleden. Zijn oudst-bekende voorvader was een Schotsche boer, die den Schotschen Koning Robert Bruce († 1329) in Stirling Park tegen een woedenden stier beschermde; hij greep den stier bij de horens, en slingerde hem ter zijde. Des konings dank uitte zich in de toekenning van den naam Turnbull (want hij had „turned the bull), van een uit drie stierekoppen bestaand wapenbeeld, met het devies: „Fortuna fervet audaci". (De fortuin begunstigt den stoutmoedige), en van een voordeelig ambt. De eeuwen vormden uit Turnbull *Trumbull*, en een dezer Trumbull's, naar Massachusetts overgegaan, werd de stamvader eener aanzienlijke familie aldaar. Zijn kleinzoon, Jonathan Trumbull Sr., gouverneur van Connecticut, huwde in 1735 Faith Robinson, — insgelijks een internationale naam, indien Crusoë hiertoe behoort! roept de Zeitschrift uit. Hij bekleedde tal van eerambten, nam aan het staatsbestier een belangrijk aandeel, en was de vertrouweling van alle patriotsch-gezinden. Deed zich een lastige kwestie voor, die alleen door koene sluwheid was uit te maken, zoo heette het: dit moet men maar aan broeder Jonathan vragen", — eene spreekwijs, zelfs door George Washington († 1799) aan het eind eener bestuurszitting gebezigd.

Dient echter „Broeder Jonathan" niet naar analogie van „John Bull" (Engeland) en „Unde Sam" (Amerika) verklaard?

JAC. A(NSPACH.).

BLADWIJZER.

A.

AANTEEKENINGEN (GENEAL. EN HERALD. aang. Holl. familiën te Ceylon, 109—113, 241—250, 443—451, 521—528, 564—567.
AANTEEKENINGEN BETR. DE BAT. OMWENTELING enz. 137—145, 321—335.
AANTEEKENINGEN (Geslachtk.) BETREFF. DE FAMILIE V. DAVERVELD, 45—49.
Aarsen, A., 38, 425.
Abbenbroek, predikanten, 186.
Abbesteegh, ... pred. 185.
ACHTER DE PYRENAEËN BLIJVEN, 425.
Acronius, R., pred., 280, 472.
ACRONIUS (HET GESLACHT) 394—400, 559.
ADMIRAAL-GENERAAL (Russische), 497.
AFSTAMMING (DE) DER . . . . FAMILIE FLUGI V. ASPERMONT, 114—128, 169—176.
Agache, P., Waalsch pred., 74, 75.
Alphen a/d Rijn, Huis Britrust, 482.
——————, Huis Postrust, 482.
Amersfoort, Lat. school, 336—348.
AMOVEEREN (HET) DER GESLACHTWAPENS . . . . te Delft in 1795, 23—34.
Amsterdam, klooster „ter Lelyen" 476.
Anecdote over W. Bilderdijk, 575, 576.
ANEMONENSIS, 223.
Anspach, Jac., 51, 67, 128, 176, 220, 222, 224, 256, 367, 405.
Antonides, H., rector, 341.
————, Hrm., pred., 341.
Apeldoorn, Heerl., 496.
Arminius, J., prof., 296.
AMORIE (DES), 540.
Artopé, Jc., pred., 76.
Auquier, Fr., bouwm., 485.
AUX BREBIS, 402.

B.

BAARKIND, 222.
Baarn, Huis den Eult, 489, 490 n.
———, „ Peking, 489 n.
BACKER SEEST, 535.
Backhuyze, A., praecept., 340.
BAELDE en VOCKESTAERT, 49.

Bake, C., 229, 366, 438.
Barnefelt, G. v., praecept., 339, 340.
Bastingius, J., pred., 272, 280.
BATAVIA OF DEN ONTPLOYDEN HOLLANDER, 541.
Becius, J., pred., 461, 470, 472.
Bedelarij (Uitroeiing van), 327.
Bemmel, J. v., praecept., 342.
———, A. v., praecept., 342, 343.
Bère, Ph. L. de, 254.
Berents, H., praecept., 340.
Berkhey, Le Francq v., Lijkgedachtenis van Willem V, 407—417.
BESCHRIJVING VAN .... OSCH, 366.
Beyer, J., pred., 280.
BEZITTING DER ORANJES IN ZWITZERLAND, 259.
BIDEKAR V. ASZBACH, 257.
Biersoorten, 145.
Bilderdijk, Jz., gedichten, 573—75.
————, planodrukken, 575 n.
Bilderdijk (W.), Aanspr. Kon. Instituut, 201—204.
————, Verslag in id., 204—213.
————, De verschijning. Dichtst., 417.
————, Toespraak Kon. Instituut, 417—423.
————, Voorstel bastaardwoorden 578—582.
Bilderdijk (W.), Wapenkreet en Bath hernomen, 583—586.
BILDERDIJKIANA, 201—218, 311, 407—424, 569—586.
Biltanus, J. J., praecept., 341.
Bisschop, R., pred., 470.
Blondel, Fr., bouwm., 485.
BOEKHOUDEN, 224.
BOEL, 177.
Bois, ... du, Waalsch pred., 74.
BOOGMANS, 260.
Borre, L. v. d., pred., 279, 452, 453, 454.
BORST, 557.
BOYER-V. WOERKOM, 264.
Brakel, G. v., praecept., 342.
Brandt, H.. pred., 280.
BREBIS (AUX), 402.
BREDA (PREDIKANT TE), 76.
Brickman (J.), Oprechte beschrijvingh enz. Delft 1688.
BRITRUST EN PRINS WILLEM III V. ORANJE, 477—497.
BROEDER JONATHAN, 592.
BRUSSEL, 313.
BUREN (v.), 40.
Burger, D., rect., 348.
Burgerwacht (Algem. gewapende), 326.
BURGGRAVE (DE), 263.
BURGH (VAN DER), 39.
Buijs, P. H. A. Martini, 52.
BIJZONDERHEDEN UIT HET 4DE NOTULENBOEK DER VOORM. CLASSE V. VOORNE enz., 180—189.

C.

Cabeljauw, P., pred., 460.
Caesarius, H., pred., 459.
Caesarius J., rector, 339.
——— M., praecept., 339.

Caland, F., 89, 178, 257, 549.
Caleb Williams, roman, 81 n.
Calkoen, L., 559.
CAMPBELL, 536.
Campen, J. v., pred., 455.
Canin, S., pred., 186—189.
CANIS, 258, 532.
CAPELLEN (VAN OF VAN DER?), 107, 256.
Carpentarius, P., pred., 460.
CASIUS, CAZIUS, KAZIUS, 538.
Celosse, A., pred., 270.
CENTENAAR, 87.
Claessen, W., pred., 280.
Cloux, A. du, rect., 344.
Cock, A. de, 135.
Codex Floriacensis, 309.
—— Parisinus, 309.
—— Vaticanus, 309.
Comantius, ... pred., 280.
Conink, M. de, rect., 343.
Conventie (Nation.), 138—141.
Coolhaas, Csp., pred., 267, 272, 278, 280.
Copicanus, L., pred., 454.
Cornelius, A., pred., 268, 271, 272, 280, 458, 467.
Corputius, H., pred., 454 n., 455, 456, 457, 466.
Coster, J. de, pred., 186.
COULTRE (LE), 533.
Courtenius, ..., pred., 184.
COYMANS (B.), 178, 179, 262, 528, 529.
Cramer, C. F. H. Putman, 49.
CRIECX, 401.
Crouwels, J. L., Waalsch pred., 69, 74.
Culleton, Leo, 264.
Cunaeus, P., prof., 288, 289.
CURIOSITEIT (HERALD.), 256.

D.

Daendels, Gener., 330, 331.
Damius, J., pred., 280.
———, N., pred., 454, 455.
DANTE EN DE HERALDIEK, 403.
Delft, Garnizoen, 354.
——, Godsd. fondsen en gestichten, 355.
——, Gilden, 356.
——, Uitgeweken patriotten, 358.
DELFTSCHE TOESTANDEN NA HET ONTSTAAN DER BAT. REPUBLIEK, 353—359.
Departementen (Verdeeling in), 325.
Deventer, J. C. v., conrect., 348.
D'Hondt, P., 88.
DINCKLAGE, 176.
Dionysius-zegel, (St.) 476.
DOBSON-RITTER, 406.
Does, Van der, pianofabrikant, 427.
Dolegemius, D., pred., 466.
Doorninck, D. C. J. v., 38, 177, 264.
DUMONT, 520.
Duraeus, ... pred., 182.
DURFORT D'AUTIEGES (P.), 66.

E.

Echtenius, S., pred., 187.
EGEREN (VAN), 405.
Engelbregt, J. H., 498.
Engelen, J. A. v., conrect., 346.
Engeling, W., conrect, 343.
ENGELSCHMAN (EEN) OVER DE NEDERLANDERS, 225—229, 541—543.
Epen, ... van, 560.
Episcopius, J., pred., 472.
Eult (Den), buitenpl., 489, 490 n.
EXTRACTEN UIT DE CRIMIN. ORDONNANTIEN V. HOLLAND, 40—45, 229—232, 349—353, 439—442, 543—548, 562—564.
EYCK (DE BLINDE J. V.), 250.
EYCK (J. V. D.), 533.
EIJCKIUS (J.), 108.

F.

FAASSEN-NOLTHENIUS, 63.
Fabius, J., 37.
FAILLE (DE LA), 89—107, 262, 532.
Faille, P. de la, pred., 92.
FALCK-BERGH, 559.
Fargue, La, Schildersfamilie, 477—480.
FARO-LAMBIC, 88, 153, 232.
Feith, Alrac en Aspasia, 569.
Fleurkens, ... pred., 186.
Florianus, ...,pred., 186.
Flugi, Th. A. von, dichter enz. 127 n. 3.
FOLKLORE (Limburgsch), 315—320.
Francken, C. M., rect., 347.
FRANSCHMAN (EEN) OVER HOLLAND, 429—438.
Fraxinus, L., pred., 280.
Fuseli, H., 79 n. 2.

G.

Gheel (kerk te), 2.
GEGEVENS (GENEAL.) GEVRAAGD, 260.
Geldorpius, H., rector, 338.
GENEALOGIE (WETENSCH.), 154.
GENEALOGIE DE KANTER, 508—511.
GENEALOGIE (DE) VORSTERMAN V. OYEN, enz. 512—520.
GENEALOGIE V. H. GESLACHT DE VOS (Ceylon) 52—63.
GENERAAL TINDAL, 128.
Gerechtshoven, 326.
GESLACHT (HET) ACRONIUS, 394—400.
GESLACHT DE NORMANDIË TE 's-GRAVENH., 549—554.
GESLACHTEN (AMERSFOORTSCHE), 261.

GESLACHTEN.

v. d. Aa, 322. — v. Aalst, 478. — Aalswijk, 353. — Aanink, 322. — Aansorgh, 334. — v. Aarschot, 440. — Aartbeek,-beecke, 36, 37. — Abbema, 329. — v. Abcoude, 41, 369 n. — Abeleven, 143. — d'Ablaing, 15. — Abrahamsz, 543. — v. Achterhoudt, 534, — v. d. Acker, 44. — v. Ackere, 540. — Ackerman, 548. — Acronius, 394—400, 559. — Admiraal, 43, 44. — Adriaansz, 544. — v. Adrichem, 41, 164, 534. — v. Aels, 388. — Agotha, 109. — Ailesbury, 492 n. — v. Aken, 66, 232, 261. — v. Akermonde, 37. — Albrechts, 405. — Aldons, 523. — Alencastro, 66. — Alewijn, 547. — Alewijns, 43. — v. Alken, 57. — Alleberts, 544. — v. Allemonde, 544. — v. Almonde, 547. — v. Alphen, 253, 545. — Alt-Aspermont, 120. — v. Altena, 329. — Altius, 385. — v. Ambl, 126. — Ambrosius, 249. — v. Amelouse, 440. — Ammelaan, 441. — des Amorie, 540. — l'Amoureux, 95. — v. Amstel, 383. — v. Amster, 548. — Anderson, 57, 113. — André, 536. — Andreae, 450. — Andree, 249, 522. — Anemaet, 178. — l'Ange, 546. — Anraet, 91. — Anthonisz, 43, 59, 60, 61, 62, 63, 65, 443—445, 447, 521, 522, 524. — Antonides, 531, 564. — de l'Aoust, 400. — v. Apeldoren, 388. — v. Apperlo, 43. — Ardes, 41. — Ardesch, 48. — Ardus, 361. — Ardüser, 123 n. 5. — v. d. Arent, 439. — Arentz, 287. — Ariens, 106. — v. Arkel, 41, 375, 376. — Arkshoek, 345. — v. Arler, 381, 383, 387. — Armand, 353. — Armoisie, 107. — Arndt, 248, 566. — v. Arnhem, 391. — d'Aspermont Flugi, 114. — Ataide, 241. — Auffmorth, 329. — Augier, 525. — Aurel, 309. — Austin, 249, 524. — Aux Brebis, 402, 562, 563, 564.

Baake, 568. — Baan, 43. — Baart, 35, 42. — Baart de la Faille, 89. — Baccaert, 105. — Backovius, 380. — v. d. Back, 349. — Backer, 179, 349, 350, 351, 352, 439, 543, 546. — Backer Seest, 253, 535. — Bacx, 250. — Baelde, 36, 49, 548. — Baers, 341. — Baert, 44, 140. — Baert (Bart), 104. — Baget, 352. — Bagijn, 440. — Bakker, 329. — Balicque, 400. — v. Banchem, 41, 231, 440. — Baptist, 446. — Barens, 105. — Barlius, 338. — v. Barner, 352. — v. Barneveld, 546. — Barra v. Ceulen, 350. — de la Barre Beaumarchais, 545. — de Barros, 241, 242. — Bars, 45. — Bart, 231. — Bartels, 525. — Basius, 156, 157. — de la Bassecour, 349. — Bastiaensz, 556. — Batailhy, 479. — v. Batenburg, 389. — Bax, 543. — de Béarn-Abere, 480. — v Beaumont, 350,

440. — v. Beckbergen, 555. — Beckers, 42. — ter Beeck, 382. — Beek, 230. — Beekman, 19. — Beelaerts, 252, 253, 536. — Beeldsnijder, 261. — de Beer, 43. — De Beere, 330. — v. Beerestijn, 27. — Beets, 289. — Begoe, 440. — v. Bek, 139. — Belisse, 522. — Beljaard, 330. — Bellaer, 547. — Bellanger, 440. — v. Belle, 441. — Bellier, 350. — Bellevois v. d. Steen, 261. — v. Beloys, 40. — v. Bemmel, 557. — Benay, 46. — Bendix, 230. — Benger, 385. — v. Bennekom, 330. — v. Benschop, 45. — v. Benthem, 66, 74. — Benthuis, 330. — Bentink, 323. — Bentijn, 559. — Berck, 43, 528. — Berckel, 156, 157. — Berckhout, 441. — Berendregt, 352. — Berenger, 55. — Berewouts, 43. — v. d. Berg, 545. — Bergaigne, 111. — Ten Bergen, 139. — v. d. Bergen, 550 n. 1. — Bergeyck, 40, 544. — Bergh, 559. — v. d. Bergh, 440, 532, 533. — v. Bergheim, 58, 523. — Berghuys, 559. — v. Berkel, 41. — v. Bernicom, 322. — Bersé, 439. — Besos, 440. — Bessels, 544. — de Besta, 170. — Bestmans, 489. — Betmer, 322. — Betts, 245. — van de Betuw, 499. — Betz, 509, 510. — Beugelaar, 441. — v. Beuningen, 405. — Bevelot, 389. — de Beveren, 189. — v. Beveren, 230. — Beverning, 232. — v. Beverveurde, 561. — de Bey, 168. — Beijer, 42. — v. Beijeren, 370. — Beijerman, 36. — v. Beyma, 139, 330. — Bickbergen, 352. — Bicker, 139, 142, 489, 490, 545. — Bidekar v. Aszbach, 257. — v. Biemont, 549 n. — Bienema, 13. — Biesman, 532. — de Bils, 42. — v. Biscopinck, 561. — Bisdom, 350, 440. — Bishop, 78. — Bisschop, 439. — Bitter, 385. — Blanck, 544. — Blanckevoort, 47. — Blanke, 548. — Blankert, 46. — Blansaart, 353. — Blauw, 45. — Blauw v. Leent, 548. — Bleecker, 539. — v. Bleiswyck, 44, 440. — v. Bleiswijk, 164—168, 353. — Blekman, 143. — Blesen, 230. — Blew, 546. — de Blinde, 353, 439. — v. Bloclant, 556, 557. — Bloemkolk, 108. — Blom, 43, 229, 500. — Blom (Bloem), 103. — Blommesteyn, 545. — le Blon, 43. — Blondel, 140. — Blood, 77. — v. Blootacker, 256. — Blussé, 509. — v. Blijdesteijn, 44, 45. — v. Bochelen, 351. — de Bock, 568. — Bodde, 322. — Bodel, 411 n. — v. Bodeck, 66. — v. Bodegem, 439, 557. — Bodisco, 403, 538. — de la Boe, 401. — v. Boecholt, 382, 555. — v. Boeckhoven, 40. — Boel, 177. — Boelaart, 441. — Boer, 231. — de Boer, 43. — Boerhave, 39, 254. — Boers, 249. — Boesses, 559. — v. d. Boetselaar, 440, 547, 548. — Boey, 350. — Bogaars, 451. — Bogaert, 100. — v. d. Bogaert, 100, 231. — Bögel, 49 n. 1. — Bohl, 547. — Böhtlingk, 558. — du Bois, 43, 254, 444. —

Boisson, 350. — Bol, 230, 383. — Bolderdijk, 441. — Boldewijn, 382. — Bollemans, 546. — Bolner, 110. — Bom, 231. — Bom v. Cranenborch, 556. — v. Bommel, 441. — v. d. Bommenaar, 352. — Bonde, 107. — Bonel, 524. — Bongaart, 231. — v. d. Bons, 441. — de Bont, 40. — Bontebal, 353. — de Boo, 548. — Boogaert, 231. — Boogardt, 167. — Boogmans, 260. — Boon, 43, 349, 523, 547. — Boot, 347, 381. — Booth, 260. — ter Borch, 99. — de Bordes, 526, 560, 566. — Boreel, 41, 42, 179. — Boreel de Mauregnault 547. — v. d. Borg, 140. — v. d. Borne, 105. — v. Borrendamme, 42. — v. Borselen, 233, 369, 370, 371, 372, 373. — v. Borsselen v. d. Hooge, 41, 44. — Borsselman, 546. — Borst, 346, 348, 557, 558. — Bosch, 106, 143, 329, 383, 387, 439. — v. d. Bosch, 40, 44. — Boschman, 555, 557. — Bosschart, 110. — v. Bosveld, 143, 323. — Both, 262, 557. — v. d. Boukhorst, 239. — Boulangé, 7. — Boulangies, 49. — Bousert, 387. — Bouwaert, 380. — Bouwens, 439, 543. — Bouwman, 42, 445. — Boyer, 264. — Boymans, 441. — Braat, 230. — Brackveld, 350. — v. Bragt, 441. — Brakel, 328. — v. Brakel, 231, 350, 351. — v. Brakell, 66. — Brand, 548. — Brands, 330. — Branger, 322. — Brasser, 156. — de Brauw, 518. — Brechman, 446, 523. — Bredel, 440. — v. Bredenhof, 44, 231, 353, 439. — Bredero, 510. — v. Brederode, 42. — Breekhout, alias Brekensteijn, 40. — Breekveld, 41. — v. Bregenz, 114. — ter Bregge, 352. — Bregman, 521. — Bremen, 241. — Bresjen, 389. — Breur, 42, 45. — Brey, 349. — (v. d.) Briel, 568. — Briele, 402. — v. Brienen, 382, 385, 387, 393, 533, 557. — de Bries, 553. — Brinck, 353, 380. — Brinkman, 334. — Briswits, 41. — Broch, 251, 252. — v. Broechuysen, 557. — v. d. Broeck, 54, 528. — Broeckman, 57. — Broek, 35. — v. d. Broek, 42, 352. — Broer, 42. — Broere, 439. — Brohier, 56. — Bromet, 329. — Bronckhorst, 369. — Bronkhorst, 172 n. 3. — Bronswijk v. Dam, 445. — Brouckerus, 296. — v. Brouckhuyzen, 40. — Brouwer, 40, 42, 139, 143, 145, 334, 544, 547. — Brouwers, 548. — v. Brouwershaven, 231. — v. Brugge, 40. — Bruggeman, 544. — Brugman, 543. — Bruin, 358. — de Bruin, 261. — Bruins, 330. — de Brul, 106. — de Brune, 523. — Brunswijck, 44. — Bruijdegom, 43. — Bruylofsberg, 566. — Bruyn, 399, 440, 566. — de Bruijn, 44, 107, 232, 351, 443, 509, 544, 547, 548. — Bruijnvis, 44. — de Bruijs, 545. — Budé, 546. — Bul, 43. — v. Bulderen, 40. — Bultinck, 558. — Buma, 564. — v. d. Burch, 27, 36, 155, 163, 164, 165, 166, 167, 440. — v. Burcharen, 40. — v. Buren,

40, 66, 372. — v. d. Burg, 44, 143, 231, 322, 353. — Burgers, 548. — Burgersdijck, 42. — De Burggrave, 263. — v. d. Burgh, 39. — v. d. Burgh alias Tas, 44. — v. d. Burgt, 231. — v. Burmania, 563. — Burrows, 61. — Bus, 48. — Busero, 40, 41. — Bushby, 249. — Busschop, 109. — Butenius, 43. — v. Butershem (Bergen), 370. — Butot, 145. — v. Buul, 140. — Buultjens, 523. — Buys, 44, 350, 351, 546. — v. Buytenheim, 349. — de Bije, 43, 353, 440, 546. — Bijland, 350. — v. Bylandt, 171 n. 4. — v. Bijleveld, 139, 143. — v. Bijnkershoek, 230. — Bijvoet, 351.

Cabbeljauw, 439. — Cabeljauw, 42, 353. — Califies, 546. — de Caluwe, 560. — Calvaert v. Sassignies, 90. — Cambier, 139, 230, 349, 548. — Camerlin(c) Camerlingh, 94, 95, 96. — Camerlingh, 498. — Camminga, 230. — Camp, 141. — v. d. Camp, 40. — Campbell, 249, 536, 537. — v. Campen, 231, 349, 543, 549 n. — Camper, 548. — Cancius, 393. — Canin, 94. — Canis, 177, 258, 532, 533. — Cannegieter, 395. — Canter Visscher, 330. — de Capol, 554. — v. d. Capelle, 90. — v. (d.) Capellen, 107, 256. — Cappelhof, 543. — Cappellier, 554. — Casius, Cazius, 538. — Caspers, 43. — v. Cassenburg, 384. — Cassijns, 381. — Caste (In de) 232. — Castelhun, 562, 563. — v. Castrop, 139. — v. Cats, 51, 236, 375. — Cau, 40, 41, 99, 403. — Cauw, 544. — v. Cauwenhove, 557. — Cavallier, 242. — Cavelaar, 351. — Celosse, 89 n., 90. — Centen, 43. — Chadborn, 230. — Chais, 36. — Chamart, 400. — Charles, 36. — Chasteleyn, 99. — Chavonnes gez. la Faille, 107. — Chiquet, 546. — Clant, 101, 544, 545. — Clark, 249. — v. Cleef, 323, 521, 522, 564. — de Clercq, 13. — Cleyn, 351. — Cleynpenninck, 380. — Cleywegh, 43. — Clignet, 41. — v. d. Clooster v. Wijnbergen, 389. — Cnack, 230. — Cobmayer, 41, 43. — Cobus, 349. — Cock, 543. — Coeck, 40, 383, 384, 392. — Coeckebacker, 158. — Coelemey, 231, 232. — Coenen, 40, 41, 44, 230, 353. — Coets, 106. — v. Coeverden, 112. — Cognard, 479, 559. — de Coignon, 509. — v. Coligny, 67. — v. d. Colk, 40. — Collard, 354. — v. Collen, 232. — Collot d'Escury, 98, 511. — v. Coln, 230, 546. — Columbus, 110. — Compton, 43. — le Comte (Cointer?), 550. — Coninck, 390, 401. — Coninck Jongkindt, 508. — de Coning, 42, 543. — Conings, 43. — Conradi, 525. — v. Conrady, 527. — Contarini, 159. — Coolhoven, 385. — Cools, 351. — Coolwagen, 390. — v. Coolwijk, 157. — Coomans, 232. — Coopman, 448. — Coops, 390. — v. Coot, 379, 383, 384, 387, 391. — v. Cooten, 545. — v. Coperen, 43. — Coppens, 43. —

Coppier v. Calslagen, 93 n. — de Cordij 110. — Coren v. d. Mieden, 544, 545. — Corevaer, 351. — Cornelisz, 544. — Cornelissen, 280. — v. Corstanje, 230. — Corstiaans, 43, 49, 530. — Corver, 403. — Coster, 405. — Costerman, 43. — Costershoek, 230. — Costerus, 47, 230, 330. — le Coultre, 533. — Courbaet, 257. — de Courseille (v. Corsel), 93. — de Court, 509. — De la Court, 140. — Coutvlees, 386. — v. d. Coy, 44. — Coyman, 105. — Coymans, 39, 178, 262, 489 n., 528, 529. — Crabeth, 40. — de Craen v. Haeften, 557. — Craffert, 385. — Cramer, 137, 349, 567. — v. Cranenborg, 379, 384. — Cremer-Eindhoven, 171. — Criecx 401. — Croese, 43, 441, 548. — Cromhout, 291, 293. — Cromwel, 42. — Croock, 557. — Crucius, 164, 352. — Cruger, 232. — Crijnen, 37. — Cuiper, 353. — v. Culenborg, 372. — Cunes, 230. — Cupus, 288. — Custer, 387. — Cuyck v. Mierop, 248, 448, 449. — Cuijkhoven, 42. — v. Cuylenburg, 53, 55, 244, 355. — Cuijpers, 43.

Daens, 256. — Daetselaer, 288. — v. Dalen, 441. — Dallens, 99, 402. — v. Dalweg, 352. — Daly, 249. — v. Dam, 350, 351, 545. — v. Dam v. Isselt, 15. — Daman, 244. — Damman, 354. — Dams, 330. — v. Dane, 43. — Daniels, 43. — Danz, 123. — v. Daverveld, 45—49. — Davids, 548. — Decker, 351. — Dedekint, 543. — Dedel, 40, 41, 163, 164. — v. Dedem, 381, 388. — Dekkers, 446. — Delff, 97. — v. Delft, 230. — Dellafaille, 42. — v. Delvendiep, 42. — Denneval, 545. — Dercksen, 254. — Derks, 329. — Deront, 555. — de Dessauniers, 545. — D'Estandau, 526. — Deutrom, 59, 60, 61, 446, 451. — Deutz, 426, 489, 560. — Deutz v. Assendelft, 489 n. — v. Deuverden, 557. — v. Deventer, 441. — Devrieux, 545. — v. Deyll, 143. — Deijm, 42. — Diamantius, 288. — Dias Pereira, 544. — v. Dielen, 247. — Dieme, 112. — Dierkens, 168. — v. Diermen, 345. — Dierquens, 231. — v. Diest, 49, 393, 546. — Dincklage, 176. — v. Dinter, 548. — Dircksz, 43. — Disselwerf, 350. — Ditker, 248. — Dobson, 406. — Dodsworth, 249. — Doeckes, 396. — Doedeyns, 230. — Doens, 94. — v. d. Does, 42, 239, 240, 349, 350, 367, 440. — Doesen, 44. — Domis, 402. — v. Dompseler, 260, 384, 389. — v. Dongen, 91, 353. — Donié, 106. — v. Doornik, 54, 111. — Dormieux, 64, 65, 244, 449, 565. — v. Dorp, 230. — Dorre, 387. — v. Dorssen, 45. — v. Dorsser, 508, 509. — v. Dort, 55, 443. — v. Dorth, 545. — Doublet, 168—169, 544, 545. — Doucy, 344. — Douglas, 440, 518. — Doulder, 254. — Douw, 539. — v. Doveren, 543. — Doweius (?) 531. — v. Dreunen,

556. — Drieberg, 450. — Drolenvaux, 254. — Dubbels, 553. — v. Dueverden, 262. — Duim, 11. — v. Duinen, 499. — v. Dulst, 548. — Dumbar, 511. — Dumont, 254, 520. — Durfort d'Autieges, 66. — v. d. Dussen, 42, 156, 157, 158, 159, 263, 350, 547, 556. — Dutransnoijt, 43. — Dutrij, 548. — v. Duuren, 440, 441, 546, 547. — Duurkant, 440. — v. Duvenvoorde, 44. — v. d. Duijm, 241. — Duymaer v. Twist, 177. — Duyn, 231. — v. Duyn, 441. — v. Duijnen, 42. — Duyser, 351. — Duijvelaar, 41. — v. Duyven, 387. — v. Dijck, 42, 44, 353. — v. Dijckhuysen, 390. — v. Dijk, 143.

Ealon, 446. — Ebell, 248. — Ebert, 58, 450, 523. — v. Eck, 102, 589. — v. Eck v. Pantaleon, 556. — v. d. Ede, 367. — Edi(n)ck, 380. — v. d. Eem, 37. — Eenerson, 12. — de Eerens, 499. — v. Eerssel, 230. — v. Eeten, 548. — v. Egeren, 405. — v. Egmond, 233, 369, 407. — v. Egmond v. d. Nyenburg, 42, 231, 232. — Egmond v. IJsselsteijn, 52. — v. Egten, 42. — Egter, 551. — v. Ehrenberg, 127. — Eick, 21. — v. d. Elborch, 554. — Elders, 441. — Elias, 446. — Ellinckhuysen, 440, 544. — Elsacker, 43. — Elsevier, 113, — v. Elst, 41. — Emaus, 41, 42. — v. Emmerat, 543. — v. Emmerik, 104. — v. Enchuysen, 106. — Engelbregt, 54, 443. — Engelsz, 43. — Ennis (Ennes), 40. — Epen, 380, 381. — v. Epenhuysen, 229. — Ephraim, 451. — Episcopius, 288. — Erfdyck, 545. — Erkelens, 40. — Ernst, 450, 523. — v. Erp, 383. — v. Erpecum, 440, 568. — v. Es, 323, 527. — Esau, 170. — Esdré, 253. — de l'Espinaux, 67. — v. Essen, 322, 385, 389. — Essenius, 323. — Evenhuijs, 547. — v. Ewijck, 557. — Eyck(ius), 108. — v. Eijck, 42, 263. — v. d. Eyck, 533, 534. — v. Eyk, 250. — v. d. Eyk, 164.

Faassen Nolthenius, 63. — Faber, 399, 559. — Fabius, 171 n. 4. — Fabricius, 232, 244, 349, 350. — Fabritius, 565. — v. d. Faes, 105. — Fagel, 230, 440, 544. — Falck, 559. — Dela (Della) Faille, 43, 89—107, 403, 532. — de Failly, 105. — Falck, 143. — la Fargue, 477—480. — Fayon, 440. — Feddes, 518. — Feenstra, 398. — Feith, 311. — Felicx, 232. — Felsinger, 245. — Feltrum de Vries, 45, 231, 232. — Fenelon, 441. — Fennema, 399. — Ferment, 544. — Ferrera, 241. — Feykens, 562, 563. — Feyt, 384, 387, 388, 389, 390, 391, 441. — Feyters, 351. — Fierlant, 251. — Fileleyn, 106. — Flanderka, 245. — de Flavard, 559. — v. Fles, 43. — Floh, 329. — Floren, 140. — Flugi, 170. — Flugi v. Aspermont, 114—128, 169—174. — de Fluog, 120. — Focanus, 530. — Fokker, 140. — v. Foreest, 140, 232, 289, 441. — For-

mer, 447. — Fox, 245. — Francen, 367. — Francke, 55, 526. — Francken, 40, 388. — Frankena, 58. — de Franqueville, 400. — Fraxinus, 292. — Frede, 444. — du Fresne, 472. — Fretz (Fräts), 172 n. 3, 244, 245, 525, 526. — Fridel, 53. — v. Friesheim, 440. — Frieswijk, 562, 563, 564. — Frobus, 112. — Fronhoff, 330. — Fruijting, 232. — v. Furstenbergh, 41. — Fybrandsz, 565, 566. — Fijnje, 140.

Gadeliere (de la), 553. — v. Gaesbeek, 369 n. — Gakiers, 559. — Galjard, 350. — Gallée, 558. — Gallière, 13. — Gambier, 567. — Gander, 451. — Gantsbies, 440. — la Garde, 445. — Gardenier, 106. — De Gaveren, 322. — v. Geen, 13. — Geenewinkel, 15. — Geesteranus, 27. — v. Gelder, 352. — Geldorp, 230, 254. — v. Gellinckhuysen, 41. — v. Gemen, 369. — Gérardel, 400. — Gerlings, 544. — Gerobulus, 556. — Gerp, 399. — Gerrits, 263. — v. Gersten, 43. — Gevers, 139, 322, 330. — Gey, 360. — Ghyselin, 551. — Gibson, 522. — Giffening, 526. — 't Gilde, 349. — Gimmenig, 328. — Giphart (Gebhard), 178. — Girdlestan, 249. — Giron, 66. — Glazer, 547. — Gleichman, 172. — Gleser, 232. — Gockinga, 38. — Goddeus, 393. — Godin, 555. — Godschalk, 142. — v. d. Goes, 25, 26, 27, 42, 440. — v. Gogh, 44. — Goldestein, 565. — Gommen, 106. — Gool, 44. — Gooijen, 242. — de Gooijer, 112. — Gordon, 137, 328. — v. Gorkum, 257. — v. Gortel, 383, 386. — Gorter, 329. — v. Gosenberch, 557. — Gossaart, 352. — Gossen, 380. — Goudappel, 44. — Goudsblom, 330. — Goudswaert, 351. — Gousson, 43. — Gouwe, 42. — Gouyon de la Moussaye, 257. — Goyards, 554. — de Goyer, 555, 556. — de Graaf, 544. — v. d. Graaff, 534. — Graafland, 440. — de Graeff, 489, 490, 491. — v. d. Graeff, 164. — de Graeu, 40. — v. 's Gramade, 351. — de Grammaye, 91. — le Grand, 402, 568. — Graswinckel, 27, 156—163. — Gratiaen, 55. — De Grave, 322. — Graver, 232, 439, 543. — 's Gravesande, 27. — de Greef, 257. — de Greeff, 549, 552, 553. — Green, 43. — Greve, 40, 392. — Grevinchovius, 296. — Gribius, 168. — Groen, 351. — Groen v. Prinsterer, 535. — Groenendael, 97. — v. Groenesteyn, 105. — Groeneveld, 177. — Groenewegen, 441. — Groeninx, 43. — Grol, 385, 387, 388. — Groot, 350, 547. — de Groot, 41, 232, 261, 288, 351, 388, 441, 544. — Groothuijsen, 43, 352. — v. Grootvelt, 261. — Gunckel, 500. — Gruneboseh, 499. — Gruijter, 385. — Grijp v. Valckesteyn, 556. — Gugelberg v. Moos, 127. — v. d. Gugt, 230. — Guicherij, 230. — Guiljé, 329. — v. Gulig, 230. —

Guljé, 140. — v. Gybeland, 353. — v. d. Gijp, 48. — Gijswijt, 352. ten Haaff, 27. — Haak, 500. — de Haan, 41, 330. — v. d. Haar, 41. — v. Haarsolte, 139. — de Haas, 231, 261, 349. — Hacfort v. d. Lathmer, 533. — v. Haeft, 546. — v. Haeften, 511. — de Haen, 99, 288. — v. d. Haer, 42, 43, 44, 45, 231, 232, 349, 350, 351, 440. — v. Haersma, 179. — Haerts, 532. — de Haes, 383. — v. Haften, 260. — Hage, 550. — de Hage, 479. — Hagens, 230. — v. Hagens, 259. — Hagerop, 546. — ten Haghuis, 352. — v. Hagt, 56, 59, 246. — von Hagt, 565. — Hahn, 139. — v. Halewijn, 42, 350, 388. — Halle, 560. — Halling, 439, 547. — Hallingh, 164, 165. — Hallwach, 525. — v. d. Ham, 380, 382. — du Hamel, 550. — Hamel Bruyninck, 166. — v. Hamelsveld, 139. — Hanau, 352. — Hanenbrink, 323. — Han(n)ecop, 244. — Hansen, 57, 546. — v. Harderwijck, 380. — v. Haren, 546. — Harge, 544. — Harmens, 351. — Harrents, 349. — v. Hartevelt, 560. — Hartogsveld, 44. — Hartsbergen, 440. — Harwijns, 179. — Hasard, 178. — Hasselaar, 403. — Hasselman, 230. — Haubois, 401, 530, 562, 563, 564. — de Haucourt, 352. — Havelaar, 103. — Havermans, 140. — Haversack, 380. — Havius, 106. — Haxter, 383. — Heckhuysen, 548. — Hector, 232. — v. Heemskerk, 99, 101, 353. — Heemskerk v. Beest, 97, 532. — Heen, 510. — de Heer, 508. — v. Heerde, 405. — Heering, 547. — v. Heerle, 391. — v. Hees, 350. — Hegeman, 381, 387, 388, 393, 538. — v. Heinert, 531 n. — Heiningen, 545. — Heiningius, 280. — v. Hek, 57, 109, 111, 248. — Hekken, 446. — v. d. Hel, 388. — Helger, 110. — den Helm, 555. — Helmke, 143. — v. Helsdingen, 342. — Helvetius, 103. — v. Hemert, 261. — Hemminga, 396. — Henck, 243. — Hendeling, 528. — Henderson, 40. — Hendricks, 43. — v. Hengst, 141. — v. Hennecler, 383. — Henneman, 44. — Henny, 232. — Hermans, 91. — v. Hertaing, 488. — v. Hertefeldt, 560, 561. — v, Herwijnen, 43, 349, 350, 352, 439. — Heshuysen, 43. — v. Hessel, 261, 353. — Hesselinck, 391. — Hessels, 105. — v. Heteren, 390. — Hettema, 322. — Heuckelbos, 43. — v. Heuclom, 384. — Heupner (Hübner?), 566. — de Heus, 44. — v. Heuvel, 43. — v. d. Heuvel, 349. — v. Heuven, 552. — Heijblom, 547. — v. d. Heyden, 230, 232, 533, 543, 562. — Heyliger, 264. — Heymans, 556. — Heymenberg, 43. — v. Heijningen, 350. — Heynsius, 41. — Heystek, 346. — v. Hiesel, 545. — Hillebrandsz, 230. — Hingst, 394. — Hinlopen, 510. — de Hochepied, 440. — Hodenpijl, 44, 102. — Hoefslager, 402. — Hoek, 232. — Hoeman,

390. — 't Hoen, 323. — (de) Hoene, 90. — Hoepels, 53. — Hoet, 547. — v. d. Hoeve, 544. — Hoevelack, 439. — v. d. Hoeven, 106, 231, 330, 353, 440, 441. — v. Hoevesteyn, 392. — v. Hoeij, 350. — Hoeyngius, 389. — Hoffer, 508. — Hoffman, 140, 523. — Hofman, 329. — Hofman v. Someren, 544. — v. d. Hoge, 157. — Hogendijk, 330. — Hogenhouck, 97. — Hogerbeets, 286—308. — Hogeveen, 229. — Hogewal, 140. — Holewerf, 384, 390. — Hollander, 44. — Hollewel, 566. — Hols, 43. — v. Holst, 440. — Holstius, 546. — ten Holte, 386. — Holtzappel gez. Milander, 159. — Homan, 139. — de Hond, 555. — v. d. Honert, 439. — v. Honstein, 353. — Honter, 447. — v. Honthorst, 554. — v. Hoof, 139. — Hoofd, 230. — Hooft, 45. — 't Hooft, 508, 535. — 't Hooft Verschoor, 536. — v. Hoogenhouck, 35, 36, 534. — Hoogensteeker, 545. — v. Hoogeveen, 27, 403. — Hooglander, 41. — Hoogwerf, 349. — v. Hoop, 232. — v. d. Hoop, 139, 232, 351, 439. — Hooreman, 403. — v. Hoorn, 562. — Hoornaert, 381. — v. Hoornbeek, 42. — Hop, 43, 44, 230, 440. — Horbach, 140. — Horn, 322. — v. d. Horn, 567. — Horst, 106. — ter Horst, 343, 546. — v. d. Horst, 232, 440. — Houckgeest, 106. — v. d. Hout, 44. — v. Houten, 55, 449, 522. — Houting, 43. — Houttuijn, 42, 232. — Houttuijn v. d. Heijden, 45. — v. d. Houve, 157. — v. d. Houven, 365. — v. Houweningen, 532. — v. d. Hove, 253. — v. Hoven, 231, 243. — Hoyer, 440. — Hoynck v. Papendrecht, 172, 350. — Huber, 140. — Hubert, 480, 551. — Hudde, 40. — Huddinck, 386. — Huet, 18. — v. Hugenpoth tot Aerth, 329. — Hugonis, 565. — Huisman, 48, 49. — Hulsbosch, 232. — v. Hulsenbeecq, 231. — v. Hulshorst, 383, 388. — Hulsman, 139, 406. — Hulstman, 351. — Hunter, 55. — Hurnius, 231, 353, 439. — de la Husaie (Houssaye), 178. — de Huybert, 41. — Huyberts, 44, 439. — Huybertsz (Huybrechtsz) 128, 447, 448. — Huijbertz, 42. — Huybrechtsz, 64, 260. — Huydecoper v. Maarseveen, 262. — Huydekoper, 547. — Huygen, 392. — Huygens, 40, 105, 111, 548. — Huyssen, 44, 232. — Huijser, 350. — Huijting, 548. — Hyde, 492 n. — Hijover, 113.

Imhoff, 179. — Imlay, 80. — v. Ingen, 523. — Insma, 399. — Isendoorn à Blois, 258.

v. d. Jacht, 321. — Jackson, 44. — Jacopsen, 280. — James, 280. — Jansen, 329. — Janssen de Rie, 548. — Jansz. 61. — Janzen, 518, 519. — Jecklin v. Hohenrhealta, 127. — Jenatsch, 127. — Jitterton, 527. — Johnson, 78, 79. — Jonck (Sonck), 41,

353, 439. — De Jonckheere, 143. — de Jong, 59, 104, 232, 350, 394, 439, 544, 568. — De Jonge, 139. — Jongejan, 544. — Jongendyckgraaf, 349.˙ — de Jongh, 544. — Jonklaas, 59, 61. — Jongknegt (Jongelingh?), 551. — Jonker, 48, 546. — Jooris, 255. — Joosten, 521. — Jordens, 139, 177. — Joseph, 56. — Juha, 110. — Junckers, 440. — Junius, 164, 165. — Juyst, 107.

v. d. Kaa, 103, 104, 105. — Kaasteker, 351. — Kahle, 523. — Kanis, 562. — Canisius (Kanisius), 178. — Kant, 547. — Kantelaar, 139. — de Kanter, 508—511. — v. d. Kasteele, 322. — de Kat, 43, 536. — Ten Kate, 330, 546. — Kazius, 538. — Keetlaar, 544. — Kelder, 351. — Kelders, 441. — Kellar, 446, 450, 451. — Kemink, 534. — v. Keppel, 547, 560, 561. — Kerck, 43. — Kerckhoven, 40. — Kerfbijl, 447. — Kerkenberg, 243. — Kerkhoven, 441. — Kern, 448. — Kers, 36. — Kersse, 112. — Kerssenboom, 230. — Kerssenbroeck, 561. — Kesselaer v. Joost, 447. — Kessels, 55. — Kessels v. Alken, 55. — Ketelaer, 44, 107, 440. — v. Ketenburgh, 42. — v. Keulen, 351, 389. — Keuythaen, 388. — Keyser, 139, 379, 384. — Keyt, 565. — Kien, 440. — Kievit, 43. — Kievits, 547. — Kil, 381. — Kilian, 17. — Killen, 381. — der Kinderen, 189. — Kingsborough, 78. — v. Kinschot, 42, 45, 353. — Kipp, 143. — Kirchardt, 389. — Kisch, 45. — Kivit, 230. — v. d. Kleeft, 350. — Kleermaker, 353. — v. Kleffens, 139. — Kleinhoff, 346. — de Klerk, 241, 553. — Kleynoot, 261. — Klimop, 231. — Klis, 350. — Kloek, 560. — v. 't Klooster, 143. — v. d. Kloot, 231. — de Klopper, 231. — Kluit, 536. — Kluijt v. Rijnsaterwou, 323. — Knegt, 351, 352. — de Kneuyt, 559. — v. Knillenburg, 126. — Knol, 440. — Knouw, 54. — Kock, 47, 451. — de Kock, 499. — Koenen, 43, 351. — Kofferman, 245. — Kolff, 263. — Kolmschate, 140. — Koning, 246. — Konings, 43. — Konijnenburg, 140, 329. — Koopman, 547. — v. d. Kooy, 44. — v. d. Kop, 42. — Koppen, 441. — Koppenol, 38. — Kostermans, 352. — Kraken, 388, 393. — Kramer, 143, 168, 534. — Kreet, 548. — v. Krenenborch, 106. — v. Kretschmar, 518. — Kreylkamp, 330. — Kriekenbeek, 113, 246, 524, 526, 566. — v. d. Krikken, 440. — de Krouse, 111. — Kruger, 544. — Kruythoff, 13. — Krijger, 57. — Kuhn, 566. — Kuik, 499. — Küneman, 246. — Kuijljens, 441. — v. d. Kuyp, 439. — Kuyper, 440. — Kuijtenbrouwer, 263.

v. d. Laan, 231, 544. — Labouchère, 494. — La Croix, 330. — Ladurner, 126. — Laeff, 530. — La Faille, 262. — Lafarque, 480

— Lagh, 178. — Lakeman, 43. — La Lau, 548. — La Lauze, 344. — Lalmont, 522. — Lamot, 547. — Lampsins, 543. — Lancise, 546. — Lanck, 439. — v. Landschot, 44. — Lange, 345, 520. — De Lange, 139, 359, 441. — v. Lange, 140. — Langelaan, 353. — v. Langenberg, 61, 246. — Langendam, 351, 352. — v. Langenhoven, 106. — Langeraat, 440. — Langereits, 231. — v. Lanspergh, 561. — Lap v. Waveren, 556. — Lasge, 248, 528. — Lathouwer, 351. — Laurisse, 106. — de Lauter Cruijslander, 44. — v. Lauwijck, 349. — Laverman, 398. — La Ville (de), 545. — Lavinius, 389. — v. Lawick, 244. — v. d. Lee, 439. — Leemans, 230. — Leebruggen, 449. — Leendertsz, 43. — Leerdam, 107. — Leertouwer, 45. — de Leeuw, 110, 343, 344, 547. — v. Leeuwen, 329, 330, 510. — v. Leeuwsvelt, 558. — Le Fevre, 249. — Leitoa, 241. — v. d. Lely, 33, 34, 532. — de Lemon, 330. — Lempereur, 381. — v. Lengele, 449. — v. Lennep, 140. — v. Lent, 532. — L'Escaille, 4. — Letanche, 243. — Leusekan, 241. — v. Leuwen, 231, 352. — Lever, 40. — Leydeckers, 382, 439, 440, 547. — v. Leyden, 39, 255, 544. — v. Leyden v. Westbarendrecht, 262. — Liauckema, 263. — v. Libert, 567. — Libotte, 330. — v. Lichtenstein, 365. — v. Lienden, 67. — Liens, 177. — v. Lier, 40, 380, 556. — Lieuwaard, 351. — v. Ligne, 486, 487. — v. d. Ligt, 43. — De Lille, 140. — Limbeek, 449. — Limborch, 440. — v. Limborg, 349. — v. Linden, 381. — v. d. Linden, 43, 351, 530. — v. d. Linge, 543, 556. — Linthorst, 143. — Liotard, 479. — Lips, 546. — v. Lis, 104. — List, 500. — de Livera, 446. — Lockom, 107. — v. Lodestein, 35 n., 43. — Loë, 564. — Loef, 140. — Loeff, 49. — Logemans, 440. — Logen, 391. — v. Loghem, 177. — v. Lokhorst, 329. — Lommers, 43. — la Loo, 351. — Looman, 65, 241, 242. — v. Loon, 163, 556, 560. — Loopuit, 321. — Loos, 447. — Loots, 555. — Lorenz, 449, 450, 522, 524. — Loret, 524. — de Loriol, 63. — de Lovendegem, 540. — v. Lövenich, 258, 259. — Lublinck, 546. — Lublink de Jonge, 140. — Lucas, 300. — v. Luch, 441. — Luchtmans, 21. — Ludekens, 246. — Luders, 53. — Ludovici, 57, 60, 445, 450, 522, 523—525. — v. Lugtigheid, 230. — Lupardus, 439. — v. Lupke, 54. — Lus, 232. — Lutticken, 388. — Luijken, 242, 243, 440. — Luylofs, 393. — Luyt, 391. — de Lij, 112. — Lycklama à Nijeholt, 562. — v. Lynden, 50. — Lyndraeyer, 353. — Lijseman, 555.

v. d. **Maa**, 229. — Maartensz, 63—65. — v. d. Maas d'Avenrode, 567. — Macdonald, 525. — Maeck, 381, 384. — Maerlant,

106. — Maertensz, 544, 545. — Maes, 388. — du Magney, 545. — Maire, 402, 539, 567. — le Maire, 99, 400, 401. — Malecotius, 322. — Manchy, 44. — v. d. Mandere, 546. — Mandt, 36. — v. Manen, 139, 391. — v. Mansveld, 143. — v. Marcelis, 439. — Marchand, 350, 439. — Marchant, 141. — Marchant, 141. — v. d. Marck, 486, 487, 547. — de Marees, 534. — de Maretz, 400, 535. — des Maretz, 97. — Maris, 392. — v. Marken, 547. — Marks, 440. — v. Marle, 139. — de Marque, 480. — Marret, 143. — Marten, 559. — Martens, 391, 555. — Martheze, 54, 110, 111. — Martini, 104. — Martijn, 439. — de Massema, 540. — v. d. Mast, 158, 232, 555. — v. Mastricht, 554. — Maten, 385, 387. — Matthys, 446. — de Maulde, 352. — de Mauregnault, 440. — Mauritius, 547. — Mauritz, 511. — v. Mechelen, 263. — De Mechelin, 263. — Medebach, 387. — v. Meden, 295. — du Mee, 554. — Meenderink, 510. — v. d. Meer, 44, 103 n., 158, 350. — v. d. Meer v. Berendrecht, 49, 530. — Meerboom, 40. — Meerman, 544. — de Meester, 48. — Meesters, 43, 44. — v. Mehm, 382, 384, 386, 391. — Melchers, 441. — Melgers, 52. — de Melho, 566. — v. Melis, 533. — Mels, 42. — Melter, 388. — Menserburg, 399. — Menso, 544. — Mentz, 565. — v. d. Merckt, 547. — Merens, 287, 547. — Mersen, 402, 567. — Merveilleux, 43. — v. Mervelt, 388. — Metelerkamp, 177. — v. Meteren, 144. — Metzelaar, 231. — v. d. Meulen, 40, 44, 49, 91. — v. Meurs, 46, 48, 369, 386. — de Mey, 43, 231, 350, 440, 565. — v. d. Mey, 40. — v. d. Meyden, 106, 248, 449. — Meijen, 323. — Meyer, 17, 66, 330, 447, 525, 566. — Meyertsz, 352. — Michiels, 35. — v. Middachten, 380. — Middelcoop, 554. — v. Middelgeest, 41, 44. — Middelman, 44. — Middendorp, 5. — Midderig, 330. — v. d. Mieden, 544, 546. — de Milde, 105. — de Milde de la Faille, 105. — Mils, 379. — Misso, 527. — De Mist, 139. — Modaeus, 288. — Mol, 350, 439, 544. — Molenaar, 439, 447. — Molengraaf, 44. — Molet, 441. — Mollerus, 547. — Mom, 247, 449. — de Monchy, 551. — v. d. Monde, 43. — v. Mont, 125 n. 3. — Montagne, 102 n. 1. — v. Montfoort, 486. — v. Montfort, 114, 115, 118, 176. — v. Montfort-Bregenz, 115. — v. Montfort-Feldkirch, 115. — v. Montfort-Tettnang, 115. — de Moor, 545. — Moordebier, 387. — Moorman, 523. — Mooy, 544. — Mooijaart, 65, 177, 250, 559, 560. — Mooyman Hoet, 547. — Moraas, 351. — Moreelse, 556. — Morgan, 60, 61. — Moriaanshoofd, 439. — Moris, 350. — Mottau, 244, 245, 246, 526. — Mouljé, 74. —

Mountcastel, 78. — Muelenberch, 105. — Muerling, 523. — Muilenburg, 254. — Muisson, 440. — Mul, 544, 546. — Mulardt, 390. — Mulder, 143, 544. — Muller, 248, 388, 544. — von Muller, 59, 565. — Mulrooy, 323. — de Munck, 41. — v. Munster, 405. — v. Munster tot Daelen, 561. — Munter, 42, 44. — Mussaart, 350. — v. Muijlwijck, 349. — Muys v. Holy, 545.

v. Naaldwijk, 486, 488. — Nacken, 382. — Nanning Kien, 231, 232. — Narot, 91. — v. Nassau, 257, 567. — Nauta, 530, 562. — v. Neck, 37, 95, 106, 550. — Nederhof, 231. — Nell, 450. — v. Nes, 322, 386. — Neubels, 440. — Neuleman, 386. — de Neijs, 53. — Nibbelink, 537. — v. Niedeck, 41. — de Nielles, 288. — Niellius, 300, 306, 353. — v. Nierop, 353. — de Niesse, 248. — Nieuwenhoven, 445, 446. — Nieuwenhuis, 143, 323, 330. — Nieuwenhuysen, 144, 353, 441. — v. Nieuwland, 479. — de Nise, 41. — v. Nispen, 41, 349, 351, 544. — von Nitch, 254. — Nobeling, 230, 232, 349, 350, 351, 441. — Noirot, 567. — Nol, 44. — Nolet, 321. — Nolst, 140, 330. — Nolthenius, 43, 49, 63, 260. — Noodt, 27. — Noordwyck, 229, 548. — v. Noorle, 548. — Noorthey, 441. — Noortwold, 531. — Noot, 322. — Nooteboom, 546. — Noratt, 341. — de Normandië, 543, 549—554. — Norrens, 43. — Noyen, 379, 384, 386, 388, 393. — v. Noyen, 100. — Nuck, 382, 392. — Nuhout, 330. — v. Nijenrode, 236, 371, 372, 373. — Nijgh, 42. — v. Nijvelt, 555.

Oberg, 351. — Obreyn, 43. — Ockersse, 42, 140, 330, 399, 439. — Ockhuysen, 403, 534, 535. — Oenes, 564. — v. d. Oever, 552. — Offers, 42. — Offringa, 399. — v. Okkenburg, 441. — v. Olden, 22. — v. Oldenbarneveld, 261, 291, 390. — Oldfield, 61. — Olivier, 351, 359 n. — v. Olst, 323, 328, 547. — v. Ommeren, 330. — Omssen, 49 n. 2. — Ondaatje, 60. — Onderwater, 63. — Oneydes, 563. — Onnosel, 230. — Oom v. Wijngaarden, 237, 239, 545. — v. Oordt, 536. — Oostdijck, 182, 508. — v. Oosterbaan, 440. — v. Oosterhout, 350. — Oosterling, 45. — v. Oosterwijck, 40, 43, 164. — Oostrom, 328. — v. Oostrum, 328. — Orisant, 544. — de l'Orme, 52. — Ormea, 401. — v. Os, 230, 543. — Ostermans, 439. — den Otter, 37, 555. — Otterdijck, 350. — Otto, 47. — Oudaan, 42. — v. Oudesteyn, 351. — v. Oudheusden, 550. — Oudorp, 330. — Oulrij, 230. — v. Outhoorn, 510, 511. — v. Outshoorn v. Sonnevelt, 109. — v. Overhage, 549 n. — Overpeld, 351. — v. Overvest Kup, 50. — Overwouter (Overwinter), 42. — v. Oyen, 512—521.

Pacqui, 230. — Pagie, 353. — Paille, 351, 544. — Pain, 257. — v. Pallaes, 556. — v. Pallandt, 7, 12, 255. — Palm, 444. — Pancras, 403. — v. Panhuijs, 439, 555. — Pannboeter, 547. — Pannecoeck, 380, 383, 388, 389. — Pannebakker, 330. — Panneel, 522. — Pannekoek, 230. — Panser, 107 n., 262. — v. d. Pant, 546, 547. — Pantekoek, 537. — Pantly, 443. — Papegaey, 351. — Paquet, 243, 528. — Paravicini, 127. — de Paravicini di Capélli, 127 n. 2. — Pardon, 54, 447. — v. Parma, 365. — Parquer, 543. — v. d. Parra, 568. — Partzer, 242. — Paschaal, 561. — Pasman, 351. — Pasteur, 139. — Pater, 556. — Patijn, 232, 349. — Paulus, 359. — Paupaxt, 499. — Pauw, 41, 42, 101, 150. — Pauwels, 43. — Pavort, 43. — Payen, 20. — Peachman, 43. — Peereboom Voller, 172. — Pelkoorn, 41. — v. Penbroek, 143. — Penninck, 380, 382. — Penning Nieuwland, 171. — Pereboom, 441. — Pereira, 249. — Perera, 522. — Perkins, 445. — Perponcher de Sidleniski, 231. — Pertot, 330. — de Pesgarengys, 352. — Pessers, 548. — Pesters, 42, 330, 440, 441, 544. — Petitpas, 256, 529. — Pflugk, 120. — Philibert, 44. — de Picker, 529. — de Pickere, 105. — de Picquère, 178. — Pieckevaan, 166. — Piek, 511. — Pieters, 43, 104, 544. — Pieterse, 446. — Pieterson, 43, 353, 440. — Pimentel, 66. — de Pinmuré, 553. — Piper, 48. — de Pirenes (Pirmez), 100. — Pithopoeus, 338. — Plaat, 349. — v. Planta, 125 n. 3, 126. — v. d. Plas, 45, 230. — de Plecker, 353. — v. d. Plekke, 351. — Plemper, 484. — Plempfontein, 230. — du Plessis, 547. — Pleunen, 351, 352. — Plomp, 351. — Ploos v. Amstel, 329, 555. — v. Poelgeest, 238, 546. — Ten Pol, 322. — v. d. Pol, 183. — Polen, 384. — Polsnitz, 52. — Pompe v. Meerdervoort, 140. — Pon, 41. — Ponderus, 48. — Pontanus, 389. — Poock, 350. — Poort, 390. — Poppius, 306, 353. — de la Porte, 109, 110, 111. — Portengen, 557. — Post, 143. — Posthoorn, 43. — Potger, 54. — Poulier, 54, 443, 444, 521, 522. — Pouwelsz, 386. — Prävost, 127. — Du Pré, 323. — Presley, 43. — Preuyt, 381, 386, 388. — Prévot, 559. — Prins, 13, 112, 179, 247, 544. — Proot, 330. — Proper, 390. — Pruys, 98. — Pujeaux, 42. — v. Putten, 264. — de Putter, 549, 552, 553. — Pijl, 106, 232. — Pijman, 499.

Quack, 36. — Quartel, 351. — de Qua, 500. — Queborn 549 n. Queisen, 139. — Querfurt, 560. — Quesnel, 330. — Quevellerius, 351, 544, 545. — de Quienes, 254. — Quingetti, 556. — Quijn (Quien), 57, 523.

Rabinel, 329. — Rademacher, 41. — Rademaeckers, 554. — de Raet v. Kerchum, 127 n. 1. — Ramaer, 509. — Ramaker, 385. — de la Rambelje, 248. — Ramot, 548. — Ramp, 392. — v. Randwijk, 66. — de Ranitz, 500. — Rant, 330, 546. — Rapin, 546. — Rave(n), 101. — Ravenschuyl, 101 n. 2. — v. Ravesteyn, 41, 143, 229. — v. Raveswaey, 44, 554. — v. Ray, 479. — Raye, 179. — Reaal, 349. — de Rechtere, 251. — Reck v. Mulhuysen, 252, 529. — Ree, 110, 111. — v. Reede, 230, 367, 555. — v. Reenen, 350. — Reepmaker, 511. — v. Rees, 322. — Reets, 109. — Regenmorter, 42. — v. Reigersbergh, 288. — Reinders, 350. — Remge, 562. — Rendorp, 488. — v. Renesse, 51, 234. — v. Renesse v. Wulp, 557. — Rengers, 12. — Rennert, 110. — v. Renselaer, 386. — v. Renessen, 45, 230. — Repelaer, 543. — Resteau, 489 n. — de Reus, 351. — Reuther, 500. — Reuvens, 322. — Reyers, 43, 381. — Reijhardt, 565. — Reynderts, 548. — Reynders, 534. — v. Rhee, 229, 246, 247. — v. Rheenen, 440. — v. Rhemen, 255. — Richmond, 249. — Riecke, 53. — v. Riemsdijck, 532. — v. Rietveld, 40, 352. — v. Ringelsberg, 45. — Ripperbandt, 385. — Ritsert, 44. — Ritter, 406. — v. Rivière, 558. — Robbertsz, 43. — Robbertze, 43. — Robertson, 56, 57. — Robinson, 592. — Robol, 143, 334. — Robijn, 49 n. 1. — la Roche de Créqui, 94. — Rock, 113. — de Rodrigo, 110. — Roeloffs, 247. — Roelofsz, 566. — Roemer, 546. — de Roever, 444. — Rogiers, 43. — Romeijn, 43, 230, 350, 351. — Romkes, 564. v. Roorda, 263. — Roos, 43, 263, 350, 537. — Roosendael, 342, 547. — Roosmale-Cocq, 69, 245, 249, 449, 526, 527. — de Roovere, 350. — Rosebach, 55. — Rosel, 400. — Roseboom, 42. — Rosenboom, 41, 44, 231, 350. — Roseveld, 322. — v. Roseveld Cateau, 330. — v. Rosevelt, 143, 178. — Roskam, 350. — v. Rossem, 376, 377. — Rossin, 252. — v. Rossum, 392. — v. Rost, 106, 125, 127. — v. Rost zu Aufhofen und Khelburg, 126. — Rot, 113. — Rottiers, 58. — Rouaer, 165. — Rouw, 387. — Rouws, 379. — de Rovere, 255. — de Roy, 41, 441. — le Roy, 344. — v. Royen, 27, 140, 167. — Ruchaspermont, 176. — Rudolphi, 562. — v. Ruitenhuijs, 351. — Ruttinck, 171. — v. Ruijll, 44. — Ruynck, 344. — Ruysch, 29, 33, 40, 41, 42, 44, 555. — de Ruyt, 441. — Ruytenbeeck, 384. — v. Ruytenberg, 488. — de Ruyter, 561. — v. Ruyven, 96. — v. Ryckel, 405. — Rijckena, 38. — Rijckert, 393. — Rycket, 389, 391. — Rycks, 385. — Rijgerbosch, 547. — v. Rijn, 13, 322. — v. Rijnestein, 440. — v. Rijssel, 548. Rijswijck, 351, 532. — v. Rijswijk, 441.

Saalfelt, 247. — de Salis, 127. — de Salis-Celerina, 127 n. 1. — v. Salis-Samaden, 127 n. 1. — Salomonson, 480. — de Salve, 566, 567. — v. Samaden, 127. — Samsons, 401. — v. Sanctin (Montfoort) 95. — Sandberg, 546. — v. Sanden, 525, 546. — v. d. Sande, 393. — Sanders, 143. — Sanders v. Wel, 330. — Sanderson, 403, 538. — Sansoni, 245. — Sansonij, 565. — v. Santen, 36, 156. — v. d. Santheuvel, 547. — Santvliet, 352. — Santvliet alias Bickbergen, 351. — Sapma, 297, 304. — de Saram, 61. — Saravia, 353. — Sargans-Vaz, 117. — Sas, 383, 386, 390 (?), 391. — de la Saulx, 400. — Saurin, 545. — Sazis (?) 390. — Schaap, 43, 231, 526, 544. — v. Schadenbroeck, 555. — v. Schaep, 44, 232. — Schaep, (Schaap) 263. — v. d. Schaer, 351. — v. Schaerk, 341. — Schaft, 287. — Schagen, 547. — v. Schagen, 349. — Schaghen, 102. — v. Schalcwijck, 556. — Scharken, 112. — Scharphuysen, 381. — Schats, 351. — Schauenstein, 127. — Scheerenberg, 489 n. — Scheffelaar, 443. — Scheidius, 323. — v. Schel, 547. — Schelling, 261. — Schellinger, 402, 403. — Schelte, 401. — Scheltema, 139. — v. Scheltinga, 399. — Scheltus, 344. — Schenkel, 548. — Schepers, 43. — Schephard, 44. — Schermer, 330. — Scheur, 43. — Scheurleer, 441. — v. Schie, 42. — Schiff, 171. — v. d. Schilde, 43, 44, 351, 439. — Schildhouwer, 40. — Schildt, 386. — Schimmelpenninck, 511. — die Schmid 123 n. 5. — Schneider, 526, 527. — Schoenmaker, 381, 547. — Schokman, 56, 449. — Schols, 261. — Scholt, 441. — Scholten, 441. — Schonswar, 264. — v. Schoonderhagen, 353. — v. Schoonderwoerd, 539, 548. — v. Schoonhoven, 555. — Schoorman, 527. — Schopman, 441. — Schorer, 526, 546. — Schouten, 350, 557. — Schrader, 60, 247, 248, 249, 449, 528, 566. — Schrassert, 390. — Schreurs, 439. — Schroeder, 554. — Schroot, 328. — Schroots, 260. — Schrotenbagh, 230. — Schrijver, 448. — Schuilenburg, 399. — Schukkan, 120. — Schuler, 323. — v. Schuler, 112, 526. — Schults, 48. — Schultz v. Haegen, 562. — Schuman, 257. — Schut, 439. — Schuur, 343. — Schuurman, 13. — Schuylenburgh, 547, 549 n. — Schuyten, 171. — Schwan, 230. — v. Schwartzenbergh, 562. — Schwarz Marmels, 256. — Schwenke, 548. — Sek, 353. — Seljade, 439. — v. Sepestein (Sypesteyn) 103. — v. Seppere, 549. — Serraris, 13. — v. Sevender, 386, 389. — de Papa Sforza, 128. — Shelley, 82. — de Sicquera (Sequeira?) 113. — Sikera, 527. — de Silva, 241, 444, 447, 521. — Silverton, 441. — Sim, 445. — Simon, 559. — Simons, 42, 44. — Sinapius, 108. — De Sitter, 139. — Six, 309, 310, 350. — Six v. Chandelier, 113. —

Sixtiuus, 587. — Sjabbes 395. — Skeys, 78. — Slatius, 305. — Slegt, 540. — Sleper, 43. — Slicher, 44. — v. Slingerlandt, 172. — Slof, 231. — v. Sloot, 42. — Slotemaker, 387. — v. Sloterdijck, 395, 562, 563. — Sluiter, 509. — Sluijmer, 351. — v. d. Sluys, 229. — Sluysken, 176, 232, 391, 533. — v. d. Smagt, 59, 564, 565. — Smetserd, 546. — de Smidt, 392. — Smissaert, 263. — v. Smisse, 43. — Smit, 349, 352, 392. — Smith, 450, 547. — Smits, 440. — Smitz, 60, 523. — Smullingh, 560. — Smijters, 40. — Snappert, 389. — Snecanus, 40. — Snel, 350. — Snels, 350, 544. — Snevens, 44, 231. — Snoekaart, 545. — Snijder, 348. — de Soete, 535. — de Soete v. Lake, gez. Haultain, 103 n. — Soetersz, 447, 448. — Soggaerts (Zoggaerts), 555. — Solier, 249. — v. Son, 45, 107, 260. — Sonk, 353. — de Sonnaville, 330. — Sonneschijn, 441. — v. Sonneveld, 44. — Sonsbeek, 140. — v. Sonsbeek, 551. — v. Sorgen, 42. — Soury, 43. — v. Souten, 37, 91, 386, 387. — Soutendam 378 n. — v. Spal, 525. — Spalthof, 380. — v. Spangen, 556. — v. d. Spar, 566. — Speelder, 109. — v. d. Spek, 441. — Speldewinde, 62, 449. — Spencer, 249. — v. Spengen, 546. — v. Speulde, 390, 391. — Speuijdyck, 351. — Spiegelmaaker, 546. — Spierinc, 239. Spiering, 441. — Spiering Guldekroon, 98. — Spieringh, 160. — Spiers, 249. — Spoor, 54, 111. — v. Sprang, 351. — Sprangers, 350. — Sprenger, 17. — Sprong, 230. — Spruyt, 177. — Spijck, 43. — v. d. Spijk, 139. — Staal, 440. — v. d. Staal, 40, 231. — Staats, 527. — v. Stadion, 127. — v. d. Stael, 555. — v. d. Stag-(ade)acker, 250. — v. Sta(c)hlburg, 125 n. 1. — Stalpaert v. d. Wiele, 91. — Stam, 43. — v. Stapelen, 231. — Stapper, 353. — Starkenberg, 466, 447. — v. Statenberg, 448. — Statius v. Dalen, 232. — v. Stavenisse, 42. — v. Staveren, 439. — v. Steeland, 547. — v. d. Steen, 441. — Steenbeek, 143. — Steenberg, 267. — v. Steenbergen, 40. — Steenbring, 247. — Steenkelder, 247, 248, 566. — v. Steenwijk, 256. — Stempel, 441. — v. Sterrevelt, 44. — Stevens, 59. — v. Steversloot, 548. — Stewart, 61. — v. Steyn, 439. — Stickers, 91. — Stiermans, 441. — Stilt, 353. — Stipel, 41, 349, 350. — v. d. Stipel, 441. — v. Limburg Stirum, 39. — Stoffel, 439. — Stoffelsz, 231. — Stoffenberg, 139. — Stollé, 19. — Stoop, 42, 351, 557. — Stork, 244, 526, 565. — Storm, 140. — Storm v. 's-Gravesande, 44. — Storm v. Vena, 534. — Stout, 544. — v. Straaten, 441. — v. d. Straaten, 245, 524, 526. — Straatmans, 441. — v. d. Straeten, 440, 450. — v. d. Straten, 440, 554. — Strick, 555. — Strounen, 561. — Struyf, 231. — v. Stryen,

549 n. — Strype, 231. — Stuard, 546. — v. Suchtelen, 63—65, 99. — De Sueur, 143. — Sumpius, 440. — v. Sunderdt, 40. — Suringar, 348 n. — Suyck, 386. — Swaaneveld, 546. — Swalmius, 440, 553. — Swalue, 230. — Swaluwe, 382, 386. — Swan, 55, 524. — v. Swanenburch, 555. — Swanenburg, 548. — Swaneveld, 547. — Swart, 243. — de Swart, 552, 553, 555. — Sweers, 548, 551. — Sweers de Landas, 98. — Sweerts, 550. — Swem, 383. — v. Swieten, 35, 41, 43, 44, 51, 52, 94 n., 233—240, 350, 368—377, 548. — Sybolts, 531. — Sylstra, 402. — v. Sijtsma, 564.

Taay, 247. — Taconis, 292. — v. Taerling, 350. — Tavenaar, 232. — Tavernier, 43. — Tayller, 531. — Teding v. Berkhout, 43. — Tegularius, 165. — Tekelenburgh, 230. — Tellegen, 100. — Temminck, 426, 560. — Tempel, 439. — Tengnagel, 392. — Tentenier, 556. — Teresteijn, 42. — Testas, 143. — v. Teylingen, 230, 500. — Thesson, 559. — Thibaut, 41. — v. Thiel, 440. — v. Thielen, 499. — Thierry, 352, 353, 440. — Thierry de Bye, 350. — v. Thilt, 40. — Thoens, 330. — De Thombs (Thoms of Thom), 38, 254, 255. — Thoms, 262. — Thysius, 380. — Thyssen, 548. — Tibout, 101. — Tichelman, 45. — Tichler, 139. — v. Tiel, 441. — Tielman, 350. — Tierens, 232. — Tierer, 109. — v. Tilborg, 350. — v. Tilborgh, 230. — Tileman, 390. — v. d. Tillen, 561. — Timmer, 440. — Timmerman, 350, 351, 352. — Timmermans, 12. — Tindal, 128. — Tip, 322. — Tjallings, 395. — Tobie, 391. — Tol, 349. — v. Tongeren, 40. — Tonis, 534. — v. Tonningen, 547. — v. d. Toorn, 349. — Toorzee, 110. — Top, 393. — Toussaint, 59, 60, 62, 524, 566. — Tout Droit, 548. — Trek, 58. — Triest, 533. — Trip, 179, 528. — Tripmaker, 384. — Trist, 40, 232. — Tristram, 49, 530. — v. Trochtelfingen, 117. — Trumbull, 592. — v. St. Truyen, 350. — Truijns, 111. — Trystram, 264. — Tubalkyn, 440. — v. Tübingen, 114, 118. — de Tudert, 550. — Tulleken, 230. — Tullingh, 17. — v. Twuiver (Twijver), 46. — Twuijver, 42. — Turnhout, 163. — Tuttel, 242, 243. — Tuyl v. Serooskerken, 556, 557. — Tydeman, 411 n.

v. d. Ulft, 40. — v. Ulst, gen. Doornyck, 495 n. — Uwens, 533. — Uzer, 350.

Vader, 544. — v. Vaduz, 117. — Vaër, 43. — de la Vaille, 92 n. — Valär, 127. — Valck, 38. — de Valck, 521. — Valk v. Blanken, 441. — Valkenburg, 143. — Valmar, 352. — Vanevelt, 188, 380, 392. — Vas, 241. — Vastricx, 559. — v. Veen, 37, 109, 232. — v. d. Veen, 330, 381. — Veenekam, 523. — de Veer,

253. — v. d. Veke, 488. — v. d. Velde, 41, 42, 44, 229, 230. — Velick, 390, 393. — Vels, 172 n. 3. — v. Velsen, 441, 530. — Velters, 41. — v. Velthuysen, 548. — Ven, 43. — v. d. Ven, 544, 546. — Venenbosch, 43. — Verbeeck, 40. — Verbeek, 41, 358, 531, 562, 563. — Verboom, 41, 43, 44. — Verborcht, 555. — Verbrugge, 27. — Verbruggen, 391, 393. — Verdonck, 231. — Verdonk, 401. — de Verdun, 440. — Verduyn, 441. — Vereijck, 544. — Verhaes, 329. — Verhagen, 247, 329. — Verhees, 330. — Verheul, 382. — Verhoef, 143, 230, 350, 544. — Verhoeff, 342. — Verhoeve, 548. — Verhoeven, 544. — Verhooft, 528. — Verhoysen, 140. — Verkerk, 143. — Verkouteren, 178. — Verlet v. d. Zee, 113. — Verlinde, 106. — Vermaes, 547. — Vermeer, 43. — Vermeulen, 44, 352, 440, 548. — Vermey, 231. — Vernatt, 67. — Vernee, 323. — Verriet, 554. — Verschelle, 97. — Verschuur, 349. — Versluys, 241. — Verstegen, 391. — Verwijk, 65. — Verzijl, 560. — Vesters, 329. — Veth, 545. — Vethuysen, 43. — Vezekius, 288. — de Vianen, 557. — v. Vianen, 533. — de Vicq, 230. — Victors, 110. — Vierbach, 441. — v. Vierssen, 441. — de la Ville, 441. — de Villers, 232. — Villier (Dillier), 401. — Vinck, 41. — de Virieu, 231. — Vis, 43, 349. — Vischer, 380. — Visscher, 140, 143. — Visser, 330, 522. — de Visser, 143, 241, 532. — Vitringa, 139. — Vlaardingerwout, 98, 353. — v. Vliet, 143, 441. — v. d. Vliet, 143. — v. Vlissingen, 448. — v. Vloten, 562. — Vlug, 346. — Vockestaert, 49, 158, 359 n., 530. — Voet, 545. — Voeth, 379, 387, 388, 393. — Vogel, 231. — Vogelvanger, 230. — Volcke, 38. — Vollenhoven, 60, 523, 546. — Vonck, 43, 554. — Vonk, 330. — Voogd, 330. — de Voogt, 353. — v. Voorborch, 557. — Vooreerst, 555. — Voornaer (v. Vaudrenaers), 93 n. — v. Voorst, 13, 391. — v. d. Voort, 232. — v. Voorthuysen, 381. — v. Vorstenburg, 393. — Vorsterman, 517. — Vorstius, 287. — Vorstman, 42. — Vos, 328, 351. — Vos v. Zijl, 332. — de Vos, 52—63, 111, 112, 232, 255, 264, 367, 447, 522, 523, 524, 539, 540, 565, 566. — De Vos v. Steenwijk, 139, 252, 256, 529. — Vosch, 381, 382, 385. — Voshol, 104, 547. — v. Vredenburch, 171 n. 4. — v. Vrederijk (Valkestein), 240. — Vreede, 140. — Vreem (of v. Breen), 40. — de Vries, 43, 260, 261, 349, 395, 441, 443, 448, 545. — Vriese, 382. — Vriesendorp, 508, 509. — Vrolyck, 231, 351. — de Vrij, 551. — v. Vrijbergen, 42, 44. — Vrijdag, 142, 349, 358. — v. Vrijhoeven, 43. — v. Vugt, 543. — Vuijst, 241. — Vuijstman, 349. — Vijfhuijsen, 42.

de Waal, 350. — Waarsteen, 547. — de Wacker, 350. — Wadde, 178. — de Wael, 107. — Wagemans, 230. — v. d. Wal, 379, 381, 382, 390, 393. — v. d. al(le), 36. — Walbeoff, 249. — Walen, 547. — Walings Ven, 4 — v. Walraven, 46. — v. Waltzell, 524. — v. Warbout, 353. — v. Warendorp, 387. — Warmonts, 556. — Warner, 53, 242. — Warnersz, 387, 390. — v. Wassenaar, 44, 45, 350, 353, 486. — Wassington, 43, 44. — Wauters, 256. — v. Way, 556. — v. Wayenoyen, 353. — Webster, 44. — v. 't Wedde, 44. — v. Wede (Weede), 64, 129. — v. Weelevelt, 563. — de Weerdt, 231. — Weert, 386. — v. d. Wegen, 43. — Weisz-Marmels, 256. — Wekker de Groot, 139. — Welde, 41. — Weldijck, 230, 440. — v. d. Well, 67. — Wellinckhuysen, 548. — Welsenes, 43. — Welsman, 330. — v. Wena, 547, 548. — v. Wenckum, 380. — v. Wenckum Pannecoeck, 385. — Wendt, 113. — v. Wenssen, 287. — Wensveen, 439. — Wentholt, 139. — Wentsch, 440. — Wenting, 351. — v. Werdenberg, 115, 116, 118, 120. — v. Werdenberg-Heiligenberg, 116. — v. Werdenberg-Sargans, 116. — v. d. Werff, 548. — Werlink (Wentinck), 102. — Wermelskircher, 38, 568. — Werneke, 143. — Wertmuelen, 38. — v. d. Werve, 558. — v. d. Werven, 103. — v. Wesel, 535. — v. Wesele, 547. — v. Wesell, 260. — Wesevaer, 382. — Wesma, 563. — Wessels, 510. — Westenberg, 500. — Westerbaan, 36, 143. — Westerhoek, 440. — Westerhof, 97. — Westerman, 13. — v. Westrenen v. Themaat, 141. — Wetstein, 49 n. 2. — Weunius, 351. — de Wever, 544. — v. d. Weyde, 230. — White, 249. — v. Wicquefort, 41. — Wiebus, 546. — Wielach, 440. — Wieland, 95. — v. Wieringen, 381. — Wierman, 351,39 2. — Wierts, 99. — Wigelop, 111. — Wiggerus, 292. — Wikkerman, 448. — de Wild, 42. — de Wilde, 112, 439. — Wildeman, 50. — Wilderick, 140. — Wildy, 351. — Willebout, 111. — Willemsz, 352, 544. — Willing, 42. — Wilmer, 389, 393. — Wilmers, 322. — Wilsma, 439. — de Win, 440. — Winder, 440. — v. Windsheim, 500. — Winkelaar, 441. — Winkler, 352. — Winolts, 387. — Winter, 249. — de Winter, 532. — de Wit (?) 339, 510. — Witbeck, 539. — Witbols, 329, 439, 546. — Witdorp, 231. — de With, 40. — De With Hoevenaar, 143. — Witt, 383, 385. — de Witt, 490. — de Witte, 545. — Witteveen, 48. — Witting, 351. — v. Woerkom, 264. — de Wol, 441. — Wolewijns, 531. — Wolf, 384, 385, 388, 389, 391. — de Wolf, 42, 439, 548. — v. d. Wolff, 41. — Wolfraet, 230. — Wolhoff, 440. — v. Wolkenstein, 120. — Wollstonecraft,

77—87, 146—150. — v. Wolthuysen, 42. — v. Woltinge, 389, 393. — Woning, 328. — Wood, 43, 526. — Wouters, 348. — Woutersz, 43, 246. 560. — v. Wouw, 42, 231, 353. — Wright, 444. — Wtenbogaert, 287, 555. — Wulven, 381. — Wybo, 440, 547. — v. Wijck, 405, 557. — v. Wijckerslooth, 557. — Wijlsma, 110. — v. Wijnbergen, 385, 388, 389, 393. — v. Wijngaarden, 43, 323. — Wijntjes, 42. — de Wijs, 554, 557.

IJsembaer, 552, 553. — v. IJsselsteyn, 51, 52, 233.

v. Zähringen, 114. — v. Zanen, 440, 544, 548. — v. Zanten, 353. — Zeehuijzen, 58. — v. Zeeland, 440. — Zeeman, 44. — Zeeper, 139. — Zevecotius, 387. — v. Zitter, 54. — v. Zonsbeek, 329. — v. d. Zoo, 143. — Zoudenbalch, 557. — Zuijdam, 350, 546. — v. Zuylen, 369. — Zuijlen v. Nieveld, 43, 230, 260, 350, 351, 352. — v. Zuylichem, 41. — v. Zuijll, 230. — Zijbrandsz, 524. — Zijdeman, 349. — Zyderveld, 351. — v. Zijl, 40, 41. — v. Zijll, 548. — v. Zypestein, 351, 544, 548.

Gerobulus, J., pred., 273.
GERRITS-SCHAEP, 263.
Gesselius, J. C., rector, 339, 340.
———, Thim., conrect., 340.
Gilden (De) afgeschaft, 327.
Gimberg, J., 88, 501.
Goch, J., praecept., 339.
Godefridus,..., pred., 452.
Godwin, W., letterk., 79—82.
Gonfanon, 118 n. 2.
Gorkom, E. J. v., correct., 348.
Goudt, H., praecept., 339.
Gouw, J. E. ter, 89, 136, 314, 543.
GOUYON DE LA MOUSSAYE, 257.
GRAAF (EEN HOLL.) in de AMERIK. GELEDEREN? 364.
GRAFREGISTER (EEN OUD) der S. MARIA-KERK TE HARDERWIJK, 378—393.
Graswinckel, D., Advoct fiscaal 161—163.
———, Theod., Advocaat-fisc. 159—161.
Gravenhage('s), kermis, 150—153.
Greve, P. de, hoogl., 69.
Groentijd (Studenten-) in 1660, 437.
Groningen, Garnizoen, 254.
Groot, C. Hofst. de, 262.
Gruter(us), Janus, geleerde, 587, 588.
Gijsberti Hodenpijl, C., 34, 222, 359.
Gijsberti Hodenpijl van Hodenpijl, J. C., 22, 40, 229, 349, 439, 538, 543.
Gysius, J., pred., 270, 461, 473, 474, 475.

H.

Haagsma, S., 531.
Haentjens, A. H., 223.
Hagens, J. v., 259.
Hagius, A., pred., 268, 280.

Hagnau, heerl. d. Oranje's, 259.
Hakkius, P., pred., 281.
Halm, Het klokje v. Innisfare, 222.
Hamelberg, H. A., lect., 346, 347, 348.
Hana, H., rect., 345.
HANDSCHRIFT (HET OUDSTE) v. CAESAR DE BELLO GALL., 309.
Haren (Van), De Geuzen, 214—218.
Hartwech, ..., pred., 183.
Hasius, A., pred., 185.
HASSELT (HANDSCHR. v. G. v.), 88.
HAUBOIS, 401, 530.
Heck, J., praecept., 342.
HEGEMAN, 538.
Hekmeyer, F. A., conrect., 347, 348.
Helmichius, W., pred., 267, 268, 272, 280, 468.
Helmond, W. v., 344.
HELSDINGEN (VAN), 533.
Helsdingen, I. v., praecept., 343.
Hendriksen, W., rector 336.
Henricus, R., pred., 274.
Herbert, H., pred., 267, 272, 453.
HERTEFELDT (VAN), 560.
HERTOG V. PARMA, 365.
Hervelt, N. v., boekdr., 70.
HESSEL (VAN), 261.
Heusde, J. A. C. v., rect., 347.
Heydanus, C., pred., 271.
HEYLIGER, 264.
Heynen, G., praecept., 344, 345.
Hingst, N. A., 400.
Hodenpijl, C. Gijsberti, 34, 222, 359.
————, J. C. Gijsberti, v. Hodenpijl, 22, 40, 229, 349, 439, 538, 543.
Hoefer, F. A., 263, 532.
Hoevell (Van), 256, 507, 529.
Hoeven, J. ter, praecept., 343.
Hofman, J. H., 534, 562.
Hogenhuyzen, A. v., boekdr. 70.
HOGERBEETSIANA, 286—308.
Holstechius, C., pred., 280.
Hommius, F., pred., 472.
Hoofdsteden (Departementale), 325.
HOOFT ('T), 535.
HOOGEVEEN-SANDERSON-OCKHUYSEN enz. 403, 538.
HOORN (VAN), 562.
Hoppesteyn, H. C. v., praec. 341.
Hortensius, Lamb., rector, 337.
HOVELING, 507.
Hovius, J., rector, 341.
HULSMAN, 406.
HUWELIJK PETITPAS, 256, 529.
HUYBERTS OF HUYBRECHTSZ, 128.
HIJ ZIT VOOR DEN MAST, 224, 425.
Hydoremen, B., rector, 340.

J.

Jachtrecht (Het) vrij verklaard, 327.
Jager, H. de, 76, 180, 201, 262, 404, 569.
Jager (Vrijwillig), 1—22.
JAN BASTAARD V. NASSAU, 567.
INGEN, C. v., praecept., 339.
JONATHAN (BROEDER), 592.
JONKER ENDE HOVELING, 507.
Joubert (Gener.), 137, 138.
Jungius, C. L., rect., 343.

K.

KALKDOOS, 367.
KANTER (GENEALOGIE DE), 508—511.
Kanter, J. P. de, 511.
Karsten, H., conrect., 346.
———, S., rect., 346.
KAT (DE), 536.
KAT EN HOND, 223.
KEMINK, 534.
KERKBEZOEK (VERBODEN) 366.
Kerkgebouwen (Beschikking, over), 327.
Ketel, A., praecept., 343.
Kimedoncius, J., pred., 267, 268, 272, 280.
Kinker, J., Parodie op Feith, 569—72.
Klingenberg, H. v., letterk. 221.
KLOKJE (HET) V. INNISFAIR, 222.
Kloosterzegel, 476.
Koenen, H. J., 311.
KOLFF, 263.
Kronenberg, H., 177, 263.
Kuchlinus, J., pred., 458.

L.

Laar, B. v., rector, 340.
LA FAILLE, 262.
Langeraad, L. A. v., 265, 452.
Lansbergius, F., pred., 468.
Laurillard, E., 222, 264, 425.
Leeuw, S. de, rect., 344.
Leinweber, J. A., conrect., 346, 347.
Lentfrinck, Fr., rector, 342.
—————, Is., praecept., 343.
—————, C., conrect., 343.
Leo, J., pred., 274.
LEVEN IN DE BROUWERIJ, 224.
Libuscha, koningin, 121.
Lippius, J., pred., 273.
Livreïen (De) afgeschaft, 144.
Loncius, . . ., pred., 452.
Loo, Huis het, 495.
Lorenz (O.), Lehrb. d. . . . wissensch. Genealogie, 154.
LÖVENICH (VAN), 258.
Ludolf v. Deventer, rect. 337, 338.
Lydius, . . ., pred., 471.
Lijnbaansbrug, 442.
LYNDEN (VAN), 50.
Lystrius, G., rector, 336.

M.

Magerus, P., pred., 185.
Mahne, W. L., conrect., 345, 346.
MAIRE, 402, 539, 567.
MANESSISCHE HS., 220.
MANSPORTRET, 39.
MAREES (DE)-OCKHUYZEN-DE MARETZ, 534.
v. Marle, Katabasis, 497.
Martens, . . ., 261.
Marthinus, J., pred., 280.
Maten en gewichten, 327.
MECHELIN (DE), 263.
MEDEDEELINGEN (GENEALOG. E. A.) aang. de familiën Graswinckel, v. Bleiswijk en Doublet, 155—169.

Meincke, pianofabriekant, 427.
Meulen-v. Diest (Van der), 49.
Meurant, E. D., praecept. 341.
Meyer, P., pianofabriekant, 427.
Moded, H., pred., 273, 280.
Molhuijsen, P. C, 591.
Molinaeus (J.), De ware wijsheyt, 222.
Mollius, A., scholarch, 340.
Montanus, P., rector, 336.
Mooyaart, 177, 559.
Mooyaart, A. E., 177.
Moreus, P., pred., 280.
Morus, A., hoogl. 68—76.
Moulin (P. du), Regii sanguinis clamor ad coelum etc., 71.
Muntslag (Nieuwe), 327.

N.

Nalezingen op Oudemans' Middenned. wdb., 190—201.
Namen van rectoren enz. der Amersf. Lat. school, 336—348.
Nassau-Odijck, W. A. v., 493.
Neirden, J. v., schoolm., 337.
Nibbelink, 537.
Nodell, J. A., rect., 345.
Noldenius, A., pred., 452, 454.
Nolthenius, 63.
Nolthenius Jr., J. J., 49, 50, 63, 66, 177, 263, 264, 401, 403, 535.
Novesius, J., rector, 338, 339.
Nuys, J. v., praecept., 339.
Nijmegen, Illustre School, 69.

O.

Obreen, H. C., 364.
Ommeren, R. v., rect., 344.
Orde der l'Union pour l'honneur . . . militaire, 498—500.
Oridryus, J., rector, 338.
Overvest (Van), 50.

P.

Pantechem, ... pred., 183.
Pantekoek, 537.
Parival (J. de), Vermaeckelijckheden v. Hollandt, 429—438.
Parma (Hertog v.), 365.
Pauwenvederen als helmt., 118.
Penning, 367.
Petitpas-de Vos v. Steenwijk (Huwelijk), 256, 529.
Petri, Th., pred., 460.
Peudevin, A. J., pred., 185, 186.
Piano, 427.
Pithopaeus, L., rector, 337, 338.

PLAATSNAMEN.

Britrust, 477—497. — Bruchsel, 219. — Brussel, 219, 313, 314. — Postrust, 483. — Warnsinck, 219. — op „Zele", 312. — Zoelen, 368—377. — Zuylen, 368—377.

Placcardus, . . . pred., 185.
Plan v. constitutie, 324.
Ploegijzer, herald., 121.
Portheine Jr. (H.), 378.
PORTRET COYMANS, 179.
Portugal (Wapen van), 23.
PORTUGUESE (THE) IN CEYLON, 23.
Post v. d. Helicon, 569.
PREDIKANT TE BREDA, 76.
Predikantstractementen afgeschaft, 327.
PRINCE (LE) D'ORANGE à LA FOIRE DE LA HAYE, 150—153.
Putman Cramer, C. F. H., 49.
PUTTEN (VAN), 264.

Q.

QUERFURT, (T.), 426, 560.
QUIENBOURG, 261.

R.

Raad v. Koloniën, 326.
RAADSEL (EEN) VAN PRINSES CAROLINA, 135.
Radaeus, . . ., pred., 184.
Raphelengius, C., boekdr. 290.
Rauch-Aspermont, kast., 123, 174.
Rechten (Heerlijke) afgeschaft, 327.
Reck v. Mulhuysen, 529.
REEPMAKER, 511.
REIS (OP) NAAR HET H. LAND, 367.
REKENINGEN BETREFF. DE HOFHOUDING VAN DEN PRINCE V. ORANGIE, 359—364.
Rekenkamer (Nation.), 326.
REMGE, 562.
REPERTORIUM (PENNINGK.) 367.
Reynders, H. J., 262, 348.
Reytz, J. F., conrect., 343.
Rhijn, J. v., praecept., 343.
Ridderus, ..., pred., 183.
Riemsnijder, Galante dichtluimen, 311.
Rogge, H. C., 286, 311.
Rogge, Y. H., 76.
Roos, 263, 537.
Rooijen, A. v., 224.
Rychwaert, C., pred., 278.

S.

Sandberg, J., conrect., 348.
Sasse v. IJsselt, A. v., 533.
Sassen, A., 538.
SAULX (DE LA), 400.
Sax, E. v., dichter, 221.
Schaick, H. v., conrect., 340.
Scharbach, C., conrect., 342.
Scharp, H. J., 128.
SCHATTEN (DE) VAN HEESWIJK, 501—506.
Scheepjes-schellingen, 493.
SCHONSWAR, 264.
Schoolordening, 283.
Schouman, A., graveur, 264.
Schrijnen, Jos., 317.
SCHUMANN, 257.
Schut, A., conrect., 341, 342.
——, P., conrect., 341.
——, Th., rector, 341.
SEEST (BACKER), 535.

Siccama, J. H. Hora, 179.
Simonsze, C., pred., 186.
SINAPIUS (C.), 108.
SINGENDONK (J.), klokkemaker, 427.
Smetius, J., pred., 69.
Smissaert, M. P., 529, 530, 532, 535, 538.
Someren, J. F. v., 87.
SON (VAN)-v. WESELL, 260.
SOUDAN (G.) EN A. MORUS, 68—76.
Soudan, G., Waalsch pred., 68—76.
Spanheim, F., Waalsch pred., 69.
Spotvers op Bilderdijk, 585.
Spruit, C., 39.
SPRUYT-LIENS, 177.
Staatsbestuur d. Bat. republiek, 325.
Staverden, E. v., praecept. 340.
Stuart, C., Waalsch pred., 69.
SUCHTELEN (VAN), 63—65.
SUFFRIDUS SIXTINUS, 587—591.
Swalmius, E., pred., 472.
Swerinckhusius, C., pred., 460, 467.
Swetenus, pred., 472.
SWIETEN (VAN) 35—37, 368—377.
SWIETEN (D. VAN), 51, 233—240.
SYNODALIA, 265—286, 452—476.

T.

Talleyrand-Périgord, 83.
Thomasze, ... pred., 186.
THOMBS (DE), 38, 254.
TINDAL (GENERAAL), 128.
Tinnenbergh, J., lect., 342.
Toleti, J. M., pred., 268.
Tombe, J. W. des, 39, 258.
TRANSFERT-TRANSPORT, 222, 425.
TRISTRAM, 264.

U.

Ubelmann, A., pred., 187.
UIT 1831, 1—22.
University extension, 434.
Utrecht, Ça ira (op den Dom), 144.
———, Danshuizen, 335.
———, Feest, 324, 331—335.
Utrecht, Grondvergad. 145.
———, Huis Lunenburg, 137.
———, Overluidingen, 554—557.
———, Soc. Blauwe Druif, 138.
———, Vrijheidsboom, 328.

V.

VALCK, 38.
Veldhuijzen, J. H., 377, 497.
VERBODEN KERKBEZOEK, 366.
Vergadering (Constituerende), 139.
Verkammen, J., praecept., 341.
VERKOUTEREN, 178.
Verreyt, Ch. C. V., 366.
Versteeg, G., pred., 269.
Vesechius, B., pred., 280.
Vigne, J. de la, pred., 280.
Vilette, Ph., 343, 344.
VINDICATION (A) OF THE RIGHTS OF WOMAN, 79.
Vladeraccus, Chr., conrector, 338.

VLOTEN (VAN), 562.
VLOTS GARS, 425.
VOCKESTAERT, 530.
VOLKSUITDRUKKINGEN, BETREFFENDE HET DRINKEN enz. 130—135.
Volksvergaderingen afgeschaft, 139, 141.
Vomelius, S., pred., 280.
VOORVECHTSTER (Een) DER VROUWENBEWEGING IN 1795, 77—87, 146—150.
Vorst, H. v., pred., 470.
Vos (DE), 255, 264, 539.
Vos, F. H. de, 23, 52, 65, 109, 113, 129, 241, 264, 443, 521, 540, 560, 564, 568.
VRAAGLIJST TOT HET VERZAMELEN V. LIMBURGSCH FOLKLORE, 315—317.
VRAGEN, 177, 253.
VROUWENBEWEGING IN 1795, 77—87, 146—150.
VUUR (HET) UIT EEN NIEUWE KLOK LUIDEN, 222.

W.

Wael, Is. v. praecept., 339, 340.
Wagner, J. D., 260, 367.
Walle, heerl., 256.
WAPEN, 108.
Wapen v. Portugal, 23.
Wapens (Herald.) afgeschaft, 144.
WAPENS gevr., 65, 66.
WAPENSPREUK, 66.
WARNSINCK, 37, 38, 219.
Werichius, P., hoogl. 69.
WERMELSKIRCHER, 38, 568.
Werner, H. M., 255.
Wildeman, M. G., 50, 155, 427, 520.
Willem III (Prins) 484—497.
Willem Hendricksen, rector 336.
Willemsen, L., praecept., 339.
Winkler, Joh., 153, 219, 312.
WITBECK, 539.
Wittichius, ... hoogl., 70.
WOLLSTONECRAFT (MARY) letterk., 77—87, 146—150.
Wolterson, Th., 427.

WOORDEN EN UITDRUKKINGEN

AFGELEID EN VERKLAARD.

Anemonensis, 223.
Baarkind, 222. — Broeder Jonathan, 592.
Hoveling, 401, 507.
Jonathan (Broeder), 592.
Kalkdoos, 367. — Kat en hond, 223.
Leven in de brouwerij, 224.
Pijrenaeën (Achter de) blijven, 425.
Transfert, 222, 425. — Transport, 222, 425. — Truchsess, 125 n. 3.

Vingertepelen, 190. — Vincken, 190. — Vincken vanghen, 190. — Vitie, 190. — Vladen, 191. — Vlaey, 190. — Vlaken, 191. — Vleckeren, 191. — Vleughelen, 191. — Vleus, 191. — Vleybecken, 191. — Vliten (Hem), 191. — Vlitighen (Hem), 191. — Vlock, 192. — Vloeyen, 191. — Vlots, 192. — Vlots gars, 425. — Vloyen, 192. — Vluggen, 192. — Vlugs, 192. — Vluister, 192. — Vlusch, 192. — Vochtel, 194. — Vodde, 192. — Vodderij, 193. — Voddevaar, 193. — Voederaar, 193. — Voederin, 193. — Voederie, 193. — Voedigh zijn, 193. — Voerachten, 196. — Voeragie, 193. — Voerdeel, 196. — Voerwachten, 198. — Voetelen, 194. — Voetnemen, 194. — Voetstormer, 194. — Voetvutsel, 194. — Voirkundighen, 197. — Voldadigen, 194. — Voldoenenheyt, 194. — Voldoenigheyt, 195. — Volhaerdich, 195. — Volherdelike, 195. — Volksuitdrukkingen betr. het drinken en de dronkenschap, 130—136. — Vollaert, 195. — Volstaden, 195. — Volstadigen, 195. — Voncksel, 196. — Vondich, 195. — Vonken, 195. — Voock, 196. — Voorbiddig, 196. — Voorbij slinderen, 196. — Voorderen, 197. — Voorhoedicheyt, 197. — Voorspoedigen, 197. — Voor-steken, 197. — Voorteem, 197. — Voortspruchelen, 197. — Voorttrappen, 198. — Voorwenden, 198. — Voorwickinge, 198. — Voorwikken, 198. — Voorzeg, 197. — Vordelen, 198. — Vorden, 198. — Vorich, 198. — Vouchtbarich, 193. — Vreckaert, 199. — Vreder, 198. — Vredighen, 198. — Vreuchdich, 199. — Vribbelen, 199. — Vridselen, 200. — Vriese, 199. — Vrindsaem, 199. — Vrochtelijc, 200. — Vroedich, 200. — Vrouvuylcken, 200. — Vrij-geleffel, 199. — Vuervorst, 200. — Vulcheinsen, 201. — Vulhandich, 201. — Vuur (Het) uit een nienwe klok luiden, 222. — Vuylen (Het wilt er), 200. — Vijven (Met) tellen, 190.

Zit (Hij) voor den mast, 224, 425.

Wouwer, C. v. d., pred., 280.
Witbogaert, J., pred., 467.

Z.

Zeist, Huis te, 494.
Zele, 219, 312.
Zoelen, heerl., 368—77.
Zomer, D., praecept., 338.
Zutphen's bevolking in 1795, 88.
Zuylen, heerl., 368—77.
Zwerinchuysen, C., pred., 280.

ERRATA.

Deel XLVIII.

P. 199, reg. 17. „Dominicus" nl. de Commies ter Admts. Secretarij. *Dominicus Cornelij.*

„ 207, noot op no. 17, staat: Ouensteijn. *lees:* Thomas Fabritius op „*'t Zuiderhuis*" 46, 175 „30 *Amstm.*"

„ 213, noot 1 staat: „*opgerold*" *lees:* in een knoop gebonden.

Deel XLIX.

Blz.	12	reg.	4 v. b.	staat:	Eeuersan; *lees:* (waarschijnl.) Anderson.
„	28	„	17 v. b.	„	betrof; *lees:* betreft.
„	43	„	10 v. o.	„	Nothenius; *lees:* Nolthenius.
„	45	„	11 v. b.	„	Kinschoi; *lees:* Kinschot.
„	49	„	15, 16 en 19 v. b.	staat:	Fristram; *lees:* Tristram.
„	61	„	15 v. b.	„	and; *lees:* en.
„	62	„	15 v. o.	„	Anthonsiz; *lees:* Anthonisz.
„	67	„	8 v. b.	„	om hun; *lees:* uit hun.
„	„	„	12 v. o.	„	verwijsende; *lees:* aanwijsende.
„	74	„	15 v. o.	„	„luive"; *lees:* „lijve."
„	97	„	17 v. b.	„	Hoogenhonck; *lees:* Hoogenhouck.
„	127	„	18 v. o.	„	wcrd; *lees:* werd.
„	169	„	1 v. o.	„	Nav. XLVIII: *lees:* Nav. XLIX.
„	175	„	22 v. o.	„	Rauchautiërs: *lees:* Rhucautiërs.
„	„	„	20 v. o.	„	Rauräci; *lees:* Rauruci.
„	„	„	13 v. o.	„	Ook; *lees:* Maar ook.
„	„	„	11 v. o.	„	de laatste; *lees:* zijne laatste.
„	„	„	6 v. o.	„	Uit; *lees:* In.
„	„	„	4 v. o.	„	tantologie; *lees:* tautologie.
„	„	„	3 v. o.	„	un pied; *lees:* au pied.

—

Blz.	176	reg.	3	v. b.	staat:	Ladi; *lees:* Lodi.
„	220	„	18	v. o.	„	andere; *lees:* oudere.
„	222	„	5	v. b.	„	wijziging; *lees:* aanmerkel. wijziging.
„	224	„	12	v. b.	„	Aritmétique; *lees:* Arithmétique.
„	229	„	7	v. b.	„	heet; *lees:* heel.
„	248	„	4	v. b.	„	Cuijp; *lees:* Cuijk.
„	254	„	11	v. o.	„	Doulder; *lees:* Daalder.
„	255	„	4	v. b.	„	Sybille von; *lees:* Sybille Marie von.
„	„	„	16	v. o.	„	Thomb; *lees:* Thoms.
„	264	„	10	v. b.	„	XLVIII; *lees:* XLIX.
„	329	„	11	v. o.	„	Anffmorth; *lees:* Auffmorth.
„	484	„	5	v. b.	„	Gijsbertii; *lees:* Gijsbertsz.
„	489	„	7, 4 en 2	v. o.	staat:	Schurenberg; *lees:* Scheerenberg.
„	492	„	22	v. o.	„	Allesburg; *lees:* Allesbury.
„	493	„	12	v. b.	„	schelpjes-schelling; *lees:* scheepjes-schelling.
„	„	„	5	v. b.	„	kinderloos; *lees:* zonder wettige kinderen.
„	530	„	11	v. o.	„	Waarvan; *lees:* waarvan.
„	531	„	5	v. b.	„	Jaucke; *lees:* Jancke.
„	„	„	13	v. b.	„	Stmwb.; *lees:* Stemcoh.
„	„	„	18	v. b.	„	Clates; *lees:* Clases.